

NORGES OFFICIELLE STATISTIK,

UDGIVEN I AARET 1869.

C. No. 1.

BERETNING

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORMOLDENE

I NORGE

I AARET 1867.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

(UN RESUMÉ SE TROUVE PAGE IV.)

C. No. 4.

B E R E T N I N G

OM

SUNDHEDSTILSTANDEN OG MEDICINALFORHOLDENE

I N O R G E

I

1867.

UDGIVEN AF

DEPARTEMENTET FOR DET INDRE.

CHRISTIANIA.

TRYKT I DET STEENSKE BOGTRYKKERI.

1869—70.

Indhold.

(Table des matières).

A.	Almindelig Oversigt over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i hele Riget i Aaret 1867. (Rapport général sur l'état sanitaire et médical en Norvège pendant l'année 1867)	V—XXIV.
B.	Beretninger for de enkelte civile Overøvrighedsdistrikter. (Rapports spéciaux pour les différentes préfectures)	1—179.
I.	Christiania By	1.
II.	Akershus Amt	14.
III.	Smaalenenes Amt	22.
IV.	Buskeruds Amt	30.
V.	Jarlsberg og Laurvigs Amt	40.
VI.	Hedemarkens Amt	49.
VII.	Christians Amt	56.
VIII.	Bratsbergs Amt	65.
IX.	Nedenæs Amt	73.
X.	Lister og Mandals Amt	82.
XI.	Stavanger Amt	90.
XII.	Søndre Bergenhus Amt	101.
XIII.	Bergens By	111.
XIV.	Nordre Bergenhus Amt	118.
XV.	Romsdals Amt	126.
XVI.	Søndre Trondhjems Amt	137.
XVII.	Nordre Trondhjems Amt	147.
XVIII.	Nordlands Amt	156.
XIX.	Tromsø Amt	165.
XX.	Finmarkens Amt	171.
C.	Oversigt over Husdyrenes vigtigste Sygdomme m. v. i 1867 (Compte rendu des maladies principales des animaux domestiques etc. pendant l'année 1867)	179.
D.	Bilag (des Appendices)	189—203.
I.	Bekjendtgørelser udstedte fra Akers og Skedsmo Sundhedskommissioner	189.
II.	Cirkulærer fra Amtmanden i Buskeruds Amt	190.
III.	„Er Pneumoni smitsom?“ Af Cand. med. Bentzens Medicinalberetning for Skien og Omegn for 1867	193.
IV.	Om Børnekopperne i 1867—1868 i Tvedestrand og Omegn, af Cand. med. Fr. Vogt	194.
V.	Instrux for de af Sundhedskommissionerne i ytre Nordhordland beskikkede Tilsynsmænd, udfærdiget af Distriktslæge T. Collett	196.
VI.	Om Almuens Levesæt i indre Nordfjord, af Distriktslæge Grimsgaards Medicinalberetning for 1867	197.
VII.	Om Skarlagensfeberepidemien i vestre Søndmøre, af Distriktslæge S. Høeghs Medicinalberetning for 1867	199.
VIII.	Om Sundhedskommissionernes Virksomhed i Levangers Lægedistrikt, af Distriktslæge W. Dietrichsons Medicinalberetning for 1867	201.
IX.	Om Diphtheritis faucium i Bodø Lægedistrikt 1860—1867, af Distriktslæge Arntzens Medicinalberetning for 1867	202.
E.	Tabeller (Tableaux).	
I.	Antallet af de i Sygehusene behandlede Syge i 1867 (Mouvement des malades dans les hôpitaux en 1867).	
II.	Fortegnelse over de i Norges Sindssygeasyler behandlede Syge i 1867 (Tableau des malades traités dans les hospices d'aliénés de Norvège en 1867).	
III.	Fortegnelse over de af Læger (og fra Sygehusene) anmeldte Dødsårsager i 1867 (Tableau des causes de décès fournies par les médecins).	
IV.	Sammendrag af Listerne over Dødsårsager i Norge for Aarene 1853—1867 (Causes de décès en 1853—1867).	
V.	Sammenstilling af flere Aars Aldersopgaver over Døde af forskellige Sygdomme (Causes de décès par âge). Rettelser.	

Pendant l'année 1867 l'état sanitaire était, en général, moins bon que dans l'année précédente, bien qu'il-y-en a eu des différences assez notables dans les diverses parties du Royaume : dans les diocèses de Trondhjem et de Tromsø, à l'exception cependant de la préfecture de Finmarken, et dans la préfecture de Lister et Mandal l'état sanitaire a été le plus favorable ; il s'est montré le moins satisfaisant dans des grandes parties des diocèses de Christiania et de Christiansand notamment dans les grandes villes et de la préfecture de Finmarken. D'après les relevés statistiques le nombre des cas traités des maladies aiguës, dites épidémiques, pendant l'année a été de 70 974, dont 22 341 tombent au premier quartier, 16 577 au second, 13 174 au troisième et 18 882 au quatrième quartier. Parmi les maladies prédominantes de l'année il faut citer la fièvre typhoïde, dont la fréquence a été, à peu près, la même, mais dont la mortalité a été plus considérable que dans l'année précédente, la pneumonie et les affections catarrhales ont été plus nombreuses que d'habitude ; la scarlatine a continué à regner en épidémie comme dans les quatre années précédentes et a gagné du terrain notamment aux diocèses de Christiania et de Bergen ; pendant qu'elle a diminué considérablement de fréquence au diocèse de Trondhjem ; la rougeole s'est repandue en épidémie vers la fin de l'année dans les diocèses de Christiania et de Christiansand. La variole s'est continué, cette année, dans des limites un peu plus restreintes. La coqueluche, la diphthérie et surtout les affections gastriques aiguës ont été moins nombreuses que dans l'année précédente.

En 1867 le nombre des morts a été plus fort que dans l'année précédente ; la mortalité, calculée d'après la population moyenne présumée de l'année, soit 1 716 551 individus, a été de 18,47 sur 1 000 (non compris les morts-nés ; ceux-ci compris, la mortalité a été de 19,62 sur 1 000). Les nombres correspondants de l'année précédente étaient de 16,98 et de 18,14. Le nombre des décès a été de 31 708, celui des morts-nés de 1 971. Le nombre des naissances a dépassé celui des décès de 19 640. Parmi les 11 081 décès, dont les médecins ont indiqué la cause, les maladies suivantes ont provoqué le plus grand nombre : la phthisie et les tubercules pulmonaires 1 495, la pneumonie 1 242, la fièvre typhoïde 782, la scarlatine 764, la méningite cérébrale 604, la décrépitude 580, l'hydropisie et la maladie de Bright 393, la diphthérie et le croup 369, la bronchite aiguë 337, les maladies cancéreuses 308, l'apoplexie cérébrale 261, la coqueluche 248, les convulsions 240, la bronchite chronique 213, la spédalskhed (lèpre des Grecs) 203, les maladies organiques du cœur 201. Par suite d'accidents malheureux ont encore péri 1 189, dont la plupart se sont noyés.

Le nombre des hôpitaux était de 51 ; dans les 38 hopitaux ordinaires il a été traité 8 711 malades, dont 7 134 sont sortis et 654 sont décédés ; la mortalité ainsi 8,39 sur 100. Dans 9 hospices d'aliénés il a été traité 1 090 individus.

L'administration médicale du pays se trouvait divisée en 133 districts civils. Le nombre total des médecins autorisés était de 379. La vaccination a été pratiquée sur 44 085 individus, soit par les médecins, soit par des aides-vaccinateurs, dont le nombre était de 630. Il y avait 547 sages femmes examinées.

Le nombre des pharmacies était de 64.

A. Almindelig Oversigt

over Sundhedstilstanden og Medicinalforholdene i Riget for Aaret 1867.

Sundhedstilstanden skildres i det Hele som nogenlunde god, uagtet Sygeligheden og Dødeligheden var meget større end i det foregaaende Aar. Sygeligheden var mindst i de 2de nordligste Stifter med Undtagelse af Finmarkens Amt samt i den største Del af Lister og Mandals Amt. I Byerne Christiania, Christiansand og Bergen, i Akershus Amt, Smaalenenes Amt i første Halvaar, i Laurvigs Distrikt, flere Distrikter af Hedemarkens Amt, i den største Del af Bratsbergs og Nedenæs Amter samt i flere Distrikter i Finmarkens Amt siges Sundhedstilstanden at have været mindre god eller endog slet. Af 70 974 i hele Landet behandlede Tilfælde af akutte eller saakaldte epidemiske Sygdomme, for hvilke Tiden er opgivet, indtraf 22 341 i 1ste, 16 577 i 2det, 13 174 i 3die og 18 882 i 4de Kvartal; derefter var Sygeligheden størst i 1ste, mindst i 3die Kvartal. Af Aarets vigtigste epidemiske Sygdomme forekom Nervefeber omtrent ligesaa hyppig som i det foregaaende Aar; Børnekopper, der optraadte i flere, mere eller mindre udbredte Epidemier i Christiania, Hamars og Tromsø Stifter, Kighoste, diphtheriske og især gastriske Sygdomme vare sjældnere end i det foregaaende Aar; derimod vare Skarlagensfeber, catarrhalske Sygdomme og Lungebetændelse meget hyppigere, ligesom ogsaa en Epidemi af Mæslinger henimod heromhandlede Aars Slutning fik en betydelig Udbredelse i Christiania og Christiansands Stifter.

Antallet af **Døde** i 1867, nemlig 31 708, er større end i de nærmeste 4 foregaaende Aar, i hvilke de Dødes Antal udgjorde henholdsvis 28 993, 28 066, 29 692 og 31 076, mindre end i 1862, da de Dødes Antal udgjorde 32 502; forøvrigt er det større end i noget Aar efter 1736, fra hvilken Tid man har officielle Opgaver over de Dødes

Antal i Riget, undtagen Aarene 1742, 1773 og 1809, da der døde henholdsvis 43 710, 34 797 og 32 486. Sammenlignet med Middeltallet af Døde i Femaaret 1861—65 viser Aaret 1867, som af nedenstaaende Tabel kan sees, en Forøgelse af de Dødes Antal med 3,74 pCt.; sammenlignet med det foregaaende Aar viser sig en Forøgelse med 9,36 pCt., sammenlignet med 1865 en Forøgelse med 12,98 pCt. og sammenlignet med 1864 en Forøgelse med 6,79 pCt. Nedenstaaende Tabel viser Antallet af Døde i de forskellige Stifter i 1867, sammenlignet med det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, samt den procentvise Forøgelse eller Formindskelse af de Dødes Antal i de sidste 3 Aar i Forhold til Middeltallet af Døde i det nævnte Femaar.

	Middel- tal af Døde i Femaar- et 1861 —65.	Døde i 1867.	Forøgelse eller Formindskelse i 1867.	Procentvis Forøgelse eller Formindskelse i:		
				1867.	1866.	1865.
Riget	30 566	31 708	+ 1142	+ 3,74	÷ 5,15	÷ 8,18
Christiania Stift	8 347	9 640	+ 1293	+ 15,5	÷ 2,08	÷ 10,41
Hamars -	3 916	3 952	+ 36	+ 0,9	+ 14,33	÷ 11,75
Christiansands -	5 946	6 995	+ 1049	+ 17,6	+ 5,06	÷ 4,26
Bergens -	4 619	4 495	÷ 124	÷ 2,7	÷ 9,53	÷ 10,67
Trondhjems -	4 493	3 596	÷ 897	÷ 20,0	÷ 7,70	+ 5,39
Tromsø -	3 244	3 030	÷ 214	÷ 6,6	÷ 10,85	÷ 20,50

Det vil af denne Tabel sees, at de Dødes Antal i heromhandlede Aar var betydelig forøget i Christiania og Christiansands Stifter og betydelig formindsket i Trondhjems i Sammenligning med Femaaret; i de øvrige Stifter er Forskjellen mindre fremtrædende. Til Sammenligning af Dødeligheden i de forskellige Aldersklasser i 1867 med

Femaaret 1861—1865 hidsættes følgende Tabel, der viser, hvor mange af 1000 Døde der falde paa de enkelte Aldersklasser gennemsnitlig for det nævnte Femaar og sær-

skilt for Aaret 1867. Til lettere Oversigt er, hvor Forskjellen udgjør 1,0 eller derover, Tallene trykte med udhævede Typer.

	Hele Riget.		Christiania Stift.		Hamars Stift.		Christiansands Stift.		Bergens Stift.		Trondhjems Stift.		Tromsø Stift.	
	Fem-aaret 1861-65	1867.	Fem-aaret 1861-65	1867.	Fem-aaret 1861-65	1867.	Fem-aaret 1861-65	1867.	Fem-aaret 1861-65	1867.	Fem-aaret 1861-65	1867.	Fem-aaret 1861-65	1867.
Alle Aldersklasser														
Under 1 Aar . . .	182,92	198,21	176,93	186,83	166,78	200,66	183,36	205,72	213,97	227,58	160,75	159,90	203,51	222,44
mellem 1—3 Aar	110,35	89,06	124,71	106,95	112,35	80,47	111,67	99,07	85,60	73,64	102,16	52,28	115,17	80,20
— 3—5 -	59,16	36,87	63,96	46,58	70,78	33,40	48,71	36,31	48,79	28,25	56,76	28,91	70,04	33,99
— 5—10 -	62,79	40,21	65,76	45,02	68,79	37,70	50,22	46,18	51,13	33,15	64,59	32,53	85,08	33,99
— 10—15 -	56,30	23,50	56,58	22,93	46,98	19,48	59,37	28,16	46,02	19,58	56,67	19,19	75,28	30,69
— 15—20 -		30,07		27,90		24,04		34,31		29,81		30,59		34,65
— 20—30 -	60,67	66,01	59,12	63,90	44,58	36,44	68,59	70,48	58,80	67,63	58,67	67,85	74,97	96,37
— 30—40 -	58,26	63,30	62,64	66,29	42,08	46,31	62,70	64,48	59,44	56,51	54,49	65,90	61,90	80,20
— 40—50 -	57,30	65,09	62,07	75,10	47,54	56,68	59,07	61,76	61,09	61,40	54,80	58,98	51,67	64,69
— 50—60 -	58,49	64,75	58,50	64,00	50,15	61,74	61,18	62,47	62,87	68,30	62,32	72,86	52,03	61,39
— 60—70 -	96,10	108,52	95,43	104,25	99,84	119,43	98,42	100,36	97,85	112,57	103,10	124,03	76,88	102,31
— 70—80 -	113,48	133,44	104,63	127,80	135,68	176,36	111,54	115,23	127,55	130,59	122,60	167,96	80,33	100,66
— 80—90 -	70,78	69,83	60,49	55,50	98,25	94,38	73,60	64,75	73,17	77,42	81,46	99,28	40,75	48,85
— 90—100 -	13,00	10,64	8,99	6,95	15,68	12,15	11,20	10,72	13,46	12,68	21,01	18,63	11,65	7,92
Over 100 Aar . .	0,40	0,50	0,19	0,00	0,52	0,76	0,37	0,00	0,26	0,89	0,62	1,11	0,74	1,65

Efter denne Tabel sees en temmelig betydelig Forøgelse af de Dødes Antal at have fundet Sted i det første Leveaar samt i Aldersklasserne mellem 20 og 80 Aar, derimod en betydelig Formindskelse i Aldersklasserne fra 1—20 Aar*). Dette Forhold gjelder i det Hele taget baade Riget og de enkelte Stifter, undtagen for det 1ste Leveaars Vedkommende i Trondhjems Stift, hvor der i 1867 døde et lidt mindre Antal Spædbørn end i Femaaret. I Hamars og Christiansands Stifter var Forøgelsen af de Dødes Antal i det første Leveaar størst, i Hamars, Trondhjems og Tromsø Stift Formindskelsen i de Dødes Antal i Aldersklasserne fra 1—20 Aar betydeligst. For Aldersklasserne mellem 20 og 80 Aar var Forøgelsen størst i Trondhjems og Tromsø Stifter.

De fleste Dødsfald indtraf i:

Januar 3 327
Marts 3 167
Mai 3 057
April 2 905
Februar 2 803
December 2 797

De færreste i:

September 2 012
August 2 041
Oktober 2 271
Juli 2 335
November 2 475
Juni 2 518

Til Oplysning om de **epidemiske Forholde** i hele Norge

*) Med Hensyn hertil maa dog gjøres den Bemærkning, som ogsaa gjælder det foregaaende Aar, at Forøgelsen under 1 Aar og Formindskelsen mellem 1 og 20 Aar er mere tilsyneladende end virkelig, idet Grunden for en stor Del ligger i en forandret Bearbejdelse i Tabelkontoret af Opgaverne fra 1866 af, hvorom nærmere henvises til Norges officielle Statistik, udgiven i Aaret 1869 C. No. 1 Pag. VII og XI.

hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (Se næste Side).

Herefter viste den største Sygelighed (ligesom Dødelighed) sig i Januar, den mindste Sygelighed (og Dødelighed) i August og September. Den større Sygelighed i Januar foraarsagedes af catarrhalske Sygdommes Overvægt, næst Januar kommer December paa Grund af en Epidem af Mæslinger, Lungebetændelse optraadte fornemmelig i de 5 første Maaneder, gastriske Sygdomme i August og September, Nervefeber i sidste Kvartal.

Veiriget var gennem hele Aaret koldere end sædvanligt, Vinteren kold og langvarig, Vaaren kom sent og var ligeledes kold, Sommeren kort og uden synderlig Varme i den nordligste Del af Landet, medens Eftersommeren skildres som varm i den øvrige Del; om Høsten var Veiret gunstigt i flere af de østenfjeldske Amter, derimod regnfuldt i det Vestenfjeldske og koldt i Tromsø Stift. Aarets Slutning var kold og ved Kysten stormfuld. Aarets Middeltemperatur, beregnet efter Celsius Thermometer, udgjorde i Christiania 4,4°, i Kongsberg 2,0°, i Horten 4,6°, i Slidre i Valdres (1200 Fod over Havfladen) 1,2°, i Lervik paa Stordøen 5,5°, i ytre Holmedal i Søndfjord 4,7°, i Molde 5,3°, i Surendal i Nordmøre 4,4°, i Trondhjem 4,1°, i Skogn i Verdalen 3,0°.

Aarsudbyttet betegnes med Hensyn til Kornavlén som et Middelsaar i det Søndenfjeldske og Vestenfjeldske, som misligt i det Nordenfjeldske. Høhøsten var god i det Østenfjeldske, men gav et daarligt Udbytte i Tromsø

Tabel over de af Lægerne anmeldte Tilfælde af epidemiske Sygdomme i 1867.

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Kjønnets er opgivet ialt for	Af de Opgivne vare af		Alder er op- givet ialt for	Af de Opgivne vare	
	Behand- lede.	Deraf Døde.															Mk.	Kv.		under 15 Aar.	over 15 Aar.
Nervefeber	6 455	720	5 761	475	355	439	483	425	369	469	480	463	608	608	587	5 739	2 888	2 851	5 668	1 588	4 080
Simpel Feber	3 607	-	3 486	426	340	328	319	330	241	244	249	260	258	247	244	3 163	1 541	1 622	3 179	1 499	1 680
Barselfeber	475	114	456	49	44	38	45	50	39	32	29	33	33	26	38	475	-	475	475	-	475
Børnekopper	1 243	92	1 169	70	93	85	141	207	160	92	20	27	55	71	148	1 107	564	543	1 122	417	705
Vandkopper	893	1	874	63	37	49	69	140	92	70	52	33	68	95	106	642	295	347	700	630	70
Skarlagensfeber	4 563	545	4 322	432	426	521	503	469	322	372	246	266	255	297	213	3 291	1 598	1 693	3 479	3 127	352
Rødlinger	214	-	211	8	23	60	53	36	16	9	-	3	2	-	1	189	91	98	208	186	22
Mæslinger	5 811	107	5 781	5	2	20	15	40	161	319	166	198	656	1 718	2 481	3 136	1 525	1 611	3 276	2 922	354
Rosen	*1 193	(36) 35	1 119	118	119	109	100	84	99	80	69	69	88	94	90	922	345	577	925	163	762
Kighoste	2 789	143	2 720	238	156	184	188	198	205	296	211	255	286	268	235	2 384	1 134	1 250	2 522	2 462	60
Diphtherisk Svælgbet.	1 849	148	1 784	188	175	189	155	155	123	152	145	151	122	99	130	1 600	682	918	1 612	903	709
Strubehoste	258	127	247	36	28	27	21	13	13	11	9	22	26	20	21	218	126	92	235	234	1
Kusma	301	-	295	15	16	36	63	36	52	21	10	17	12	6	11	280	147	133	283	228	55
Catarrhalske Tilfælde	*26061	(289) 285	24 631	5 442	3 039	2 509	2 119	1 991	1 314	1 173	972	1 051	1 418	1 732	1 871	20 778	10 650	10 128	20 935	7 978	12 957
Lungebetændelse . . .	*7 373	(1 049) 1 046	7 041	997	791	890	860	942	572	320	240	197	308	431	493	6 480	3 884	2 596	6 330	1 522	4 808
Pleurit	612	35	509	56	44	56	55	44	35	47	36	36	28	33	39	530	332	198	489	73	416
Meningitis cerebro- spin. epidem.	26	12	22	-	1	7	6	2	2	1	-	1	-	-	2	26	15	11	26	21	5
Akut Ledrheumatisme	1 632	49	1 480	155	168	178	166	117	111	101	84	85	84	114	117	1 422	763	659	1 336	153	1 183
Koldfeber	107	1	102	5	4	7	13	11	14	8	7	6	7	15	5	94	73	21	90	8	82
Diarrhoe og Cholera nostras	*8 826	(145) 131	8 500	693	626	582	671	547	605	823	1 133	1 029	650	608	533	7 254	3 749	3 505	7 456	3 338	4 118
Blodgang	334	16	326	19	10	14	13	43	31	48	52	39	24	12	21	308	171	137	294	110	184
Skjørbug	190	3	138	3	8	15	27	21	15	19	12	4	2	6	6	180	125	55	166	18	148
Tilsammen	*74812	(3 632) 3 610	70 974	9 493	6 505	6 343	6 085	5 901	4 591	4 707	4 222	4 245	4 990	6 500	7 392	60 218	30 698	29 520	60 806	27 580	33 226

*) De paa Lungegaardshospitalet, Pleiestiftelsen No. 1 og Reknæs Pleiestiftelse blandt Spedalske forekomne Tilfælde ere her medtagne; de i Parenthes satte Tal betegne det samlede Antal Dødsfald, naar de Spedalske paa disse Sygehuse medregnes.

Stift. Poteteshøsten slog feil over den største Del af Landet, Multehøsten ligeledes i Tromsø Amt. De store Fiskerier gave et noget mindre Udbytte end i det foregaaende Aar.

Nervefeber (Typhus). Der opføres for Aaret 1867 et større Antal Angrebne og Procentantallet af de Døde var ligeledes større end i noget af de sidste ti Aar. Følgende Tabel viser Forholdet mellem Angrebne og Døde af Nervefeber i de sidste 5 Aar:

	Angrebne.	Døde.	Døde af 100 Angrebne.
1867	6 517	782	12,00
1866	6 480	700	10,80
1865	5 802	593	10,12
1864	5 685	672	11,82
1863	5 686	558	9,44

Sammenlignes heromhandlede Aar med det foregaaende med Hensyn paa Nervefeberens Udbredning i de forskjellige Dele af Riget, viser sig en temmelig betydelig Aftagen af Sygdommens Hyppighed i Christians, Bratsbergs, Nedenæs, nordre Bergenhus og Romsdals Amter; i de tvende sidstnævnte Amter, hvor Forskjellen var størst, angrebes henholdsvis 175 og 323 mod 435 og 599 i det foregaaende Aar. Ogsaa i Smaalenenes, Lister og Mandals og nordre Trondhjems Amter sees Sygdommen at have været i Aftagende. Derimod viser sig en Tiltagen af dens Hyppighed i Akershus Amt med Christiania, Buskeruds, Jarlsberg og Laurvigs, Stavangers, Nordlands og Finmarkens Amter; Forøgelsen var størst i Buskeruds Amt, hvor der angrebes 1 070 mod 559 i det foregaaende Aar, dernæst i Jarlsberg og Laurvigs Amt (512 Angrebne mod 272 i det foregaaende Aar). I de øvrige Amter var Forskjellen mellem Antallet af anmeldte Tilfælde i begge Aar ikke betydelig.

Sygdommen viste sig ogsaa i heromhandlede Aar i Regelen som Abdominaltyphus, fra enkelte Egne omtales dels spredte, dels epidemiske Tilfælde af Cerebral- eller exanthematisk Typhus, saaledes fornemmelig i enkelte Egne af Akershus Amt med Christiania, Jarlsberg og Laurvigs Amt, Nedenæs, nordre Bergenhus, Romsdals, Nordlands og Finmarkens Amter. Ialt opføres 216 behandlede Tilfælde under denne Form af Nervefeber; i Vadsø Lægedistrikt behandledes derhos 175 Tilfælde af Febris recurrens.

Nedenstaaende Tabeller give en nøiere Oversigt over

Nervefeberens Forekomst i de forskjellige Egne af Landet*) (se næste Side).

	Folkemængde ved Midten af 1867.	Angrebne.	Angrebne af 1000 Indv.	Døde.	Døde af 100 Angrebne.
Riget	1 716 551	6 517	3,80	782	12,0
Christiania Stift .	456 413	2 414	5,29	311	12,9
Hamars — .	243 499	481	1,98	52	10,8
Christiansands — .	331 498	1 169	3,53	155	13,3
Bergens — .	268 664	746	2,78	82	11,0
Trondhjems — .	258 414	675	2,61	78	11,6
Tromsø — .	158 063	1 032	6,53	104	10,1

Med Hensyn til Sygdommens Oprindelse berettes, at Nervefeber oftere indførtes fra Udlandet ved hjemkomne syge Sømænd, saaledes til Byerne i Jarlsberg og Laurvigs Amt og deres Omegn, til Landfysikatet og Kragerø Distrikt i Bratsbergs Amt, til Tvedestrand (fra Antwerpen), til Lillesand (fra Danzig i Oktbr. 1866) og til Lyngdal i Lister og Mandals Amt. Fra Finland indføres exanthematisk Typhus og Febris recurrens hvert Aar til Finnmarken, hvor flere Tilfælde i indeværende Aar optraadte blandt indvandrede Kvæner og fremmede Fiskere. Fra Sverige bragtes Nervefeber til Jarlsberg og Laurvigs Amt. Til Vaarsildfisket førtes Sygdommen fra Hardanger, Karmøen og Lister, fra Fisket spredtes den til flere Steder i Stavanger, søndre Bergenhus og Romsdals Amter, fra Lofot- og Finmarksfisket til de 3 nordligste Amter. Som andre Aræsteder for Sygdommen nævnes Drammen, hvorfra den førtes til de omliggende Herreder og til Lærdal i Sogn; fra Bergen havde tvende Epidemier i ytre Nordhordland sin Oprindelse, fra Leirsamlingen i Nordfjord-eidet spredtes Sygdommen om i nordre Bergenhus Amt og nogle Tilfælde i Lom i Christians Amt antages at være opstaaede ved Smitte fra Nordfjord; fra Øisandens Leirsamling i søndre Trondhjems Amt bragtes Sygdommen til flere Steder inden Amtet og til Kvikne i Hedemarkens Amt; fra Urskoug i Akershus Amt førtes Sygdommen til

*) Ligesom i foregaaende Beretninger maa det bemærkes, at en og anden Læge opgiver Dødsfald af Nervefeber, hvor der ikke har været anvendt Lægehjelp til den Syge, eller Døde uden det tilsvarende Antal Behandlede; under saadanne Omstændigheder har det, naar alle bekjendte Tilfælde skulde indtages i Tabellen, været nødvendigt at opføre de Dødes Antal uforandret ogsaa blandt de Angrebne. Den herved fremkomne Feil udjævnes for en Del derved, at paa den anden Side ikke alle Dødsfald blandt de Behandlede komme til Lægernes Kundskab, ligesom det ogsaa tør forudsættes, at mange af de anførte Tilfælde kun have været lette Abortivtilfælde. Paa det for hele Riget udregnede Dødelighedsforhold vil Feilen derfor neppe være af stor Indflydelse, men vel for en Del ved Sammenligningen mellem de enkelte Amter.

Amt.	Folkemængden ved Midten af 1867.	Angrebne.	Angrebne af 1000 Indvaanere.	Døde.	Døde af 100 Angrebne.	Lægedistrikt, Herred eller By, hvor Nervefeber især forekom.
Akershus Amt med Christiania	169 228	286	1,69	40	14,0	Christiania 172 Angr. 25 Døde
Smaalenene	100 654	546	5,42	58	10,6	Akers Distrikt 43 — 2 — Smaalenenes Amtsfysik. 221 — 22 — Hvaløernes Distrikt . . 93 — 11 — Fredrikshald 167 — 15 — Buskeruds Landfysikat . 731 — 78 — deraf i Drammen . . . 422 — 37 — Modums Distrikt 246 — 33 — Jarlsbergs Landfysikat . 213 — 43 — Laurvigs Distrikt 268 — 45 — deraf i Laurvig og Omegn 178 — 27 — Solør og Odalens Distr. 66 — 7 — søndre Østerdalens — 93 — 8 — Tønssets — 93 — 10 — Thotens — 66 — 2 — Ringebu — 58 — 7 —
Buskerud	99 765	1 070	10,73	119	11,1	Bratsbergs Landfysikat 74 — 8 — Østre Nedenæs Distrikt 59 — 6 — Arendal 73 — 8 — Vestre Nedenæs Distrikt 168 — 26 — Mandals Distrikt 43 — 7 — Lyngdals — 40 — 8 — Flekkefjords — 47 — 9 — Ekersunds — 44 — 5 — Stavangers — 151 — 20 — Karmøens — 143 — 7 — Haugesunds — 146 — 16 — Ytre Søndhordlands Dist. 72 — 8 — Søndre Midthordlands — 73 — 3 — Ytre Nordhordlands — 114 — 6 — Bergen 65 — 14 — Kins Distrikt 47 — 8 — Nordre Søndmøres Distr. 74 — 7 — Surendals — 54 — 7 — Nordre Nordmøres — 66 — 2 — Trondhjem 79 — 11 — Strindes Distrikt 51 — 2 — Guldals — 43 — 4 —
Jarlsberg og Laurvig	86 766	512	5,90	94	18,4	Stjørdals — 41 — 5 — Indersøens — 68 — 3 — Bødø — 73 — 6 — Skjærstads — 40 — 4 — Lødingens — 53 — 4 — Vestlofotens — 45 — 6 — Østlofotens — 51 — 4 — Hadsels — 50 — 3 —
Hedemarken	121 062	299	2,47	37	12,4	Altens — 48 — 3 — Hammerfests Distrikt . . 73 — 15 — Vadsø — 279 — 33 —
Christian	122 437	182	1,49	15	8,2	
Bratsberg	81 344	159	1,95	19	11,9	
Nedenæs	69 083	315	4,56	45	14,3	
Lister og Mandal	74 269	157	2,11	32	20,4	
Stavanger	106 802	538	5,04	59	11,0	
Søndre Bergenhus med Bergen	142 219	467	3,28	41	8,8	
Nordre Bergenhus	85 935	175	2,04	30	17,1	
Romsdal	106 543	323	3,03	36	11,0	
Søndre Trondhjem	110 217	281	2,55	39	13,9	
Nordre —	82 164	175	2,13	14	8,0	
Nordland	90 947	415	4,56	35	8,4	
Tromsø	46 265	144	3,11	13	9,0	
Finmarken	20 851	473	22,68	56	11,8	
Hele Riget	1 716 551	6 517	3,80	782	12,0	

Finskogen i Hedemarkens Amt, fra Tvedestrand antages den at være bragt til Hvideseid i Thelemarken. Som de vigtigste Bærere for Sygdommen kunne altsaa anføres hjemkomne Søfolk, Fiskere og Soldater, fra Stavanger Amt nævnes ogsaa, at omreisende Handelskarle have ført Sygdommen med sig.

Af **Barselseber** (Febris puerperalis) opgives et mindre Antal Tilfælde med Dødsfald end i hvert af de 3 foregaaende Aar, nemlig 475, af hvilke 114 endte dødeligt (i det foregaaende Aar opgaves 503 Tilfælde, i 1865 615, i 1864 564). Sammenlignet med det foregaaende Aar sees Formindskelsen hovedsagelig at falde paa Christiania og Christiansands

Stifter; i de øvrige er det anmeldte Antal Tilfælde omtrent det samme som i det foregaaende Aar. Som Døde paa Barselseng er af Presterne opgivet 302 (i det foregaaende Aar opgaves 342, i 1865 347, i 1864 403); deraf vare:

under 20 Aar 7 fra 30—40 Aar 148
fra 20—30 — 97 - 40—50 — 50

Fordelingen paa de enkelte Stifter af de ovenfor nævnte Opgaver var følgende:

Stift.	Efter Prestelisterne døde paa Barselseng.	Af Lægerne		Dødsproc. af de af Lægerne opg. Tilfælde	Sum af de af Lægerne opførte Dødsf. af Barselfeber *).
		opgivne Tilfælde af Barselfeber.	indberettede Dødsfald af de opg. Tilf.		
Christiania . .	74	135	23	17,0	30
Hamar	33	47	14	29,8	14
Christiansand	89	129	32	24,8	39
Bergen	42	70	19	27,1	30
Trondhjem . .	34	53	14	26,4	17
Tromsø	30	41	12	29,3	13
Hele Riget . .	302	475	114	24,0	143

Ved at sammenholde Prestelisterne og Lægernes Opgaver over Dødsfald paa Barselseng findes 69 Dødsfald, der ikke kunne sees at være omtalte i Prestelisterne, hvorefter Antallet af Dødsfald paa Barselseng for hele Landet bliver 371. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger i det Hele Oplysning om Dødsarsagen for 207; 143 døde af Barselfeber, 11 af Barselkrampe, 4 af Mania puerperalis, 10 af Blødning under og efter Fødselen (deraf 2 uforløste), 2 af Bristning af Livmoderen, 15 efter forskellige besværlige eller i anden Henseende uregelmæssige Fødsler, fuldførte ved Kunsthjelp, 2 af Emboli, 1 af Phlegmasia alba dolens, 8 tilsammen af Hjernebetændelse, Lungebetændelse og Pleurit (deraf 1 uforløst), 3 af forskellige andre af Fødsel og Barselseng antagelig uafhængige Sygdomme og 8 (foruden de 3 ovenfor nævnte) døde uforløste; af Prestelisterne sees desuden at være døde uforløste 7 Fødende, om hvilke Lægernes Beretninger ingen Oplysning indeholde, saa at Antallet af uforløste Døde ialt bliver 18, hvoraf:

i Akershus Amt	3	i søndre Bergenhus Amt	4
i Buskeruds -	1	i nordre -	3
i Christians -	1	i nordre Trondhjems -	1
i Nedenæs -	2	i Nordlands -	1
i Stavanger -	2		

Af de døde Uforløste, om hvilke Lægernes Beretninger indeholde nærmere Oplysninger, haves Opgave over Dødsarsagen hos 10; af disse opgives 1 at være død af Krampe, 1 sandsynligvis af Livmoderbristning, 2 af Blødning, hvoraf en ved forliggende Moderkage, 2 paa Grund af Tverleie, 1 ved Bækkenforsnevring, 1 muligens af Bristning af Urinblæren, 1 under Embryotomi, 1 af Lungebetændelse.

Børnekopper (Variolæ) havde en noget mindre Udbredning end i de 2de sidste Aar. I Slutningen af det foregaaende Aar viste enkelte Tilfælde af Børnekopper sig i

Smaalenenes, Buskeruds, Christians og Bratsbergs Amter, noget mere Udbredning havde Sygdommen i Hedemarkens og især i Tromsø Amt. I heromhandlede Aar indførtes Sygdommen flere Gange fra Sverige især til de tilgrændsende Dele af Norge, saaledes til Fredriksstad, Fredrikshald og Id, antagelig ogsaa til Ringerike, til Tønsberg, til Solør og Odalen samt Næs i Hedemarkens Amt, til vestre Thoten i Christians Amt og til Alten (i April). Fra Finland bragtes Børnekopper til flere Steder i Finmarkens Amt, saaledes til Alten og Hammerfest samt til Sydvaranger ved indvandrede Kvæner (i April). Fra England førtes Sygdommen ved en syg Matros i Slutningen af Februar til Christiansand og bragtes derfra til Birkenæs ved Lillesand. Som Steder i Landet, hvorfra Sygdommen forplantede sig i videre Kredse, nævnes: Ringerike, hvorfra Sygdommen kom til Hadeland (i Mai) og søndre Valdres (i April og Juni); Hadeland og Land, hvorfra den førtes til Ullensaker, Hallingdal og Vang paa Hedemarken; fra Solør og Odalen bragtes Sygdommen til Ullensaker, hvorfra den ved en Omstreiferfamilie kom til Aker; til Aker og Christiania indførtes Børnekopper gjentagne Gange fra de omgivende Landdistrikter og bragtes atter dels tilbage til disse Egne, dels videre. Ved Omstreiferfamilier indførtes Sygdommen, foruden til Aker ogsaa til Hadeland og til Kragerø. I Arendal forekom Sygdommen allerede ved Aarets Begyndelse og indførtes did ogsaa fra Grimstad (i Mai) og Christiania (i Juli), hvorefter den i Slutningen af Oktober fik epidemisk Udbredning og spredte sig ud til forskellige Egne f. Ex. til Hvideseid i Thelemarken (i December) og Flekkefjord (i December). Til Nordland kom Sygdommen fra Finmarken. I Tromsø Amt herskede den fornemmelig i Skjervø Distrikt, hvor 210 Personer kom under Behandling og 35 døde; fra Byen Tromsø bragtes Sygdommen til andre Dele af Amtet. I de 3 nordligste Amter opføres intet Tilfælde i de sidste 4 Maaneder af Aaret, medens der i December forekom enkelte Tilfælde i Christiania, Smaalenenes Amt, Buskeruds, Hedemarkens, Christians, Bratsbergs, Lister og Mandals Amt, større Udbredning havde Sygdommen ved Aarets Slutning i Akershus og Nedenæs Amter. Af Børnekopper opgives ialt:

fra Christiania By	43*)	Angrebne, hvoraf	2 døde,
- Akershus Amt	227	-	9 -
- Smaalenenes -	149	-	4 -
- Buskeruds -	58	-	3 -

Lateris 477 Angrebne, hvoraf 18 døde.

*) For 1866 ere Procenterne beregnede efter samtlige af Lægerne opgivne Dødsfald af Barselfeber.

*) Hvoraf 12 Personer, som indlagdes paa Koppellazarettet fra Akers Lægedistrikt.

Transport	477	Angrebne, hvoraf 18 døde,			
- Jarlsberg og Laurvigs Amt	3	—	—	1	—
- Hedemarkens	68	—	—	6	—
- Christians	70	—	—	5	—
- Bratsbergs	48	—	—	—	—
- Nedenæs	194	—	—	10	—
- Lister og Mandals	76	—	—	6	—
- Nordlands	11	—	—	—	—
- Tromsø	266	—	—	44	—
- Finmarkens	30	—	—	2	—

tilsammen 1 243 Angrebne, hvoraf 92 døde,

desuden opføres fra nordre Trondhjems Amt 1, fra Tromsø Amt 4 og fra Finmarkens 23, tilsammen 28 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Angrebne, saa at der ialt kjendes 120 Dødsfald af Børnekopper. Ialt omtales 87 angrebne uvaccinerede Børn og 27 Dødsfald af Børnekopper blandt Uvaccinerede.

I det foregaaende Aar opgaves 1 477 Angrebne, af hvilke 99 døde.

Vandkopper (Varicellæ) omtales fra samtlige Overøvrighedsdistrikter undtagen nordre Bergenhus Amt. Der opføres ialt 893 behandlede Tilfælde, nemlig 442 fra Christiania Stift, 29 fra Hamars, 124 fra Christiansands, 125 fra Bergens, 135 fra Trondhjems og 38 fra Tromsø Stift. 1 Tilfælde i nordre Trondhjems Amt endte dødeligt ved Bronchit og Konvulsioner.

Skarlagensfeber (Scarlatina) havde i det Hele en noget større Udbredning end i det foregaaende Aar; til Sammenligning hidsættes følgende Tabel over de anmeldte Tilfælde og Dødsfalds Fordeling stiftsvis i de tvende sidste Aar:

Stift.	1867			1866		
	Behandlede.	Deraf døde	Ialt opgivne Dødsf.	Behandlede.	Deraf døde	Ialt opgivne Dødsf.
Christiania . .	1 824	237	335	755	66	79
Hamar	303	55	55	55	7	8
Christiansand .	1 301	153	211	1 743	185	221
Bergen	868	63	113	65	18	26
Trondhjem . .	98	15	15	983	113	116
Tromsø	169	22	35	179	9	23
Riget	4 563	545	764	3 780	398	473

Sygdommen var saaledes meget mere udbredt i indeværende Aar i Christiania og Bergens Stifter, noget mere ogsaa i Hamars Stift end i det foregaaende Aar, medens den i Trondhjems Stift var betydeligt aftagen.

Fordelingen paa Overøvrighedsdistrikterne i 1867 vil sees af følgende Tabel:

	Behandlede.	Hvoraf døde.	Ialt opg. Dødsf.
Christiania By	611	65	159
Akershus Amt	389	56	56
Smaalenenes	158	13	13
Buskeruds	163	22	26
Jarlsberg og Laurvigs	503	81	81
Hedemarkens	301	55	55
Christians	2	—	—
Bratsbergs	548	101	146
Nedenæs	250	26	26
Lister og Mandals	178	10	13
Stavangers	325	16	26
Søndre Bergenhus	281	22	34
Bergens By	427	26	50
Nordre Bergenhus	74	7	8
Romsdals	122	15	28
Søndre Trondhjems	16	1	1
Nordre —	46	7	7
Nordlands	75	17	26
Tromsø	80	4	8
Finmarkens	14	1	1

Sygdommen omtales som mild fra Akershus, Smaalenenes, Stavangers, søndre Bergenhus Amter samt indre Søndmøre, som ondartet fra Christiania By, Sigdal i Buskerud, Solør og Odalen i Hedemarken samt tildels i vestre Søndmøre; fra Bratsbergs Amt skildres den som meget ondartet. Paa flere Steder optraadte som hyppige Komplikationer Diphtherit og phlegmonøse eller gangrænøse Betændelser paa Halsen eller i Halskjerterne samt paa enkelte Steder Otorrhoe. Vatersot som Eftersygdom forekom ligeledes hyppigt i forskellige Egne af Landet. For 30 Døde haves Opgave over den sekundære Dødsårsag, denne var Diphtherit hos 14, Nyrebetændelse eller Vatersot hos 3, Hjernebetændelse hos 2, Lungebetændelse hos 2, Lungeødem hos 2, Strubehoste hos 2, Udtømmelse af Kræfterne under Halsaffektion hos 2, Blodbrækning hos 1, phlegmonøs Betændelse i Parotis hos 1, Uraemi hos 1. Ved Aarets Udgang herskede Sygdommen endnu stærkt i Christiania, Jarlsberg og Laurvigs, søndre Bergenhus Amt, Bergens By og Tromsø Amt, medens den syntes ophørt i Christians, Lister og Mandals, nordre Trondhjems, Nordlands og Finmarkens Amter.

Mæslinger, der i det foregaaende Aar vare lidet udbredte, optraadte i indeværende Aar epidemisk i Christiania og Christiansands Stifter. Der opgives:

		Behand- lede.	Hvoraf døde.	Ialt opg. Dødsf.
fra Christiania	Stift	3 703	84	160
- Hamars	—	16	-	-
- Christiansands	—	2 059	23	25
- Bergens	—	20	-	-
- Trondhjems	—	1	-	-
- Tromsø	—	12	-	-
tilsammen		5 811	107	185

Fordelingen paa Overøvrighedsdistrikterne var følgende:

		Behand- lede.	Hvoraf døde.	Ialt opg. Dødsf.
Christiania By		2 042	38	95
Akershus	Amt	241	6	9
Smaalenenes	-	115	1	1
Buskeruds	-	848	25	38
Jarlsberg og Laurvigs	-	457	14	17
Hedemarkens	-	9	-	-
Christians	-	7	-	-
Bratsbergs	-	666	5	6
Nedenæs	-	747	8	8
Lister og Mandals	-	336	7	8
Stavangers	-	310	3	3
Søndre Bergenhus	-	2	uden Dødsfald.	
Bergens By		13		
Nordre Bergenhus	-	4		
Romsdals	-	2		
Nordlands	-	4		
Finmarkens	-	8		

Da Sygdommen for det meste var mild, kom paa mange Steder de færreste Angrebne under Behandling I de første 4 Maaneder af Aaret forekom Mæslinger kun med spredte Tilfælde; tidligst optraadte de epidemisk i Nedenæs Amt (Mai), Buskeruds Amt (Juni), Jarlsberg og Laurvigs Amt (Juli) og Lister og Mandals Amt (omtrent paa samme Tid). I Bratsbergs Amt fik Sygdommen epidemisk Udbredning i August og de følgende Maaneder, i Christiania By og Smaalenenes Amt udbredte Sygdommen sig raskt fra Begyndelsen af Oktober, i Akershus Amt (ved Smitte fra Christiania) og i Stavanger By udbrød Epidemien temmelig pludselig i November; ved Aarets Udgang herskede Sygdommen epidemisk i alle Amter i Christiania og Christiansands Stift. Den sekundære Dødsårsag er opgivet for 12 Døde, denne var Lungebetændelse hos 6, akut Bronchit hos 2, Pleurit hos 2, Strubehoste hos 1 og Hjernebetændelse hos 1.

Kighoste (Tussis convulsiva) var noget mindre udbredt end i det foregaaende Aar. Der opgives:

fra Christiania	Stift	991	behl. Tilf. og ialt	85 Dødsf.,
- Hamars	—	411	—	21 —
- Christiansands	—	739	—	80 —
- Bergens	—	463	—	44 —
- Trondhjems	—	104	—	8 —
- Tromsø	—	81	—	10 —

tilsammen 2 789 behl. Tilf. og ialt 248 Dødsf.;

af de Behandlede døde 143. (I det foregaaende Aar opgaves 3 308 behandlede Tilfælde med 172 Døde og ialt 264 Dødsfald). Sygdommen omtales som meget udbredt i flere Lægedistrikter i Buskeruds Amt, i Jarlsberg og Laurvigs Amt, i Hedemarkens og endel af Christians Amt, i Bratsbergs og endel af Nedenæs samt Lister og Mandals Amt, den største Del af Stavangers og Nordlands Amter. Den sekundære Dødsårsag nævnes for 26 Døde; denne var akut Bronchit hos 12, Lungebetændelse hos 9, Lunge-svindst hos 2, Kramper hos 3.

Diphtherisk Svælgbetændelse (Diphtheritis faucium) forekom ogsaa i heromhandlede Aar i samtlige Overøvrighedsdistrikter, men var fremdeles i Aftagende; ligesom i de 3de nærmest foregaaende Aar viste den sig kun sporadisk eller i mere begrænsede Epidemier; epidemisk forekom Sygdommen saaledes i og omkring Holmestrand samt i Strømmens Herred i Jarlsberg og Laurvigs Amt, i Trysil og Faaberg i Hamars Stift samt i Laxevaag ved Bergen. Slaaes diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste sammen, findes i Lægernes Beretninger Opgave over 369 Dødsfald af begge Sygdomme, medens det opgivne Antal Aaret iforveien udgjorde 423, i 1865 557, i 1864 794. Fordelingen af Angrebne og Døde af disse Sygdomme paa de enkelte Stifter var følgende:

		Angrebne.	Døde.
Christiania	Stift . .	780	160
Hamars	— . .	142	6
Christiansands	— . .	304	51
Bergens	— . .	396	69
Trondhjems	— . .	305	40
Tromsø	— . .	184	43

Riget . . . 2 111 Angrebne, 369 Døde.

Fra de forskjellige Overøvrighedsdistrikter havest følgende Opgave over Angrebne og Døde:

	Antal Angrebne, der ere opgivne af Læger og for hv. Udf. er meddelt.	Døde af de opgivne Angrebne.	Ialt opgivne Dødsfald.
Christiania By . . .	105	10	44
Akershus Amt	72	14	14
Smaalenenes -	279	20	21
Buskeruds -	145	19	23
Jarlsb. og Laurvigs .	179	40	58
Hedemarkens -	92	4	4
Christians -	47	2	2
Bratsbergs -	45	11	22
Nedenæs -	99	11	14
Lister og Mandals -	59	9	9
Stavangers -	100	5	6
Søndre Bergenhus -	183	23	23
Bergens By	130	14	15
Nordre Bergenhus -	57	14	25
Romsdals -	126	21	23
Søndre Trondhjems -	126	11	11
Nordre — -	79	12	12
Nordlands -	61	6	7
Tromsø -	71	15	18
Finmarkens -	52	14	18

Hele Riget 2 107 275 369,

desuden nævnes 3 Tilfælde fra Hedemarkens og 1 fra Stavangers Amt uden Opgave over Udfaldet, ialt kjendes saaledes 2 111 Angrebne. (I det foregaaende Aar vare 2 766 Tilfælde af Lægerne opgivne at være behandlede). For de Behandlede viser Dødeligheden sig at have været 13,1 pCt. eller 1 af 7,7. I det foregaaende Aar var Forholdet 14,0 pCt., i 1865 14,4, i 1864 15,8 pCt. Efter et Dødelighedsforhold af 13,1 pCt. vilde de ialt opgivne 369 Dødsfald svare til et Antal af 2 817 Angrebne.

Sygdommens Forekomst til de forskjellige Tider af Aaret var omtrent den samme over hele Landet; ligesom i de 4 foregaaende Aar var den hyppigst i Aarets 3 første Maaneder. Til Oversigt over Sygdommens Fordeling paa Aarstiderne i de sidste 5 Aar hidsættes følgende Sammenstilling:

	Antal Tilf. for hvilke Tiden er opglvet.	Der af falde paa			
		1ste Kvartal.	2det Kvartal.	3die Kvartal.	4de Kvartal.
1863	3 291	1 304	731	616	640
1864	3 747	1 191	800	761	995
1865	3 060	900	752	678	730
1866	2 676	807	631	586	652
1867	2 031	643	480	490	418
Femaaret	14 805	4 845	3 394	3 131	3 435

Kusma forekom sporadisk undtagen i Bergens By, hvor den herskede epidemisk fra Januar til Oktober, samt i Lærdals Distrikt. Der opgives ialt 301 behandlede Tilfælde (i 1866 372), nemlig 28 fra Christiania Stift, 72 fra Christiansands, 190 (hvoraf 179 fra Bergens By) fra Bergens og 11 fra Trondhjems Stift; i Christians Amt forekom enkelte Tilfælde. Metastase til Testiklerne omtales fra Stavangers Amt og Bergens By.

Catarrhalske Sygdomme vare hyppigere end i det foregaaende Aar. Smaa Epidemier af Influenza forekom paa forskjellige Steder, saasom i Løms Distrikt af Christians Amt (fra April til September), i Kragerø og Omegn i første Kvartal, i Tvedestrand og Omegn (i Februar og Marts), i og omkring Farsund (i Januar og Februar), i Sands Distrikt i Stavangers Amt, i ytre Hardanger og Bergens By (i Januar), i Levanger og i indre Namdal af nordre Trondhjems Amt samt i Stegens og Vestlofotens Distrikter af Nordlands Amt (i Januar og Februar). Ialt opgives af catarrhalske Sygdomme 26 061 behandlede Tilfælde, af hvilke 285 endte dødeligt (i det foregaaende Aar opgaves 20 373 behandlede Tilfælde med 272 Dødsfald). Af hine Tilfælde og Dødsfald falde paa Christiania Stift henholdsvis 10 895 og 105, paa Hamars Stift 1 361 og 28, paa Christiansands Stift 6 018 og 69, paa Bergens 3 004 og 30, paa Trondhjems 3 440 og 33 og paa Tromsø Stift 1 343 og 20. Akut Bronchit opgives ialt som Døds-aarsag hos 337, Influenza hos 18, akut Laryngit hos 12, simpel Halsbetændelse hos 6; tilsammen 373 Dødsfald, af hvilke 150 falde paa Christiania Stift, 28 paa Hamars, 87 paa Christiansands, 49 paa Bergens, 39 paa Trondhjems og 20 paa Tromsø Stift.

Af **Lungebetændelse** (Pneumonia) opgives et større Antal behandlede Tilfælde end i noget af de sidste 10 Aar. Følgende Tabel viser Antallet af anmeldte Tilfælde for hvert af Aarene 1858—1867:

Aar.	Antal af anmeldende Læger.	Antal af anmeldte Tilfælde.	Paa hver Læge falde (omtrent) følgende Antal Tilfælde.
1858	156	2736	17
1859	176	2842	16
1860	199	2714	14
1861	214	3627	17
1862	227	5007	22
1863	227	4872	21
1864	270	5356	20
1865	275	4353	16
1866	286	5034	18
1867	289	7373	25,5

I de enkelte Stifter var Forholdet i 1867 følgende:

i Christiania	Stift af 103 Læger	3149 Tilf., d. e. 30,6 af hver
i Hamars	- - 28	— 1111 — — 39,6 - —
i Christiansands	- - 49	— 1580 — — 32,2 - —
i Bergens	- - 43	— 494 — — 11,5 - —
i Trondhjems	- - 43	— 857 — — 19,9 - —
i Tromsø	- - 23	— 182 — — 7,9 - —

Af de opgivne 7373 behandlede Tilfælde endte 1049 eller 14,2 pCt. dødeligt (i det foregaaende Aar endte af 5034 behandlede Tilfælde 701 eller 13,9 pCt. dødeligt). Som Dødsårsag opgives Lungebetændelse ialt hos 1242 (i 1866 hos 802); deraf indtraf 568 i Christiania Stift, 148 i Hamars, 287 i Christiansands, 102 i Bergens, 101 i Trondhjems og 36 i Tromsø Stift. De anmeldte Tilfældes Fordeling paa de forskellige Overøvrighedsdistrikter vil sees af nedenstaaende Tabel, hvorved dog, som i foregaaende Beretning er anført, maa erindres, at denne Sygdom, da den ikke behandles paa Amtskommunernes Bekostning, i Landdistrikterne i Regelen sjældnere kommer under Behandling end flere af de før omhandlede epidemiske Sygdomme, og at saaledes det af Lægerne opgivne Antal kun tilnærmelsesvis kan tjene til Sammenligning mellem de enkelte Landsdele indbyrdes.

Overøvrighedsdistrikt.	Af hvor- mange Læger opgivet.	Behandlede.	Deraf døde.	Døde af 100 Behandlede.	Samtlige opg. Dødsfald af Lungebet.
Christiania	24	528	78	14,8	134
Akershus	17	439	82	18,7	82
Smaalenene	21	1 029	132	12,8	136
Buskerud	18	651	111	17,1	112
Jarlsberg og Laurvig . . .	23	502	76	15,1	104
Hedemarken	15	469	58	12,4	58
Christian	13	642	88	13,7	90
Bratsberg	12	513	80	15,6	138
Nedenæs	13	467	79	16,9	82
Lister og Mandal	11	285	40	14,0	40
Stavanger	13	315	26	8,3	27
Søndre Bergenhus	11	66	17	25,8	21
Bergen	18	218	40	18,3	50
Nordre Bergenhus	10	106	14	13,2	21
Romsdal	13	210	19	9,0	24
Søndre Trondhjem	23	495	55	11,1	55
Nordre —	11	256	24	9,4	32
Nordland	9	78	10	12,8	11
Tromsø	6	61	9	14,8	9
Finmarken	8	43	11	25,6	16
Hele Riget	289	7 373	1 049	14,2	1 242

Betændelsens Sæde er opgivet for 494 Behandlede; hos 240 havde Sygdommen sit Sæde i højre, hos 188¹ venstre Lunge, i begge hos 66.

Af **Pleurit** er opgivet 612 behandlede Tilfælde, af hvilke 35 endte dødeligt, og ialt 46 Dødsfald, af hvilke 25 falde paa Christiania Stift, 5 paa Hamars, 5 paa Christiansands, 5 paa Bergens, 4 paa Trondhjems og 2 paa Tromsø Stift.

Af **Hjernebetændelse** (Meningitis simplex) er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført 500 Dødsfald, af akut Hjernevatersot og tuberculøs Meningit 104, af Kramper i Børnealderen (Convulsiones infantum) 240, tilsammen 844, af hvilke Dødsfald 346 falde paa Christiania Stift, 59 paa Hamars, 225 paa Christiansands, 111 paa Bergens, 71 paa Trondhjems og 32 paa Tromsø Stift.

Epidemisk Cerebrospinal-Meningit omtales alene fra Hamars Stift, hvor der fra Hedemarkens Amt opgives 3 Behandlede med 1 Dødsfald og fra Christians Amt 23 Behandlede med 11 Dødsfald, tilsammen 26 Tilfælde med 12 Dødsfald. Sporadisk Cerebrospinal-Meningit nævnes fra Nedenæs, Stavangers, søndre Bergenhus, Romsdals og søndre Trondhjems Amt; ialt opføres 10 Dødsfald af denne Sygdom, nemlig 2 fra Christiansands, 5 fra Bergens og 3 fra Trondhjems Stift.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Ledrheumatisme have Lægerne opgivet 1 632 behandlede Tilfælde, af hvilke 49 endte dødeligt, og ialt 57 Dødsfald, af hvilke 15 falde paa Christiania Stift, 5 paa Hamars, 12 paa Christiansands, 13 paa Bergens, 7 paa Trondhjems og 5 paa Tromsø Stift. Kronisk Rheumatisme betegnes som sædvanligt fra alle Egne af Landet som en meget almindelig Sygdom, ialt opgives af denne Sygdom samt af afebril Rheumatisme og Rheumatisme uden nærmere Betegnelse af Formen 3 186 Behandlede, af 2 653 af disse vare 1 659 af Mand-, 994 af Kvindekjøn, af 2 352 115 under, 2 237 over 15 Aar.

Koldfeber (Febris intermittens) var sjælden. Ligesom tidligere kom kun ganske enkelte Tilfælde, der vare erhvervede paa Stedet, under Lægebehandling, medens de fleste for Koldfeber behandlede Personer vare Sømænd eller Fremmede, der havde erhvervet Sygdommen i Udlandet; ialt opføres 107 behandlede Tilfælde, hvoraf flere Recidiver; fra Christiania Stift opgives 53 behandlede Tilfælde, fra Hamars 4, fra Christiansands 35, fra Bergens 8, fra Trondhjems 5 (med 1 Dødsfald) og fra Tromsø Stift 2.

Blodgang (Dysenteria) forekom epidemisk i Finmarkens Amt; Sygdommen var mild og antoges bragt til Vadsø fra Finland ved indvandrede Kvæner; ialt opføres

i dette Amt 142 Behandlede med 7 Dødsfald. I Aarets Slutning begyndte en Epidemi i østre Søndmøres Lægedistrikt. Forøvrigt opgives spredte Tilfælde fra alle Overøvrighedsdistrikter undtagen fra søndre Bergenhus Amt, hvorfra Sygdommen ikke nævnes. Fra hele Landet findes opført 334 Behandlede med 16 Dødsfald og 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Angrebne, af hvilke 17 Dødsfald 1 falder paa Hamars, 2 paa Christiansands, 4 paa Trondhjems og 10 paa Tromsø Stift.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** tilsammen opgives et mindre Antal behandlede Tilfælde end i det foregaaende Aar og disse Sygdomme omtales fra flere Egne af Landet som sjældnere end sædvanligt; flere behandlede Tilfælde af Diarrhoe vare paa ikke faa Steder ledsagede af blodige Udtømmelser. Fra hele Landet opgives 8 826 behandlede Tilfælde af Diarrhoe og Cholera nostras, nemlig 4 269 fra Christianias Stift, 300 fra Hamars, 1 463 fra Christiansands, 1 448 fra Bergens, 931 fra Trondhjems og 415 fra Tromsø Stift. Af de behandlede Tilfælde endte 131 dødeligt og ialt kjendtes 181 Dødsfald (deraf 16 af kronisk Diarrhoe), af hvilke 81 falde paa Christianias, 3 paa Hamars, 32 paa Christiansands, 33 paa Bergens, 17 paa Trondhjems og 15 paa Tromsø Stift.

Skjorbug (Scorbutus) kom i Almindelighed kun enkeltvis under Behandling i forskellige Dele af Landet; alene i Finmarkens Amt var den mere hyppig (111 Behandlede, hvoraf omtrent 50 vare russiske Fiskere, med 3 Døde). Ialt opgives 123 Behandlede, af hvilke 3 døde, desuden opføres 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra Jarlsberg og Laurvigs Amt.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver følgende Tabel en Oversigt: (Se næste Spalte).

Antallet af indlagte Tilfælde i 1867 bliver saaledes, naar man fradrager de tvende Personer, der bleve overflyttede fra et Sygehus til et andet, 831, hvilket er mindre end i de 2 nærmest foregaaende Aar, men større end noget af de øvrige Aar i sidste Decennium, i hvilket Tallet af Syphilitiske, der ere komne under Behandling i Rigets Sygehuse, har været følgende:

1858	1859	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867
516	662	677	720	672	809	819	850	978	831

Forholdet af primære til konstitutionelle Tilfælde var = 1 : 4 (i det foregaaende Aar var Forholdet = 1 : 3,5, i 1865 = 1 : 5,1); sættes Opgaverne fra Sygehusene i Christiania, hvor et forholdsvis stort Antal primære Tilfælde behandlede, ud af Betragtning, bliver Forholdet mellem primære og konstitutionelle Tilfælde = 1 : 8,6.

Sygehus stiftsvis.	Tilbageværende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Tilsammen Be- handlede.			Af de indkomne Tilfælde vare						Udgaaede.			Tilbageværende ved Aarets Ud- gang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af For- plejningsdage for hver Udskevæn.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	hereditære	Recidiver	mistænkte	af nops- Form.	behandlede	i Bedring	uhelbre- dede	Døde.	Ialt.	Md.	Kv.		
Christiania Stift	121	46	75	461*)	210	247	582*)	256	322	125	280	12	10	22	451	12**)	3	14	98	43	55	39 989	83,5
Hamars	20	4	16	46	16	30	66	20	46	3	37	6	-	-	49	-	-	2	15	5	10	6 308	123,7
Christiansands	25	11	14	73	34	39	98	45	53	7	57	6	-	3	76	2	1**)	2	17	5	12	7 490	93,6
Bergens	11	5	6	32	13	19	43	18	25	1	26	5	-	-	33	-	-	-	10	5	5	3 034	91,9
Trondhjems	39	9	30	197	96	101	236	105	131	25	126	38	-	-	212	1	1	-	22	11	11	11 196	52,3
Tromsø	5	4	1	24	11	13	29	15	14	1	21	2	-	-	21	1	-	-	7	2	5	2 242	101,9
Riget	221	79	142	833*)	380	449	1054*)	459	591	162	547	69	10	22	842	16	5	18	169	71	98	70 259	79,9

*) For 4 Personer, der indkom paa Fredrikstads Bys Sygehus, mangler nærmere Oplysning, hvorfor Summen af de Udgaaede og Tilbageværende ikke svarer til de tilsammen Behandlede og Summen af indkomne og behandlede Mænd og Kvinder ikke til Antallet af de ialt Indkomne og ialt Behandlede.

**) 2 Mand lidende af sekundære Tilfælde overflyttedes fra et Sygehus til et andet.

Som i Tabellen anført faldt der en gennemsnitlig Behandlingstid af 79,9 Dage paa hver Udskreven (i det foregaaende Aar 77,1 Dage, i 1865 83,4 Dage, i 1864 93,8 Dage). Paa Rigshospitalet var den gennemsnitlige Behandlingstid i 1867 99 Dage (i 1866 81,9 Dage, i 1865 90,7 Dage, i 1864 115,5 Dage). — Af privat behandlede Tilfælde opgives tilsammen 606 (i det foregaaende Aar 677), 306 i Christiania, 30 i Hamars, 157 i Christiansands, 35 i Bergens, 59 i Trondhjems og 19 i Tromsø Stift. Af 431 Privatbehandlede vare 287 af Mand-, 144 af Kvindekjøn; af 414 vare 62 under, 352 over 15 Aar, af 273, for hvilke Sygdommens Beskaffenhed er anført, lede 99 af primære, 135 af sekundære, 30 af tertiære, 7 af hereditære Tilfælde, 2 vare Recidiver. Som Dødsårsag er Syphilis opgivet i og udenfor Sygehusene ialt hos 36, hvoraf 19 i Christiania Stift, 2 i Hamars, 10 i Christiansands, 3 i Bergens og 2 i Trondhjems Stift.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af

Aaret	1856	tilsammen	2 079
—	1857	—	2 062
—	1858	—	2 087
—	1859	—	2 095
—	1860	—	2 068
—	1861	—	2 096
—	1862	—	2 119
—	1863	—	2 162
—	1864	—	2 182
—	1865	—	2 136
—	1866	—	2 126
—	1867	—	2 137

Som i tidligere Beretninger bemærket kan nogen sikker Formening om den spedalske Sygdoms Til- eller Aftagen fra det ene Aar til det andet ikke udledes af de anførte Tal, paa hvilke den tilfældige Opdagelse af tidligere overseede Tilfælde har øvet en betydelig og i de forskellige Aar forskjellig Indflydelse. Gaar man, for tilnærmelsesvis at kunne anstille en Sammenligning, frem paa den ogsaa i de foregaaende Beretninger anvendte Maade, nemlig ved til de i et Aar som nye iagttagne Tilfælde endvidere at lægge dem, der i de næste Aar befindes tidligere at have været overseede, og igjen at fradrage dem, der vise sig at have været feilagtig opførte, stiller Forholdet sig for de 12 Aar 1857—1868, for hvilke fuldstændige Lister haves, saaledes: Der opførtes:

Aar.	som nye Tilfælde.	som tidligere overseede Tilfælde.	som feilagtig opførte Tilfælde.
1857	44	222	7
1858	77	163	13

1859	110	168	56
1860	98	169	46
1861	112	173	16
1862	120	144	16
1863	103	139	25
1864	103	143	19
1865	52	132	9
1866	46	162	2
1867	106	126	4
1868	91	120	5

Beregnet herefter findes paa den ovenfor omtalte Maade Antallet af nyopstaaede Tilfælde at have været:

i 1857	194	i 1863	227
i 1858	189	i 1864	226
i 1859	233	i 1865	212
i 1860	255	i 1866	168
i 1861	240	i 1867	221
i 1862	234		

i de nævnte 11 Aar = 2399.

Af Dødsfald blandt Spedalske kjendtes ifølge Overlægens Beretning:

i 1857	283	i 1863	187
i 1858	211	i 1864	196
i 1859	206	i 1865	214
i 1860	242	i 1866	209
i 1861	237	i 1867	203
i 1862	208		

i de nævnte 11 Aar = 2396.

Som helbredede opførtes i 1867 5 Spedalske (i det foregaaende Aar 3). Af de 203 døde Spedalske falder 1 paa Hamars, 8 paa Christiansands, 104 paa Bergens, 73 paa Trondhjems og 17 paa Tromsø Stift.

Af de ved Aarets Udgang kjendte 2137 Spedalske forpleiedes 785 i Stiftelserne, de 1352 udenfor Stiftelserne levende Spedalske vare fordelte paa de forskjellige Overøvrighedsdistrikter saaledes:

Buskeruds Amt	2	Nordre Bergenhus Amt	340
Hedemarkens -	11	Romsdals -	166
Christians -	8	Søndre Trondhjems -	109
Lister og Mandals -	3	Nordre — -	101
Stavangers -	161	Nordlands -	164
Søndre Bergenhus -	244	Tromsø -	24
Bergens By	12	Finmarkens -	7

Af **Svindstot** (Phthisis et Tuberculosis pulmonum) er anmeldt 1495 Dødsfald, hvilket i Forhold til det hele Antal Tilfælde, hvori Dødssygdommen er opgivet, nemlig 11,081, svarer til 13,5 pCt. Dette Forholdstal har i de sidste 10 Aar været følgende:

i 1858	12,5	i 1863	12,7
i 1859	12,6	i 1864	14,0
i 1860	14,7	i 1865	14,3
i 1861	12,8	i 1866	14,3
i 1862	11,9	i 1867	13,5

Til Oplysning om Forholdet i de forskellige Stifter hidsættes følgende Tabel:

Stift.	Antal op- givne Dødsaa- sager i 1867.	Opgivne Dødsfald af Svindsot i 1867.	Procentvis Angivelse af Svindsots Hyppighed som Dødsaaarsag i		
			1867	1866	1865
Christiania	4 366	608	13,9	15,8	16,8
Hamar	859	87	10,1	11,8	12,1
Christiansand . .	2 493	425	17,0	17,9	20,3
Bergen	1 557	156	10,0	11,4	10,4
Trondhjem	1 122	155	13,8	11,7	9,4
Tromsø	684	64	9,4	6,9	6,7
Hele Riget	11 081	1 495	13,5	14,3	14,3

Som sædvanligt er Forholdet overveiende stort i Christiansands Stift.

Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de ved Svindsot forårsagede Dødsfalds Fordeling paa Overøvrighedsdistrikterne.

Kjertelsyge (Scrophulosis) er paa Lægernes Dødsfortegnelser opført som Dødsaaarsag hos 89, hvoraf 49 i Christiania Stift, 2 i Hamars, 33 i Christiansands, 2 i Bergens 2 i Trondhjems og 1 i Tromsø Stift.

Kræft (Cancer, Fungus, Cancroid) er angivet som Dødsaaarsag hos 308, nemlig 128 i Christiania Stift, 33 i Hamars, 37 i Christiansands, 38 i Bergens, 58 i Trondhjems, 14 i Tromsø Stift. Med Hensyn til Sygdommens Sæde er Oplysning meddelt om 231, af disse havde Kræften sit Sæde:

i Mavesækken	hos 116
i Livmoderen	- 29
i Brystkjertelen	- 22

	Antal Til- fælde, hvori Dødssygdom- men er op- givet.	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Procentfor- hold.	Opgivne		Forhold af Dødsfald af Svindsot til de ikke epi- dem. Døds- fald i pCt.
				Dødsfald ved epidemiske Sygdomme.	Dødsfald ved andre Syg- domme.	
Christiania By	1 406	215	15,3	593	813	26,4
Akershus Amt	446	65	14,6	216	230	28,3
Smaalenenes Amt	614	91	14,8	266	348	26,1
Budskeruds -	1 012	125	12,4	437	575	21,7
Jarlsberg og Laurvigs Amt	888	112	12,6	451	437	25,6
Hedemarkens Amt	432	43	9,9	203	229	18,8
Christians -	427	44	10,3	148	279	15,8
Bratsbergs -	1 016	134	13,2	432	584	22,9
Nedenæs -	613	127	20,7	242	371	34,2
Lister og Mandals Amt	461	99	21,5	153	308	32,1
Stavanger Amt	403	65	16,1	183	220	29,5
Søndre Bergenhus Amt	419	41	11,2	148	271	15,1
Bergens By	619	71	11,5	211	408	17,4
Nordre Bergenhus Amt	352	37	10,5	124	228	16,2
Romsdals Amt	409	30	7,3	149	260	11,5
Søndre Trondhjems Amt	586	96	16,4	174	412	23,3
Nordre -	294	36	12,2	89	205	17,6
Nordlands Amt	317	30	9,5	122	195	15,4
Tromsø -	151	12	7,9	107	44	27,3
Finmarkens -	216	22	10,2	139	77	28,6
Hele Riget	11 081	1 495	13,5	4 587	6 494	23,0

i Underlivet uden nærmere Beteg- nelse af Sædet	hos 11
i Endetarmen	- 8

i Ansigtet	hos 8
i Leveren	- 6
i Spiserøret	- 5

i Antrum Highmori og Kjæverne hos	5
i Tungen og Svælget	- 4
i Øiet og Øienhulheden	- 3
i Læben	- 3
i Gland. submaxillaris og paa	
Halsen	- 3
i Urinblæren	- 2
i Hoften og Laaret	- 2
i Hovedet	- 1
i Hjernen	- 1
i Rygraden	- 1
i Moderskeden	- 1

Af **Drankersygdomme** (Alcoholismus) er opgivet 152 behandlede Tilfælde; 112 betegnes som Drankergalskab, 18 som kronisk og 10 som akut Alkoholisme, for 12 mangler nærmere Oplysning, 45 opføres fra Christiania, 17 fra Hamars, 48 fra Christiansands, 19 fra Bergens, 21 fra Trondhjems og 2 fra Tromsø Stift. Kjønnen er opgivet for 104 Personer, af hvilke 101 vare Mænd, 3 Kvinder. Som Dødsårsag nævnes Alkoholforgiftning for ialt 25, nemlig 10 i Christiania, 2 i Hamars, 9 i Christiansands, 2 i Bergens, 1 i Trondhjems og 1 i Tromsø Stift. 11 Personer anføres at være døde af Drankergalskab, 1 af kronisk Alkoholisme, for de øvrige Døde savnes nærmere Oplysning om Sygdommens Form.

Af **Sindssygdом** er i Lægernes Beretninger omtalt 450 nye Tilfælde, hvoraf 147 i Christiania Stift, 52 i Hamars, 100 i Christiansands, 43 i Bergens, 72 i Trondhjems og 36 i Tromsø Stift; af dette Antal berettes 43 at være indlagte i Sygehuse, 95 i Sindssygeasyler, tilsammen 138, af disse kunne 26 sees at være vendte helbredede tilbage inden Aarets Udgang; af 82, som forpleiedes hjemme, bleve 44 helbredede inden Aarets Udgang, 6 vare i Bedring, 13 uhelbredede, og 12 døde; altsaa sees ialt 70 nye Sindssyge at være helbredede inden Aarets Slutning. Af 362 nye Sindssyge vare 180 af Mand-, 182 af Kvindekjøn, af 232 vare 9 under, 223 over 15 Aar; af 317 opgives 202 at lide af Melancholi, 74 af Mani, 21 af Dements, 13 af Idioti, 5 af Epilepsi og 2 af Paralysis generalis. Sindssygdом er paa Lægernes Dødslistes ialt opgivet som Dødsårsag hos 86, hvoraf 41 paa Rigets Sindssygeasyler. Af de nævnte 86 Dødsfald indtraf 27 i Christiania Stift, 12 i Hamars, 9 i Christiansands, 25 i Bergens, 10 i Trondhjems og 3 i Tromsø Stift.

Om de Sindssyges Antal m. m. indeholde Lægernes Beretninger for det Meste kun ufuldstændige Oplysninger; ifølge Opgaver, indhentede ved den almindelige Folketælling den 31te December 1865, udgjorde de Sindssvages Antal i det hele Rige da 5 195, eller i Forhold til Indbyggernes Antal 1 : 327. Af dette Tal vare 2 039 sindssvage fra Fødselen eller de første Børneaar (Idioter), medens hos 3 156 Tilstanden havde udviklet sig i en senere Alder.

Følgende Tabel viser Antallet i de forskellige Stifter:

Stift.	Det samlede Antal Sinds- svage d. 31te Decbr. 1865.	Sindssvage fra Fødselen eller de første Børneaar.	Andre Sinds- svage.
Christiania	1 458	455	1 003
Hamar	733	347	386
Christiansand	1 145	424	721
Bergen	735	305	430
Trondhem	798	362	436
Tromsø	326	146	180

De Sindssvages Antal i Forhold til Befolkningen i de forskellige Stifter var derefter følgende:

i Christiania	Stift	1 : 307
i Hamars	-	1 : 333
i Christiansands	-	1 : 287
i Bergens	-	1 : 364
i Trondhjems	-	1 : 323
i Tromsø	-	1 : 476

Som af Tabel II til nærværende Beretning sees, behandlede i 1867 paa Rigets 9 Sindssygeasyler et Antal af 1 090 Sindssyge. Det daglige Middelbelæg udgjorde 699,6. (De tilsvarende Tal i 1866 vare 1 038 og 654,8).

Over udførte **chirurgiske Operationer** hidsættes omstaaende Tabel, ved hvilken det maa bemærkes, at de forskellige Lægers Bedømmelse af, hvorvidt en Operation er Omtale værd, ikke altid stemmer overens, samt at flere Læger kun anføre, hvor mange Gange de have udført en Operation, men ikke tillige de opererede Individuers Antal. I Regelen bliver Tabellens Talopgaver at forstaa efter den førstnævnte Angivelsesmaade.

Vigtigere chirurgiske Operationer, udførte i 1867.

Operation.	Tilsam- men.	Rigshospi- talet.	Christia- nia Stift iøvrigt.	Hamar Stift.	Christian- sands Stift.	Bergens Stift.	Trondhj.s Stift.	Tromsø Stift.	Anmærkninger.
Amputation*) af Overarmen . .	7	1	3	-	1	2	-	-	1) Det virkelige Antal meget større, da mange Læger angive at have udført Operationer af dette Slags uden at angive Antallet.
— - Underarmen . .	2	1	-	-	-	1	-	-	
— - Laaret	10	2	2	1	1	3	1	-	
— - Læggen	10	3	2	2	-	-	2	1	2) 1 af Overarmen, 1 af Albuledet, 1 af Fodledet, 2 af Fingerled, 5 af Lægbenene.
Exartikulation af Haanden . .	1	-	1	-	-	-	-	-	
— - Foden i Tarso-Metatarsalledet	1	1	-	-	-	-	-	-	3) Mange af disse gjentagne Gange hos samme Person.
Amputation eller Exartikulation af Fingre eller Tæer eller Led af saadanne	105 ¹⁾	2	26	22	14	18	8	15	
Resektion	10 ²⁾	7	-	-	1	-	-	2	4) Med heldigt Udfald.
Borttagelse af Brysijkjertelen**) . .	19	2	5	-	7	2	1	2	5) Med Iodinjektion.
— - Læbekræft	55	1	11	9	15	3	7	9	6) Polypens Sæde hos 45 i Næsen, hos 4 i Øret, hos 3 i Endetarmen, hos 3 i de kvindelige Kjønsdele.
— af Kræft i andre eller ikke nøiere betegnede Organer	39	14	7	1	7	5	3	2	
— - andre eller ikke nøiere betegnede Svulster	110	6	37	12	23	14	7	11	7) Deraf Arteria radialis 2, Art. cruralis 1, Art. brachialis 1, Art. tibialis antica 1
— - en eller begge Tonsiller	40	1	26	1	5	2	4	1	
— - Uvula	13	-	8	-	-	2	2	1	8) 3 ved Ætsemiddel, 1 ved Ferrum candens, 1 ved Kniv; for 14 er Maaden ikke angiven.
— - Negle eller Operation for indgroet Negl . .	17	-	4	2	7	-	1	3	
Operation for vansirende Ar . .	4	3	1	-	-	-	-	-	9) Samtlige ved Croup med dødelig Udgang.
Paracentese af Brystet	3	-	1	-	-	-	2	-	
— - Underlivet	74 ³⁾	-	30	19	6	9	2	8	10) 6 ved Incision, 71 ved Punktion med eller uden Iodindsprøitning; for 6 er Maaden ikke angivet.
Ovariometri	14 ⁴⁾	-	1	-	-	-	-	-	
Punktion af Hydrops ovarii . .	16	-	8	6	-	-	2	-	11) Med heldigt Udfald.
— - Struma	1	-	-	1	-	-	-	-	
— ved Hydarthrus genu . .	1 ⁵⁾	-	-	-	-	1	-	-	12) 7 med heldig, 6 med uheldig Udgang.
Operation for Hygroma patellæ	7	-	1	-	1	5	-	-	
Polypoperation	55 ⁶⁾	-	17	13	11	5	7	2	13) Med dødeligt Udfald.
Borttagelse af Livmoderpolyper	12	-	5	-	2	1	-	4	
Underbinden af Arterier	7 ⁷⁾	1	4	-	-	1	1	-	*) Udfaldet er opgivet for 5 Amputationer af Overarmen, hvoraf 1 med dødeligt Udfald, for 1 Amputation af Underarmen, der endte heldigt, for 8 Amputationer af Laaret, hvoraf 4 (i et Tilfælde tillige Amputation af Overarmen) med dødeligt Udfald, for 9 Amputationer af Benet, af hvilke 2 med dødeligt Udfald.
Operation for Teleangiectasi . .	19 ⁸⁾	-	7	3	3	5	-	1	
— - Nævus maternus	3	-	-	-	-	1	1	1	**) 14 Gange kan Operationen sees at være gjort paa Grund af Kræft.
— - Hæmorrhoidalknuder	8	-	8	-	-	-	-	-	
— - Aneurisma	1	-	1	-	-	-	-	-	
— - Varices	1	1	-	-	-	-	-	-	
Tenotomi, Gjennemskjæren af Muskler eller Fascier	19	11	2	-	3	3	-	-	
Forceret Bevægelse af Led . .	20	2	14	-	3	1	-	-	
Operation for Hæremund	27	-	6	3	5	5	8	-	
— - spaltet Gane	5	1	4	-	-	-	-	-	
— - Klumpfod	1	-	1	-	-	-	-	-	
Plastisk Operation i Ansigtet . .	1	-	-	-	-	1	-	-	
— - af Næsen	2	-	1	-	-	1	-	-	
— - Munden	1	-	-	-	-	-	1	-	
Tracheotomi	3 ⁹⁾	2	1	-	-	-	-	-	
Operation for Vandbrok	83 ¹⁰⁾	6	23	11	15	17	8	3	
Lithotomi	1 ¹¹⁾	-	1	-	-	-	-	-	
Herniotomi	13 ¹²⁾	5	6	-	-	-	2	-	
Laparotomi	1 ¹³⁾	-	-	-	-	-	1	-	
Borttagen af Testikelen	2	-	2	-	-	-	-	-	
Operation for Strictura urethræ	3	-	1	-	2	-	-	-	
— - Phimosi	5	-	2	1	-	2	-	-	
— - Paraphimosi	12	-	3	1	1	4	3	-	
Amputatio penis	4	3	1	-	-	-	-	-	

Opera tion.	Tilsam- men.	Rigshospi- talet.	Christia- nia Stift iøvrigt.	Hamar Stift.	Christians- sands Stift.	Bergens Stift.	Trondhjem- s Stift.	Tromsø Stift.	Anmærkninger.
Operation for sammenvoxen Urin- rørsaabning	1	1	-	-	-	-	-	-	14) 2 med heldigt, 2 med uheldigt Ud- fald. 15) 9 med Ferrum candens, 1 ved Lapis causticus. 16) Af Nervus supraorbitalis. 17) Paa 29 Syge.
— - Fistula urethræ	2	2	-	-	-	-	-	-	
— - — vesico-vagin.	7	4	1	-	-	1	-	1	
— - Strict. orificii uteri	1	-	1	-	-	-	-	-	
— - Ruptura perinæi	1	-	-	-	-	-	1	-	
— - Fistula ani	4	1	1	-	1	-	1	-	
— - Fissura ani	1	-	1	-	-	-	-	-	
— - Atresia ani	4 ¹⁴⁾	-	-	1	1	-	2	-	
— - Prolapsus recti	2	-	2	-	-	-	-	-	
Forceret Udvidn. af Sphincter ani	3	-	3	-	-	-	-	-	
Kauterisation	10 ¹⁵⁾	6	3	-	1	-	-	-	
Neurotomi	1 ¹⁶⁾	-	1	-	-	-	-	-	
Udskjæren eller Borttagen af fremmede Legemer	7	2	1	2	-	-	-	2	
Øienoperationer:									
Borttagen af Øieæblet	6	2	1	-	-	2	1	-	
Extractio cataractæ	20	6	3	-	-	7	3	1	
— linearis cataractæ	26	5	12	-	5	3	1	-	
Reclinatio cataractæ	4	-	1	-	1	-	1	1	
Discisio —	11	3	5	-	2	-	1	-	
Iridektomi	63	3	27	1	11	12	7	2	
Iridodialysis	1	1	-	-	-	-	-	-	
Operation for fremfalden Iris	2	1	-	-	-	1	-	-	
Gjennemskjæren af Musculus ci- liaris	65 ¹⁷⁾	65	-	-	-	-	-	-	
Udtømmen af Vandvædsken	4	-	-	2	-	-	1	1	
Operation for Staphyloma corneæ	1	-	1	-	-	-	-	-	
— - Chalazion	6	1	3	-	2	-	-	-	
— - Skjelen	21	1	14	-	2	2	2	-	
— - Entropium	4	-	3	-	-	-	1	-	
— - Ektropium	2	-	1	1	-	-	-	-	
— - Ptosis	2	-	-	-	2	-	-	-	
— - Blennorrhoea sacci lacrymalis	18	2	12	-	4	-	-	-	
— - Hydrops sacci la- crymalis	3	-	-	-	-	-	3	-	
Borttagen af Øielaagets Ciliar- rand	2	2	-	-	-	-	-	-	
— - forskellige Øien- svulster	8	-	1	-	5	2	-	-	
Tilsammen	1168	184	382	115	170	144	99	74	

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger:

Stift.	Tilsammen.	Tangforlø- ning.	Vending.	Tangforløsn. af sidstkom- mende Hoved.	Udtrækning paa Bækken- enden.	Perforation og Kefalo- tripsi.	Embryotomi.	Efterbyrds- operation.	Keisersnit paa Død.	Partus præ- maturus arti- ficialis.	Incision af Moder- munden.	Reposition af fremfalden Arm.	Reposition af omkrænget Livmoder.	Delvis Løs- ning af pla- centa prævia.
Christiania	164	119	18	3	3	8	3	7	1	1	-	1	-	-
Hamar	53	33	7	-	1	4 ^{*)}	-	5	-	3 ^{**)}	-	-	-	-
Christiansand	115	77	11	2	4	2	2	14	1	2	-	-	-	-
Bergen	102	75	13	-	1	2	2	8	-	-	-	-	-	1
Trondhjem	72	53	5	-	1	4	3	5	-	-	-	-	1	-
Tromsø	30	14	7	-	-	1	-	7	-	-	1	-	-	-
Hele Riget	536	371	61	5	10	21	10	46	2	6	1	1	1	1

^{*)} I 1 Tilfælde foretoges først Vending. ^{**) H} Hvoraf en Abortus artificialis.

For 332 Tangforløsningsr er Udfaldet for Konerne angivet, af hvilke 312 forbleve ilive, 20 eller 6,0 pCt. døde paa Barselsengen; for Børnens Vedkommende er Udfaldet angivet for 356, af hvilke 270 fødtes levende, 86 eller 24,2 pCt. vare dødfødte.

Af de foretagne Vendinger er Udfaldet for Konerne meddelt for 51, 43 forbleve ilive, 8 eller 15,7 pCt. døde paa Barselsengen; af 59 Børn fødtes 22 levende, 37 eller 62,7 pCt. vare dødfødte.

Udfaldet af Tangforløsningsr paa sidstkommende Hoved var gunstigt for alle 5 Koner, 4 af Børnene vare dødfødte, for 1 angives ikke Udfaldet.

For 7 Udtrækninger paa Bækkenenden (deraf to med stump Hage) opgives Udfaldet, Konerne forbleve ilive, af Børnene kom alene 2 levende til Verden.

Udfaldet for Konerne meddeles for 26 Operationer, der vare forbundne med Anvendelse af skarpe eller knusende Instrumenter paa Fosteret; 17 Koner forbleve ilive, 9 eller 34,6 pCt. døde.

De kunstigt fremkaldte fortidlige Fødsler havde et heldigt Udfald for alle 6 Koner, af Børnene bragtes 4 levende til Verden, 2 vare dødfødte.

Ved de foretagne Keisersnit paa Døde vare begge Børn dødfødte.

For 34 Efterbyrdsoperationer er Udfaldet for Konerne angivet, 30 forbleve ilive, 4 døde; af de sidstnævnte vare imidlertid 2 forløste ved Perforation og 1 ved Tang.

Antallet af **Fødte** (Dødfødte uberegnete) i Aaret 1867 udgjorde, ifølge de til Tabelkontoret fra Presterne indkomne Opgaver, ialt 51 348, hvilket er 3 162 færre end i 1866 og 2 591 færre end i 1865 (henholdsvis 54 510 og 53 939). Hvor stor Del af det hele Antal der falder paa hvert enkelt Stift, vil sees af nedenstaaende Tabel, hvor ogsaa Forholdet mellem ægte og uægte Børn, Tvilling- og Trillingfødsler samt Dødfødte i ethvert af Stifterne findes angivet.

Aar 1867.	Fødte (Dødfødte uberegnete).			Tvillingfødsler.	Trillingfødsler.	Dødfødte. *)			Forholdet af uægte Børn til samtl. Fødte (Dødfødte medregnede) i pCt.	Forh. af Dødfødte til samtlige Fødte (Dødfødte medregnede) i pCt.	Forholdet af uægte dødfødte Børn til samtlige uægtefødt Børn i pCt.
	ægte.	uægte.	Tils.			ægte.	uægte.	Tils.			
Christiania Stift	12 164	1 243	13 407	172	2	501	90	591	9,52	4,22	6,75
Hamar -	6 321	785	7 106	95	1	191	32	223	11,15	3,04	3,92
Christiansands -	9 883	430	10 313	158	-	324	18	342	4,20	3,21	4,02
Bergens -	7 832	395	8 227	102	3	308	33	341	4,99	3,98	7,71
Trondhjems -	6 280	862	7 142	83	-	228	60	288	12,41	3,88	6,51
Tromsø -	4 709	444	5 153	73	1	153	33	186	8,93	3,48	6,92
Hele Riget	47 189	4 159	51 348	683	7	1 705	266	1 971	8,29	3,69	6,01

*) Efter de fra Embedslægerne indsendte Anmeldelser over de Dødfødte og inden 24 Timer efter Fødselen døde Børn udgjorde deres Antal:

i Christiania Stift	688
i Hamar -	281
i Christiansands -	425
i Bergens -	411
i Trondhjems -	312
i Tromsø -	220
Hele Riget	2 337

Forholdet af uægte Børn til samtlige Fødte — 8,29 pCt. — er 0,23 pCt. ugunstigere end for det foregaaende Aar, da det udgjorde 8,06 pCt. (i 1865 7,98 pCt.); Forholdet af Dødfødte til samtlige Fødte — 3,69 pCt. — er 0,20 pCt. ugunstigere end for 1866, da det udgjorde 3,49 pCt. (i 1865 3,97 pCt.). Til Sammenligning med et længere Tidsrum hidsættes i nedenstaaende Tabel de samme Forholde, udregnede for Femaaret 1861—65.

Stift.	I Femaaret 1861—65	
	var Forholdet af uægte Børn til samtl. Fødte (Dødfødte medregnede) i pCt.	var Forholdet af Dødfødte til samtlige Fødte (Dødf. medr.) i pCt.
Christiania	8,58	4,27
Hamar	10,07	3,23
Christiansand	3,79	3,69
Bergen	5,88	4,49
Trondhjem	12,62	3,96
Tromsø	8,37	4,07
Hele Riget	8,02	3,98

Ligesom i det foregaaende Aar og i Femaaret nærmer ogsaa i 1867 Forholdet mellem ægte og uægte Børn i Christiania og Tromsø Stifter sig det for hele Riget gjældende, hvorimod Antallet af uægte Børn i Christiansands og Bergens Stifter er forholdsvis mindre, i Hamar

og Trondhjems Stifter større, end i Riget i det Hele taget. Med Hensyn til Dødfødte viser Forholdet sig i 1867 noget gunstigere end i ovennævnte Femaar.

Antallet af Døde i de forskjellige Stifter og i det hele Rige i de sidste 10 Aar vil sees af følgende Tabel:

Stift.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.
Christiania	6 768	7 683	7 722	8 334	8 738	8 774	8 413	7 478	8 173	9 640
Hamar	2 910	2 974	3 275	3 867	4 505	3 996	3 758	3 456	3 355	3 952
Christiansand	4 914	6 061	5 166	6 239	5 638	5 963	6 197	5 692	6 247	6 995
Bergen	3 908	4 163	4 325	4 906	4 443	4 936	4 686	4 126	4 179	4 495
Trondhjem	3 537	3 659	4 447	4 898	5 009	4 036	3 786	4 735	4 147	3 596
Tromsø	2 759	2 198	2 463	3 249	4 169	3 371	2 852	2 579	2 892	3 030
Hele Riget	24 796	26 738	27 398	31 493	32 502	31 076	29 692	28 066	28 993	31 708

Overskuddet af levende Fødte over Døde var efter ovenstaaende Angivelse 19 640 eller 5 877 færre end i det foregaaende Aar, da det udgjorde 25 517, og 6 233 færre end i 1865, da det udgjorde 25 873. I hvert af Aarene 1858—67 kom der paa hvert 100 levende Fødte følgende Antal Døde:

1858 . . .	47,99	1863 . . .	57,66
1859 . . .	49,01	1864 . . .	55,86
1860 . . .	51,62	1865 . . .	52,03
1861 . . .	63,55	1866 . . .	53,19
1862 . . .	62,30	1867 . . .	60,75

Følgende Tabel viser Antallet af Dødsfald i 1867 samt deres Forhold til den beregnede Folkemængde i Midten af 1867 for de forskjellige Amter og Stifter samt hele Riget (se Norges officielle Statistik: Tabeller, vedkommende Folkemængdens Bevægelse i Aaret 1867).

	Folkemængde i Midten af 1867 (beregnet).	Antal Dødsfald.	Af 1000 Levende døde.
Christiania By	60 482	1 489	24,6
Akershus Amt . . .	108 746	2 167	19,9
Smaalenenes - . . .	100 654	1 974	19,6
Buskeruds - . . .	99 765	2 132	21,4
Jarlsbergs - . . .	86 766	1 878	21,6
Christiania Stift	456 413	9 640	21,1
Hedemarkens Amt . .	121 062	2 051	16,9
Christians - . .	122 437	1 901	15,5
Hamars Stift	243 499	3 952	16,2
Bratsbergs Amt	81 344	2 095	25,8
Nedenæs -	69 083	1 544	22,3
Lister og Mandals -	74 269	1 550	20,9
Stavanger -	106 802	1 806	16,9
Christiansands Stift	331 498	6 995	21,2

	Folkemængde i Midten af 1867 (beregnet).	Antal Dødsfald.	Af 1000 Levende
Søndre Bergenh. Amt	113 820	1 867	16,4
Bergens By	28 399	644	22,6
Nordre Bergenh. Amt	85 935	1 347	15,7
Romsdals Amt:*)			
Søndmøres Fogderi	40 510	637	15,7
Bergens Stift	268 664	4 495	16,7
Romsdals Amt:			
Romsdals og Nord-			
møres Fogderier	66 033	882	13,4
Søndre Trondhj. Amt	110 217	1 679	15,2
Nordre — -	82 164	1 035	12,6
Trondhjems Stift	258 414	3 596	13,9
Nordlands Amt . . .	90 947	1 473	16,2
Tromsø - . . .	46 265	960	20,8
Finmarkens - . . .	20 851	597	28,6
Tromsø Stift	158 063	3 030	19,2
Riget	1 716 551	31 708	18,47

*) Romsdals Amt . . . 106 543 1 519 14,3.

Mortalitetsprocenten for hele Riget, 1,847, bliver 0,149 større end i det foregaaende Aar, da den, beregnet paa samme Maade, fandtes at være 1,698. Medtages det ovenfor opgivne Antal af 1 971 Dødfødte, bliver Mortalitetsprocenten, beregnet efter Folkemængden ved Aarets Midte, 1,962.

Af **retsmedicinske Forretninger** kunne sees at være udførte 214, hvoraf 107 Obduktioner og Synsforretninger

over Døde. En Oversigt over deres Gjenstande samt over deres Fordeling stiftsvis indeholdes i følgende Tabel:

Sammendrag af Lægernes Indberetninger om i 1867 udførte retsmedicinske Forretninger.

Stift.	Tilsammen.	Undersøgelser af Døde betræffende			Undersøgelser af Levende til Bestemmelse af					Undersøgelser og Erklæringer i anden eller ikke angiven Anledning.
		Selv mord, Død ved Ulykkestilfælde, Drab og Mord, eller pludselig Død af anden Aarsag.	nyfødte og spæde Børns Dødsmaal i Anledning af formentlig Foster morder samt Fødsel i Dødsmaal.	i Anledning af formentlig Ihjelliggen i Søvne.	Svangerskab, forudgaaet Fødsel osv.	Voldtægt og andre Løssagtighedsforbrydelser.	anden Mis-handlings Beskaffenhed og Følger.	Legemlig Helbredsforfatning iøvrigt.	Sindstilstand.	
Christiania	59	19	13	-	7	3	5	1	6	5 ¹⁾
Hamar	25	2	10	1	3	-	-	2	1	6 ²⁾
Christiansand . . .	45	12	7	-	4	-	8	4	8	2 ³⁾
Bergen	21	4	5	2	1	-	3	3	2	1 ⁴⁾
Trondhjem	40	8	8	-	3	1	2	10	4	4 ⁵⁾
Tromsø	24	3	10	3	5	1	1	-	1	-
Hele Riget	214	48	53	6	23	5	19	20	22	18

¹⁾ En Erklæring om Beskaffenheden af Saar, tilføiede en Person, der var død efter et Knivstik i Hjertet, en om en Persons Sygdom og Død som mulig Følge af tilføiet Vold, en i Anledning af Paternitetsspørgsmaal, en i Anledning af Mistanke om urigtigt Forhold ved en Barnefødsel, en Obduktion af et Hundelig i Anledning af Mistanke om Forgiftning. ²⁾ Hvoraf en Erklæring om en tiltalt Persons Forklaring for Retten, en over et fortidligt født Barns Modenhed. ³⁾ En Erklæring om et i Dødsmaal født og dødt Barn, en Undersøgelse og Erklæring i Anledning af et Forgiftningstilfælde. ⁴⁾ I Anledning af Kvaksalveri. ⁵⁾ Hvoraf 2 Gange Bistand ved Forhør.

Vaccinerede. Ifølge Embedslægernes Indberetninger var Antallet i heromhandlede Aar 44 085 (i 1866 52 134, i 1865 45 573, i 1864 51 088). I de enkelte Stifter var Antallet af Vaccinerede følgende:

i Christiania	Stift	12 047
i Hamar	-	5 823
i Christiansands	-	8 736
i Bergens	-	6 414
i Trondhjems		3 587
i Tromsø	-	7 478

Hele Riget 44 085

Af **Sygehuse** fandtes ialt 51, nemlig den kliniske Undervisningsanstalt Rigshospitalet, 5 Hospitaler for Spedalske, 5 militære Sygehuse, 18 Amtssygehuse, 13 kommunale Bysygehuse, samt i Stavangers, nordre Bergenshus, Nordlands og Finmarkens Amter 9 mindre Sygehuse, der i Regeln kun benyttes i Fisketiden. Ved Rigets Strafanstalter fandtes derhos særskilte Sygeafdelinger. Antallet af Sindssygeasyler var 9, nemlig 1 Statsasyl, 6 kommunale Asyler og 2 private, nemlig 1 i Bergen og 1 i søndre Bergenshus Amt tæt ved Bergen.

Antallet af **Apotheker** var 64, af hvilke 39 med reelt, 24 med personligt Privilegium, og 1, der er privilegeret Rigshospitalet som saadant. 4 nye Apotheker bleve i Aarets Løb satte i Gang, nemlig to i Christiania, et i

Lillesand og et i Vadsø. Personalet ved samtlige Apotheker bestod, foruden Apothekerne, af 66 Medhjelpere, af hvilke de fleste vare examinerede, og 67 Disciple.

16 examinerede **Læger** udgik fra Universitetet. Antallet af autoriserede Læger var ifølge Fortegnelsen derover for Aaret 1867 ialt 379, hvoraf 157 i Christiania Stift, 28 i Hamar Stift, 58 i Christiansands Stift, 41 i Bergens Stift, 49 i Trondhjems Stift, 27 i Tromsø Stift; 3 havde stadigt Ophold i Udlandet, 5 opholdt sig der midlertidigt; for 11 savnes Oplysning om Bopæl.

8 **Farmaceuter** bestode den farmaceutiske Examen.

Jordemoderexamen toges af 17 Fruentimmer ved Skolen i Christiania og af 12 ved Skolen i Bergen.

Ifølge vedkommende Embedslægernes Indberetninger fandtes i Landet tilsammen 547, dels ansatte, dels privat praktiserende Jordemødre, hvoraf 162 i Christiania Stift, 71 i Hamar Stift, 74 i Christiansands, 91 i Bergens, 86 i Trondhjems, 63 i Tromsø Stift.

Hjelpevaccinatorernes Antal udgjorde 630, hvoraf 106 i Christiania Stift, 76 i Hamar Stift, 118 i Christiansands, 114 i Bergens, 111 i Trondhjems og 105 i Tromsø Stift.

I det Følgende findes den i ovenstaaende Generalberetning for hele Riget givne Oversigt udførligere fremstillet for hvert af Rigets Overøvrighedsdistrikter; i 5 Beretningen vedføjede Tabeller vil derhos findes et Sammen drag af Opgaverne over de i Rigets Sygehuse og i Sindssygeasylerne behandlede Syge, af de af Lægerne (og fra Sygehusene) anmeldte Dødsaarsager, samt en Sam-

menstilling af Listerne over Dødsaarsager for Aarene 1853—1867 incl. og af de i denne og tidligere Beretninger meddelte Aldersopgaver for endel ved forskellige Sygdomme forårsagede Dødsfald. Ligeledes er vedføiet en efter Dyrlægernes Aarsberetninger affattet Oversigt over Sundhedstilstanden blandt Husdyrene i 1867, samt de i Indholdsfortegnelsen opregnede Bilag.

B. Beretninger

for de enkelte civile Overøvrighedsdistrikter.

I. Christiania By.

Byen, der har et Fladeindhold af 0,07 Kvadratmil, og hvis Folkemængde den 31te December 1867 var 61 510, udgjør et Lægedistrikt, Christiania Stadsfysikat.

Sundhedstilstanden i 1867 betegnes af de fleste Læger som mindre god, især paa Grund af herskende Epidemier af Skarlagensfeber og Mæslinger, samt i mindre Grad af Nervefeber.

Dødeligheden var som en Følge heraf temmelig betydelig. Efter Presternes Opgaver begravedes i dette Aar i Alt 1 489 Døde. Beregnet efter den i Aarets Midte antagne Folkemængde — 60 478 Personer — bliver Dødeligheden for Aaret 24,62 af Tusinde, hvilket er noget mere end i 1866, da der døde 24,60 af Tusinde beregnet efter Folkemængden i Aarets Midte — 58 414 — og over 4 pro mille høiere end Dødeligheden i 1865, der beregnet paa samme Maade udgjorde 20,59 af Tusinde.

Ifølge Opgave fra Stadsfysikus, der omfatter de i Aaret Døde, udgjorde disses Antal 1 472; i de 4 Distrikter, hvori Byen efter Menigheder o. s. v. er inddelt, viser Dødeligheden sig at have været følgende:

	Folkemængde den 31te December 1867.	Døde i 1867.	Dødelighedsforhold i 1867 p. m.	Forøgelse eller Formindskelse fra forr. Aar.
Vor Frelses Menigheds Distrikt	20 145	430	21,34	÷ 3,29
Trefoldigheds Do.	21 275	457	21,48	÷ 0,94
Grønlands og Oslo Do.	10 429	290	27,80	+ 1,62
Gamle Akers Do.	9 661	295	30,63	+ 1,51

Følgende Tabel, der er sammenstillet efter Opgaver fra Presterne, viser det absolute Antal af Døde i hver Aldersklasse og det relative i Forhold til de Levende, hvorhos til Sammenligning er anført de samme Forholdstal for Aarene 1863 og 1865, samt Fordelingen af Folkemængden ved Udgangen af 1863, 1865 og 1867 i de forskjellige Aldersklasser og efter Køn, beregnet efter en Folkemængde af 10 000 Personer.

	Af de Døde i 1867 vare	Af 100 Levende i hver Aldersklasse døde i			Af 10 000 Levende vare		
		1867	1865	1863	den 31/12 1867	den 31/12 1865	den 31/12 1863
Under 1 Aar	298	18,017	17,776	18,386	254,8	332,3	314,7
mell. 1 og 3 -	259	9,149	4,280	6,595	460,3	557,9	508,8
- 3 - 5 -	106	3,520	1,429	2,448	489,6	463,4	481,6
- 5 - 10 -	92	1,486	0,450	1,058	1 006,3	1 006,9	994,1
- 10 - 20 -	64	0,553	0,508	0,591	1 879,9	1 817,5	1 719
- 20 - 30 -	114	0,889	0,855	0,997	2 082,5	2 120,7	2 219,3
- 30 - 40 -	125	1,313	1,174	1,246	1 559,6	1 588,8	1 704,2
- 40 - 50 -	107	1,553	1,782	1,948	1 120	1 114,6	1 089,4
- 50 - 60 -	98	2,508	2,454	2,585	635,2	546,9	519,4
- 60 - 70 -	85	4,049	4,439	4,994	341,3	290,5	301,5
over 70	124	11,820	10,966	9,559	170,5	160,5	148
af alle Aldere	1 472	2,393	2,039	2,332	10 000	10 000	10 000
- Mandkøn	779	2,656	2,187	2,502	4 767	4 821,9	4 923,7
- Kvindekøn	693	2,153	1,902	2,169	5 233	5 178,1	5 076,3

Af det hele Antal Dødsfald (1 472) indtraf i

Januar 108	April 106	Juli 102	Oktbr. 111
Februar 95	Mai 122	Aug. 84	Novbr. 140
Marts 111	Juni 129	Sept. 159	Decbr. 205

Til Oversigt over **de epidemiske Forholde** i dette Aar
hidsættes følgende tabellariske Fremstilling, der er udarbejdet efter de til Sundhedskommissionen fra Byens Læger og Sygehuse indkomne maanedlige Lister over epidemiske Sygdomstilfælde.

	Hele Aaret.		Tiden op- givet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Aantal anmeldende Læger . .				25	27	25	26	22	20	23	uopg.	23	23	26	22
Nervefeber	166	19	160	7	8	15	18	30	9	10	14	15	10	15	9
(deraf paa Rigshospitalets med. Afdeling)	(100)	(16)	(100)	(4)	(3)	(4)	(10)	(23)	(4)	(3)	(11)	(12)	(6)	(12)	(8)
Simpel Feber	270	-	270	19	32	21	33	22	22	21	16	27	20	21	16
Barselfeber	20	2	20	2	2	1	2	1	3	-	2	3	2	2	-
Børnekopper	43	2	43	-	-	-	1	13	12	5	1	2	3	1	5
Vandkopper	155	-	155	3	4	10	33	27	15	13	3	10	13	13	11
Skarlagensfeber	611	65	611	51	76	65	72	62	28	50	11	57	50	60	29
Rødlinger	6	-	6	1	-	2	-	-	-	1	-	-	1	-	1
Mæslinger	2 042	38	2 042	-	-	5	1	-	1	-	-	7	109	998	921
Neldefeber	20	-	20	3	1	-	2	4	4	1	-	1	3	1	-
Erythema nodosum	11	-	11	1	-	-	1	2	2	-	2	-	1	2	-
Herpes Zoster	17	-	17	1	2	2	2	-	2	2	1	1	1	1	2
Rosen	108	6	108	15	15	5	10	7	8	10	-	10	13	8	7
Kighoste	157	3	157	7	5	7	4	8	10	26	8	33	31	14	4
Diphtherisk Svælgbetændelse	88	5	88	6	10	15	12	9	4	6	6	3	6	6	5
Strubehoste	17	5	17	-	5	1	1	1	-	-	-	1	4	-	4
Kusma	4	-	4	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3
Catarrhalske Tilfælde	2 664	10	2 664	626	267	220	192	189	148	163	116	132	163	228	220
Lungebetændelse	528	78	528	82	39	44	49	91	54	37	26	26	25	26	29
(deraf paa Rigshospitalets med. Afdeling)	(131)	(34)	(131)	(19)	(6)	(7)	(14)	(26)	(20)	(7)	(6)	(3)	(11)	(6)	(6)
Pleuritis	34	7	11	2	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	3
Akut Ledrheumatisme	112	4	112	19	18	12	13	15	7	7	2	3	2	7	7
Koldfeber	6	-	6	-	-	-	2	-	1	-	-	-	1	1	1
Diarrhoe	775	6	775	52	55	49	71	39	58	77	79	121	73	57	44
Cholérine	97	1	97	4	3	1	3	2	8	12	34	25	3	1	1
Blodgang	16	-	16	-	1	-	2	1	-	-	3	-	-	-	9
Gastrisk Feber	14	1	14	-	2	2	4	-	2	3	1	-	-	-	-
Tilsammen	7 981	252	7 952	901	548	477	531	523	399	444	325	477	534	1 462	1 331

Af **Nervefeber** anmeldtes omtrent det samme Antal Tilfælde som i 1865 og et meget større Antal end i 1866. Tallene for disse Aar vare nemlig 1867: 166, 1866: 73, 1865: 163. Af disse 166 Tilfælde diagnosticeredes omtrent 20 som exanthematisk Typhus, af hvilke intet endte dødeligt; 16 af disse behandledes paa Rigshospitalet. Den exanthematisk Typhus optraadte ligesom i 1865 i Vaar-maanederne, især i April og Mai; den udgik fra enkelte Foci og navnlig fra en Bygning paa Rodeløkken tæt udenfor Byens Grændse, hvorfra de fleste Tilfælde skrev sig. Inden Byens Grændser opstod blot nogle faa spredte Tilfælde, hvoraf næsten alle kunde paavises at være opstaaede efter Smitte fra det omtalte Hus. Her standsede ikke Epidemien, førend samtlige Beboere vare blevne udflyttede. Ogsaa indenfor Byens Grændser bleve Beboerne

udflyttede af et Hus, hvor et Tilfælde havde vist sig og hvor slette hygiæniske Forholde lod befrygte en Udbredning af Sygdommen. Typhoidfeber optraadte med spredte Tilfælde i alle Aarets Maaneder og i alle Byens Menigheder. Paa Rigshospitalet indlagdes 84. I Alt behandledes her 107 Tilfælde, hvoraf 17 endte dødelig og 13 vare tilbageliggende ved Aarets Udgang. Efter Dødsanmeldelserne ere i Alt 25 opgivne at være døde af Nervefeber.

Antallet af de for **simpel Feber** anmeldte 270 Tilfælde var noget mindre end i foregaaende Aar, da der anmeldtes 324. Heraf behandledes paa Rigshospitalet 20, paa Garnisons-Sygehuset 21, paa Strafanstalterne 5 Tilfælde.

Af **Barselfeber** anmeldtes i Alt 20 Tilfælde med 2 Dødsfald. Af de til Presterne indkomne Dødsanmeldelser

sees der at have været i Alt 9 Dødsfald af Barselfeber. Paa Rigshospitalet behandledes 3 Tilfælde, hvoraf et endte dødeligt. Paa Byens Sygehus indkom 2 Tilfælde, der begge endte dødeligt. Paa Fødselsstiftelsen behandledes for Barselkrampe 2; begge døde; hos den ene af disse viste Sektionen Tegn paa Barselfeber; for lettere Febertilfælde behandledes sammesteds 13 Barselkvinder, af langvarigere Febertilfælde 2, der begge helbrededes. Desuden opgives af Lægerne 2 Dødsfald af Barselkrampe.

Børnekopper. Af de ialt anmeldte 43 behandlede Tilfælde behandledes 8 i Hjemmet, 35 paa Koppelazaret; af disse sidstnævnte hørte 12 hjemme i Landdistrikterne. Ialt døde 2 Personer — 1 i Byen, 1 paa Lazaretet. (I det foregaaende Aar opgaves 63 Behandlede, af hvilke 7 døde).

Det første Tilfælde af Børnekopper i April Maaned viste sig hos en Mand, der blev indlagt paa Rigshospitalet fra den samme Gaard paa Rodeløkken (i Aker), i hvilken den exanthematiske Typhus udbrød og omtrent paa samme Tid som de første Tilfælde af denne. Patienten, der nylig var hjemkommen fra Landet, døde, inden endnu Udslettet var kommet frem og faa Timer efter Indkomsten paa Hospitalet, men smittede to af dettes Personale (Badekarlen og Obduktionskarlen), hvilke omtrent 8 Dage efter angrebes af Kopper. Senere forekom flere Tilfælde i den første Patients Bolig, dels isamme, dels i tilstødende Værelser. Ogsaa flere Gange senere importeredes Smittestoffet fra Landdistrikterne, men uden at frembringe nogen større Epidem, idet sædvanligvis blot et eller to Tilfælde viste sig i samme Hns.

Af **Vandkopper** anmeldtes 155 Tilfælde; de fleste i Maanederne April og Mai.

Af **Skarlagensfeber** anmeldtes 611 Tilfælde (hvoraf 10 paa Rigshospitalet). De epidemiske Lister vise et Antal af 65 Døde, medens Dødsanmeldelserne vise 159 Dødsfald af denne Sygdom. Epidemien, der havde hersket allerede i det foregaaende Aar, da der opgaves 165 Behandlede med 13 Døde og ialt 19 Døde, syntes i August at aftage, men tiltog igjen i September. I December syntes den igjen at ville aftage. Dødeligheden synes at have været betydelig især blandt Børn af Almuesklassen. I de forskellige Maaneder af Aaret forekom følgende Dødsfald:

Januar 7	April 15	Juli 17	Oktober 10
Februar 11	Mai 14	August 6	Novbr. 21
Marts 8	Juni 9	Sept. 23	Decbr. 18

En Læge (Tidemand) omtaler Sygdommen som meget ondartet; af 13 Behandlede døde 5. Der berettes, at i 2 Familier bleve Børnene i Reconvalentsen efter Mæs-

linger angrebne af Skarlagensfeber, som i 2 Tilfælde endte dødeligt som en Følge af Diphtherit.

Mæslinger. Af denne Sygdom viste der sig enkelte Tilfælde i Vaarmaanederne. Fra Begyndelsen af Oktober Maaned udbredte Epidemien sig raskt, og den vedvarede endnu i December. Der anmeldtes i Alt 2042 Tilfælde med 38 Dødsfald. Efter Dødsanmeldelserne døde 95 Personer af denne Sygdom, nemlig i Oktober 1, i November 17, i December 77. (Det foregaaende Aar anmeldtes 7 Tilfælde af Mæslinger.)

Dødeligheden synes at have været betydeligst iblandt den fattigste Del af Befolkningen, som ikke anvendte Lægehjelp. En Læge opgiver paa 202 Behandlede blot 1 Dødsfald. De dødelige Tilfælde skyldes især diphtheriske og catarrhalske Affectioner af Svælgets og Luftveienes Slimhinder (Vetlesen). Et Tilfælde paafulgtes af Noma. Barnet blev indlagt først paa Rigshospitalet, senere paa Byens Sygehus og kom sig. Svulster og Abscesser i Glanderne paa Halsen omtales som hyppige Følgesygdomme (Schiøtt); ligesaa Pneumonier (Lindboe). Som almindeligt Symptom i Blomstringsstadiet omtales en eiendommelig Lugt, der endog i et Tilfælde var saa stærk, at den generede den Syges Omgivelser (O. Lund). Afskallingen var ofte ringe. Undertiden bemærkedes Blodudtrædninger sammen med Exanthemet, uden at Sygdommen i disse Tilfælde viste sig mere ondartet (H. Vogt).

Af **Rubeolæ** anmeldtes 6 Tilfælde; de omtales af en Læge (Lnnnd) som forekommende i sidste Halvdel af Aaret.

Af **Rosen** anmeldtes 108 Tilfælde med 6 Dødsfald; efter Dødsanmeldelserne indtraf ialt 8 Dødsfald af denne Sygdom.

Kighoste herskede i alle Aarets Maaneder, stærkest i Sommermaanederne. I Alt anmeldtes 157 Tilfælde. Dødsfaldenes Antal var efter Dødsanmeldelserne 13, de fleste i Aarets sidste Halvdel. (I det foregaaende Aar anmeldtes 928 behandlede Tilfælde med 39 Dødsfald og ialt 102 Dødsfald).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** anmeldtes 88 Tilfælde med 5 Dødsfald. Listen over Dødsarsagerne viser 11 Tilfælde, hvoraf de 9 i sidste Halvdel af Aaret. (I det foregaaende Aar opførtes 74 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald og ialt 11 Dødsfald).

Af **Strubehoste** anmeldtes i Alt 17 Tilfælde, hvoraf 5 Dødsfald; (i det foregaaende Aar 27 Tilfælde med 23 Dødsfald og ialt 26 Dødsfald). I Januar, Juni, Juli, August og November anmeldtes ingen; men af de til Presterne opgivne Dødsarsager sees i Alt 33 Dødsfald at være indtrufne, hvilke ere nogenlunde jævnt fordelte paa

alle Maaneder, undtagen Juli, da intet Dødsfald indtraf, og December, da det største Antal (ni) indtraf.

Kusma var sjelden. Der er i Alt anmeldt 4 Tilfælde.

Catarrher i Luftveiene synes at have været sjældnere end i de to foregaaende Aar. Saaledes anmeldtes i 1867 2 664, i 1866 3 310, i 1865 3 150 Tilfælde. Af samtlige anmeldte Tilfælde forekom 1 113 i 1ste, 529 i 2det, 411 i 3die og 611 i 4de Kvartal.

Af **Bronchitis acuta** er anmeldt 52 Dødsfald. (Bronchopneumonierne ere henførte under Lungebetændelse).

Af **Lungebetændelse** anmeldtes ogsaa færre Tilfælde end i det foregaaende Aar, hvorhos bemærkes, at en Del Bronchopneumonier ere henregnede under denne Rubrik.

Paa Rigshospitalets med. Afd. be-

handledes 131 med 34 Dødsfald
udenfor Rigshospitalet anmeldtes 397 — 44 —

Der opgives saaledes ialt 528 med 78 Dødsfald. (I 1866 anmeldtes 629 Behandlede, hvoraf 107 døde, og ialt 151 Dødsfald). De fleste Tilfælde falde paa Januar og Mai. Efter de opgivne Dødsaaarsager indtraf imidlertid 134 Dødsfald af denne Sygdom, hvoraf de fleste i Januar og December.

Paa Akershus Strafanstalt begyndte i Slutningen af 1866 en Epidemi af Lungebetændelse, der fortsatte sig i 1867. I 1866 indtraf 8 Tilfælde, hvoraf et endte dødeligt. I 1867 iagttoges 56 nye Tilfælde, hvoraf 27 i Januar, 5 i Februar, 7 i Marts, 6 i April, 9 i Mai, 1 i Juni og 1 i December. Af disse endte 15 dødeligt; — altsaa i Alt 64 Tilfælde med 16 Dødsfald eller 25 pCt. Af de Behandlede vare $\frac{2}{3}$ Dele mellem 20 og 50 Aar, $\frac{1}{3}$ over 50 Aar. 11 af de Afdøde vare over 50 Aar. Om de fleste Afdøde oplyses det, at de have været drikkfældige. Sygdommen medførte i Regelen hurtig Synken af Kræfterne. Af 58 Behandlede, hvor Sædet for Sygdommen kunde bestemmes, fandtes den hos 12 i begge Lunger, hos 26 i høire, hos 20 i venstre Lunge. Antallet af Fanger var i Aarets Begyndelse 387, ved Aarets Slutning 278. I Gjennemsnit har Sygdommen angrebet hver 6te Fange. Samtidig indtraf i Christiania Tugthus blot 3 Tilfælde af Lungebetændelse i hele Aaret, og intet af disse i første Kvartal. Af Akershus Strafanstalts Opsynspersonale fik 6 Lungebetændelse i de samme Maaneder (fra Januar til Mai), af Tugthuspersonalet ingen. De fleste Tilfælde indtraf under stærk Kulde, men omtrent med samme Hyppighed hos de indearbejdende som hos de udearbejdende Fanger. En lignende Epidemi oplyses at have hersket inden samme Strafanstalt i Aaret 1847, da der af Brystbetændelser (især Lungebetændelser) indtraf 63 Tilfælde,

hvoraf 27 endte dødeligt. Dengang paa pegedes utilstrækkeligt Rum i Sovebarakkerne som den skadelige Indflydelse, paa hvilken Opmærksomheden nærmest maatte hen drages; ved den nu indtraadte betydelige Formindskelse i Fangernes Antal antages dette Forhold at være væsentlig forbedret (L. Dahl). I privat Praxis opgives af en Læge (O. Lund) 15 behandlede for Lungebetændelse, hvoraf ingen døde. Hos 3 optraadte Sygdommen først i Midten af høire Lunge, hos 4 i Basis af høire Lunge, hos 8 i Basis af venstre Lunge. Hos et Individ var Aarsagen Embolier; hos et andet var Sygdommen compliceret med Delirium tremens; hos en Kvinde opstod Sygdommen snigende i Puerperiet; hos et Pige barn var den compliceret med organisk Hjertesygdom.

Pleurit er i Almindelighed ikke anmeldt paa de epidemiske Maanedslister, som kun vise et Antal af 11 Tilfælde og ingen Døde. Paa Rigshospitalets medicinske Afdeling indkom 23, hvoraf 7 døde. Dødsanmeldelserne vise 10 Dødsfald af denne Sygdom.

Hjernebetændelse opføres som Dødsaaarsag hos 54, tuberkuløs Meningit hos 23, Kramper i Børnealderen hos 59, tilsammen 136.

Af **akut Rheumatisme** anmeldtes 112 Tilfælde med 4 Dødsfald. Paa Rigshospitalets medicinske Afdeling indkom 42, hvoraf 1 døde. Dødsanmeldelserne vise et Antal af 8 døde. De fleste Tilfælde forekom i Aarets første 5 Maaneder.

Af **Koldfeber** opgaves 6 Tilfælde uden noget Dødsfald.

Af **Diarrhoe** og **Cholérine** anmeldtes et forholdsvist ringe Antal, nemlig 872. Efter Dødsanmeldelserne indtraf 33 Dødsfald af disse Sygdomme, hvoraf 29 hos Børn under 3 Aar. De øvrige 4 Dødsfald indtraf hos Kvinder, 2 mellem 40 og 50 Aar, 2 over 60 Aar. Af **Blodgang** anmeldtes 16 Tilfælde uden Dødsfald. (I 1866 anmeldtes af Diarrhoe 1 715 Tilfælde, af Cholérine 276 Tilfælde med tilsammen ialt 58 Dødsfald, og af Dysenteri 30 Tilfælde og 2 Dødsfald. Desuden forekom 39 Tilfælde af asiatisk Cholera med 28 Døde).

Af **Skjørbug** omtales 2 Tilfælde.

For **Purpura** behandledes 2 Tilfælde paa Rigshospitalets medicinske Afdeling, der begge endte dødeligt, det ene af Enteritis folliculosa og Lungeødem, det andet af Cancer ventriculi & Cirrhosis hepatis.

Veneriske Sygdomme: Til Oversigt over de i dette Aar under Behandling komne Tilfælde hidsættes følgende Liste:

Sygdom.	Rigshospitalet.		Byens Sygehus.		Garnisons-sygehuset.	Arbejdsanstalten.		Af Byens Læger anmeldte Tilfælde.	Tilsammen.
	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Mænd.	Kvinder.		
Syphilis	123	120	2	79	28	2	2	109	465
Urethrit	-	35	-	109	-	-	7	-	151
Gonorrhoe	36	-	-	-	28	-	-	206	270

Følgende Liste er et Uddrag af Sygehuslisterne for de Syphilitiske Vedkommende:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de Indkomne lede af:					Udgaaede.				Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Det samlede Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	primær Syphilis.	sekundær	tertiær	hereditær	recidiverende	helbredede	i Bedring.	uhelbredede.	døde.	Tils.	Md.	Kv.		
Rigshospitalets Hudsygeafdeling	60	27	33	242	122	120	63	136	11	10	22	214	10	2	11	65	27	38	23 461	99
Børnehospitalet .	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Byens Sygehus*)	32	3	29	81	2	79	35	41	-	-	-	97	1	-	2	13	1	12	7724	77
Garnisonssygehuset	3	3	-	28	28	-	16	12	-	-	-	30	-	-	-	1	1	-	1734	58
Tilsammen	95	33	62	352	153	199	114	189	11	10	22	341	11	3	13	79	29	50	32 919	

Efter Dødsanmeldelserne ere 16 døde af Syphilis, hvoraf 14 i det første Leveaar.

Efter de til Sundhedskommissionen fra Byens Læger og Sygehuse indsendte maanedlige Opgaver over nye Tilfælde af Syphilis og Gonorrhoe, vare disse saaledes fordelte paa de forskjellige Maaneder:

	Syphilis.	Gonorrhoe og Urethrit.
Januar	31	19
Februar	14	26
Marts	40	26
April	31	32
Mai	27	29
Juni	22	28
Juli	20	42
August	42	46
September	45	49
Oktober	33	53
November	34	25
December	19	34
Hele Aaret	358	409

Omkostningerne ved de paa Rigshospitalet og Filialafdelingen af Byens Sygehus for Fattigvæsenets Regning behandlede veneriske Syge udgjorde 5 908 Spd.

*) Fra Hovedafdelingen paa Byens Sygehus ere de indkomne Tilfælde ikke specificerede.

Af Politilægens Beretning fremgaar, at der af offentlige Fruentimmer ved Aarets Begyndelse var 66 og ved Aarets Slutning 62, der visiteredes 2 Gange ugentlig. Hver Visitationsdag fremmødte et Antal, der varierede mellem 52 og 37; i Alt udførtes 4 500 saadanne Visitationer, fordelte paa 103 Dage. 97 Gange ledede Visitationen til Indlæggelse paa Sygehus. (Antallet af de paa Sygehus indlagte Tilfælde blandt denne Klasse af Fruentimmer er stadig aftaget siden 1864, da det beløb sig til det dobbelte.) Blennorrhagiske Affektioner udgjorde over $\frac{3}{4}$ af Tilfældene. Ved den private Visitation fremmødte 247 Kvinder, hvoraf 175 ikke før havde været underkastet Visitation. Disse visiteredes ialt 901 Gange; 84 Gange fandtes Sygdom tilstede, hvoraf noget over Halvdelen bestod i blennorrhagiske Affektioner.

Spedalskhed. Af de paa Rigshospitalet fra 1866 tilbageliggende 2 Spedalske udskreves den ene, en Mand, i Bedring, den anden, en Kvinde, uhelbredet. Den i de foregaaende Beretninger omtalte spedalske Mand, der er hjemmehørende i Byen, har i Slutningen af Aaret lidt af nye Udbrud af Knuder.

Hudsygdomme. For Fnat opgives paa Sygehusene i Byen og af 9 Læger at være behandlet 302 Tilfælde. Af andre Hudsygdomme omtales 18 Tilfælde af Skurv, 3 af Lupus, 1 af Psoriasis o. s. v. Omstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne og paa Sygehusene behandlede **kroniske Sygdomme.**

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnets opgivet for	Deraf vare af		Alder er opgiven for	Deraf vare		Opgivne Døde.	Ifølge Dødsanmeldelserne døde.	Antal af anmeldende Læger.	Anmærkning.
			Mk.	Kvk.		Børn under 15 Aar	Voxne over 15 Aar.				
Svindstot	387	387	180	207	301	45	256	149	215*)	17	*) eller 15,3 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom forårsagede Dødsfald (1405); (Aaret iforveien 15,7 pCt.)
Blegsot og Menstruationsuordener	420	420	2	418	416	46	370	1	-	17	
Kjertelsyge	212	212	76	136	205	185	20	-	21	15	
Rachitis	13	13	5	8	13	12	1	-	5	5	
Cardialgi	435	435	140	295	384	28	356	-	-	17	
Hysteri	56	56	-	56	41	1	40	-	-	3	
Orm	46	46	14	32	46	40	6	-	-	9	

Blandt **Ormetilfælde** nævnes 2 Tilfælde af Tænia, der helbrededes fuldstændig ved Brug af 1 Unze Kossso. (Budde).

Af **Kræft** anmeldtes 35 Dødsfald; Sædet er opgivet i 15 Tilfælde, hvoraf i Mavesækken 5 Gange, i Livmoderen 2, i Hjernen, Kjæven, Tungen, Brystet, Mavesækken med Leveren, Underlivet, Blæren, Endetarmen, i hvert 1 Gang.

Af **Drankersydomme** er anmeldt 19 Tilfælde af Delirium tremens, hvoraf et endte dødeligt. Af Alkoholisme er i Alt til Presterne anmeldt 3 Dødsfald, alle hos Mænd over 40 Aar.

Af **Sindssydomme**, behandlede udenfor Sindssygeasylerne, nævnes fra Rigshospitalet, Akershus Strafanstalt og af 4 Læger 11 Tilfælde, 3 Mænd, 8 Kvinder; af 9 bleve 3 helbredede, 2 vare i betydelig Bedring, 3 bleve indlagte paa Gaustad Asyl, og 1 var fremdeles under Behandling.

Øiensydomme. Catarrhalske og serophuløse Conjunctiviter og Keratiter omtales som hyppige, granuløs Ophthalmi enkeltvis. Ved en blandt Cathedralskolens Elever foretagen Undersøgelse fandtes den langt overveiende Del af Disciplene at lide af Granulationer paa Conjunctiva, dog i de fleste Tilfælde uden mærkelige subjektive Phænomener.

Af **Øresydomme** omtales af en Læge (Schmelek) 128 behandlede Tilfælde, hvoraf 28 Tilfælde helbredede eller betydelig bedrede og 19 fremdeles under Behandling. Hyppigst forekom Surditas nervosa 27 Tilfælde og Otitis chronica (interna) 19 Tilfælde, Catarrhus chron. cavit. tymp. 47 Tilfælde.

Over udførte **chirurgiske Operationer** giver følgende Tabel en Oversigt:

Operation.	Paa Righospitalet.	Udenfor Righospitalet.	Anmærkning.
Amputation af Overarmen ¹⁾	1	-	¹⁾ Arthroace cubiti, helbrededes.
— - Underarmen ²⁾	1	-	²⁾ paa Grund af Deformitet; helbrededes.
— - Laaret ³⁾	2	1	³⁾ i begge Tilfælde paa Grund af Nekrose i Laarbenet; 2 Syge helbrededes, 1 døde.
— - Læggen ⁴⁾	3	-	⁴⁾ i et Tilfælde paa Grund af Armassse med heldig Udgang; i et paa Grund af Betændelse i Fodleddet med heldig Udgang, i et paa Grund af komminut Brud af begge Ben med dødelig Udgang.
Exartikulation af Foden i Tarso-metatarsalledet . .	1	-	
Amputation eller Exartikulation af Fingre eller Tæer	2	1	
Resektion ⁵⁾	7	-	⁵⁾ i Albuleddet en, i Fodleddet en, af Stykker af Lægbenene fem.
Borttagelse af Brystkjertelen ⁶⁾	2	4	⁶⁾ i samtlige Tilfælde paa Grund af Kræft; Udfaldet er oplyst for de paa Righospitalet Opererede, der døde.
— - Læbekræft	1	-	
— - Kræft i Tungen	8	1	
— - Kræft i andre Organer ⁷⁾	6	2	⁷⁾ deraf to i Rectum, en i Vulva, en i Overkjæven og en paa Halsen.
— - svulne eller degenererede Kjertler	4	-	
Borttagelse af andre Svulster ⁸⁾	2	15	⁸⁾ deraf fem Atheromer, tre Tumores cystici, to Lipomer, et Enchondrom, et Fibroid i Vagina.
— - en eller begge Tonsiller ⁹⁾	1	15	⁹⁾ deraf 13 hos 7 Personer.
— - Uvula	-	2	
— - Stortaaens Negl	-	1	
Lateris	41	42	

Operation.	Paa Rigs- hospitalet.	Udenfor Rigshospi- talet.	Anmærkning.
Transport	41	42	
Operation for vansirende Ar	3	1	
Paracentese af Underlivet	-	10	
Ovariometri ¹⁰⁾	-	1	¹⁰⁾ med heldigt Udfald (Voss).
Punktion af Hydrops ovarii	-	1	
— - Struma	-	1	
Operation for Hygroma patellæ	-	1	
Polypoperation ¹¹⁾	-	3	¹¹⁾ i Næsen.
Borttagelse af Livmoderpolyper	-	4	
Underbinden af Arteria femoralis ¹²⁾	1	-	¹²⁾ paa Grund af Aneurisma; helbredet.
Operation for Teleangiectasi	-	1	
— - Hæmorrhoidalknuder	-	6	
— - Varices	1	-	
Tenotomi, Gjennemskjæren af Muskler og Fascier	11	-	
Forceret Bevægelse af Led	2	8	
Operation for Hæremund	-	3	
— - spaltet Gane	1	3	
— - Klumpfod	-	1	
Tracheotomi ¹³⁾	2	-	¹³⁾ ved Croup med dødelig Udgang.
Lithotomi ¹⁴⁾	-	1	¹⁴⁾ unilateralt Snit; heldigt Udfald.
Herniotomi ¹⁵⁾	5	1	¹⁵⁾ 4 levede, 2 døde.
Operation for Vandbrok ¹⁶⁾	6	1	¹⁶⁾ tre med Incision hvoraf en tillige med Exstirpation af Testikelen, fire ved Punktion med Jodinjektion.
Amputatio penis	3	-	
Operation for sammenvoxen Urinrørsaabning	1	-	
— - Fistula urethræ	2	-	
— - vesico-vaginalis	4	1	
— - Strictura orificii uteri	-	1	
— - Fistula ani	1	1	
— - Prolapsus recti ¹⁷⁾	-	2	¹⁷⁾ ved Acidum nitricum conc.
Kauterisation ¹⁸⁾	6	-	¹⁸⁾ med Ferrum candens.
Neurotomi ¹⁹⁾	-	1	¹⁹⁾ af Nervus supraorbitalis.
Udskjæren eller Borttagen af fremmede Legemer	2	-	
Borttagelse af Øieæblet	2	1	
Stæroperationer:			
Extractio cataractæ	6	3	
— — linearis	5	8	
Discisio	3	3	
Iridektomi	3	11	
Iridodialysis	1	-	
Operation for fremfalden Iris	1	-	
Gjennemskjæren af Musculus ciliaris	65	-	
Operation for Skjelen	1	13	
— - Bleorrhoea sacci lacrymalis	2	-	
— - Chalazion	1	2	
Borttagelse af Øielaagets Ciliarrand	2	-	
— - en Øiensvulst	-	1	
Tilsammen	184	137	

Af **obstetriciske Operationer** udførtes paa Fødselsstiftelsen 6 Tangforløsninger, i 5 Tilfælde paa Grund af langvarigt Ophold af Hovedet i Hulheden uden Fremgang af Fødselen (1 Barn kom dødt til Verden); i et Tilfælde paa Grund af Barselkrampe; Konen døde 14 Timer efter Forløsningen. Forløsning ved Vending og Udtrækning foretoges en Gang paa Grund af Tverleie; Konen og Barnet kom sig. Kunstig fremkaldt fortidlig Fødsel foretoges en Gang paa Grund af Bækkenforsnevring (Conjugata 3" 2") hos en 3die Gang Fødende i 35te Uge. Der anvendtes Dusch af 33° og derefter Løsning af Hinderne. Barnet og Konen levede.

Som udførte af Byens Læger nævnes 21 Tangforløsninger. To Gange for Eclampi (Konerne forbleve ilive, Børnene vare dødfødte), en Gang efter Vending (fremfalden Navlesnor), 3 Gange paa Grund af ueftergivelige bløde Dele med hyppige smertefulde Veer hos ældre Førstefødende, alle med gunstigt Udfald for Koner og Børn, to Gange paa Grund af Bækkenforsnevring (begge Koner levede, et Barn var dødfødt), en Gang paa Grund af Blødning, og i de øvrige Tilfælde paa Grund af for svage eller manglende Veer. Ved disse sidste døde Konen i et Tilfælde efter 8 Dages Forløb af Hæmorrhagi. Vending og Udtrækning foretoges 4 Gange paa Grund af Tverleie; i to Tilfælde var Fosteret dødt; i de to levende; alle Konerne forbleve ilive. Reposition af fremfalden Arm 1 Gang. Udtrækning paa Bækkenenden 3 Gange, en Gang i Svangerskabets 6te Maaned paa Grund af Placenta prævia, to Gange paa Grund af svage Veer. Forløsning af Placenta 4 Gange. Vending og Kefalotripsi 2 Gange, en Gang paa Grund af Bækkenforsnevring (Conjugata vera 3¼ Tomme), Konen forblev i Live (Schönberg); for den anden er Indikationen ikke opgivet; Konen forblev i Live (H. Boeck). Keisersnit paa en Død udførtes en Gang; Fosteret var dødt. (F. Grøn).

Paa Fødselsstiftelsen indkom i Aarets Løb 188 Barselkvinder, hvoraf 2 udgik uden at føde, men senere indkom igjen og fødte. 3 Barselkvinder fødte paa Veien til Stiftelsen. I Alt forefaldt saaledes paa Stiftelsen 183 Fødsler, hvoraf 180 enkelte og 3 Tvillingfødsler. Af de første forefaldt:

I 1ste Isseleie	115.
- 2det —	55.
- 4de —	4.
- 1ste Bækkenendeleie (Sædeleie)	3.
- 1ste samlet Do.	1.

Lateris 178.

Transport 178.

- 1ste enkelte Fodleie	1.
- 1ste dobbelte Do.	1.

I Alt 180.

Af 1ste Tvillingpar fødtes begge i 2det Isseleie,
- 2det Do. 1ste i 1ste Sædeleie, 2den i 1ste do.
- 3die Do. 1ste i 2det Isseleie, 2den i 1ste dobbelt Fodleie.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende efter Presternes Opgaver sammenstillede Tabel:

	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar	paa Barselseng	
Christiania Stadsfysikat	1 956	1 489	358	456	6	147

Omkomne ved ulykkelige Hændelser	17.
Selv mordere	7.
Ihjelligede Børn	1.
Dræbte eller Myrdede	7.

Overskuddet af Fødte over Døde bliver altsaa 467 og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 76,12 (Aaret forud 100 : 60,81). Antallet af Døde under 1 Aar udgjorde 18,3 pCt. af samtlige Fødte og 24 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 30,6 pCt., og Antallet af Døde under 15 Aar 54,7 pCt. af samtlige Døde.

Til Oplysning om Dødsårsagerne hidsættes følgende af Stadsfysikus efter Lægernes Dødsanmeldelser sammenstillede Liste. (Se næste Side).

Denne Liste omfatter 1 406 eller 96,5 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald. De hyppigst opførte Dødsårsager vare: Svindsot (215 eller 15,29 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald) Skarlagensfeber (159; 11,32 pCt.), Lungebetændelse (134; 9,54 pCt.), Mæslinger (95; 6,75 pCt.) og Hjernebetændelse (91; 6,48 pCt.). Af Dødsfald paa Barselseng opføres af Lægerne ialt 15, nemlig af Barselfeber 9, af Barselkrampe 4, af Blødning efter Fødselen 1, for 1 mangler nærmere Oplysning om Dødsårsagen, hvorfor Tilfældet ikke er optaget paa Dødslisten.

Veiriget. En Oversigt over de meteorologiske Forholde i 1867 vil erholdes af omstaaende (Pag. 10) fra det meteorologiske Institut meddelte Iagttagelser med Hensyn til Temperatur, Barometerstand, Regnhøide m. m.

Liste over de af Lægerne meddelte Dødsaaarsager i Christiania i 1867.

	Sum.	Deraf ere:		I 1ste Maa-ned.		i 2og3 Maa-ned.		i 4, 5 og 6 Maa-ned.		i 2det Halv-aar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mel-lem 5-10 Aar.		mel-lem 10-15 Aar.		mel-lem 15-20 Aar.		mel-lem 20-30 Aar.		mel-lem 30-40 Aar.		mel-lem 40-50 Aar.		mel-lem 50-60 Aar.		mel-lem 60-70 Aar.		mel-lem 70-80 Aar.		mel-lem 80-90 Aar.		mel-lem 90-100 Aar.		
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	
Alcoholismus	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Anaemia	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Aneurisma aortae . .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Angina membra-nacea	33	14	19	-	1	-	-	1	-	2	1	6	10	4	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Apoplexia cerebri . .	21	9	12	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	3	1	2	4	2	1	1	2	-	1	-	
Arthrocaec colum-nae vertebral. . .	2	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
Asphyxia	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
Asthma	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-			
Atelectasis pulm. . .	3	1	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-			
Atrophia infantum . .	38	22	16	5	2	3	3	1	4	6	4	6	1	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Bronchitis acuta . . .	52	23	29	-	-	5	2	5	4	2	3	3	6	1	-	1	1	-	1	1	1	1	1	1	-	2	-	1	1	1	3	5	-	1	-	-		
— chronica	16	4	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	2	4	1	2	-	2	-	1	
Cancer, Fungus . . .	35	18	17	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	7	3	6	4	1	5	3	3	-	-	-	-	
Carditis, Endo-Pericarditis . . .	6	6	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Caries, Osteomye-litis	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Cholaemia, Icterus . .	2	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Cholera nostras . . .	3	2	1	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-			
Combustio	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Contusio	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Convulsiones	60	32	28	14	4	3	5	4	4	6	4	3	11	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
Cyanosis	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Debilit. congenita . .	19	12	7	11	3	-	3	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
— senilis	37	13	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	2	7	11	1	8	-	3		
Diabetes mellitus . . .	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Diarrhoea	30	15	15	-	-	3	-	4	3	3	2	5	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-		
Diphtherit. faucium . .	11	6	5	-	-	-	-	-	-	2	1	2	3	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
Eclampsia gravid. . .	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Embolia	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Empyema	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-			
Enterit., Gastroent.	9	6	3	-	-	1	-	-	1	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-		
Epilepsia	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-		
Erysipelas	8	2	6	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-		
Febris gastrica . . .	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-			
— puerperalis	9	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
— rheumatica	8	5	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	1	2	-	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-		
— typhosa	25	13	12	-	-	-	-	-	1	-	-	-	3	-	1	-	1	-	-	-	1	10	-	1	10	-	2	2	-	2	1	1	-	-	-	-		
Fractura cranii, et columnae vertebr.	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-		
Gangraena	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-			
Gastritis acuta . . .	5	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-		
Hæmatocele scroti . .	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
Hæmorrhagia	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	
— pulmonum	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			
— ventriculi	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-			
Hernia	5	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	1	-	-			
Hydroceph. chron. . .	7	2	5	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-		
Hydrops	13	11	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	4	-	2	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-		
Insania	8	5	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-	1	-	-	1	-	2	-	-	-		
Marasmus	4	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-		
Meningitis simplex . .	54	24	30	1	-	-	-	1	3	2	1	5	12	2	6	5	5	3	1	-	-	-	2	-	2	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
— tuberculosa	23	11	12	-	-	1	-	1	-	2	3	4	5	1	1	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Morbilli	95	49	46	-	-	1	-	1	1	10	7	22	21	5	9	7	7	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Morbus oesophagi . .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-			
Myelitis spinalis . .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-			

*) Barselkone.

	Sum.	Deraf ere:		i 1ste Maa-ned.		i 2og3 Maa-ned.		i 4, 5 og 6 Maa-ned.		i 2det Halv-aar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mel-lem 5-10 Aar.		mel-lem 10-15 Aar.		mel-lem 15-20 Aar.		mel-lem 20-30 Aar.		mel-lem 30-40 Aar.		mel-lem 40-50 Aar.		mel-lem 50-60 Aar.		mel-lem 60-70 Aar.		mel-lem 70-80 Aar.		mel-lem 80-90 Aar.		mel-lem 90-100 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Nephritis, Morbus Brighti	26	15	11	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	3	-	-	-	2	1	1	1	2	2	-	1	2	3	1	1	2	-	1	-	-	
Obstructio alvi, Ileus	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-		
Oedemapulmonum	9	4	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	1	2	1	2	-	-	-	-		
Otitis	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-		
Peritonæitis	8	4	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	-		
Phlegmone, Abscessus	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Pleuritis	10	6	4	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2	-	-	1	1	-	-	2	-	-	-	-	-		
Pneumonia	134	88	46	-	1	3	-	5	2	7	8	7	9	4	-	1	1	-	2	1	3	2	11	2	9	2	13	2	14	7	9	6	-	3	-	-	
Pyæmia	9	6	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	1	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-		
Rachitis	3	2	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Scarlatina	159	84	75	-	-	1	-	1	1	5	4	38	29	18	17	16	16	1	3	1	3	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sclerema neonatorum	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Scrophulosis	21	7	14	-	-	-	-	1	-	-	-	6	7	-	4	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Syphilis	16	8	8	-	1	3	-	1	5	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Tabes dorsalis	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Tetanus	4	3	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Tuberculosis acuta	6	3	3	-	-	-	-	1	-	1	2	1	4	4	1	3	6	4	1	5	8	31	24	30	27	15	15	9	8	6	2	2	2	1	-	-	
— pulmonum	215	114	101	-	-	-	-	1	1	2	2	1	4	4	1	3	6	4	1	5	8	31	24	30	27	15	15	9	8	6	2	2	2	1	-	-	
— alior. org.	8	3	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	1	1	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Tussis convulsiva	13	5	8	-	-	1	-	-	1	2	1	1	4	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Uræmia	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-		
Variolæ	2	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Vitia conformatio-nis	2	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
— org. abdomin.	8	5	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	1	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-		
— - cerebri	8	3	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	2	-	-	1	1	1	1	-	-	-	-		
— - cordis	38	17	21	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	2	1	1	1	3	3	6	1	2	4	1	4	2	1	-	-		
— - pulmonum	5	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Vulnera	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Causæ mortis aliæ	5	1	4	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
Tilsammen	1406	734	672	39	17	30	17	30	33	64	52	119	134	52	50	48	44	11	13	15	23	32	46	64	56	58	40	54	35	41	40	41	47	5	20	1	5

1867.	Luftens Temperatur i Centigrad.				Barometer ved Havets Overflade i Millimeter.			Relativ Fugtighed, Procent.	Vind.		Skydækket 0-10.	Regnhøide. Millimet.
	Normal.	1867.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.		Fremhersk. Retning.	Hastigh. Kilom. i Timen.		
Januar . . .	— 4.4	— 9.5	+ 0.8	— 18.9	755.7	773.0	733.0	83	NO	7.2	5.7	43.5
Februar . .	— 4.2	— 1.0	+ 10.0	— 13.6	54.9	80.3	21.7	82	S	5.0	6.9	47.3
Marts . . .	— 0.8	— 3.5	+ 10.7	— 17.4	60.3	80.4	43.4	71	ONO	6.6	4.7	42.1
April	+ 4.1	+ 1.9	+ 9.8	— 5.8	51.2	71.2	25.5	63	O	7.5	6.1	61.7
Mai	+ 10.5	+ 6.5	+ 18.8	— 3.4	62.4	69.3	52.4	48	NO	8.4	5.7	23.2
Juni	+ 15.5	+ 13.5	+ 29.8	+ 3.8	58.0	71.1	43.0	56	NO	5.9	5.7	61.9
Juli	+ 17.5	+ 16.9	+ 28.9	+ 5.9	55.2	67.4	40.5	56	ONO	9.7	5.8	66.3
August . . .	+ 16.3	+ 17.3	+ 25.6	+ 9.5	59.0	67.4	49.9	68	S	7.8	5.5	63.7
September .	+ 11.9	+ 11.4	+ 18.0	— 0.1	59.3	73.0	42.5	68	SV	7.3	5.4	78.0
Oktober . .	+ 6.1	+ 7.0	+ 13.8	— 1.6	56.2	71.5	35.2	76	NO	9.1	6.7	49.4
November .	+ 0.6	+ 0.4	+ 9.0	— 9.5	58.7	72.4	42.8	68	NO	7.5	4.7	16.2
December .	— 3.0	— 8.0	+ 4.0	— 20.0	58.3	75.5	28.1	86	ONO	8.7	6.5	46.5
Hele Aaret	+ 5.8	+ 4.4	+ 29.8	— 20.0	757.4	780.4	721.7	69	NO	7.6	5.8	599.8

Observationerne ere udførte i det meteorologiske Instituts Lokale. Normaltemperaturen er udledet af Observationer fra 1837 til 1867 ved det astronomiske Observa-

torium og reducerede til Institutets Lokale. Middeltemperaturen for hver Maaned er udledet af Observationerne Kl. 8 Formiddag og Kl. 8 Eftermiddag. Høieste og laveste

Temperatur ere observerede ved Maximums- og Minimumsthermometer. Barometerhøiderne ere reducerede til Havets Overflade. Vindens Hastighed er maalt med Anemometer og udtrykt i Kilometer i Timen. Skydækket: 0 = klart, 10 = overskyet. Aaret 1867 har været koldere (1.4) end Aarene 1837—1867 gennemsnitlig. Kun Februar, August og September vise et Overskud af Varme over den normale. Skydækket har været lidt mindre end det gennemsnitlige (6.2). Regnhøiden har været noget større end den normale (539 Millimeter).

Hygiæniske Forholde. Disse have kun forsaavidt undergaaet nogen Forandring, som man især efter sidste Choleraepidemi i 1866 har bestræbt sig for at gennemføre en strengere Kontrol med Renligheden i Byens Huse, især hvad angaar Binger, Kloaker o. s. v. Poudrette-

Selskabet renoverer for Tiden en større Del af Byens Priveter, og det antages, at Latrinaffaldet af 20 000 Mennesker paa denne Maade bortskaffes. Herved er Tilstanden i en stor Del af Byens Huse betydelig forbedret; — men i den øvrige Del lægge Bingerne og Latrinernes Indredning og Beskaffenhed ofte uovervindelige Hindringer iveien for Overholdelse af tilbørlig Renlighed. Trichinundersøgelse har været anstillet ligesom i foregaaende Aar. Kun en Gang ere Trichiner fundne i holstensk Flesk, bestemt til Forsyning af Leiren paa Gardermoen.

Fattigsygepleien. Vedlagte Sammenstilling over de af Bylægerne i 1867 behandlede Syge viser disses Antal samt Forholdet af de fra hvert Distrikt paa Sygehusene Indlagte og af de Døde.

Distrikt.	Behandlede.				Døde.	Indlagte paa Sygehus.	Indlagte paa Sygehus uden foregaaende Behandling.	Tilsammen Behandlede
	Mænd.	Kvinder.	Deraf under 15 Aar					
			Mk.	Kv.				
1ste (Vor Frelzers Menighed) . .	381	664	207	207	36	77	171	1 045
2det (Trefoldigheds —) . .	374	738	186	245	42	72	38	1 112
3die (Grønlands —) . .	457	738	235	259	62	58	101	1 195
4de (Gamle Akers —) . .	467	541	169	198	36	25	63	1 008
Tilsammen	1 679	2 681	797	909	176	232	373	4 360

Forholdet mellem de Behandlede, naar de paa Sygehus indlagte fradrages, og de Døde er følgende:

Distrikt.	Behandlede.	Døde.	Procentforhold.
1ste	968	36	3.72
2det	1 040	42	4.04
3die	1 137	62	5.45
4de	983	36	3.66
Tilsammen	4 128	176	4.26

Paa Sygehusene indkom for Fattigvæsenets Regning tilsammen . . . 2 120, hvoraf døde 235, nemlig paa Rigshospita-

lets 3 Hovedafdelinger	1 027,	—	—	101
paa Børnehospitalet . . .	35,	—	—	3
- Fødselsstiftelsen . .	143 Fødende, hv. døde	2		
- Koppelazaretet . .	38 Syge,	—	—	1
- Byens Sygehus . . .	801	—	—	119
- Arbejdsanstalten . .	76	—	—	9

Det hele Antal Syge, for hvilke Fattigvæsenet har draget Omsorg, har altsaa været:

paa Sygehusene, iberegnet de Fødende 2 120,
tilseede af Bylægerne, og ikke indlagte paa
Sygehus 4 128,
Tilsammen 6 248.

Heri er ikke indbefattet de paa Sindssygeasylerne forpleiede.

De Døde, der vedkom Fattigvæsenet, var altsaa paa Sygehusene 235,
tilseede af Bylægerne 176,

ialt 411.

Paa Christiania Sindssygeasyl indlagdes for Fattigvæsenets Regning 29 Personer, hvoraf 10 døde; altsaa bliver det samlede Antal af Dødsfald hos Personer, som vedkom Fattigvæsenet 421 eller 28,27 pCt. af samtlige Dødsfald i Aaret.

Fattigvæsenets Sygeudgifter udgjorde:

1. Til Rigshospitalet for Byen tilhørende
Syge 9 830 Spd.

	Transport	9 830 Spd.
2. Til Byens Sygehus for Byen tilhørende		
Syge	13 107	—
3. Til Ankerløkkens Koppelazaret . . .	641	—
4. - Medikamenter for fattige Syge i Byen	2 609	—
5. - Sindssyges Kur og Pleie	10 000	—
6. - Lægelønninger	1 322	—
7. - Fødselsstiftelsen og Jordemoderløn-		
lønninger	250	—
Tilsammen		37 759 Spd.

Udgifterne til Medicin for enhver af Fattiglægerne behandlet Syg beløb sig i Gjennemsnit til 72 Skill. (i 1866 til 73 Skill.).

I **Sundhedskommissionen** afholdtes i Aarets Løb 17 Møder, i hvilke en Mængde mindre betydelige Sager have været forelagte og afgjorte. Blandt forefaldende vigtigere Sager kan nævnes: Forbedringer af Havnebassinets ved Revier- og Palæbryggen, af Stranden ved Philipstadbugten og Piperviken, hvoraf de to sidste ere iværksatte; — den første indskrænket til Sløifning af de i Kloakerne udmundende Waterclosets blandt andet paa Jernbanestationen og i Victoria Hotel. Foranstaltninger i Anledning af en i Vaarmaanederne herskende exanthematisk Typhus. I denne Anledning blev et Lazaret indrettet paa Sorgenfri, og forskjellige Forføininger truffet for at hindre Smitteens Udbredelse, blandt andet ved Udflytning af Beboerne i et i sanitær Henseende misligt Hus i Bergfjerdings, hvor et Tilfælde af denne Sygdom havde vist sig. Lokale til Kvarantæne-Lazaret mod Cholera blev leiet paa Blegøen, men kom ikke til Anvendelse, da der i dette Aar ikke hidførtes Cholerasyge. Det i foregaaende Aar benyttede Kvarantænelokale paa Hovedøen var efter Arme-departementets Beslutning tilbagegivet Militæretaten, og kunde senere ikke erholdes overladt til Kvarantænelazaret.

Paa Sundhedskommissionens Andragende blev til dennes Disposition stillet to Kommunen tilhørende Eiendomme nemlig den saakaldte Kommunalgaard paa Grønland og den gamle Skolebygning i Oslo. Disse Bygninger ere af Sundhedskommissionen bestemte til Udflytnings- og Lazaret-Lokaler under udbrydende Epidemier. Derimod troede Sundhedskommissionen det rigtigst foreløbig at burde opgive Planen til et paatænkt Lazaret-Anlæg paa Tyveholmen og i dets Sted søge Plads til et Kvarantænelazaret paa en af Øerne om Havnen, og til et i Fremtiden maaske nødvendigt Epidemi-Lazaret paa et andet bekvemt Sted.

En gennemgaaende Tømning af Binger blev i Vaar-

maanederne paabudt og Udførelsen heraf kontrolléret af Bylægerne og Politiet.

En chemisk Undersøgelse af Vandet i Akerselven og i Byens Vandledninger blev efter Sundhedskommissionens Foranstaltning udført af Stipendiat Hjortdahl.

En foreløbig Plan til Ordning af Byens Læge- og Lazaretvæsen, samt til eventuelle Foranstaltninger mod epidemiske Sygdomme, tilligemed et nyt Forslag til Sundhedsforskrifter for Byen og til Instruxer for Lægerne, oversendtes Magistraten i Forening med Forslag til Omregulering af de kommunale Lægers og Stadsfysikus's Afønning.

Den ved Lov af 23de Mai 1863 paabudne Lægeundersøgelse af udgaaende Emigrantskibe er efter Bemyndigelse af Sundhedskommissionen foretagen af en af Bylægerne. Af dennes Indberetning fremgaar det, at 18 Fartøier med et Passagerantal af 5 163 Personer i Aarets Løb ere undersøgte. Blot en af Passagererne, der led af Nervefeber, blev nægtet at afreise. 240 Børn, eller 72 pCt. af samtlige Børn under 1 Aar, befandtes at være ivaccinerede, og bleve vaccinerede. 458 Passagerer lede af Fnat, for hvilke Behandling ombord forordnedes. 8 af Fartøierne havde engageret Læge.

Den offentlige **Vaccination** udførtes af Stadsfysikus med Bistand af de 4 Bylæger, og foretoges, foruden i det sædvanlige Lokale for 1ste og 2det Distrikt, tillige i særskilte Lokaler for 3die og 4de Distrikt. I Alt vaccineredes saaledes:

I 1ste og 2det Distrikt	867
i 3die Distrikt	216
i 4de Distrikt	413
	1 496
Af disse tilhørte Aker	40

Altsaa i Alt 1 456 Byen tilhørende.

Af private Læger vaccineredes efter

Medicinalberetningerne	53
Tilsammen	1 509

Af Revaccinationer foretoges ved den offentlige Vaccination meget faa, ligesom kun faa Revaccinationer opgives i Medicinalberetningerne at være udførte af Byens Læger. En Læge (Korpslæge Vogt) opgiver at have revaccineret paa Gardermoen af Rekrutter 601, hvoraf 384 med positivt Resultat. Til indenbyes Læger uddeltes fra Vaccinationsindretningen omtrent 30 Rør med Vaccine-materie, til Hjelpevaccinatorer sendtes 242 Rør, ifølge 108 Rekvisitioner. Jordemoderleverne ere meddelte Undervisning i Vaccinationens Udførelse.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes 9 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf de 6 over fundne Barne- lig og 2 over Børn, for hvilke Dødsaaarsagen ønskedes konstateret; i et af disse Tilfælde fandtes Døden bevirket ved Kvælning gennem Tilstopning af Munden og Svælget, i det andet antoges Døden at være frembragt ved Sygdom paa naturlig Maade. I to Tilfælde befandtes Døds- aaarsagen at være Strubning; i et Tilfælde antoges som

sandsynlig Aarsag Kvælning, i et Tilfælde var Fosteret født fortidligt, og Dødsaaarsagen kunde ikke bestemmes; i de øvrige Tilfælde kunde ingen bestemt Dødsaaarsag angives. I et Tilfælde angik Forretningen Liget af en Mandsperson, der fandtes i Akerselven; Konklusionen an- tydede Drukning som Dødsaaarsag.

Sygehuse. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Rigshospitalets				Byens Sygehus		Garnisons- sygehuset.
	medicin- ske Afde- ling.	chirurgi- ske Afde- ling.	Hudsyge- Afdeling.	Afdeling for Børn.	Hoved- Afdeling.	Filial- Afdeling.	
Febre	260	-	-	4	3	-	47
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulations- organerne	187	7	-	3	17	-	40
Kroniske — — — — —	43	13	-	-	84	-	2
Sygdomme i Nervesystemet	77	-	-	1	18	3	4
Sindssygdomme	1	-	-	-	-	-	-
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	39	-	-	3	8	-	12
Kroniske — — — — —	54	-	-	-	21	-	14
Uterinsygdomme, Menstruationsuordener, Barsel- sygdom	26	2	-	-	15	-	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	40	-	-	2	27	-	2
Blodsygdomme, Ernæringssygd., Gulsot, Alderdoms- svaghed	11	2	-	3	18	-	1
Kronisk eller afebril Rheumatisme	18	-	-	-	21	-	7
Læsioner	-	145	-	-	8	-	27
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	1	74	-	-	37	8	11
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	2	40	1	-	8	-	-
Dannelsesfeil og Deformiteter	-	10	-	-	1	-	-
Ben- og Ledsygdomme	-	65	-	5	15	-	10
Chirurgiske Sygdomme i Aaresystemet	-	10	-	-	-	-	-
Øiensygdomme	1	72	1	9	8	-	6
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønssorg. Syphilis	-	29	-	-	2	-	-
Gonorrhoe og Urethrit o. s. v.	-	-	248	1	5	88	28
Epididymit, Orchit	-	-	78	-	-	111	29
Excoriationer, Verrucae	-	3	6	-	1	-	5
Hudsygdomme	-	-	5	-	-	-	-
Forskjellige andre Sygdomme	1	-	189	8	41	5	47
Friske til Pleie for Syge	17	23	3	1	6	2	5
	25	-	16	10	10	2	-
Tilsammen	803	495	547	50	374	219	297

Paa Tugthusets Sygestuer behandledes 156 Syg- domstilfælde (8 tilbageliggende fra det foregaaende Aar), i 2938 Dage; 7 døde. Det gennemsnitlige Belæg paa Sygestuerne udgjorde 8 (i 1866 var det 8.5); det daglige Middeltal af Fanger udgjorde 381.5, altsaa gennemsnitlig 7.7 Sygedage paa hver Fange (i 1866 7.8). Mortalitets- forholdet af de Syge, naar 9 ved Aarets Slutning tilbage- liggende Syge ikke medregnes, bliver 4.8 pCt. Udgifterne til Medicin udgjorde 156 Spd. 44 Skill. og til Sygefor- pleining 100 Spd. 71 Skill.

I Akershus Strafanstalt var Antallet af Syge- tilfældene 169 (21 tilbageliggende fra det foregaaende Aar). Sygedagenes Antal var 5306, altsaa Gennemsnits-

antallet daglig 14.5. Det daglige Middeltal af Fanger var 318.4, altsaa gennemsnitlig 16.7 Sygedage pr. Fange (i 1866 : 14). Der indtraf 21 Dødsfald, som i Forhold til de udskrevne Syge giver et Forhold af 15.2 pCt. Udgif- terne til Medicin beløb sig til 201 Spd. 102 Skill.

I Bødsfængslet, hvor det daglige Middeltal af Fanger var 192, og det samlede Antal Fanger, der i Aarets Løb opholdt sig i Fængslet, 385, behandledes 297 mindre betydelige og 37 mere betydelige Sygdomstilfælde, (6 tilbageliggende fra det foregaaende Aar), af hvilke sidste 2 medførte Døden (1.04 pCt. i Forhold til det dag- lige Middeltal af Fanger). Paa Sygestuerne har været behandlet 11 Fanger, hvoraf 3 tilbageliggende fra 1866,

med 654 Forpleiningsdage. Fuldstændig eller delvis Arbeidsfrihed paa Grund af Sygdom har været tilstaaet i tilsammen 1 032 Dage; fordeles dette Dagantal paa Middebelægget af Fanger, kommer 5.4 Dage paa hver Fange (i 1866 5.7 Dage). Udgiften til Medikamenter (til Fanger og Betjente med Familier) udgjorde 77 Spd. 52 Skill.

I Arbeidsanstalten med et dagligt Middeltal af Lemmer af 231.32 udgjorde det daglige Middeltal af Sygmeldte og for Arbeide Fritagne 9,47. Sygedagenes Antal var 3 456; i Sygehuse indlagdes 34 og paa Gaustad Asyl 1 Sindssyg; i Anstaltens Sygestuer behandledes 41, hvoraf 9 døde, altsaa 21 pCt. af de Syge. Udgifterne til Medicin og Sygerekvisita beløb sig til 271 Spd. 65½ Skill.

Badeindretninger. Af offentlige Badeanstalter til Søbad findes 4 større for den mandlige og 2 for den kvindelige Del af de mere bemidlede Klasser. Desuden findes 1 af Byen underholdt Badeanstalt for Kvinder af Almuesklassen. For de ubemidlede Klasser er Adgangen til Søbad vanskelig, og den Plads, som almindelig benyttes, i Nærheden af Pipervigens Kloak, lider under væsentlige Mangler og Ulemper.

Ved Dampvadskeriets Badeanstalt toges i Alt 32 132 Karbad. I Rigshospitalets Badeindretning toges mod Betaling 6 471 almindelige Karbad, 179 Gytjebad, 639 Styrtebad og 1 481 Dampbad. Til Hospitalets Syge gaves, uberegnet de almindelige Renselsesbad, 2 438 almindelige Karbad, 530 Gytjebad og 628 Dampbad.

Desuden findes i Byen en mindre Badeanstalt med varme Bade, Furunaale- og Dampbad, om hvilken ingen Opgaver foreligger, samt flere Styrtebadanstalter.

Byens **5 Apotheker** bleve i Aarets Løb forøgede med

2 nye, der kaldes Nordstjerneapotheket og Falkeapotheket. Det første, der er beliggende i den vestlige Del af Byen, visiteredes den 30te December; det sidste, der er beliggende ved Sagene, visiteredes den 4de November; begge erklæredes i Stand til at aabnes for Publikum. De øvrige Apotheker, 1) Svaneapotheket, med 4 examinerede Medhjelpere og 1 Discipel; 2) Elephantapotheket med 2 examinerede og 1 uexamineret Medhjælper samt 1 Discipel; 3) Løveapotheket med 4 examinerede og 1 uexamineret Medhjælper samt 1 Discipel; 4) Rigshospitalets Apothek med 3 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, samt 5) Hjortapotheket med 2 examinerede Medhjelpere, visiteredes paa sædvanlig Maade. Der fandtes ved disse Apotheker Intet at bemærke, med Undtagelse af Rigshospitalets Apothek, der led Skade ved Ildebrand den 24de August. Dette Apothek aabnedes igjen efter 4 Dages Forløb og anmeldtes den 2den Oktober at være i saadan Tilstand, at det kunde underkastes Visitation. Ved denne, der foretoges den 10de s. M., befandtes Følgerne af Ildebranden endnu synlige og det blev derfor anseet for hensigtsmæssigt, at der foretoges en ny Visitation, saasnart Apotheket igjen var bragt i tilbørlig Stand. I Aarets Løb have 2 Apothekerlæringer, 1 fra Rigshospitalets Apothek og 1 fra Svaneapotheket, underkastet sig Medhjælperprøven, og begge ere erklærede delige.

Medicinalpersonalet. Antallet af Byens faste Lægepersonale udgjorde, saavidt Stadsfysikus bekjendt, 69, hvoraf 11 i Almindelighed ikke befatte sig med Praxis. Desuden er Distriktslægen i Aker bosat i Byen. Af Tandlæger findes 7 og af Jordemødre 26.

II. Akershus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold er 40,25 norske Kvadratmile, og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 107 422 Indbyggere, er inddelt i følgende 4 Lægedistrikter, nemlig:

1. Akers Distrikt (9,26 norske Kvadratmile), indbefattende:

Herrederne Aker med . . .	18 981	Indbyggere.
Asker & Bærum . . .	8 400	—
Sørum	3 088	—

Lateris 30 469 Indbyggere.

Transport	30 469	Indbyggere.
Skedsmo	4 200	—
Nittedal	2 563	—

tilsammen 37 232 Indbyggere.

2. Ullensakers Distrikt (15,13 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Næs med . . .	9 317	Indbyggere.
Eidsvold -	8 262	—
Ullensaker	7 373	—

Lateris 24 952 Indbyggere.

Transport	24 952	Indbyggere.
Gjerdrum . . .	1 984	—
Nannestad . . .	4 821	—
Hurdalen . . .	3 858	—
tilsammen	35 615	Indbyggere.

3. Hølands Distrikt (9,70 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Høland med . .	6 493	Indbyggere.
Urskog - . . .	4 836	—
Fet - . . .	4 110	—
tilsammen	15 439	Indbyggere.

4. Follo Distrikt (6,16 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Drøbak med . .	1 662	Indbyggere.
Ladestedet Soon - . .	677	—
— Hølen - . .	311	—
Herredet Vestby med Ladeste-		
det Hvidsten med . .	3 242	—
Herrederne Krokstad - . .	3 118	—
Aas - . .	2 708	—
Fron - . .	1 861	—
Næsodden . . .	1 593	—
Enebak . . .	3 964	—
tilsammen	19 136	Indbyggere

Sundhedstilstanden var mindre tilfredsstillende, da der gennem hele Aarets Løb forekom forskellige mere og mindre udbredte epidemiske Sygdomme, hvoraf de fleste vistnok ogsaa havde hersket i det foregaaende Aar, men enkelte, saasom Børnekopper og især Skarlagensfeber, i heromhandlede Aar antog ikke ubetydelig større Udbredning og Betydning. Lungebetændelse, der ogsaa var usædvanlig hyppig i det foregaaende Aar, viste sig fremdeles i Tiltagende baade med Hensyn til de Angrebnes Antal og til Sygdommens Dødelighed. I de sidste Maaneder af Aaret udbredte en Mæslingepidemi sig med megen Hurtighed over den største Del af Amtet.

Dødelighed. De Dødes Antal var større end i en lang Række af foregaaende Aar og udgjorde 2 167, hvilket er 19,9 p. M. af Befolkningen ved Aarets Midte (omtrent 108 730). Der døde 16,0 pCt. flere end i det fore-

gaaende Aar, da de Dødes Antal var 1 868, 25,8 pCt. flere end i 1865, da Antallet var 1 723, og 13,3 pCt. flere end det gennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865, som udgjorde 1 911. Antallet af Døde var i samtlige Lægedistrikter større end baade i det forrige og det næstforegaaende Aar, som vil sees af følgende Sammenstilling:

	1865.	1866.	1867.
Akers Lægedistrikt . . .	618	710	784
Ullensakers — . . .	549	592	674
Hølands — . . .	276	225	286
Follo — . . .	280	341	423

Tilsammen 1 723 1 868 2 167

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.			Januar	Februar	Marts	April	Mai	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	December
	Behand- lede.	Deraf Døde.	Tiden er op- givet for												
Nervefeber	114	15	96	8	7	8	12	4	5	4	8	10	8	1	21
Simpel Feber	51	-	47	2	7	5	2	3	3	1	7	4	6	4	3
Barselfeber	17	7	15	-	1	-	3	2	2	1	2	-	2	-	2
Børnekopper	227	9	218	1	5	15	24	30	24	29	6	8	21	21	34
Vandkopper	18	-	13	-	-	1	3	5	2	2	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	389	56	244	10	26	20	28	31	37	12	23	22	17	16	2
Mæslinger	241	6	228	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	58	167
Rosen	43	-	26	8	2	2	-	-	3	3	-	-	-	6	2
Kighoste	142	7	128	1	3	9	8	6	9	15	19	18	32	6	2
Diphther. Svælgbetændelse	54	6	54	6	3	5	11	6	3	3	2	9	2	2	2
Strubehoste	18	8	16	2	1	2	1	3	-	-	1	-	3	1	2
Catarrhalske Sygdomme . .	568	5	399	45	40	38	39	27	37	18	18	31	39	46	21
Lungebetændelse	439	82	410	49	31	48	51	52	40	14	10	16	36	30	33
Pleurit	49	3	40	4	2	5	5	2	1	6	4	2	-	7	2
Gigtfeber	46	5	24	2	3	3	-	2	2	1	3	4	3	1	-
Koldfeber	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholérine . . .	185	4	125	4	5	1	8	7	9	13	37	17	2	12	10
Blodgang	6	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	1	-
Tilsammen	2 608	213	2 090	142	137	162	195	180	177	122	140	142	178	212	303

Af **Nervefeber** opgives:

i Akers Lægedistrikt	43	Behandlede, hvoraf 2 døde
i Ullensakers —	15	— — 5 —
i Hølands —	38	— — 5 —
i Follo —	18	— — 3 —

tilsammen 114 Behandlede, hvoraf 15 døde.

Sygdommen sees efter dette at have havt omtrent samme Udbredning som i det foregaaende Aar, da der opgaves 119 behandlede Tilfælde, af hvilke 9 endte dødeligt. Næsten samtlige fra Akers Lægedistrikt opgivne Tilfælde forekom i Herredet af samme Navn og en stor Del af disse forekom som exanthematisk Typhus blandt den fattigere Befolkning i de til Christiania stødende Forstæder. Navnlig fremhæves en begrændset Epidemi af exanthematisk Typhus, som fra April til Juni herskede i Forstaden Rodeløkken og som næsten udelukkende holdt sig til en i høi Grad overbefolket og urenlig Leiegaard. Nogen Indførelse af Smitte udenfra kunde her ikke paa-vises (Jacobsen). Denne Epidemi angreb ialt 26 Personer, hvoraf imidlertid 23, som indlagdes paa Sygehus i Christiania, ikke ere medtagne i ovenstaaende Opgave over de Angrebnes Antal; ligesaa er i dette Tal heller ikke medtaget 10 andre, som fra Akers Lægedistrikt indlagdes paa Sygehus i den nævnte By. Akers Sundhedskommission greb virksomt ind for at hindre Sygdommens Udbredning, og navnlig gav den omtalte Epidemi paa Rodeløkken Anledning til en Række af Foranstaltninger, som senere ere omhandlede ved Beretningen om Sundhedskommissionernes Virksomhed. I Hølands Lægedistrikt sees Nervefeber at have forekommet epidemisk paa flere Steder i Urskogs og Hølands Herreder. Af de 51 anmeldte Tilfælde af simpel Feber falde 27 paa Akers Lægedistrikt, samtlige i Akers Herred, 4 paa Ullensakers og 20 paa Follo Distrikt.

Af **Barselfeber** opgives 17 behandlede Tilfælde, af hvilke 7 endte dødeligt; af disse forekom 5 med 3 Dødsfald i Akers Herred, hvorfra desuden 2 indlagdes paa Sygehus i Christiania; 7 med 1 Dødsfald falde paa Ullensakers og 5 med 3 Dødsfald paa Hølands Distrikt. Endvidere omtales 3 Tilfælde af Mania puerperalis, uden Dødsfald, fra Ullensakers Distrikt. I 2 Tilfælde af Barselfeber, som endte dødeligt, sees kunstig Forløsning at være foretaget af Læge.

Børnekopper, som i det foregaaende Aar forekom i smaa spredte Epidemier over den største Del af Amtet, fik i heromhandlede Aar større Udbredning, efterat i Løbet af Aaret gjentagne Gange og paa forskellige Steder ny Smitteindførelse havde fundet Sted. Der opgives:

fra Akers Lægedistrikt	30	Behandlede, hvoraf 3 døde
- Ullensakers —	95	— — 3 —
- Hølands —	40	— — 1 —
- Follo —	62	— — 2 —

tilsammen 227 Behandlede, hvoraf 9 døde.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 105 Tilfælde af Børnekopper med 10 Dødsfald). Foruden de ovenopførte Tilfælde indlagdes fra Aker endvidere 12 Personer paa Koppelazaretet i Christiania. De fra Akers Distrikt anmeldte Tilfælde forekom, med Undtagelse af et enkeltstaaende i Bærum hos en Tilreisende, i Akers og Skedsmo Herreder; i Aker viste Sygdommen sig dels spredt paa forskellige Steder, især i de bymæssig bebyggede Strøg om Christiania, i Løbet af sidste Halvaar, uden at Smitteforholdene i det enkelte Tilfælde altid lod sig paa-vise, dels optraadte den som en begrændset Epidemi paa Rodeløkken omtrent samtidig med den exanthematiske Typhus og holdt sig ligesom denne fortrinsvis til den ovenomtalte Leiegaard, fra hvilken 9 Koppepatienter indlagdes paa Lazaretet i Byen; Smitten havde her sin Oprindelse fra en Omstreifer, der ankom fra Ullensakers Distrikt. 20 Tilfælde forekom fra September til Aarets Udgang i Skedsmo Herred, hvortil Sygdommen bragtes ved en Omstreiferfamilie fra Haabøl, som paa sin fortsatte Vandring østerover bragte Smitten med sig til Fet i Hølands Distrikt. I Ullensakers Distrikt forekom Sygdommen ligesaa Aarets Begyndelse til dets Slutning og indførtes gjentagne Gange ved ny Smitte fra Odalen, Vinger, Hadeland, Aker og Christiania; saaledes sees den at være bragt ind til Distriktet ved en Tømmerkjører fra Vingerskoven i April, ved en Omstreiferfamilie til Nannestad i Juni, til Næs fra Rodeløkken i Juli, ved en Reisende fra Christiania til Feiringens Annex til Hurdalen i November og endelig fra en Plads paa Hadeland til en Plads i Nannestad og derfra videre ud over Bygden i December. Revaccination og de Syges Isolering hindrede at Sygdommen paa de forskellige Steder fik gribe videre om sig. De fra Hølands Distrikt anmeldte Tilfælde forekom, paa et Par enkeltstaaende nær, i Relingens Annex til Fet i sidste Kvartal, og Sygdommen bragtes først didhen ved den ovenomtalte Omstreiferfamilie, der ankom fra Skedsmo. Angaaende de fra Follo Distrikt anmeldte Tilfælde haves ingen nærmere Oplysning om Smitteforholdene; Sygdommen forekom her fornemlig i Ladestedet Soon med Omegn og 32 Tilfælde uden Dødsfald behandles af den i Soon boende Privatlæge, 30, hvoraf 2 endte dødeligt, af den i Vestby boende Privatlæge.

Af samtlige 227 opgivne Behandlede sees 14 at have

været uvaccinerede; af de 9 Døde kan 2 sees at have været uvaccinerede Børn.

Vandkopper omtales kun fra Akers Herred, hvor 13, samt fra Eidsvold, hvor 5 Tilfælde kom under Lægebehandling fra Marts til Juli.

Skarlagensfeber herskede ligefra Aarets Begyndelse til henimod dets Slutning som en temmelig udbredt Epidemi i samtlige Lægedistrikter med Undtagelse af Hølands. Der opgives:

fra Akers Lægedistrikt	91	beh.	Tilf.	med	24	Dødsfald
- Ullensakers —	221	—	-	24	—	
- Hølands —	4	—	-	-	—	
- Follo —	73	—	-	8	—	

Tilsammen 389 beh. Tilf. med 56 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 110 behandlede Tilfælde, af hvilke 9 endte dødeligt, og ialt 11 Dødsfald). 88 af de fra Akers Lægedistrikt anmeldte Tilfælde forekom i Akers Herred, og næsten samtlige i de bymæssig bebyggede Strøg i Christianias nærmeste Omegn, hvor Sygdommen viste sig i hele Aarets Løb. Epidemien strakte sig over hele Ullensakers Distrikt, men var mest udbredt i sammes nordlige Del, navnlig Eidsvolds Herred, hvor den ophørte i November efter at have vedvaret siden Oktober Maaned i det foregaaende Aar; af den i Eidsvold boende Privatlæge behandlede 149 Tilfælde, af hvilke 19 endte dødeligt. Forøvrigt antages et stort Antal Tilfælde ikke at være kommen under Lægebehandling, da Sygdommen ofte viste sig temmelig mild (Henschien), og da Lægehjælp ofte ikke søgtes uden paa Grund af Efter sygdomme (J. E. Heidenreich).

Mæslinger sees ikke at have forekommet nogetsteds i Amtet førend i Oktober, da enkelte Tilfælde kom under Behandling i Ullensaker og Enebak; fra November begyndte Sygdommen derimod temmelig pludselig at antage epidemisk Udbredning over den største Del af Amtet, paa de fleste Steder, som det synes, indført ved Smitte fra Christiania og Omegn. Der opgives:

fra Akers Lægedistrikt	151	beh.	Tilf.	med	5	Dødsfald
- Ullensakers —	51	—	-	-	—	
- Hølands —	24	—	-	-	—	
- Follo —	15	—	-	1	—	

Tilsammen 241 beh. Tilf. med 6 Dødsfald; desuden opgives fra Ullensakers Distrikt 3 dødelige Tilfælde, som ikke kom under Lægebehandling. Af de fra Akers Lægedistrikt anmeldte Tilfælde falde 139 med 4 Dødsfald paa Akers Herred, og næsten samtlige forekom i Christianias Forstæder; 12 med et Dødsfald opgives af

Privatlægen i Bærum; fra Skedsmo Herred er Antallet af Behandlede ikke opgivet, men Sygdommen var ogsaa der epidemisk i Aarets sidste Maaneder (Henschien). Det gjælder forøvrigt, som sædvanligt, om denne Sygdom, og i end høiere Grad end om Skarlagensfeber, at Antallet af Angrebne var temmelig meget større end ovenfor opgivet, ligesom ogsaa, at Lægehjælp i et forholdsvis stort Antal Tilfælde ikke blev benyttet; saaledes haves ingen Opgave over Angrebnes eller Behandlede Antal i Hurdalens Herred i Ullensakers Distrikt, hvor Epidemien var temmelig udbredt, og hvor den havde grebet stærkt om sig før Lægehjælp søgtes; det var i dette Herred, at de ovennævnte 3 dødelige Tilfælde indtraf, som ikke kom under Lægebehandling.

Af de 43 opgivne Tilfælde af **Rosen** falde 10 paa Akers, 17 paa Ullensakers, 12 paa Hølands og 4 paa Follo Distrikt.

Af **Kighoste** opgives:

fra Akers Lægedistrikt	69	beh.	Tilf.	med	1	Dødsfald
- Ullensakers —	38	—	-	1	—	
- Hølands —	30	—	-	5	—	
- Follo —	5	—	-	-	—	

Tilsammen 142 beh. Tilf. med 7 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 154 Tilfælde, af hvilke 9 endte dødeligt). Samtlige fra Akers Distrikt anmeldte Tilfælde indtraf i den nærmeste Omegn af Christiania; Sygdommen forekom her næsten gennem hele Aarets Løb; i Ullensakers Distrikt synes den at have været mest udbredt i Hurdalens Herred i sidste Halvaar; den var her dog af temmelig mild Karakter. I Hølands Distrikt omtales Sygdommen kun fra Urskog, og i Follo Distrikt kun fra Drøbak med Omegn.

Diphtheriske Sygdomme forekom næsten kun sporadisk og af mild Karakter; kun i Ullensakers Lægedistrikt syntes disse Sygdomme endnu at have bibeholdt noget af den epidemiske og mindre godartede Karakter, som de ogsaa i forrige og næst foregaaende Aar havde i dette Lægedistrikt fremfor i de øvrige. I det Hele viste sig iøvrigt den samme temmelig jævne Aftagen i diphtheriske Sygdommes Hyppighed og Udbredning, som i de nærmest foregaaende Aar havde fundet Sted. Ialt opgives:

Lægedistrikt.	af diphtherisk Svelgbetændelse		af Strubehoste.	
	Behandlede.	Døde.	Behandlede.	Døde.
Aker	14	-	3	2
Ullensaker	27	6	2	1
Høland	8	-	5	2
Follo	5	-	8	3
Tilsammen	54	6	18	8

I det foregaaende Aar anmeldtes af diphtherisk Svælgbetændelse 135 behandlede Tilfælde med 16 Dødsfald, af Strubehoste 14 Tilfælde med 7 Dødsfald. Siden 1860, fra hvilket Aar de diphtheriske Sygdomme have haft almindelig epidemisk Udbredning i Amtet, har de opgivne Angrebnes og Dødes Antal af begge Sygdomme været følgende:

	Angrebne.	Døde.		Angrebne.	Døde.
1860	474	83	1864	334	61
1861	729	99	1865	239	43
1862	701	118	1866	149	23
1863	593	69	1867	72	14

Af **Catarrhalske Sygdomme**, opførte under Benævnelserne Catarrh, Catarrhfeber, simpel Halsbetændelse, akut Bronchit og Laryngit, opgives 568 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald, nemlig:

i Akers	Distrikt	197 Tilfælde med	1 Dødsfald
i Ullensakers	—	188 —	- 1 —
i Hølands	—	75 —	- 2 —
i Follo	—	108 —	- 1 —

Samtlige Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit. I det foregaaende Aar opgaves af de samme Sygdomme 559 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald.

Af **Lungebetændelse** opgives et større Antal Tilfælde end i en lang Række af foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

fra Akers	Distr.	af 5 Læger	93 beh. Tilf.	med 18 Dødsf.
- Ullensakers	—	- 5 —	155 —	- 23 —
- Hølands	—	- 2 —	55 —	- 8 —
- Follo	—	- 5 —	136 —	- 33 —

Tilsammen af 17 Læger 439 beh. Tilf. med 82 Dødsf. Sygdommen viste altsaa ogsaa en ikke ringe Dødelighed (18,7 pCt. af de Behandlede). I det foregaaende Aar opgaves af 20 Læger 401 Behandlede, af hvilke 66 eller 16,3 pCt. døde; i 1865 af 18 Læger 304 Behandlede, hvoraf 36 eller 11,8 pCt. døde. Sygdommens Udbredning til de forskellige Tider af Aaret var omtrent den samme i alle Lægedistrikter og fulgte den i saa Henseende gjeldende sædvanlige Regel, at de fleste Tilfælde forekom i første Halvår; af 410 Tilfælde, for hvilke herhenhørende Opgave er meddelt, faldt 128 paa 1ste, 143 paa 2det, 40 paa 3die og 99 paa 4de Kvartal.

Af **Pleurit** anmeldtes:

fra Akers	Distrikt	af 1 Læge	14 beh. Tilf.	med - Dødsf.
- Ullensakers	—	- 3 Læger	18 —	- 1 —
- Hølands	—	- 1 Læge	8 —	- 1 —
- Follo	—	- 3 Læger	9 —	- 1 —

Tilsammen af 8 Læger 49 beh. Tilf. med 3 Dødsf.

Af **Hjernebetændelse** opføres 20 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald, af tuberkuløs Meningit 3, der alle endte dødeligt, af Konvulsioner i Børnealderen 6 med 2 Dødsfald, tilsammen 19 Dødsfald, af hvilke 8 indtraf i Akers, 5 i Ullensakers, 1 i Hølands og 5 i Follo Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Rheumatisme opgives:

fra Akers	Lægedistrikt	12 beh. Tilf.	uden Dødsfald
- Ullensakers	—	22 —	med 3 —
- Follo	—	12 —	- 5 —

Tilsammen 46 beh. Tilf. med 8 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opførtes 53 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt). For 1 af de Døde er som nærmeste Dødsårsag opgivet Meningit. For kronisk Rheumatisme behandlede 7 Læger i de forskellige Lægedistrikter tilsammen 148 Personer, af hvilke 2 døde. Af 130 Syge vare 84 af Mand-, 46 af Kvindekjøn, 7 Børn, 123 Voxne.

1 Tilfælde af **Koldfeber**, hos en Kvinde, behandledes i Akers Distrikt.

Diarrhoe og **Cholera** vare mindre hyppige end i de nærmest foregaaende Aar. Der opgives af begge Sygdomme tilsammen:

fra Akers	- Distrikt	86 Behandlede,	af hvilke 4 døde
- Ullensakers	—	59 —	- — - —
- Hølands	—	32 —	- — - —
- Follo	—	8 —	- — - —

Tilsammen 185 Behandlede, af hvilke 4 døde.

(I det foregaaende Aar opførtes 309 behandlede Tilfælde, af hvilke 3 endte dødeligt). I flere af de om Høsten i Akers Distrikt forekommende Tilfælde vare Udtømmelserne blodige.

Af **Blodgang** opføres 6 behandlede Tilfælde, hvoraf 4 forekom i Akers, 2 i Hølands Distrikt; samtlige helbrededes.

Af **Syphilis** berettes 33 Tilfælde at være kommen under Lægebehandling, og deraf 11 i Akers, 10 i Ullensakers, 6 i Hølands og 6 i Follo Distrikt. Af det hele Antal bleve 21 indlagte i Rigshospitalet; blandt de 12, der behandledes i sit Hjem, er nærmere Oplysning om Sygdommens Beskaffenhed meddelt om 11, af hvilke 5 lede af primære, 6 af tertiære Tilfælde. Af 10 i Hjemmet Behandlede vare 3 af Mand-, 7 af Kvindekjøn, samtlige Voxne. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandledes af 11 Læger 32 Personer; af disse vare 25 Mænd, 3 Kvinder, samtlige over 15 Aar.

Fnat var ligesom i de nærmest foregaaende Aar meget udbredt, fornemmelig i Ullensakers Distrikt, hvor der af

Privatlægen i Eidsvold behandlede 312 Personer (i forrige Aar 268). Ogsaa i Akers Distrikt var Sygdommen temmelig gjængs især i Akers Herred, i Nitedal og paa Lørenskoven; fra dette Distrikt er opgivet 98 Behandlede, hvoraf 48 fra Christianias Forstæder paa Akers Grund, 50 fra Asker og Bærum. I Ullensakers Distrikt ansees de store Troppesamlinger paa Gardermoen som en Kilde til ny Spredning af Sygdommen udover Bygderne (Ellertsen, J. E. Heidenreich). Privatlægen i Eidsvold, Thoresen, gjør opmærksom paa Storax som Helbredelsesmiddel; han bruger kun dette Middel, og bemærker, at det har den Fordel, at Fnatmidden derved dræbes i Gang- og Sengklæder, uden at disse vadskes eller ophedes; man kan saaledes bedre faa udryddet Sygdommen hos Fattige, der ikke have Klæder til Ombytning. I Hølands Distrikt siges Sygdommen mindre udbredt end før (Lossius); derfra opgives 73 Behandlede; fra Follo Distrikt 119. Af 212 Fnat-syge vare 109 af Mand-, 103 af Kvindekjøn; af 223 vare 148 Børn, 75 Voxne.

For **Skurv** opgives 7 Personer at være behandlede, hvoraf 1 i Akers, 6 i Hølands Distrikt. 3 vare af Mand-, 4 af Kvindekjøn, 6 Børn, 1 Voxen.

Kjertelsyge omtales fremdeles som meget almindelig i den nærmeste Omegn om Christiania og Ullensakers Distrikt. 12 Læger opgive at have behandlet 92 Tilfælde, af hvilke 4 medførte Døden, og ialt opgives 5 Dødsfald af Kjertelsyge, hvoraf 3 i Akers, 1 i Ullensakers og 1 i Hølands Distrikt. For **Rachit** opgives 23 at være behandlet, 2 i Ullensakers, 15 i Hølands og 6 i Follo Distrikt. Af 84 Personer, der behandlede for Kjertelsyge, vare 42 af hvert Kjø, 72 under, 12 over 15 Aar. Af 21 Børn, der behandlede for Rachit, vare 12 af Mand-, 9 af Kvindekjøn.

For **Svindot** opgive 11 Læger at have behandlet 157 Personer, nemlig 70 i Akers, 36 i Ullensakers, 20 i Hølands og 31 i Follo Distrikt; af 144 vare 84 af Mand-, 60 af Kvindekjøn; 10 under, 134 over 15 Aar; ialt opføres 65 Dødsfald, hvilket er 14,6 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (446). I det foregaaende Aar var Forholdet 75 af 418 Døde eller 17,9 pCt., i 1865 69 af 399 Døde eller 17,3 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

i Akers	Distrikt	19 af	118 eller	16,1 pCt.
- Ullensakers	—	24 -	169 -	14,2 —
- Hølands	—	10 -	52 -	19,2 —
- Follo	—	12 -	107 -	11,2 —

Vatersot opføres paa Lægernes Dødsfortegnelser som Dødsarsag hos 13, Brights Sygdom hos 9, af hvilke 22

Dødsfald 4 opgives fra Akers, 12 fra Ullensakers, 2 fra Hølands og 4 fra Follo Distrikt.

Kræft er opgivet som Dødsarsag hos 16, nemlig 4 i Akers, 5 i Ullensakers, 2 i Hølands og 5 i Follo Distrikt. Sygdommens Sæde er opgivet for 12, af hvilke 6 lede af Kræft i Mavesækken, 1 i andre af Underlivets Organer, 3 i Livmoderen, 1 i Brystkjertelen og 1 i Antrum Highmori.

Blegsot betegnes ligesom forhen som hyppig især i Akers og Ullensakers Distrikt; ialt behandlede af 11 Læger 96 Kvinder; af 50 vare 5 under, 45 over 15 Aar.

For **Hysteri** behandlede i Akers, Ullensakers og Hølands Distrikter af 5 Læger 38 Tilfælde; af 26, der samtlige vare af Kvindekjøn, vare 2 under og 24 over 15 Aar.

Cardialgi betegnes som hyppig især i Ullensakers og Follo Distrikt. 13 Læger behandlede tilsammen 221 Personer for Cardialgi; af 166 af disse vare 65 af Mand-, 101 af Kvindekjøn, 8 under, 158 over 15 Aar.

For **Ormesygdomme** behandlede 5 Læger 66 Personer; af 46 af disse vare 27 af Mand-, 19 af Kvindekjøn, 41 under, 5 over 15 Aar; især i Ullensakers Distrikt siges Ormesygdomme at være hyppige saavel hos Voxne som Børn, navnlig Askarider.

Af **Drankersygdøm** omtales 1 Tilfælde af kronisk Alkoholisme fra Akers Distrikt, samt 1 Tilfælde af Drankergalskab fra Follo Distrikt; begge Syge vare Mænd; det sidstnævnte Tilfælde endte dødeligt.

Fra Ullensakers Distrikt omtales et Dødsfald af Paralyse, indtraadt efter Indgnidning med Kviksølvsalve for Fnat (Ellertsen).

Af **Sindssygdøm** nævnes 22 nye Tilfælde, 6 i Akers, 7 i Ullensakers, 6 i Hølands og 3 i Follo Distrikt; 11 indlagdes paa Gaustad Sindssygeasyl, hvoraf 1 inden Aarets Udgang udgik helbredet; af de 11, der forblev i Hjemmet, er nærmere Oplysning kun meddelt om 4, der vare uhelbredede ved Aarets Udgang. Af 15 nye Sindssyge vare 5 af Mand-, 10 af Kvindekjøn; af 10 vare 1 under, 9 over 15 Aar; af 10, for hvilke Sygdommens Beskaffenhed opgives, opføres 4 som lidende af Mani, 3 af Melancholi og 3 af Idiotisme.

For forskellige **Øiensygdomme**, fornemmelig skrofuløse Oftalmier og Keratiter, behandlede 4 Læger i Akers og Ullensakers Distrikter 96 Personer; af 54 af disse vare 25 af Mand-, 29 af Kvindekjøn, 14 under, 40 over 15 Aar.

Af **chirurgiske Operationer** sees at være udført: Flere Exartikulationer af Fingre og Tæer, uden Angivelse af Antal; flere Borttagelser af Svulster, ligeledes uden Angivelse af Antal; 2 Gange Borttagelse af Polyper i Næsen; 2 Gange Underbinding af Arterier paa Grund af Hugsaar;

6 Gange Paracentese af Underlivet hos samme Person, efter sidste Operation med dødeligt Udfald. 2 Operationer for Dakryocystit med heldigt Udfald.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 14 Tangforløsninger, for 12 af hvilke Indikationerne opgives saaledes: langsom Fødsel paa Grund af Vemangel og Vesvækkelse hos 10, deraf i et Tilfælde ved en 1ste Tvillings Fødsel, Barselkrampe hos 1, Bækkenforsnevring hos 1; hos 13 af Konerne forløb Barselsengen heldig, 1 døde 5 Dage efter Forløsningen af Barselfeber; af Børnene kom 12 levende, 2 døde til Verden. 7 Vendinger, af hvilke 6 indiceredes ved Tverleie og i et af disse Tilfælde var det en første Tvilling, som bød sig i Tverleie; 5 af Mødrene forbleve ilive, 1 døde 5 Dage efter Forløsningen af Barselfeber; 1 Vending foretoges paa Grund af forliggende Moderkage, og i dette Tilfælde anvendtes tillige Tang paa det sidstkomende Hoved; Konen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 1 Perforation paa Grund af Bækkenforsnevring med heldigt Udfald for Konen (L. F. Lossius). Ialt udførtes altsaa 22 kunstige Forløsninger, hvoraf 8 i Akers, 3 i Ullensakers, 5 i Hølands og 6 i Follo Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar.	paa Barselseng	
Aker	1 083	784	148	231	13	58
Ullensaker . . .	1 037	674	127	110	5	61
Høland	464	286	38	46	4	21
Follo	498	423	60	87	2	19
Akershus Amt . .	3 082	2 167	373	474	24	159

Omkomne ved ulykkelige Hændelser . . . 39.

Selv mordere 13.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 915 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 70,3. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 12,1 pCt. af samtlige Fødte og 17,2 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 21,9 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 39,1 pCt. af samtlige Døde. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsårsagen hos 9, af hvilke 7 døde af Barselfeber og 2 døde uforløste, den ene i Urskog Herred af Hølands Distrikt, den anden i Krokstad Herred i Follo Distrikt. Den første var en ældre Førstefødende med rachitisk Bækkenforsnevring, til hvem Læge blev tilkaldt, som forsøgte at fuldføre Fødselen ved Anlæggelse af Tang paa det over Bækkenind-

gangen staaende Hoved; da dette efter gjentagne Forsøg ikke lykkedes, skredes til Vending og en Fod nedbragtes, men Konens Kræfter vare imidlertid stærkt medtagne af det langvarige Fødselsarbeide, og yderligere Forløsningsforsøg blev af Konen og Omgivelserne paa det bestemteste nægtet. Den anden døde strax efter Fødselens Begyndelse af Krampe; Læge var her ikke tilstede. Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 446 eller 21 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald; de hyppigste af de opgivne Dødsårsager vare: Lungebetændelse (82), Svindsot (65), Skarlagensfeber (56), Vatersot og Brights Sygdom (22), Hjernebetændelse og Konvulsioner (19), Kræft (16), Nervefeber (15), Diphtherit og Strubehoste (14), Alderdomssvaghed (13).

Veiriget. Efter en haard og kold Vinter indfandt Vaaren sig usædvanlig sent; Forsommeren havde ogsaa ualmindelig lav Temperatur og Tælen gik saa sent bort af Jorden, at den fandtes i Myrer og lavt liggende Agre og Enge over St. Hanstid (L. F. Lossius). Agrene bleve derfor meget senere tilsaaede end almindeligt. Omendskjønt Udsigterne for Aarsvæksten vare temmelig mørke, bidrog dog en varmere Eftersommer og gunstigere Høst til at Kornavlen, naar undtages Vintersæden, blev ret god. Potetesavlen derimod slog fejl. At Potetesavlen mislykkes har en stor Indflydelse paa Befolkningen i en stor Del af Amtet, hvor de smaa Brugere især stole paa Potetes til hovedsagelig Vinterføde. Som Følge heraf og af Mangel paa Arbeidsfortjeneste vare Udsigterne for den fattigere Del af Befolkningen i den kommende Vinter og Vaar mindre gode (Ellertsen, Lossius).

Levemaade og de **hygiæniske Forholde** blandt Befolkningen i de bymæssig bebyggede Dele af Akers Herred betegnes ligesom i de foregaaende Aar som mislige. Paa nedre Romerike siges Misbrug af Spirituosa og navnlig af bayersk Øl at være mindre end før, hvorimod Brugen af Kaffe er i Stigende; Kaffe og Melspiser er den arbejdende Befolknings hovedsagelige Næring (Henschien). Om Befolkningens Kaar og Levemaade i Ullensakers Distrikt bemærkes, at Brændevinsdrik er i Aftagende, hvorimod Øl nydes i ikke ubetydelig Mængde; Kaffe, drøiet med allehaande Surrogater, bruges til Overmaal. Befolkningens Hovedbeskæftigelse er Jorddyrkning og man er der lidet vant til andet Arbeide; om Vinteren kan derfor de Hænder, der om Sommeren arbeide ved Jordbruget, ikke finde Sysselsættelse. Forhen fandtes om Vinteren Adgang til Fortjeneste ved Skovarbeidet, men Skovene ere nu aftagne i betydelig Grad og hermed ogsaa Arbeidsmandens Fortjeneste (Ellertsen).

Fattigpleien. I Hurdalens Herred i Ullensakers Distrikt var fremdeles ingen Fattiglæge ansat, forøvrigt havde samtlige Kommuner særskilt antagne Fattiglæger, dels vedkommende Embedslæger, dels Privatlæger. Over Antallet af behandlede fattige Syge haves følgende Op-gaver: i Akers Herred behandlede ialt 460, og deraf 309 i østre Akers Prestegjeld, hvorfra desuden 23 indlagdes paa Sygehus i Christiania, 151 i vestre Aker; i Nitedal behandlede 30, i Asker 28, i Bærum 65; Distriktslægen fungerede som Fattiglæge i vestre Aker og i Nitedal. Distriktslægen i Ullensakers Distrikt var Fattiglæge for Ullensakers, Gjerdrums og Sørums Herreder, i hvilke han tilsammen behandlede 250 fattige Syge; i Næs Hovedsogn behandlede af den der boende Privatlæge 88, i Fenstads Annex 28 og i Udnæs Annex, hvor den i Blakjer boende Privatlæge fungerede som Fattiglæge, 33. Distriktslægen i Høland var Fattiglæge for Hølands Herred, hvor 71, og for Urskogs Hovedsogn, hvor 20 kom under Behandling; den i Blakjer boende Privatlæge behandlede 17 Fattige i Blakjer Sogn, 32 i Fets Prestegjeld. Distriktslægen i Follo fungerede som Fattiglæge i Distriktets samtlige Prestegjeld med Undtagelse af Enebak; fra 4de Kvartals Begyndelse, da den nuværende Distriktslæge tiltraadte sit Embede, behandlede han i Drøbak 25, i Landdistriktet 36 fattige Syge; den i Enebak boende Privatlæge behandlede sammesteds i hele Aaret 111.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Møder: i Akers Lægedistrikt 15, nemlig i Akers Herred otte, i Nitedal, Asker og Bærum, i hver to, i Skedsmo et; i Ullensakers Distrikt 20, nemlig i Hurdalen fire, i Eidsvold, Gjerdrum, Næs og Nannestad, i hver tre, i Sørums og Ullensaker, i hver to; i Hølands Distrikt 6, nemlig i Urskog tre, i Fet to og i Høland et; i Follo Distrikt 12, nemlig i Drøbak, Soon og Krokstad, i hver to, i Hølen, Fron, Aas, Vestby, Næsodden og Enebak, i hver et. Om Sundhedskommissionernes Sammensætning i sidstnævnte Lægedistrikt meddeles, at i Aas, Krokstad, Næsodden og Enebak var den hele Kommunerepræsentation indtraadt som Medlemmer, i Vestby bestod Kommissionen af 4 og i Fron af 3 valgte Medlemmer. I Akers Herred var Kommissionens Virksomhed hovedsagelig rettet paa Foranstaltninger mod de herskende Epidemier af exanthematisk Typhus og Kopper; der blev saaledes paabudt Tømning og Desinfektion af Gjødsele- og Privetbinger i de bymæssig bebyggede Strøg af Aker; der beskikkedes, foruden ulønnede, ogsaa lønnede Tilsynsmænd for at paase Overholdelsen af Sundhedskommissionens Forskrifter, og de sidste forsynedes med særskilt Instrux; i Anledning af de i den forhen omtalte Leiegaard paa Rodeløkken udbrudte Epidemier af

exanthematisk Typhus og Kopper nedsattes en Komite af 3 Medlemmer for at træffe de i saa Henseende fornødne nærmere Foranstaltninger; af andre Gjenstande for Kommissionens Virksomhed nævnes: [Diskussion i Anledning af Indredepartementets Cirkulære af 31te Mai 1867 angaaende Kvaksalverlovgivningen, samt Diskussion og Beslutning angaaende indkomne Klager over Kloakvæsenet og andre sanitære Misligheder i de bymæssig bebyggede Strøg af Aker. Af de i anledning af de epidemiske Forhold paa Rodeløkken truffne nærmere Bestemmelser vare følgende de vigtigste: paa smittet Hus opsloges trykte Plakater med Paaskrift om, at ondartet, smitsom Sygdom der herskede og at Uvedkommende forbødes Adgang til Huset; trykte Forsigtighedsregler uddeltes til Huseierne i Akers Forstæder; Politivagt sattes ved det smittede Hus, for i Forening med en af Fattigvæsenets Funktionærer daglig at paase Renlighedsforholdene og streng Gjennemførelse af Sundhedskommissionens Forskrifter; endelig blev efter derom skeet [Henvendelse til Fattigkommissionen leiet et rummeligt, fritliggende Hus, der toges i Brug som Interneringslokale for de friske Beboere af den oftere omtalte Leiegaard paa Rodeløkken, som evakueredes og tiligemed Beboernes Gang- og Sengklæder desinficeredes ved Røgning med Svovl. I Skedsmo Herred blev ligeledes Foranstaltninger truffne i anledning af den der udbrudte Epidemi af Børnekopper, og de vedtagne Bestemmelser besørgede trykte og omdelte. Forøvrigt sees Foranstaltninger angaaende Børnekoppepidemien at have været Gjenstand for Sundhedskommissionens Virksomhed i de Herreder, i hvilke eller i hvis Naboskab Sygdommen viste sig, saaledes i Sørums, Ullensakers, Eidsvolds, Gjerdrums, Hurdals, Nannestads, Næs og Fets Herreder. I de fleste Herreder blev ligeledes Indredepartementets Cirkulære angaaende Kvaksalverlovgivningen diskuteret. I Urskog og Fet blev Forslag til Forskrifter for Sundhedsvæsenet diskuteret; de for Urskog Herred udarbejdede Forskrifter vedtoges af Kommunebestyrelsen og erholdt under 7de August i heromhandlede Aar kongelig Approbation. Af Kvarantænekommissionen i Drøbak undersøgtes 10 Skibe, som ankom fra cholerasmittede Steder i Udlandet. I Anhanget findes indtaget nogle af Sundhedskommissionerne i Aker og Skedsmo i Anledning af herskende epidemiske Sygdomme udstedte Bekjendtgørelser.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Akers Lægedistrikt . . .	911
i Ullensakers — . . .	1 038
i Hølands — . . .	496
i Follo — . . .	393
tilsammen	2 838

Vaccinationen foretoges i det bymæssig bebyggede Strøg af vestre Aker af Distriktslægen, af østre Aker af vedkommende Fattiglæge; ligesaa foretoges Vaccinationen i en Vaccinationskreds i vestre Aker af en Læge. Distriktslægen i Follo udførte Vaccinationen i Drøbak.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 4 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over en paa Isen funden død Mand, en over en Mand, der var beskadiget ved Overkjøring og død nogen Tid efter, en til Oplysning om et nyfødt Barns Dødsmaade, og en over et tre Uger gammelt Barn, der antoges dræbt ved Drukning; 7 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf fire over tiltalte Personers Sindstilstand, en over Beskaffenheden og de sandsynlige Følger af et tilføiet Saar, en angaaende et Pigebarn, som af to Drenge var forført til Utugt, og en angaaende en Kvinde, som havde født i Dølgemaal. Ialt 11 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 4 i Akers, 5 i Ullensakers, 1 i Hølands og 1 i Follo Distrikt.

Opgaverne over Antallet af **Sindssyge** indbefatte kun dem, der for Amtskommunens Regning forpleiedes udenfor Asyler, hvis Antal i Akers Distrikt var 10, i Ullensakers 38, i Hølands 8 og i Follo 13. 9 Sindssyge fra sidstnævnte Distrikt forpleiedes paa Gaustad Asyl.

Badeindretninger. Eidsvoldbadet var i heromhandlede Aar saagodtsom ubenyttet; kun enkelte Familier samt nogle af Bygdens Folk benyttede Badekure for de gjængse Sygdomme, Anæmi, Chlorose og nervøs Svækkelse. Grefsen Vandkuranstalt ved Christiania besøgte af 167 Personer; de hyppigst behandlede Sygdomme vare:

Nervøs Svækkelse (33), Disposition til Catarrh (16), Chronisk Rheumatisme (22), Hysteri (14), Hovedpine (11), Uterinsygdom (7). 32,3 pCt. af de Behandlede Antal helbreddes, 50,3 pCt. opføres som betydeligt og 9,0 pCt. som ubetydeligt bedrede; 8,4 pCt. forbleve uhelbredede. I Drøbak fandtes flere smaa Søbadehuse, der benyttedes saavel af Stedets Indvaanere som af mange Fremmede, især fra Christiania, som i Sommertiden boede i Drøbak; Badeindretningen i Soon benyttedes flittigt af Byens Indvaanere og af enkelte Fremmede.

Drøbaks **Apothek** fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod foruden af Apothekeren af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Akers Distrikt: foruden Distriktslægen og en Fattiglæge, der begge vare bosatte i Christiania, 6 Læger, hvoraf tre ved Gaustad Sindssygeasyl, to i Bærum og en i Skedsmo. 7 ansatte Jordemødre foruden 1, ansat for østre Aker, som boede i Christiania; 7 Hjelpevaccinatorer.
2. Ullensakers Distrikt: 5 Læger, hvoraf to i Ullensaker, en i Næs, en i Eidsvold og en i Hurdalen; 11 Jordemødre, hvoraf ti med offentlig Ansættelse; 11 Hjelpevaccinatorer.
3. Hølands Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Høland og en i Blakjer. 8 Jordemødre, hvoraf 6 med offentlig Ansættelse; 8 Hjelpevaccinatorer.
4. Follo Distrikt: 5 Læger, hvoraf to i Drøbak, en i Soon, en i Vestby og en i Enebak. 7 ansatte Jordemødre (samt 1 Post ledig); 6 Hjelpevaccinatorer.

III. Smaalenenes Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 31,42 norske Kvadratkilometer, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 98 863 Indbyggere og er inddelt i 5 Lægedistrikter, nemlig:

1. Eidsbergs Lægedistrikt (10,73 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Rødenæs	med	2 619 Indb.
Rakkestad	-	6 468 —
Eidsberg	-	6 101 —
Thrygstad	-	4 723 —

Lateris 19 911 Indb.

Transport 19 911 Indb.

Askim	med	2 372 —
Skibtevdt	-	3 034 —

tilsammen 25 317 Indb.

2. Moss Lægedistrikt (6,0 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Moss	med	4 129 Indb.
Herrederne Spydeberg	-	2 810 —
Haabøl	-	2 445 —

Lateris 9 384 Indb.

Transport	9 384 Indb.
Vaaler med	2 849 —
Rygge -	2 794 —
Mosse Lands. -	970 —
Raade -	3 067 —
tilsammen	19 064 Indb.
3. Amtsfysikatet (5,24 n. □ M). indbefattende:	
Kjøbstæderne Sarpsborg med	2 989 Indb.
Fredriksstad -	6 833 —
Herrederne Thune -	6 681 —
Varteig -	1 405 —
Skeberg -	4 583 —
Borge -	3 087 —
Lateris	25 578 Indb.

Sundhedstilstanden betegnes i Almindelighed som mindre god i første Halvaar, senere som nogenlunde god; i Hvaløernes Distrikt beskrives den som mindre god i det hele Aar. Mange Sygdomme forekom epidemisk, hvoraf især kan nævnes Lungebetændelse og katarrhalske Sygdomme i første Halvaar, Nervefeber, Børnekopper og diphtheriske Sygdomme.

Dødeligheden var større end i de foregaaende 2 Aar; Antallet af Døde udgjorde nemlig 1 974, hvilket er 19,6 af Tusinde af den beregnede Folkemængde i Aarets Midte (omtrent 100 570); dette Antal var 6,8 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 849, 21,4 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 626, og 8,8 pCt. mere end Middeltallet af de Døde i Femaaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 814. Antallet af de Døde i de forskjellige Dele af Amtet vil sees af følgende Tabel, der omfatter de 3 sidste Aar:

Lægedistrikt.	1865.	1866.	1867.
Eidsberg	457	476	483
Moss	324	328	421
Amtsfysikatet	487	643	619
Hvaløernes Distr. med Fredrikshald	358	402	451

Smaalenenes Amt 1 626 1 849 1 974

Til nærmere Oplysning om de epidemiske Forholde hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammen-
dragne Tabel. (Se omstaaende Side).

Nervefeber var hyppig, om end sjældnere end i det foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

fra Eidsbergs Lægedistrikt	28 Behandlede, hvoraf	6 Døde
- Moss —	37 —	4 —
- Amtsfysikatet	221 —	22 —
Lateris	286 Behandlede, hvoraf	32 Døde

Transport	25 578 Indb.
Onsø -	3 656 —
Glemminge -	2 611 —
tilsammen	31 845 Indb.
4. Hvaløernes Lægedistrikt (9,43 n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Hvaløerne med	2 313 Indb.
Berg -	3 614 —
Id -	3 230 —
Aremark -	4 261 —
tilsammen	13 418 Indb.
5. Fredrikshalds Stadslægedistrikt (0,02 n. □ M.), indbefattende Kjøbstaden Fredrikshald med	9 219 Indb.

Transport 286 Behandlede, hvoraf 32 Døde fra Hvaløernes Lægedistr. 93 — — 11 —
- Fredrikshald 167 — — 15 —
tilsammen 546 Behandlede, hvoraf 58 Døde (I 1866 opgaves 625 Behandlede, hvoraf 80 Døde). I Eidsbergs Distrikt forekom et Par smaa Epidemier, hvoraf den ene opstod ved Smitte fra Ødemark; forøvrigt viste Sygdommen sig spredt saavel i dette som i Moss Distrikt. I Amtsfysikatet fortsatte den sig dels fra det foregaaende Aar, dels optraadte den i smaa Epidemier til forskjellige Tider af Aaret og enkeltvis. Til Hvaløerne indførtes Sygdommen i Februar fra Fredriksstad, og ialt behandles her 13 Syge, af hvilke 1 døde; den forekom ogsaa i de øvrige Herreder af Hvaløernes Distrikt, dels som Fortsættelse af Epidemien i Slutningen af det foregaaende Aar, dels efter ny Smitteindførsel fra Fredrikshald, for-
nemlig i Bergs Herred. I Fredrikshald, hvor en Epidemi havde hersket i det foregaaende Aar, vedvarede Sygdommen i 1867 indtil Midten af Marts, da den ophørte som Epidemi; i Mai indførtes den atter til Byen ved en syg Pige fra Værket Ganerød, en Mil fra Byen, fik stor Udbredning og vedvarede endnu ved Aarets Ende; den holdt sig mest paa den nordre Side af Byen, hvor Arbeidere udgjøre den største Del af Befolkningen; flere Arbeiderboliger og Logishuse maatte her delvis rømmes og desinficeredes. Sygdommen havde hovedsagelig abdominal Karakter, dog viste der sig under den sidste Epidemi paa Fredrikshald en Del Tilfælde med Exanthem og heftige Symptomer fra Hjernen (Rasch). Af simpel Feber anmeldtes 499 Tilfælde, af hvilke 23 behandledes i Eidsbergs, 19 i Moss Distrikt, 107 i Fysikatet og 350 i Fredrikshald.

	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- tede.	Deraf Døde.	Tiden op- givet for												
Nervefeber	546	58	413	55	33	22	19	33	46	36	28	32	35	42	32
Simpel Feber	499	-	484	74	45	45	49	52	29	41	25	31	29	36	28
Barselfeber	35	5	33	3	6	1	6	6	2	1	1	1	3	1	2
Børnekopper	149	4	93	16	8	9	5	8	18	13	1	4	-	6	5
Vandkopper	109	-	106	13	2	5	5	5	8	1	2	2	7	20	36
Skarlagensfeber	158	13	125	2	3	12	18	11	8	18	12	7	9	12	13
Rødlinger	2	-	2	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Mæslinger	115	1	112	3	-	-	1	-	-	-	-	-	4	15	89
Rosen	151	-	137	17	8	17	15	11	13	3	10	10	10	10	13
Kighoste	130	3	115	6	5	-	2	9	14	19	15	5	21	15	4
Diphtherisk Svælgbetændelse	254	7	224	27	28	32	15	20	23	15	14	13	7	11	19
Strubehoste	25	13	23	5	4	-	1	3	-	2	-	-	-	4	4
Kusma	15	-	15	2	1	2	-	1	-	-	2	3	-	2	2
Akut Bronchit	1 244	13	1 173	183	118	140	125	86	62	84	65	61	76	85	88
Andre catarrhalske Tilfælde	929	1	919	151	121	95	102	78	35	45	43	43	51	78	77
Lungebetændelse	1 029	132	934	162	106	129	119	130	48	43	34	29	22	49	63
Pleurit	66	2	66	15	6	6	4	4	3	5	2	3	7	2	9
Gigtfeber	143	2	135	11	14	15	13	3	7	4	17	8	14	13	16
Koldfeber	6	-	5	-	1	1	-	-	1	-	1	-	-	1	-
Diarrhoe (akut)	889	2	853	67	85	65	76	61	58	61	89	75	86	68	62
Cholera nostras	221	5	175	4	1	5	9	3	14	31	56	13	18	11	10
Blodgang	13	-	13	2	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-	7
Skjørbug	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	6 733	261	6 155	818	597	602	584	525	389	423	418	340	399	481	579

Af **Barselfeber** behandledes i Eidsbergs Distrikt 3 Tilfælde med 1 Dødsfald (efter Tangforløsning), i Amtsfysikatet 18 Tilfælde og i Fredrikshald 14 med 4 Dødsfald. I 7 af de sidstnævnte Tilfælde, af hvilke 3 endte dødeligt, var den samme Jordemoder benyttet; hun fjernedes i nogle Uger fra sin Praxis, hvorefter Sygdommen ophørte at vise sig. Af andre Barselsygdomme omtales 2 Tilfælde af Barselkrampe, nemlig et i Eidsbergs Distrikt og et dødeligt endende i Amtsfysikatet.

Af **Børnekopper** opgives:

fra Eidsbergs Distrikt	7 behandl. Tilf. uden Dødsfald
- Moss	43 — — med 2 —
- Amtsfysikatet	78 — — - 1 —
- Hvaløernes Distrikt	8 — — - 1 —
- Fredrikshald	13 — — - - —

tilsammen 149 behandl. Tilf. med 4 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 82 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald). Den Døde i Hvaløernes Distrikt var et uvaccineret Barn under 1 Aar. I Eidsbergs Distrikt forekom tre Tilfælde i Januar paa en Gaard i Eidsbergs Herred, og tre Tilfælde i April paa en Gaard i Rakkestads; om Smitteindførselen er Intet bekjendt; til sidstnævnte Herred kom en koppesyg Mand i December fra Tune uden at Sygdommen udbredte sig videre. I Moss Distrikt forekom Sygdommen i samtlige Herreder; nær-

mere Oplysninger ere ikke meddelte. I Fysikatet viste den sig mest i og omkring Fredrikstad og Sarpsborg; til Fredrikstad indførtes den flere Gange ved Svensker; de fleste Tilfælde forekom hos uvaccinerede Børn (H. G. Jebe). Til Id i Hvaløernes Distrikt indførtes Kopperne i Juni ved en Pige fra Sverige; fra det først smittede Sted førtes Sygdommen til tre nærliggende Gaarde og ophørte i Juli. Til Fredrikshald indførtes den gjentagne Gange i forskellige Maaneder fra Landdistrikterne, især Sverige.

Vandkopper vare almindeligt udbredte i Amtsfysikatet og i Fredrikshald, især i Aarets tre sidste Maaneder. Der opføres ialt 109 behandlede Tilfælde, hvoraf 8 i Eidsbergs og 3 i Moss Distrikt, 57 i Amtsfysikatet, 4 i Hvaløernes Distrikt og 37 i Fredrikshald. Mange Tilfælde kom ikke under Lægebehandling.

Af **Skarlagensfeber** opføres:

fra Eidsbergs Distrikt	103 behandl. Tilf. med 10 Dødsfald
- Moss	27 — — - 1 —
- Amtsfysikatet	12 — — - - —
- Fredrikshald	16 — — - 2 —

tilsammen 158 behandl. Tilf. med 13 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opførtes 306 behandlede Tilfælde med 31 Dødsfald og ialt 36 Dødsfald). I Eidsbergs Distrikt var Sygdommen udbredt overalt i hele Aaret, mest i Herlands Sogn i Sommermaanederne; i Fysikatet fore-

kom den spredt i Vaarmaanederne, i Fredrikshald i November og December; den omtales i Almindelighed som mild. I Eidsbergs Distrikt var Diphtherit og Vatersot ei sjeldne om Sommeren (Klingenberg, Schou).

Af **Rødlinger** behandledes 2 Tilfælde i Amtsfysikatet. I Fredrikstad forekom mange Tilfælde i August og September; Antallet af Behandlede er ikke opgivet (H. G. Jebe).

Mæslinger antog epidemisk Udbredning i Aarets tre sidste Maaneder i Eidsbergs og Moss Distrikter samt i Fredrikshald; kun i de færreste Tilfælde anvendtes Lægehjelp; ialt opgives:

fra Eidsbergs Distrikt	14	Behandl., af hvilke - døde
- Moss	81	— — — 1 —
- Amtsfysikatet	4	— — — — —
- Fredrikshald	16	— — — — —

tilsammen 115 Behandl., af hvilke 1 døde; som sekundær Dødsårsag anføres for den Døde Strubehoste. (I det foregaaende Aar opgaves 18 Behandlede, af hvilke Ingen døde).

Af **Rosen** opføres 151 behandlede Tilfælde, nemlig 10 i Eidsbergs og 6 i Moss Lægedistrikt, 53 i Amtsfysikatet, 5 i Hvaløernes Distrikt og 77 i Fredrikshald.

Af **Kighoste** nævnes:

fra Eidsbergs Lægedistrikt	17	behandl. Tilf. med - Dødsf.
- Moss	4	— — — — —
- Amtsfysikatet	109	— — — — 3 —

tilsammen 130 behandl. Tilf. med 3 Dødsf. (I det foregaaende Aar behandledes ialt 53 Tilfælde uden Dødsfald). I Eidsbergs og Hvaløernes Distrikter forekom i Aarets sidste Maaneder mange Tilfælde af Kighoste, der ikke kom under Lægebehandling.

Diphtherisk Svælgbetændelse var fremdeles i Aftagende og i Almindelighed mild i sit Forløb; ialt opgives:

fra Eidsbergs Distrikt	43	behandl. Tilf. med 2 Dødsf.
- Moss	16	— — — — 4 —
- Amtsfysikatet	88	— — — — 1 —
- Hvaløernes	4	— — — — —
- Fredrikshald	103	— — — — —

tilsammen 254 behandl. Tilf. med 7 Dødsf. (I det foregaaende Aar opgaves 390 behandlede Tilfælde med 16 Dødsfald og ialt 18 Dødsfald).

For **Strubehoste** anmeldes:

fra Eidsbergs Distrikt	9	Behandl., af hvilke 7 døde
- Moss	8	— — — — 3 —
- Amtsfysikatet	6	— — — — 2 —
- Fredrikshald	2	— — — — 1 —

tilsammen 25 Behandl., af hvilke 13 døde;

desuden opføres fra Amtsfysikatet 1 dødeligt endende Tilfælde uden tilsvarende Antal Behandlede, altsaa ialt 14 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes 31 behandlede Tilfælde med 18 Dødsfald).

Kusma omtales kun fra Fredrikshald, hvor 15 Tilfælde kom under Behandling.

Catarrhalske Sygdomme vare meget hyppige det hele Aar og fornemmelig i de tre første Maaneder. Ialt opgives:

fra Eidsbergs Distrikt	191	behandl. Tilf. med 2 Dødsf.
- Moss	91	— — — — 1 —
- Amtsfysikatet	843	— — — — 7 —
- Hvaløernes	12	— — — — 1 —
- Fredrikshald	1 036	— — — — 3 —

tilsammen 2 173 behandl. Tilf. med 14 Dødsf.,

samtlig forårsagede ved akut Bronchit. (I det foregaaende Aar opgaves 1 712 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald og ialt 18 Dødsfald). 1 244 Tilfælde betegnes som akut Bronchit.

Lungebetændelse var meget almindelig i samtlige Lægedistrikter; der anmeldes:

fra Eidsbergs Distr. af 3 Læger	115	Behl., hvoraf 17 døde
- Moss	4	147 — — — 35 —
- Amtsfysikatet	7	435 — — — 56 —
- Hvaløernes Dist.	2	61 — — — 6 —
- Fredrikshald	5	271 — — — 18 —

tilsammen af 21 Læger 1 029 Behl., hvoraf 132 døde; desuden opføres fra Eidsbergs Distrikt 1 Død og fra Amtsfysikatet 3 Døde uden det tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 136 Døde. (I det foregaaende Aar opgaves af 21 Læger 527 Behandlede, af hvilke 73 døde). Sygdommen var ofte ondartet med lang Rekonvalescents; en Læge i Sarpsborg behandlede saaledes 89 Tilfælde, der havde antaget et kronisk Forløb (Kiønig). I 81 Tilfælde af Lungebetændelse forekom Sygdommen 43 Gange i højre Lunge, 36 Gange i venstre, 2 Gange i begge Lunger, (E. C. Ebbesen). Af **Pleurit** opgives ialt 66 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald (i det foregaaende Aar 36 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald og ialt 2 Dødsfald); 45 Tilfælde med 2 Dødsfald behandledes i Eidsbergs, 4 Tilfælde i Moss Distrikt, 17 i Amtsfysikatet.

Hjernebetændelse opføres som Dødsårsag hos 29, tuberkuløs Meningit hos 4, Kramper i Børnealderen hos 23, tilsammen 56 Dødsfald, af hvilke 2 opgives fra Eidsbergs, 8 fra Moss Distrikt, 18 fra Amtsfysikatet og 28 fra Fredrikshald.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives 143

behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, nemlig fra Eidsbergs Distrikt 28 Tilfælde, fra Moss Distrikt 4, fra Amtsfysikatet 17 med 1 Dødsfald, fra Fredrikshald 94 med 1 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes 202 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald). Kronisk Rheumatisme omtales overalt som almindelig; 14 Læger opgive at have behandlet 339 Personer for kronisk og afebril Rheumatisme; af 295 vare 175 af Mand-, 120 af Kvindeskøn, 33 under, 262 over 15 Aar.

Af **Koldfeber** behandlede i Moss 1 Tilfælde, i Amtsfysikatet 4, i Fredrikshald 1, tilsammen 6. En af de Behandlede havde erhvervet Sygdommen i Amerika.

Cholera nostras og **Diarrhoe** vare mindre hyppige end i det foregaaende Aar. Der anmeldes:

fra Eidsbergs Distrikt	70	Behandlede,	af hvilke	-	døde
- Moss	—	12	—	-	—

Lateris 82 Behandlede, af hvilke - døde

Transport	82	Behandlede,	af hvilke	-	døde
- Amtsfysikatet	377	—	-	—	4
- Hvaløernes Distr.	12	—	-	—	-
- Fredrikshald	639	—	-	—	3

tilsammen 1 110 Behandlede, af hvilke 7 døde.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 1 238 Behandlede med 10 Døde). 221 Tilfælde med 5 Dødsfald kunne sees at have været Cholera nostras.

Af **Blodgang** opgives 13 behandlede Tilfælde uden Dødsfald, hvoraf 8 i Eidsbergs Distrikt, 1 i Amtsfysikatet, 4 i Fredrikshald.

For **Skjørbug** behandlede 5 Personer, hvoraf 4 i Amtsfysikatet, 1 i Fredrikshald.

Syphilis. Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare		Udgaade helbrede	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	sekundære	tertiært		Ialt.	Md.	Kv.		
Amtssygehuset	3	1	2	13	8	5	12	1	16	-	-	-	817	51
Moss Bys Sygehus	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	36	36
Fredrikshalds Bys Sygehus	2	1	1	12	7	5	12	-	12	2	2	-	850	71
tilsammen	6	3	3	25	15	10	24	1	29	2	2	-	1 703	

Paa Fredrikstads Bys Sygehus indkom 4 Personer for Syphilis; nærmere Oplysninger ere ikke meddelte. Som behandlede udenfor Sygehusene nævnes 75 Tilfælde, hvoraf 5 i Eidsbergs Distrikt, 51 med 1 Dødsfald i Amtsfysikatet, 5 i Hvaløernes Distrikt og 14 med 1 Dødsfald i Fredrikshald; de 2 Døde vare Børn under 1 Aar med hereditær Syphilis. Af 32 Behandlede lede 13 af primær, 14 af sekundær, 3 af tertiær og 2 af hereditær Syphilis; af 67 vare 45 af Mand-, 22 af Kvindeskøn, 4 under, 63 over 15 Aar. Af **Gonorrhoe** og Urethrit opføres 85 behandlede Tilfælde, nemlig 1 fra Eidsbergs Distrikt, 55 fra Amtsfysikatet, 7 fra Hvaløernes Distrikt og 22 fra Fredrikshald; af 78 Behandlede vare 75 Mænd, 3 Kvinder.

Fnat omtales som meget almindelig i hele Amtet, kun i Eidsbergs Distrikt siges den at være i Aftagende. Den indføres ofte til Amtsfysikatet og Fredrikshald ved Svensker. Ialt opgives 1 125 Behandlede, nemlig fra Eidsbergs Distrikt 370, fra Moss Distrikt 257, fra Amtsfysikatet 405, fra Hvaløernes Distrikt 16, fra Fredrikshald

77. Af 588 vare 318 af Mand-, 270 af Kvindeskøn, af 570 vare 329 under, 241 over 15 Aar. **Skurv** behandles i 7 Tilfælde, nemlig 1 i Eidsbergs Distrikt, 6 i Fredrikshald.

Kjertelsyge betegnes fremdeles som hyppig i alle Lægedistrikter; i Hvaløernes Distrikt og i Fredrikshald viste den sig ofte i Form af Øiensygdomme. 11 Læger i de forskellige Distrikter behandlede 224 Personer, af hvilke 2 døde; af 206 vare 80 af Mand-, 126 af Kvindeskøn, 148 under, 58 over 15 Aar. Som Dødsårsag opføres Kjertelsyge ialt hos 3, hvoraf 2 i Eidsbergs Distrikt, 1 i Amtsfysikatet. Af **Rachit** anmeldes 6 behandlede Tilfælde, nemlig 3 i Eidsbergs Distrikt, 3 i Fredrikshald; 2 af de Behandlede vare af Mand-, 4 af Kvindeskøn, alle under 15 Aar.

Svindst var almindelig og kom ofte under Behandling; der opgives 221 behandlede Tilfælde med 79 Dødsfald, nemlig 45 med 21 Dødsfald i Eidsbergs Distrikt, 10 med 5 Dødsfald i Moss Distrikt, 104 med 28 Dødsfald i

Amtsfysikatet, 11 med 5 Dødsfald i Hvaløernes Distrikt, 51 med 20 Dødsfald i Fredrikshald; af 174 Behandlede vare 78 af Mand-, 96 af Kvindekjøn, af 177 vare 22 under, 155 over 15 Aar. Ialt opføres Svindsot som Dødsarsag hos 91, hvilket er 14,82 pCt. af samtlige af Amtets Læger opgivne Dødsarsager (614); i det foregaaende Aar var Forholdet 88 af 593 eller 14,9 pCt., i 1865 87 af 524 eller 16,6 pCt., i 1864 80 af 564 eller 14,1 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var i 1867 Antallet af opgivne Dødsfald af Svindsot og deres Forhold til samtlige opgivne Dødsarsager følgende:

	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Opgivne Dødsfald ialt.	Forhold af Døde af Svind- sot til samtlige Døde i pCt.
Eidsbergs Lægedistrikt	23	122	18,9
Moss —	8	101	7,9
Amtsfysikatet	28	200	14,0
Hvaløernes Distrikt . .	5	26	19,2
Fredrikshald	27	165	16,4
tilsammen	91	614	14,8

Vatersot og Morbus Brighti opføres som Dødsarsag hos 23, nemlig 10 i Eidsbergs, 1 i Moss Distrikt, 7 i Amtsfysikatet, 5 i Fredrikshald. Ialt opgives 71 Behandlede med det nævnte Antal Døde; af 66 vare 29 af Mand-, 37 af Kvindekjøn og af 64 vare 7 under, 57 over 15 Aar.

Af **Kræft** behandledes 44 Tilfælde med 18 Dødsfald; af 40 Behandlede vare 23 af Mand-, 17 af Kvindekjøn, 1 under, 39 over 15 Aar. Kræft anføres ialt som Dødsarsag i 21 Tilfælde, hvoraf 5 i Eidsbergs, 1 i Moss Distrikt, 12 i Amtsfysikatet, 3 i Fredrikshald. Kræftens Sæde er opgivet for 20, deraf i Mavesækken hos 9, i Underlivet hos 4, i Brystkjertelen hos 2, i Glandula submaxillaris, Spiserøret, Endetarmen, Livmoderen med Endetarmen, i Hofteregionen, i hver hos 1.

Blegsot betegnes som hyppig i Fysikatet, Hvaløernes Distrikt og Fredrikshald. Ialt opføres af 13 Læger som behandlede for Blegsot og anæmiske Tilstande 336 Personer; af 318 vare 18 af Mand-, 300 af Kvindekjøn og af 311 vare 38 under, 273 over 15 Aar. For Menstruationsuordener behandlede to Læger i Eidsbergs og Hvaløernes Distrikter 30 Kvinder.

Cardialgi og kronisk Gastrit omtales som meget almindelige. 15 Læger opgive at have behandlet 861 Personer for disse Sygdomme; af 813 vare 353 af Mand-, 460 af Kvindekjøn; af 812 vare 48 under, 764 over 15 Aar.

Ormesygdomme vare ikke sjældne; der opgives 145 behandlede Tilfælde, hvoraf 64 fra Amtsfysikatet; af 130

Behandlede vare 52 af Mand-, 78 af Kvindekjøn, 122 under, 8 over 15 Aar.

Af **Drankersygdomme** anføres ialt 11 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 med dødelig Udgang, nemlig 5 i Amtsfysikatet, 6 i Fredrikshald; desuden nævnes et dødeligt endende Tilfælde uden tilsvarende Antal Behandlede fra Moss Distrikt; 7 af samtlige Tilfælde betegnes som Drankergalskab. 10 af de Behandlede kunne sees at have været Mænd over 15 Aar.

En **Forgiftning** forekom hos en Pige i Eidsbergs Distrikt, der havde indtaget Spanskgrønt som Middel mod Fnat; hun helbrededes.

For forskellige **Øiensygdomme** behandlede en Læge i Amtsfysikatet 211 Personer, nemlig 99 af Mand-, 112 af Kvindekjøn, 47 under, 164 over 15 Aar.

Af **Sindssygdom** nævnes 38 nye Tilfælde. Af disse indkom 9 i Amtets forskellige Sygehuse; af 6 af de i Sygehuse indlagte lede 2 af Mani, 4 af Melancholi; 2 indlagdes i Gaustad Asyl, 3 udskreves helbredede, 1 i Bedring og 2 uhelbredede, 1 behandlede paa Fredrikstads Bys Sygehus. Udenfor Sygehuse anmeldtes 29 nye Tilfælde; af 10 Sindssyge lede 1 af Mani, 7 af Melancholi, 1 af Dements og 1 af Paralysis generalis; af 12 indsendtes 8 til Gaustad Asyl, 2 helbrededes og 2 vare uhelbredede ved Aarets Udgang. Af 31 Sindssyge vare 13 af Mand-, 18 af Kvindekjøn, 1 under, 30 over 15 Aar. Af samtlige 38 Tilfælde komme 7 paa Eidsbergs, 5 paa Moss Distrikt, 18 paa Amtsfysikatet og 8 paa Fredrikshald.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Fredrikshalds Bys Sygehus 1 Amputation af Overarmen, paa Grund af Koldbrand, med heldig Udfald; udenfor Sygehuse udførtes: 1 Amputation af Benet med heldig Udfald, 1 Amputation af Overarmen med dødelig Udgang, 1 Exartikulation af Haanden, 4 Exartikulationer af Fingre eller Tæer foruden flere uden Angivelse af Antal, 6 Gange Borttagelse af Læbekræft, 1 Gang af Kræft i Endetarmen, 5 Gange af Sæksvulster, 1 Gang af et Lipom, 1 Gang af en Svulst i de kvindelige Fødselsdele, 8 Gange af en eller begge Tonsiller, 5 Gange af Uvula, 8 Operationer for Polyper, hvoraf syv Gange i Næsen, en Gang i Øret, 4 Operationer for Teleangiectasier, 2 for indgroet Negl, 2 Teno-tomier af Achillessenen, 6 Gange forceret Bevægelse af Led, 1 Operation for Hæmunt, 1 for spaltet Gane, 1 for Næsehypertrofi, 4 Punktioner af Vandbrok, hvoraf en med Jodindsprøjtning, 1 Udvidning af Strictura urethræ, 2 Gange Borttagelse af Testikelen, 1 Operation for Phimosis, 1 Amputatio penis, 1 Operation for Fissura ani, 1 Udskjæren af et nekrotiseret Benstykke, 3 Extractions ca-

taractae ved modificeret Linearsnit, 2 Discisiones cataractae, 12 Iridektomier, 1 Operation for Skjelen, 3 for Entropium, 10 for Blennorrhoea sacci lacrymalis.

Følgende **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 22 Tangforløsninger; for 15 af disse opgives Indikationerne saaledes: Vemangel og Vesvækelse hos 9, smertefulde Veer hos 1, Bækkensneverhed hos 5; Udfaldet angives for 21 Koner, af hvilke 20 forbleve ilive, 1 døde af Barselfeber 1 Døgn efter Forløsningen. Af Børnene vare 14 levende, 8 dødfødte. 1 Tangforløsning af sidstkommende Hoved, efter foregaaende Vending af Jordemoderen, paa Grund af Mangel paa Veer; Konen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 1 Perforation paa Grund af Bækkenforsnevring; Konen forblev ilive (Johnsen). 1 Perforation og Decapitation; Hovedet stod over Skambenene, Halsen og høire Skulder føltes bagtil og tilhøire; først forsøgtes Tangforløsning, derpaa Vending; Efterbyrden maatte udtages flere Timer senere. Konen døde 5 à 6 Dage efter Forløsningen (Reymert). 1 Embryotomi ved Skulderleie og fremfalden Arm efter forgjæves Forsøg paa Vending; Konen forblev ilive, Barnet var dødt før Embryotomien (Radich). Ialt 26 obstetriciske Operationer, hvoraf 1 i Eidsbergs, 12 i Moss Distrikt, 6 i Amtsfysikatet, 3 i Hvaløernes Distrikt, 4 i Fredrikshald.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	D ø d e .				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar.	paa Barselseng	
Eidsberg	753	483	69	86	1	38
Moss	466	421	51	72	3	22
Amtsfysikatet . .	1 160	619	124	115	4	51
Hvaløerne	372	271	48	35	3	13
Fredrikshald . .	288	180	37	33	3	15
Smaalenenes Amt	3 039	1 974	329	341	14	139

Omkomne paa voldsom Maade 72.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 065 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 64,9. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 10,8 pCt. af samtlige Fødte og 16,7 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 17,3 pCt., og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 33,9 pCt. af samtlige Døde. Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om Dødsaaarsagen hos 7, deraf 5 af Barselfeber, 1 af Barselkræmpe og 1 fem à sex Dage efter Forløsning ved Perforation og Decapitation (se ovenfor).

I Lægernes Dødslistes er meddelt Opgave over 614 eller 32,3 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (1902). De hyppigste **Dødsaaarsager** vare: Lungebetændelse (136), Svindsot (91), Nervefeber (58), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (56), Vatersot og Brights Sygdom (23), Diphtherit og Strubehoste (21), Kræft (21), Alderdomssvaghed (20), Hjerneslag (16), akut Bronchit (14).

Veirliget. Aaret begyndte med streng Kulde og megen Sne, Vaaren kom sent og var kold, Sommeren var ganske smuk, men kortvarig; Høsten indfandt sig tidligt, i det Hele taget med gunstigt Veir, i December var Kulden streng, indtil + 20° R. og der kom mere end almindelig Sne. Sæden kom paa Grund af den sene Vaar i Jorden først i Slutningen af Juni og gav middelsgodt Udbytte; derimod slog Poteteshøsten i hele Amtet og Rug høsten i Hvaløernes Distrikt næsten ganske Feil. Hø høsten var ganske god.

Levemaade og hygiæniske Forholde. De hygiæniske Forholde skildres som ganske gode blandt Brugsarbejderne omkring Sarpsborg, derimod som mindre gode i den Del af Fredrikstads Forstad, der før tilhørte Glemminge Landsogn; Husene ere her for det Meste byggede af Kantflis, indbyrdes forbundne med Ler, hvorfor de ikke kunne modstaa Fugtighed og Regn; fra Fredrikstads Østside klages som før over Mangel paa godt Drikkevand (Giebelhausen). Paa Fredrikshald have de hygiæniske Forholde gjort betydelige Fremskridt siden Sundhedskommissionen begyndte sin Virksomhed, dog savnes fremdeles tilstrækkelig Husrum for den betydelige Arbejdstok. Levemaaden i Landdistrikterne skildres som i foregaaende Medicinalberetninger; i og omkring Sarpsborg er den mindre god og hensigtsmæssig hos de lavere Klasser, mest paa Grund af Kvindens Ukyndighed i Madlavning og i at føre et ordnet og økonomisk Husstel (König). Befolkningen paa Landet er ædruelig, derimod misbruges Øl og Brændevin i Fredrikstad og Fredrikshald (Giebelhausen, Winther, Zimmer).

Fattigsygepleien besørgetes dels af Embedslægerne, dels af private Læger. I Eidsbergs Distrikt opgives som behandlede for Fattigvæsenernes Regning 220 Syge, deraf 40 af Distriktslægen, 180 af en privat Læge; i Sarpsborg 137; i Fredrikstad, hvor 2 Fattiglæger ere ansatte, en paa hver Side af Elven, behandlede af den ene Fattiglæge 130 fattige Syge; i Glemminge Landsogn af samme Læge 15; i Hvaløernes Distrikt, hvor Distriktslægen og en privat Læge tilsaa de fattige Syge, behandlede af først-

nævnte 13; i Fredrikshald behandledes, foruden de paa Sygehus indlagte, 689 fattige Syge med en Medikament-udgift af 334 Spd. 71 Skill.

I **Sundhedskommissionerne** opgives følgende Antal Møder at være afholdte: I Eidsbergs Distrikt 21, hvoraf i Rakkestad fem, i Askim og Skibtvædt, i hver fire, i Eidsberg og Thrygstad, i hver tre, i Rødenæs to. Fra Moss Distrikt er Antallet af Møder ikke opgivet; i Amtsfysikatet omtrent 30 Møder, hvoraf i Fredrikstad i Regelen et Møde hver Maaned og ellers saa ofte, som det ansees nødvendigt, i Sarpsborg tre, i Glemminge tre, i Onsø et, og i Herrederne forøvrigt sex Møder; i Hvaløernes Distrikt et Møde i hvert Herred; i Fredrikshald 23 Møder. Den hele Kommunerepræsentation sees at være indtraadt i Sundhedskommissionerne i alle Dele af Amtsfysikatet, Eidsbergs og Hvaløernes Distrikter. I samtlige Sundhedskommissioner afgaves Erklæringer om Udkast til en ny Kvaksalverlov. I Eidsbergs og Hvaløernes Distrikter forhandlede om de herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme; i det førstnævnte Distrikt holdt Ordføreren Foredrag over Misbrug af Kaffe og Tobak og om forskellige Afsnit af Fysiologien. I Sarpsborg toges Forholdsregler mod Nervefeber; Byens Gaarde undersøgte af Kommissionen; i Fredrikshald var Sundhedskommissionen, hovedsagelig i Anledning af den herskende Nervefeber, beskæftiget med at rette paa forskellige Mangler i hygieenisk Retning, saasom ved Udtømmelse af Byens Binger, Desinfektion af disse og af de af Nervefebersyge benyttede Boliger, Renholdelse af Gaarde, Gader og offentlige Pladse; et Choleralazaret havde fremdeles i Beredskab paa et fra Byen fjerntliggende, fra Søen let tilgængeligt Sted. Et Trichinbureau var i Virksomhed fra Høsten, men benyttedes lidet. Kvarantæneundersøgelse af 39 Fartøier foretoges i Fredrikstad overensstemmende med Bestemmelserne om Cholerakvarantænen af 4de Juni 1866.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Eidsbergs Distrikt . . .	773
i Moss — . . .	611
i Amtsfysikatet	1 095
i Hvaløernes Distrikt . . .	421
i Fredrikshald	278

tilsammen 3 178

I Moss By vaccineredes af Distriktslægen, i Fredrikstad af to der bosatte Læger, i Sarpsborg af Kommuneslægen og i Fredrikshald af Stadslægen.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 3 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en Mand, der var

død efter Brud af Hjerneskillen, foraarsaget ved et Fald, en over en Mand, der efter et Slagsmaal havde Ruptura duodeni, en over et sandsynligvis i Dølgemaal født Barn; 2 Undersøgelser og Erklæringer angaaende Kvinder, der vare mistænkte for Barnefødsel i Dølgemaal. Ialt 5 retsmedicinske Forretninger, hvoraf en i Eidsbergs og en i Moss Distrikt samt tre i Amtsfysikatet.

Om Antallet af de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** gives følgende Oplysninger: I Eidsbergs Distrikt forpleiedes for Amtets Regning 12, i Moss Distrikt ligeledes 12, i Sarpsborg for Amtets Regning 1 paa Gaustad Asyl, for Fattigvæsenets Regning 3; i Hvaløernes Distrikt for offentlig Regning 23, af hvilke 3 forpleiedes i Asyler; i Fredrikshald forpleiedes 12 for offentlig Regning, deraf 5 i Asyler.

Af **Sygehuse** har Amtet 6; omstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa disse Sygehuse i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde. Angaaende Forpleiningsdagens Antal, Behandlingens Udfald o. s. v., henvises til Sygehuslisten. En i Sarpsborg bosat Læge havde til Afbenyttelse for Syge og til Operationer leiet to Værelser i Byen, med en for Sygepleien og Bispisningen særlig antagen Kvinde.

Ved Moss **Badeindretning** toges ialt 7 449 Bad, nemlig 5 956 Strøm-, 881 Kar-, 357 Styrte- og 255 Douchebad. Ved Fredrikshalds Badehus toges ialt 1 915 Bad, nemlig 983 Styrtebad, 473 Douche- og 459 Karbad. I Amtsfysikatet fandtes ved Hafslunds og Borregaards Brug Styrtebade til Afbenyttelse for Arbejderne.

Amtets 4 **Apotheker** visiteredes og fandtes i Orden; Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Moss og Fredrikshald af 1 Medhjælper og 2 Disciple, i Fredrikstad af 2 Medhjælpere, i Sarpsborg af 1 Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Eidsbergs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to bosatte i Eidsberg og en i Thrygstad; 9 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatorer.
2. Moss Distrikt: 4 Læger, hvoraf tre i Moss og en i Haabøl; 8 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatorer.
3. Amtsfysikatet: 9 Læger, hvoraf fem i Fredrikstad, tre i Sarpsborg og en i Skjeberg; 11 Jordemødre; 13 Hjelpevaccinatorer.
4. Hvaløernes Distrikt: 1 Læge, bosat i Fredrikshald; 6 Jordemødre, hvoraf en bosat i Fredrikshald; 7 Hjelpevaccinatorer.
5. Fredrikshalds By: 6 Læger (foruden Distriktslægen i Hvaløernes Distrikt), af hvilke en ikke praktiserer; 1 Tandlæge; 2 af Byen lønnede Jordemødre.

Indkomne Sygdomstilfælde.	Amtssyge- huset.	Moss Bys Sygehus.	Fredrik- stads Bys Sygehus.	Fredrik- stads Gar- nisons Sy- gehus.	Fredriks- halds Bys Sygehus.	Fredrik- stens Gar- nisons Sy- gehus.
Febre, exanthematiske og andre	2	7	19	7	75	12
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	1	4	8	3	35	16
Kroniske —	-	-	3	-	3	-
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	1	4	7	1	9	3
Akute Sygdomme i Fordøielsesapparatet	-	1	1	3	1	1
Kroniske —	-	1	1	2	4	1
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot	4	2	1	-	9	-
Blod- og Ernæringssygdomme, Gulsot, Alderdomssvaghed .	1	-	2	-	4	2
Kronisk eller afebril Rheumatisme	1	-	12	3	-	4
Læsioner	-	6	4	18	14	7
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	4	5	16	18	11	3
Kræft	-	-	-	-	1	-
Dannelsesfeil og Deformiteter	-	-	1	-	-	-
Ben- og Ledsygdomme	3	1	-	-	1	-
Øiensygdomme	-	2	-	-	1	1
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne . .	-	-	-	1	1	-
Syphilis, Bubo	13	-	4	-	12	-
Gonorrhoe og Urethrit	4	-	-	1	3	1
Hudsygdomme	19	1	9	4	3	35
Forskjellige andre Sygdomme	3	-	-	13	-	4
Tilsammen	56	34	88	74	187	90

IV. Buskeruds Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 114,87 norske Kva-
dratmile, havde den 31te December 1865 en Befolkning
af 99 275 Indbyggere og er inddelt i 6 Lægedistrikter,
nemlig:

1. Buskeruds Landfysikat (med et Fladeindhold af 4,7
norske Kvadratmile), indbefattende:

Kjøbstaden Drammen med 13 032 Indb.
Herrederne: Lier - 7 523 —
Røken - 2 546 —
Holmsbo og Hurum . . - 2 964 —

tilsammen 26 065 Indb.

2. Ringerikes Lægedistrikt (13,17 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Hønefos med 1 026 Indb.
Herrederne: Hole - 4 009 —
Nordrehoug - 6 846 —
Aadalen - 2 382 —

tilsammen 14 263 Indb.

3. Modums Lægedistrikt (18,42 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne: Eker med 11 783 Indb.
Modum - 7 556 —
Sigdal - 6 582 —

tilsammen 25 921 Indb.

4. Hallingdals Lægedistrikt (43,27 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne: Næs med 4 638 Indb.
Gol - 4 162 —
Aal - 5 929 —

tilsammen 14 729 Indb.

5. Sandsværs Lægedistrikt (10,01 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Kongsberg med 5 011 Indb.
Herrederne: Sandsvær - 4 811 —
Flesberg - 3 178 —

tilsammen 13 000 Indb.

6. Rollags Lægedistrikt (25,3 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne: Rollag med 1 869 Indb.
Nore - 3 428 —

tilsammen 5 297 Indb.

Sundhedstilstanden betegnes fra Hallingdals Distrikt som meget god, fra Ringerikes, Modums og Rollags Distrikter som ret god, fra Landfysikatet og Sandsværs Distrikt som mindre god. De mest udbredte epidemiske Sygdomme vare Nervefeber og Mæslinger; mindre Udbredning havde Lungebetændelse, Kighoste, Skarlagensfeber, catarrhalske Sygdomme, Diarrhoe og Cholerine samt Børnekopper.

Dødeligheden. De Dødes Antal udgjorde 21,3 af Tusinde af den beregnede Befolkning i Aarets Midte (omtrent 99 870). Der døde ialt 2 132, hvilket er mere end i en Række af foregaaende Aar; dette Antal er 27,9 pCt. mere end i 1866, da der døde 1 667, og 33,1 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 602, samt 15,2 pCt. mere end det gennemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—1865,

hvilket udgjorde 1 851. Følgende Tabel viser Antallet af Døde i de forskjellige Distrikter i 1866 og 1867:

	1866	1867	Procentvis Forøgelse i 1867
Buskeruds Landfysikat	552	644*)	16,7
Ringerikes Lægedistrikt	246	259	5,3
Modums	—	393	543
Hallingdals	—	197	300
Sandsværs	—	202	298
Rollags	—	77	88

Sygdomskonstitutionen beskrives som adynamisk i Landfysikatet det hele Aar og i Sandsværs Distrikt i 2det Halvaar, forøvrigt som indifferent. Til Belysning af de epidemiske Forholde i hele Amtet hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	1 068	117	1 059	61	38	40	36	28	36	52	98	115	169	216	170
Simpel Feber	478	—	478	64	27	35	32	36	34	29	45	41	46	52	37
Barselfeber	22	8	22	2	5	1	4	—	—	—	3	1	2	2	2
Børnekopper	58	3	57	6	3	7	6	10	8	8	2	—	—	2	5
Vandkopper	75	—	75	1	3	3	11	23	9	11	2	—	—	7	5
Skarlagensfeber	163	22	147	3	4	4	11	24	9	23	16	19	19	10	5
Mæslinger	848	25	848	—	—	1	1	1	74	196	103	88	169	127	88
Rosen	155	2	143	10	14	12	13	10	16	15	12	10	11	16	4
Herpes Zoster	10	—	10	2	—	1	1	—	—	1	1	2	—	1	1
Kighoste	292	20	278	25	21	19	47	25	15	45	19	13	24	15	10
Strubehoste	23	9	23	1	4	—	1	1	3	3	—	1	4	3	2
Diphther. Svælgbetændelse	122	10	122	13	11	7	6	7	6	6	14	17	11	11	13
Catarrhalske Tilfælde . . .	2 035	29	2 032	464	266	172	157	163	123	105	90	114	118	122	138
Lungebetændelse	651	111	611	89	65	76	72	84	48	34	23	12	30	31	47
Pleurit	51	4	50	2	3	8	4	7	6	8	2	3	1	5	1
Akut Ledrheumatisme . . .	59	—	57	7	8	7	8	6	3	3	3	2	1	5	4
Cholera nostras og Diarrhoe	1 015	15	1 015	52	36	42	39	38	65	103	195	245	78	66	56
Blodgang	21	—	21	—	—	—	—	—	—	—	7	11	1	1	1
Koldfeber	11	—	11	1	—	—	2	1	4	—	—	—	2	1	—
Skjørbug	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tilsammen	7 160	375	7 059	803	508	435	451	464	459	642	635	694	686	693	589

Til nærmere Oplysning om de vigtigste epidemiske Sygdommes Forekomst i Drammen hidsættes Fortegnelse over de af Lægerne i denne By til Sundhedskommissionen anmeldte Sygdomstilfælde og Dødsfald. (Se omst. Side).

Nervefeber var i dette Aar meget udbredt og hyppigere end i en Række af foregaaende Aar. Ialt anmeldtes: fra Landfysikatet 731 Behandlede, af hvilke 78 døde,

- Ringerikes Distr.	38	—	—	3	—
- Modums	—	246	—	33	—
- Hallingdals	—	19	—	1	—
- Sandsværs	—	34	—	2	—

tilsammen 1 068 Behandlede, af hvilke 117 døde;

i Hallingdals Distrikt endte desuden 2 Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, dødeligt. Ialt er altsaa opgivet 119 Dødsfald. (I det foregaaende Aar kjendtes 559 Behandlede med 70 Døde). Sygdommen forekom især i Landfysikatet og i Modums Distrikt. I Drammen fortsatte den sig fra det foregaaende Aar, herskede epidemisk det hele Aar, fornemmelig i andet Halvaar. I Landfysikatets Landdistrikt herskede den fornemmelig i de til Byen grændsende Dele af Lier med stor Hyppighed og med større Dødelighed end i Drammens By; i det nævnte Her-

*) Deraf døde i Drammen 323 (i 1866 297, i 1865 257).

	Antal Be- handlede i hele Aaret.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Døde.
Nervefeber	422	23	12	17	17	8	15	29	48	55	73	74	51	37
Simpel Feber	380	51	21	30	29	30	26	19	32	31	40	41	30	-
Barsel-feber	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	2
Vandkopper	34	1	2	2	2	12	5	4	-	-	-	1	5	-
Skarlagensfeber	63	1	4	1	9	9	5	10	3	3	7	10	1	5
Mæslinger	680	-	-	1	1	1	72	184	97	77	143	78	26	17
Rosen	82	6	8	6	9	5	8	7	8	8	8	7	2	-
Kighoste	54	8	3	1	3	3	1	-	1	7	13	8	6	8
Strubehoste	6	-	1	-	-	1	-	-	-	-	2	1	1	2
Diphtherisk Svælgbetændelse	48	8	3	5	5	5	3	3	-	6	3	4	3	-
Catarrhalske Tilfælde	1 215	282	147	94	88	99	77	73	52	68	75	72	88	18
Lungebetændelse	147	16	6	12	15	21	16	11	9	5	13	9	14	30
Pleurit	17	-	-	4	1	3	2	1	-	3	1	2	-	1
Akut Ledrheumatisme	30	2	6	3	5	3	2	1	2	1	-	2	3	-
Cholera nostras	109	1	-	2	-	3	5	8	30	33	11	8	8	-
Diarrhoe	526	34	19	26	21	17	34	55	114	131	24	28	23	13
Koldfeber	10	1	-	-	2	1	3	-	-	-	2	1	-	-
Tilsammen	3 827	435	233	204	207	221	274	405	396	428	415	347	262	133

red behandledes 262 Syge med 31 Døde; til Røken bragtes Smitten fra Drammen; til Hurum førtes den flere Gange ved Sømand fra Udlandet, en Gang fra Smaale-
nene. I Modums Distrikt forekom Sygdommen sporadisk indtil September Maaned, efter hvilken Tid den indførtes gjentagne Gange fra Drammen og Lier til Arbeiderbe-
folkningen ved Modums Blaafarveværk, hvorfra den ud-
bredte sig videre i Modums Herred (175 Angrebne med 14 Døde); til Eker og Sigdal bragtes Sygdommen ligele-
ledes flere Gange fra Drammen ved syge Arbeidere, lige-
saa til Ringerikes Distrikt. I Hallingdals Distrikt forekom den spredt eller i smaa Husepidemier i Aal. Til Kongs-
berg, Flesberg og Sandsvær indførtes Sygdommen fra Drammen. Den abdominelle Form betegnes overalt som den ene herskende. Af simpel Feber opgives 478 be-
handlede Tilfælde, hvoraf 426 i Landfysikatet, 26 i Ringe-
rikes, 2 i Hallingdals, 24 i Sandsværs Distrikt.

Af **Barsel-feber** opføres:

fra Landfysikatet	7	beh.	Tilf.,	hvoraf	4	endte	dødeligt,
- Ringerikes Distr.	6	-	—	-	—	—	—
- Modums	—	7	-	—	4	—	—
- Hallingdals	—	2	-	—	-	—	—

tilsammen 22 beh. Tilf., hvoraf 8 endte dødeligt.

Fra Landfysikatet opgives 3 og fra Modums Distrikt 2 Tilfælde af Barselmani, af hvilke 1 i Drammen endte dødeligt; fra Hallingdals Distrikt opføres 1 Dødsfald ved Phlegmasia alba dolens.

Børnekopper. I Hurums Herred i Landfysikatet fore-

kom i Juni og Juli en liden Epidemi med 10 Behandlede, af hvilke 1 døde; Intet er oplyst om, hvorfra Sygdommen kom. I Ringerikes Distrikt forekom Sygdommen epide-
misk hele Aaret i Hønefos By, Nordrehoug og Aadalen; den antoges indført ved en Arbeider fra Sverige. Ialt behandledes i dette Distrikt 46 Syge, af hvilke 2 døde. Fra Sandsværs Distrikt nævnes 1 Tilfælde uden nærmere Oplysning om Smitteforholdene og fra Hallingdals 1 Til-
fælde hos en Mand, der kom syg hjem fra Egnen om Randsfjorden. Af samtlige 58 Koppetilfælde endte 3 døde-
ligt; 2 af de Døde vare uvaccinerede Børn. Af 17 be-
handlede Børn vare 5 uvaccinerede.

Vandkopper ere anmeldte hos 75 Personer, hvoraf 43 fra Landfysikatet.

Skarlagensfeber antog i dette Aar epidemisk Udbred-
ning i Landfysikatet og i Sigdal af Modums Distrikt. Ialt opføres:

fra Landfysikatet	86	Behandlede	med	5	Dødsfald
- Ringerikes Distr.	4	—	-	-	—
- Modums	—	73	—	-	17

tilsammen 163 Behandlede med 22 Dødsfald; desuden endte 4 Tilfælde, der ikke kom under Lægebe-
handling, dødeligt i Landfysikatets Landdistrikt; det kjendte Antal Døde er saaledes 26. (I det foregaaende Aar op-
gaves 20 Behandlede med 2 Døde). I Drammen vedva-
rede Sygdommen fra det foregaaende Aar; iher behand-
ledes 63 Tilfælde med 5 Dødsfald; i Landfysikatets Land-
distrikt kom mange Tilfælde ikke under Behandling. I

Sigdal udbrod Sygdommen (uden paavisselig Smitteindførelse) i Marts Maaned og vedvarede til Slutningen af Oktober; ialt behandledes her 65 Syge, af hvilke 15 døde. Sygdommen beskrives i sidstnævnte Herred som meget ondartet; phlegmonøse Betændelser paa Halsen, Brystet og Underlivet vare hyppige; Hudvatersot optraadte næsten hos Alle (Ed. Kaurin).

Mæslinger var i dette Aar meget hyppige. Der anmeldtes:

fra Landfysikatet	723 behandl. Tilf. med 18 Dødsfald
- Ringerikes Distrikt	5 — — — —
- Modums	— 14 — — — 2 —
- Sandsværs	— 106 — — — 5 —

tilsammen 848 behandl. Tilf. med 25 Dødsfald;

desuden opgives af Rodeopsynsmændene i Fysikatets Landdistrikt 593 Syge med 8 Døde, fra Modums Distrikt 4 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, og fra Sandsværs Distrikt et dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været under Lægebehandling; tilsammen kjendes saaledes 1 441 Tilfælde af Mæslinger og 38 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 9 behandlede Tilfælde). I Landfysikatet forekom kun enkelte Tilfælde i de første 5 Maaneder af Aaret, i Juni blev Sygdommen epidemisk over hele Distriktet, var hyppigst i Sommer og Høstmaanederne, aftog i December i Hyppighed. I Modums Distrikt siges den at have været meget udbredt i de 3—4 sidste Maaneder af Aaret; kun faa Tilfælde behandledes af Læger. I Sandsværs Distrikt begyndte Sygdommen i Oktober og tiltog mod Aarets Ende i Hyppighed. Sygdommen beskrives i Begyndelsen som mild, senere ledsagedes den ofte af capillær Bronchit og Lungebetændelse (Blich). Som sekundær Dødsårsag opgives Lungebetændelse hos 3, Pleurit hos 2, samtlige paa Kongsberg.

Af **Rosen** opføres 155 behandlede Tilfælde, hvoraf 97 med 1 Dødsfald i Landfysikatet, 8 i Ringerikes Distrikt, 21 med 1 Dødsfald i Modums, 3 i Hallingdals, 24 i Sandsværs og 2 i Rollags Distrikt, ialt 2 Dødsfald.

Kighoste forekom i Amtets samtlige Lægedistrikter; epidemisk Udbredning havde den fornemmelig i Landfysikatet, hvor den især i Drammen herskede det hele Aar, ligesaa i Modums Distrikt, hvor den var mest udbredt i Ekers Herred, samt i Sandsværs Distrikt. Mange af de Angrebne kom ikke under Lægebehandling. Ialt haves Opgave over 292 behandlede Tilfælde med 20 Dødsfald samt desuden 28 Dødsfald, dels uden det tilsvarende Antal Behandlede, dels af Ubehandlede, tilsammen altsaa 48 Dødsfald, af hvilke 12 falde paa Landfysikatet, 21 paa

Modums Distrikt (deraf 17 paa Eker) og 15 paa Sandsværs. (I det foregaaende Aar opgaves 358 Tilfælde og 28 Dødsfald). Af de behandlede Tilfælde kom 69 paa Landfysikatet, 11 paa Ringerikes, 47 paa Modums, 3 paa Hallingdals, 153 paa Sandsværs og 9 paa Rollags Distrikt. Den sekundære Dødsårsag opføres for 8, nemlig akut Bronchit for 4, Lungetæring for 2, Lungebetændelse for 1 og Kramper for 1.

For **Herpes Zoster** behandledes i Fysikatet 6 Personer, i Modums Distrikt 4.

Diphtherisk Svælgbetændelse vedblev at forekomme i samtlige Lægedistrikter undtagen Hallingdals, men i Almindelighed i smaa Husepidemier eller sporadisk og med aftagende Hyppighed i Sammenligning med de foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

fra Landfysikatet	62 Behandl., af hvilke 2 døde,
- Ringerikes Distrikt	23 — — — 4 —
- Modums	— 10 — — — 2 —
- Sandsværs	— 25 — — — 1 —
- Rollags	— 2 — — — 1 —

tilsammen 122 Behandl., af hvilke 10 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 146 behandlede Tilfælde, af hvilke 12 endte dødeligt). Af de i Sandsværs Distrikt behandlede 25 Tilfælde forekom 18 paa Kongsberg, 7 i Landdistriktet nærmest om Byen. Sygdommen forekom noget hyppigere i 2det Halvaar end i 1ste.

Af **Strubehoste** opføres:

fra Landfysikatet	7 Behandl., af hvilke 3 døde,
- Ringerikes Distrikt	9 — — — 2 —
- Modums	— 2 — — — 2 —
- Sandsværs	— 5 — — — 2 —

tilsammen 23 Behandl., af hvilke 9 døde;

desuden opføres 3 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, nemlig 1 fra Ringerike og 2 fra Eker samt 1 dødeligt endende Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, fra Kongsberg, tilsammen 13 Dødsfald. Sygdommen omtales ikke fra Hallingdals eller Rollags Distrikter. (I det foregaaende Aar opgaves ialt 35 Behandlede, af hvilke 21 døde).

Sammenlignes de foreliggende Opgaver over Antallet af Angrebne og Døde af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen siden 1861, fra hvilket Aar diphtheriske Sygdomme især begyndte at antage epidemisk Udbredning i dette Amt, viser sig følgende Resultat:

i 1861	130 Beh.,	hvoraf 26 Døde	eller 20,0 pCt. og ialt 71 Dødsf.
i 1862	527 — —	95 — —	18,0 — — 171 —
i 1863	730 — —	100 — —	13,7 — — 115 —
i 1864	324 — —	49 — —	15,1 — — 79 —

i 1865 251 Beh., hvoraf 40 døde eller 15,9 pCt. og ialt 54 Dødsf.
 i 1866 181 — — 33 — - 18,2 - — 33 —
 i 1867 145 — — 19 — - 13,1 - — 23 —

Catarrhalske Sygdomme siges at have været meget almindelige i Landfysikatet, især i Drammen, i Ringerikes og Modums Distrikter, fornemmelig i Januar og Februar; i de øvrige Distrikter forekom de med den sædvanlige Hyppighed. Ialt opføres:

fra Landfysikatet	1 408	Behandl., af hvilke 22 døde,
- Ringerikes Distrikt	284	— - — 2 —
- Modums	50	— - — 2 —
- Hallingdals	8	— - — - —
- Sandsværs	280	— - — 3 —
- Rollags	5	— - — - —

tilsammen 2 035 Behandl., af hvilke 29 døde;

desuden opgives 1 Død fra Modums og 1 fra Sandsværs Distrikt uden tilsvarende Antal Behandlede, samt fra sidstnævnte Distrikt 1 Død, der ikke havde været under Lægebehandling, tilsammen 32 Døde, samtlige ved akut Bronchit. (I det foregaaende Aar opgaves ialt 1 577 Behandlede for catarrhalske Sygdomme og ialt 24 Dødsfald).

Lungebetændelse forekom meget hyppigere end i det foregaaende Aar i Landfysikatet, Modums og Sandsværs Distrikter. Der anmeldtes:

fra Landfysikatet	af 7 Læger	244 Beh., af hvilke 48 døde
- Ringerikes Distr.	2	— 137 — - — 10 —
- Modums	3	— 176 — - — 45 —
- Hallingdals	2	— 12 — - — - —
- Sandsværs	3	— 80 — - — 8 —
- Rollags	1	— 2 — - — - —

tilsammen af 18 Læger 651 Beh., af hvilke 111 døde

desuden opføres fra Kongsberg 1 Død, der ikke havde været behandlet af Læge, altsaa ialt 112 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 17 Læger 413 Behandlede, af hvilke 58 døde). Af **Pleurit** omtales 51 behandlede Tilfælde, nemlig 23 med 2 Dødsfald fra Landfysikatet, 10 med 2 Dødsfald fra Ringerikes Distrikt, 4 fra Modums, 4 fra Hallingdals, 8 fra Sandsværs og 2 fra Rollags Distrikt. Desuden opføres 1 Død fra Landfysikatet og 2 fra Kongsberg uden det tilsvarende Antal Behandlede, og fra Sandsværs Distrikt forøvrigt 1 Død, der ikke havde været under Lægebehandling, altsaa ialt 8 Dødsfald.

Hjernebetændelse opføres som Dødsårsag hos 46, tuberkuløs Meningit hos 4, Kramper i Børnealderen hos 27, tilsammen 77, af hvilke Dødsfald 43 komme paa Landfysikatet, og deraf 36 paa Drammens By, 4 paa Ringerikes Distrikt, 19 paa Modums, 11 paa Sandsværs.

Af **Gigtfeber** opgives:

fra Landfysikatet	37	behandl. Tilfælde
- Modums Distrikt	6	— —
- Hallingdals	2	— —
- Sandsværs	12	— —
- Rollags	2	— —

tilsammen 59 behandl. Tilfælde uden Dødsf.

Chronisk Rheumatisme betegnes fra alle Dele af Amtet som almindelig; forholdsvis faa Tilfælde kom under Lægebehandling; ialt anmeldtes af 6 Læger 185 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; af 151 Behandlede vare 103 af Mand-, 48 af Kvindekjøn, 3 under, 148 over 15 Aar.

Af **Koldfeber** opgives 10 behandlede Tilfælde fra Drammen, 1 fra Fysikatets Landdistrikt.

Cholérine og Diarrhoe omtales fra alle Lægedistrikter som sjældnere end i det foregaaende Aar; især var dette Tilfældet i Landfysikatet. Der opføres:

fra Landfysikatet	685	Behandlede, af hvilke 13 døde,
- Ringerikes Distr.	47	— - — - —
- Hallingdals	3	— - — - —
- Sandsværs	270	— - — 2 —
- Rollags	10	— - — - —

tilsammen 1 015 Behandlede, af hvilke 15 døde;

desuden opgives 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra Eker i Modums Distrikt, altsaa ialt 17 Dødsfald. (I det foregaaende Aar kjendtes 1 467 behandlede Tilfælde og 27 Dødsfald).

Af **Blodgang** nævnes ialt 21 behandlede Tilfælde, nemlig 3 i Ringerikes, 7 i Modums, 9 i Sandsværs og 2 i Rollags Distrikt.

For **Skjørbug** behandlede 1 voksen Kvinde i Modums Distrikt samt 1 Mand og 1 Kvinde, begge voksne, i Hallingdals. I Ringerikes Distrikt behandlede en Pige under 15 Aar for Purpura hæmorrhagica.

Syphilis. Over de paa Amtssygehuset og Drammens Bys Sygehus behandlede Tilfælde giver hosstaaende Fortegnelse en Oversigt.

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare		Udgaaede		Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære	sekundære	helbredede	i Bedring	Ialt.	Md.	Kv.		
Buskeruds Amtssygehus	8	4	4	19	11	8	-	19	20	-	7	5	2	1 186	59
Drammens Sygehus	-	-	-	4	-	4	2	2	1	1*	2	2	-	84	42
tilsammen	8	4	4	23	11	12	2	21	21	1	9	7	2	1 270	

Antallet af Syphilitiske, der indlagdes i Sygehus, var saaledes i Virkeligheden 22, hvoraf 10 af Mand-, 12 af Kvindekjøn. Som Behandlede udenfor Sygehusene opgives 52, hvoraf 45 i Landfysikatet, 3 i Ringerikes, 1 i Modums og 3 i Sandsværs Distrikt; af 38 vare 27 af Mand-, 11 af Kvindekjøn, 5 under, 33 over 15 Aar. Sygdommens Beskaffenhed er anført for 19, af hvilke 9 lede af primær, 10 af sekundær Syphilis. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** opgives at være behandlede 67 Personer, 65 af Mand-, 2 af Kvindekjøn, hvoraf 54 i Landfysikatet, 6 i Ringerikes Distrikt og 7 i Sandsværs, af hvilke sidste 3 behandlede paa Amtssygehuset.

Fnat syntes fremdeles at være meget hyppig i alle Lægedistrikter, undtagen i Sandsværs, hvor den blot var almindelig i Flesbergs Herred, og i Ekers Herred af Modum, hvor den siges at være meget aftaget. I Hallingdal var den som forhen mest udbredt i Gols Herred. I Drammen var Sygdommen hyppigere end i de foregaaende Aar, sandsynligvis paa Grund af den Mængde Arbeidsfolk, der strømmede til; i Landfysikatet behandlede af 6 Læger 145 Fnattede, deraf omtrent Halvdelen i Drammen; i Ringerikes Distrikt behandlede af 2 Læger 101, i Modums af 2 Læger 198, i Hallingdals af 1 Læge 2, i Sandsværs af 2 Læger 54, tilsammen 500 Behandlede; af 240 vare 115 af Mand-, 125 af Kvindekjøn, og af 218 vare 95 under, 123 over 15 Aar. **Skurv** var ikke almindelig undtagen i Hallingdals Distrikt samt i Sigdals Herred af Modums Distrikt; kun faa Angrebne kom her under Lægebehandling. Tilsammen behandlede 18 Personer, nemlig 3 i Landfysikatet, 1 i Ringerikes Distrikt, 10 i Modums, 1 i Hallingdals og 3 i Sandsværs, af hvilke sidste 2 behandlede paa Amtssygehuset.

Spedalskhed. I Hallingdals Distrikt fandtes, efter Opgave af Overlægen for den spedalske Sygdom, 2 Spedalske, en Mand og en Kvinde, begge i Gol.

Kjertelsyge siges at være almindelig i Landfysikatet, baade blandt By- og Landbefolkning. 6 Læger i Land-

*) Indlagt i Buskeruds Amtssygehus.

fysikatet behandlede 76, 2 Læger i Ringerikes Distrikt 12, 1 i Modums 15, 1 i Hallingdals 5, 2 i Sandsværs 10, tilsammen 118 Behandlede; af 52 vare 19 af Mand-, 33 af Kvindekjøn, 37 under, 15 over 15 Aar; som Dødsårsag opføres Kjertelsyge hos 13, nemlig 6 i Landfysikatet, 7 i Modums Distrikt. For Rachitis behandlede 11 Børn, hvoraf 5 i Landfysikatet, 4 i Modums og 2 i Sandsværs Distrikt; af 5 vare 2 af Mand-, 3 af Kvindekjøn.

Svindsol. Paa de af Lægerne meddelte Dødslistes opføres Svindsol som Dødsårsag hos 125, hvilket er 12,4 pCt. af samtlige opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1 012). I det foregaaende Aar var Forholdet 112 af 770 opgivne Dødsårsager eller 14,5 pCt., i 1865 139 af 907 eller 15,3 pCt. I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindsol.	Samtlige opgivne Dødsårs.	Forhold i pCt.	Anmærkning.
Landfysikatet . .	55	455	12,1	deraf i Drammen 42 af 321 opgivne Dødsårsager = 13,1 pCt.
Ringerikes Distr.	12	78	15,4	
Modums —	34	327	10,4	
Hallingdals —	2	11	18,2	deraf i Kongsberg 13 af 104 opgivne Dødsårsager = 12,5 pCt.
Sandsværs —	21	132	15,9	
Rollags —	1	9	11,1	
Buskeruds Amt	125	1 012	12,4	

6 Læger i Landfysikatet behandlede 90 Personer for Svindsol, 2 Læger i Ringerikes Distrikt 28, 2 i Modums 41, 1 i Hallingdals 5, 1 i Sandsværs 7 og 1 i Rollags 1, tilsammen 172, af hvilke 70 døde; for de øvrige Døde er det tilsvarende Antal Behandlede ikke opgivet; af 146 Behandlede vare 66 af Mand-, 80 af Kvindekjøn; af 111 vare 15 under, 96 over 15 Aar.

Vatersot er angivet som Dødsårsag hos 21, Brights Sygdom hos 22, af hvilke tilsammen 43 Dødsfald 8 falde paa Landfysikatet (deraf paa Drammen 6), 5 paa Ringe-

rikes Distrikt, 13 paa Modums, 2 paa Hallingdals, 14 paa Sandsværs og 1 paa Rollags Distrikt.

Af **Kræft** er opført 29 Dødsfald, hvoraf 7 i Landfysikatet (alle i Drammen), 4 i Ringerikes, 11 i Modums, 2 i Hallingdals og 5 i Sandsværs Distrikt (deraf 3 i Kongsberg); hos 27 Døde er Kræftens Sæde angivet, nemlig hos 19 i Mavesækken, hos 2 i Spiserøret, hos 2 i Brystkjertelen, hos 2 i Livmoderen, hos 1 i Leveren og hos 1 i Endetarmen.

Blegsot omtales som meget almindelig i Landfysikatet, saavel blandt By- som Landbefolkningen; i Eker og Sigdal (af Modums Distrikt) siges den at være sjeldnere end før. Tilsammen opgives 295 Behandlede, hvoraf 213 i Landfysikatet, 46 i Ringerikes, 7 i Modums, 10 i Hallingdals, 18 i Sandsværs og 1 i Rollags Distrikt; af 208 vare 43 under, 165 over 15 Aar.

Cardialgi er almindelig; i Sigdal samt i Hallingdals Distrikt siges den at fremkaldes mest ved uhensigtsmæssig Klædedragt og upassende Fødemidler, saasom ved salt Mad og Misbrug af Kaffe, samt ved Tobaksrøgning, der er almindelig saavel blandt Mænd som Kvinder. 7 Læger i Landfysikatet opgive at have behandlet 242 Tilfælde, 2 Læger i Ringerikes Distrikt 72, 1 i Modums 39, 1 i Hallingdals 25, 1 i Sandsværs 55 og 1 Rollags 7, tilsammen af 13 Læger 440 Behandlede; af 413 Syge vare 162 af Mand-, 251 af Kvindekjøn, 14 under, 399 over 15 Aar.

Af **Ormesygdomme** nævnes 73 behandlede Tilfælde, hvoraf 69 hos Børn.

Af **Drankersygdomme** opføres 5 behandlede Tilfælde, nemlig 4 af Delirium tremens, 1 af kronisk Alkoholisme, to i Landfysikatet, to i Ringerikes og et i Sandsværs Distrikt; af de Behandlede, der alle vare voxne Mænd, døde en af Delirium tremens i Drammen.

Af **Sindssygd** berettes om 28 nye Tilfælde; af 21 Syge vare 15 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, og af 20 vare 1 under, 19 over 15 Aar. 13 anmeldtes fra Landfysikatet, 7 fra Ringerikes, 4 fra Hallingdals og 4 fra Sandsværs Distrikt; af 23 kunne 13 sees at være indlagte i Gaustads Asyl, hvoraf 1 helbrededes, 1 i Idiotanstalten ved Kjøbenhavn; af dem, der behandledes i Hjemmet, vare 4 helbredede, 1 i Bedring ved Aarets Udgang. Af 23, for hvem Sygdommens Beskaffenhed anføres, lede 12 af Melancholi, 10 af Mani, 1 af Idiotisme. Sindssygd opføres som Dødsårsag ialt hos 3, nemlig en i Landfysikatet og to i Modums Distrikt.

For forskellige **Øiensygdomme** behandledes af 3 Læger i Ringerikes, Modums og Sandsværs Distrikter tilsammen 113 Personer.

Forgiftning. Fra Sigdal i Modums Distrikt berettes

om en Mand, at han paa en Gang indtog 1 Drakme Massa pilul. sedant., 2½ Gran Morphin, endel Strychnin og Bole-tus cervinus; der indfandt sig heftige tetaniske Kramper. Han helbrededes efter 5 å 6 Dage.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Amputation af Laaret og 1 af Overarmen paa samme Person; han døde 1 Dag efter Operationerne. 8 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre foruden flere af en Læge udførte uden Angivelse af Antal, 1 Borttagelse af Brystkjertlen, 4 af Læbekræft, 1 af Kræft paa en Finger, 4 af Sæksvulster, 1 af Tonsillerne, 1 af Uvula, 1 Operation for indgroet Negl, 8 Paracenteser af Underlivet, deraf fire hos samme Person, 7 Punktioner af Hydrops ovarii, Borttagelse af 3 Polyper i Næsen, 1 i Livmoderen, 1 Underbinding af Art. tibialis antica, 2 Operationer for Teleangi-ektasi, deraf en ved Kniv, en ved Ferrum candens, 1 Operation for Aneurisma varicosum, 2 for Haremund, 17 for Vandbrok, deraf sexten ved Punktion med eller uden Injektioner, for 1 er Maaden ikke angivet; 1 Herniotomi med dødeligt Udfald, 3 Operationer for Paraphimosis, 1 Underbinding af Hæmorrhoidalknuder, 3 Kauterisationer med Ferrum candens. 1 Reklation af Stær, 3 Iridektomier, 1 Operation for Staphyloma corneae og 1 for Ektropium.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 25 Tangforløsninger; Indikationerne, der opgives for 21, vare: Vemangel og Vesvækkelse for 14, Bækkensneverhed for 3, Barselkrampe for 2, skjævt Ansigtisleie for 1 og Thrombus vagina for 1. 21 Koner forbleve ilive; for 4 er Udfaldet ikke opgivet; af 24 Børn vare 7 dødfødte; for 1 er Udfaldet ikke opgivet. 1 Tangforløsning af sidstkomende Hoved ved Fødsel; Indikationen var Bækkensneverhed og stort Fosterhoved; Konen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 4 Vendinger, hvoraf 3 paa Grund af Tverleie, 1 paa Grund af Bækkensneverhed; af Konerne døde 1 kort Tid efter Forløsningen; 1 Barn levede, 3 vare dødfødte. 1 Perforation paa Grund af Bækkensneverhed; Konen forblev ilive (Aasen). 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden; 1 Kone forblev ilive, for den anden er Udfaldet ikke oplyst. Ialt 33 kunstige Forløsninger, hvoraf 12 i Landfysikatet, 4 i Ringerikes Distrikt, 7 i Modums, 1 i Hallingdals, 8 i Sandsværs og 1 i Rollags.

Om Fødselshjelpen i Landfysikatet bemærker Embedslægen, at de examinerede Jordemødre i Regelen benyttes ved de Fødsler, der forekomme i Drammens By og i det med denne i geistlig Henseende forenede Landdistrikt.

Antallet af **Føtte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Død- fødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Bar- selseng.	
Landfysikatet . .	818	644	114	147	13	45
Ringerike	447	259	61	40	1	16
Modum	741	543	106	99	1	30
Hallingdal	434	300	67	48	2	13
Sandsvær	344	298	67	53	-	20
Rollag	133	88	14	8	1	6
Buskeruds Amt	2 917	2132	429	395	18	130

Omkomne paa voldsom Maade 38.

For det hele Amt bliver der altsaa et Overskud af 785 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 73,1. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 14,7 pCt. af samtlige Fødte og 20,1 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 18,5 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 38,6 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 18 Døde paa Barselseng kunne desuden af Lægernes Beretninger 5 sees at være døde paa Barselseng, altsaa tilsammen 23; Dødsaaarsagen er kjendt for 13, af hvilke 8 døde af Barselfeber, 2 efter besværlig Forløsning, hvoraf en efter Vending, en efter en hurtig Fødsel og 1 uforløst, sandsynligvis ved Bristning af Livmoderen; hos den sidstnævnte var Vandet afgaaet 8 Dage før Lægens tilfældige Ankomst; faa Timer før denne indtraadte Tegn paa Bristning af Livmoderen. Hovedet stod fast i Hulheden og der sendtes Bud efter Tang, men før end denne kunde erholdes, døde Konen. Tang anlagdes nogle Timer efter, men uden Nytte, Keisersnit negtedes (W. Schmidt). 1 døde af Mania puerperalis og 1 af Hjernebetændelse.

Lægernes Beretninger indeholde ialt Opgave over 1 012 eller 48,6 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald. De hyppigste Dødsaaarsager vare: Svindsot (125), Nervefeber (119), Lungebetændelse (112), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit, Konvulsioner (tilsammen 77), Alderdomssvaghed (72), kronisk Bronchit (56), Kighoste (48), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 43), Mæslinger (38), akut Bronchit og Hjerneslag (hver 32), Kræft (29), Skarlagensfeber (26).

Veirliget. Vinteren beskrives overalt som streng i Ringerikes Distrikt med en Kulde af indtil $\div 20^{\circ}$ R., paa Kongsberg med en Middeltemperatur af $\div 10,5^{\circ}$ R. i Januar; Vaaren kom sent, var overalt kold, tør i Landfysikatet, regnfuld i Ringerikes og Sandsværs Distrikter; Sommeren indfandt sig ikke før end i Slutningen af Juni,

var i Begyndelsen kjølig og tør, senere varm og regnfuld; Høsten var lang, varm, uden synderlig Nedbør undtagen i Hallingdal og Sandsvær. Vinteren kom først i November ledsaget af stærk Kulde og megen Sne. Aarsudbyttet var nogenlunde godt, hvad Hø og Korn angaar, i Sandsvær dog noget beskadiget af Regn; Poteteshøsten var mislig undtagen i Landfysikatet og i Modums Distrikt. Fra Kongsberg meddeles følgende af Berglæge Tobiesen anstillede Iagttagelser over Temperaturforholdene og Barometerstanden:

1867.	Middelthermometerstand			Middelbarometerstand Kl. 8 Form.
	Kl. 8 Form.	Kl. 2 Efterm.	Kl. 8 Efterm.	
Januar . .	$\div 11^{\circ}$ R.	$\div 9,26^{\circ}$ R.	$\div 10,70^{\circ}$ R.	27" 5"
Februar . .	$\div 2,89$ -	$\div 0,46$ -	$\div 1,71$ -	27" 6"
Marts . . .	$\div 6,09$ -	$\div 0,19$ -	$\div 4,19$ -	27" 10"
April . . .	$\div 0,20$ -	$\div 3,63$ -	$\div 0,60$ -	27" 4"
Mai	$\div 3,90$ -	$\div 7,22$ -	$\div 4,48$ -	27" 9"
Juni	$\div 10,76$ -	$\div 13,86$ -	$\div 10,20$ -	27" 8"
Juli	$\div 11,73$ -	$\div 15,60$ -	$\div 12,22$ -	27" 7"
August . .	$\div 12,29$ -	$\div 16,45$ -	$\div 12,90$ -	27" 9"
September	$\div 6,73$ -	$\div 11,20$ -	$\div 7,50$ -	27" 8"
Oktober . .	$\div 2,80$ -	$\div 8,40$ -	$\div 3,50$ -	27" 9"
November	$\div 0,33$ -	$\div 1,50$ -	$\div 0,63$ -	27" 9"
December	$\div 8,70$ -	$\div 7,51$ -	$\div 7,53$ -	27" 7"
For Aaret	$\div 1,62$ -	$\div 5,40$ -	$\div 2,22$ -	27" 7"

Laveste Temperatur $\div 20^{\circ}$ R. den 23de Januar og 30te December.

Høieste Temperatur $\div 22^{\circ}$ R., den 24de og 25de Juni og den 12te og 13de Juli.

Laveste Barometerstand 26" 6" den 6te Februar.

Høieste — 28" 3" den 30te December.

Levemaade og hygiæniske Forholde betegnes som uforandrede i Fysikatets Landdistrikt; i Drammen vare de Fattigeres Boliger fremdeles stærkt overfyldte efter den i 1866 indtrufne store Ildebrand; fra denne By klages over tiltagende Misbrug af berusende Drikke. Fra Ringerikes Distrikt skildres Levemaade og hygiæniske Forholde fremdeles som slette for de lavere Klassers Vedkommende; i Hønefos skal Misbrug af Brændevin være stor. Fra Sigdal i Modums Distrikt omtales Boligerne som kolde, Klædedragten som uhensigtsmæssig, Renligheden som liden; Kosten bestaar om Sommeren hovedsagelig af Melspiser, ellers af stærkt saltede Fødemidler, sur Melk og Kaffe i Overmaal; Brændevins- og Øldrikken er derimod sjelden; Tobak misbruges af begge Kjøen (Edv. Kaurin). Fra Hal-

lingdal gjøres omtrent de samme Bemærkninger; dog ere Boligerne i Almindelighed upaaklagelige. Paa Kongsberg og i Sandsvær Herred betegnes de hygiæniske Forholde som gode; i Flesberg Herred ere Husene smaa og mørke, Renligheden liden; i hele Distriktet er Misbrug af spirituøse Drikke almindelig. Fra Rollag klages som før over Misbrug af Kaffe.

Fattigsygepleien. I Landfysikatet havde samtlige Fattigkommuner særskilt lønnede Fattiglæger; i Drammen behandledes af Kommunens Læge 705 fattige Syge foruden de, der indlagdes i Sygehuset, og i Landfysikatets Landdistrikt ialt 206, hvoraf i Lier 99, i Røken 64, i Hurum 43. I Ringerikes Distrikt behandledes af 1 paa Hønefos boende Privatlæge 166 fattige Syge, hvoraf 82 i Hole, 84 i Nordrehoug. I Modums Distrikt behandledes paa Eker 222, i Sigdal og Eggedal 268, paa begge Steder af private Læger. I Sandsværs Distrikt behandledes af Berglægen paa Kongsberg ialt 1527, hvoraf 909 for Byens private, 618 for det offentlige Fattigvæsens Regning; Distriktslægen behandlede 26 for Landdistriktets Fattigkommuners Regning. I Rollags Distrikt behandlede Embedslægen 12 fattige Syge; baade Læge og Jordemødre benyttedes her lidet. I Krødsherred og i Eggedal af Modums Distrikt benyttes Jordemoder sjelden.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Landfysikatet 18, deraf i Drammen elleve, i Lier tre, i Røken og Hurum, i hver to; i Ringerikes Distrikt 7, deraf i Nordrehoug, Hole og Aadalen, i hver to, i Hønefos et; i Modums Distrikt 13, deraf i Modum og Sigdal, i hver fire, i Eker tre, i Krødsherred og Eggedal, i hver et; i Hallingdals Distrikt afholdtes intet Møde; i Sandsværs Distrikt 1 Møde i hvert Herred; i Rollags Distrikt 6 Møder, deraf i Rollag fire, i Opdal to. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger: Foruden Fremlæggelse af Lægernes maanedlige Indberetninger over akutte Sygdomme samt af de gennem Sognepresterne indsendte Dødsanmeldelser have Møderne i Drammen, 3 Gange i Forbindelse med Kvarantænekommissionen, været optagne af Spørgsmaal angaaende Kvarantænebestemmelser mod Cholera; Dampskibet „Konstitutionen“ beholdtes afgivet af Staten til Cholerazaret i fornødent Tilfælde. I Sundhedskommissionens øvrige Møder afgaves Erklæringer angaaende Opførelse efter Branden af Almueskoler, Asyl og Sygehus, og Betænkninger over Andragender fra Private om Fritagelse fra Sundhedsreglerne ved Bygningers Opførelse, om Natmandsvæsenets Ordning, Renholdelse af Huse og Kjeldere, Ventilation af Kirkerne, om Garveriers og Slagteriernes Anlæg inden de tæt bebyggede Bydele, om de paatænkte Lighuse. I Fysikatets

Landdistrikt forhandlede om Sygdoms- og Dødelighedsforholdene, om den herskende Nervefeber, i Hurum tillige om Børnekopperne, i Ringerikes Distrikt ligeledes om Nervefeber og Børnekopper, i Modums Herred af Modums Distrikt om Nervefeber; Tilsynsmændene erholdt her trykte Instruxer indeholdende almindelige Sundhedsregler og Forholdsregler mod Nervefeber; i Sigdal af sidstnævnte Distrikt forhandlede om Nervefeber, Skarlagensfeber og Fnat; Ordføreren holdt Foredrag over Aandedrættet, Blodet og Aareladninger. I Sandsvær kom Sundhedsforholdene under Behandling, i Rollag de smitsomme Sygdomme, deres Udbredningsmaade og Kaffeens Misbrug. I samtlige Sundhedskommissioner i Fysikatet, Ringerikes, Sandsværs og Rollags Distrikter afgaves Erklæringer over Kvaksalverlovgivningen.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Landfysikatet	761
i Ringerikes Distrikt	337
i Modums —	539
i Hallingdals —	380
i Sandsværs —	174
i Rollags —	110

tilsammen 2301

I Drammen vaccineredes af Stadslægen, i Lier af Landfysikus, i Hønefos af Distriktslægen, i Modums Herred tildels af Distriktslægen, i Sigdal og Krødsherred af den der praktiserende Privatlæge, i Kongsberg af Distriktslægen.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 9 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over en Mand, der var død ved Drukning, en over en Mand, der var fundet i Vandet, en over en Mand, der var død efter et Stiksaar i Hjertet, en over en paa Landeveien fundet død Kvinde, en over et i Dølgemaal født og derpaa ombragt Barn, en over et i Laagen fundet Lig af en nyfødt Dreng, to over nyfødte Børn for at konstatere Dødsmaaden, en over et Hundelig i Anledning af Mistanke om Forgiftning; 9 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en i Anledning af, hvorvidt en 14 Aar gammel, med Gonorrhoe smittet, Dreng uden Opfordring eller Imødekommen fra en tiltalt Kvindes Side kunde antages at have taget Initiativet til Samleie med hende, en angaaende en Pige, med hvem nævnte Dreng havde havt Samleie, en for at afgjøre, om et Vidnesbyrd af et af Melancholi lidende Vidne kunde tillægges fuld Gyldighed, en angaaende en Arrestants Sindstilstand, en om hvorvidt en tidligere Mishandling kunde bevirke Hukommelsessvækkelse, en til Afgjørelse af, om en Domfældt kunde udholde den ham idømte Vand- og Brødstraf,

tre over Kvinder, der vare mistænkte for Barnefødsel i Dølgemaal; 6 Erklæringer, hvoraf en om en Persons Sygdom og Død som mulig Følge af tilføiet Vold, to angaaende tilføiede Legemsbeskadigelser, en angaaende Pater-nitetsspørgsmaal, en til yderligere Oplysning om Farligheden af Følgerne af nogle Knivstik, en til yderligere Oplysning om Beskaffenheden af Saar, tilføiede en Person, der var død efter et Knivstik i Hjertet. Ialt 24 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 8 i Landfysikatet, 5 i Ringerikes Distrikt, 4 i Modums, 4 i Hallingdals og 3 i Sandsværs.

Om Antallet af **Sindssyge** i Amtet og deres Forpleining meddeles følgende Opgaver, der dog ikke kunne ansees for fuldstændige: i Drammen forpleiedes 17 Sindssyge, i Fysikatets Landdistrikt for Amtets Regning 15, hvoraf paa Gaustad Asyl 6, i Ringerikes Distrikt 21, hvoraf paa Gaustad 4, samt 5 for Fattigvæsenets Regning, i Modums 17 for Amtets Regning, i Hallingdals 16, hvoraf 2 paa Gaustad, for Amtets; 8 for Fattigvæsenets Regning samt 2 privat, i Sandsværs 12, hvoraf 2 paa Gaustad, for Amtets Regning, i Rollags Distrikt 12 for Fattigvæsenets Regning.

Sygehuse. Følgende Tabel viser Antallet af de paa Amtets 2 almindelige Sygehuse, nemlig Drammens Bys Sygehus og Amtssygehuset paa Kongsberg, indkomne Sygdomstilfælde og disses Beskaffenhed.

	Drammens Bys Syge- hus.	Buskeruds Amtssyge- hus.
Febre, exanthematiske og andre . . .	102	1
Akute Sygdomme i Aandedrætsorga- nerne	15	3
Kroniske —	1	-
Akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne	-	1
Kroniske —	2	1
Nervesygdomme	1	4
Sindssygdomme	2	1
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot . . .	2	6
Blodsygdomme, Diatheser	2	1
Syphilis	4	19
Gonorrhoe, Epididymit	3	3
Hudsygdomme	2	4
Læsioner, Benbrud o. s. v.	17	15
Lateris	153	59

Transport	153	59
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	10	3
Ben- og Ledsygdomme	5	1
Kræft	-	1
Øiensygdomme	-	2
Forskjellige andre Sygdomme	-	7
Tilsammen	168	73

Angaaende Forpleiningsdagenses Antal m. v. henvises til Sygehuslisten. Paa Hønefos havdes et midlertidigt Sygehus for Jernbanens Arbeidere, paa hvilket der indkom 28 Syge, 2 laa tilbage fra det foregaaende Aar. Forpleiningsdagenses Antal var 1123.

Badeindretninger. St. Olafs Bad paa Modum var besøgt af 165 Syge. Paa Hønefos findes en Styrtebadindretning til almindelig Afbenyttelse, i Hallingdal og Rollag et Par private Styrtebade, paa Kongsberg var der en Badeindretning, tilhørende et Interessentskab, med Anledning til koldt og varmt Karbad samt Styrte.

Amtets 4 **Apotheker**, hvoraf to i Drammen, et i Hønefos og et paa Kongsberg, fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, paa Bragernæs Apothek af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper, paa Strømsø Apothek af 1 Medhjælper og 1 Discipel, paa Hønefos Apothek af 1 examineret Medhjælper og paa Kongsbergs Apothek af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Buskeruds Landfysikat: 5 Læger, alle i Drammen, desuden 1 i Drammen boende Tandlæge; 10 Jordemødre, hvoraf i Drammen to ansatte og fire privat praktiserende; 2 Hjelpevaccinatorer.
2. Ringerikes Distrikt: 2 Læger, bosatte i Hønefos; 6 Jordremødre; 4 Hjelpevaccinatorer.
3. Modums Distrikt: 5 Læger, hvoraf to paa Modum, to i Eker og en i Krødsherred; 5 Jordemødre, 3 Hjelpevaccinatorer.
4. Hallingdals Distrikt: 2 Læger, begge bosatte i Næs; 5 Jordremødre; 5 Hjelpevaccinatorer.
5. Sandsværs Distrikt: 4 Læger, hvoraf en ikke praktiserede, alle bosatte paa Kongsberg; 5 Jordemødre, hvoraf tre fast ansatte; 2 Hjelpevaccinatorer.
6. Rollags Distrikt: 1 Læge, bosat i Nore; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.

V. Jarlsberg og Laurvigs Amt

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 17,47 norske Kvadratomile, havde den 31te December 1865 85 432 Indbyggere; det er inddelt i 3 Lægedistrikter, nemlig:

1. Jarlsbergs Landfysikat (7,77 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne	Holmestrand . . .	med	2 084	Indb.
	Tønsberg	-	4 541	—
Ladestederne	Svelvik	-	1 567	—
	Horten	-	6 192	—
	Aasgaardstrand . . .	-	446	—
Herrederne	Strømmen	-	1 226	—
	Skouger	-	4 166	—
	Sande	-	3 598	—
	Botne	-	2 142	—
	Vaale	-	2 493	—
	Borre	-	2 999	—
	Sem	-	5 169	—
	Andebo	-	2 665	—
	Stokke	-	5 068	—
	Nøterø	-	4 757	—

Tilsammen 49 113 Indb.

2. Hofs Lægedistrikt (4,18 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne	Hof	med	2 375	Indb.
	Laurdal	-	2 431	—
	Ramnæs	-	3 023	—
Tilsammen				7 829 —

3. Laurvigs Lægedistrikt (5,52 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstæderne	Laurvig	med	6 327	Indb.
	Sandefjord	-	1 797	—
Herrederne	Sandeherred	-	5 423	—
	Tjødling	-	3 012	—
	Hedrum	-	4 029	—
	Brunlaugnæs	-	4 142	—
	Fredriksværn	-	1 014	—
	Tjømmø	-	2 746	—

Tilsammen 28 490 Indb.

Sundhedstilstanden betegnes i det Hele taget som nogenlunde god i Amtsfysikatet og Hofs Lægedistrikt, som mindre god i Laurvigs. Flere Sygdomme herskede epidemisk; af disse fik Nervefeber, Mæslinger og Skarlagensfeber større Udbredning; mindre Udbredning havde diphtherisk Svælgbetændelse og Kighoste. Lungebetændelse forekom hyppigt.

Dødeligheden var større end i en Række af foregaaende Aar. De Dødes Antal udgjorde 1 878 eller 21,6 af Tusinde af den beregnede Befolkning i Aarets Midte (omtrent 86 780). Antallet af Døde var 39 pCt. større end i 1866, da der døde 1 351, 40,9 pCt. større end i 1865, da der døde 1 332, og 28,9 pCt. større end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 1 456. Følgende Tabel viser Antallet af Døde i de forskjellige Lægedistrikter i de sidste 3 Aar:

	1865.	1866.	1867.
Jarlsbergs Landfysikat	807	776	1 040
Hofs Lægedistrikt	109	107	153
Laurvigs —	416	468	685

Jarlsberg og Laurvigs Amt 1 332 1 351 1 878

Sygdomskonstitutionen. Til Oplysning om de epide-

miske Forholde hidsættes hosstaaende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel.

Nervefeber var i heromhandlede Aar mere end almindelig hyppig og udbredt over det hele Amt; ialt opgives:

fra Landfysikatet	206	behandl.	Tilf.	med	36	Dødsf.
- Hofs Lægedistrikt	31	—	—	-	6	—
- Laurvigs	—	263	—	—	-	40 —

tilsammen 500 behandl. Tilf. med 82 Dødsf.

desuden opføres fra Landfysikatet 7 og fra Laurvigs Distrikt 5 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen 94 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 272 behandlede Tilfælde med 32 Dødsfald). Af de i Landfysikatets Byer behandlede Tilfælde endte 8 dødelig. I Fysikatet herskede Sygdommen dels epidemisk, i den sydlige Del i første, i den nordlige Del i sidste Trediedel af Aaret, dels spredt. I Botne Herred, hvor Sygdommen i det foregaaende Aar var indført fra Sande Herred, optraadte den i smaa Husepidemier, udbredte sig senere til Vaale; i Andebo, hvor 15 Tilfælde behandlede, indførtes den ved en hjemkommen syg Matros. I Aarets sidste Trediedel herskede en temmelig udbredt Epidemi i Skouger og Sande Herreder (55 Behandlede, hvoraf 17 døde);

	Hele Aaret.		Tiden er op- givet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	500	82	448	34	31	61	36	32	18	28	26	36	55	49	42
Simpel Feber	345	-	345	31	32	26	37	32	32	32	37	20	19	26	21
Barselfeber	41	1	41	4	6	6	2	3	3	4	-	5	-	2	6
Børnekopper	3	1	3	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-
Vandkopper	85	-	85	4	5	2	2	9	8	4	2	8	8	21	12
Skarlagensfeber	503	81	503	23	27	21	59	80	41	49	30	25	39	60	49
Rødlinger	12	-	12	1	5	1	-	3	2	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	457	14	457	-	-	-	-	-	-	13	15	30	168	126	105
Rosen	123	8	120	14	15	16	8	12	14	8	2	4	9	5	13
Herpes Zoster	9	-	8	1	1	-	1	1	1	1	-	1	-	-	1
Neldefeber	14	-	14	3	1	1	-	4	-	1	-	-	-	3	1
Kighoste	270	14	270	51	27	23	21	23	7	9	15	16	20	23	35
Diphther. Svælgbetændelse	147	22	142	6	12	14	10	15	14	21	15	13	7	6	9
Strubehoste	32	18	30	6	1	1	3	-	4	1	2	2	3	4	3
Kusma	9	-	9	1	-	1	-	2	2	-	-	-	1	2	-
Catarrhalske Sygdomme . .	3 455	47	3 289	755	394	311	247	244	154	188	130	119	180	299	268
Lungebetændelse	502	76	479	84	61	62	43	46	38	21	16	12	25	38	33
Pleurit	50	2	44	3	3	6	2	3	3	3	5	-	5	7	4
Gigtfeber	86	-	80	11	9	11	8	7	6	5	2	3	1	9	8
Koldfeber	29	-	27	2	2	3	1	2	2	2	1	3	2	7	-
Diarrhoe og Cholera nostras	1 087	17	1 081	116	85	87	103	66	62	95	137	132	76	73	49
Blodgang	5	-	5	-	-	-	-	-	4	-	-	-	1	-	-
Tilsammen	7 764	383	7 492	1 150	717	653	583	586	415	485	436	429	619	760	659

Sygdommen var her kommen fra Drammen. Til Fysikats Byer og deres nærmeste Omegn indførtes Sygdommen flere Gange, i Almindelighed ved syge Sømænd, en enkelt Gang til Aasgaardstrand ved en svensk Arbeider, uden at den dog fik synderlig Udbredning. Den abdominelle Form var overalt den herskende undtagen paa Horten, hvor der i Oktober til December forekom 7 Tilfælde af den exanthematisk Form; Smitten formodedes indført ved en Mand, der netop var kommen hjem fra Drammen. I Hofs Distrikt forekom Sygdommen dels i smaa Husepidemier, dels spredt. Af de fra Laurvigs Distrikt anmeldte Tilfælde falde 178 med 27 Dødsfald paa Laurvigs By og nærmeste Omegn, 11 med 1 Dødsfald paa Sandefjord. I Laurvig fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar og vedvarede fremdeles ved Aarets Udgang; i den øvrige Del af Distriktet forekom den mest spredt. Saavel her som i Hofs Distrikt havde Sygdommen den abdominelle Karakter undtagen paa Tjømø, hvorhen en fra Bohuslen i Sverige kommende Pige indførte exanthematisk Nervefeber, der paaviselig udbredte sig ved smitte; 24 Syge behandledes, af hvilke en døde; desuden endte et Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, dødelig; til Fredriksværn ankom en svensk Fisker lidende af exanthematisk Nervefeber; han isoleredes og Sygdommen udbredte sig ikke videre. Af 345 opgivne behandlede Tilfælde af simpel Feber falde 275 paa Landfysi-

katet, 6 paa Hofs og 64 paa Laurvigs Distrikt; af de i Landfysikatet behandlede Tilfælde forekom 209 i Byerne, nemlig 39 i Holmestrand, 59 i Horten, 111 i Tønsberg.

Af Barselfeber opføres:

fra Landfysikatet	28	behandl.	Tilfælde	med	1 Dødsf.,
- Hofs Distrikt	1	—	—	-	—
- Laurvigs	—	12	—	—	—

tilsammen 41 behandl. Tilfælde med 1 Dødsf.

Af andre Barselsygdomme nævnes 4 Tilfælde af Mania puerperalis, nemlig to i Landfysikatet og to i Laurvigs Distrikt, af hvilke ingen kunne sees at have endt dødeligt, samt 3 Tilfælde af Barselkrampe, nemlig et i Landfysikatet, der endte dødeligt, og to i Laurvigs Distrikt; den ene Kone helbrededes, den anden kom sig vel efter Barselkrampen, men døde 3 Uger efter Forløsningen paa Grund af Blødning fra Livmoderen.

Af Børnekopper kjendtes 2 Tilfælde med 1 Dødsfald i Landfysikatet og 1 Tilfælde i Laurvigs Distrikt. Den første Syge var en svensk Arbeider, der i Mai Maaned netop var kommen fra Dalsland i Sverige; han indlagdes i Amtssygehuset i Tønsberg og smittede der sin Pleierske. Det i Laurvigs Distrikt forekommende Tilfælde viste sig i Tjødling Herred; hvorfra Smitten skrev sig kunde her ikke paavises.

Af 85 anmeldte Tilfælde af Vandkopper falde 78 paa

Landfysikatet, 7 paa Laurvigs Distrikt; 62 Tilfælde i Landfysikatet opgives fra Byerne, nemlig fra Svelvig 4, Holmestrand 18, Horten 16, Tønsberg 24.

Skarlagensfeber omtales som meget udbredt gjennem hele Aaret. I Landfysikatet fortsatte den sig fra det foregaaende Aar, da den især herskede epidemisk i og om Horten, og i 1867 især udbredte sig nordover; i den øvrige Del af Fysikatet forekom den mindre hyppigt, ligesaa i Hofs Distrikt undtagen i de to sidste Maaneder af Aaret, da den gik stærkere, fornemmelig i Laurdal. I Laurvigs Distrikt fortsatte Sygdommen sig fra det foregaaende Aar og var fra Marts Maaned meget udbredt saavel i Byerne som paa Landet; den aftog henimod Aarets Ende. Der opgives ialt:

fra Landfysikatet	117	Behandlede,	af hvilke	12	døde,
- Hofs Distrikt	54	—	—	4	—
- Laurvigs —	332	—	—	65	—

tilsammen 503 Behandlede, af hvilke 81 døde.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 154 Behandlede, af hvilke 11 døde). I Fysikatets Byer behandledes 88 Tilfælde, hvoraf 1 i Svelvig, 56 med 3 Dødsfald i Holmestrand, 17 i Horten og 14 med 2 Dødsfald i Tønsberg. I Laurvigs By alene behandledes 275 Tilfælde med 51 Dødsfald. I alle 3 Distrikter forekom mange ubehandlede Tilfælde. Diphtherisk Svælgbetændelse og Betændelse af Halskjertlerne forekom ei sjelden (Wejdemann).

Af **Rødlinger** opføres fra Landfysikatet 7, fra Laurvigs Distrikt 5 behandlede Tilfælde, alle i første Halvaar.

Mæslinger vare meget almindelige i andet Halvaar; der behandledes:

i Landfysikatet . . .	383	Tilfælde med 11 Dødsfald,
i Laurvigs Distrikt . .	74	— - 3 —

tilsammen 457 Tilfælde med 14 Dødsfald.

Desuden opføres 3 Døde uden tilsvarende Antal Behandlede fra Laurvigs Distrikt. Fra Hofs Distrikt opgives ingen behandlede Tilfælde. Sygdommen begyndte i Fysikatet som Epidemi i Juli, naaede sit Hødepunkt i Oktober og vedvarede fremdeles ved Aarets Udgang. Til Laurvigs By indførtes to Tilfælde fra Drammen i Juli, men først i September begyndte Sygdommen at udbrede sig i dette Distrikt og vedvarede endnu ved Aarets Udgang. Den omtales overalt som mild, saa at Mange ikke kom under Lægebehandling. Af de behandlede Tilfælde i Landfysikatet komme 343 paa Byerne, nemlig 45 med 2 Dødsfald i Svelvig, 3 i Holmestrand, 208 med 6 Dødsfald i Horten, 87 med 2 Dødsfald i Tønsberg. I Laurvigs Distrikt forekom de fleste behandlede Tilfælde, 72 med 3

Dødsfald, i Sandefjord og nærmeste Omegn. Som sekundær Dødsårsag nævnes tre Gange Lungebetændelse, en Gang akut Bronchit.

Af **Rosen** anmeldtes:

fra Landfysikatet	107	behandl. Tilfælde med 5 Dødsf.,
- Laurvigs Distr.	16	— — - 3 —

tilsammen 123 behandl. Tilfælde med 8 Dødsf.

Af **Herpes Zoster** opføres 9 behandlede Tilfælde, nemlig 5 i Fysikatet, 1 i Hofs og 3 i Laurvigs Distrikt. Af **Neldefeber** anmeldtes 14 behandlede Tilfælde, hvoraf 13 i Landfysikatet.

Kighoste var udbredt i alle Lægedistrikter, men forholdsvis faa Angrebne kom under Lægebehandling. Der opgives:

fra Landfysikatet	245	behandl. Tilfælde med 12 Dødsf.,
- Hofs Distrikt	16	— — - 1 —
- Laurvigs —	9	— — - 1 —

tilsammen 270 behandl. Tilfælde med 14 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opgaves 148 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald). Sygdommen, der vedvarede i Landfysikatet fra det foregaaende Aar, herskede epidemisk det hele Aar i alle tre Distrikter. Som sekundær Dødsårsag opgives Lungebetændelse og Bronchit, hver hos 3, Kramper hos 2.

Diphtherisk Svælgbetændelse var lidt hyppigere end i det foregaaende Aar, men mindre hyppig end i de dernæst foregaaende 4 Aar. Der opføres:

fra Landfysikatet	130	Behandlede, af hvilke 16 døde,
- Hofs Distrikt	1	— — 1 —
- Laurvigs —	16	— — 5 —

tilsammen 147 Behandlede, af hvilke 22 døde;

desuden kjendtes i Fysikatet 2 og i Laurvigs Distrikt 6 dødelige Tilfælde, uden at det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde er opgivet, og 4 Tilfælde i Fysikatet endte dødeligt uden at have været under Behandling, tilsammen 34 Dødsfald. (I det foregaaende Aar havdes Opgave over 119 Behandlede, af hvilke 8 døde). Af de fra Landfysikatet opgivne Tilfælde forekom i Holmestrand 68 med 3 Dødsfald, i Horten 11 med 1 Dødsfald, i Tønsberg 6 med 2 Dødsfald, tilsammen i Fysikatets Byer 85 Tilfælde med 6 Dødsfald. Fra Sandefjord i Laurvigs Distrikt opføres 3 Tilfælde. Sygdommen forekom i Regelen spredt undtagen i og om Holmestrand, hvor den var epidemisk hele Aaret, samt i Strømmens Herred, hvor den var epidemisk i Juli, August og September; fra sidstnævnte Epidemi nævnes et Tilfælde af Svælglamhed (Lindseth).

Af **Strubehoste** anmeldes:

fra Landfysikatet	19	behandl.	Tilfælde	med	10 Dødsf.,
- Hofs Distrikt	1	—	—	—	—
- Laurvigs —	12	—	—	—	8 —

tilsammen 32 behandl. Tilfælde med 18 Dødsf.;

desuden opføres fra Fysikatet 3 og fra Laurvigs Distrikt 3 Tilfælde, der endte dødeligt uden det tilsvarende Antal Behandlede. (I det foregaaende Aar kjendtes 28 behandlede Tilfælde med 14 Dødsfald). Af de fra Landfysikatet anmeldte Tilfælde opgives 1 dødeligt endende Tilfælde fra Holmestrand, 13 med 4 Dødsfald fra Horten, 3 dødeligt endende Tilfælde fra Tønsberg, tilsammen fra Fysikatets Byer 17 Tilfælde, hvoraf 8 endte dødeligt.

Kusma forekom enkeltvis i Landfysikatet og i Laurvigs Distrikt. Ialt opføres 9 behandlede Tilfælde.

Catarrhalske Sygdomme vare meget hyppige, især i Januar Maaned; af de under denne Benævnelse opførte Sygdomme sees ialt at være behandlede:

i Landfysikatet	2 891	Tilfælde	med	39 Dødsfald,
i Hofs Distrikt	26	—	—	—
i Laurvigs —	538	—	—	8 —

tilsammen 3 455 Tilfælde med 47 Dødsfald,

af hvilke sidste 44 forårsagedes ved akut Bronchit, 2 ved akut Laryngit og 1 ved Forkjølelsesfeber. (I det foregaaende Aar opgaves af herhen hørende Sygdomme 2 560 behandlede Tilfælde med 21 Dødsfald). Af de fra Landfysikatet anmeldte Tilfælde falde paa Svelvig 61 med 1 Dødsfald hos en voksen Mand, der tillige led af Delirium tremens, paa Holmestrand 230, paa Horten 723 med 10 Dødsfald, paa Tønsberg 666 med 13 Dødsfald, tilsammen paa Landfysikatets Byer 1 680 Tilfælde, af hvilke 24 endte dødeligt, paa Landdistriktet 1 211 Tilfælde, af hvilke 15 endte dødeligt. For kronisk Bronchit anfører en Privatlæge i Stokke at have behandlet 85 Syge.

Lungebetændelse forekom mere end almindelig hyppig. Ialt behandlede:

i Landfysikatet af 14 Læger	312	Tilfælde	med	45 Dødsf.,
i Hofs Distrikt -	1	—	33	—
i Laurvigs —	8	—	157	—

tilsammen af 23 Læger 502 Tilfælde med 76 Dødsf.;

desuden opgives fra Fysikatet 9, fra Hofs Distrikt 1 og fra Laurvigs Distrikt 18 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen 104 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 18 Læger 366 behandlede Tilfælde med 44 Dødsfald). Af de oven opførte Tilfælde opgives fra Landfysikatets Byer følgende:

Svelvig . . . 8 med 3 Dødsf., Horten . . 40 med 9 Dødsf.,
Holmestrand 19 - 4 — Tønsberg 34 - 1 —

samt desuden i Tønsberg 5 Døde uden tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen i Byerne 101 Tilfælde og 22 Dødsfald, i Landdistriktet 211 Tilfælde og 32 Dødsfald. Af de fra Laurvigs Distrikt opgivne 43 Dødsfald komme 8 paa Laurvigs By, 10 paa Sandefjord og 1 paa Fredriksværn. Hos 32 af en Læge i Laurvigs Distrikt Behandlede havde Sygdommen sit Sæde i høire Lunge hos 14, i venstre hos 16, i begge hos 2.

For **Pleurit** behandlede 8 Læger i Landfysikatet 44 Personer, af hvilke 2 døde, 2 Læger i Laurvigs Distrikt 6 Personer.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslisters opgivet som Dødsårsag hos 26, tuberkuløs Meningit hos 15, Kramper i Børnealderen hos 17, tilsammen 58 Dødsfald, af hvilke 40 falde paa Landfysikatet og deraf i Svelvig 1, i Holmestrand 5, i Horten 16, i Tønsberg 4, tilsammen i Byerne 26, i Landdistriktet 14; 2 Dødsfald komme paa Hofs Distrikt, 16 paa Laurvigs, og deraf 6 paa Laurvigs By og 2 paa Sandefjord.

Rheumatiske Sygdomme. For Gigtfeber behandles:

i Landfysikatet	. . .	50 Tilfælde,
i Hofs Distrikt	. .	5 —
i Laurvigs —	. .	31 —

tilsammen 86 Tilfælde uden Dødsfald.

For kronisk og afebril Rheumatisme behandlede 11 Læger i Landfysikatet 519 Personer, af hvilke 305 opgives af Læger paa Horten; 1 Læge i Hofs Distrikt behandlede 13 og 1 i Laurvigs 22 Personer; tilsammen 554 Behandlede; af 526 vare 370 af Mand-, 156 af Kvindekjøn, og af 469 vare 15 under, 454 over 15 Aar.

For **Koldfeber** behandlede ialt 29 Personer, hvoraf 27 i Fysikatet, 2 i Laurvigs Distrikt; flere opgives at have været Sømænd, som havde erhvervet Sygdommen i Udlandet.

Diarrhoe og **Cholera nostras** vare mindre hyppige end i det foregaaende Aar. Der opgives:

fra Landfysikatet	974	behandl.	Tilfælde	med	9 Dødsf.,
- Hofs Distrikt	12	—	—	—	1 —
- Laurvigs —	101	—	—	—	7 —

tilsammen 1 087 behandl. Tilfælde med 17 Dødsf.;

desuden opføres fra Hofs Distrikt 1 og fra Laurvigs Distrikt 2 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede. (I det foregaaende Aar opgaves 1 346 behandlede Tilfælde med 16 Dødsfald).

Af de oven opførte Tilfælde forekom:

i Svelvig . . . 26 med 1 Dødsf., i Horten 366 med 3 Dødsf.,
i Holmestrand 56 - - - i Tønsberg 271 - 3 -
tilsammen i Landfysikatets Byer 719 Tilfælde, hvoraf 7
endte dødeligt; paa Fysikatets Landdistrikt falde 255 Til-
fælde med 2 Dødsfald.

Af **Blodgang** omtales 5 spredte Tilfælde i Landfysi-
katet.

For **Skjörbug** behandledes 1 voksen Mand, for Pur-
pura hæmorrhagica 1 Mand og 1 Kvinde, begge over 15
Aar, samtlige i Fysikatet.

Antallet af de for **Syphilis** paa Sygehusene behand-
lede Personer vil sees af følgende Opgaver:

	Tilbageliggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de Ind- komne lede af		Udgaade hel- bredede.	Døde.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Forpleinings- dagens Antal.	
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	primær syphilis.	sekundær			Md.	Kv.	Tils.	ialt.	For hver Udskreven
Carl Johansværns Sygehus	1	-	1	10	-	10	5	5	11	-	-	-	-	368	33
Amtssygehuset	4	5	9	21	24	45	4	41	47	1	5	1	6	3 480	73
Tilsammen	5	5	10	31	24	55	9	46	58	1	5	1	6	3 848	

Paa Sygelokalet i Tønsbergs Bys Fattighus indkom
2 Kvinder; Sygdomsformen er ikke opgivet; 2 Syge laa
tilbage fra det foregaaende Aar, 2 helbrededes og 2
Kvinder laa tilbage ved Aarets Slutning. Forpleinings-
dagens Antal var 249. Udenfor disse Sygehuse er fra
Landfysikatet opgivet 40, fra Laurvigs Distrikt 18 be-
handlede Tilfælde, tilsammen 58; fra Hofs Lægedistrikt
indlagdes 5 Syge i Amtssygehuset. Af 44 Privatbehand-
lede vare 31 af Mand-, 13 af Kvindekjøn, og af 36 vare
13 under, 23 over 15 Aar; af 28 lede 10 af primær, 16
af sekundær og 2 af tertiær Syphilis. Som Dødsårsag
opgives Syphilis hos 1 voksen Mand, der døde paa Amts-
sygehuset. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** indkom paa Amts-
sygehuset 6, paa Tønsbergs Fattighus Sygelokale 1 Per-
son, af hvilke 7 den ene var af Mand-, sex af Kvinde-
kjøn; udenfor Sygehusene opgives fra Landfysikatet 61,
fra Laurvigs Distrikt 19, ialt 80 Behandlede, 78 af Mand-,
2 af Kvindekjøn.

Fnat syntes paa flere Steder at tiltage i Hyppighed,
især omkring Holmestrand, Horten og Fredriksværn (An-
dersen, Backer, Rynning). 14 Læger i Landfysikatet op-
give at have behandlet 345 Personer for Fnat, og af disse
behandledes 42 af Lægerne i Holmestrand, 112 i Horten,
152 i og omkring Tønsberg; 9 behandledes af Embeds-
lægen i Hofs Distrikt, 44 af 3 Læger i Laurvigs Distrikt.
Af **Skurv** opføres 4 behandlede Tilfælde, samtlige i Fysi-
katet, og deraf 3 paa Amtssygehuset.

For **Kjertelsyge** behandlede 13 Læger i Landfysikatet
163 Personer, 1 Læge i Hofs Distrikt 6 og 3 Læger i
Laurvigs Distrikt 11; af 163 Behandlede vare 71 af Mand-,
92 af Kvindekjøn, og af 146 vare 117 under, 29 over 15

Aar. Ialt opgives Kjertelsyge som Dødsårsag hos 7,
nemlig 1 i Fysikatet, 1 i Hofs og 5 i Laurvigs Distrikt.
For Rachit behandledes 11 Personer i Fysikatet, 1 i
Hofs og 1 i Laurvigs Distrikt; af 12 vare 7 af Mand-, 5
af Kvindekjøn.

Svindst er paa Lægernes Dødslistes opgivet som
Dødsårsag hos 112 Personer. Forholdet mellem opgivne
Dødsfald af Svindst og samtlige af Læger opgivne ved
Sygdom forårsagede Dødsfald var følgende:

i Landfysikatet	79 af 492 opgivne Dødsårs.	ell. 16,1 pCt.
i Hofs Distrikt	8 - 54	— - 14,8 —
i Laurvigs	— 25 - 342	— - 7,3 —

tilsammen 112 af 888 opgivne Dødsårs. ell. 12,6 pCt.

I det foregaaende Aar var Forholdet 82 af 481 opgivne
Dødsårsager eller 17 pCt., i 1865 99 af 597 eller 16,5
pCt. Beregnes Procentforholdet i heromhandlede Aar for
Byer og Landdistrikt særskilt, viser sig følgende Re-
sultat:

i Byerne . . .	48 af 416 opgivne Dødsårs.	ell. 11,5 pCt.,
i Landdistrik-		
terne . . .	64 - 472	— - 13,6 —

men deraf falde paa

Fysikatets Byer 40 af 240 eller 16,7 pCt., paa sammes

Landdistrikt 39 af 252 eller 15,4 pCt.

Laurvigs Distrikts Byer 8 af 176 eller 4,5 pCt., paa

sammes Landdistrikt 17 af 166 eller 10,2 pCt.

Kræft opføres som Dødsårsag hos 27 Personer, hvoraf
15 i Landfysikatet, 2 i Hofs og 10 i Laurvigs Distrikt;
deraf falde paa

Landfysikatets Byer 7 | Laurvigs Distrikts Byer 6
 — Landdistrikt 8 | Landdistriktet 4
 Kræftens Sæde opgives hos 14 Døde, nemlig hos 6 i Mavesækken, hos 2 i Underlivet, hos 2 i Brystkjertlen, hos 1 i hvert af efternævnte Organer, Leveren, Livmoderen, Skeden, Endetarmen.

Af **Vatersot** opgives 24 Dødsfald, af Brights Sygdom 11, tilsammen 35, af hvilke 23 tilhørte Landfysikatet, 2 Hofs og 10 Laurvigs Distrikt.

For **Blegsot** og andre anæmiske Tilstande behandlede 13 Læger i Landfysikatet 315 Personer, af hvilke 146 opgives af Lægerne i Tønsberg, 66 af Lægerne paa Horten. Embedslægen i Hofs Distrikt behandlede 13 og 5 Læger i Laurvigs Distrikt 29 Personer for Blegsot. 1 Læge i Holmestrand behandlede 13 Tilfælde af **Hysteri**, 1 Læge i Tønsberg 17 og Privatlægen i Stokke 19. I begge Lægedistrikter omtales **Menstruationsuordener** som hyppige; 37 behandlede Tilfælde opgives fra Landfysikatet.

Af **Cardialgi**, kronisk Gastrit og Dyspepsi opføres af 13 Læger i Landfysikatet 692 behandlede Tilfælde (deraf af Lægerne paa Horten 369, af Lægerne i Tønsberg 198), af Embedslægen i Hofs Distrikt 43, af 6 Læger i Laurvigs Distrikt 51 behandlede Tilfælde.

Ormesygdomme omtales fremdeles som almindelige. 121 Tilfælde behandlede i Landfysikatet og deraf 102 paa Horten.

Af **Drankersygdomme** opføres 8 behandlede Tilfælde, nemlig 7 fra Landfysikatet, 1 fra Hofs Distrikt; af 7 Tilfælde betegnes 5 som kronisk Alkoholisme, 2 som Delirium tremens. De Behandlede vare alle voxne Mænd; 2 døde. Et af de ovenfor omtalte Tilfælde af akut Bronchit, der endte dødeligt, var forbundet med Delirium tremens.

En tilfældig **Forgiftning** ved fortyndet Saltsyre hos en voxen Pige, der havde taget en Spiseske mod „Mosot“, og en Forgiftning ved Slangebid hos en voxen Mand, begge i Landfysikatet, helbrededes.

Sindssygdomme. Foruden de under Barselfeber omtalte 4 Tilfælde af Barselmani, kom 48 nye Tilfælde af Sindssygdom under Behandling; 38 opgives af 9 Læger i Landfysikatet, 3 af Embedslægen i Hofs Distrikt og 7 af 4 Læger i Laurvigs Distrikt. Af 47 Behandlede vare 27 af Mand-, 20 af Kvindekjøn; 33, hvis Alder opgives, vare over 15 Aar. Af 44 behandlede Tilfælde betegnes 29 som Melancholi, 6 som Mani, 4 som Dements, 2 som Idiotti, hvoraf 1 medfødt, 3 som Epilepsi. Af 15 Sindssyge, for hvilke nærmere Oplysning i saa Henseende er meddelt, sees 6 at være indlagte i Sindssygeasyler, og af dette

Antal helbrededes 3; af 9, der behandlede i Hjemmet, vare 5 helbredede ved Aarets Udgang, 1 i Bedring, 1 uhelbredet og 2 døde, begge i Landfysikatet; desuden kunne 5 Sindssyge sees at være døde, hvoraf 2 i Hofs Distrikt, 3 i Laurvigs.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte, samtlige udenfor Sygehusene: 1 Amputation af Læggen, 13 Amputationer eller Exartikulationer af Finger eller Taa, 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af Kræft paa Kindet, 1 af Kræft uden Angivelse af Sædet, 4 af Sæksvulster, 2 af Lipomer, 1 af Hæmorrhoidalknuder, 1 af en fibrøs Svulst, 1 af Seneknude, 3 af forskellige andre Svulster, 2 af Tonsillerne, 1 Paracentese af Brystet, 6 Paracenteser af Underlivet, hvoraf flere gjentagne Gange paa samme Person, desuden flere Paracenteser af Underlivet, uden Angivelse af deres Antal, hos en Person, 1 Borttagelse af en Næsepolyp, 1 Underbinding af Art. brachialis, 1 Tracheotomi ved Croup med uheldigt Udfald, en Punktion af Vandbrok, 4 Herniotomier, hvoraf tre med heldigt, en med uheldigt Udfald, 1 Operation for Phimose, 3 forcerede Dilatationer af Sphincter ani, en Stæroperation ved modificeret Linearsnit, 1 Iridektomi, 1 Borttagelse af et Chalazion.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 31 Tangforløsninger; Indikationerne angives i 30 Tilfælde, nemlig Vemangel og Vesvækkelse for 22, hvoraf to Gange tillige med Fremfald af Navlesnoren, Bækkensneverhed for 3, Barselkrampe for 3, Blødning for 1, Ansigtsleie med fremfalden Navlesnor for 1; af samtlige Koner døde 1; af samtlige Børn forbleve 21 ilive, 10 vare dødfødte. 2 Vendinger, begge ved Tverleie; begge Koner forbleve ilive, begge Børn vare dødfødte; desuden 1 Vending ved Tverleie efter Exartikulation af den fremfaldte Arm i Skulderleddet; Udfaldet for Konen er ikke opgivet, Barnet var dødt (Ebbesen). 2 Perforationer, nemlig en af et hydrocephalisk Hoved, Konen døde 2 Timer efter Forløsningen (Gamborg), og en ved forsnævret Bækken; Udfaldet for Konen er ikke opgivet (Hasberg og Cappelen). 1 Embryotomi ved forsømt Tverleie med fremfalden Arm og pulsløs Navlesnor; Armen exartikuleredes i Skulderleddet og Brysthulheden udtømmes; Konen forblev ilive (Hansteen). Ialt 37 obstetriciske Operationer, hvoraf 17 i Landfysikatet, 1 i Hofs og 19 i Laurvigs Distrikt.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar.	paa Barselseng	
Jarlsbergs Landfysikat	1 411	1 040	187	236	7	62
Hofs Lægedistrikt	190	153	25	25	1	9
Laurvigs —	812	685	100	208	4	42
Jarlsberg og Laurvigs Amt . . .	2 413	1 878	312	469	12	113

Omkomne paa voldsom Maade 95.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 535 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 77,8. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 12,9 pCt. af samtlige Fødte og 16,6 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 24,9 pCt., og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 41,6 pCt. af samtlige Døde. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsårsagen hos 6, af hvilke 4 kunne sees ikke at være medtagne i Presternes Opgaver over Døde paa Barselseng; det hele kjendte Antal af Døde paa Barselseng bliver altsaa 16. De af Læger opgivne Dødsårsager

vare for 1 Barselfeber, for 1 Barselkrampe, for 1 Livmoderblødning, for 2 besværlig Forløsning (den ene ved Tang, den anden efter Punktion og Extraktion af hydrocephalisk Foster), for 1 Lungebetændelse.

Lægernes Dødslisters indeholde ialt Opgave over 888 eller 49,8 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald. De hyppigste opgivne Dødsårsager vare: Svind-sot (112), Lungebetændelse (104), Nervefeber (94), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 58), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 58), akut Bronchit (44), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 35), Alderdomssvaghed (29), Kræft (27).

Veirliet var i Begyndelsen af Aaret koldt, Vaaren kom sent, var kold, i April med megen Regn; Forsommeren var kjølig, Eftersommeren varm og drivende, Høsten med smukt Veir, Vinteren kom tidlig med stærk Kulde i December. Aaret betegnes i det Hele taget som koldere end almindeligt; Høavlen var rigelig, Kornhøsten som i et Middeljaar, Poteteshøsten slog tildels Feil. Følgende Iagttagelser over de meteorologiske Forholde paa Horten ere meddelte af Lægerne Rønne og Clasen.

	Thermometerstand R.			Middelbarometerstand. Norsk Maal.	Klare Dage.	Forherskende Vinde.
	Middøl.	Høiest.	Lavest.			
Januar	÷ 6,6 ^o	+ 1 ^o	÷ 11 ^o	28" 1,7"	11	NO.
Februar	÷ 0,75	+ 7	÷ 8	28 3	9	NO. SV.
Marts	÷ 2,3	+ 5	÷ 11	28 4	20	NO.
April	+ 1,7	+ 8	÷ 3	27 10,8	11	NO i 22 Dage.
Mai	+ 4,5	+ 13	÷ 2	28 4,4	11	NO i 21 —
Juni	+ 10,4	+ 20	+ 4	28 2,6	10	NO.
Juli	+ 12,8	+ 21	+ 7	28 1,7	11	N.
August	+ 13,7	+ 18	+ 11	28 3	12	SO.
September	+ 9,3	+ 13	+ 4	28 3	10	S. N.
Oktober	+ 5,2	+ 11	÷ 1	28 1,9	11	N.
November	+ 0,9	+ 6	÷ 3	28 3,2	18	NV.
December	÷ 5,4	+ 3	÷ 12	28 2,5	6	NO.
Hele Aaret	+ 3,7	+ 21	÷ 12	28 2,1	140	NO.

Til Sammenligning hidsættes følgende Oversigt over Middeltemperaturen i de forskjellige Maaneder af Aaret i Sandefjord efter Observationer af Ebbesen:

Januar ÷ 8 ^o R.	Mai + 5 ^o R.
Februar ÷ 1	Juni + 11
Marts ÷ 4	Juli + 13,5
April + 2	August + 14

September + 9	November + 0,1
Oktober + 1,5	December ÷ 6,7

Levemaade og hygiæniske Forholde omtales som ret gode i det hele Amt. I Landfysikatet sees fremdeles Fremgang til det Bedre i Landalmuens Levevis og Aftagen af Misbrug af spirituøse Drikke.

Fattigsygepleien. Antallet af behandlede Syge for

Fattiggassernes Regning opgives af 5 Privatlæger i Landfysikatet til 543, af Embedslægen i Hofs Distrikt til 34, med en Medikamentudgift af 20 Spd. 117 Skill., efter Fradrag af de Lægen tilkommende 25 pCt., af Embedslægen og 3 Privatlæger i Laurvigs Distrikt til 233. Fra flere Læger ere ingen Opgaver indkomne over de af dem behandlede fattige Syge. Af de ovennævnte 543 i Fysikatet falde paa Skouger 32, Sande 50, Svelvig 22, Strømmens Landsogn 32, det til Holmestrand stødende Landdistrikt 87, Horten og Borre tilsammen 300, Stokke 20; af de 233 i Laurvigs Distrikt Behandlede falde paa Laurvigs Omegn 112, Tjømø 25, Fredriksværns Prestegjeld 58, Sandeherreds Landsogn 38. Fra Landfysikatet bemærkes, at uautoriserede Fødselshjelpersker kun benyttes undtagelsesvis og da især paa afsides liggende Steder.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes at være afholdte: i Landfysikatets Kjøb- og Ladesteder 30, deraf i Holmestrand tretten, Tønsberg elleve, Aasgaardstrand tre, Svelvig to, Horten et; i Landfysikatets Landdistrikts Herreder 17, deraf i Skouger og Botne, i hvert tre, i Strømmen, Sande og Stokke, i hvert to, i Vaale, Borre, Sem, Andebo og Nøterø, i hvert et; i Hofs Distrikt 6, deraf i Hof tre, Laurdal to, Rammæs et; i Laurvigs Distrikts Byer 8, deraf i Sandefjord fire, Laurvig tre, Fredriksværn et; i Landdistriktets Herreder 7, deraf i Tjød-ling og Tjømø, i hvert to, i Sandeherred, Hedrum og Brunlaugnæs, i hvert et. Om Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger: I flere Sundhedskommissioner forhandlede om Foranstaltninger mod muligens indtrædende Cholera; det i Holmestrand i foregaaende Aar indrettede Isoleringslokale for Cholerasyge beholdtes fremdeles, ligesaa det i Jarlsø Havn ved Tønsberg liggende Lazaretfartøi, samt Lazaretet i Aasgaardstrand; i Sandefjord havde for paakommende Tilfælde et Hus i Beredskab som Choleralazaret; i Tønsberg og i Stokke havde Inventarium til Indredning af Choleralazareter paa rede Haand. I flere Herreder forhandlede om Foranstaltninger mod de herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme, saasom Nervefeber, Skarlagensfeber og Mæslinger; saaledes i Andebo, Nøterø, Vaale, Sem, Nervefeber, i Skouger, Sande, Botne og Horten Skarlagensfeber og Fnat i Hofs Distrikt. I Holmestrand forhandlede fornemmelig om Drænering af den nye Gravlund, der i 1866 var tagen i Brug uden at være dræneret; denne samt Byens Baggade forsynedes med Kloakledning. En Udvidning mod Øst af Stokkes Kirkegaard blev ikke tilladt, da det oplystes, at endel Gaarde fik sit Drikkevand fra det Sted, der paatænkte udlagt til Kirkegaard. I Aasgaardstrand rettedes endel Mangler ved de

hygiæniske Forholde, især Priveterne. I Tønsberg forhandlede om Overfylden af Logishusene for Arbeidere; i Stokke holdt Ordføreren Foredrag om Fjøsstel og Fjøs Indretning, i Hof om foreløbig Behandling af Saar og Blødninger samt om luxerede Led. I samtlige Sundhedskommissioner afgaves Erklæringer om Kvaksalverlovgivningen.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Jarlsbergs Landfysikat . . .	1 247
i Hofs Lægedistrikt	202
i Laurvigs —	732

tilsammen 2 181

Læger udførte Vaccinationen i Svelvig, Holmestrand, Horten, Tønsberg, Laurvig og Sandefjord samt i Strømmens Landsogn og i Sandeherred.

Følgende **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte: 8 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en Mand, der var død ved Hængning, en over en Matros, der var dræbt ombord i et Fartøi, en over en Mand, der var død efter et Slag i Baghovedet, en over en Mand, der tidligere var spændt i Siden, en over en Mand, der var død af Enterit og $\frac{1}{2}$ Aar før sin Død havde lidt nogen Mishandling, en over en Mand, ved hvis Død der var mistænkelige Omstændigheder tilstede, to over to Mænd, der vare pludselig døde; 2 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en angaaende en Pige, der var mistænkt for Barnefødsel i Dølgemaal, og en i Anledning af mistænkt urigtig Forhold ved Barnefødsel. Tilsammen 10 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 6 i Landfysikatet, 1 i Hofs og 3 i Laurvigs Distrikt.

Angaaende Antallet af **Sindssyge** og deres Forpleining m. v. meddeles følgende Oplysninger, der dog ei kunne ansees for fuldstændige: for Amtskommunens Regning forpleiedes ved Aarets Udgang af Sindssyge, der tilhørte Landfysikatets Landdistrikter, 42, af hvilke 4 forpleiedes paa Gaustads Asyl, 1 i Oslos og 1 paa Idiotanstalten ved København; af vedkommende Bykommuner i Fysikatet forpleiedes 12, hvoraf 4 paa Gaustads Asyl, 1 i Oslos; fra Hofs Distrikt haves Oplysning om 5 Sindssyge, der forpleiedes for Amtets Regning, og deraf 1 paa Gaustad, samt 5 for Fattigvæsenets. 24 i Laurvigs Distrikt hjemmehørende Sindssyge forpleiedes for Amtets Regning, deraf 8 paa Asyler.

Af almindelige **Sygehuse** havde Amtssygehuset i Tønsberg og Karljohansværns militære Sygehus. Desuden havde et Sygelokale i Tønsbergs Bys Fattighus. I disse Sygehuse indkom i Aarets Løb følgende Sygdomstilfælde:

	Amtssyge- huset.	Karljo- hansværens Sygehus.	Sygeloka- let i Tøns- bergs Fattighus.
Febre, exanthemat. og andre Akute Sygdomme i Brystor- ganerne	3	40	4
Kroniske — — — — —	1	21	3
Akute Sygdomme i Fordøiel- sesorganerne	-	3	4
Kroniske — — — — —	-	8	2
Nervesygdomme	-	16	-
Blodsygdomme, Diatheser .	1	2	3
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	3	13	1
Syphilis	-	2	-
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	45	10	2
Kroniske Hudsygdomme . .	10	18	1
Læsioner, Benbrud	7	15	4
Ben- og Ledsygdomme . .	6	33	4
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	2	3	1
Øiensygdom	6	26	2
Andre Sygdomme	1	-	-
Tilsammen	-	7	-
	85	217	31

Angaaende Behandlingens Udfald, Forpleiningsdagens Antal m. m. henvises til Sygehuslisten.

Sandefjords **Badeanstalt** besøgte af 576 faste Badende, hvoraf 480 fra Norge, 82 fra Danmark og 14 fra Sverige. Der behandledes af Lægerne Ebbesen og Winsnes tilsammen 452 Syge, (i det foregaaende Aar 384), af hvilke 299 eller 66,2 pCt. med og 153 eller 33,8 pCt. uden gunstigt Udfald. Med Hensyn til Badekurens Nytte i de hyppigst forekommende Sygdomme meddeles følgende Tabel:

	Med gunstigt Udfald.
Hæmorrhoidallidelser	90,9 pCt.
Kjertelsyge	88,8 —

Nervøs Svækkelse	87,7 —
Forstoppelse	86,6 —
Nervesmerter	84,6 —
Kronisk Rheumatisme	74,6 —
Kroniske Hudsygdomme	73,7 —
Lamhed	24,0 —

(Ebbesen).

Af andre Badeindretninger omtales, foruden Søbadeanstalten i Holmestrand, en Badeindretning for Kar- og Dampbad ved Karljohansværens Sygehus samt et Søbadehus for Værftets faste Arbejderes Familier, en Strømbadeindretning i Aasgaardstrand, en i Tønsberg og en i Fredriksværn, en Strømbad- og to Styrtebadindretninger i Laurvig, samt mange mindre private Strømbadehuse især i Landfysikatet, saaledes alene i Stokke syv.

Amtets 6 **Apotheker** fandtes ved Visitationen iorden; Personalet bestod paa Horten foruden af en Provisor, der har forpagtet Apotheket, af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, forøvrigt, foruden Apothekeren, i Svelvig af 1 Discipel, i Holmestrand af 1 examineret Medhjælper, i Tønsberg af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, i Laurvig af 1 Medhjælper og 1 Discipel, i Sandefjord af 1 Discipel, der i 1867 underkastede sig Medhjælperprøve.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Jarlsbergs Landfysikat: 13 Læger, hvoraf en i Svelvig, to i Holmestrand, fem paa Horten, fire i Tønsberg og en i Stokke; desuden praktiserede to i Drammen bosatte Læger i Skouger og Sande; 18 Jordemødre, hvoraf femten offentlig ansatte og tre privat praktiserende; 12 Hjelpevaccinatorer.
2. Hofs Lægedistrikt: 1 Læge bosat i Hof; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatorer.
3. Laurvigs Lægedistrikt: 7 Læger, hvoraf tre i Laurvig, to i Sandefjord, en i Fredriksværn og en paa Tjømo; 12 Jordemødre, hvoraf otte offentlig ansatte og fire privat praktiserende; 5 Hjelpevaccinatorer.

VI. Hedemarkens Amt.

Amtet, der den 31te December 1865 paa et Fladeindhold af 203,70 norske Kvadratmile havde 120 442 Indbyggere, er inddelt i 6 Lægedistrikter, nemlig:

1. Solør og Odalens Distrikt (26,48 n. □ M.) indbef.:
 Kjøbstaden Kongsvinger med 990 Indb.
 Herrederne Vinger - 6 226 —
 Eidskog - 6 920 —
 Søndre Odalen - 7 118 —
 Nordre — - 4 310 —
 Brandvold - 3 946 —
 Grue - 6 464 —
 tilsammen 35 974 Indb.
2. Hedemarkens Amtsfysikat (20,38 n. □ M.), indbefattende:
 Kjøbstaden Hamar med 1 868 Indb.
 Herrederne Vang - 8 443 —
 Stange - 6 763 —
 Romedal - 4 928 —
 Løiten - 4 537 —
 Næs - 4 448 —
 Ringsaker - 11 366 —
 tilsammen 42 353 Indb.
3. Søndre Østerdalens Distrikt (23,27 n. □ M.), indbefattende:
 Herrederne Elverum med 6 536 Indb.
 Vaaler - 4 119 —
 Lateris 10 655 Indb.

Sundhedstilstanden beskrives i Almindelighed som nogenlunde god undtagen fra Solør og Odalens samt søndre Østerdalens Distrikter, hvor den var mindre god paa Grund af Epidemier af Skarlagensfeber, Nervefeber og tildels Lungebetændelse, hvilke to sidstnævnte Sygdomme ogsaa forekom epidemisk i enkelte andre Lægedistrikter; af andre epidemiske Sygdomme af nogen Betydning omtales Kighoste, diphtherisk Svælgbetændelse og Børnekopper.

Dødeligheden var større end i flere af de foregaaende Aar; den udgjorde nemlig 16,9 af hvert Tusinde af Folkemængden i Aarets Midte (omtrent 121 170). Antallet af Døde var 2 051, hvilket er 22,2 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 679, 17,6 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 744, og 7,2 pCt. mere end det gjen-

	Transport 10 655 Indb.
Aasnæs	- 4 538 —
Hof	- 3 483 —
	tilsammen 18 676 Indb.
4. Trysils Distrikt (25,53 n. □ M.), indbefattende:
 Herredet Trysil med 4 269 Indb.
 samt Drevsjø Kapelsogn af Rendalen.
 5. Rendalens Distrikt (50,37 n. □ M.), indbefattende:
 Herrederne Aamot med 2 841 Indb.
 Storelvedalen - 2 348 —
 Rendalen - 3 177 —
 (med Undtagelse af Drevsjø Kapelsogn).
 tilsammen 8 366 Indb.
 6. Tønsets Distrikt (56,17 n. □ M.), indbefattende:
 Herrederne Lillelvedalen med 3 216 Indb.
 Tønset - 2 975 —
 Tolgen - 3 269 —
 Kvikne (fraregnet Indset Annex) - 790 —
 tilsammen 10 250 Indb.
- Indset Annex til Kvikne (1,50 n. □ M.) med 554 Indbyggere hører til Opdals Lægedistrikt i søndre Trondhjems Amt.

nemsnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 1 914.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel. (Se næste Side).

Nervefeber var omtrent lige saa hyppig som i det foregaaende Aar. Der opgives:

fra Solør og Odalens Distr.	66 Behandl., af hvilke	7 døde,
- Amtsfysikatet	31 — —	7 —
- søndre Østerdalens Distr.	93 — —	8 —
- Trysils	6 — —	3 —
- Rendalens	10 — —	2 —
- Tønsets	93 — —	10 —

tilsammen 299 Behandl., af hvilke 37 døde.
 (I det foregaaende Aar opgaves 284 Behandlede, af hvilke

Sygdom.	Hele Aaret.		Tiden er op- givet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- tede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	299	37	294	22	9	23	14	21	20	61	47	18	28	17	14
Simpel Feber	66	-	64	3	14	4	4	6	6	2	6	5	7	3	4
Barselfeber	26	4	26	5	4	1	2	2	3	3	-	2	2	1	1
Børnekopper	68	6	68	14	24	13	1	5	3	2	1	1	3	-	1
Vandkopper	18	-	18	1	1	3	-	1	-	1	3	-	4	-	4
Skarlagensfeber	301	55	301	46	45	47	42	26	16	14	19	12	6	14	14
Mæslinger	9	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
Rosen	43	-	41	7	5	3	5	4	2	2	2	4	3	2	2
Kighoste	322	15	320	-	-	8	11	16	20	27	27	52	54	62	43
Diphtherit	86	-	77	10	3	10	13	5	3	4	1	2	4	8	14
Strubehoste	6	4	6	-	-	1	2	-	-	-	-	1	2	-	-
Catarrhalske Sygdomme . .	639	12	629	91	92	82	58	45	25	35	13	26	44	63	55
Lungebetændelse	469	58	469	36	28	81	55	70	46	27	13	15	24	38	36
Pleurit	25	1	25	3	5	4	3	2	1	4	1	1	-	-	1
Gigtfeber	87	5	69	4	8	13	9	2	6	3	3	3	7	5	6
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholera nostras	169	2	169	15	24	8	10	16	15	17	12	14	14	14	10
Blodgang	13	1	13	-	-	-	1	-	-	2	6	3	-	-	1
Skjørbug	4	-	4	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-
Tilsammen	2 652	200	2 604	258	262	301	230	223	166	207	154	159	202	227	215

28 døde og ialt 29 Dødsfald). I Solør og Odalens Distrikt forekom Sygdommen mest i Eidskogs Herred, indført fra Urskog, samt i Brandvolds Herred; paa begge Steder viste den sig i Almindelighed i smaa Husepidemier, ellers sporadisk saavel i dette Distrikt som i Amtsfysikatet, Trysils og Rendalens Distrikter. I søndre Østerdalen viste Sygdommen sig epidemisk i den sydlige Del, i Tønsets Distrikt herskede den hele Aaret, dels fortsat fra det foregaaende Aar, især i Os Annex til Tolgen og i Lilleelvedalen, dels indført til Kvikne ved en Soldat, der kom hjem fra Exerccerpladsen Øisanden (i Nærheden af Trondhjem), hvor efter Sigende Sygdommen forekom, og hvorfra den med Soldater foruden til Kvikne indførtes til Ørkedal, Meldal, Rennebu og Opdal (H. L. Bull). I Almindelighed havde Sygdommen den abdominelle Karakter, men enkelte Tilfælde af exanthematisk Nervefeber forekom ogsaa, saaledes i Brandvold, Grue, Romedal og især i søndre Østerdalen. Af simpel Feber opføres 66 Tilfælde, af hvilke 26 fra Solør og Odalens Distrikt.

Af Barselfeber behandlede:

i Solør og Odalens Distrikt	4 Tilfælde med 2 Dødsfald,
i Amtsfysikatet	7 — - 2 —
i søndre Østerdalens Distrikt	7 — - - —
i Rendalens	— 5 — - - —
i Tønsets	— 3 — - - —

tilsammen 26 Tilfælde med 4 Dødsfald.

Hos 1 af de Døde var obstetricisk Operation foretagen.

Af andre Barselsygdomme nævnes Phlegmasia alba dolens hos en Kvinde i Solør og Odalens Distrikt.

Børnekopper forekom ogsaa i heromhandlede Aar, men i langt mindre Udstrækning end i det foregaaende. Der opføres:

fra Solør og Odalens Distrikt	51 behandl. Tilf. med 6 Dødsf.
- Amtsfysikatet	8 — - - —
- Trysils Distrikt	9 — - - —

tilsammen 68 behandl. Tilf. med 6 Dødsf.

(I det foregaaende Aar behandledes ialt 738 Tilfælde med 43 Dødsfald). I Solør og Odalens Distrikt forekom Sygdommen fra Aarets Begyndelse til Oktober; den var epidemisk paa Grues Finskog, hvortil Smitten var indført fra Nabobygderne i Sverige, og ialt behandledes her 31 Tilfælde; fra Grues Finskog bragtes Sygdommen flere Gange og fra Sverige en Gang ned i Hovedbygden Grue, hvor der ialt behandledes 7 Tilfælde; enkelte Tilfælde forekom i Vingers, Odalens og Brandvolds Herreder tildels ved Smitte fra Finskogen; om enkelte Tilfælde er Smitteforholdene ikke oplyste. I Amtsfysikatet forekom ialt 8 Tilfælde, 7 i Næs Herred i Marts og 1 i Vangs i December; til Næs var Sygdommen formentlig indført fra Sverige, hvor to af de først Angrebne havde været paa Arbejde; den i Vang Angrebne var en Pige, der var kommen syg fra Hadeland, hvor Sygdommen herskede. I Trysil viste Sygdommen sig kun i Osens Annexsogn i Januar og Februar, sandsynligvis ved Smitte fra Hovedbygden, hvor

den forekom i det foregaaende Aar. De almindelige Foranstaltninger mod Sygdommens Udbredelse sættes igang. Af 36 Tilfælde omtales 13 som Variolae, 23 som Varioloider; 2 af de Døde vare uvaccinerede Børn.

Af **Vandkopper** opgives fra fire Lægedistrikter ialt 18 behandlede Tilfælde.

Skarlagensfeber forekom i alle Lægedistrikter undtagen Trysils og Tønsets. Der opføres:

fra Solør og Odalens Distr.	157 Behandl., af hvilke 25 døde,
- Amtsfysikater	42 — — — 6 —
- søndre Østerdalens	
Distrikt	89 — — — 23 —
- Rendalens Distrikt . .	13 — — — 1 —

tilsammen 301 Behandl., af hvilke 55 døde; (i det foregaaende Aar opgaves 55 behandlede Tilfælde og ialt 8 Dødsfald). I Solør og Odalens Distrikt vedvarede Sygdommen som Epidemi fra det foregaaende Aar, var meget udbredt især omkring Kongsvinger og i Grue, hvorfra den i Aarets Begyndelse udbredte sig til den sydligste Del af søndre Østerdalens Distrikt; i Amtsfysikater forekom en liden Epidemi i sidste Halvdel af Aaret i og omkring Hamar. I Rendalens Distrikt forekom Sygdommen i smaa Husepidemier eller spredt. Ved Aarets Slutning var Sygdommen ophørt undtagen i Amtsfysikater. Mange Syge kom ikke under Lægebehandling, da Læge i Regelen kun kaldes i alvorligere Tilfælde. Sygdommen havde i Solør og Odalens Distrikt en temmelig ondartet Karakter; diphtherisk Svælgbetændelse, Suppuration af Halskjertlerne og Vatersot var meget hyppig tilstede. Som sekundær Dødsårsag opgives Diphtherit hos 3, Nyrebetændelse og Vatersot hos 2, Blodbrækning og Meningit, hver hos 1.

Af **Mæslinger** nævnes 9 behandlede Tilfælde i Solør og Odalens Distrikt efter Smitteindførsel fra Christiania.

Af **Rosen** opgives 43 behandlede Tilfælde, nemlig fra Solør og Odalens Distrikt 5, fra Amtsfysikater 15 samt 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, fra søndre Østerdalens Distrikt 6, fra Trysils 6, fra Rendalens 8 og fra Tønsets 3.

Kighoste herskede som Epidemi i alle Lægedistrikter undtagen i Trysils og var meget udbredt. Der opføres: fra Solør og Odalens Distrikt 27 behandl. Tilf. med 2 Dødsf.

- Amtsfysikater	225 — — — 11 —
- søndre Østerdalens Distr.	10 — — — — —
- Rendalens	— 32 — — — 1 —
- Tønsets	— 28 — — — 1 —

tilsammen 322 behandl. Tilf. med 15 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opgaves 21 behandlede Tilfælde

med 1 Dødsfald). Sygdommen optraadte i Vaarmaanederne omtrent samtidigt i de nævnte Distrikter, tiltog i Hyppighed ud over Høsten, aftog noget i December Maaned, men vedvarede dog endnu ved Aarets Slutning i alle Lægedistrikter. Den betegnes overalt som mild, saa at forholdsvis faa Angrebne kom under Lægebehandling. I Grue Herred lykkedes det ved streng Isolation af to Syge, der vare smittede paa Hamar, at forebygge Sygdommens videre Udbredning (Roll).

Diphtherisk Svælgbetændelse var meget sjelden undtagen i Trysil, hvor den herskede som Epidemi det hele Aar, men var af meget mild Karakter. Der opgives:

fra Solør og Odalens Distrikt	6 behandlede Tilfælde,
- Amtsfysikater	15 — — —
- søndre Østerdalens Distrikt	1 — — —
- Trysils	— 57 — —
- Rendalens	— 7 — —

tilsammen 86 behandlede Tilfælde uden Dødsfald. Af de fra Trysil Opgivne behandledes 35 af de dertil beskikkede Tilsynsmænd. (I det foregaaende Aar opgaves 68 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald). Af **Strubehoste** opføres fra Amtsfysikater 6 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald, samt desuden 3 Tilfælde, om hvis Udfald Intet er oplyst. (I det foregaaende Aar opførtes 9 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald).

Af **catarrhalske Sygdomme** nævnes et noget større Antal af behandlede Tilfælde end i det foregaaende Aar, nemlig:

fra Solør og Odalens Distrikt	68 Tilfælde med 1 Dødsf.,
- Amtsfysikater	213 — — — 6 —
- søndre Østerdalens Distrikt	39 — — — 1 —
- Trysils	— 53 — — —
- Rendalens	— 222 — — — 2 —
- Tønsets	— 44 — — — 2 —

tilsammen 639 Tilfælde med 12 Dødsf.; desuden opgives 2 Dødsfald uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde fra Solør og Odalens Distrikt; samtlige Dødsfald forårsagedes ved akut Bronchit. (I det foregaaende Aar behandledes tilsammen 492 Tilfælde med 9 Dødsfald). Fem Læger behandlede 62 Tilfælde af kronisk Bronchit, af hvilke 3 endte dødeligt.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Solør og Odalens Distrikt af 4 Læger

81 Behandlede, af hvilke 9 døde,

- Amtsfysikater af 5	
Læger	215 — — — 20 —

Lateris 296 Behandlede, af hvilke 29 døde

Transport 296 Behandlede, af hvilke 29 døde,				
- søndre Østerdalens Distrikt af 2				
Læger	73	—	—	10 —
- Trysils Distrikt af				
1 Læge	26	—	—	5 —
- Rendalens Distr.				
af 2 Læger . . .	53	—	—	10 —
- Tønsets Distrikt				
af 1 Læge	21	—	—	4 —

tilsammen af 15 Læger 469 Behandlede, af hvilke 58 døde. I heromhandlede Aar døde altsaa 12,4 pCt. af de Behandlede; i det foregaaende Aar opgaves 276 behandlede Tilfælde, af hvilke 37 endte dødeligt = 13,4 pCt.; i 1865 opførtes 222 behandlede Tilfælde, hvoraf 33 endte dødeligt = 14,6 pCt. Af 160 Tilfælde var Betændelsens Sæde hos 63 i høire, hos 57 i venstre og hos 40 i begge Lunger. Sygdommen viste næsten overalt en meget heftig Karakter, der i Almindelighed gjorde lokale og undertiden universelle Blodudtømmelser nødvendige (E. M. Heiberg, Juell, Roll).

Af **Pleurit** opføre 8 Læger tilsammen 25 behandlede Tilfælde, af hvilke 10 falde paa Solør og Odalens Distrikt, 8 med 1 Dødsfald paa Amtsfysikatet, 1 paa Trysils og 6 paa Rendalens Distrikt.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistor opført som Dødsårsag hos 26, tuberkuløs Meningit hos 5, Konvulsioner i Børnealderen hos 5, tilsammen 36 Dødsfald, hvoraf 9 i Solør og Odalens Distrikt, 21 i Amtsfysikatet, 4 i søndre Østerdalens og 2 i Rendalens Distrikt.

Meningitis cerebro-spinalis epidemica. Fra den sydlige Del af Trysil opgives 3 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald (J. Schanche). Samtidigt hermed forekom flere lignende Tilfælde hos Børn og yngre Kvinder i samme Del af Distriktet, men vare af saa mild Beskaffenhed, at de ikke kom under Lægebehandling.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opføres:

fra Solør og Odalens Distrikt 21 behandl. Tilf. med 1 Dødsf.				
- Amtsfysikatet	27	—	—	—
- søndre Østerdalens Distrikt	13	—	—	2 —
- Rendalens Distrikt . .	21	—	—	2 —
- Tønsets	5	—	—	—

tilsammen 87 behandl. Tilf. med 5 Dødsf.

For kronisk Rheumatisme behandlede 11 Læger i samtlige Distrikter tilsammen 117 Personer; af 86 vare 47 af Mand-, 39 af Kvindekjøn, 93, hvis Alder opgives, vare Voxne.

2 Tilfælde af **Koldfeber** nævnes som behandlede i søndre Østerdalens Distrikt.

Diarrhoe og **Cholera nostras** forekom meget sjældnere end i det foregaaende Aar; der behandledes:

i Solør og Odalens Distrikt	51 Tilfælde med 1 Dødsfald,
i Amtsfysikatet	29 — - 1 —
i søndre Østerdalens Distrikt	16 — - - —
i Trysils	18 — - - —
i Rendalens	49 — - - —
i Tønsets	6 — - - —

tilsammen 169 Tilfælde med 2 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 278 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald og ialt 4 Dødsfald).

Af **Blodgang** opgives fra Solør og Odalens Distrikt 12 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, fra Rendalens Distrikt 1 behandlet Tilfælde.

Skjerbug omtales kun fra Rendalens Lægedistrikt, hvor 4 Tilfælde behandledes; 1 Tilfælde af Purpura hæmorrhagica behandledes i Solør og Odalens Distrikt.

Antallet af de for **Syphilis** paa Amtssygehuset Behandlede vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udgaede helbrede	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primær Syphilis	sekundær	tertiær		Ialt.	Md.	Kv.		
Amtssygehuset	11	4	7	23	11	12	3	17	3	24	10	3	7	3 563	148,5

Af de Indkomne vare 2 under, 21 over 15 Aar. Som behandlede udenfor Sygehuset er opgivet 17 Tilfælde, af hvilke 9, hvoraf 4 Recidiver, i Solør og Odalens Distrikt,

(hvorfra desuden 11 indsendtes til Amtssygehuset), 6 i Amtsfysikatet, 1 i søndre Østerdalen og 1 i Trysils Distrikt. Af 12 Privatbehandlede vare 8 Mænd, 4 Kvinder,

1 under, 11 over 15 Aar; af 15 lede 5 af primære, 10 af sekundære Tilfælde.

For **Gonorrhoe** og Urethrit opgives 41 Personer at være komne under Behandling, nemlig 12 i Solør og Odalens Distrikt, 20 i Amtsfysikatet, 3 i søndre Østerdalens og 6 i Rendalens Distrikt; 19 vare Mænd, 22 Kvinder.

Fnat var i Solør og Odalens Distrikt i Aftagende i Grue og Odalens Herreder, i Tiltagende i Eidskog og Vinger; den var fremdeles meget udbredt i Amtsfysikatet og i søndre Østerdalens Distrikt, hvor trykte Forskrifter til Sygdommens Behandling uddeltes blandt Almuen (Munthe). Ialt opgives som behandlede for Fnat 190 Personer; af 167 vare 94 af Mand-, 73 af Kvindekjøn, 103 under, 64 over 15 Aar.

Af **Skurv** omtales 7 behandlede Tilfælde, hvoraf 4 i Solør og Odalens Distrikt, 2 i Amtsfysikatet og 1 i Rendalens Distrikt. En Læge anvendte med Held Acidum phenylicum (p. j. — pp. XL) i 2 Tilfælde (Langberg).

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af foregaaende Aar 12, samtlige i søndre Østerdalens Distrikt; 1 afgik i Aarets Løb ved Døden, saa at det kjendte Antal Spedalske ved Aarets Slutning var 11.

Kjertelsyge betegnes fremdeles som almindelig i Solør og Odalens Distrikt, især i Vingers og Eidskogs Herreder, samt i Amtsfysikatet; Øienlidelser vare de almindeligste Former af Sygdommen (Juell, Langberg, Bryhn), der tilskrives den daarlige Levemaade og usle Boliger. Fra de forskjellige Lægedistrikter opgive 10 Læger at have behandlet 81 Syge, af hvilke 1 døde; af 65 vare 30 af Mand-, 35 af Kvindekjøn og af 67 vare 45 under, 22 over 15 Aar. Af **Rachit** nævnes 10 behandlede Tilfælde. En Læge i Vang behandlede 13 Personer for **Struma**.

Svindstot er paa Lægernes Dødslistor opgivet som Dødsårsag hos 43, hvilket er 9,9 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne, ved Sygdom forårsagede Dødsfald (432). I det foregaaende Aar var Forholdet 13,5 pCt., nemlig 50 af 371 opgivne Dødsårsager, i 1865 11,6 pCt., nemlig 47 af 404 opgivne Dødsårsager. Antallet af opgivne Dødsfald af Svindstot og deres Forhold til samtlige af Lægerne opgivne Dødsårsager i de forskjellige Lægedistrikter var for heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsfald ialt.	Forhold af Døde af Svindstot til samtlige Døde i pCt.
Solør og Odalens . . .	7	104	6,7
Amtsfysikatet	18	151	11,9
Søndre Østerdalens . .	5	81	6,2
Trysils	4	20	20,0
Rendalens	6	50	12,0
Tønsets	3	26	11,5
Hedemarkens Amt . .	43	432	9,9

Ialt opgives 121 behandlede Tilfælde af Svindstot, hvoraf 27 i Solør og Odalens Distrikt, 57 i Amtsfysikatet, 20 i søndre Østerdalens, 2 i Trysils, 11 i Rendalens og 4 i Tønsets Distrikt. Af 100 Behandlede vare 53 af Mand-, 47 af Kvindekjøn, af 90 Behandlede 4 under, 86 over 15 Aar.

Kræft opføres som Dødsårsag hos 17, hvoraf i Solør og Odalens Distrikt 2, i Amtsfysikatet 4, i søndre Østerdalens Distrikt 7, i Rendalens 4. Kræftens Sæde er opgivet for 14, hvoraf i Mavesækken hos 7, i Brystkjertelen hos 2, i Ansigtet hos 2, i Underlæben, Spiserøret, Rygraden, hver hos 1.

Af **Vatersot** opgives af 10 Læger 52 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald samt et Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede; af Morbus Brighti opgives 4 Dødsfald; af samtlige 14 Dødsfald falde 4 paa Solør og Odalens Distrikt, 3 paa Amtsfysikatet, 3 paa søndre Østerdalens Distrikt, 3 paa Rendalens samt 1 paa Tønsets.

Blegstot siges at forekomme mindre hyppig i Amtsfysikatet. For Blegstot og anæmiske Tilstande behandlede 9 Læger tilsammen 68 Personer. Af Menstruationsuordener opgives 26 behandlede Tilfælde; for Livmodersygdomme behandlede en Læge i Amtsfysikatet 96 Personer.

Cardialgi og kronisk Gastrit betegnes fremdeles som de hyppigst under Behandling kommende Sygdomme; som en væsentlig Årsag nævnes for Mandkjønnets Vedkommende overdreven Nydelse af Tobak (Bryhn). 11 Læger opgive at have behandlet for Cardialgi, kronisk Gastrit og Dyspepsi tilsammen 338 Personer; af 204 vare 93 af Mand-, 111 af Kvindekjøn, af 206 vare 3 under, 203 over 15 Aar. To Læger i Amtsfysikatet behandlede 22 Personer for **Epilepsi**, af hvilke 1 døde.

Ormesygdomme vare almindelige i de fleste Distrikter, men kun faa Tilfælde kom under Lægebehandling; ialt opføres af 5 Læger 54 behandlede Tilfælde.

Drankersygdomme. For Delirium tremens behandledes 4 Personer, nemlig 2 i Amtsfysikatet, 1 i søndre Øster-

dalens og 1 i Rendalens Distrikt; saavidt sees kan, vare samtlige Behandlede voxne Mænd; i Solør og Odalens Distrikt døde en Mand af Alkoholisme.

Øiensygdomme vare hyppige især som en Lokalisation af Kjertelsyge; 5 Læger i Amtsfysikatet, søndre Østerdalens, Trysils og Rendalens Distrikter behandlede 130 Tilfælde. Trachomatøse Conjunctiviter omtales som hyppige i Solør og Odalens samt Tønsets Distrikter (Juell, H. L. Bull).

Af **Sindssygdom** nævnes 31 nye Tilfælde; af disse kom 8 paa Solør og Odalens Distrikt, 13 paa Amtsfysikatet, 3 paa søndre Østerdalens Distrikt, 2 paa Trysils og 5 paa Rendalens; af 23 Syge vare 14 af Mand-, 9 af Kvindeskjøn, 3 under, 20 over 15 Aar. Af 17 Sindssyge lede 6 af Melancholi, 2 af Mani, 6 af Dements og 3 af Idiomi; 4 kunne sees at være indsendte til Gaustad Asyl; af 6, der behandlede hjemme, helbrededes 3, Resten vare uhelbredede ved Aarets Ende. Som Dødsårsag opføres Sindssygdom hos 2.

Forgiftning med Skedevand forekom hos et Barn, der forblev i Live (O. Paus).

Af **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Amtssygehuset 1 Borttagelse af Læbekræft; af Lægerne forøvrigt: 15 Amputationer og Exartikulationer af Fingre og Tæer, foruden flere uden Opgivelse af Antal, 7 Gange Borttagelse af Læbekræft, 2 af Fedtsvulster, 2 af Bælgsvulster, 1 af en fibros Svulst; 1 Borttagelse af en Tonsille, 1 Operation for indgroet Negl, 6 Gange Paracentese af Underlivet paa samme Person foruden flere uden Angivelse af Antal, 1 Punktion og Jodindsprøjtning ved Hydrops ovarii, 5 Gange Operation for Polyper i Næsen, 3 for Polyper i de kvindelige Fødselsdele, 3 Operationer for Teleangiectasi, hvoraf en ved Ætsemiddel, 2 Punktioner for Vandbrok samt 1 Operation for Vandbrok uden Angivelse af Maaden, 1 Operation for Phimosis; 1 Iridektomi, 2 Gange Punktion af Cornea.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 13 Tangforløsninger; Indikationerne opgives for tolv, nemlig Vesvækkelse eller Vemangel for 7, Bækkensneverhed for 4, hydrocephalisk Hoved for 1. 10 Koner forbleve ilive, 3 døde, hvoraf en af Barselfeber 8 Dage efter Forløsningen og en af Blødning fra Livmoderen; af 12 Børn vare 8 levende, 4 dødfødte. 4 Vendinger; Indikationen er opgivet for to, nemlig Tverleie; Udfaldet for Konerne er ikke opgivet; Børnene vare dødfødte. 1 Perforation paa sidstkommende Hoved af et dødt Foster efterat Vending først var foretaget paa Grund af Tverleie. Konen døde faa Timer efter Forløsningen (E. M. Heiberg). 1 Kefalotripsi ved Bækkenforsnevring (øverste

Aabnings lige Vidde knappe 3 Tommer; efter forgjæves Forsøg paa at forløse med Tang; Fosteret forløstes derpaa ved Vending og Udtrækning; Konen døde 11 Timer efter Operationen af Emboli (Roll). 2 Gange Partus præmaturus artificialis ved Bækkensneverhed; i det ene Tilfælde var den øverste Aabnings lige Vidde ikke fuldt 3 Tommer; Fødselen fremkaldtes i Svangerskabets 33te—34te Uge; der indsprøitedes først lunkent Vand uden Virkning, derefter udvidedes Modermunden ved Presvamp og Fødsel paafulgte. Konen forblev ilive, Barnet var dødfødt (L. A. Müller). I det andet Tilfælde ere de nærmere Omstændigheder ikke anførte; Konen forblev ilive, Barnet var levende født (Bryhn). 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden, nemlig en Gang paa Grund af fast Tilheftning af Moderkagen, en Gang ved krampeagtig sammentrukken Modermund 24 Timer efter Barnets Fødsel. Begge Koner forblev ilive. Ialt 23 obstetriciske Operationer, hvoraf 9 i Solør og Odalens Distrikt, 8 i Amtsfysikatet og 2 i hvert af efternævnte Distrikter: søndre Østerdalen, Trysil, Rendalen.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	D ø d e				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Solør og Odalen	1 138	656	150	146	8	50
Amtsfysikatet . .	1 251	667	143	108	2	56
Søndre Østerdalen	570	386	76	115	5	19
Trysil	185	57	10	14	-	7
Rendalen	240	121	21	16	-	8
Tønset	312	164	31	15	-	2
Hedemarkens Amt	3 696	2051	431	414	15	142

Omkomne paa voldsom Maade 39.

Overskuddet af Fødte over Døde var altsaa 1 645 og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 55,5. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 11,7 pCt. af samtlige Fødte og 21 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 20,1 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 41,2 pCt. af samtlige Døde. Foruden de paa Prestelisterne opførte 15 Døde paa Barselseng kunne af Lægernes Beretninger endnu 3 Kvinder sees at være døde paa Barselseng, saa at det hele Antal bliver 18. Dødsårsagen er opgivet for 8, af hvilke 4 døde af Barselfeber, (hvoraf en efter kunstig Forløsning), 4 kortere eller længere Tid efter kunstig Forløsning, nemlig en faa Timer, den anden faa Dage efter Forløsningen; 1 af Emboli 11 Timer efter Forløsning med Kefalotrib, 1 af Livmoderblødning 1 Døgn efter Forløsningen.

Ialt haves fra Lægerne Opgave over 432 eller 21,5 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald. De hyppigste Dødsårsager vare: Lungebetændelse (58), Skarlagensfeber (55), Lungetæring (43), Nervefeber (37), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (36), Kræft (17), Kighoste (15), akut Bronchit (14), Vatersot og Brights Sygdom (14).

Veirliget. Vinteren var overalt koldere end sædvanlig med megen Sne; Vaaren kom ualmindelig sent og var kold, Forsommeren kjølig, Eftersommeren regnfuld, Høsten med ganske gunstigt Veir; Vinteren kom tidlig med streng Kulde. Høavlen var i det Hele taget god, Korn og Potetes frøs bort paa høiere liggende Steder, og i de nordlige Distrikter mislykkedes Høsten heraf næsten ganske.

Levemaade og hygieeniske Forholde. Der klages fra Solør og Odalens Distrikt samt fra Amtsfysikatet over slette Boliger og daarlig Levemaade blandt de lavere stillede Klasser, samt over liden Sands for Renlighed og Orden i Solør og Odalens og i den sydlige Del af søndre Østerdalens Distrikt. Fra Tønsets Distrikt bemærkes, at de hygieeniske Forholde ere ganske gode, Husene store og luftige, Sands for Renlighed og Orden tilstede, Kosten sund og kraftig, hovedsagelig bestaaende af Melk og Kjød. Fra Solør og Odalens Distrikt samt fra Amtsfysikatet omtales Misbrug af Kaffe og fra det førstnævnte Distrikt tillige større Drikfældighed, medens denne i alle de andre Distrikter betegnes som liden.

Angaaende **Fattigsygepleien** meddeles Følgende: I Solør og Odalens Distrikt behandledes af Embedslægen for Fattigkommunernes Regning 191 Syge med en Medikamentudgift af 238 Spd., i Odalen af 2 private Læger 161, i Grue af en privat Læge 223 fattige Syge med en Medikamentudgift af 163 Spd. Kongsvinger By havde en egen Fattiglæge; Byen har et leiet Lokale, der benyttedes som Fattigsygehus. I Amtsfysikatet behandledes for de forskellige Fattigkommuners Regning ialt 511 Syge. Distriktslægen i søndre Østerdalen behandlede 122 fattige Syge, Distriktslægen i Trysil 59. I Rendalens Distrikt blev af Distriktslægen og en Privatlæge for Fattigvæsenets Regning behandlet 154 Syge med en Medikamentudgift af 147 Spd., i Tønsets Distrikt af Embedslægen 17 fattige Syge.

Følgende Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Solør og Odalens Distrikt 15, hvoraf i Brandvold, søndre og nordre Odalen, i hver tre, i Eidskog og Grue, i hver to, i Kongsvinger By og i Vinger, i hver et. I Amtsfysi-

katet 17, nemlig i Løiten, Ringsaker og Næs, i hver tre, i Vang, Romedal, Stange og Hamar, i hver to. I søndre Østerdalens Distrikt 7, nemlig i Elverum, Aasnæs og Hof, i hver to, i Vaaler et. I Trysils Distrikt 1 Møde i Trysils Herred. I Rendalens og Tønsets Distrikter 1 Møde i hvert Herred. Angaaende Sundhedskommissionernes Sammensætning bemærkes, at den hele Kommunerepræsentation er indtraadt i Vangs Sundhedskommission, der forhen dannedes af Ordføreren og to valgte Medlemmer; i Lillelvedalen af Tønsets Distrikt dannes Sundhedskommissionen af hele Kommunerepræsentationen med Undtagelse af Ordføreren, i Tolgen og Kvikne ere kun enkelte af Repræsentanterne Medlemmer. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed berettes: I samtlige Sundhedskommissioner afgaves Erklæringer om Udkast til en ny Kvaksalverlov. De herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme samt Forholdsregler mod samme omhandlede i flere Møder, saaledes i de fleste Sundhedskommissioner i Solør og Odalen Nervefeber, Skarlagensfeber og Børnekopper, i Amtsfysikatet og i Aasnæs og Hof Nervefeber og Skarlagensfeber, i Elverum, Vaaler og Aamot Skarlagensfeber, i Næs Børnekopper, i Ringsaker, Elverum og Vaaler Enat, i Grue de veneriske Sygdomme, hvorhos man her besluttede at henvende sig til Amtsfysikus om, at der maatte tilstilles Kommissionen Opgaver over de fra Amtssygehuset udskrevne Syphilitiske til Fremme af en bedre Kontrol. I Grue udfærdigedes en Skrivelse til Sognepresten angaaende endel sanitære Misligheder ved Konfirmationsundervisningen. I de fleste Sundhedskommissioner i Solør og Odalen oplæstes Eilert Sundts Afhandling om Almuens Kulturtilstand, og Medlemmerne opfordredes til at virke for at den simple Almue kunde komme til at indse Nyttens af Renlighed og Orden. I Hamar foretog Sundhedskommissionen de sædvanlige Visitationer af Byens Huse for at paase Sundhedsforskrifternes Overholdelse. I Brandvold, søndre og nordre Odalen blev der fremsat Forslag til Sundhedsforskrifter, der ikke bifaldtes, under Anførsel af, at Almuens mislige økonomiske Forfatning umuliggjorde sammes Overholdelse.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Solør og Odalens Distrikt	1 052
i Amtsfysikatet	1 052
i søndre Østerdalens Distrikt	543
i Trysils	— 88
i Rendalens	— 134
i Tønsets	— 225

tilsammen 3 094

I Aamot mislykkedes Vaccinationen paa Grund af uvirksom Materie. I Kongsvinger udførtes Vaccinationen

af vedkommende Embedslæge, i Hamar af en der bosat Privatlæge, i Trysils Distrikt tildels af Embedslægen.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 6 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over en Mand, der beruset var faldt og havde brukket Hjerneskalen, en over et 14 Dage gammelt Barn, der formentlig var ihjelliget af Moderen, fire over i Dølgemaal fødte Børn, hvoraf et fandtes at være omkommet ved Drukning, 1 Synsforretning over det stærkt forraadnede Lig af et nyfødt Barn; 4 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf to angaaende tiltalte Personers Helbredstilstand, en angaaende tiltalt Persons Sindstilstand, en angaaende en Pige, for at tilveiebringe Oplysning om, hvorlænge i Forveien hun havde født; 1 Erklæring angaaende en tiltalt Persons Forklaring for Retten og 1 over et for tidligt født Barns Modenhed, afgiven af Lægen efter den ved Fødselen tilstedeværende Jordemoders Beskrivelse.

Om de for offentlig Regning ved Aarets Udgang forpleiede **Sindssyge** gives følgende Oplysninger, der dog ikke kunne ansees for fuldstændige: I Solør og Odalens Distrikt forpleiedes for Amtskommunens Regning 26. I Amtsfysikatet forpleiedes dels for Amtets, dels for Fattigkommunernes Regning 39; heraf forpleiedes i Ringsaker og Næs 21 for Amtets, 5 for Fattigvæsenets Regning. I Aarets Løb var 1 helbredet, 2 indsendte til Gaustad Asyl og 1 død. For Amtets Regning forpleiedes i søndre Østerdalens Distrikt 18; i Aarets Løb indsendtes 2 til Sindssygeasyl, 1 udvandrede og 1 døde; 6 forpleiedes for Fattigkommunernes Regning. I Trysils og Rendalens Distrikter forpleiedes henholdsvis 3 og 9 for Amtets, 2 og 1 for Fattigvæsenets Regning, i Tønsets Distrikt 14 for Amtets Regning.

Paa det eneste **Sygehus** inden Amtet, Amtssygehuset i Stange, indkom 30 Personer, hvoraf for Syphilis 23, for Ulcera 3, for Kræft, Læsion, Bensygdom og Forsnevring af Urinrøret, hver 1.

Af **Badeindretninger** omtales et Badehus i Kongsvinger til Damp-, Kar- og Styrtebad, samt flere private Styrtebad.

Amtet har 3 **Apotheker**, nemlig i Kongsvinger, i Hamar og i Tønset; de to førstnævnte fandtes ved Visitationen i orden, det sidstnævnte blev paa Grund af Distriktslægens Forflyttelse ikke visiteret. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Kongsvinger dels af 1 Medhjælper og 1 Discipel dels af 2 Disciple, i Hamar af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, i Tønset af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Solør og Odalens Lægedistrikt: 4 Læger, hvoraf tre i Kongsvinger og en i Grue; 7 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Hedemarkens Amtsfysikat: 5 Læger, hvoraf en i Hamar, en i Stange, en i Vang, en i Romedal og en i Ringsaker; 9 Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatører.
3. Søndre Østerdalens Lægedistrikt: 2 Læger, hvoraf en i Elverum og en i Aasnæs; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
4. Trysils Lægedistrikt: 1 Læge, bosat i Trysil; 2 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Rendalens Lægedistrikt: 2 Læger, hvoraf en i Stor-Elvedalen og en i Aamot; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Tønsets Lægedistrikt: 1 Læge, bosat i Tønset; 5 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatører.

VII. Christians Amt.

Amtet, der paa et Fladeindhold af 196,29 norske Kvadratomile den 31te December 1865 havde 124 980 Indbyggere, er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Hadeland og Lands Distrikt (22,46 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Jevnaker med 5 930 Indb.
Gran - 10 125 —

Lateris 16 055 Indb.

Transport 16 055 Indb.

Søndre Land - 5 284 —
Nordre — - 4 945 —

tilsammen 26 284 Indb.

2. Søndre Valders Distrikt (19,12 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Søndre Aurdal med 5 973 Indb.

Nordre — - 6 074 —

tilsammen 12 047 Indb.

3. Nordre Valders Distrikt (22,52 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Østre Slidre med 2 551 Indb.

Vestre	—	-	3 256	—
Vang		-	2 697	—

tilsammen 8 504 Indb.

4. Thotens Distrikt (11,10 n. □ M.) indbefattende:

Kjøbstaden Gjøvik med 626 Indb.

Herrederne Østre Thoten	-	7 794	—
Vestre	—	-	7 542 —
Vardal	-	4 114	—
Biri	-	5 465	—

tilsammen 25 541 Indb.

5. Faabergs Distrikt (17,61 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Lillehammer med 1 676 Indb.

Herrederne Faaberg	-	6 337	—
Gausdal	-	6 476	—
Øier	-	4 174	—

tilsammen 18 663 Indb.

6. Ringeby Distrikt (27,50 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Ringeby med 5 010 Indb.

Solliden	-	386	—
Søndre Fron	-	3 431	—
Nordre	—	-	5 262 —

tilsammen 14 089 Indb.

7. Loms Distrikt (47,64 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lom med 3 299 Indb.

Skiaker	-	2 691	—
Vaage (undt.			
Sels Annex-			
sogn)	-	5 544	—

tilsammen 11 534 Indb.

8. Lesje Distrikt (28,34 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lesje med 3 666 Indb.

Dovre	-	2 537	—
samt Sels Annex af Vaage	-	2 115	—

tilsammen 8 318 Indb.

Sundhedstilstanden var i det Hele taget god undtagen i Lands Herreder af Hadelands og Lands Distrikt, hvor den betegnes som slet paa Grund af Lungebetændelse og catarrhalske Sygdomme, samt i Ringeby Distrikt, hvor den betegnes som mindre god især paa Grund af Nervefeber. Foruden disse Sygdomme, der ogsaa forekom epidemisk i flere andre Distrikter, viste Kighoste, Børnekopper og Cerebrospinalmeningit sig epidemisk.

Dødeligheden. De Dødes Antal udgjorde 1 901, hvilket er 15,5 af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Midte (omtrent 122 540). Antallet er 13 pCt. større end i 1866, da der døde 1 682, 11 pCt. større end i 1865, da der døde 1 712, men 5 pCt. mindre end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 2 002. Følgende Tabel viser de Dødes Antal i de enkelte Lægedistrikter i de 3 sidste Aar:

Lægedistrikt.	1865.	1866.	1867.
Hadeland og Land	307	345	437
Søndre Valders	158	182	156
Nordre —	109	138	119
Thoten	353	316	462
Faaberg	230	208	297
Ringeby	215	189	200
Lom	201	176	134
Lesje	139	128	96
Christians Amt	1 712	1 682	1 901

Til Belysning af de **epidemiske Forholde** hidsættes omstaaende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel.

Nervefeber forekom langt sjældnere end i det foregaaende Aar; der opgives:

fra Hadelands og Lands Distr.	10 behl. Tilf. med 1 Dødsf.
- søndre Valders	— 8 — — - 2 —
- nordre —	— 3 — — - - —
- Thotens	— 66 — — - 2 —
- Faabergs	— 23 — — - 1 —
- Ringeby	— 58 — — - 7 —
- Loms	— 6 — — - 1 —
- Lesje	— 8 — — - 1 —

tilsammen 182 behl. Tilf. med 15 Dødsf.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 362 behandlede Tilfælde, hvoraf 37 endte dødeligt, og ialt 47 Dødsfald). Sygdommen forekom dels spredt, dels i ganske begrænsede Epidemier, i alle Distrikter undtagen i Thotens og Ringeby, hvor den var mere almindelig udbredt; i det førstnævnte Distrikt behandledes saaledes fra August til Oktober 49 Syge i østre Thotens Herred. I Ringeby Distrikt viste sig 3 tydelig afgrænsede Epidemier, nemlig i Begyndelsen af Aaret i Ringeby (13 Behandlede med 2 Døde), om Sommeren i nordre Froen (5 Behandlede), om Høsten i søndre Froen (18 Behandlede med 4 Døde); de øvrige Tilfælde i dette Distrikt vare spredte. I Skia-

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	182	15	180	12	14	11	13	9	5	13	22	33	21	14	13
Simpel Feber	30	-	29	3	5	5	1	2	3	3	1	1	1	-	4
Barselfeber	21	10	21	2	1	2	1	4	2	-	1	2	2	3	1
Børnekopper	70	5	67	-	1	4	2	13	12	4	-	8	7	9	7
Vandkopper	11	-	10	-	-	4	-	3	-	1	1	-	-	1	-
Skarlagensfeber	2	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rødlinger	33	-	33	-	10	1	16	2	2	1	-	-	1	-	-
Mæslinger	7	-	7	-	-	3	2	1	-	-	-	-	-	1	-
Rosen	36	1	32	1	5	2	5	3	3	1	2	-	-	7	3
Kighoste	89	6	89	2	-	2	3	4	18	24	14	2	7	6	7
Diphtherisk Svælgbetændelse	44	-	44	4	1	6	5	8	4	1	4	3	1	2	5
Strubehoste	3	2	3	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-
Catarrhalske Sygdomme . .	722	16	716	87	93	101	88	53	43	58	36	27	52	39	39
Lungebetændelse	642	88	642	82	84	103	121	62	60	14	14	9	19	38	36
Pleurit	36	4	33	4	5	6	6	5	2	1	1	1	2	-	-
Cerebrospinal Meningit . .	23	11	22	-	1	7	6	2	2	1	-	1	-	-	2
Gigtfeber	120	-	120	6	7	17	14	10	6	10	6	14	9	6	15
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholera nostras	131	1	131	8	9	8	8	15	13	22	16	12	6	6	8
Blodgang	10	-	10	-	-	-	1	1	1	7	-	-	-	-	-
Skjorbug	14	-	10	-	-	2	1	1	-	-	2	-	-	3	1
Tilsammen	2 228	159	2 203	211	238	284	293	200	176	161	121	115	128	135	141

ker af Loms Distrikt forekom i Juli 4 Tilfælde paa en Sæter, sandsynligvis ved Suite fra Nordfjord. Sygdommen havde i Almindelighed den abdominale Karakter undtagen i Faabergs og Loms Distrikter, hvor den cerebrale Form var den almindelige (Baumann, Riis). Af simpel Feber er anmeldt 30 Tilfælde, hvoraf 8 i søndre Valders, 12 i Thotens Distrikt.

Af **Barselfeber** opgives:

fra Hadeland og Lands Distrikt	3 behl. Tilf. med	2 Dødsf.,
- søndre Valders	— 6 —	- 3 —
- nordre —	— 3 —	- 1 —
- Faabergs	— 3 —	- 1 —
- Ringebu	— 2 —	- - —
- Loms	— 3 —	- 2 —
- Lesje	— 1 —	- 1 —

tilsammen 21 behl. Tilf. med 10 Dødsf.,

af hvilke 4 efter kunstig Forløsning ved Læge.

For **Børnekopper** opføres:

fra Hadeland og Lands Distrikt	40 Behl., af hvilke 5 døde,
- søndre Valders	— 11 — — —
- Thotens	— 16 — — —
- Faabergs	— 3 — — —

tilsammen 70 Behl., af hvilke 5 døde.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 156 Behandlede, hvoraf 3 døde). Til Lunder Annex til Jevnaker i Hadeland og

Lands Distrikt indførtes Sygdommen ved en Jernbane-arbejder fra Ringerike i Mai Maaned og vedvarede til Slutningen af Juni; 9 Syge behandlede; Sygdommen indførtes atter i September ved en Omstreiferfamilie til Jevnaker og Gran og fik stor Udbredning; Embedslægen antager at mindst 150 Personer have været angrebne; men da Sygdommen havde en mild Karakter, skete som oftest ingen Anmeldelse til Sundhedskommissionerne, saa at kun 40 Syge kom under Behandling; Sygdommen vedvarede ved Aarets Ende. Til Hedalen i søndre Valders kom i April en koppesyg Jernbanearbejder fra Ringerike, men smittede Ingen; i Juni indførtes Sygdommen atter fra Ringerike til Ulnæs Annex til nordre Aurdal, hvor 10 Personer behandlede i denne og den følgende Maaned. Til vestre Thoten førtes Sygdommen i Februar fra Sverige ved en Handelskarl og vedvarede til Mai. Ingen nærmere Oplysninger ere fremkomne om de i Øier af Faabergs Distrikt forekommende 3 Tilfælde.

Af de 11 anmeldte Tilfælde af **Vandkopper** forekom 7 i nordre Valders Distrikt.

For **Skarlagensfeber** behandlede 2 Personer i Februar i Hadeland og Lands Distrikt.

Af **Rødlinger** er anmeldt 33 behandlede Tilfælde, hvoraf 15 i nordre Valders Distrikt, 18 i Lillehammer By.

Af **Mæslinger** opgives 7 behandlede Tilfælde i Hadeland og Lands, søndre Valders og Thotens Distrikter; i det sidstnævnte Distrikt behandledes kun et Barn, der havde faaet Sygdommen i Christiania; fra dette smittedes igjen flere Personer, af hvilke dog ingen kom under Lægebehandling.

Rosen. Der opføres:

fra Hadeland og Lands Distrikt	5 Behl., af hvilke - døde,
- søndre Valders	— 5 — — —
- nordre —	— 5 — — —
- Thotens	— 5 — — —
- Faabergs	— 10 — — —
- Ringebu	— 3 — — —
- Loms	— 3 — — 1 —

tilsammen 36 Behl., af hvilke 1 døde.

Kighoste var meget udbredt i de første to Trediedele af Aaret over hele Hadeland og Lands Distrikt, hvor den ogsaa herskede det foregaaende Aar, ligeledes i andet Halvaar over den nordlige Del af Thotens og over hele Faabergs Distrikt og vedvarede i begge Distrikter ved Aarets Udgang; forholdsvis faa Tilfælde kom under Lægebehandling. I søndre Valders forekom enkelte spredte Tilfælde i Slutningen af Aaret. Der anmeldes:

fra Hadeland og Lands Distrikt	20 behl. Tilf. med 2 Dødsf.
- søndre Valders	— 7 — — —
- Thotens	— 14 — — —
- Faabergs	— 48 — — 4 —

tilsammen 89 behl. Tilf. med 6 Dødsf.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 190 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald).

Diphtherisk Svælgbetændelse forekom epidemisk kun i Faabergs Distrikt, ellers spredt; intet Tilfælde endte dødeligt; der opføres:

fra Hadelands og Lands Distrikt	1 behandlet Tilfælde,
- søndre Valders	— 1 — —
- nordre —	— 7 — —
- Thotens	— 2 — —
- Faabergs	— 24 — —
- Ringebu	— 5 — —
- Loms	— 4 — —

tilsammen 44 behandlede Tilfælde.

(I det foregaaende Aar opførtes 106 behandlede Tilfælde uden Dødsfald).

Af **Strubehoste** opgives 1 behandlet Tilfælde i Thotens og 2 i Faabergs Distrikt, af hvilke 2 endte dødeligt. (I det foregaaende Aar anmeldtes 16 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald).

Af **Kusma** forekom spredte Tilfælde i Faabergs og Ringebu Distrikter; Ingen kom under Lægebehandling.

Catarrhalske Sygdomme vare temmelig hyppige i de fleste Distrikter; i Loms Distrikt optraadte Influenza med epidemisk Udbredning fra April til September, og der behandledes ialt 61 Tilfælde, af hvilke 3 endte dødeligt (Riis). Der opføres ialt for catarrhalske Tilfælde:

fra Hadeland og Lands Distrikt	160 Behl., af hvilke 2 døde,
- søndre Valders	— 85 — — 4 —
- nordre —	— 85 — — 2 —
- Thotens	— 112 — — 3 —
- Faabergs	— 165 — — — —
- Ringebu	— 31 — — — —
- Loms	— 84 — — 5 —

tilsammen 722 Behl., af hvilke 16 døde;

10 Dødsfald foranledigedes ved akut Bronchit, 3 ved Influenza, 2 ved gangrænøs Halsbetændelse, 1 ved akut Laryngit. (I det foregaaende Aar opgaves 525 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald). 3 Læger i søndre Valders, Thotens og Lesje Distrikter behandlede tilsammen 65 Tilfælde af kronisk Bronchit, af hvilke 4 endte dødeligt; ialt opgives 9 Dødsfald af kronisk Bronchit.

Før **Lungebetændelse** opføres:

fra Hadeland og Lands Distrikt	af 2 Læger 205 Beh., hvoraf 28 døde,
- søndre Valders Distr.	- 1 — 30 — — 7 —
- nordre —	— - 1 — 38 — — 8 —
- Thotens	— - 3 — 247 — — 28 —
- Faabergs	— - 3 — 61 — — 6 —
- Ringebu	— - 1 — 24 — — 4 —
- Loms	— - 1 — 29 — — 5 —
- Lesje	— - 1 — 8 — — 2 —

tilsammen af 13 Læger 642 Beh., hvoraf 88 døde; desuden opgives fra nordre Valders Distrikt 2 Døde, der ikke havde været under Lægebehandling, altsaa tilsammen 90 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 15 Læger 343 Behandlede, af hvilke 54 døde, og ialt 57 Dødsfald). Sygdommen forekom især i Lands Herreder i Hadeland og Lands Distrikt samt i Thotens Distrikt, hvor der i første Trediedel af Aaret behandledes 280 Syge. I Land skulle Mange være døde uden Lægebehandling; Aareladning anvendtes her ofte før Lægens Ankomst, men havde ingen anden Virkning end at lindre Holdet, hvori mod Resolutionen syntes at forsinkes (Kolbjørnsen).

Af **Pleurit** opgives:

fra Hadeland og Lands Distrikt	14 behl. Tilf. med 1 Dødsf.
- søndre Valders	— 10 — — 2 —
Lateris	24 behl. Tilf. med 3 Dødsf.

Transport 24 behl. Tilf. med 3 Dødsf.					
- nordre Valders Distrikt	3	—	-	-	—
- Thotens	—	4	—	-	—
- Faabergs	—	3	—	-	1 —
- Ringebu	—	2	—	-	—

tilsammen 36 behl. Tilf. med 4 Dødsf.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistes opført som Dødsårsag hos 19, tuberkuløs Meningit hos 2, Kramper i Børnealderen hos 2, af hvilke tilsammen 23 Dødsfald 3 falde paa Hadeland og Lands Distrikt, 3 paa søndre og 4 paa nordre Valders, 8 paa Thotens, 4 paa Faabergs og 1 paa Ringebu.

Af epidemisk **Cerebrospinalmeningit** opgives:

fra Thotens Distrikt	1	behandl. Tilfælde med	-	Dødsf.
- Faabergs	—	18	—	- 10 —
- Ringebu	—	4	—	- 1 —

tilsammen 23 behandl. Tilfælde med 11 Dødsf.

Første Tilfælde behandledes paa en Plads i Faabergs Herred i Februar, hvorefter der forekom flere Tilfælde i Øiers, Gausdals og Faabergs Herreder, uden at Smitte fra et Sted til et andet kunde paavises. I April behandles et Pigebarn i Birid Herred af Thotens Distrikt, i April og Mai 3 Tilfælde i Ringebu Distrikt, hvor der senere ogsaa forekom 1 Tilfælde og hvor Sygdommen før ikke havde vist sig. Af de Behandlede vare 15 af Mand-, 8 af Kvindekjøn, 18 under, 5 over 15 Aar.

Rheumatiske Sygdomme. Af rheumatisk Feber behandles:

i Hadeland og Lands Distrikt	3	Tilfælde
i søndre Valders	—	13 —
i nordre	—	31 —
i Thotens	—	8 —
i Faabergs	—	49 —
i Ringebu	—	10 —

Lateris 114 Tilfælde

Transport 114 Tilfælde		
i Loms Distrikt	—	6 —

tilsammen 120 Tilfælde uden Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes 103 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald og ialt 2 Dødsfald). Kronisk Rheumatisme betegnes fremdeles som almindelig i alle Dele af Amtet. 5 Læger i fire forskellige Distrikter opgive ialt 195 Behandlede; af 185 vare 95 af Mand-, 90 af Kvindekjøn, 3 under, 182 over 15 Aar. En Læge i nordre Land af Hadeland og Lands Distrikt behandlede desuden 72 Personer for forskellige akute og kroniske rheumatiske Lidelser; af disse vare 52 af Mand-, 20 af Kvindekjøn, 4 under, 68 over 15 Aar.

Gastriske Sygdomme. **Cholera nostras** og **Diarrhoe** vare meget sjældne; der anmeldtes:

fra Hadeland og Lands Distrikt	4	behl. Tilf. med	-	Dødsf.
- søndre Valders	—	21	—	- - —
- nordre	—	34	—	- - —
- Thotens	—	44	—	- 1 —
- Faabergs	—	27	—	- - —
- Ringebu	—	1	—	- - —

tilsammen 131 behl. Tilf. med 1 Dødsf.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 215 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald). Af **Blodgang** omtales 10 behandlede Tilfælde uden Dødsfald, hvoraf 8 fra Thotens og 2 fra Ringebu Distrikt.

For **Skjørbug** behandles:

i søndre Valders Distrikt	4	Personer,
i Thotens	—	4 —
i Faabergs	—	6 —

tilsammen 14 Personer.

Syphilis. De paa Amtssygehuset behandlede Tilfælde vil sees af nedenstaaende Tabel:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare		Udgaaede		Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	sekundære	tertiære	helbredede	Døde.	Ialt.	Md.	Kv.		
Christians Amts Sygehus	9	-	9	23	5	18	20	5	25	2	5	2	3	2 745	101,7

Som Behandlede udenfor Sygehuset opføres 13 Tilfælde af Syphilis, nemlig 7 i Hadeland og Lands, 3 i søndre, 2 i nordre Valders og 1 i Faabergs Distrikt. Formen er opgivet for 5 Personer, af hvilke 3 lede af sekundære, 2

af tertiære Phænomenener. Af 6 Syge vare 3 af hvert Kjøn, alle over 15 Aar. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** behandles ialt 24 Personer, hvoraf 23 Mænd, 1 Kvinde; i Hadeland og Lands Distrikt behandles 4, i søndre

Valders 7, i nordre 2, i Thotens og Loms, i hver 3, i Faabergs 5.

Fnat siges at aftage i Hadeland og Lands og søndre Valders Distrikter samt i Faaberg og Gausdals Herreder af Faabergs Distrikt; i søndre Valders syntes Uddelingen af Sundhedsregler, lig de i de ringerikske Herreder gjældende, at have virket til at indskrænke Sygdommen. I Thotens Distrikt misbruges Mercurialsalve meget som Middel mod Fnat, hvorfor der ofte sees Forgiftningstilfælde; saavel i dette Distrikt som i Ringebu, Loms og Lesje og i Øiers Herred af Faabergs Distrikt var Sygdommen meget almindelig. Ialt opgives af 8 Læger 197 Behandlede, hvoraf 66 i Hadeland og Lands, 11 i søndre, 32 i nordre Valders, 41 i Thotens og 47 i Faabergs Distrikt; af 83 vare 47 af Mand-, 36 af Kvindekjøn, og af samme Antal 47 under, 36 over 15 Aar. For **Skurv** behandlede 3 Personer i søndre Valders Distrikt.

Antallet af **Spedalske** udgjorde ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 5; i heromhandlede Aar opdagedes 2 før overseede Tilfælde i Grans Herred og 1 i Vangs Herred; ved Aarets Udgang var saaledes det kjendte Antal af Spedalske inden Amtet 8, hvoraf tre i Hadeland og Lands, to i nordre Valders og tre i Lesje Distrikt.

Af **Kjertelsyge** behandlede 6 Læger i 5 forskellige Lægedistrikter 89 Tilfælde, hvoraf 1 i nordre Valders medførte Døden; 40 vare af Mand-, 49 af Kvindekjøn, 77 under, 12 over 15 Aar. Sygdommen siges overalt at være meget almindelig. For **Rachit** behandlede 19 Personer og af disse 13 i nordre Valders, af hvilke 1 døde; af 17 vare 14 af Mand-, 3 af Kvindekjøn, samtlige under 15 Aar. **Struma** omtales som hyppig i Vardals Herred af Thotens Distrikt; en Læge behandlede her 7 Personer, 1 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, hvoraf 1 under 15 Aar.

Af **Svindst** behandlede 12 Læger i samtlige Distrikter 100 Tilfælde, af hvilke 44 endte dødeligt; af 93 Behandlede vare 51 af Mand-, 42 af Kvindekjøn, 5 under, 88 over 15 Aar. Antallet af Døde — 44 — udgjør 10,3 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (427). (I det foregaaende Aar var Forholdet 35 af 353 opgivne Dødsaaarsager eller 9,92 pCt., i 1865 44 af 346 eller 12,7 pCt.). I de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindst og samtlige opgivne Dødsaaarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsaaarsager ialt.	pCt.
Hadeland og Land . .	6	90	6,67
søndre Valders	5	51	9,80
nordre —	1	37	2,70
Thoten	11	82	13,09
Faaberg	9	86	10,47
Ringebu	3	29	10,34
Lom	9	41	21,95*)
Lesje	-	9	0,00
Christians Amt	44	425	10,30

Af **Kræft** opføres 16 Dødsfald, nemlig i Thotens og i Faabergs Distrikt, i hvert 5, i Hadeland og Lands og i søndre Valders, i hvert 2, i Loms og i Lesje, i hvert 1. Ialt opgives 30 behandlede Tilfælde, hvoraf 5 i søndre, 2 i nordre Valders, 4 i Thotens, 16 i Faabergs, 2 i Ringebu og 1 i Loms Distrikt. Kræftens Sæde er opgivet for 11 af de Døde; fem lede af Mavekræft, tre af Kræft i Livmoderen, en i Tungen, en i Spiserøret og en i Underlivet.

Af **Vatersot** behandlede 8 Læger 54 Tilfælde, af hvilke 15 endte dødeligt, og ialt opgives 20 Dødsfald; af Morbus Brighti behandlede 3 Læger 12 Tilfælde, af hvilke 2 endte dødeligt, og ialt opgives 6 Dødsfald. Af samtlige 26 Dødsfald indtraf 7 i Hadeland og Lands, 2 i søndre, 3 i nordre Valders, 4 i Thotens, 6 i Faabergs, 1 i Ringebu og 3 i Loms Distrikt.

Blegsot betegnes fremdeles som meget almindelig; 10 Læger opføre 137 behandlede Tilfælde, hvoraf 90 i Faabergs Distrikt. Menstruationsuordener siges at være hyppige i Thotens Distrikt (Raabe); 3 Læger i søndre og nordre Valders samt Thotens Distrikter opgive 27 behandlede Tilfælde.

Cardialgi og kronisk Gastrit nævnes fremdeles som de Sygdomme, der hyppigst komme under Lægebehandling; som Aarsag opgives fra Faabergs Distrikt ensformig, næsten altid saltet Næring (Baumann); fra Lesje siges, at Nydelsen af Fødemidler tilberedte af det bedærvede Korn fra foregaaende Aars Høst har gjort disse Sygdomme hyppigere. 10 Læger opføre 580 Behandlede, hvoraf 158 i Hadeland og Lands, 140 i søndre Valders, 109 i nordre Valders, 46 i Thotens, 99 i Faabergs, 28 i Ringebu Distrikt; 241 vare af Mand-, 339 af Kvindekjøn,

*) I det foregaaende Aar opgaves intet Dødsfald af Svindst fra Loms Distrikt.

30 under, 550 over 15 Aar. Som Dødsarsag er kronisk Gastrit opgivet hos 4, hvoraf 3 i søndre og 1 i nordre Valders Lægedistrikt.

Af **Hysteri** nævnes 27 behandlede Tilfælde.

Af **Ormesygdomme** behandlede 6 Læger tilsammen 93 Tilfælde, hvoraf 2 Læger i Faabergs Distrikt 36; i samme Distrikt behandlede 1 tolvaarig Dreng for Bændelorm med Kouso med heldigt Resultat.

Drankersygdomme. For Drankergalskab behandlede i søndre Valders Distrikt 2 Mænd og 1 Kvinde, i Thotens 3 Mænd, i Faabergs 1 Mand, tilsammen 7; for Alkoholisisme uden Opgivelse af Arten behandlede i Hadeland og Lands Distrikt 6 voksne Mænd, af hvilke 1 døde.

Af nye Tilfælde af **Sindssygdom** opføres 21, nemlig 8 i Hadeland og Lands Distrikt, 7 i Thotens, 4 i Faabergs og 2 i Lesje. Af 12 Syge vare 4 af Mand-, 8 af Kvindekøn; om 5 oplyses, at de vare over 15 Aar. 3 indsendtes til Gaustad Asyl. Af 5 i Hjemmet Behandlede, for hvem Sygdommens Udfald opgives, vare 3 helbredede og 2 døde ved Aarets Udgang. Af 12 nye Sindssyge lede 8 af Melancholi, 4 af Mani.

Øiensygdomme, især skrofuløse, vare meget hyppige i Hadeland og Lands Distrikt (Kolbjørnsen). For forskellige Øiensygdomme, fornemmelig Betændelser i Øiets Bindehud, behandlede 138 Personer; af 131 vare 68 af Mand-, 63 af Kvindekøn, 14 under, 117 over 15 Aar.

Af forskellige **Benbrud** behandlede 5 Læger 43 Tilfælde.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes 1 Amputation med dødeligt Udfald paa Amtssygehuset; af Lægerne forøvrigt udførtes: 1 Amputation af Laaret med dødeligt Udfald, 1 Amputation af Benet med heldigt Udfald, 7 Amputationer og Exartikulationer af Fingre eller Tæer, 1 Gang Borttagelse af Læbekræft, 1 Gang af Kræft paa Næsen, 6 Gange af Bælgsulster, 1 Operation for indgroet Negl, 13 Paracenteser af Underlivet, hvoraf 10 paa samme Person, 5 Punktioner af Hydrops ovarii, 5 Operationer for Polyp i Næsen, 3 for Hareskaar, 8 for Vandbrok, hvoraf en ved Incision, syv ved Punktion med eller uden Jodinjektion, 1 Operation for Paraphimosis, 1 for Atresia ani hos et nyfødt Barn, hvor der maatte gjøres et 1½ Tomme dybt Indsnit; Barnet levede; 1 Gang Borttagelse af en 6te Finger hos et nyfødt Barn, 2 Gange af nekrotiserede Stykker af Tibia, 1 Operation for Ektropium.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 20 Tangforløsninger; Indikationerne opgives for nitten saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 17, Vemangel og Bækkensneverhed hos 1, Bækkensneverhed hos 1. Udfaldet var gunstigt for 19 af Konerne;

1 døde af Barselfeber; af Børnene vare 15 levende fødte, 5 dødfødte. 3 Vendinger, nemlig en Gang paa Grund af Tverleie, en Gang ved jevnt forsnevret Bækken efter forgjæves Forsøg paa at forløse Hovedet med Tang, en Gang ved Isseleie efter Ophør af Værne og efter at Tang var forsøgt anlagt uden Fremgang, da Hovedet ikke kunde fixeres; 2 af Konerne døde, for 1 er Udfaldet ikke opgivet; Børnene vare dødfødte. 1 Udtrækning ved Fødderne ved forsnevret Bækken; Konen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 2 Perforationer, hvoraf den ene ved Bækkensneverhed (Hals), den anden paa Grund af Konens mislige Tilstand (Baumann), begge efter forgjæves Forsøg paa at forløse med Tang; 1 af Konerne døde. 1 Abortus artificialis ved Retroversion af Livmoderen i 3die Måned efter forgjæves Forsøg paa Reposition og efter at faretruende Phænomener vare indtraadte; Konen forblev ilive (B. M. Müller). 3 kunstige Forløsninger af Moderkagen, hvoraf en paa Grund af fast Sammenvoxning med Livmoderen, en paa Grund af manglende Veer; for den tredie er Indikationen ikke opgivet; 1 af Konerne døde 6 Dage efter Forløsningen af Barselfeber. Ialt 30 obstetriciske Operationer, hvoraf 7 i Hadeland og Lands, 5 i søndre, 2 i nordre Valders, 5 i Thotens, 2 i Faabergs, 4 i Ringebu, 3 i Loms og 2 i Lesje Distrikt.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar.	paa Barselseng	
Hadeland og Land	719	437	83	75	5	25
søndre Valders .	369	156	32	14	3	11
nordre — .	230	119	27	15	1	8
Thoten	684	462	80	43	2	22
Faaberg	490	297	51	55	3	20
Ringebu	404	200	45	30	1	30
Lom	294	134	27	14	2	14
Lesje	220	96	17	16	1	9
Christians Amt . .	3 410	1 901	362	262	18	139

Omkomne paa voldsom Maade 37.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 509 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 55,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 10,6 pCt. af samtlige Fødte og 19 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 13,8 pCt., og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 32,8 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 18 Døde paa Barselseng kunne af Lægerne Beretninger endnu 2 Kvinder sees at være døde paa

Barselseng, saa at det hele Antal bliver 20. Lægernes Beretninger indeholde Oplysning om Dødsarsagen hos 15 Barselkoner, af hvilke 10 døde af Barselfeber og deraf 6 efter kunstig Forløsning, 1 af Barselkrampe efter Vending udført af Jordemoder, 1 af Blødning fra Livmoderen lige efter Forløsningen, 1 af Pleurit og 1 nogle Dage efter fortidlig Nedkomst; 1 døde uforløst ved forliggende Moderkage af Livmoderblødning; Læge var tilkaldt men kom for sent (Kolbjørnsen).

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 427 eller 22,9 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald. De hyppigste Dødsarsager vare: Lungebetændelse (90), Svindsot (44), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 26), Hjernebetændelse, tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 23), Alderdomssvaghed (17), Nervefeber og Kræft (hver 15), Hjerneslag og organisk Hjertefeil (hver 14).

Veirliget. Vinteren var kold, varede længere end sædvanligt, Vaaren kom meget sent, var kjølig, Sommeren var kort men paa de fleste Steder drivende, Høsten kom tidlig med Kulde og Regn; Slutningen af Aaret var ligeledes kold. Paa Grund af den sene Vaar kom Sæden sent i Jorden, hvorfor Potetesavlen i Almindelighed mislykkedes, medens Kornhøsten blev god, i Hadeland og Lands samt i søndre Valders Distrikt endog rig, undtagen i de gudbrandsdalske Distrikter, hvor Kornet for en stor Del frøs bort. Høavlen var overalt meget god. Distriktslæge Printz meddeler følgende Oversigt over meteorologiske Iagttagelser, anstillede paa hans Bopæl i Nærheden af vestre Slidre Kirke i nordre Valders Distrikt, i en Høide af omtrent 1200 Fod over Havet.

M a a n e d.	Middel-temperatur.	Høieste Temperatur.	Laveste Temperatur.	Skyede Dage.	Klare Dage.	Stille Dage.	Vind-dage.	Snedage.	Regn-dage.
Januar	÷ 13,5°R.	÷ 6° R.	÷ 24°R.	20	11	30	1	10	-
Februar	÷ 3,3	+ 5	÷ 13	16	12	16	12	9	2
Marts	÷ 5,0	+ 7	÷ 15	15	16	20	11	5	1
April	+ 0,4	+ 5	÷ 8	20	10	15	15	9	1
Mai	+ 2,9	+ 11	÷ 3	18	13	19	12	5	6
Juni	+ 8,3	+ 19	+ 2	15	15	17	13	2	9
Juli	+ 10,8	+ 20	+ 4	18	13	24	7	-	17
August	+ 12,0	+ 20	+ 7	19	12	20	11	-	12
September	+ 6,3	+ 11	+ 2	19	11	14	16	-	12
Oktober	+ 2,0	+ 8,5	÷ 6	22	9	23	8	3	10
November	÷ 0,2	+ 4	÷ 8	15	15	6	24	1	1
December	÷ 9,1	+ 1	÷ 19,5	19	12	25	6	8	-
Hele Aaret	+ 0,97	+ 20 *)	÷ 24**)	216	149	229	136	52	71

*) den 14de Juli og 4de August. **) den 16de Januar.

Levemaade og hygieeniske Forholde betegnes i Almindelighed som nok saa gode i de fleste Distrikter. I Faabergs Distrikt omtales de mere velstaaende Folks Boliger som store og vel indrettede, hvorimod de Fattigeres Boliger, Beklædning og Levemaade sædvanlig er daarlig (Torkildsen). Næringsmidlerne omtales ellers i Regelen som kraftige; paa Thoten har man paa de større Gaarde begyndt at opbevare Næringsmidler, især ferskt Kjød, hermetisk nedlagt til Brug om Sommeren (Rognstad). Kaffe misbruges i søndre Valders og Faabergs Distrikter;

Nydelsen af Brændevin var overalt i Aftagende; alene paa Hadeland siges det fremdeles at nydes i Overmaal; bayersk Øl drikkes sjelden; i nordre Valders bruges hjemmebrygget Øl meget almindelig. Fra Land klages over den mislige Sædelighedstilstand især blandt de lavere Klasser; Natteløberiet er her meget almindeligt (Kolbjørnsen).

Fattigsygepleien. Følgende Antal Syge opgives at være behandlet for Fattigkommunernes Regning:

i Hadeland og Lands Distrikt	273
i søndre Valders	— 96
i nordre —	— 37
i Thotens	— 66
i Faabergs	— 215
i Ringeby	— 55
i Lom	— 109
i Lesje	— 44

tilsammen 895

Fattigsygepleien siges i Almindelighed at være god; kun fra nordre Valders omtales den som mindre tilfredsstillende. Jordemødre benyttes sjelden i sidstnævnte Distrikt (Printz).

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Antal Møder: i Hadeland og Lands Distrikt 8, hvoraf i Gran tre, i søndre og nordre Land, i hver to, i Jevnaker et; i søndre Valders 7, nemlig fire i nordre, tre i søndre Aurdal; i nordre Valders 8, hvoraf i vestre Slidre fire, i østre Slidre og i Vang, i hver to; i Thotens 7, nemlig i Gjøvik og vestre Thoten, i hver to, i østre Thoten, Vardal og Biri, i hver et; i Faabergs 8, nemlig i Øier tre, i Faaberg og Gausdal, i hver to, i Lillehammer et; i Ringeby ialt 3 Møder; i Loms 4, hvoraf i Vaage to, i Lom og Skiaker, i hver et; i Lesje 3, nemlig to i Lesje, et i Dovre. Angaaende Sundhedskommissionernes Virksomhed meddeles følgende Oplysninger: I samtlige Sundhedskommissioner undtagen i Thotens kunne Erklæringer sees at være afgivne over Kvaksalverlovgivningen; i flere Herreder forhandlede om de herskende epidemiske Sygdomme, saaledes Nervefeber i Jevnaker, Gran, østre og vestre Thoten og i Ringeby, Lungebetændelse i Land, østre og vestre Thoten, Cerebrospinalmeningit i Gausdal og Øier, Fnat i østre og vestre Thoten samt i Skiaker, Blodgang i Gjøvik, Børnekopper og Kighoste i Jevnaker og Gran. I hvert af Lægedistrikterne i Valders tryktes og uddeltes 1000 Exemplarer af Sundhedsregler, affattede i Lighed med de i de Ringerikske Herreder gjældende og vedtagne af Sundhedskommissionerne. I Gran, Jevnaker, vestre Slidre og Vang forhandlede om Kirkegaarde og Fordringer til samme, i de to sidstnævnte Herreder tillige om Gravenes fortidlige Opgraven til nye Lig; i vestre Slidre ansattes en Graver ved hver Kirkegaard for at paase, at Opgravningen ikke skulde ske for tidligt. I Lands Herreder holdt Ordføreren Foredrag over Anvendelse af varme og kolde Omslag, om de paalideligste Dødstegn, om Aareladninger og om Klædedragten, i søndre og nordre Aurdal om Lys, Luft og Vand, i Lesje om Kaffes Misbrug.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Hadeland og Lands Distrikt	661
i søndre Valders	— 279
i nordre —	— 149
i Thotens	— 666
i Faabergs	— 276
i Ringeby	— 152
i Loms	— 131
i Lesje	— 415

tilsammen 2 729

I Grans Herred og paa Lillehammer vaccineredes af vedkommende Embedslæger.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over en Kone, der var død i Barselseng, en over et Foster, der ved Fødselen var forraadnet, tre over i Dølgemaal fødte Børn. 1 Synsforretning over Skelettet af et paa en Kirkegaard fundet Barnelig. 6 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf to over Kvinder, der vare mistænkte for Barnefødsel i Dølgemaal. Ialt 12 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Hadeland og Lands samt Faabergs Distrikt, i hvert tre, i Ringeby og Loms, i hvert to, i Thotens og søndre Valders Distrikt, i hvert et.

Om Antallet af de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** i Amtet meddeles følgende Opgaver: I Hadelands og Lands Distrikt forpleiedes for Amtets Regning 25, i søndre Valders 21, hvoraf 1 paa Gaustad Asyl og 2 afgik ved Døden i Aarets Løb, i nordre Valders 5, i Thotens 13, i Faabergs 21 for Amtets Regning, hvoraf to døde, samt 26 dels privat forpleiede, dels for Fattigvæsenets Regning; i Ringeby Distrikt 16 for Amtets Regning, hvoraf 1 paa Gaustad Asyl, i Loms 18, hvoraf 1 paa Gaustad, og 18 dels privat forpleiede dels for Fattigvæsenets Regning, i Lesje 7 for Amtets Regning, hvoraf 3 paa Asyl.

Amtet har kun et **Sygehus**, Amtssygehuset i Lillehammer; paa dette indkom i Aarets Løb 33 Syge, af hvilke 23 lede af Syphilis, 2 af Læsioner, 1 af hver af efternævnte Sygdomme: Feber, Pericardit, Epilepsi, Meningitis cerebro-spinalis, Helminthiasis, Kræft, Ulcera, Hydrocele. Forøvrigt henvises med Hensyn til Behandlingens Udfald, Behandlingsdagens Antal m. V. til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** omtales flere private Styrtebadeindretninger i Hadeland og Lands, søndre og nordre Valders, Faabergs og Lesjes Distrikter.

Amtets 2 **Apotheker**, i Lillehammer og Gjøvik, fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden af

Apothekerne, i Lillehammer af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, i Gjøvik af 1 Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Hadeland og Lands Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Gran og en i søndre Land; 5 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatorer.
2. Søndre Valdres Distrikt: 2 Læger, begge i nordre Aurdal; 5 Jordemødre, hvoraf 4 ansatte, samt en ledig Post; 5 Hjelpevaccinatorer.
3. Nordre Valdres Distrikt: 1 Læge bosat i vestre Slidre; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatorer.

4. Thotens Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i østre Thoten og en i Gjøvik; 7 Jordemødre; 9 Hjelpevaccinatorer.
5. Faabergs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Lillehammer og en i Gausdal; 5 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.
6. Ringebu Distrikt: 1 Læge bosat i søndre Fron; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.
7. Loms Distrikt: 1 Læge, boende i Lom; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatorer.
8. Lesje Distrikt: 1 Læge, boende i Lesje; 4 Jordemødre (og 1 Post ledig); 4 Hjelpevaccinatorer.

VIII. Bratsbergs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 115,88 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 82 037 Indbyggere. Det er inddelt i følgende 7 Lægedistrikter, nemlig:

1. Landfysikatet (8,25 n. □ M.) indbefattende:

Kjøbstæderne Skien	med 4 776 Indb.
Porsgrund	- 2 774 —
Brevik	- 2 162 —
og Herrederne Eidanger	- 2 729 —
Solum	- 4 867 —
Gjerpen	- 4 772 —
Slendal	- 1 088 —
tilsammen	23 168 Indb.
2. Kragerø Lægedistrikt (12,85 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Kragerø	med 4 089 Indb.
Ladestederne Langesund	- 916 —
Stathelle	- 501 —
og Herrederne Bamle	- 4 383 —
Sandøkedal	- 5 260 —
Drangedal	- 3 191 —
tilsammen	18 340 Indb.
3. Holdens Lægedistrikt (8,18 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Holden	med 3 300 Indb.
Lunde	- 2 257 —
Bø	- 2 633 —
Saude	- 3 939 —
tilsammen	12 129 Indb.

4. Saulands Lægedistrikt (15,54 n. □ M.), indbefattende

Herrederne Hiterdal	med 3 126 Indb.
Hjærtdal	- 2 869 —
Gransherred (Hovinds Sogn undtaget)	- 1 398 —
tilsammen	7 393 Indb.
5. Hvideseids Lægedistrikt (17,57 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Silegjord	med 3 855 Indb.
Hvideseid	- 3 421 —
Nissedal	- 1 801 —
tilsammen	9 077 Indb.
6. Laurdals Lægedistrikt (36,22 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Laurdal	med 1 464 Indb.
Moland	- 2 120 —
Mo	- 1 903 —
Vinje	- 1 888 —
Rauland (Mjøsstrandens Sogn undtaget)	- 906 —
tilsammen	8 281 Indb.
7. Tinns Lægedistrikt (17,22 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Tinn	med 2 632 Indb.
samt Hovinds Sogn (af Gransherred)	- 846 —
og Mjøsstrandens Sogn (af Rauland)	- 171 —
tilsammen	3 649 Indb.

Sundhedstilstanden var mindre god i de fleste Lægedistrikter, i Landfysikatet, Kragerø og Holdens Distrikter endog slet i første Halvaar; kun fra Tinns og Saulands Distrikter betegnes den som ganske god. Flere og meget udbredte Epidemier herskede, nemlig Skarlagensfeber, Lungebetændelse, catarrhalske Sygdomme og Børnekopper i første Halvaar, Mæslinger og Nervefeber i andet. Kighoste forekom epidemisk det hele Aar; gastriske Sygdomme vare sjældnere end sædvanlig.

Dødeligheden var betydelig, nemlig 25,8 af Tusinde af Befolkningen i Aarets Midte (omtrent 81 300); de Dødes Antal var større end i en Række af foregaaende Aar; det udgjorde 2 095, hvilket er 22,9 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 705, 43 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 465, og 37,9 pCt. mere end det aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde

1 519. Følgende Tabel viser de Dødes Antal i de forskellige Lægedistrikter i 1866 og 1867.

Lægedistrikt.	1866.	1867.
Landfysikatet	565	665
Kragerø	468	443
Holden	251	365
Sauland	96	150
Hvideseid	124	227
Laurdal	138	183
Tinn	63	62

Bratsbergs Amt 1 705 2 095

Den største Forøgelse i Dødeligheden skriver sig fra Hvideseids Distrikt, dernæst fra Laurdals og Saulands.

Til nærmere Belysning af de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammenstillede Tabel.

Sygdom.	Hele Aaret.		Tiden er op- givet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- jede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	159	19	146	7	3	9	8	7	6	13	25	16	15	19	18
Simpel Feber	95	-	92	16	15	12	7	5	5	5	10	2	5	3	7
Barselfeber	17	4	17	2	-	3	1	3	2	-	2	3	-	-	1
Børnekopper	48	-	48	2	3	11	15	12	3	-	-	-	-	-	2
Vandkopper	10	-	10	7	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-
Skarlagensfeber	548	101	548	147	94	117	84	44	23	20	8	2	2	5	2
Mæslinger	666	5	666	-	-	-	-	-	-	-	9	28	38	134	457
Herpes Zoster	8	-	8	-	-	1	2	1	1	-	1	-	-	-	2
Rosen	42	-	42	3	6	3	10	5	-	3	1	3	1	4	3
Kighoste	277	17	277	36	21	31	9	33	24	13	6	7	27	32	38
Diphtherit	31	2	31	7	3	8	5	2	1	1	-	-	2	1	1
Strubehoste	14	9	10	1	2	2	-	-	1	1	-	1	1	1	-
Kusma	10	-	10	-	-	-	1	-	1	1	-	5	1	1	-
Catarrhalske Sygdomme . .	1 200	-	990	164	270	140	93	75	38	29	28	26	53	33	41
Lungebetændelse	513	80	507	58	94	108	70	59	27	16	10	5	19	16	25
Pleurit	10	1	8	2	1	-	-	2	-	2	-	-	-	-	1
Gigtfeber	47	3	43	3	5	9	8	5	6	1	-	1	2	3	-
Koldfeber	4	-	4	-	-	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-
Diarrhoe og Cholera nostras	241	4	241	29	27	27	21	16	26	17	27	22	13	10	6
Blodgang	10	1	10	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	3 950	246	3 708	484	544	482	337	270	174	122	129	121	179	262	604

Nervefeber forekom sjældnere end i noget af de foregaaende fem Aar. Der opgives:

fra Landfysikatet	74	behandl.	Tilfælde med	8	Dødsfald,
- Kragerø Distr.	24	—	—	-	3 —
- Holdens	28	—	—	-	5 —
- Saulands	17	—	—	-	1 —
- Hvideseids	16	—	—	-	2 —

tilsammen 159 behandl. Tilfælde med 19 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 303 behandlede Tilfælde med 43 Dødsfald). Sygdommen forekom dels spredt

dels i lidet udbredte Epidemier. I Landfysikatet viste den sig epidemisk kun i Slemdal og Gjerpen, fornemmelig ved Fossum Jernværk. Sygdommen indførtes ofte ved syge Sømænd, uden at den dog i Regelen fra disse udbredtes videre. Saaledes indførtes den tre Gange til Fysikatet; til Langesund ankom i Februar to syge Sømænd, til Bamle en syg Sømænd fra Danmark. I alle disse Tilfælde indskrænkedes Sygdommen til de først Angrebne. I Stathelle viste sig to Tilfælde af Cerebraltypus, det ene hos en Skipper fra Ostfriesland, det

andet hos en Dreng, hvis Fader havde tilseet Skipperen; til Kragerø indførtes Cerebraltypus fra Skotland ved en Sømand, fra hvem Sygdommen overførtes til 3 andre Personer; til Sandøkedal bragtes Abdominaltypus ved en Sømand fra Antwerpen og udbredte sig til 4 Gaarde med ialt 12 behandlede Tilfælde. I Holdens Distrikt viste Sygdommen sig først paa en afsides Gaard i Saude, hvorfra den ved Smitte bragtes videre ud i Herredet. Af de i Saulands Distrikt behandlede Tilfælde forekom 15 i Tuddal. I Hvideseid forekom Sygdommen som en liden Epidemi i Nissedal og i Silgjord, til hvilket Sted den antoges bragt fra Tvedestrand. Sygdommen havde, undtagen i de omtalte Tilfælde af den cerebrale Form, overalt den abdominale Karakter. Kun en Læge (J. O. Andersen) synes at tillægge Sygdommens Overførelse ved Smitte liden Vægt. Af simpel Feber opføres ialt 95 behandlede Tilfælde, nemlig fra Landfysikatet 26, fra Kragerø Distrikt 52 og fra Hvideseids 17.

Af **Barsefeber** opgives:

fra Landfysikatet	6	behandl.	Tilfælde	med	2	Dødsfald,
- Kragerø Distr.	6	—	—	—	1	—
- Laurdals	5	—	—	—	1	—

tilsammen 17 behandl. Tilfælde med 4 Dødsfald; desuden opgives fra hvert af ovennævnte Lægedistrikter 1 dødeligt endende Tilfælde uden tilsvarende Antal Behandlede, ialt altsaa 7 Dødsfald. Fra Landfysikatet nævnes 3 Tilfælde af Barsemani, der helbrededes.

For **Børnekopper** behandledes:

i Kragerø Distrikt	46	Personer,
i Hvideseids	2	—

tilsammen 48 Behandlede uden Døde.

Som i foregaaende Aars Medicinalberetning anført angrebes i December 1866 en Sømand af Børnekopper nogen Tid efter sin Hjemkomst fra England til Kragerø og indlagdes i Sygehus. I det Hus, hvori han havde boet, angrebes en Pige, der ogsaa indlagdes i Sygehus, og fra Huset smittedes en Kone, der igjen smittede sin Mand. Sygdommen bragtes derpaa atter ved en hjemkommen Sømand til et Logishus for Sømænd i Kragerø, hvor Værten indsygnede; herfra bragtes Smitten til Kammerfos Sagbrug i Sandøkedal. Til to andre Huse i Kragerø antoges Smitten bragt tilbage fra Landdistriktet. Ialt behandlede i Kragerø 8 Tilfælde paa 5 forskellige Steder. Paa Kammerfos forekom 4 Tilfælde; Skolehuset indrettedes her til Lazaret. Til et andet Sted i Sandøkedal bragtes Sygdommen ved den først omtalte Sømand, og herfra smittedes efter al Sandsynlighed et Par Gaarde i Bamle, paa hvilke Sygdommen fik en større Udbredning, før Di-

striktslægen fik Underretning om dens Udbrud, da Menis gjorde Adkomsten umulig. 3die Gang indførtes Sygdommen til et Strandsted i Sandøkedal ved en Omstreiferfamilie bestaaende af 4 Personer, der samtlige indsygnede. Et Par Tilfælde forekom derhos tæt ved Kragerø uden at det kunde paavises, hvorfra Smitten var kommen. Sygdommen var mild, saa at Ingen døde. De Syge indlagdes enten i Sygehus eller interneredes i sit Hjem, ligesom ogsaa de Friske i de angrebne Huse saavidt muligt interneredes. Almindelig Vaccination og Revaccination sattes i Gang; ialt revaccineredes 17 à 1800 Personer. Af de Angrebne vare 19 under 15 Aar; 1 Voxen og 4 Børn vare uvaccinerede. I Hvideseids Distrikt indsygnede af Børnekopper to Personer, der i December vare komne fra Arendal til Treungens Annex til Nissedal, og fra dem udbredtes Sygdommen videre i det følgende Aar.

Vandkopper omtales som almindelige i Marts og April i Fysikatets Landdistrikt, hvor dog Ingen kom under Lægebehandling. I Kragerø Distrikt behandledes 9, i Hvideseids 1 Tilfælde.

Skarlagensfeber, der i det foregaaende Aar var almindelig i den sydlige Del af Amtet, udbredte sig i dette Aar opover Thelemarken; ialt opgives:

fra Landfysikatet	247	Behandlede,	hvoraf	37	døde,
- Kragerø Distrikt	124	—	—	19	—
- Holdens	155	—	—	42	—
- Saulands	3	—	—	1	—
- Hvideseids	19	—	—	2	—

tilsammen 548 Behandlede, hvoraf 101 døde; desuden opføres fra Landfysikatet 36 Døde, fra Kragerø Distrikt 8 og fra Hvideseids 1, uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at der ialt kjendes 146 Dødsfald af Skarlagensfeber. (I det foregaaende Aar opgaves 612 Behandlede, af hvilke 88 døde, og tilsammen 124 Døde). I Landfysikatet, Kragerø og Holdens Distrikter vedvarede Sygdommen som udbredt Epidemi fra det foregaaende Aar indtil Mai Maaned, efter hvilken Tid den forekom spredt indtil Aarets Slutning; til Drangedal bragtes den først i Begyndelsen af Aaret fra Skien og var meget ondartet. Til Hiterdal bragtes Sygdommen ligeledes i Aarets Begyndelse fra Holden og Saude, fik stor Udbredning og vedvarede hele Aaret; i Hvideseids Distrikt forekom den fra Marts til Juli uden at vinde synderlig Udbredning. I alle Distrikter kom mange Tilfælde ikke under Lægebehandling. Sygdommen var i Almindelighed meget ondartet, især i Holdens Distrikt, hvor der i den hele Epidemi fra Høsten 1866 til August 1867 af 189 Behandlede døde 59; gangrænøse Halsbetændelser, Abscesser og

Vatersot vare her meget hyppig tilstede. En Læge anfører, at jo slettere de hygiæniske Forholde vare, desto mere ondartet var Sygdommen og omvendt; han iagttog fremdeles, at i Husenes øvre Etager vare forholdsvis kun Faa angrebne og deraf Ingen farligt (Bentzen).

Af **Mæslinger** opgives:

fra Landfysikatet	154	behandl.	Tilf.	med	5	Dødsf.,
- Kragerø Distrikt	505	—	—	—	—	—
- Saulands	—	4	—	—	—	—
- Hvideseids	—	3	—	—	—	—

tilsammen 666 behandl. Tilf. med 5 Dødsf.; desuden opgives 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede fra Kragerø Distrikt. Sygdommen begyndte i Brevig i August; nærmere Oplysning om hvorfra den blev indført hid meddeles ikke; herfra bragtes den i Midten af Oktober til Kragerø og Porsgrund og i November dels fra Porsgrund dels fra Stathelle til Skien og Solums Herred; paa alle de omtalte Steder herskede den fremdeles ved Aarets Ende. Fra Kragerø udbredte Sygdommen sig stærkt til Landsbygderne omkring. I Hiterdal og i Nissedal forekom den som Epidemi i December. I Laurdals Distrikt viste sig endel Tilfælde i Høidalsmo og Vinje. Sygdommen var overalt mild, saa at forholdsvis faa Angrebne kom under Lægebehandling.

For **Herpes Zoster** behandledes 8 Personer i Landfysikatet.

Af **Rosen** er opført 42 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald, nemlig fra Landfysikatet 11 med 1 Dødsfald, fra Kragerø Distrikt 15 med 2 Dødsfald, fra Holdens og Hvideseids, fra hvert 8.

Kighoste var meget udbredt over hele Amtet, men kun faa Tilfælde kom under Behandling. Der anmeldtes ialt:

fra Landfysikatet	164	Behandl.,	af hvilke	13	døde,
- Kragerø Distrikt	47	—	—	3	—
- Saulands	—	34	—	1	—
- Hvideseids	—	28	—	—	—
- Tinns	—	4	—	—	—

tilsammen 277 Behandl., af hvilke 17 døde; desuden anmeldtes fra Landfysikatet 21, fra Kragerø Distrikt 4, fra Saulands 2, fra Hvideseids 1 og fra Laurdals 5 dødeligt endende Tilfælde, der dels ere opførte uden det tilsvarende Antal Behandlede, dels ikke vare komne under Behandling; tilsammen 50 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 250 behandlede Tilfælde med 13 Dødsfald og ialt 25 Dødsfald). Sygdommen, der i det foregaaende Aar herskede epidemisk i Landfysikatet, Kragerø og Hvideseids Distrikter, udbredte sig i Aarets Løb

til de øvrige Distrikter. Den var i Almindelighed af mild Beskaffenhed. Som sekundær Dødsårsag opføres Lungebetændelse for 4, akut Bronchit for 5 Dødsfald.

For **diphtherisk Svælgbetændelse** behandledes:

i Landfysikatet	21	Personer,	af hvilke	1	døde,
i Hvideseids Distr.	2	—	—	—	—
i Laurdals	—	8	—	1	—

tilsammen 31 Personer, af hvilke 2 døde; desuden opføres fra Landfysikatet 1 dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været under Behandling. (I det foregaaende Aar opgaves 176 Behandlede, af hvilke 27 døde). I tre Tilfælde omtales som Eftersygdom Lammelse af Svælg- og Øienmusklerne. Af **Strubehoste** opgives 14 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald, nemlig 13 med 8 Dødsfald fra Fysikatet og 1 dødeligt endende fra Hvideseids Distrikt. Desuden anføres fra Landfysikatet 7, fra Hvideseids Distrikt 2 og fra Laurdals Distrikt 1, tilsammen 10 dødelige Tilfælde, uden tilsvarende Opgave over Behandlede, saa at ialt kjendes 19 Dødsfald af Strubehoste (i det foregaaende Aar 16 Behandlede, af hvilke 12 døde, og ialt 22 Dødsfald).

Af **Kusma** behandledes 10 Tilfælde i Kragerø Distrikt.

Catarrhalske Sygdomme opføres med et langt større Antal behandlede Tilfælde end i det foregaaende Aar, nemlig:

fra Landfysikatet	416	Tilfælde med	9	Dødsfald,
- Kragerø Distrikt	578	—	—	4
- Saulands	—	39	—	1
- Hvideseids	—	112	—	—
- Laurdals	—	47	—	—
- Tinns	—	8	—	—

tilsammen 1 200 Tilfælde med 14 Dødsfald; desuden opføres fra Landfysikatet 1 og fra Kragerø Distrikt 12 dødeligt endende Tilfælde uden tilsvarende Opgave over Antallet af Behandlede; ialt 27 Dødsfald, af hvilke 23 foranledigedes af akut Bronchit, 4 af akut Laryngit. (Aaret forud opførtes 727 behandlede Tilfælde med 11 Dødsfald og ialt 18 Dødsfald). I Kragerø og nærmeste Omegn herskede epidemisk Influenza i første Kvartal. For kronisk Bronchit behandledes 4 Læger i tre Lægedistrikter 90 Tilfælde, af hvilke 7 endte dødeligt; ialt opgives 35 Dødsfald.

Lungebetændelse var særdeles hyppig; der opføres: fra Landfysikatet af 4 Læger 260 Behl., hvoraf 44 døde,

- Kragerø Distr.	3	—	106	—	—	15	—
- Holdens	—	1	—	26	—	—	6

Lateris af 8 Læger 392 Behl., hvoraf 65 døde,

Transport af 8 Læger 392 Behl., hvoraf 65 døde,						
- Saulands Distr.	- 1	—	24	—	—	5 —
- Hvideseids —	- 1	—	66	—	—	8 —
- Laurdals —	- 1	—	14	—	—	—
- Tinns —	- 1	—	17	—	—	2 —

tilsammen af 12 Læger 513 Behl., hvoraf 80 døde; desuden opføres fra Landfysikatet 43, fra Kragerø Distrikt 10, fra Hvideseids 3, fra Laurdals Distrikt 2, tilsammen 58 Døde uden Opgave over Syge, saa at ialt kjendes 138 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 12 Læger 285 Behandlede, hvoraf 43 døde, og ialt 67 Dødsfald). Sygdommen var mest udbredt i Aarets fem første Maaneder i alle Lægedistrikter og havde sædvanlig en ondartet Karakter; mange Syge kom ikke under Lægebehandling.

Af **Pleurit** anmeldes ialt 10 behandlede Tilfælde, nemlig fra Landfysikatet 8 med 1 Dødsfald, fra Hvideseids Distrikt 2 Tilfælde.

Af **Hjernebetændelse** er i Listerne opført 57 Dødsfald, af Kramper i Børnealderen 15, tilsammen 72, hvoraf 36 i Landfysikatet, 25 i Kragerø Distrikt, 2 i Holdens, 5 i Hvideseids, 3 i Laurdals, 1 i Tinns.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives:						
fra Landfysikatet	26	behandl.	Tilfælde	med	3	Dødsf.,
- Kragerø Distr.	6	—	—	-	-	—
- Holdens —	3	—	—	-	-	—
- Hvideseids —	1	—	—	-	—	—
- Laurdals —	7	—	—	-	-	—
- Tinns —	4	—	—	-	-	—

tilsammen 47 behandl. Tilfælde med 3 Dødsf.; desuden opføres fra Landfysikatet 1 dødeligt endende Tilfælde uden tilsvarende Antal Behandlede. (I det foregaaende Aar opføres 62 behandlede Tilfælde med 2 Døds-

fald). Kronisk Rheumatisme betegnes som hyppig fra Landfysikatet, Holdens og Laurdals Distrikter; ialt opgives af 3 Læger i Landfysikatet, Saulands og Hvideseids Distrikter 48 behandlede Tilfælde; desuden opføres fra Landfysikatet af 3 Læger 63 behandlede Tilfælde dels af akut dels af kronisk Rheumatisme uden nærmere Bestemmelse af Arten.

For **Koldfeber** behandlede 4 Syge, nemlig 1 i Landfysikatet, 3 i Kragerø Distrikt, hvilke sidstnævnte vare Sømænd, der før havde havt Sygdommen.

Cholera nostras og **Diarrhoe** omtales som sjældne fra hele Amtet; ialt anmeldes:

fra Landfysikatet	54	Behandlede,	af hvilke	1	døde,
- Kragerø Distr.	152	—	—	3	—
- Saulands —	8	—	—	-	—
- Hvideseids —	18	—	—	-	—
- Tinns —	9	—	—	-	—

tilsammen 241 Behandlede, af hvilke 4 døde; desuden opføres fra Landfysikatet 1 og fra Kragerø Distrikt 2 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede, ialt 7 Dødsfald. I Holdens Distrikt, hvorfra der ikke haves nogen Opgave over Behandlede, var Sygdommen hyppig i Juli og August. Af **Blodgang** omtales 10 behandlede Tilfælde fra Drangedal i Kragerø Distrikt, hvoraf 1 endte dødeligt; alle Tilfælde forekom paa en Gaard. Desuden nævnes fra Laurdals Distrikt 1 dødeligt endende Tilfælde uden det tilsvarende Antal Behandlede.

For **Purpura hæmorrhagica** behandlede i Saulands Distrikt i Mai og August 2 voxne Kvinder, af hvilke 1 døde.

Antallet af de for **Syphilis** paa Amtssygehuset behandlede Personer vil sees af følgende Tabel:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udgaaede helbredede	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære	sekundære	tertiære		Ialt.	Md.	Kv.		
Amtssygehuset	12*	6	6	19	8	11	1	13	5	27	4	1	3	2 684	99

Som behandlede udenfor Sygehuset er opgivet 32 Tilfælde med 4 Dødsfald, nemlig 26 med 3 Dødsfald fra Landfysikatet, 6 med 1 Dødsfald fra Kragerø Distrikt.

*) Antallet af Tilbageliggende ved Udgangen af 1866 var i Medicinalberetningen for nævnte Aar opført med 11 Personer, da en Kvinde lidende af Radesyge ikke var medtaget.

De Døde vare samtlige Børn under 3 Aar; et af dem oplyses at være død af medfødt Syphilis. Af 30 Behandlede vare 23 af Mand-, 7 af Kvindekjøn, og af 32 vare 6 under, 26 over 15 Aar. Af 19 lede 4 af primær, 12 af sekundær, 1 af tertiær og 2 af hereditær Syphilis. Sygdommen indføres ofte ved Sømænd, især fra England (Söe-

berg, Bentzen). For **Gonorrhoe** opføres 27 behandlede Mænd, nemlig 19 fra Landfysikater, 7 fra Kragerø og 1 fra Hvideseids Distrikt.

Fnat siges fremdeles at være meget hyppig over hele Amtet, dog i Aftagende i Holdens og tildels i Hvideseids Distrikt. Til Landfysikater overføres den ofte ved Tjenesteyende og Arbeidere fra Thelemarken (Søeberg, Schaanning); 3 Læger behandlede her 37 Tilfælde; i Sauland behandlede 22 Tilfælde, i Hvideseids Distrikt omtrent 500 Tilfælde; i dette og i Laurdals Distrikt behandlede Sygdommen paa Grund af sin store Udbredning for Amtskommunens Regning.

For **Skurv** behandlede 26 Personer, deraf 3 paa Amtssygehuset, 11 i Landfysikater forøvrigt, 9 i Saulands og 3 i Tinns Distrikt. Af Ichthyosis nævnes fra Landfysikater 1 nyt Tilfælde hos en voxen Kvinde.

Kjertelsyge var hyppig i Landfysikater, hvorvel i Aftagende (Søeberg, Bentzen), samt i Holdens og Laurdals Distrikter. Ialt nævnes 79 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald, nemlig 17 med 2 Dødsfald i Landfysikater, 43 med 1 Dødsfald i Kragerø Distrikt, 13 i Saulands og 6 i Hvideseids. Som Dødsårsag er Kjertelsyge ialt opført i 17 Tilfælde, hvoraf 9 i Landfysikater, 7 i Kragerø og 1 i Laurdals Distrikt. Rachit omtales som hyppig i og om Porsgrund samt i Saulands Distrikt, hvor dog de færreste Tilfælde komme under Behandling; der opføres 1 Dødsfald af denne Sygdom fra Kragerø Distrikt.

Af **Svindssot** behandlede 9 Læger i 5 Lægedistrikter 143 Tilfælde med 47 Dødsfald; af 91 Behandlede vare 48 af Mand-, 43 af Kvindekjøn, og af 89 vare 3 under, 86 over 15 Aar. Svindssot er opgivet som Dødsårsag hos 134 eller 13,2 pCt. af samtlige af Læger opgivne ved Sygdomsforårsagede Dødsfald (1016). I det foregaaende Aar var Forholdet 144 af 905 opgivne Dødsårsager eller 15,9 pCt., i 1865 111 af 632 opgivne Dødsårsager eller 17,4 pCt.) I de enkelte Lægedistrikter stiller Forholdet sig i heromhandlede Aar saaledes:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindssot.	Opgivne Dødsfald ialt.	pCt.
Landfysikater	66	532	12,41
Kragerø	30	280	10,71
Holden	12	68	17,65
Sauland	4	22	18,18
Hvideseid	9	50	18,00
Laurdal	13	46	28,26
Tinn	-	18	0
Bratsbergs Amt	134	1 016	13,19

Af **Kræft** er opgivet 18 Dødsfald, hvoraf 10 fra Landfysikater, 4 fra Kragerø, 2 fra Hvideseids, 1 fra Laurdals og 1 fra Tinns Distrikt; 12 af de Døde vare Mænd, 6 Kvinder. Kræftens Sæde er opgivet for 9, nemlig i Mavesækken hos 7, i Livmoderen 1 og paa Hovedet 1.

For **Vatersot** behandlede ialt 57 Personer med 12 Døde, nemlig 19 med 3 Døde i Landfysikater, 22 i Kragerø Distrikt, 1 dødelig endende Tilfælde i Holdens, 3 med 1 Død i Saulands, 4 i Hvideseids, 3 dødelig endende Tilfælde i Laurdals og 5, hvoraf 4 endte dødelig, i Tinns Distrikt. Mange Tilfælde af Sygdommen skyldes Skarlagensfeberen. Ialt opføres Vatersot som Dødsårsag i 34 Tilfælde, hvoraf 17 i Landfysikater, 7 i Kragerø Distrikt, 1 i hvert af Holdens, Saulands og Hvideseids Distrikter, 3 i Laurdals og 4 i Tinns.

Blegsot omtales som almindelig i Holdens Distrikt, som sjelden i Laurdals og Tinns. Af 66 behandlede Tilfælde forekom 27 i Landfysikater, 30 i Kragerø Distrikt og 9 i Hvideseids. Menstruationsuordener siges at være hyppige i Landfysikater og i Tinns Distrikt. Af 4 Læger i 3 Lægedistrikter opføres ialt 31 behandlede Tilfælde.

Cardialgi og kronisk Gastrit betegnes fra de fleste Lægedistrikter som meget hyppige. Som sandsynlig Aarsag anføres Misbrug af Kaffe (Bentzen). 6 Læger opgive tilsammen 303 behandlede Tilfælde; af 250 Behandlede vare 100 af Mand-, 150 af Kvindekjøn, og af 248 vare 25 under, 223 over 15 Aar. Som Dødsårsag er kronisk Gastrit opført i 6 Tilfælde i Hvideseids Distrikt.

Ormesygdomme omtales som almindelige i Landfysikater, saavel hos Børn som hos Voxne, i Holdens og Tinns Distrikter, men komme sjelden under Behandling.

Af **Drankersygdomme** nævnes 10 behandlede Tilfælde af Drankergalskab, nemlig 5 i Landfysikater og 5 i Kragerø Distrikt; 1 af Tilfældene endte dødeligt. Kronisk Alkoholisme siges at være hyppig i Skien (Schaanning).

Forgiftninger. Paa Amtssygehuset behandlede 1 Tilfælde af Blykolik; i Skien forekom 1 Tilfælde af Forgiftning med Kuldamp, der helbrededes.

Af **Sindssygdom** omtales 13 nye Tilfælde, nemlig 6 i Landfysikater, 2 i Hvideseids, 3 i Laurdals og 2 i Tinns Distrikt. Af 11 Behandlede vare 3 af Mand-, 8 af Kvindekjøn, 2 under, 9 over 15 Aar. Sygdomsformen er opgiven for 7, der lede af Melancholi. 5 indsendtes til Gaustad Sindssygeasyl; af 4, der behandlede hjemme, vare 3 helbredede, 1 død ved Aarets Udgang. Sindssygdom opgives ialt som Dødsårsag i 2 Tilfælde, nemlig et i Landfysikater og et i Saulands Distrikt.

Øiesygdomme. Af Betændelser i Øiets Bindehud

nævnes 65 behandlede Tilfælde, hvoraf 25 i Landfysikatet, 40 i Kragerø Distrikt.

Chirurgiske Sygdomme. En Læge i Landfysikatet behandlede 1 dødeligt endende Tilfælde af Pustula maligna hos en voksen Kvinde.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte paa Amtssygehuset: 1 Borttagelse af Brystkjertlen paa Grund af Kræft, 2 af Læbekræft, 1 af Kræft i Testikelen, 1 af Kræft i det mandlige Lem, 1 af en ikke nærmere betegnet Kræftsvulst, 1 Operation for ankyloseret Knæled. Af Lægerne forøvrigt udførtes: 1 Amputation af Overarmen med heldigt Udfald, 3 Exartikulationer af Fingre, 1 Borttagelse af Brystkjertlen paa Grund af Kræft, 4 Operationer for Kræft paa Læben, 1 for Kræft paa Næsen, 1 for Kræft paa Kindet, 1 for Kræft paa Labium majus, 1 Borttagelse af en Tumor cysticus, 2 Paracenteser af Underlivet, 3 Operationer for Polyp i Næsen, 1 Operation for Hæremund, 4 Punktioner af Vandbrok, hvoraf en med Jodindsprøitning.

Følgende **obstetriciske Operationer** berettes at være udførte af Læger: 18 Tangforløsninger, af hvilke 10 indiceredes ved Vemangel og Vesvækkelse, 5 ved Bækkenforsnevring, 1 ved skjævt Isseleie, 1 ved stort Fosterhoved og 1 ved svag Fosterlyd. 17 Koner forbleve ilive, 1, hos hvem Moderkagen tillige maatte forløses kunstigt paa Grund af Blødning, døde 3 Timer efter Forløsningen; af 18 Børn kom 14 levende til Verden, 4 vare dødfødte. 3 Vendinger paa Grund af Tverleie; Konerne forbleve i Live, 1 af Børnene var dødfødt. 1 Udtrækning af sidstkommande hydrocephalisk Hoved ved Fødsel; Konen levede, Barnet var dødfødt. 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden, nemlig en ved Krampe i Livmoderen, hvor Konen forblev ilive, og en efter Tangforløsning paa Grund af Blødning (ovenfor omtalt). 1 Gang Partus præmaturus artificialis paa Grund af Bækkenforsnevring; Konen var forløst to Gange før med Tang og med stort Besvær; heldig Udfald for Kone og Barn (S. Munk). 1 Gang Keisersnit paa Liget af en Kone, der var død af Barselkrampe i sidste Svangerskabsmaaned; Læge kom først til 10 Minutter efter hendes Død. Barnet var dødfødt (Søberg). Ialt 26 obstetriciske Operationer, hvoraf i Landfysikatet 14, i Kragerø Distrikt 6, i Tinns 3, i Laurdals 2, i Saulands 1.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	D ø d e				Død-fødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Landfysikatet . .	698	665	112	204	3	32
Kragerø	570	443	83	125	6	32
Holden	355	365	69	103	-	8
Sauland	191	150	31	17	4	12
Hvideseid	303	227	55	41	1	15
Laurdal	248	183	41	36	2	6
Tinn	89	62	13	6	2	3
Bratsbergs Amt	2 454	2095	404	532	18	108

Omkomne paa voldsom Maade 44.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 359 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 85,4. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 16,5 pCt. af samtlige Fødte og 19,3 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 25,4 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 44,7 pCt. af samtlige Døde. Lægernes Beretninger indeholde Oplysning om en Kvinde, død paa Barselseng, der ikke kan sees at være opført paa Prestelisterne, hvorefter det hele Antal af Dødsfald paa Barselseng bliver 19. Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne Oplysning om Dødsårsagen hos 10, af hvilke 7 døde af Barselfeber, 1 af Barselkrampe, 1 af Livmoderblødning kort Tid efter Fødselen, 1 paa Grund af besværlig Fødsel (Tangforløsning og Løsningen af Efterbyrden, se ovenfor).

Ialt haves fra Lægerne Opgave over 1 016 eller 49,5 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald. De hyppigste Dødsårsager vare: Skarlagensfeber (146), Lungebetændelse (138), Svindsot (134), Alderdomssvaghed (106), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tillsammen 72), Kighoste (50), kronisk Bronchit (35), Vatersot (34), Hjerneslag (33), organiske Underlivsfeil (26), akut Bronchit (23).

Veirriget. Vinteren var i Almindelighed streng med megen Sne, Vaaren kom sent og var ligesom Forsommeren kold og regnfuld, Eftersommeren var nogenlunde varm og drivende; Høsten kom tidlig og var regnfuld; Vinteren indfandt sig ligeledes tidlig og var kold med meget Nedbør. Udbyttet af Hø var i det Hele godt, Kornhøsten noget under et Middelsaars, Poteterne gav misligt Udbytte paa Grund af Sygdom og Frost.

Levemaade og hygieniske Forholde vare i Landfysikatet upaaklagelige, i Saulands Distrikt mindre gode; Bo-

ligerne ere her i Almindelighed smaa, mørke og kvalme, Vinduerne sjelden til at aabne, Renligheden middelmaadig, Husfliden liden, Kosten ensformig, Drikfældigheden ikke liden i Hjertdal (J. O. Andersen). Forholdene i Hvideseids Distrikt beskrives omtrent paa samme Maade. I Laurdals Distrikt spores nogen Fremgang i hygiænisk Retning, Renligheden i Husene tiltager, Fødemidlerne ere sunde og kraftige; Kaffe nydes dog til Overmaal, Brændevin derimod lidet, især efter at de flere Dage varende Bryllupper og Begravelser ere ophørte (Bakke).

Fattigsygepleien. Over Antallet af Syge, behandlede for Fattigkommunernes Regning, haves følgende Opgaver: i Skien, ved Landfysikus og en Privatlæge i Forening 124 med en Medicinudgift af omtrent 124 Spd.

i Solum, ved Landfysikus og en Privatlæge i Forening	19
i Gjerpen do. do.	24
i Eidanger do. do.	2
i Slemdal do. do.	1
i Porsgrund ved Privatlægen sammesteds	79
i Brevig, Stathelle og Langesund samt den største Del af Bamle og tildels Eidanger ved den i Brevig boende Privatlæge tilsammen	83
i Saulands Distrikt ved Distriktslægen	132
i Hvideseids — — —	142
i Laurdals — — —	68
i Tinns — — —	70

Opgave fra Holdens Distrikt mangler.

tilsammen 744

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: I Landfysikatets Byer 11, hvoraf i Skien fire, i Porsgrund to, i Brevig fem; i Landdistriktets Herreder 5, hvoraf i Eidanger to, i Solum, Gjerpen og Slemdal, i hvert et. I Kragerø Distrikts Byer 14, hvoraf i Langesund syv, i Kragerø fire, i Stathelle tre; i Landdistriktets Herreder 8, hvoraf i Sandøkedal og Drangedal, i hvert tre, i Bamle to; i Holdens Distrikt 5, hvoraf i Saude to, i Holden, Lunde og Bø, i hvert et; i Saulands Distrikt 2, nemlig et i hvert Herred; i Hvideseids Distrikt 9, hvoraf i Silgjord fire, i Hvideseid tre, i Nissedal to; i Laurdals Distrikt 5, nemlig et i hvert Herred; i Tinns Distrikt 3, hvoraf i Tinn to, i Gransherred et. Saavidt kan sees, afgaves i samtlige Sundhedskommissioner Erklæringer angaaende Kvaksalverlovgivningen. I Brevig blev der truffet Foranstaltninger til Forebyggelse af Skarlagensfeberens Udbredelse, i Kragerø ligeledes mod Skarlagensfeber og Børnekopper; i Langesund optoges to Møder af Forhandlinger i Anledning af et Par Tilfælde af Nervefeber og Skarlagensfeber paa to Udvandrerkskibe. I Skien og Brevig forhandlede om Forbedring af Kloaker og Afløbsrender. Forøvrigt op-

toges i Byerne Sundhedskommissionernes Møder af Forhandlinger angaaende anmeldte sanitære Misligheder og af Undersøgelse af Renlighedsforholdene. I Møderne i Landdistrikterne var Sundhedstilstanden i det Hele og de almindelig herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme Gjenstand for Forhandlinger, ligesom der af Ordførerne blev holdt Foredrag, saaledes i Hvideseid om Livsfunktionerne, i Tinn om Renlighedens Betydning og om den hensigtsmæssigste Klædedragt. I Drangedal forhandlede om paatænkte Skolelokalers Rumforholde og Indredning. I Kvarantænekommissionerne i Brevig, Langesund og Kragerø holdtes 9 Møder.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Landfysikatet	429
i Kragerø Distrikt	404
i Holdens —	274
i Hvideseids —	168
i Laurdals —	269
i Tinns —	19

tilsammen 1563

Vaccinationen udførtes ligesom tilforn i Skien, Porsgrund og Kragerø af Læger; i Brevig, Stathelle og i Saulands Distrikt vaccineredes ikke paa Grund af de hele Aaret herskende epidemiske Sygdomme, i Drangedal heller ikke paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygdom; i Tinns Distrikt vaccineredes kun i Mels og Dals Annexsogne. I Kragerø Distrikt revaccineredes henimod 1800 Personer.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 4 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf to over Mænd, der vare døde ved Drukning, en over en Mand, der var fundet i Vandet med et Saar paa Issen, en over et i Dølgemaal født Barn. 9 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf tre angaaende Kvinder, der vare mistænkte for Barnefødsel i Dølgemaal, to angaaende tiltalte Personers Sindstilstand, to angaaende Forbryderes Helbredstilstand, to angaaende tilføiet Mishandling. 1 Erklæring over en Læsion, der var tilføiet det ovennævnte, i Dølgemaal fødte, Barn. Ialt 14 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Landfysikatet sex, i Kragerø Distrikt fire, i Hvideseids og Laurdals Distrikter, i hvert to.

Om Amtets **Sindssyge** og deres Forpleiningsmaade meddeles følgende Oplysninger: I Landfysikatets Landdistrikt forpleiedes for Amtskommunens Regning 24, for Skiens Kommunes Regning 5, for Brevigs 1. I Kragerø Distrikt forpleiedes i Byen Kragerø 11 for offentlig Regning, i Landdistriktet for Amtskommunens Regning 22, for Fattigvæsenets 2; i Holdens Distrikt 9 for Fattigvæ-

senets Regning; af de for Amtets Regning Forpleiede vare 4 ny tilkomne, hvoraf 1 helbrededes i Aarets Løb. I Saulands Distrikt 14 for Amtskommunens Regning, deraf 4 paa Gaustad, 1 døde. I Hvideseids Distrikt forpleiedes for Amtets Regning ved Aarets Slutning 28, hvoraf 2 paa Asyler; 2 døde. I Laurdals Distrikt for Amtets Regning 17, 1 Sindssyg døde. I Tinn's Distrikt for Amtets Regning 1; desuden fandtes i dette Distrikt 9 Sindssyge.

Paa Amtets eneste almindelige **Sygehus**, Amtssygehuset ved Skien, behandledes følgende Syge:

for Febre, exanthematisk og andre	10
- akutte Sygdomme i Respir.- og Cirkulationsorganerne	7
- kroniske do. do.	1
- Sygdomme i Nervesystemet	11
- Sindssygdom	1
- kroniske Sygdomme i Fordøielsesapparatet	2
- Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	4
- Ernæringssygdomme	3
- Kronisk Rheumatisme	2
- Sygdom i Uterinsystemet	1
- Læsioner og Benbrud	10
- Phlegmone, Abscesser, Ulcera	20
- Kræftsygdomme og Svulster	9
- Ben- og Ledsygdomme	17
- Øiensygdomme	12
- Forgiftning	1
- Syphilis	19
- Hudsygdomme	14
Friske	2

tilsammen 146

Angaaende Behandlingens Udfald, Behandlingsdagens Antal m. m. henvises til Sygehuslisten. I Skiens Fattig-

hus benyttedes et Værelse som Sygelokale for saadanne fattige Syge, som ikke paa anden Maade kunde forpleies, men det benyttedes kun lidet, da det er uhensigtsmæssigt, og de fleste fattige Syge indlagdes derfor i Amtssygehuset. I Kragerø holdtes et midlertidigt Typhus- og Koppelazaret i Gang.

Af **Badeindretninger** havdes, foruden Amtssygehusets Damp- og Karbad, i Skien et Badelokale for Damp-, Kar- og Styrtebad, ved Brevig et Badehus til Kar-, Styrte- og Strømbad, i Kragerø flere Strømbadindretninger.

Amtets 4 **Apotheker**, i Skien, Porsgrund, Brevig og Kragerø, fandtes ved Visitationen iorden; Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Skien af 1 examineret og 1 uexamineret Medhjælper og 2 Disciple, i Porsgrund og Brevig af 2 Disciple, i Kragerø af 1 examineret Medhjælper. Landfysikus afholdt 2 Medhjælperprøver.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Bratsbergs Landfysikat: 5 Læger, hvoraf en paa Amtssygehuset ved Skien, to i Skien, en i Porsgrund og en i Brevig; 8 Jordemødre, desuden 1 Post ledig (Slemdal); 6 Hjelpevaccinatører.
2. Kragerø Distrikt: 3 Læger, boende i Kragerø; 1 Tandlæge praktiserede i Kragerø i sidste Kvartal; 5 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
3. Holdens Distrikt: 1 Læge, boende i Holden; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Saulands Distrikt: 1 Læge, boende i Hjertdal; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Hvideseids Distrikt: 1 Læge, boende i Silgjord; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
6. Laurdals Distrikt: 1 Læge, boende i Laurdal; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Tinn's Distrikt: 1 Læge, boende i Tinn; 1 Jordemoder; 4 Hjelpevaccinatører. Et Par af Distriktets Sogne har derhos Jordemoder fælles med Nabodistrikterne.

IX. Nedenæs Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 78,24 norske Kvadratkilometer, og som den 31te December 1865 havde en Folkemængde af 68 081 Indbyggere, er inddelt i følgende Lægedistrikter:

1. Østre Nedenæs Lægedistrikt (6,80 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Østerrisør	med 2 335 Indbyggere,
Ladestedet Tvedestrand	- 1 069 —
Herrederne Søndeled	- 3 474 —
Dybvaag	- 3 902 —

Lateris 10 780 Indbyggere.

Transport 10 780 Indbyggere.			
Holt	-	4 177	—
Gjerestad	-	2 650	—
Østre Moland . .	-	8 033	—
tilsammen 25 640 Indbyggere.			
2. Arendals Stadsfysikat, bestaaende af			
Kjøbstaden Arendal med 3 452 Indbyggere.			
3. Vestre Nedenæs Lægedistrikt (8,50 n. □ M.), indbefattende:			
Kjøbstaden Grimstad . . . med 1 501 Indbyggere.			
Ladestedet Lillesand	-	1 231	—
Herrederne Øiestad	-	6 163	—
Froland	-	2 008	—
Fjære	-	4 108	—
Eide	-	736	—
Landvik	-	2 230	—
Vestre Moland	-	2 167	—
Høivaag	-	2 069	—
Birkenæs	-	1 666	—
tilsammen 23 879 Indbyggere.			

4. Aamlids Lægedistrikt (15,27 n. □ M.), indbefattende:			
Herrederne Aamlid med 2 725 Indbyggere,			
Vegarsheien	-	1 842	—
Heigrefos	-	553	—
tilsammen 5 120 Indbyggere.			

5. Evjes Lægedistrikt (15,46 n. □ M.), indbefattende:			
Herrederne Evje og Vegusdal med 1 676 Indbyggere,			
Hordnæs og Iveland	-	2 257	—
Aaseral	-	1 392	—
tilsammen 5 325 Indbyggere.			

6. Sætersdalens Lægedistrikt (32,21 n. □ M.), indbefattende:			
Herrederne Bygland med 2 227 Indbyggere,			
Valle	-	2 438	—
tilsammen 4 665 Indbyggere.			

Sundhedstilstanden betegnes som mindre god i samtlige Lægedistrikter undtagen i Sætersdalens, hvor den var god; der herskede mange Sygdomme med epidemisk Udbredning, af hvilke Mæslinger, Skarlagensfeber, Lungebetændelse, catarrhalske Sygdomme og Børnekopper vare de vigtigste; mindre udbredte vare Nervefeber og Kighoste.

Dødeligheden var stor; den udgjorde 22,3 af hvert Tusinde Mennesker af Befolkningen i Aarets Midte (omtrent 69 090). De Dødes Antal udgjorde 1 544, hvilket er 9,1 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 415, 20,5 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 281 og 15,6 pCt. mere end det aarlige Middeltal af Døde i Fem-aaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 336.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes omstaaende efter Lægernes Opgaver sammen- dragne Tabel.

Nervefeber var mindre hyppig end i de to foregaaende Aar, men hyppigere end i en Række af Aar før 1865. Der anmeldtes ialt:			
fra østre Nedenæs Distrikt 59 Behandl., af hvilke 6 døde,			
- Arendal	73	—	8
- vestre Nedenæs Distrikt	168	—	26
- Evjes	6	—	—
- Sætersdalens	4	—	—
tilsammen 310 Behandl., af hvilke 40 døde;			

desuden opgives 3 Dødsfald i østre og 2 i vestre Nedenæs Distrikt uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, tilsammen 45 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 446 Behandlede, af hvilke 48 døde). I østre Nedenæs Distrikt forekom Sygdommen epidemisk det hele Aar i den til Arendal grændsende Del af østre Molands Herred; her behandledes 40 Tilfælde med 5 Dødsfald; forøvrigt viste Sygdommen sig spredt. Til Tvedestrand hjemkom et Fartøi fra Antwerpen, af hvis Mandskab 3 vare angrebne af Nervefeber. I Arendal viste Sygdommen sig epidemisk det hele Aar; de paa Sygehuset behandlede 18 Tilfælde havde alle den cerebrale Form (A. Kittel). I den Arendal nærmest liggende Del af vestre Nedenæs Distrikt behandledes af en Læge i Arendal 27 Tilfælde med 3 Dødsfald; i og omkring Grimstad, hvor ialt 29 Tilfælde med 6 Dødsfald kom under Behandling, optraadte Sygdommen i smaa Epidemier, medens den derimod havde en stor Udbredning i Lillesand og Omegn (112 Behandlede, hvoraf 17 Døde). Til Lillesand hjemkom i Oktober 1866 fra Danzig en typhussyg Matros, der smittede 3 Personer i det Hus, hvor han laa syg; da Isolation ikke kunde gennemføres, fordi de Syges Bekjendte, saakaldte „Vakte“, besøgte dem, udbredtes Sygdommen til en stor Leiegaard, hvor en Mængde Mennesker indsygnede, og fra denne Gaard kom Sygdommen snart ud over hele Byen; Sygdommen betegnes som meget smit-

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Maj.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	310	40	309	37	18	29	15	19	24	38	32	23	29	24	21
Simpel Feber	101	-	97	10	4	6	9	4	14	8	11	11	8	4	8
Barselfeber	36	11	34	3	1	1	2	3	2	6	4	-	2	3	7
Børnekopper	194	10	194	-	2	3	3	15	11	13	5	3	21	32	86
Vandkopper	51	-	51	-	-	-	-	15	6	1	1	-	9	10	9
Skarlagensfeber	250	26	229	35	25	63	43	31	14	2	3	3	1	4	5
Mæslinger	747	8	740	-	-	3	5	25	78	96	18	35	130	155	195
Rosen	99	1	98	13	8	10	3	4	7	8	6	7	4	11	17
Kighoste	143	15	124	6	-	-	-	2	7	14	16	18	5	22	34
Diphtherisk Svælgbetændelse	87	6	85	12	16	9	2	10	7	6	2	2	8	5	6
Strubehoste	12	5	12	1	-	2	1	-	-	2	-	2	1	3	-
Kusma	12	-	12	3	-	3	2	-	1	-	-	-	-	1	2
Catarrhalske Tilfælde	1 902	23	1 890	329	291	247	132	127	99	68	70	68	120	143	196
Lungebetændelse	467	79	461	65	68	75	45	55	20	14	12	8	17	34	48
Pleurit	39	2	39	2	1	6	1	5	4	5	3	3	1	4	4
Gigtfeber	102	1	100	14	10	8	13	3	6	12	5	3	7	11	8
Koldfeber	23	-	23	-	-	1	4	2	4	2	3	1	-	3	3
Diarrhoe og Cholera nostras	426	4	424	64	41	34	22	24	32	45	51	28	17	32	34
Blodgang	2	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	8	-	8	-	1	-	-	-	1	1	1	-	-	2	2
Tilsammen	5 011	231	4 932	595	486	501	302	344	337	341	243	215	380	503	685

som; i et Hus, hvor den ikke havde vist sig i 3 å 4 Maaneder, optraadte den atter hos ny Indflyttede efter et kort Ophold, hvilket synes at bevise Smittestoffets Opbevaring i Værelserne og sandsynligvis i Tapeterne (Uchermann). I Aaserals Herred af Evjes Distrikt forekom i et Par Huse 6 Tilfælde af den cerebrale Form fra April til August og i Valle Herred af Sætersdalens Distrikt viste sig paa 2 Gaarde 4 Tilfælde, i begge Distrikter uden paa-viselig Indførelse af Smitte. Af de anmeldte 101 behandlede Tilfælde af simpel Feber komme 26 paa østre Nedenæs, 28 paa vestre Nedenæs, 47 paa Arendal.

Af Barselfeber opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt 5 behandl. Tilf. med 1 Dødsf.
 - Arendal 19 — — - 6 —
 - vestre Nedenæs Distrikt 9 — — - 3 —
 - Evjes — 2 — — - 1 —
 - Sætersdalens — 1 — — - - —

tilsammen 36 behandl. Tilf. med 11 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes 24 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald). Af andre Barselsygdomme nævnes fra østre Nedenæs Distrikt 2 behandlede Tilfælde af Barselkrampe, fra Arendal 1 Tilfælde af Phlegmasia alba dolens og fra Lillesand 1 Tilfælde af Barselmani, hvilke samtlige helbrededes; 1 Tilfælde af Barselmani i Omegnen af Grimstad endte dødeligt.

Børnekopper forekom meget hyppig; der anmeldtes ialt: fra østre Nedenæs Distrikt 88 behandl. Tilf. med 9 Dødsf.

- Arendal 75 — — - - —
 - vestre Nedenæs Distrikt 31 — — - 1 —

tilsammen 194 behandl. Tilf. med 10 Dødsf.

(I det foregaaende Aar behandledes 1 Tilfælde). Efter at flere lettere Koppetilfælde, der ansaaes for Variceller, havde vist sig i Arendal, bemærkedes fra Februar af enkeltvis milde Tilfælde af utvivlsomme Børnekopper, som senere forekom nogenlunde hyppigt i Byen udover Vaaren og Sommeren. Desuden angives Kopperne i denne Tid at være tilførte Byen udenfra, saaledes i Mai fra Grimstad og i Juli fra Christiania, hver Gang med Overførelse af Smitten til Omgivelserne; samtidigt bragtes Smitten gjentagne Gange fra Byen til de omliggende tæt bebyggede Landdistrikter, især østre Molands Herred. De af udprægede Børnekopper angrebne Personer og deres Familier afsondredes, Renlighed i Husene paabødes, Vaccination og Revaccination sættes i Gang. Da Koppesygdommen i November optraadte som fuldt udviklet Epidem i Omegnen, toges der strengere Forholdsregler: Skolebørn og Lærere fra koppesmittede Steder forbødes Adgang til Skolerne, et Lokale leiedes til Lazaret, hvilket imidlertid ikke toges i Brug førend i Begyndelsen af 1868. I Arendals Omegn begyndte Sygdommen først i Slutningen af

Oktober at antage epidemisk Udbredning; af Læger i Arendal behandledes i østre Nedenæs Distrikt 82 Tilfælde med 8 Dødsfald, nemlig i Tromø Sogn 79, i østre Molands 3; de fleste af disse Tilfælde komme paa Forstæderne Barbo og Langsæv, der tilligemed Arendals By maa betragtes som de Centra, hvorfra Epidemien udbredte sig videre; mange Tilfælde antoges ikke at være komne til Lægernes Kundskab. Fra Arendal og Omegn kom Sygdommen ved smittede Personer til længere bortliggende Steder i østre Nedenæs Distrikt, saaledes til Tvedestrand, hvor flere Personer indsygnede i Begyndelsen af det følgende Aar, til Holts og Dybvaags Prestegjelde, hvor enkelte Personer indsygnede uden at bringe Sygdommen videre; ved Østerrisør forekom 1 Tilfælde ved Smitte fra Kragerø. I vestre Nedenæs Distrikt herskede Sygdommen i Grimstad og Omegn fra Mai til Aarets Ende (22 Behandlede); i Birkenæs Herred ved Lillesand behandledes i Mai og Juni 7 Tilfælde af Børnekopper indbragte ved en Arbejder fra Christiansand, hvor Kopperne herskede; en Læge i Arendal behandlede 2 Tilfælde i den til Arendal stødende Del af vestre Nedenæs Distrikt. De almindelige Forholdsregler til Sygdommens Begrænsning sattes i de nedenæsiske Distrikter i Gang. Af samtlige Angrebne vare 68 Børn under 15 Aar; af 38 Børn kunne 13 sees at have været uvaccinerede og af disse døde 4. Af 177 Tilfælde kunne 39 betegnes som Variolae, 138 som Varioloider. Med Hensyn til Benævnelsen af de forskellige Former eller Grader af denne Sygdom bemærker en Læge, at naar man, som i Arendal og Omegn tildels skede, kalder de mildeste Former af Børnekopperne Variceller eller i det store Publikum Vandkopper, da finder han dette ligefrem skadeligt, idet han har seet gjentagne Exempler paa, at dette har givet Anledning til Udbredning af Kopperne; Publikum er vant til i Vandkopper at se en uskyldig Sygdom, der Intet har med Børnekopper at bestille, og anser sig følgelig ikke forpligtet til at iagttage nogen Forsigtighedsregel mod den. De egentlige Variceller har efter hans Mening et fra Variola forskelligt Smittestof, om end de milde Former af sidstnævnte Sygdom let kunne forvexles med Variceller. Dersom man antager Variceller for en fra Variola forskellig Sygdom, da har han under nærværende Epidemi ikke seet noget Tilfælde, som man efter hans Mening er berettiget til at kalde Variceller (P. Blich).

Af **Vandkopper** opgives 51 behandlede Tilfælde, hvoraf 23 i østre, 28 i vestre Nedenæs Distrikt; omkring Østerrisør viste der sig i November og December mange Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling.

Skarlagensfeber var fremdeles ligesom i de to fore-

gaaende Aar meget udbredt fornemmelig i første Halv-aar; ved Aarets Slutning var den næsten ophørt; der anmeldtes:

fra østre Nedenæs Distrikt	96	Behandl.,	af hvilke	10	døde,
- Arendal	17	—	—	1	—
- vestre Nedenæs Distrikt	105	—	—	5	—
- Aamlids	21	—	—	6	—
- Evjes	10	—	—	3	—
- Sætersdalens	1	—	—	1	—

tilsammen 250 Behandl., af hvilke 26 døde.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 706 Behandlede, af hvilke 72 døde). I de 4 førstnævnte Lægedistrikter vedvarede Sygdommen fra det foregaaende Aar indtil ud over Vaaren og Sommeren, da den ophørte undtagen i Arendal, hvor der endnu forekom enkelte Tilfælde indtil Aarets Ende. I Evje viste Sygdommen sig fra Begyndelsen af Aaret til ud i Juli i Ivelands og Vegusdals Herreder, i Sætersdalen forekom kun et Tilfælde, der sandsynligvis var opstaaet ved Smitte fra Christiansand. I det sidstnævnte Distrikt havde kun dette ene Tilfælde vist sig under den da ansatte Embedslæges Ophold der (9 Aar). Som sekundær Dødsårsag opføres Diphtherit i 6, Hjernebetændelse i 1 Tilfælde.

Mæslinger vare meget udbredte; der opgives:

fra østre Nedenæs Distrikt	224	behl. Tilf.	med 3	Dødsf.,
- Arendal	188	—	-	—
- vestre Nedenæs Distrikt	323	—	-	4
- Sætersdalens	12	—	-	1

tilsammen 747 behl. Tilf. med 8 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opgaves 8 behandlede Tilfælde). I østre Nedenæs Distrikt forekom Sygdommen i Aarets Slutning, især i December; til Tvedestrand og Omegn kom den fra Arendal. I Tvedestrand viste Skolerne sig tydelig at være Mellemløbet for Sygdommens Overførelse, men da den var meget mild og det var umuligt allerede i Forløberstadiet at skjelne Sygdommen fra almindelig Forkjølelse, formentes Børnene ikke Adgang til Skolerne; kun i et Hus, hvor der ei var nogen Forbindelse med Skolerne, bleve Børnene ikke angrebne (F. Vogt). I Arendal begyndte Sygdommen i Marts og varede til Aarets Ende; i vestre Nedenæs Distrikt var den meget udbredt fra August til December. I Evjes Distrikt viste den sig om Sommeren i Hordnæs paa flere Gaarde, men Ingen behandledes. Til Sætersdalens Distrikt indførtes Sygdommen fra Christiansand; den herskede epidemisk i Bygland og udbredte sig i det følgende Aar til Valle. Skolehold i de smittede Huse indstilledes og Børn fra saadanne tilstededes ei Adgang til Skolerne. I samtlige Distrikter,

hvor Sygdommen herskede, kom kun de færreste Angrebne under Lægebehandling. Som sekundær Dødsårsag opgives i et Tilfælde akut Bronchit.

Af **Rosen** anmeldtes:

fra østre Nedenæs Distrikt	18	behl. Tilf. med	-	Dødsf.
- Arendal	45	—	-	—
- vestre Nedenæs Distrikt	31	—	-	1 —
- Aamlids	1	—	-	—
- Sætersdalens	4	—	-	—

tilsammen 99 behl. Tilf. med 1 Dødsf.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 53 behandlede Tilfælde uden Dødsfald).

Kighoste forekom meget udbredt i østre Nedenæs Distrikt og i Arendal fra Sommerens Begyndelse til Aarets Ende, samt i Vegarsheien af Aamlids Distrikt i December; Sygdommen var i Regelen mild undtagen i og omkring Østerrisør. Antallet af Angrebne var meget stort, men kun faa kom under Lægebehandling; der opføres:

fra østre Nedenæs Distrikt	87	Behandl., af hvilke	12	døde,
- Arendal	37	—	—	1 —
- Aamlids Distrikt	19	—	—	2 —

tilsammen 143 Behandl., af hvilke 15 døde.

I det foregaaende Aar opgaves intet Tilfælde af Kighoste.

Af **Herpes Zoster** nævnes fra Arendal 8 behandlede Tilfælde.

Af **Diphtherisk Svælgbetændelse** opføres:

fra østre Nedenæs Distrikt	29	behl. Tilf. med	4	Dødsf.
- Arendal	7	—	-	—
- vestre Nedenæs Distrikt	50	—	-	2 —
- Aamlids	1	—	-	—

tilsammen 87 behl. Tilf. med 6 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes 139 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald). Sygdommen forekom ikke udenfor de nævnte Distrikter og kun spredt. Af **Strubehoste** opføres fra østre Nedenæs Distrikt 7 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, fra vestre Nedenæs Distrikt 4 Tilfælde, der endte dødeligt, og fra Evjes 1 behandlet Tilfælde; desuden opføres fra vestre Nedenæs Distrikt 3 dødelige Tilfælde, uden det tilsvarende Antal Behandlede, altsaa ialt 8 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 5 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald og ialt 6 Dødsfald).

For **Kusma** behandledes 12 Personer, hvoraf 9 i Arendal.

Catarrhalske Sygdomme omtales som meget hyppige i de fleste Lægedistrikter, især i første Halvaar; Influenza forekom i Februar og Marts i og omkring Tvedestrand. Der anmeldtes:

fra østre Nedenæs Distrikt	488	behl. Tilf. med	12	Dødsf.,
- Arendal	541	—	-	3 —
- vestre Nedenæs Distrikt	820	—	-	7 —
- Evjes	20	—	-	1 —
- Sætersdalens	33	—	-	—

tilsammen 1902 behl. Tilf. med 23 Dødsf., af hvilke 22 foranledigedes ved akut Bronchit, 1 ved Angina faucium; af de behandlede Tilfælde kunne med Bestemthed 127 med 9 Dødsfald sees at have været akut Bronchit. (I det foregaaende Aar anmeldtes ialt 1480 Behandlede, af hvilke 18 døde).

Af **Lungebetændelse** opføres:

fra østre Nedenæs Distrikt	183	behl. Tilf. med	22	Dødsf.
- Arendal	32	—	-	10 —
- vestre Nedenæs Distrikt	195	—	-	38 —
- Aamlids	12	—	-	2 —
- Evjes	18	—	-	4 —
- Sætersdalens	27	—	-	3 —

tilsammen af 13 Læger 467 behl. Tilf. med 79 Dødsf.

Desuden opføres fra østre Nedenæs Distrikt 1 og fra vestre Nedenæs 2 Dødsfald, uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt 82 Dødsfald. (I det foregaaende Aar 173 Behandlede, af hvilke 25 døde, og ialt 27 Dødsfald). Sygdommen forekom mere end almindelig hyppig i samtlige Lægedistrikter især i Februar og Marts. En Læge i Lillesand anvendte i første Halvaar med Held Aareladninger, men ei senere, da Sygdommen derefter syntes at blive mere ondartet og der let optraadte Koldbrand i Lungerne (Uchermann).

For **Pleurit** behandledes:

i østre Nedenæs Distrikt	23	Personer, af hvilke	1	døde,
i Arendal	6	—	—	1 —
i vestre Nedenæs Distrikt	8	—	—	—
i Evjes	1	—	—	—
i Sætersdalens	1	—	—	—

tilsammen 39 Personer, af hvilke 2 døde.

(I det foregaaende Aar opførtes 32 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald og ialt 9 Dødsfald).

For **Hjernebetændelse** behandledes ialt 38 Personer, af hvilke 26 døde, for tuberkuløs Meningit 8, der samtlige døde, for Cerebrospinalmeningit af en Læge i Lillesand 3, af hvilke 1 døde; Hjernebetændelse sees paa Lægernes Dødslistes opført som Dødsårsag hos 40, tuberkuløs Meningit hos 8, Cerebrospinalmeningit hos 1 og Kramper i Børnealderen hos 13, af hvilke tilsammen 62 Dødsfald 20 komme paa østre Nedenæs, 9 paa Arendal, 27 paa vestre Nedenæs, 4 paa Evjes og 2 paa Sætersdalens Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives:					
fra østre Nedenæs Distrikt	29	behl. Tilf. med	-	Dødsf.	
- Arendal	22	—	-	1	—
- vestre Nedenæs Distrikt	40	—	-	-	—
- Evjes	—	6	—	-	—
- Sætersdalens	—	5	—	-	—

tilsammen 102 behl. Tilf. med 1 Dødsf.

Kronisk Rheumatisme omtales som mindre hyppig i østre Nedenæs Distrikt (Scheen), som meget hyppig i Evjes Distrikt; ialt opgive 4 Læger at have behandlet 25 Personer; af 21 vare 10 af Mand-, 11 af Kvindekjøn; 16, hvis Alder kjendes, vare over 15 Aar. En Læge i østre Nedenæs Distrikt opfører desuden 12 behandlede Tilfælde af Rheumatisme uden nærmere Betegnelse af Arten.

For **Koldfeber** opgives at være behandlet i østre Nedenæs Distrikt 4, i Arendal 13 og i vestre Nedenæs Distrikt 6 Personer, tilsammen 23; de fleste af disse vare Sømænd, der hjemkom syge fra Udlandet; 2 Tilfælde kunne sees at have været Recidiver; af samtlige Behandlede vare 20 af Mand-, 3 af Kvindekjøn, 2 under, 21 over 15 Aar.

Af **Diarrhoe** og **Cholera nostras** opførtes:

fra østre Nedenæs Distrikt	85	behandl. Tilf. med	2	Dødsf.	
- Arendal	92	—	—	-	—
- vestre Nedenæs Distrikt	231	—	—	-	—
- Evjes	—	5	—	-	1
- Sætersdalens	—	13	—	-	1

tilsammen 426 behandl. Tilf. med 4 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes 412 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald). Af de behandlede Tilfælde kunne 38 sees at have været Cholera nostras.

For **Blodgang** behandledes 2 Personer, en i østre og en i vestre Nedenæs Distrikt.

For **Skjørbug** kom 8 Personer, hvoraf 1 i østre Nedenæs Distrikt og 7 i Arendal, under Behandling. Sygdommen var i Almindelighed opstaaet paa lange Søreiser. I Evjes Distrikt behandledes 1 dødeligt endende Tilfælde af Purpura hæmorrhagica hos en 4½ Aar gammel Dreng.

For **Syphilis** indlagdes paa Arendals Bys Sygehus 8 Personer, 5 Mænd og 3 Kvinder, samtlige lidende af sekundære Tilfælde; 6 helbrededes, 2 Kvinder laa tilbage ved Aarets Slutning. Det samlede Antal Forpleiningsdage udgjorde 576 eller 96 for hver Udskreven. Samtlige Syge behandledes først med Cura Dzondi, derefter med Iodkalium. Paa Østerrisørs Sygehus behandledes ingen Syphilitiske. Udenfor Sygehusene opgives 49 nye Tilfælde at være komne under Lægebehandling, nemlig 16 i østre

Nedenæs, 20 i Arendal og 13 i vestre Nedenæs; af samtlige Behandlede vare 33 af Mand-, 16 af Kvindekjøn og af 48 vare 8 under, 40 over 15 Aar. Sygdommens Beskaffenhed er kun anført for 13, af hvilke 3 lede af primære, 10 af sekundære Tilfælde. Der opføres 1 Dødsfald af medfødt Syphilis hos et 6 Uger gammelt Barn i østre Nedenæs Distrikt uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde. For **Gonorrhoe** og Urethrit behandledes 92 Personer; hvoraf 15 i østre Nedenæs, 58 i Arendal, 17 i vestre Nedenæs og 2 i Sætersdalens Distrikt; 73 vare af Mand-, 19 af Kvindekjøn. Omtrent Halvdelen af de i Arendal af Syphilis og Gonorrhoe behandlede Tilfælde vare erhvervede i Udlandet (A. Kittel).

Fnat siges at være bleven sjældnere i de senere Aar i østre Nedenæs Distrikt og i Arendal; i Aamlids og Evjes Distrikter er den fremdeles almindelig, i sidstnævnte Distrikt dog i Aftagende. Det hele Antal Behandlede udgjorde 152, hvoraf i østre Nedenæs 27, i Arendal 19, i vestre Nedenæs 106; 77 vare af Mand-, 75 af Kvindekjøn; af 149 vare 101 under, 48 over 15 Aar.

Kjertelsyge betegnes som almindelig i samtlige Distrikter. Ialt behandledes 129 Tilfælde med 5 Dødsfald, nemlig 47 med 2 Dødsfald i østre Nedenæs, 11 i Arendal, 68 med 3 Dødsfald i vestre Nedenæs og 3 Tilfælde i Sætersdalens Distrikt. Af 126 Behandlede vare 50 af Mand-, 76 af Kvindekjøn, 102 under, 24 over 15 Aar. Foruden de ovenfor opførte 5 Dødsfald opgives desuden 1 Dødsfald fra hvert af østre og vestre Nedenæs samt Evjes Distrikter. Af Rachit opføres fra østre Nedenæs 4, fra Arendal 5 og fra vestre Nedenæs 26 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald; desuden nævnes fra vestre Nedenæs Distrikt endnu 1 Dødsfald. Af de Behandlede vare 23 af Mand-, 12 af Kvindekjøn; 31, hvis Alder opgives, vare under 15 Aar.

Svindst. Følgende Tabel viser Antallet af Behandlede og Døde i de enkelte Lægedistrikter samt Forholdet mellem Dødsfald af Svindstot til samtlige opgivne Døds-aarsager.

Lægedistrikt.	Ialt behandlede Tilfælde.	Deraf døde.	Ialt opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsaaarsager ialt	Forhold i pCt.
østre Nedenæs . .	54	29	36	211	17,1
Arendal	31	9	9	65	13,8
vestre Nedenæs .	88	47	54	248	21,8
Aamlid	8	4	12	30	40,0
Evje	9	5	5	23	21,7
Sætersdalen . . .	4	2	11	36	30,5
Nedenæs Amt . .	194	96	127	613	20,7

Af 186 Behandlede vare 77 af Mand-, 109 af Kvindekjøn, af 178 vare 22 under, 156 over 15 Aar. I det foregaaende Aar var Forholdet 118 Dødsfald af Svindsot af 559 opgivne Dødsaaarsager eller 21,1 pCt. Paa samtlige Amtets Byer komme 31 Dødsfald af Svindsot eller 16,5 pCt. af de derfra opgivne Dødsaaarsager (188); paa Landdistrikterne 96 af 425 opgivne Dødsaaarsager eller 22,6 pCt.

For **Kræft** behandledes af 7 Læger ialt 13 Personer, 3 af Mand-, 10 af Kvindekjøn, af hvilke 2 døde. Kræft opgives som Dødsaaarsag hos 7, hvoraf 2 i østre Nedenæs, 2 i Arendal og 3 i vestre Nedenæs Distrikt; Kræftens Sæde var hos 2 i Mavesækken, hos 2 i Brystkjertelen, hos 1 i Leveren.

Af **Vatersot** opføres 11, af Brights Sygdom 9 Dødsfald, tilsammen 20, af hvilke 12 komme paa østre Nedenæs, 3 paa Arendal og 5 paa vestre Nedenæs Distrikt.

Af **Blegsot** nævnes af 11 Læger 298 behandlede Tilfælde, hvoraf 43 i østre, 130 i vestre Nedenæs Distrikt og 125 i Arendal. Menstruationsuordener omtales som almindelige i Evjes Distrikt; 5 Læger i østre og vestre Nedenæs samt Sætersdalens Distrikter opføre tilsammen 39 behandlede Tilfælde. For **Hysteri** behandlede 4 Læger i forskellige Lægedistrikter 46 Kvinder.

Cardialgi og kronisk Gastrit omtales som hyppige fra samtlige Lægedistrikter undtagen Aamlids. 13 Læger opføre tilsammen 687 Behandlede; af 671 vare 247 af Mand-, 424 af Kvindekjøn, og af 614 vare 58 under, 556 over 15 Aar.

Ormesygdomme ere temmelig hyppige og komme ofte under Behandling (Eger, Tandberg); 7 Læger i østre og vestre Nedenæs samt Arendal behandlede 172 Personer for herhen hørende Tilfælde; af disse vare 69 af Mand-, 103 af Kvindekjøn og af 159 vare 139 under, 20 over 15 Aar. En Læge i Arendal behandlede 2 Sømænd fra nordre Kalix for Bændelorm, *Tænia solium* (A. Kittel).

Af **Drankersygdomme** omtales 12 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, hvoraf 6 i østre Nedenæs, 4 i Arendal og 2 i Sætersdalens Distrikt; 6 Tilfælde betegnes som Drankergalskab, 3 som akut og 3 som kronisk Alkoholforgiftning. Ialt opføres 4 Dødsfald af Drankersygdomme, nemlig 2 i østre og 1 i vestre Nedenæs samt 1 i Sætersdalens Distrikt.

For forskellige **Øiensygdomme** behandlede en Læge i Arendal 184 Personer.

Af **Sindssygdom** kom 34 nye Tilfælde under Behandling, hvoraf 14 i østre Nedenæs, 9 i Arendal og nærmeste Omegn, 9 i vestre Nedenæs, 1 i Aamlids og 1 i Evjes Distrikt; af 19 Tilfælde betegnes 11 som Melancholi, 6 som Mani og 2 som Dements. Af 31 Behandlede vare

12 af Mand-, 19 af Kvindekjøn; 27, hvis Alder opgives, vare over 15 Aar. Af 14, for hvem nærmere Oplysninger meddeles, indlagdes 7 i Gaustad Asyl, af hvilke 3 helbrededes inden Aarets Ende, og 7, der samtlige helbrededes, behandledes i sit Hjem. Sindssygdom opføres ialt som Dødsaaarsag hos 3. En Læge omtaler Melancholi paa Grund af religiøse Skrupler som hyppig i og omkring Lillesand (Uchermann).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Østerrisørs Sygehus 1 Exartikulation af en Finger, af Lægerne forøvrigt: 5 Amputationer og Exartikulationer af Fingre, 1 Gang Borttagelse af en degenereret Kjertel paa Halsen, 5 Gange af Sæksvulster foruden flere uden Angivelse af Antallet, 1 Gang af et Lipom, 1 Gang af en fibrøs Svulst, 1 Gang af en hornet Udvæxt paa Haanden, 1 Tonsillotomi, 4 Operationer for indgroet Negl, 1 Paracentese af Underlivet, 2 Operationer for Polyp i Næsen, 1 Operation for Ørepolyp, 2 Operationer for Teleangiæktasi ved Ætsmidler, 2 for Vandbrok, hvoraf en ved Punktion, 1 for Fistula ani, 5 Gange Extractio linearis cataractæ, 2 Gange Discisio cataractæ, 11 Iridektomier, 1 Operation for Chalazion, 2 Operationer for Skjelen, 2 for Ptosis, 4 for Blenorhoea sacci lacrymalis og 1 for en Sæksvulst paa Øie-laaget.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 22 Tangforløsninger; Indikationerne opgives saaledes: Vemangel eller Vesvækkelse hos 13, langsom Fødsel uden Fremgang hos 4, smertefulde Veer, Barselkrampe, Bækkensneverhed, fremfalden Navlesnor og Arm, skjævt Isseleie, hver hos 1; Udfaldet angives for 20 Koner, af hvilke 19 forbleve ilive, 1 døde af Emboli 6 Timer efter Fødselen, og for 20 Børn, af hvilke 17 vare levende, 3 dødfødte. 3 Vendinger, hvoraf to paa Grund af Tverleie, en paa Grund af Barselkrampe; 2 Koner levede, 1 døde; 1 af Børnene var levende, 2 dødfødte. 3 Udtrækninger, hvoraf en med Tang paa sidstkommende Hoved og en ved Sædefødsel, begge paa Grund af Kramper; for 1 er Indikationen ikke opgivet; Konerne forbleve ilive, Udfaldet opgives kun for et Barn, der var levende født. 1 Partus præmaturus artificialis hos en Kone, der i 1864 var forløst ved Perforation, i 1865 ved Vending og Udtrækning. Conjugata vera var 2 Tommer 10 Linier à 3 Tommer. Der anvendtes i Løbet af 12 Dage afvejlende Douch i Skeden, Gniden af Modergrunden, Sugan af Brystvorterne, senere Koutschukpose i Canalis colli og Indlæggen af elastisk Katheter; Konen og Barnet, der veiede 5 Skaalpund, forbleve ilive (F. Vogt). 4 kunstige Forløsninger af Efterbyrden; Indikationen opgives for 3, nemlig en Gang ved Livmoderblødning, en Gang ved

Kramper i Livmoderen, en Gang paa Grund af Efterbyrdens Tilbagebliven i 24 Timer; 3 Koner levede, 1 døde 3 Uger efter Forløsningen af Barselfeber. Ialt 33 obstetriske Operationer, hvoraf 6 foretoges af Læger i østre Nedenæs, 7 af Læger i vestre Nedenæs Distrikt, 16 af 3 Læger i Arendal, dels i Byen, dels i Omegnen, 1 i Aamlids, 2 i Evjes og 1 i Sætersdalens Distrikt.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar	paa Barselseng	
Østre Nedenæs .	770	545	111	122	4	26
Arendal	128	77	16	16	4	4
Vestre Nedenæs .	725	555	82	122	10	23
Aamlid	160	147	35	29	3	8
Evje	176	123	25	23	4	10
Sætersdalen . . .	165	97	24	15	-	9
Nedenæs Amt . .	2 124	1 544	293	327	25	80

Omkomne paa voldsom Maade 35.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 580 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 72,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 13,8 pCt. af samtlige Fødte og 18,9 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 21,2 pCt., og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, 40,2 pCt. af samtlige Døde. Foruden de paa Presternes Lister opførte 25 døde Barselkoner kan af Lægernes Beretninger desuden 3 Koner sees at være døde paa Barselseng; det hele Antal bliver saaledes 28. Af Lægerne meddeles Oplysning om Dødsaaarsagen hos 17 paa Barselseng Døde, af hvilke 11 døde af Barselfeber, hvoraf en efter kunstig Forløsning af Efterbyrden, 1 af Barselmani, 1 af Emboli efter Tangforløsning, 1 efter Vending, 1 af Svindsot og 2 uforløste i Evjes Distrikt, den ene ved sandsynligt Tverleie; examineret Jordemoder var ikke tilstede, Lægen fik for sildigt Underretning; hos den anden Kone bød Hovedet sig for, men Fødselen var uden Fremgang; Læge tilkaldtes og forsøgte at forløse med Tang, hvilket ikke lykkedes, da kun den ene Tangarm kunde indbringes; kort efter døde Konen, førend videre Hjælp kunde ydes (A. C. Smith).

Lægernes Dødslisters indeholde Opgave over 613 eller 40,6 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (1509). De hyppigste Dødsaaarsager vare: Svindsot (127), Lungebetændelse (82), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (tilsammen 62), Nervefeber (45), Al-

derdomssvaghed (29), Skarlagensfeber (26), akut Bronchit (22), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 20).

Veirliget. Vinteren var lang, kold, med megen Sne, Vaaren kom sent og var ligesom Begyndelsen af Sommeren kjølig, den øvrige Del af Sommeren var varm, Høsten mild og smuk; i November og December var der stormfuldt Veir med indtil + 18° R. i Sætersdalen. Paa Grund af den sene og kolde Vaar kom Korn og Potetes 2 til 3 Uger senere i Jorden end sædvanlig og holdtes i Begyndelsen af Sommeren tilbage i Væxt. Kornet gav et midtels Udbytte, Poteterne derimod et daarligt Udbytte og vare mere tørraadne end almindelig; Høhøsten var god.

Levemaade og hygiæniske Forholde i østre Nedenæs Lægedistrikt betegnes som ganske gode langs Kysten og i de ydre Sogne, derimod som mindre gode i de indre Bygder, hvor saavel Boliger som Madstel og Renlighed siges at være mindre tilfredsstillende; Brændevin nydes i Regeln sjelden; Kaffe nydes meget, men ei til Overmaal. Saavel i Evjes som i Sætersdalens Distrikt forbedres de hygiæniske Forholde, om end langsomt; i det sidstnævnte Distrikt misbruges som forhen Brændevin og Kaffe.

Fattigsygepleien besørgetes i østre Nedenæs for en Del af Distriktslægen, der i Gjerestads og Søndeleds Sogne behandlede 53 fattige Syge, i Østerrisør 15; Østerrisør har sin særskilt ansatte Bylæge, der behandlede 45 fattige Syge. En Privatlæge i Tvedestrand behandlede 16 fattige Syge i Tvedestrand, 11 i Holts og Dybvaags Sogne; en Privatlæge i Arendal behandlede som Fattiglæge i Tromø Sogn 83 Syge. Fra Arendal er Antallet af fattige Syge ikke opgivet; Medikamentudgiften udgjorde her 416 Spd. 65 Skill. Distriktslægen i vestre Nedenæs behandlede i Grimstad 39, i Fjære, Landvig, Eide, Øiestad og Froland 97, tilsammen 136 fattige Syge; Privatlægen i Lillesand behandlede i det nævnte Ladested 35, i vestre Moland, Birkenæs, Høivaag og Heigrefos 116, tilsammen 151. I de øvrige tre Distrikter besørgetes Behandlingen af de fattige Syge af vedkommende Embedslæger; Antallet af Behandlede var i Aamlids Distrikt 3, i Evjes 30 og i Sætersdalens 24.

Dybvaags Prestegjeld i østre Nedenæs blev i 1867 delt i to Jordemoderdistrikter; fra vestre Nedenæs klages over Mangel paa Jordemødre.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes at være afholdte: i østre Nedenæs 14, nemlig i Østerrisør fire, i Tvedestrand et, i Søndeled, Dybvaag, Holt, østre Moland, i hver to, i Gjerestad et; i Arendal 3 Møder; i vestre Nedenæs 15, nemlig i Grimstad to, i Lillesand to, i vestre

Moland, Høivaag, Birkenæs, i hver to, i Øiestad, Froland, Fjære, Eide, Landvik, i hver et; Aamlid 6, nemlig to i hvert Herred; i Evje 7, nemlig i Hordnæs og Iveland tre, i Evje og Vegusdal to, i Aaseral to; i Sætersdalen 5, nemlig i Bygland tre, i Valle to; desuden afholdt Distriktslægen 2 særskilte Møder for Bykle Sogn af Valle, i hvilke Foredrag holdtes. I samtlige Sundhedskommissioner afgaves Erklæring om Kvaksalverlovgivningen. I flere Sundhedskommissioner forhandlede om de herskende epidemiske Sygdomme og om Forholdsregler mod samme, saaledes i østre Moland, Arendal, Grimstad, vestre Moland og Birkenæs om Børnekopper, i Lillesand og Birkenæs om Nervefeber, i Herrederne i Evje om Skarlagensfeber, i Herrederne i Sætersdalen om Mæslinger. I Arendal forhandlede om Kloakvæsenet og om Bygning af en ny Kloakledning, i Lillesand om Skolens Lokale, der ansaaes forlidet, i Aamlid om Vaccinationskredsens Deling i flere, i Sætersdalen om Misbrug af Brændevin og Kaffe samt om forskellige Afsnit af Fysiologien. I sidstnævnte Distrikt var Interessen for Sundhedskommissionens Forhandlinger stor, Møderne i Valle overvares saaledes af indtil 30 Tilhørere, i Bykle af 30 til 40. De for Herrederne i Evjes Distrikt udarbejdede Sundhedsforskrifter erholdt i heromhandlede Aar kongelig Approbation.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i østre Nedenæs Distrikt . .	723
i Arendal	133
i vestre Nedenæs Distrikt . .	750
i Aamlids — . .	177
i Evjes — . .	152
i Sætersdalens — . .	276

tilsammen 2 211

Af Revaccinerede er fra østre Nedenæs Distrikt opført 20, fra Arendal omtrent 900 Personer. I Østerrisør vaccineredes af Distriktslægen, i Arendal af Stadsfysikus, i Grimstad og Omegn af Distriktslægen i vestre Nedenæs.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 1 Syns- og Obduktionsforretning over det opgravede Lig af en 11 Dage i Forveien død Kone, 1 Synsforretning over en Mand, der var død efter et Slag i Hovedet, 2 Undersøgelser og Erklæringer angaaende tilføiede Legemsbeskadigelser; ialt 4 retsmedicinske Forretninger, hvoraf en i østre, to i vestre Nedenæs og en i Sætersdalens Distrikt.

Om Amtets **Sindssyge** meddeles følgende Oplysninger: i østre Nedenæs forpleiedes ved Aarets Ende for Amtskassens Regning 25, hvoraf 7 paa Asyler, for Fattigvæsenets Regning 16, for privat Regning 14. Fra Arendal er Antallet af Sindssyge ikke opgivet; Omkostningerne for

dem, der forpleiedes paa Asyler, beløb sig til omtrent 800 Spd. aarlig. I vestre Nedenæs Distrikt kan blot 1 sees at være forpleiet paa Asyl for Amtets Regning. I Aamlids Distrikt forpleiedes ved Aarets Ende 2 for Amtets Regning, i Evjes Distrikt 14 for Amtets, 1 for Fattigvæsenets Regning, i Sætersdalens Distrikt 4 for Amtets Regning.

Af **Sygehuse** findes i Amtet 2, nemlig Østerrisørs og Arendals Bys Sygehus. Østerrisør By har desuden i Fli-sevig, tæt ved Byen, et isoleret liggende Sygehus paa 15 til 20 Senge, bestemt til at modtage Syge, der lide af farlige smitsomme Sygdomme — især Børnekopper og Cholera. I Grimstad tager en Kone imod Byens Syge mod en Betaling af 48 Skilling daglig for hver Syg og en Godtgjørelse af 50 Spd. aarlig. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Arendals Sygehus.	Østerrisørs Sygehus.
Febre	31	2
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne . .	5	2
Kroniske — — — — —	5	-
Sygdomme i Nervesystemet, Sinds- sygdomme	2	-
Akute Sygdomme i Fordøielses- apparatet	2	-
Kroniske — — — — —	2	-
Sygdom i Urinveiene	-	1
Blodsygdom	-	1
Læsioner	5	4
Phlegmone, Abscesser, Ulcera . .	2	4
Ben- og Ledsygdomme	3	1
Øiensygdomme	11	-
Syphilis, Bubo	8	-
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v. . .	11	-
Frisk til Pleie for Syge	-	1
tilsammen	87	16

Af **Badeindretninger** findes en Søbadeanstalt i hver af Byerne Østerrisør, Tvedestrand, Arendal og Grimstad; langs Kysten er der mange private Søbadehuse.

Amtet har 5 **Apotheker**, hvoraf et nyoprettet i Lillesand, der samtlige visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Østerrisør af en Discipel, i Tvedestrand af en uexamineret Medhjælper, i Arendal af en examineret og en uexamineret Medhjælper, i Grimstad af to Disciple, i Lillesand af en Medhjælper.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Østre Nedenæs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Østerrisør, en i Tvedestrand; desuden boede Distriktslægen

i Aamlid inden dette Distrikt; 6 ansatte Jordemødre, foruden en, ansat for østre Moland, der boede i Arendal; 8 Hjelpevaccinatorer.

2. Arendals Stadsfysikat: 5 Læger; 1 Tandlæge; 2 Jordemødre.
3. Vestre Nedenæs Distrikt: 3 Læger, hvoraf to i Grimstad, en i Lillesand; 5 Jordemødre; 8 Hjelpevaccinatorer.

4. Aamlids Distrikt: 1 Læge, boende paa Næs Jernværk noget udenfor Distriktets Grændser; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatorer.

5. Evjes Distrikt: 1 Læge, boende i Evje; 2 ansatte Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.

6. Sætersdalens Distrikt: 1 Læge, boende i Bygland; 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatorer.

X. Lister og Mandals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 49,17 norske Kvadratkilometer, havde den 31te December 1865 73 785 Indbyggere. Det er inddelt i følgende Lægedistrikter:

1. Christiansands Stadsfysikatet (0,13 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Christiansand . . . med 10 876 Indb.

2. Mandals Lægedistr. (17,38 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Mandal med 3 842 —

Herrederne Tveit - 1 471 —

Oddernæs - 3 473 —

Vennesland - 1 103 —

Øvrebø og Hægland . . . - 1 829 —

Søgne - 3 386 —

Halsaa og Hartmark . . . - 3 015 —

Holme - 1 561 —

Øslebø og Løvdal . . . - 2 074 —

Finsland - 888 —

Bjelland og Grindem . . . - 1 961 —

Søndre Undal - 4 672 —

Nordre — - 2 072 —

tilsammen 31 347 Indb.

3. Lyngdals Lægedistrikt (8,51 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Farsund med 1 416 Indb.

Herrederne Vanse - 5 754 —

Herød - 2 437 —

Lyngdal - 5 046 —

Hægebostad - 2 107 —

tilsammen 16 760 Indb.

4. Flekkefjords Lægedistrikt (12,06 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Flekkefjord med 1 622 Indb.

Herrederne Næs og Hiterø . . . - 3 799 —

Kvinesdal - 3 927 —

Fjotland - 1 079 —

Bakke - 2 561 —

tilsammen 12 988 Indb.

Siredalens Herred (11,09 n. □ M.) med 1 814 Indbyggere, er midlertidigen henlagt til Soggendals Lægedistrikt i Stavanger Amt.

Sundhedstilstanden beskrives i Almindelighed som god, kun fra Christiansand som mindre god paa Grund af Epidemier af Skarlagensfeber, Mæslinger, Kighoste og Børnekopper, hvilke Sygdomme ogsaa forekom i de fleste øvrige Distrikter, uden dog at faa synderlig Udbredning; catarrhalske Sygdomme og Lungebetændelse vare hyppigere end i det foregaaende Aar, Nervefeber sjældnere.

Dødeligheden var ei ubetydelig; den udgjorde 20,9 af hvert Tusinde af Befolkningen i Aarets Midte (omtrent

74 200). De Dødes Antal beløb sig til 1 556, hvilket er 4,8 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 485, 10,1 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 413, og 10,7 pCt. mere end det gennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 405.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel.

Sygdom.	Hele Aaret.		Tiden er op- givet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	157	32	109	11	10	10	11	4	8	13	2	5	16	10	9
Simpel Feber	170	-	170	20	18	19	14	24	9	13	8	6	16	15	8
Barselseber	33	6	30	3	3	2	1	6	2	1	1	1	3	3	4
Børnekopper	76	6	76	-	1	1	8	20	27	13	2	1	-	-	3
Vandkopper	22	-	22	7	5	-	1	3	5	-	-	-	-	-	1
Skarlagensfeber	178	10	178	53	29	49	22	16	5	3	1	-	-	-	-
Mæslinger	336	7	332	-	-	-	-	4	8	14	12	10	26	71	187
Rosen	32	-	32	4	3	4	1	3	3	4	5	1	2	22	-
Kighoste	84	5	84	27	7	17	3	5	5	2	3	1	8	2	4
Diphther. Svælgbetændelse	46	6	46	11	9	5	4	-	1	7	3	-	4	1	1
Strubehoste	13	3	13	1	1	-	1	2	-	1	-	1	1	2	3
Catarrhalske Tilfælde . . .	1 556	14	1 556	362	272	172	110	62	92	71	37	53	55	119	151
Lungebetændelse	285	40	272	51	33	30	19	20	17	10	5	5	12	32	38
Pleurit	6	1	6	1	-	1	1	-	-	-	-	1	2	-	-
Gigtfeber	152	2	136	14	22	13	8	12	10	8	7	6	6	20	10
Koldfeber	5	-	5	-	-	1	1	-	-	1	-	-	1	-	1
Diarrhoe og Cholera nostras	371	7	371	18	16	14	28	17	35	38	35	57	27	32	34
Blodgang	19	-	19	-	4	2	1	-	-	1	5	3	1	2	-
Tilsammen	3 541	139	3 457	583	433	340	234	198	227	200	126	151	180	331	454

Nervefeber var mindre hyppig end i det foregaaende Aar; ialt anmeldtes:

fra Christiansand	27	behandl.	Tilf.	med	8	Dødsfald,
- Mandals Distrikt	43	—	—	-	7	—
- Lyngdals	—	40	—	—	-	8 —
- Flekkefjords	—	47	—	—	-	9 —

tilsammen 157 behandl. Tilf. med 32 Dødsfald.

(I det foregaaende Aar opgaves 201 Behandlede, af hvilke 31 døde). I Christiansand forekom Sygdommen spredt det hele Aar; i Mandals Distrikt forekom den spredt eller i smaa Epidemier, af hvilke den største viste sig i Øvrebø Herred i Juni og Juli (13 Tilfælde med 2 Dødsfald); Sygdommen begyndte her i en usel Hytte og udbredte sig fra denne til de omliggende Gaarde. Til Farsund bragtes Sygdommen ved en Fisker fra Sildefisket og angreb i Marts og April Maaned 6 Personer; den havde her abdominal Karakter. Hjemkomne syge Sømænd indførte Sygdommen flere Gange i første Halvaar til Vanse Herred i Lyngdals Distrikt, hvor den udbredte sig til flere Gaarde; saaledes smittede en Sømænd i Vanse 6 Personer, af hvilke 1 døde; ialt viste sig i dette Herred 16 Tilfælde af Nervefeber med cerebral Karakter i første Halvaar; forøvrigt viste Nervefeber sig spredt i Lyngdals Distrikt. I Flekkefjords Distrikt viste Nervefeber sig med epidemisk Karakter ialt i 32 Tilfælde, af hvilke 6 endte dødeligt, desuden forekom 15 mere spredte Tilfælde, af hvilke 3 medførte Døden. I Flekkefjord angrebes i September og Oktober i en Familie 6 Personer, i Kvinesdal

var Sygdommen ligesom i det foregaaende Aar hyppig; der angrebes her fra Mai til September 17 Personer, af hvilke 4 døde. Af simpel Feber opføres ialt 170 behandlede Tilfælde, hvoraf 107 i Christiansand, 41 i Mandals og 22 i Lyngdals Distrikt.

Af **Barselseber** anmeldtes:

fra Christiansand	16	behandl.	Tilf.	med	1	Dødsfald,
- Mandals Distrikt	13	—	—	-	3	—
- Lyngdals	—	1	—	—	-	1 —
- Flekkefjords	—	3	—	—	-	1 —

tilsammen 33 behandl. Tilf. med 6 Dødsfald.

1 Tilfælde af Barselmani i Farsund endte dødeligt.

Børnekopper forekom i heromhandlede Aar temmelig hyppig; der opgives:

fra Christiansand	48	Behandlede,	af hvilke	6	døde,
- Mandals Distrikt	11	—	—	-	—
- Flekkefjords	—	3	—	—	- —

tilsammen 62 Behandlede, af hvilke 6 døde; desuden kjendtes i Christiansand 14 Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, da de vare af saa mild Beskaffenhed, at de dels feilagtigen antoges for Vandkopper, dels ikke anmeldtes for Lægerne. Ialt kjendes saaledes 76 Tilfælde med 6 Dødsfald. Sygdommen indførtes til Christiansand i Slutningen af Februar med en Matros fra England; i Begyndelsen viste sig kun enkelte lette Tilfælde, der antoges for Vandkopper, men da udtalte Børnekopper opstod ved Smitte fra disse lette Tilfælde, toges strenge Forholdsregler; alle Tilfælde indlagdes i Lazaret,

de Angrebnes hele Husstand undersøgte og badedes, Værelser og Indbo rensedes. Af de i Christianssand forekommende 62 Tilfælde vare 41 udtalte Børnekopper, 21 lettere Former; af de Angrebne vare 18 Børn under 15 Aar, af hvilke 2 døde; 4 Børn, af hvilke ingen døde, vare uvaccinerede og let angrebne, 2 Børn vare vaccine-rede faa Dage før Sygdommen brød ud; hos det ene slog Vaccinationen ikke an, hos det andet blomstrede begge Slags Kopper ved Siden af hinanden; begge døde. Sygdommen var i Christianssand mest udbredt i Mai, Juni og Juli, ophørte i September. Fra Christianssand førtes Sygdommen i Juli til Fos i Bjelland i Mandals Distrikt, hvor 9 Personer, 4 Børn, 5 Voxne, angrebes; en Mand, der havde været inde i et af de smittede Huse, bragte Sygdommen til Randø Sund, hvor en Person angrebes; en Pige paa Lundsiden tæt ved Christianssand smittedes fra Byen. I Flekkefjords Distrikt viste Sygdommen sig i Kirkehavn paa Hitterø i Slutningen af December, hidført fra Arendal ved en Jægtefører; fra ham smittedes i Kirkehavn i December 1867 2 (og i Januar og Februar 1868 5 Personer, af hvilke 1 døde i Januar). Almindelige Forholdsregler sættes i Gang; Revaccination paabegyndtes i 1868 i Flekkefjord og paa Hitterø.

Af **Vandkopper** behandledes i Christianssand, især i første Halvaar, 22 Tilfælde; i Flekkefjord viste sig enkelte Tilfælde i Aarets Løb.

Af **Skarlagensfeber** opføres:

fra Christiansand	88	behl. Tilfælde med	6 Dødsfald,
- Mandals Distrikt	67	— — —	2 —
- Lyngdals	20	— — —	1 —
- Flekkefjords	3	— — —	1 —

tilsammen 178 behl. Tilfælde med 10 Dødsfald; desuden opføres 3 dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været under Lægebehandling, fra Mandals Distrikt, tilsammen 13 Dødsfald. (I det foregaaende Aar anmeldtes 288 behandlede Tilfælde med 20 Dødsfald). Sygdommen vedvarede i samtlige Distrikter fra det foregaaende Aar, fik især i Mandal og Omegn stor Udbredning; dog kom kun de færreste Tilfælde her under Lægebehandling. Sygdommen begyndte at aftage i April og var i August ophørt i det hele Amt.

Af **Mæslinger** anmeldes:

fra Christiansand	244	behl. Tilfælde med	7 Dødsfald,
- Mandals Distrikt	91	— — —	— —
- Lyngdals	1	— — —	— —

tilsammen 336 behl. Tilfælde med 7 Dødsfald; desuden opføres fra Flekkefjords Landdistrikt et Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde. Sygdom-

men begyndte i Omegnen af Christianssand i Mai Maaned, i Juli viste flere Tilfælde sig i Christianssand, og senere blev Sygdommen meget hyppig saavel i denne By som i Mandals Distrikt og vedvarede endnu ved Aarets Slutning; forholdsvis faa Tilfælde kom under Lægebehandling i sidstnævnte Distrikt. I Lyngdals Distrikt viste sig kun enkelte Tilfælde af og til; til Flekkefjords Distrikt kom Mæslingerne først ud over Høsten og viste sig alene i Kvinesdal, hvor de dog vare almindelig udbredte. Sygdommen var i det Hele taget mild. Som sekundær Døds-aarsag opføres i et Tilfælde Hjernebetændelse.

Neldefeber iagttoges i Christianssand hos 11, i Mandals Distrikt hos 1 Person.

Af **Rosen** opføres fra Christianssand 26, fra Mandals Distrikt 2 og fra Lyngdals 4, tilsammen 32 behandlede Tilfælde uden Dødsfald; fra Mandals Distrikt anmeldes derhos 1 Tilfælde af Ansigtsrosen, der endte dødeligt, uden at det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde opgives, og fra Lyngdals Distrikt anmeldes 1 Dødsfald af Erysipelas ambulans. Af **Herpes Zoster** opføres ialt 13 behandlede Tilfælde, hvoraf 8 i Christianssand, 3 i Mandals og 2 i Lyngdals Distrikt.

For **Kighoste** behandledes:

i Christiansand	70	Personer, af hvilke	5 døde,
i Mandals Distrikt	12	— — —	— —
i Lyngdals	2	— — —	— —

tilsammen 84 Personer, af hvilke 5 døde; desuden opgives fra Lyngdals Distrikt 2, fra Flekkefjords Distrikt 3 Tilfælde, der endte dødeligt, uden at have været under Lægebehandling, ialt 10 Dødsfald. (Aaret forud opgaves 186 behandlede Tilfælde med 20 Dødsfald). I Christiansand forekom Sygdommen hele Aaret, især i første Fjerdingaar; i Mandals Distrikt var den hyppig i første Halvaar; kun faa Tilfælde behandledes. I Lyngdals og Flekkefjords Distrikter fik Sygdommen ingen synderlig Udbredning undtagen i Fjotlands Herred.

Af **Diphtherisk Svælgbetændelse** opføres:

fra Christiansand	31	behl. Tilfælde med	5 Dødsfald,
- Mandals Distrikt	10	— — —	1 —
- Lyngdals	2	— — —	— —
- Flekkefjords	3	— — —	— —

tilsammen 46 behl. Tilfælde med 6 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes 62 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald). For **Strubehoste** behandledes tilsammen 13 Børn, af hvilke 3 døde, nemlig i Christiansand 6, af hvilke 3 døde, i Mandals Distrikt 3, i Lyngdals 2, i Flekkefjords 2. (I det foregaaende Aar behandledes 22 Børn, af hvilke 9 døde).

Af **Kusma** forekom i Flekkefjords Distrikt enkelte Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling.

Catarrhalske Sygdomme vare noget hyppigere end i det foregaaende Aar; der opgives:

fra Christiansand	1 156	behl.	Tilfælde	med	9	Dødsf.,
- Mandals Distrikt	212	—	—	-	2	—
- Lyngdals	—	188	—	—	-	3 —

tilsammen 1 556 behl. Tilfælde med 14 Dødsf., der samtlige forarsagedes ved akut Bronchit; desuden opføres fra Flekkefjords Distrikt 2 Dødsfald ved akut Bronchit uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, altsaa ialt 16 Dødsfald. (I det foregaaende Aar 1 092 behandlede Tilfælde med 19 Dødsfald). Som behandlede for akut Bronchit nævnes ialt 294 Personer. I Farsund og Omegn forekom fra Slutningen af Januar til Begyndelsen af Marts en Epidemi af Influenza, hvoraf ialt 110 Tilfælde behandlede.

For **kronisk Bronchit** behandlede en Læge i Farsund 66 Personer, af hvilke 2 døde.

Lungebetændelse omtales som hyppig fra Christiansand og Omegn; der opføres ialt:

fra Christiansand	167	behl.	Tilfælde	med	26	Dødsfald,
- Mandals Distrikt	95	—	—	-	10	—
- Lyngdals	—	10	—	—	-	2 —
- Flekkefjords	—	13	—	—	-	2 —

tilsammen af 11 Læger 285 behl. Tilfælde med 40 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes af 9 Læger 138 behandlede Tilfælde med 15 Dødsfald).

For **Pleurit** behandlede i Mandals Distrikt 6 Personer, af hvilke 1 døde.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistes opført som Dødsårsag hos 31, Kramper i Børnealderen hos 20,

af hvilke tilsammen 51 Dødsfald 36 opgives fra Christiansand, 7 fra Mandals, 2 fra Lyngdals og 6 fra Flekkefjords Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber anmeldes:

fra Christiansand	77	behl.	Tilfælde	med	1	Dødsfald,
- Mandals Distrikt	43	—	—	-	1	—
- Lyngdals	—	17	—	—	-	—
- Flekkefjords	—	15	—	—	-	—

tilsammen 152 behl. Tilfælde med 2 Dødsfald.

Kronisk Rheumatisme betegnes som meget almindelig i hele Amtet især langs Kysten; ialt opgives 89 behandlede Tilfælde; af samtlige Behandlede vare 56 af Mand-, 33 af Kvindekjøn, 1 under, 88 over 15 Aar.

For **Koldfeber** behandlede i Christiansand 3 Kvinder, i Mandals Distrikt 2 Mænd, samtlige over 15 Aar.

For **Diarrhoe** og **Cholera nostras** behandlede:

i Christiansand	300	Personer,	af	hvilke	6	døde,
i Mandals Distrikt	60	—	—	—	1	—
i Lyngdals	—	11	—	—	-	—

tilsammen 371 Personer, af hvilke 7 døde;

desuden er fra Flekkefjords Distrikt anmeldt 1 Dødsfald uden Opgave over Behandlede, ialt altsaa 8 Dødsfald. (Aaret forud kjendtes 352 Tilfælde og 6 Dødsfald). Mange af de i Christiansand behandlede Tilfælde vare forbundne med blodige Udtømmelser. I Flekkefjords Distrikt var Diarrhoe, Cholera nostras og gastrisk Feber almindelige om Sommeren og Høsten; Antallet af behandlede Tilfælde er ikke opgivet. Af **Blodgang** behandlede 18 Tilfælde i Christiansand, 1 i Mandals Distrikt.

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser Antallet af de for **Syphilis** paa Sygehusene behandlede Tilfælde:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de Indkomne lede af			Udgaaede			Tilbageiggende ved Aarets Udg. (alene af Mk.)	Det samlede Antal Forplejningsdage for hver Udskreven	Det gennemsnitl. Antal Forplejningsdage for hver Udskreven
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primær Syphilis	sekundær	tertiær	helbredede	i Bedring	død			
Christiansands Bys Sygehus	2	-	2	8	5	3	3	4	1	7	-	1	2	218	27
Amtssygehuset i Flekkefjord	3	2	1	1	1	-	-	1	-	3	1	-	-	185	46
Tilsammen	5	2	3	9	6	3	3	5	1	10	1	1	2	403	

Paa Christiansands Garnisons Sygehus indkom 3 Mænd, der udskreves helbredede efter en samlet Behandlingstid af 100 Dage; Sygdomsformen er ikke opgivet. Udenfor Sygehusene opføres ialt 37 behandlede Tilfælde, hvoraf 25 fra Christiansand, 6 fra Mandals, 3 fra Lyng-

dals og 3 fra Flekkefjords Distrikt; af 31 Tilfælde vare 22 primære, 9 sekundære. Af samtlige Behandlede vare 28 af Mand-, 9 af Kvindekjøn, 6 under, 31 over 15 Aar. Den paa Christiansands Bys Sygehus Døde var en Kvinde, hvis Alder ikke er opgivet. Af **Gonorrhoe** og **Urethrit** er

ialt opført 93 behandlede Tilfælde, hvoraf 62 fra Christiansand, 9 fra Mandals, 18 fra Lyngdals og 4 fra Flekkefjords Distrikt. Af de Behandlede vare 86 Mænd, 7 Kvinder, alle over 15 Aar. Veneriske Sygdomme indføres ofte fra Udlandet ved Sømænd, især til Amtets Byer (K. Hansen, L. Irgens).

Fnat omtales som hyppig fra Christiansand, hvortil den i Regelen indføres ved Omegnens Beboere (K. Hansen). Ialt opføres som behandlede for Fnat 67, hvoraf 36 paa Sygehusene i Christiansand; af de Behandlede vare 29 af Mand-, 38 af Kvindekjøn, 31 under, 36 over 15 Aar. Af **Skurv** behandledes 1 Tilfælde i Lyngdals Distrikt og 1 paa Amtssygehuset i Flekkefjord.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Lægeberetningerne ved Udgangen af 1866 4, hvoraf 1 i Christiansand, 1 i Lyngdals og 2 i Flekkefjords Distrikt; Ingen kan sees at være afgaaet i Aarets Løb. Overlægen for den spedalske Sygdom opfører i sine Tabeller for heromhandlede Aar Antallet baade ved Begyndelsen og Slutningen af Aaret med 3.

Kjertelsyge og **Rachit** betegnes som meget almindelige i Christiansand, Mandals og Flekkefjords Distrikter. I Christiansand behandledes for nævnte Sygdomme tilsammen 168 Personer, af hvilke 5 døde; 86 vare af Mand-, 82 af Kvindekjøn, 133 under, 35 over 15 Aar. I de øvrige Lægedistrikter opgives som behandlede ialt 116 Tilfælde af Kjertelsyge, hvoraf 1 endte dødeligt; af 87 Behandlede vare 37 af Mand-, 50 af Kvindekjøn, 69 under, 18 over 15 Aar. Som Dødsårsag opgives Kjertelsyge ialt i 8 Tilfælde. 7 Tilfælde af Rachit behandledes i Lyngdals Distrikt; 1 Dødsfald af denne Sygdom opføres fra Flekkefjord.

Svindst omtales som meget almindelig i samtlige Lægedistrikter, i Flekkefjords Distrikt især blandt Kystbefolkningen. Der opføres ialt 259 behandlede Tilfælde med 92 Dødsfald, nemlig fra Christiansand 117 med 71 Dødsfald, fra Mandals 94 med 8 Dødsfald, fra Lyngdals 48 med 13 Dødsfald; af de Behandlede vare 120 af Mand-, 139 af Kvindekjøn, 15 under, 244 over 15 Aar. Som Dødsårsag er Svindst opført for 99 eller 21,48 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne Dødsårsager (461); i det foregaaende Aar var Forholdet 73 af 342 eller 21,34 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsfald ialt.	Forhold i pCt.
Christiansands	71	288	24,7
Mandals	10	69	14,5
Lyngdals	14	55	25,5
Flekkefjords	4	49	8,2
Lister og Mandals Amt	99	461	21,48

Af **Kræft** omtales 20 behandlede Tilfælde med 4 Dødsfald, hvoraf 1 i Christiansand, 1 i Mandals og 2 i Lyngdals Distrikt; desuden opføres 1 Dødsfald fra Christiansand. Af 17 Behandlede var 8 af Mand-, 9 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar. For 4 af de Døde er Kræftens Sæde opgivet, nemlig 1 Gang i hvert af følgende Organer: Underkjæven, Øiet, Livmoderen, Endetarmen med Blæren.

For **Vatersot** og Brights Sygdom behandledes ialt 47 Personer, af hvilke 19 døde; af 34 vare 18 af Mand-, 16 af Kvindekjøn, af 33 vare 9 under, 24 over 15 Aar. Som Dødsårsag er Vatersot opgivet 20 Gange, Brights Sygdom 1 Gang; af samtlige Dødsfald komme 14 paa Christiansand, 3 paa Mandals og 2 paa hvert af Lyngdals og Flekkefjords Distrikter.

Blegsot betegnes ligesom forhen som hyppig i Christiansand og Omegn, som mindre hyppig i Flekkefjords Distrikt. Ialt behandledes af Lægerne i Christiansand og 2 Læger i Lyngdals Distrikt 105 Kvinder, af hvilke 1 var under 15 Aar. For Menstruationsuordener opgives 6 Kvinder i Mandals Distrikt at være behandlede. For Hysteri behandledes i Christiansand 74, i Mandals Distrikt 28 Kvinder.

Cardialgi og kronisk Gastrit siges fremdeles at være hyppig i hele Amtet; af Lægerne i Christiansand og 2 Læger i Lyngdals Distrikt opgives 323 Personer at være behandlede, af hvilke 110 vare af Mand-, 213 af Kvindekjøn, 13 under, 310 over 15 Aar.

Ormesygdomme siges at være hyppige i Christiansand, Mandals og Flekkefjords Distrikter; ialt opføres 42 behandlede Tilfælde, mest hos Børn.

Af **Drankersygdomme** nævnes 14 behandlede Tilfælde, der alle kunne sees at have været Drankergalskab, og af hvilke 2 endte dødeligt, nemlig et i Christiansand og et i Flekkefjord. 10 Tilfælde forekom i Christiansand, 1 i Lyngdals og 3 i Flekkefjords Distrikt.

Af nye Tilfælde af **Sindssygdomme** opføres 16, hvoraf 8 fra Christiansand, 6 fra Mandals og 2 fra Lyngdals

Distrikt; Sygdomsformen er opgivet for 11 Syge, af hvilke 8 lede af Melancholi, 1 af Mani, 2 af Dements; af 11 vare 3 af Mand-, 8 af Kvindekjøn, og af 10 var 1 under, 9 over 15 Aar. Af de Sindssyge kunne 5 sees at være indsendte til Gaustad Asyl; af 4 af disse vare 2 helbredede, 1 uhelbredet og 1 død ved Aarets Slutning; 1 Kvinde forpleiedes paa Christiansands Bys Sygehus, hvorfra hun udskreves uhelbredet; af 4 privat behandlede Sindssyge kunne 2 sees at være helbredede, 2 i Bedring ved Aarets Slutning. Som Dødsårsag er Sindssygdom opgivet hos 2 Personer i Christiansand.

Øiensygdomme og Øresygdomme, dels af catarrhalsk, dels af serophuløs Oprindelse, betegnes som hyppige i Christiansand (S. S. Heyerdahl). En Læge behandlede i denne By og dens Omegn 33 Tilfælde af Ophthalmi; af samtlige Syge vare 14 af Mand-, 19 af Kvindekjøn, 8 under, 25 over 15 Aar.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Sygehusene: 1 Amputation af Laaret paa Grund af Beneder med heldigt Udfald, 1 Resektion af endel af Overarmbenet, 1 Operation for Læbekræft, 1 Gang Borttagelse af et Lipom, 3 Paracenteser af Underlivet hos samme Person, 1 Udvidning af Strictura urethræ; af Lægerne forøvrigt: 4 Amputationer af Fingre, deraf 2 af dobbelte Tømmefingre, 2 Gange Borttagelse af Brystkjertlen, 4 Gange af Læbekræft, 6 Gange af Lipomer, 1 Gang af et Osteosteatom, 1 Gang af en Tumor, cysticus, 4 Gange af Tonsillerne, 2 Gange af indgroet Negl, flere Paracenteser af Underlivet hos 3 Personer, 3 Polypoperationer, hvoraf 2 for Polyp i Næsen og 1 i Øret, 1 Borttagelse af en Polyp i Livmoderhalsen, 2 Gange forceret Bevægelse af Underextremiteterne, 3 Operationer for Hæmund, 9 Punktioner af Vandbrok, hvoraf to med paafølgende Jodindsprøjtning, 1 Operation for Paraphimose, 1 Reklination af Linsen, 1 Borttagelse af en Epithelialkræft ved indre Øienvinkel.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 21 Tangforløsninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel eller Vesvækkelse hos 14, langsom Fødsel uden Fremgang hos 4, Bækken-sneverhed hos 2, Ansigtsleie hos 1. 20 af Konerne forbleve ilive, 1 døde 4 Dage efter Forløsningen. Af Børnene vare 19 levende, 2 dødfødte. 3 Vendinger, alle paa Grund af Tverleie; 2 Koner forbleve ilive, 1 døde 7 Dage efter Forløsningen; Børnene vare dødfødte. 1 Udtrækning ved Hjælp af Tang paa sidstkommende Hoved efter Selvdvikling ved Tverleie; Konen forblev ilive, Barnet var dødt. 1 Perforation paa Grund af stærk Forsnevring af nederste Aabning med Hovedet staaende mod samme;

Udfaldet for Konen er ikke opgivet (S. S. Heyerdahl). 2 Gange Mutilation af dødt Foster; i det ene Tilfælde var der Tverleie med fremfalden Arm og saa stærkt sammentrukket Livmoder, at Embryotomi blev nødvendig, førend Vending kunde udføres; Konen døde 4 Dage efter Forløsningen (E. Dahm). I det andet Tilfælde foretoges Mutilationen paa Grund af forsømt Tverleie efter forgjæves forsøgt Vending; Konen forblev ilive (J. A. Kraft). 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden, hvoraf en Gang efter forudgaaet Tangforløsning, paa Grund af timeglasformig Sammentrækning af Livmoderen; Konerne forbleve ilive. Ialt 30 obstetriciske Operationer, hvoraf 5 i Christiansand, 11 i Mandals, 6 i Lyngdals og 8 i Flekkefjords Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	D ø d e				Død-fødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Christiansands						
Stadsfysikat	338	290	52	64	1	25
Mandals Lægedistrikt	988	631	118	123	12	39
Lyngdals	496	332	60	47	2	25
Flekkefjords . .	381	261	64	40	2	19
Siredalen af Soggendals	65	42	8	5	2	2
Lister og Mandals Amt . .	2 268	1556	302	279	19	110

Omkomne paa voldsom Maade 55.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 712 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 68,6. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 13,3 pCt. af samtlige Fødte og 19,4 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 17,9 pCt. og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, 37,3 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 19 Døde paa Barselseng kunne af Lægernes Beretninger desuden 2 Koner sees at være døde paa Barselseng, saa at det hele Antal bliver 21; Lægerne opgive Dødsårsagen for 9 af disse, af hvilke 6 døde af Barselfeber, og deraf en efter Tangforløsning, en efter Vending og en efter Mutilation, 1 af Livmoderblødning, 1 af Barselmani og 1 af kronisk Bronchit.

Paa Lægernes Dødslistes findes Opgave over 461 eller 30,7 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (1501). De hyppigste Dødsårsager vare: Lungesvindot (99), Hjernebetændelse og Kramper i Børne-

alderen (tilsammen 51), Lungebetændelse (40), Nervefeber (32), Alderdomssvaghed (23), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 21), akut Bronchit (16).

Veirliget beskrives i Almindelighed som mindre gunstigt; Vaaren var kold, Sommeren kom sent, Høsten var mere end sædvanlig stormende og regnfuld. Fra Flekkefjords Distrikt betegnes Hø-, Korn- og Poteteshøsten som i et Middelsaar; Fiskerierne gave ligeledes et middels Udbytte.

Levemaade og hygiæniske Forholde. Boligerne for Arbejderklassen i Mandal beskrives som gode i de senere Aar; Drænering af Byen og et nyt Vandværk har gjort stort Gavn i hygiænsk Retning (Gundersen). Langs Kysten og nede i Dalene i Lyngdals Distrikt samt i Siredalen omtales Boliger og hygiæniske Forholde som ganske gode, derimod som mindre gode i de øvre Dele af Lyngdals Distrikt. Fra Siredalen betegnes Klædedragten som hensigtsmæssig, Kosten som god og tilstrækkelig, mest bestaaende af Melkemad; Kaffe bruges kun paa de nedre Gaarde; Renligheden er mindre tilfredsstillende (Wennevold). Øl- og Brændevinsdrik omtales som meget udbredt i Amtets Byer og i Flekkefjords Landdistrikt, som sjelden i de øvrige Dele af Amtet undtagen paa Byreiser og ved festlige Sammenkomster.

Fattigsygepleien. Udenfor Sygehuset behandledes i Christianssand 461 fattige Syge af den der ansatte Fattiglæge. Distriktslægen i Mandals Distrikt behandlede i Tveits, Oddernæs og Øvrebø Herreder tilsammen 40 fattige Syge; fra de øvrige Herreder søgtes Distriktslægens Hjælp næsten aldrig til fattige Syge. Distriktslægen i Lyngdal behandlede 95 fattige Syge, hovedsagelig tilhørende Farsund og Omegn. De fleste fattige Syge i Flekkefjords Distrikt, der behandlede, indkom paa Amtssygehuset. Den i Vanse Herred af Lyngdals Distrikt ansatte Jordemoder flyttede i 1867 til Farsund og Kommunebestyrelsen besluttede, at Jordemoder for Tiden ikke skulde ansættes, da hun ei kunde finde Udkomme. I Flekkefjords Distrikt fandtes ved Aarets Udgang kun en Jordemoder, ansat for Flekkefjord og Næs Sogn, da den i Hiterø bosatte Jordemoder fraflyttede Distriktet om Høsten.

I **Sundhedskommissionerne** afholdtes følgende Møder: i Christianssand 15; i Mandals Distrikt 18, hvoraf i Holmetre, i Vennesland, Halsaa—Hartmark, Finsland, søndre Undal, i hvert to, i de øvrige Herreder af Landdistriktet, i hvert et. Om Antallet af afholdte Møder i Mandals Ladested savnes Underretning; i Lyngdals Distrikt 11

Møder, hvoraf i Farsund fem, i Vanse og Herod, i hvert to, i Lyngdal og Hægebostad, i hvert et; i Flekkefjords By 3 Møder, i Flekkefjords Distrikts Herreder 4, hvoraf i Bakke to, i Næs og Hiterø et, i Kvinesdal et; i Fjotlands Herred kan intet Møde sees at være afholdt; i Siredalens Herred af Soggendals Distrikt 1 Møde. I Herod Herred af Lyngdals Distrikt, hvor forhen kun 6 Medlemmer af Kommunerepræsentationen vare Medlemmer af Sundhedskommissionen, er den hele Kommunerepræsentation nu indtraadt i samme. Saavidt der kan sees, afgaves i samtlige Sundhedskommissioner Erklæringer om Udkast til en ny Kvaksalverlov. I Christianssand optoges Møderne hovedsagelig af Forhandlinger om de hygiæniske Forholde i de offentlige og private Skoler, i de militære Kvarterer, i Værksteder og Soverum hos Haandværkere, der holde Svende og Dreng; fremdeles forhandlede om forskellige sanitære Misligheder samt om Forholdsregler mod de herskende Børnekopper. I Farsund og Flekkefjord var Kommissionens Virksomhed rettet mod forskellige hygiæniske Misligheder. I flere Møder i Landdistrikterne kom de herskende epidemiske og smitsomme Sygdomme under Behandling, saaledes i Herrederne i Mandals Distrikt Skarlagensfeber og Mæslinger, i Herrederne i Flekkefjords Distrikt Fnat og Skurv, i Kvinesdal i sidstnævnte Distrikt Nervefeber. De af de thelemarkske Sundhedskommissioner anbefalede Sundhedsregler oplæstes og diskuteredes i Lyngdals Distrikts Sundhedskommissioner. I **Kvarantænekommissionen** i Christianssand holdtes 12 Møder angaaende Kvarantæneanstalten paa Odderøen, Ansættelse af en Opsynsmand sammesteds og Samfærdsel med kolerasmittede Steder. I Mandal bleve 3 og i Flekkefjord 1 Fartøi kvarantænemæssigt undersøgte.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Christiansand	558
i Mandals Distrikt	889
i Lyngdals —	415
i Flekkefjords —	302
i Siredalens Herred	83

tilsammen 2 247

Vaccinationen blev i Christianssand udført af en dertil antagen Læge, der i Aarets Løb udleverede 91 Rør med Vaccinematerie. Den ældste Vaccinerede var 13½, den yngste 1½ Aar gammel. I Flekkefjords By og Næs Sogn vaccinerede Distriktslægen i Flekkefjords Distrikt. I Vigmostad Sogn af Mandals Distrikt blev ingen Vaccination foretaget paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygelighed. Paa Grund af de i Christianssand herskende Børnekopper revaccineredes her af Private 87 Personer, af de garni-

sonerende Tropper 123 Personer; hos 101 af de sidstnævnte slog Vaccinen an. Af to militære Læger revaccineredes Soldaterne af christiansandske og stavangerske Bataillon, der laa i Leir tæt ved Byen, med det Udfald at positivt Resultat beholdtes hos 358 af 908 Revaccinerede. I Bjelland Sogn af Mandals Distrikt revaccineredes endel Personer paa Grund af den i Sognet herskende Epidem af Børnekopper.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 6 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig to over i Dølgemaal fødte Børn, en over en Mand, der var dræbt ved Slag paa Hovedet, en over en Mand, der var funden hængt, en over en Kvinde, der pludselig var død under heftige Brækninger, en over en Kvinde, der antoges at være forgiftet, men fandtes død af en Hjertesygdom; 5 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig tre angaaende tiltalte Personers Sindstilstand, en angaaende tilføiet Legemsbeskadigelse, en angaaende endel Ben, der vare fundne i en Urd og antoges at være Levninger af et i Dølgemaal født Barn. Ialt 11 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Christianssand og i Flekkefjords Distrikt, i hvert fire, i Mandals Distrikt to, i Lyngdals en.

Antallet af **Sindssyge**, forpleiede for Amtets og Fattigvæsenets fælles Regning, var ifølge den af Amtmanden meddelte Fortegnelse ialt ved Aarets Udgang 105, af hvilke 9 forpleiedes paa Asyler, nemlig 4 paa Gaustads, 3 paa Møllendals Asyl ved Bergen, 1 paa Oslos og 1 paa Christiansands; de øvrige, af hvilke to i Aarets Løb vare udskreve uhelbredede fra Gaustad, vare udsatte i Privatforpleining. Desuden kunne 10 Sindssyge ved Aarets Slutning sees at være forpleiede for Fattigvæsenets Regning. 4 Sindssyge, hvoraf 1 paa Gaustads og 1 paa Christiansands Asyl, vare i Aarets Løb døde; 2 Sindssyge, der i 1867 vare indlagte paa Gaustads Asyl, og 1, der henlaa fra det foregaaende Aar paa Møllendals Asyl, udgik helbredede i heromhandlede Aar.

Paa de 3 inden Amtsdistriktet beliggende almindelige **Sygehuse** indkom ialt 448 Syge, der lede af følgende Sygdomstilfælde:

	Christian- sands Bys Sygehus.	Christian- sands Gar- nisonssy- gehus.	Amtssy- gehuset i Flekk- fjord.
Febre	63	8	1
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne . .	14	49	1
Kroniske — — — — —	2	5	—
Sygdomme i Nervesystemet, Sinds- sygdomme	4	19	2
Lateris	83	81	4

	Christian- sands Bys Sygehus.	Christian- sands Gar- nisonssy- gehus.	Amtssy- gehuset i Flekk- fjord.
Transport	83	81	4
Akute Sygdomme i Fordøielse- apparatet	—	20	—
Kroniske — — — — —	1	13	—
Uterinsygdom	—	—	1
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot	5	—	1
Ernæringssygdom	—	1	—
Kronisk eller afebril Rheumatisme	4	33	4
Læsioner	12	27	3
Phlegmone, Abscesser, Ulcera .	10	29	2
Kræftagtige Sygdomme og Svul- ster overhovedet	1	—	1
Ben- og Ledsygdomme	12	1	1
Øiensygdomme	—	4	2
Chirurgiske Sygdomme i Urin- veiene og Kjønorganerne . .	2	—	—
Syphilis, Bubo	8	3	1
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v. . .	8	2	1
Hudsygdomme	30	17	2
Forskjellige andre Sygdomme .	3	14	1
tilsammen	179	245	24

Angaaende Behandlingens Udfald m. m. henvises til Sygehuslisterne. I Sygestuerne paa Christiansands Tugthus behandledes af et Fangeantal af 172 ialt 41 Syge, 24 Mænd og 17 Kvinder, i 1 887 Dage, altsaa i Gjennemsnit 5,17 daglig og enhver i 46 Dage. Medicinforbruget beløb sig til omtrent 82 Spd.

Af **Badeindretninger** fandtes i Christianssand, foruden de Militæres Badeindretning og en Badeindretning for varmt Bad paa Byens Sygehus, en privat Badeindretning for varmt Bad og russisk Dampbad samt flere smaa private Badehuse. I Farsund er et Badehus for koldt Søbad. Amtssygehuset i Flekkefjord har et Badeværelse og desuden findes her 2 Badehuse, et for varmt Søbad, et for Strømbade.

De 2 **Apotheker** i Christianssand samt Apothekerne i Farsund og Flekkefjord fandtes ved Visitationen i Orden. Det ved Mandals Apothek manglende Laboratorium var dette Aar under Indredning; forøvrigt fandt Distriktslægen Apotheket i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, ved hvert af Christiansands Apotheker af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, ved Mandals Apothek af 1 examineret Medhjælper, ved Farsunds og Flekkefjords Apotheker af 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Christiansands Stadsfysikat: 7 Læger foruden Distriktslægen i Mandals Distrikt; 1 Tandlæge; 5 Jordemødre.
2. Mandals Distrikt: 3 Læger, hvoraf en, Distriktslægen, bosat i Christiansand, de to andre i Mandal; 2 Jordemødre; 12 Hjelpevaccinatorer.
3. Lyngdals Distrikt: 3 Læger, af hvilke en ikke prak-

tiserede, alle i Farsund; 2 Jordemødre, 8 Hjelpevaccinatorer.

4. Flekkefjords Distrikt: 1 Læge, bosat i Flekkefjord; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.

I Siredals Herred, der midlertidigt er henlagt til Soggendals Distrikt, haves ingen Jordemoder; 1 Hjelpevaccinator.

XI. Stavanger Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 69,44 norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 104 868 Indbyggere. Amtet er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Soggendals Distrikt (6,1 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Soggendal . . . med 507 Indbyggere,
Herrederne Soggendal . . . - 2 936 —
Lunde - 1 472 —
Heskestad - 1 037 —

tilsammen 5 952 Indbyggere.

(Til dette Distrikt er derhos midlertidig henlagt Herredet Siredalen af Lister og Mandals Amt (11,09 n. □ M.) med 1 814 Indbyggere.*)

2. Ekersunds Distrikt (9,87 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Ekersund . . . med 2 145 Indbyggere.
Herrederne Ekersund . . . - 2 500 —
Ougne - 954 —
Helleland - 1 364 —
Birkrem - 1 991 —
Haa - 3 006 —

tilsammen 11 960 Indbyggere.

3. Sandnæs Distrikt (14,80 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Sandnæs . . . med 1 000 Indbyggere.
Herrederne Høiland - 3 215 —
Klep - 2 205 —
Time - 2 376 —
Gjæsdal - 997 —
Høle - 3 203 —

tilsammen 12 996 Indbyggere.

*) Naar i nærværende Beretning Soggendals Lægedistrikt omtales, menes altid dette fraregnet Siredalen, hvis Sygdomsforholde ere omhandlede under Lister og Mandals Amt.

4. Stavangers Distrikt (1,57 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Stavanger	med 16 647 Indbyggere,
Herrederne Hetland -	5 076 —
Haaland -	2 822 —

tilsammen 24 545 Indbyggere.

5. Finnø Distrikt (11,78 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Rennisø	med 2 452 Indbyggere,
Finnø -	1 715 —
Strand -	2 228 —
Aardal -	1 315 —
Hjelmeland og Fister -	3 084 —
Nærstrand -	2 602 —

tilsammen 13 396 Indbyggere.

6. Sands Distrikt (18,92 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Jælse	med 2 606 Indbyggere,
Sand -	1 600 —
Suledal -	2 125 —
Søvde -	1 899 —
Vikedal -	2 702 —

tilsammen 10 932 Indbyggere.

7. Karmøens Distrikt (3,38 n. □ M.), indbefattende:

Ladestederne Skudesnæshavn	med 1 209 Indbyggere,
og Kopervik -	737 —
Herrederne Skudesnæs -	4 757 —
Avaldsnæs -	4 735 —
Bukn -	1 062 —
Tysvær -	2 168 —

tilsammen 14 668 Indbyggere.

8. Haugesunds Distrikt (3,02 n. □ M.), indbefattende:	
Kjøbstaden Haugesund . . . med 3 221 Indbyggere,	
Herrederne Torvestad . . . - 3 674 —	
Skjold - 3 524 —	
tilsammen 10 419 Indbyggere.	

Til dette Distrikt er derhos siden 10de Juli 1867 henlagt Svedens Herred af søndre Bergenhus Amt (af Areal 1,84 n. □ M. med 3 289 Indbyggere). Dette Herreds Sygdomsforholde m. v. afhandles under søndre Bergenhus Amt.

Sundhedstilstanden skildres i det Hele som ret tilfredsstillende, undtagen i 1ste Halvaar i Ekersunds Distrikt. Af epidemiske Sygdomme havde Nervefeber temmelig stor Udbredning; Skarlagensfeber var ligeledes meget udbredt i 1ste Halvaar og mod Slutningen af Aaret optraadte Mæslinger epidemisk. Blandt Vaarsildefiskerne var Sygeligheden dog ualmindelig stor, de hyppigste Sygdomme vare Catarrher og akutte rheumatiske Tilfælde.

Dødeligheden udgjorde 16,9 af hvert Tusinde af Befolk-

ningen i Aarets Midte (omtrent 106 660 Mennesker). De Dødes Antal beløb sig til 1 800, hvilket er 9,6 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 642, 13,0 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 593, samt 6,3 pCt. mere end det gjennensnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 694.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel.

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	536	57	479	31	27	45	57	49	12	24	31	46	57	47	53
Simpel Feber	357	-	332	57	40	43	30	21	22	18	12	17	25	16	31
Barsel-feber	43	11	43	7	5	6	6	4	2	-	4	1	4	3	1
Vandkopper	41	-	37	-	3	1	3	-	-	2	-	5	9	5	9
Skarlagensfeber	325	16	316	48	57	60	51	38	18	19	7	1	1	11	5
Mæslinger	310	3	309	-	-	4	3	1	-	-	-	-	5	33	263
Rosen	43	2	36	2	6	3	5	4	3	3	4	1	2	-	3
Kighoste	235	4	235	30	20	14	15	16	19	28	17	13	18	35	10
Diphtherisk Svælgbetændelse	84	3	78	8	7	11	9	18	9	9	2	-	1	1	3
Strubehoste	16	2	16	6	1	4	-	-	1	-	1	-	1	1	1
Kusma	50	-	44	3	3	9	17	4	3	-	-	2	-	-	3
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde	1 360	18	1 296	214	140	109	113	120	95	58	87	88	61	88	123
Lungebetændelse	315	26	274	41	25	23	38	36	20	19	16	16	9	12	19
Pleurit	47	1	35	8	6	3	2	3	3	1	2	3	1	1	2
Gigtfeber	118	5	100	10	17	14	9	6	12	8	2	4	5	4	9
Koldfeber	3	-	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-
Diarrhoe (akut) og Chol. nost.	425	11	391	27	43	23	38	22	30	39	50	54	17	23	25
Blodgang	10	-	9	3	1	2	-	-	-	-	-	-	2	1	-
Skjørbug	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1
Tilsammen	4 321	159	4 036	495	401	374	397	342	250	228	235	251	220	282	561

Af **Nervefeber** opgives:
 fra Ekersunds Distrikt 44 Behandlede, hvoraf 5 døde,
 - Sandnæs — 9 — — 1 —
 - Stavangers — 151 — — 20 —
 - Finnø — 31 — — 5 —
 - Sands — 12 — — 3 —
 - Karmøens — 143 — — 7 —
 - Haugesunds — 146 — — 16 —
 tilsammen 536 Behandlede, hvoraf 57 døde;

desuden opgives fra Haugesunds Distrikt 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at der ialt kjendes 59 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 382 Behandlede, 45 Døde). Fra Vaarsildefisket ved hjemvendende syge Fiskere blev Sygdommen indført til en Gaard i Ekersunds Distrikt, til et Sted i Finnø Distrikt og til 3—4 Steder i Sands Distrikt. Paa Stavanger Bys og Amts Sygehuse indkom tilsammen 36 Syge for Nervefeber, 7 døde. I Finnø forekom Sygdommen i enkelte smaa Epi-

demier; i den vestlige Del af Nærstrands Herred har Nervefeber i 4 à 5 Aar stadigt af og til vist sig, i dette Aar indtraf saaledes 13 Tilfælde; de hygiæniske Forholde ere her paa flere Steder mindre gode, hvorfor Distriktslægen søgte at indskjærpe større Orden og Renlighed (J. R. Lossius). I Sand optraadte Sygdommen paa 9 forskellige Steder; til 3 eller 4 af disse var denne, som ovenfor nævnt, indført fra Vaarsildefisket, til 2 havde omreisende Handelskarle bragt Sygdommen, til et var den ført ved en paa Stavanger Sygehus for Nervefeber behandlet og derfra udskreven Person og til et overførtes den fra en af de tidligere angrebne Gaarde; paa et Sted blev Sygdommens Kilde ikke opdaget. For Karmøens Distrikt savnes nøiagtige Opgaver for de første 5 Maaneder, da Embedet bestyredes af en Konstitueret; Sygdommen fortsatte sig her fra det foregaaende Aars Epidemi og Adskillige skulle være komne under Behandling i de første 3 Maaneder; i April og Mai kom omtrent 40 under Behandling; til Avaldsnæs Herred sagdes Sygdommen at være bragt fra Utsire; Smitten kunde i Regelen forfølges fra Gaard til Gaard. Foruden i Avaldsnæs optraadte Sygdommen ogsaa epidemisk i Skudsnæshavn og omliggende Landdistrikt, paa andre Steder mere spredt. Paa Sygehuset i Skudsnæshavn indkom under Fisket 2 Syge for Nervefeber, 1 døde; 2 andre Fiskere kom under Behandling henimod Fiskets Slutning og vendte syge hjem til sine Boliger. I Haugesunds Distrikt herskede Sygdommen især paa Utsire og i Kjøbstaden Haugesund. Under Vaarsildefisket var Sygdommen hyppig blandt Fiskerne; om de fleste Syge kunde det oplyses, at de havde taget Sygdomsspiren med sig, idet de enten hørte hjemme paa Steder, hvor der ved Aarets Begyndelse forekom Nervefeber, saasom Mandal, søndre Undal og den sydlige Del af Karmøen, eller kom fra Gaarde, hvor Sygdommen synes at have slaaet sig fast, som Stene i Vikør og andre Gaarde i Hardanger. Først under de ugunstige klimatiske og hygiæniske Forholde paa Fisket kom imidlertid Sygdommen til Udbrud. De Logisfartøier, paa hvilke Nervefeber optraadte, bleve røgede og rensede. De Syge bleve alle indlagte paa Sygehusene i Espevær og Haugesund paa en nær, der indkom paa Sygehus i Stavanger (Mohn). Paa Sygehuset i Haugesund indkom det første Tilfælde af Nervefeber 25de Januar. Ialt behandledes her 24 Syge for denne Sygdom, 5 døde; blandt de Angrebne vare ogsaa 3 af Sygehusets Gangkoner, der alle helbrededes. Fra Sandnæs, Sand og Skudsnæshavns Sygehus omtales enkelte Tilfælde af Cerebraltypus, ellers tilhørte de fleste, forsaavidt som Sygdommens nærmere Beskaffenhed angives, den abdominelle Form. Af

de anmeldte 357 Tilfælde af simpel Feber opgives 13 fra Ekersunds, 16 fra Sandnæs, 227 fra Stavangers, 19 fra Finnø, 7 fra Karmøens og 75 fra Haugesunds Distrikt.

Af **Barselfeber** opføres ialt 43 Tilfælde med 11 Dødsfald, nemlig fra Ekersunds Distrikt 4 Tilfælde, fra Sandnæs 4 med 2 Dødsfald, fra Stavangers 19 med 3 Dødsfald, fra Finnø Distrikt 1 Tilfælde med dødelig Udgang og fra Haugesunds 15 med 5 Dødsfald; desuden opføres 2 Dødsfald fra Sands og 2 fra Karmøens Distrikt, uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at der ialt kjendes 15 Dødsfald. I 2 Tilfælde med dødelig Udgang var obstetricisk Operation gaaet iforveien. I 3 Tilfælde, der forekom i Haugesunds By, kunde man med Bestemthed antage Sygdommen overført ved Jordemoderen, som derfor i længere Tid afholdt sig fra Praxis (Eye). Af Barselmani omtales, foruden et Tilfælde, der opstod under Forløbet af en Barselfeber, 4 Tilfælde. Udfaldet er opgivet for 3, der alle helbrededes; i et Tilfælde laa Sindssygdom til Familien. Af Barselkrampe nævnes 1 Tilfælde med dødelig Udgang.

Af **Vandkopper** opgives fra Ekersunds Distrikt 1, fra Stavangers 33 og fra Haugesunds 7, tilsammen 41 Tilfælde uden Dødsfald. I Haugesunds Distrikt forekom Sygdommen gennem hele Aaret.

Af **Skarlagensfeber** opgives:

fra Soggendals Distrikt	1	behl. Tilfælde uden Dødsfald,
- Ekersunds	— 35 — — — —	
- Sandnæs	— 51 — — — —	med 5 —
- Stavangers	— 165 — — — —	— 9 —
- Finnø	— 7 — — — —	— — —
- Sands	— 17 — — — —	— — —
- Karmøens	— 15 — — — —	— 1 —
- Haugesunds	— 34 — — — —	— 1 —

tilsammen 325 behl. Tilfælde med 16 Dødsf.; desuden opføres fra Soggendals Distrikt 3 Angrebne, der ikke kom under Behandling, og 1 Dødsfald, fra Ekersunds 4 og fra Haugesunds 5 Dødsfald af Syge, der ikke kom under Behandling, saa at der tilsammen kjendes 26 Dødsfald. Sygdommen var i Stavangers og Karmøens Distrikter en Fortsættelse af Epidemien i det foregaaende Aar; fra Sandnæs og Haugesunds Distrikter nævnes Sygdommen allerede i Aarets Begyndelse; fra Finnø opføres det første Tilfælde i Februar, fra Ekersunds og Soggendals Distrikter omkring Begyndelsen af April, fra Sands i Mai. Til Sands Distrikt og til Utsire i Haugesunds Distrikt siges Skarlagensfeber at være bragt fra Stavanger; blandt Vaarsildefiskerne optraadte et Tilfælde hos en

Mand, der kom fra Sandnæs Distrikt, hvor flere af hans Sødskende havde havt Sygdommen. Skarlagensfeberen var i det Hele taget mild. I Sandnæs Distrikt var Sygdommen temmelig udbredt; som hyppig Komplikation nævnes diphtherisk Svælgbetændelse, Otorrhoe var heller ikke sjelden, Ozaena viste sig derimod kun enkeltvis. Som Følgesygdom var Vatersot ikke sjelden, af og til iagttoges ogsaa Lungebetændelse i Efterstadiet (Johannesen).

Enkelte Tilfælde af **Mæslinger** kom i Marts og April under Behandling i Ekersunds, i April og Mai i Karmøens Distrikt; i Stavangers Distrikt udbrød derimod en Epidemi pludselig i den sidste Uge af November; ialt anmeldtes her indtil Aarets Udgang 302 Tilfælde og 3 Dødsfald.

Af **Rosen** opføres tilsammen 45 Tilfælde, nemlig 2 fra Ekersunds, 21 (med 2 Dødsfald) fra Stavangers, 3 fra Finnø, 2 fra Sands, 1 fra Karmøens og 16 fra Haugesunds Distrikt. For 2 Tilfælde er Udfaldet ikke opgivet. Af Erythema nodosum omtales tilsammen 15 behandlede Tilfælde, af Urticaria 6, af Herpes Zoster 5, af Purpura hæmorrhagica 6.

Kighoste herskede epidemisk i alle Lægedistrikter undtagen i Karmøens og Haugesunds. Sygdommen var temmelig godartet, saa at faa Syge kom under Behandling; i Sands Herred i Distriktet af samme Navn skal den henimod Aarets Slutning have vist sig overmaade udbredt. Der opgives:

fra Ekersunds Distrikt	27	Behandlede,	- Døde,
- Sandnæs —	48	—	2 —
- Stavangers —	100	—	- —
- Finnø —	25	—	2 —
- Sands —	33	—	- —
- Karmøens —	1	—	- —
- Haugesunds —	1	—	- —

tilsammen 235 Behandlede, 4 Døde; desuden opføres fra Finnø et Dødsfald, uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at der ialt kjendes 5 Dødsfald.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opgives:

fra Stavangers Distrikt	53	behl. Tilfælde med 3 Dødsf.,
- Sands —	25	— — —
- Karmøens —	3	— — —
- Haugesunds —	3	— — —

tilsammen 84 behl. Tilfælde med 3 Dødsf.; desuden nævnes 1 behandlet Tilfælde i Haugesunds Distrikt, uden at Udfaldet er meddelt.

For **Strubehoste** behandledes tilsammen 16 syge Børn, hvoraf i Ekersunds Distrikt 2, i Stavangers 8 (1 døde), i

Finnø 1 (der døde), i Sands 1 og i Haugesunds 4. Ialt opføres 3 Dødsfald, nemlig foruden de 2 nævnte, et i Sandnæs Distrikt.

Af **Kusma** opgives 18 Tilfælde fra Sandnæs, 31 fra Stavangers og 1 fra Karmøens Distrikt, tilsammen 50 Tilfælde. I Sandnæs Distrikt iagttoges ikke faa Tilfælde af Metastase til Testiklerne.

Af **catarrhalske Tilfælde** opføres:

fra Soggendals Distrikt	4	Tilfælde uden Dødsfald,
- Ekersunds —	123	— med 6 —
- Stavangers —	791	— - 6 —
- Finnø —	64	— - 4 —
- Sands —	30	— - - —
- Karmøens —	52	— - 1 —
- Haugesunds —	296	— - 1 —

tilsammen 1360 Tilfælde med 18 Dødsfald; desuden nævnes fra Haugesunds Distrikt 85 behandlede Tilfælde uden Opgave over Udfaldet. Catarrhalske Sygdomme siges overalt at have været meget hyppige, især i 1ste Halvaar. I Sands Distrikt forekom en liden Influenzaepidemi; Sygdommen viste sig ligesaa smitsom som Nervefeber (Thesen). Af akut Bronchit opgives tilsammen 19, af Laryngit 2 Dødsfald.

Lungebetændelse. Der opgives:

fra Ekersunds Distrikt	19	behl. Tilf. med 1 Dødsfald,
- Sandnæs —	16	— - 1 —
- Stavangers —	173	— - 14 —
- Finnø —	8	— - - —
- Sands —	16	— - 2 —
- Karmøens —	14	— - 1 —
- Haugesunds —	69	— - 7 —

tilsammen af 13 Læger 315 behl. Tilf. med 26 Dødsfald; desuden opgives fra Haugesunds Distrikt 3 Tilfælde uden Meddelelse af Udfaldet, samt 1 Dødsfald af en Syg, der ikke kom under Behandling, saa at der ialt kjendes 27 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 13 Læger 245 Tilfælde med 24 Dødsfald). Af 29 Tilfælde vare 9 i venstre, 16 i høire og 4 i begge Lunger (Iversen, Johannesen, J. R. Lossius). Af **Pleurit** opføres fra Soggendals Distrikt 2 Tilfælde (hvoraf et endte dødeligt), fra Ekersunds 2, fra Stavangers 18, fra Finnø 3, fra Haugesunds 22 Tilfælde og desuden 4, for hvilke Udfaldet ikke er opgivet, tilsammen 51 Tilfælde.

Hjernebetændelse. For simpel og tuberkuløs Meningit behandlede 8 Læger tilsammen 30 Syge, af hvilke 24 døde. Paa Lægernes Dødslistes er Hjernebetændelse opført som Dødsarsag hos 25, tuberkuløs Meningit hos 10 og Kramper i Børnealderen hos 6, af hvilke tilsammen 41

Dødsfald 4 opgives fra Ekersunds Distrikt, 1 fra Sandnæs, 18 fra Stavangers, 7 fra Finnø, 1 fra Karmøens og 10 fra Haugesunds Distrikt.

4 behandlede Tilfælde af **cerebro-spinal Meningit** med 1 Dødsfald opgives fra Stavangers Distrikt, 1 ubehandlet Tilfælde, der efterlod fuldkommen Døvhed, fra Finnø. Om to Tilfælde oplyses, at de indtraf hos hjemkomne Vaarsildfiskere.

Rheumatiske Sygdomme. Under Benævnelserne akut Rheumatisme og Gigtfeber opgives 118 Tilfælde med 5 Dødsfald, hvoraf 24 Tilfælde fra Sandnæs Distrikt, 40 med 2 Dødsfald fra Stavangers, 14 med 2 Dødsfald fra Finnøs, 2 fra Sands og 38 med 1 Dødsfald fra Haugesunds Distrikt; fra det sidstnævnte Distrikt nævnes desuden 10 behandlede Tilfælde, uden at Udfaldet meddeles. For to af de Døde er Hjertefeil opført som nærmere Dødsårsag, for en Hjernebetændelse. Af kronisk Rheumatisme opgives 364 behandlede Tilfælde, hvoraf 131 fra Stavangers og 170 fra Haugesunds Distrikt. Kjønnene er anført for 282 Personer, af hvilke 185 vare af Mand-, 97 af Kvindekjøen, Alderen for 225, hvoraf 26 under, 199 over 15 Aar. Sygdommen siges at være hyppig i Ekersunds, Finnø og Haugesunds Distrikter, medens den i Sands Distrikt omtales som forholdsvis sjelden. Ischias nævnes som meget almindelig i Karmøens Distrikt.

Af **Koldfeber** kom 1 Tilfælde under Behandling i Stavangers, 2 i Haugesunds Distrikt.

Gastriske Sygdomme. Af **Cholera nostras** og **Diarrhoe** opgives:

fra Soggendals Distrikt	2 behl. Tilf. med	- Dødsfald,
- Ekersunds	— 15 —	- 2 —
- Sandnæs	— 10 —	- - —
- Stavangers	— 269 —	- 5 —
- Finnø	— 13 —	- 1 —
- Sands	— 4 —	- 1 —
- Karmøens	— 13 —	- 2 —
- Haugesunds	— 99 —	- - —

tilsammen 425 behl. Tilf. med 11 Dødsfald; desuden opføres fra Haugesunds Distrikt 54 behandlede Tilfælde uden Opgave over Udfaldet, og fra Stavanger 2 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede; blandt de saaledes tilsammen opgivne 13 Dødsfald vare 3 af kronisk Diarrhoe. I Finnø Distrikt siges akutte gastriske Sygdomme at være sjeldne (J. R. Lossius); blandt Vaarsildfiskerne vare Diarrhoe hyppige mod Slutningen af Fisket og ikke sjelden forbundne med blodige Udtømmelser. I Hetlands Herred i Stavangers Lægedistrikt forekom i September et Tilfælde af **Cholera** med dødeligt Udfald samtidigt med at et Fartøj kom hjem fra Holland med 2 Choleralig ombord og 2 Matroser, lidende af Cholera, hvilke begge indlagdes i et isoleret beliggende midlertidigt Lazaret, hvor ogsaa Gangkonen angrebes af samme Sygdom; alle disse 3 kom sig.

Af **Blodgang** behandlede i Ekersunds Distrikt 2 og i Stavangers 8, tilsammen 10 Tilfælde.

Af **Skjørbug** opgives 3 Tilfælde fra Stavanger.

Syphilis. Over de paa Amtets Sygehuse behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare		Udgaaede			Død.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.**)
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære	sekundære	helbredede	i Bedring	uhelbredet		Ialt.	Md.	Kv.		
Stavanger Amts-Sygehus	6	2	4	20	6	14	1	19	21	1	-	-	4	1	3	2 365	108
Stavanger Bys	2	1	1	14	6	8	2	12	9	-	1*)	1	5	1	4	1 362	124
Tilsammen	8	3	5	34	12	22	3	31	30	1	1	1	9	2	7	3 727	

Som udenfor Sygehusene behandlede Tilfælde opføres fra Ekersund 1, fra Stavangers Distrikt 31, fra Finnø 1, fra Karmøens 1 og fra Haugesunds 5, tilsammen 39 Tilfælde med 3 Dødsfald. Desuden indsendtes til Amtssygehuset fra Finnø 4 og fra Haugesunds Distrikt 2 Tilfælde. Af 19 Privatbehandlede lede 5 af primære, 11 af sekundære, 1 af tertiære og 2 af hereditære Tilfælde, og af 34

vare 25 af Mand-, 9 af Kvindekjøen; 7 vare Børn, 27 Voxne. Ialt opføres 4 Dødsfald af Syphilis, for 2 mangler nærmere Opgaver, et var betinget af hereditær og et

*) Overflyttet til Amtssygehuset.

**) Tages alene Hensyn til de sekundære Tilfælde, bliver Middeltallet af Forplejningsdage for hver Udskreven paa Amtssygehuset 114 og paa Byens Sygehus 142.

af tertiær Syphilis. For **Gonorrhoe** (og Urethrit) behandles ialt udenfor Sygehusene 78 Personer; Kjønnets er opgivet for 71, alle af Mandkjøn; 10 Tilfælde opføres fra Ekersund, 53 fra Stavanger og 15 fra Haugesund. Med Hensyn til Smitteforholdene oplyses om 22 Tilfælde af venerisk Sygdom, at 5 forekom hos fremmede Søfolk, 2 hos Sømænd, der havde paadraget sig Smitte i Udlandet og som igjen overførte Sygdommen paa Kone og Børn (ialt 7 Personer), 4 i Finnø skrev sig fra Stavanger og 4 i Haugesunds Distrikt vare paadragne i Bergen.

Hudsygdomme. **Fnat** synes at være i Tilbagegang i Finnø Distrikt, hyppig i Ekersunds, Karmøens og Haugesunds Distrikter; i Sands forekommer Sygdommen ogsaa temmelig hyppig, dog vil Almuen gjerne anvende Midler derimod; i Jælse Herred, som i længere Tid har været temmelig fri for Sygdommen, fik denne mod Aarets Slutning en betydelig Udbredning, og Skolebørnene viste sig at være dens fornemste Bærere. Behandlingen med Styrax liquidus gav særdeles gode Resultater, især fordi det ved denne Methode bliver mindre nødvendigt at underkaste Gang- og Sengklæder en særskilt Rensningsproces (W. Thesen). Ialt opføres 40 behandlede Tilfælde, hvoraf 33 fra Stavanger. **Skurv** siges at være temmelig hyppig i Ekersunds Distrikt. Der opgives 8 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 fra Stavangers, 2 fra Haugesunds Distrikt; 3 vare af Mand-, 5 af Kvindekjøn; af 7 Personer vare 2 under, 5 over 15 Aar. **Eczeemer** anføres at være meget almindelige i Haugesunds Distrikt og tildels at være forbundne med Kjertelsyge; 32 Tilfælde kom under Behandling (Bodom). Af Ichthyose nævnes 1 behandlet Tilfælde fra Haugesund.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af 1866 ifølge Overlægens Beretning 146. I heromhandlede Aar kom 14 til, hvoraf 8 vare nye Tilfælde og 6 overseede ved tidligere Tællinger; Afgangen var 11, hvoraf 1 var udflyttet (fra Skjold til Amerika), 2 vare indlagte i Stiftelser og 8 vare i Aarets Løb afgaaede ved Døden. Det kjendte Antal Spedalske var altsaa ved dette Aars Udgang 149, hvoraf fandtes:

i Soggendals Distrikt	4
i Ekersunds	8
i Sandnæs	7
i Stavangers	21
i Finnø	28
i Sands	21
i Karmøens	38
i Haugesunds	22

Kjertelsyge omtales som temmelig almindelig i Ekersunds, Karmøens og Haugesunds Distrikter; i Finnø Di-

strikt siges Sygdommen ikke at være hyppig undtagen i de smaa Strandsteder, hvor der er Mangel paa tilstrækkeligt Lys og Luft i de trange, mørke Boliger. Ialt opføres 133 behandlede Tilfælde, nemlig fra Ekersunds Distrikt 31, fra Stavangers 66, fra Finnø 1, fra Karmøens 6 og fra Haugesunds 29. Kjønnets er opgivet for 115 Personer, nemlig 69 af Mand-, 46 af Kvindekjøn; Alderen for 121, af hvilke 107 vare under, 14 over 15 Aar. Af Rachit nævnes 15 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald.

Svindstot siges at forekomme mere eller mindre hyppig i Ekersunds, Sandnæs og Haugesunds Distrikter; i Sands Distrikt er derimod Sygdommen fremdeles sjelden (W. Thesen). I Finnø Distrikt kunde Arvelighed antages at være den væsentlige Aarsag til Sygdommen hos 11 af de 21 tilsammen behandlede Syge; i Ekersunds Distrikt kunde ogsaa blandt 26 Behandlede Sygdommens Arvelighed paavises i de fleste Tilfælde (Kreutz). Ialt opføres 186 behandlede Tilfælde med 51 Dødsfald, nemlig fra Soggendals Distrikt 2 Tilfælde, fra Ekersunds 34, fra Stavangers 71, fra Finnø 21, fra Sands 2, fra Karmøens 11 og fra Haugesunds 45. Kjønnets er opgivet for 178 Personer, nemlig 81 af Mand-, 97 af Kvindekjøn, Alderen for 163, af hvilke 9 vare under, 154 over 15 Aar. Som Dødsarsag er Svindstot opført hos 65 eller 16,1 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (403); i foregaaende Aar var Forholdet 47 af 317 opgivne Dødsarsager eller 14,8 pCt.; i 1865 49 af 285 eller 17,1 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsarsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsarsager ialt.	Forhold i pCt.
Soggendal	-	2	0
Ekersund	4	34	11,8
Sandnæs	2	16	12,5
Stavanger	29	152	19,1
Finnø	13	75	17,3
Sand	1	14	7,1
Karmøen	3	33	9,1
Haugesund	13	77	16,9
Stavanger Amt	65	403	16,1

Kræft siges ikke at være meget hyppig i Finnø Distrikt. Fra det hele Amt opgives ialt 20 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald; 12 forekom hos Mænd, 8 hos

Kvinder, Alderen er opgivet for 17, alle over 15 Aar. Af Dødsfald opgives tilsammen 7, hvoraf 1 fra Ekersunds, 2 fra Stavangers, 2 fra Finnø, 1 fra Sands og 1 fra Haugesunds Distrikt. Kræftens Sæde er opgivet i Mavesækken hos 5 af de Døde, i Brystkjertelen hos 1, som Ulcus i venstre Tinding og Øienhulhed hos 1.

Vatersot opføres som Dødsårsag hos 13, Brights Sygdom hos 1, af hvilke tilsammen 14 Dødsfald 3 opgives fra Ekersunds, 6 fra Stavangers, 1 fra Finnø, 1 fra Karmøens og 3 fra Haugesunds Distrikter. Som behandlede opføres tilsammen af 9 Læger 41 Syge, af hvilke 9 døde.

For **Blegsot** behandlede 7 Læger tilsammen 109 Personer, Alderen er opgivet for 89, af hvilke 24 vare under, 65 over 15 Aar; 3 Læger opføre tilsammen 32 Behandlede for **Menstruationsuordener**. Blegsot siges at være meget almindelig i Ekersunds, men sjelden i Sands Distrikt; i Haugesunds Distrikt angives Anæmi og Svækkelse at være almindelig blandt Kvinderne, især hos de gifte Koner, der meget sjelden færdes i fri Luft (Bodom). Menstruationsuordener anføres at være temmelig hyppige i Finnø og Sands Distrikter og tilskrives Forkjølelse, der paadrages formedelst daarligt Skotøi og de vaade, sumpige Veie (J. R. Lossius), eller ved at Kvinderne om Sommeren ofte lægge tilside de uldne Underklæder, som forresten benyttes hyppigere end før (W. Thesen). 7 Læger behandlede ialt 48 Tilfælde af Hysteri; denne og andre Nervesygdomme siges at være temmelig almindelige blandt Kvinder i Finnø Distrikt og antages muligens tildels at hidrøre fra overdreven Nydelse af Kaffe og Tobak (J. R. Lossius).

Cardialgi og kroniske Digestionsuordener vare overalt meget almindelige; for Cardialgi, Dyspepsi og kronisk Gastrit behandledes tilsammen 538 Personer, nemlig i Soggendals Distrikt 1, i Ekersunds 51, i Stavangers 144, i Finnø 75, i Karmøens 26 og i Haugesunds 241. Kjønnets er opgivet for 510, af hvilke 205 vare af Mand-, 305 af Kvindekjøn, Alderen for 370, af hvilke 18 vare under, 352 over 15 Aar. I Stavanger siges Bødkerhaandværket hyppig at give Anledning til Cardialgi; i de Ryfylkske Distrikter forekomme gastriske Sygdomme og især Koliker hyppigt; som Aarsager hertil fremhæves Nydelsen dels af Kaffe, dels af ensformig, slet tillavet, raa Mad; en Distriktslæge bemærker, at han trods Theoretikernes Indvendinger fastholder den Mening, at raa Melceller ere ufordøielige, da Erfaringen viser, at den menneskelige Mave ikke kan bearbejde den uden Skade for sig selv (W. Thesen).

Ormesygdomme angives at være temmelig almindelige i Ekersunds og overmaade hyppige i Finnø og Sands Distrikter. Ialt opføres 47 behandlede Tilfælde, nemlig

16 fra Ekersunds og 31 fra Stavangers Distrikt. Af 30 Personer vare 12 af Mand-, 18 af Kvindekjøn; af 38 vare 34 under og 4 over 15 Aar.

Af **Drankersygdomme** nævnes tilsammen 12 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, begge i Stavangers Distrikt. Af de anmeldte Tilfælde falder 1 paa Ekersunds, 9 paa Stavangers og 2 paa Haugesunds Distrikt. 9 Tilfælde opføres som Drankergalskab, 2 som kronisk Alkoholisme, for 1 mangler nærmere Opgave. Kjønnets er opgivet for 11, der paa 1 nær vare Mænd, Alderen for 10, alle over 15 Aar. Fra Ekersunds Distrikt omtales et Dødsfald af Diarrhoe efter overstadig Brændevinsdrik i et Bryllup.

Af nye Tilfælde af **Sindssygdom** angives, foruden de forhen omtalte Tilfælde af Barselmani, 34, nemlig 3 fra Stavangers, 9 fra Finnø, 2 fra Karmøens og 20 fra Haugesunds Distrikt. Af 33 Tilfælde opføres 26 som Melancholi, 3 som Mani, 2 som Dements og 2 som Idiotti. Af 31 vare 17 af Mand-, 14 af Kvindekjøn, af 18 Personer alle over 15 Aar. 7 behandlede Sindssyge angives at være helbredede eller betydeligt bedrede, 2 afgik ved Døden, en i Stavangers og en i Karmøens Distrikt; desuden døde en Idiot i Ekersunds Distrikt af Nervefeber. Fra Finnø Distrikt indsendtes til Asyl i Bergen en og fra Haugesunds to, tilsammen 3 Sindssyge, hvilke ikke ere medregnede i det ovenfor opførte Antal. I Haugesunds Distrikt, hvor Sindssygdom temmelig hyppig kom under Behandling, syntes den religiøse Vækkelse i Forbindelse med legemlig Svaghedstilstand at være den almindelige Aarsag. Epilepsi siges ogsaa her at være forholdsvis almindelig; 10 Tilfælde kom under Behandling; i 2 Tilfælde helbrededes de Syge ved Anvendelse af Bromkalium (Bodom).

Af **chirurgiske Sygdomme** omtales et Tilfælde af hydropter ovarii, hvor der havde dannet sig en Absces, der aabnede sig ved Navlen og hvoraf der udtømtes flere Potter vandagtig Vædske med nogen Lettelse for den Syge, hvis Tilstand dog fremdeles var elendig (J. R. Lossius). Værkefinger, tildels af meget slem Beskaffenhed, siges at forekomme meget hyppigt blandt Fiskerne og især hos Kvinderne under Sildesaltningen. 3 Læger behandlede i Haugesunds Distrikt tilsammen 91 saadanne Tilfælde. Paa Stavanger Bys Sygehus indkom en Person med et Stiksaar i Underlivet, hvoraf en Del af Omentet var faldt frem; dette reponeredes, Suturer anlagdes og Saaret tilhelede per primam intentionem (Lassen).

Af **chirurgiske Operationer** nævnes som udførte: paa Amtssygehuset: 1 Amputation af en Finger, 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af et Sarkom paa Læggen, 1 Operation for Ranula, 2 Gange Borttagelse af Polyper i Endetarmen

hos samme Person, 1 Operation for Hygroma patellae, 1 Operation for dobbelt Hareskaar, Barnet fik Bronchit og døde; 1 subkutan Gjennemskjæring af Strikture i Urinrøret. Af Lægerne forøvrigt: 3 Gange Borttagelse af Brystkræft, i et Tilfælde kom der lokalt Recidiv efter omtrent $\frac{1}{2}$ Aars Forløb, 3 af Læbekræft, deraf 1 Gang ved Ætsning med lapis causticus, 3 af Sæksvulster (hvoraf en i det øvre Øienlaag), 1 af et Lipom, 1 af en indgroet Negl, 1 af en Polyp i Livmoderen, 1 Operation for Teleangiectasi, 3 Tenotomier, 1 Operation for en ufuldstændig atresia ani med heldigt Udfald, 1 Ætsning af Lupus med kaustisk Kali, 1 Borttagelse af et Chalazion, 2 af calculi i det øvre Øienlaag.

Følgende **obstetriciske Operationer** nævnes som udførte af Læger: 16 Tangforløsninger; Indikationerne vare i 6 Tilfælde Vemangel eller Vesvækkelse, i 1 Bækkenstene, i 1 fremfalden Navlesnor og i 3 langsom Fødsel uden Fremgang; for 5 mangler nærmere Opgave. Udfaldet er opgivet for 10 af Konerne, af hvilke 8 forbleve ilive, 2 døde af Barselfeber henholdsvis 6 og 10 Dage efter Forløsningen. Af 12 Børn vare 6 levende, 6 dødfødte. 2 Vendinger, begge ved Tverleie med heldigt Udfald for Konerne; 1 Barn kom levende til Verden, 1 var dødfødt. 1 Udtrækning med stump Hage af et ved Hovedleie til Skuldrene født Barn, med heldigt Udfald for Kone og Barn; som Hindring for Fødselen nævnes, at Skuldrene vare usædvanligt brede. 1 Perforation paa dødt Foster, efter forgjæves Forsøg med Tang; Konen havde havt Veer i 6 Dage, Fosterhovedet stod mod Bækkenindgangen, Konen kom sig (J. R. Lossius). 6 Gange kunstig Forløsning af Efterbyrden, en Gang paa Grund af Blødning, to Gange paa Grund af Moderkagens delvise Vedhængen til Livmoderens Væg, tre Gange paa Grund af uregelmæssige Sammentrækninger i denne. Udfaldet var heldigt for alle Konerne. Distriktslægen i Sand omtaler ialt 7 Tilfælde af tilbageholdt Eterbyrd, af hvilke 2, der ikke kom under Behandling, endte dødeligt, rimeligvis paa Grund af Barselfeber; hos 3 var examineret Jordemoder ikke tilstede, og Hjelpekonerne pleie at være meget ivrige til at søge Moderkagen forløst, hvilket i disse Tilfælde sandsynligvis var Aarsagen til Livmoderens uregelmæssige Sammentrækning (W. Thesen). Ialt 26 obstetriciske Operationer, hvoraf i Sandnæs 3, i Stavangers Distrikt 8, i Finnø 3, i Sands 7, i Karmøens 3 og i Haugesunds 2.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar	paa Barselseng	
Soggendal	191	80	16	13	-	5
Ekersund	382	216	53	39	2	17
Sandnæs	435	228	64	34	7	11
Stavanger	915	512	138	137	5	32
Finnø	403	197	40	30	3	18
Sand	311	152	35	14	1	17
Karmøen	437	242	56	33	4	12
Haugesund	393	173	38	29	2	15
Stavanger Amt	3 467	1 800	440	329	24	127

Omkomne paa voldsom Maade 55.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 667 flere Fødte end Døde, og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 51,9. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 12,7 pCt. af samtlige Fødte og 24,4 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 18,3 pCt., og Antallet af Døde under 15 Aar 42,7 pCt. af samtlige Døde. Ved at sammenholde Lægernes og Presternes Opgaver over Døde paa Barselseng sees 9 Koner at være døde paa Barselseng, der ikke ere medtagne i Presternes Opgaver, hvorefter det hele kjendte Antal af Døde paa Barselseng bliver 33. Lægernes Beretninger indeholde Oplysning om Dødsaaarsagen for 19 Barselkoner, af hvilke 15 døde af Barselfeber, 1 af Barselkrampe 1 Time efter Forløsning uden Kunsthjelp, 2 af Lungebetændelse og deraf en uforløst, hos hvem Fødselen var begyndt i de sidste Timer af Livet, 1 uforløst af Blødning, formentlig fremkaldt ved forliggende Moderkage.

De fra Lægerne indsendte Dødslisters indeholde Opgave over 403 eller 23,1 pCt. af samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsaaarsager vare: Svindsot (65), Nervefeber (59), Kramper i Børnealderen, Hjernebetændelse og tuberkuløs Meningit (tilsammen 41), Lungebetændelse (27), Skarlagensfeber (26), akut Bronchit (19), Barselfeber (15), Vatersot og Brights Sygdom (tilsammen 14), Diarrhoe og Cholera nostras (13), Alderdomssvækkelse (10).

Veirliget var i Begyndelsen af Aaret koldt; Kulden steg til $\div 10^{\circ}$ R., hvilket er usædvanligt paa disse Kanter; Februar var mildere, men de følgende Maaneder atter koldere; Sommeren var kort, men varm, Høsten regnfuld og kjølig, og Slutningen af Aaret usædvanlig

kold og stormende. Med Hensyn til Afgrøden regnes Aaret til et Middelsaar; Vaarsildefisket gav et mindre godt Udbytte.

Med Hensyn til **Levemaade og hygiæniske Forholde** bemærker en af Lægerne i Stavanger, at den for denne By gjældende Bygningslov, hvorefter nyopførendes Træbygninger kun maa være 7 Alen høie, fremkalder i hygiænsk Henseende iøienspringende Mangler, idet denne Bestemmelse leder til at usunde Beboelsesleiligheder indredes i Kjelderetagerne. Tidligere har Dispensationer til at bygge indtil 8 Alens Høide været givne. Fra Kommunens Side er i det udrundne Aar skeet meget liberale Bevilgninger i Retninger, der ikke er af ringe Betydning for Byens offentlige Hygiene. Som saadanne kan først og fremst nævnes Indkjøbet af „Bispeladegaard“ for 16 000 Spd., for deraf at udtage det Bedste til en ny Kirkegaard. Herved har da Kirkegaardsspørgsmaalet, der gjennem flere Aar har staaet paa Dagsordenen som det mest paatrængende, faaet sin endelige og efter alle Sagkyndiges Dom saare heldige Afgjørelse. Eiendommen, der støder lige op til den sydlige Bygrændse, har en svag Heldning fra Byen mod Søen, og er af et saa betydeligt Kvadratindehold, at om kun Halvparten benyttes i det tilsigtede Øiemed, vil der efter al Sandsynlighed ikke igjennem mangfoldige Aar blive Spørgsmaal om ny Kirkegaard. Videre er en forhen sumpig og stinkende Strandbred af „Bredevandet“ — en Indsø i Byens Sydkant — i lang Strækning udfyldt og i Forbindelse med omtrent Halvdelen af den smukke „Kongsgaardshave“ omdannet til et offentligt Parkanlæg — noget, denne By hidtil ganske har manglet. Til en offentlig Vadske- og Tørreindretning paa Byens Eiendom „Skjævelandsstykket“ er bevilget 1 900 Spd.; til Opførelse af 7 grundmurede Slagterboder i Nærheden af Torvet 2 000 Spd.; til Bygning af ordentlige Rendestene er paa Budgettet opført 1 000 Spd., og endelig er der i de Strøg af Byen, hvor Fattigfolk bo, anbragt offentlige Tappeposte fra Vandværket (H. A. Lassen). Fra Soggendal og Ekersund omtales Boligerne som smaa og lidet luftige; de ligge som oftest paa en lav Mur og ere derfor fugtige (Wennevold, Kreutz). I Finnø Lægedistrikt opføres derimod bedre og bekvemmere Boliger end før, og Sands for et ordentligere Stel synes hist og her vakt. Med Hensyn til Renlighed siges det at være temmelig misligt i Soggendals Distrikt, Dalerne af Ekersunds samt i Karmøens Distrikt, men bedre paa Jæderen. Fra Karmøens Distrikt berettes saaledes, at Folk sjelden vadske sine uldne Underklæder og aldrig den skidne Hud, som bedækkes af dem. Det hele Husstel siges at røbe et Slurveri og Mangel paa Renligheds- og Ordenssands, som

geraadere Kvinderne til liden Ære (Vetlesen). Klædedragten siges i Ekersunds Distrikt at være god, og overalt i dette Distrikt benyttes uldne Underklæder. Om Kosten anføres fra flere Distrikter, at den ofte er ensformig og slet tilberedet; i Soggendals Distrikt nydes lidet Kjødmat og Melken benyttes helst sur; fra Sands Distrikt bemærkes, at fersk Melk bruges lidet, og ferskt Kjød ofte ansees for urent og kun tør nydes saltet eller røget; Almuens indgroede Mistro, Stivsindighed og Vedhængen ved det Gamle siges at lægge Hindringer iveien for Fremskridt i denne Retning (W. Thesen). Overdreven Nydelse af Kaffe omtales fra Soggendals og Finnø Distrikter. Drikfældighed siges at være liden i Soggendals, Ekersunds og Stavangers Distrikt; i Sands Distrikt er den derimod betydeligt tiltagen, Brændevin, Frugtvin og bayersk Øl indføres i store Mængder og om Søndagene samt især paa de store Høitidsdage sees ofte berusede Folk (W. Thesen); i Ladestederne i Karmøens Distrikt forekommer ogsaa adskillig Drik, især om Søndagene (Vetlesen).

Fattigsygepleien besørgetes i Stavanger af Distriktslægen og en Privatlæge, i Haugesund af en Privatlæge, i de øvrige Distrikter af Distriktslægerne. Af fattige Syge behandledes:

i Soggendals Distrikt	3	
i Ekersunds	—	53 (med en Udgift til Medicin af 14 Spd. 20 Skill.)
i Sandnæs	—	30
i Finnø	—	30
i Sands	—	8
i Karmøens	—	22
i Haugesunds	—	73
		tilsammen 219

Ved Vaarsildefisket vare 3 Fiskelæger ansatte, hvilke behandlede 1 006 Sygdomstilfælde, af hvilke 59 paa de midlertidige Sygehuse i Haugesund og Skudsnæshavn. Over Halvdelen af de Syge behandledes for Fiskefondets Regning.

Fra Stavangers Distrikt meddeles kun Opgave over Udgiften til Medicin, der udgjorde 350 Spd. 51 Skill. I Sands og Finnø Distrikter siges Fattigsygepleien at være mislig, i sidstnævnte Distrikt dog noget bedre end før. I Sands Distrikt benyttes de 2de ansatte Jordemødre meget, men der er lidet Haab om at faa flere; saaledes erklærede Sundhedskommissionen i Vikedal sig i et Møde næsten enstemmig mod Oprettelse af en Jordemoderpost. I Karm-

øens Distrikt fraflyttede den ene af de to ansatte Jordepødre Distriktet.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** omtales at være afholdte: i Soggendals Distrikt 4, nemlig et i Ladestedet af samme Navn og et i hvert Herred; i Ekersunds 7, nemlig to i Ladestedet Ekersund og et i hvert Herred; i Sandnæs tilsammen 11; i Stavangers 14, nemlig tolv i Byen Stavanger, en i Haaland og en i Hetland; i Finnø 9, nemlig tre i Hjelmeland, to i Rennesø og et i hvert af de øvrige Herreder; desuden gik flere berammede Møder overstyr paa Grund af Uveir eller andre mellemkommende Forhindringer for Ordføreren; i Sands Distrikt 9, nemlig tre i Vikedal, tre i Jelse og et i hvert af de øvrige Herreder; i Karmøens Distrikt 9, nemlig i Avaldsnæs, Skudesnæs og Skudesnæshavn, i hvert to, i Tysvær, Bukn og Kopervik, i hvert et; i Haugesunds 6, nemlig fire i Kjøbstaden af samme Navn og et i hvert af Herrederne. I Kopervik, hvor ingen Sundhedskommission har været konstitueret siden Stedet blev Ladested, bleve Medlemmer til Sundhedskommissionen valgte den 28de September d. A. I alle Herreder i Soggendals, Ekersunds, Finnø og Sands samt i Karmøens Distrikt, med Undtagelse af Tysvær, ere samtlige Kommunerepresentationens Medlemmer indvalgte i Sundhedskommissionerne. I alle Sundhedskommissioner afgaves Betænkning om Kvaksalverlovgivningen. De herskende Epidemier og Sundhedsforholdene i det Hele taget omhandlede i Møder i Soggendals, Sandnæs og Finnø Distrikter, Fnst i Jelse Herred, Foranstaltninger i Anledning af Cholera i Stavanger. I Ekersunds Ladested og Stavanger By kom Klager over hygiæniske Misligheder under Behandling. Ordførerens Foredrag og Forhandlingerne siges at følges med Interesse i Finnø og Sands Distrikter; i det førstnævnte overværes Møderne ofte foruden af de faste Medlemmer af ikke faa Tilhørere.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Soggendals Distrikt	85
i Ekersunds —	106
i Sandnæs —	417
i Stavangers —	582
i Finnø —	269
i Sands —	467
i Karmøens —	528
i Haugesunds —	261

tilsammen 2 715

I Stavanger udføres Vaccinationen af en privat Læge, i Haugesund af Distriktslægen. I Heskestad Herred blev

ingen Vaccination foretaget formedelst Ledighed i Hjelpevaccinatørbestillingen, i Ekersunds Distrikt vaccineredes kun i 2 af Distriktets 4 Herreder, i Aardals Herred vaccineredes ikke, fordi der fandtes saa faa uvaccinerede Børn, i Hjelmeland ikke paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygelighed, og i Utsire Sogn ikke paa Grund af herskende Skarlagensfeber og Nervefeber.

Af **retsmedicinske Forretninger** omtales at være udførte: 6 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf to over druknede voxne Personer, en over et Foster, der var druknet, en over et nyfødt Barn paa Grund af Mistanke om begaaet Mislighed ved dets Fødsel, en over et uægte ufuldbaaret Foster, der formodedes mishandlet af sin Moder, en over et af Atrofi død Spædbarn. 10 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en af en Kvinde, der havde født i Dølgemaal, tre i Anledning af Legemsfor nærmelser, en i Anledning af Forsøg paa at forgifte en af Gjerningsmanden besvangret Pige til Bestemmelse af Giftens (Fyrstiksats) mulige Virkninger, en angaaende samme Piges mentale Tilstand, en angaaende en besvangret Idiots og en angaaende en Tiltalts mentale Tilstand, to om Helbredstilstand i Anledning af Vand- og Brødsstraf. Ialt 16 retsmedicinske Forretninger, hvoraf i Sandnæs Distrikt tre, i Stavangers fire, i Finnø sex, i Sands, Karmøens og Haugesunds, i hvert en.

Over Antallet af de for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** meddeles følgende Oplysninger: i Soggendals Distrikt forpleiedes 7 for Amtets Regning, 5 for Fattigvæsenets, 1 tilsaaes ifølge Sindssygelovens § 15, 6 for at bestemme Forpleiningsmaaden; i Ekersunds Distrikt kjendtes ved Aarets Udgang 24 Sindssyge, deraf forpleiedes 7 for Amtets og 12 for Fattigvæsenets Regning, ifølge Fattigvæsenets Forlangende tilsaa Distriktslægen 3; i Sandnæs Distrikt forpleiedes ved Aarets Udgang for Amtets Regn. 14, hvoraf 1 paa Møllendals Asyl; i Stavanger Distrikt 4 for Amtets Regning, for Fattigvæsenets Regning tilsaaes 2; i Finnø Distrikt forpleiedes 11 for Amtets Regning, hvoraf en paa Møllendals Asyl; i Sands Distrikt 9 for Amtets Regning, der alle bleve tilseede; af fattige Sindssyge tilsaaes 1; i Karmøens Distrikt forpleiedes 12 for Amtets Regning, af hvilke 5 i Asyler i Bergen og 2 paa Gaustad Asyl; i Haugesunds Distrikt 3 for Amtets Regning. Distriktslægen i Sand bemærker, at de Sindssyge i Regelen ikke komme til Lægens Kundskab, før der bliver Spørgsmaal om at faa dem overført paa Amtskommunen.

Af **Sygehuse** findes inden Amtet, foruden Sindssygeasylet i Stavanger, 2, nemlig Amtssygehuset og Stavanger Bys Sygehus, hvorhos der under Vaarsildefisket for Vaar-

sildefiske-Afgifts-Fondets Regning vare midlertidige Sygehuse i Gang i Haugesund og Skudsnæshavn. Følgende

Tabel viser de paa Sygehusene indkomne Sygdomstilfælde:

	Stavanger Bys Syge- hus.	Stavanger Amts Sy- gehus.	Fiskefon- dets Syge- hus i Sku- desnæs- havn.	Fiskefon- dets Syge- hus i Hau- gesund.
Febre	40	28	5	35
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	1	4	1	6
Kroniske — — — — —	16	10	-	1
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	13	6	-	4
Akute Sygdomme i Fordøjelsesapparatet	2	1	-	-
Kroniske — — — — —	2	5	-	-
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygd. . .	4	-	-	-
Sygdomme i Urinveiene, Vatersot	1	4	-	-
Blod- og Ernæringssygdomme, Gulsot, Alderdomssvaghed .	4	-	-	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	3	-	-	-
Læsioner	11	9	-	3
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	9	9	-	2
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	1	6	-	-
Dannelsesfeil og Deformiteter	-	2	-	-
Ben- og Ledsygdomme	6	7	-	1
Øiensygdomme	1	-	-	1
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne . .	1	3	-	-
Syphilis, Bubo	14	20	-	-
Epididymit, Orchit'	-	1	-	-
Spedalskhed	1	1	-	-
Hudsygdomme	4	2	-	-
Forskjellige andre Sygdomme	4	1	-	-
Friske, indlagte med Syge	2	4	-	-
Tilsammen	140	123	6	53

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** nævnes et Badehus ved Stavanger.

Amtet har 4 **Apotheker**, nemlig et i Ekersund, to i Stavanger og et i Haugesund. Apothekerne i Stavanger kunne ikke sees at være visiterede dette Aar; de øvrige fandtes ved Visitationen i orden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Ekersund af 1 Discipel, i Stavanger ved det ene Apothek af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved det andet af 2 examinerede Medhjelpere, ved Haugesunds af en examineret Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Soggendals Distrikt: 1 Læge, bosat i Ladestedet Soggendal. 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinører.
2. Ekersunds Distrikt: 1 Læge, bosat i Ladestedet Ekersund. 2 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinører.
3. Sandnæs Distrikt: 1 Læge, boende i Sandnæs. Ingen Jordemoder; 6 Hjelpevaccinører.
4. Stavangers Distrikt: 5 Læger, hvoraf en Homøopath. 1 Tandlæge. 6 Jordemødre, hvoraf to fast ansatte; 4 Hjelpevaccinører.
5. Finnø Distrikt: 1 Læge, bosat i Finnø. 1 Jordemoder; 8 Hjelpevaccinører.
6. Sands Distrikt: 1 Læge, boende i Sand; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinører.

7. Karmøens Distrikt: 1 Læge, boende i Kopervik. 1 Jordemoder; 4 Hjelpevaccinatorer.

8. Haugesunds Distrikt: 2 Læger, begge i Haugesund.

4 Jordemødre, hvoraf to ansatte og en ledig Post; 4 Hjelpevaccinatorer.

XII. Søndre Bergenhus Amt.

Amtet, der den 31te December 1865 paa et Fladeindhold af 118,82 norske Kvadratomile havde 113 403 Indbyggere, er inddelt i 9 Lægedistrikter, nemlig:

1. Indre Søndhordlands Distrikt (8,45 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skonevig	med	3 255 Indb.
Etne	-	2 614 —
Fjelberg	-	3 992 —

tilsammen 9 861 Indb.

2. Ytre Søndhordlands Distrikt (6,44 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Stordøen	med	2 634 Indb.
Findaas	-	4 580 —
Fitje	-	2 313 —
Tysnæs	-	4 275 —

tilsammen 13 802 Indb.

3. Indre Hardangers Distrikt (42,24 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kinservik	med	5 778 Indb.
Ulvik	-	3 891 —
Røldal	-	928 —

tilsammen 10 597 Indb.

4. Ytre Hardangers Distrikt (12,39 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kvinherred	med	4 543 Indb.
Strandebarm og Varraldsø	-	2 200 —
Jondalen	-	1 663 —
Vikør	-	2 853 —

tilsammen 11 259 Indb.

5. Vos Distrikt (15,87 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Vos	med	9 629 Indb.
------------------------	-----	-------------

6. Søndre Midthordlands Distrikt (7,29 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Os	med	3 750 Indb.
Fuse	-	3 173 —
Sund	-	4 209 —

tilsammen 11 132 Indb.

7. Nordre Midthordlands Distrikt (3,65 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Fane	med	3 635 Indb.
Fjeld	-	2 557 —
Askøen	-	3 966 —
Aarstad	-	1 398 —
Bergens Dom- og Kirkesognes Landdistrikt	-	2 699 —

tilsammen 14 255 Indb.

8. Indre Nordhordlands Distrikt (12,67 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Haus	med	6 291 Indb.
Hammer	-	5 246 —
Hosanger	-	4 092 —

tilsammen 15 629 Indb.

9. Ytre Nordhordlands Distrikt (7,98 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Manger	med	6 848 Indb.
Lindaas	-	7 102 —

tilsammen 13 950 Indb.

Svedens Herred (1,84 n. □ M. med 3 289 Indbyggere), der før var fordelt mellem indre og ytre Søndhordlands Distrikter, blev ved kongelig Resolution af 10de Juli 1867 henlagt til Haugesunds Distrikt i Stavanger Amt.

Sundhedstilstanden skildres i det Hele som ret god undtagen i indre Hardangers Lægedistrikt, hvor Sygeligheden var temmelig stor, væsentligt betinget af udbredte catarrhalske Sygdomme. De almindeligst forekommende epidemiske Sygdomme vare, foruden Catarrher, Nervefeber, Skarlagensfeber og ondartet Halsesyge.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1867, hvilket er 16,4 af Tusinde af den samlede, beregnede Befolk-

ning ved Aarets Midte (omtrent 113 682 Mennesker). Dette Antal er 10,3 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 693, 13,9 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 639, og 0,1 pCt. mindre end det gennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 1 868.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægerne Opgaver sammendragne Tabel*).

Sygdom.	Hele Aaret.		Tiden er op- givet ialt for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	402	27	390	21	14	41	63	39	46	36	19	19	25	32	35
Simpel Feber	6	-	6	-	2	1	1	-	1	1	-	-	-	-	-
Barsel-feber	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Vandkopper	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Skarlagensfeber	281	22	281	-	-	-	12	22	34	40	39	37	38	21	38
Mæslinger	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	38	-	38	2	4	4	7	-	3	-	1	2	10	1	4
Kighoste	18	-	15	-	-	-	-	-	-	-	1	11	-	-	3
Diphther. Svælgbetændelse	176	20	176	6	7	8	13	12	12	18	26	34	22	8	10
Strubehoste	7	3	7	4	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Akut Bronchit og andre catarrhalske Tilfælde . .	193	(9) 7	192	52	17	21	10	15	11	10	12	6	15	10	13
Lungebetændelse	66	(17) 14	66	2	5	8	10	7	4	7	4	5	4	5	5
Pleurit	10	1	9	1	-	1	2	-	2	-	-	1	1	1	-
Gigtfeber	33	2	27	5	3	3	6	3	1	2	2	1	-	-	1
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-
Diarrhoe (akut) og Chol. nost.	157	(15) 6	155	11	8	2	12	11	12	7	10	22	20	20	20
Skjørbug	3	-	3	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	1 397	103 (117)	1 370	104	61	89	137	112	127	121	115	139	136	100	129

Af Nervefeber opgives:

fra Svedens Herred og fra

Espeværs Fiske-Sygehus	17 Behl., af hvilke	1 døde
- indre Søndhordlands Distr.	35 — —	3 —
- ytre — —	72 — —	8 —
- indre Hardangers —	3 — —	1 —
- ytre — —	23 — —	1 —
- Vos — —	8 — —	1 —
- søndre Midthordlands —	73 — —	3 —
- nordre — —	23 — —	1 —
- indre Nordhordlands —	34 — —	2 —
- ytre — —	114 — —	6 —

tilsammen 402 Behl., af hvilke 27 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 372 Behandlede med 34 Dødsfald). I indre Søndhordland indtraf af ialt 35 Tilfælde 32 i første Halvaar. Sygdommen forekom paa tilsammen 13 Gaarde; til tre af disse, hvor der ialt angrebes 19 Personer, var den aabenbart hjemført fra Vaarsildefisket, der hvert Aar er Arneøsteden, hvorfra den fra

Februar til Marts spreder sig, hvorimod den sjelden eller aldrig udvikler sig spontant hjemme i Distriktet. Ved streng Isolation, som er let at gennemføre paa Grund af Almuens store Frygt for Smitte, lykkedes det overalt at begrænse Sygdommen til de først angrebne Steder (J. Dahl). I ytre Søndhordland kunde mange Tilfælde føres tilbage til Vaarsildefisket. Til ytre Hardanger hjemkom i Marts en Mand fra Fisket og indsygnede kort efter; i samme Hus angrebes 5 Personer af Nervefeber; i Mai angrebes en Kone, hvis Søn 3 Uger iforveien var hjemkommen fra Haugesund, hvor han var bleven behandlet for Nervefeber; i de 3 sidste Maaneder indsygnede 12 Personer af Nervefeber paa en og samme Gaard i Kvin-

*) De paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen No. 1 blandt Spedalske forekomne Tilfælde ere her medtagne; de i Parenthes satte Tal betegne det samlede Antal Dødsfald, naar de Spedalske paa disse Sygehuse medregnes.

De i Bergens Dom- og Korskirkesognes Landdistrikt af nordre Midthordlands Distrikt indtrufne Tilfælde af epidemiske Sygdomme og Dødsfald ere anmeldte for Bergens Stadsfysikus og altsaa optagne i Bergens Bys Lister.

herred og desuden en, der en Tid havde opholdt sig paa Gaarden; — forøvrigt forekom Sygdommen spredt. De behandlede Tilfælde tilhørte alle den abdominale Form (Sparre). I søndre Midthordland forekom Sygdommen paa 9 forskellige langt fra hinanden liggende Steder; paa 6 af disse kan Indførelse ved Smitte med Bestemthed paa-vises, hvoriblandt en Gang fra det nordre Sildefiske; paa et Sted havde Sygdommen fortsat sig fra det foregaaende Aar (Stoltenberg). I Vos og indre Nordhordland forekom Sygdommen spredt; i det sidstnævnte Distrikt viste den sig paa ialt 11 Gaarde; for 8 af disse kan Smittestoffets Bæren gennem bestemte Personer paa-vises. Til tvende Gaarde bragtes Sygdommen ved Fiskere, der vendte hjem fra Vaarsildefiskets nordre Distrikt; paa en af disse Gaarde døde en af de Angrebne og, trods Advarsel, blev Mange indbudt til Begravelsen; af disse angrebes 10 af Nervefeber, af hvilke 4 døde. Siden Distriktets Sundhedskommissioner i 1864 i Anledning af den daværende meget udbredte Nervefeber vedtog adskillige Bestemmelser, sigtende til at modarbejde Sygdommens Udbredelse, er dette det eneste Distriktslægen bekendte Tilfælde af vrangvillig Overtrædelse. Forøvrigt synes den Mening at have faaet Indpas, at Nervefeber alene udbreder sig ved Smitte, og der iagttages megen Forsigtighed i Omgangen med og i Behandlingen af de Syge, deres Udtømmelser, Senge- og Gangklæder, ligesom der, saavidt Omstændighederne tillade det, foretages Udluftning og Rensning af de Rum, hvori de Syge have henligget (Krohn). I ytre Nordhordland forekom typhoid Feber udbredt men spredt og var i det Hele taget mild. Sygdommen optraadte i 4 forskellige Epidemier; den betydeligste, i Lindaas Herred, skrev sig fra Smitteindførsel fra Bergen i Januar; den anden indførtes fra indre Nordhordland ved Personer, der havde deltaget i den før omtalte Begravelse; Oprindelsen til den tredje Epidemi vides ikke med Sikkerhed, den fjerde bragtes rimeligvis fra Bergen. I de fleste Tilfælde kunde Smitten følges fra Gaard til Gaard. Forøvrigt henvises angaaende disse Epidemier til den i norsk Magazin for Lægevidenskaben, 22de Bind Pag. 609—629 indtagne Beretning om Nervefeberepidemierne i ytre Nordhordlands Lægedistrikt, meddelt af Distriktslæge Collett som Tillæg til hans Medicinalberetning for 1867. Paa det midlertidige Sygehus i Espevær indkom under Vaarsildefisket 3 for Nervefeber, hvoraf 1 døde og de 2 andre overflyttedes til Haugesunds Sygehus. Af 34 Behandlede vare 6 under 5 Aar, 6 mellem 5 og 10 Aar, 4 mellem 10 og 15 Aar, 6 mellem 15 og 20 Aar, 8 mellem 20 og 30 Aar, 3 mellem 30 og 40 Aar, 1 mellem 40 og 50 Aar (Krohn).

Af **Barselfeber** nævnes 1 Tilfælde med dødelig Udgang

fra indre Hardanger, 3 Dødsfald fra indre, 1 fra ytre Søndhordland og 1 fra indre Nordhordland, tilsammen 6 Dødsfald. Af Barselkrampe indtraf 1 Dødsfald i nordre Midthordland; for Mani behandledes en Frugtsommelig og en Barselkvinde i indre Nordhordland, den ene helbreddes. Et Barsels-Tilfælde omtales hos en ung Kone, der faldt bevidstløs om og blev liggende en halv Dag ude paa Marken; Fødselen begyndte strax efter at hun var bragt i Hus, den forløb normalt og et levende Barn blev født til Verden. Konen var under Fødselen maalløs, paralytisk i det halve Legeme, men ved Bevidsthed. Senere har der indfundet sig nogen Bevægelsesevne i de lammede Dele, men hun kan fremdeles ikke udtale andre Ord end Ja og Nei (Stoltenberg).

Enkelte Tilfælde af **Vandkopper** viste sig i flere Lægedistrikter; i ytre Nordhordland var Sygdommen meget udbredt blandt Børn i Lindaas Herred.

Af **Skarlagensfeber** opgives:

fra indre Søndhordland	26	Behandl.,	af hvilke	2	døde,
- ytre	—	19	—	—	—
- ytre Hardanger	85	—	—	7	—
- søndre Midthordland	2	—	—	1	—
- nordre	—	88	—	—	10
- indre Nordhordland	52	—	—	2	—
- ytre	—	9	—	—	—

tilsammen 281 Behandl., af hvilke 22 døde; desuden opføres 3 Behandlede, for hvem Udfaldet ikke er angivet, fra indre Hardanger samt blandt ikke Behandlede 9 Dødsfald fra indre Søndhordland, 1 fra indre Hardanger og 2 fra indre Nordhordland, saa at ialt kjendes 34 Dødsfald. Sygdommen var i det Hele mild, hvorfor mange Tilfælde ikke kom til Lægernes Kundskab. I indre Søndhordland begyndte den ved Midtsommerstid og vedvarede spredt indtil Aarets Udgang. I ytre Hardanger var Skarlagensfeber den mest udbredte epidemiske Sygdom. Vattersot som Følgesygdom var hyppig og optraadte ikke oftere hos de Børn, der, strax Sygdommens akutte Heftighed var brudt, gik ude end hos dem, der holdtes længe inde, men Sygdommen faldt ogsaa sammen med en meget varm Sommer. I nogle Tilfælde kompliceredes Sygdommen med Diphtherit, i 3 Tilfælde med Suppuration om Halskjertlerne, derimod var Øreflod en hyppig og besværlig Ledsager af Sygdommen (Sparre). I nordre Midthordland var Sygdommen mest udbredt i Laxevaag, hvor 25 Tilfælde kom under Distriktslægens Behandling. Albuminuri og oedematøs Hævelse vare hyppige Eftersygdomme. I indre Nordhordland skrev de første Tilfælde sig fra Smitte fra Bergen; senere spredtes Sygdommen dels fra

Arne Fabrik, dels fra Bergen udover Distriktet. I de Tilfælde, hvor man med Sikkerhed maatte antage Smitten at være ført fra bestemt Sted, viste Inkubationstiden sig at være 12 Dage. Af de 52 Behandlede vare 47 under 12 Aar, 2 18 Aar, 1 22 Aar og 2 30 Aar gamle (Krohn). Af 9 i ytre Nordhordland behandlede Tilfælde kompliceredes 3 med Diphtherit og 4 efterfulgtes af Vatersot. For 9 Døde er den nærmere Dødsårsag opført, nemlig i 1 Tilfælde uræmisk Hjerneaffektion, i 2 Lungeødem, i 3 Diphtherit, i 1 Strubehoste, i 2 Udtømmelse af Kræfterne under stærk Halsaffektion og heftig Feber.

Af **Mæslinger** omtales 2 behandlede Tilfælde fra indre Søndhordland.

Af **Rosen** opføres tilsammen 38 Tilfælde, hvoraf 34 forekom blandt Spedalske paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen No. 1.

Kighoste var temmelig udbredt i en Del af ytre Søndhordland samt i ytre Nordhordland, og forekom hist og her i indre Nordhordland; Sygdommen var godartet, og Faa kom under Behandling. Ialt opføres 18 Behandlede, nemlig 11 i søndre Midthordland, 4 i indre og 3 i ytre Nordhordland samt 6 Dødsfald fra ytre Søndhordland.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opgives:

fra indre Søndhordland	6	Behandl.,	hvoraf 2 døde,
- ytre	—	5	— — 3 —
- indre Hardanger	3	—	— 1 —
- ytre	—	3	— — - —
- søndre Midthordland	1	—	— - —
- nordre	—	66	— — 14 —
- indre Nordhordland	92	—	— - —

tilsammen 176 Behandl., hvoraf 20 døde.

(I det foregaaende Aar havde Opgave over 130 Behandlede, hvoraf 14 døde). I nordre Midthordland forekom Sygdommen siden det foregaaende Aar epidemisk i Laxe-vaag, hvor 40 Tilfælde kom under Behandling; den svandt efterhaanden henimod Aarets Udgang, uden dog ganske at ophøre, og havde især sit Tilhold i en Arbejderbolig, der rummer 30 Familier. Lamheder viste sig almindelig som Eftersygdom; i et Tilfælde optraadte efter en temmelig let Diphtherit Paralyse foruden af Svælg tillige af næsten samtlige udvendige Muskelgrupper (Holmsen). Af **Strubehoste** nævnes tilsammen 7 Tilfælde med 3 Dødsfald, nemlig 1 Tilfælde i ytre Hardanger og 6 med 3 Dødsfald i nordre Midthordland.

Af **catarrhalske Sygdomme** opføres:

fra Espevær Sygehus	1	behl. Tilf.,	af hvilke - endte dødel.
- indre Hardanger	10	—	— 1 —

Lateris 11 behl. Tilf., af hvilke 1 endte dødel.

Transport	11	behl. Tilf.,	af hvilke 1 endte dødel.
fra ytre Hardanger	37	—	— 3 —
- nord.Midthordland	104	—	— 3*) —
- indre Nordhordland	29	—	— 1 —
- ytre	—	12	— — 1 —

tilsammen 193 behl. Tilf., af hvilke 9 endte dødel.

Ialt omtales 7 Dødsfald af akut Bronchit, 2 af Laryngit, 3 af Angina og 3 af Influenza. Catarrhalske Sygdomme forekom i sidste Kvartal temmelig udbredte i Søndhordland, i første Kvartal i indre Hardanger, hvor simple Halsbetændelser desuden vare almindelige fra Juli til Aarets Udgang. I ytre Hardanger var Influenza epidemisk i Januar, flere Børn blandt de Behandlede lede af betænkelige Bronchopneumonier; i Aarets første Maaneder døde i dette Distrikt usædvanlig mange Børn og Gamle, rimeligvis paa Grund af Influenza (Sparre). I indre Nordhordland behandlede 14 Tilfælde, hvor Catarrhen var kompliceret med Lungebetændelse eller ledsaget af typhøse Phænomener.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra indre Søndhordland	10	Behandl.,	af hvilke 2 døde,
- ytre	—	4	— — 1 —
- indre Hardanger	10	—	— 3 —
- ytre	—	11	— — 3 —
- søndre Midthordland	2	—	— 2 —
- nordre	—	16	— — 3** —
- indre Nordhordland	3	—	— 1 —
- ytre	—	10	— — 2 —

tilsammen af 11 Læger 66 Behandl., af hvilke 17 døde; desuden opføres 7 Dødsfald uden Opgave over Behandlede fra Vos, hvor Sygdommen siges at have optraadt temmelig hyppigt og alvorligt; ialt kjendes saaledes 24 eller, naar de blandt Spedalske paa Pleiestiftelsen No. 1 indtrufne fraregnes, 21 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 10 Læger tilsammen 56 behandlede Tilfælde, af hvilke 6 endte dødeligt). Af **Pleurit** nævnes 10 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald og desuden 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistes opført som Dødsårsag hos 14, tuberkuløs Meningit hos 4, Kramper i Børnealderen hos 1, af hvilke tilsammen 19 Dødsfald 1 falder paa indre, 1 paa ytre Søndhordland, 5 paa indre, 1 paa ytre Hardanger, 5 paa Vos, 1 paa søndre og 5 paa nordre Midthordland. I de opgivne Dødsfald er medregnet 1 af Hjernebetændelse hos en Barselkone i

*) Hvoraf 2 Dødsfald blandt Spedalske paa Pleiestiftelsen No. 1.

**) Alle paa Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1.

søndre Midthordland. Af cerebro-spinal Meningit omtales tilsammen 9 Tilfælde med 2 Dødsfald, nemlig 5 Tilfælde fra indre og 4 Tilfælde med 2 Dødsfald fra ytre Nordhordland.

Rheumatiske Sygdomme. 8 Læger opgive tilsammen 33 behandlede Tilfælde af rheumatisk Feber, af hvilke 2 endte dødeligt; ialt kjendtes 3 Dødsfald. Af kronisk Rheumatisme opføres 38 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, deraf 28 fra ytre Hardanger, ialt omtales 3 Dødsfald af denne Sygdom, der siges at være hyppig i Søndhordland, ytre Hardanger og indre Nordhordland.

For **Koldfeber** behandledes 2 Personer i nordre Midthordland.

Cholera nostras og **Diarrhoe** forekom i Sommermaanederne temmelig almindelig i indre Søndhordland og ytre Nordhordland; i December optraadte paa en Gaard i Kvinherred i ytre Hardanger Diarrhoe, tildels med blodige Udtømmelser, hvoraf næsten samtlige Beboere angrebes. Af de nævnte Sygdomme opgives:

fra indre Søndhordland	2 Behandl., af hvilke	- døde,
- ytre Hardanger	18 — —	1 —
- nord.Midthordland*)	111 — —	14 —
- indre Nordhordland	26 — —	— —

tilsammen 157 Behandl., af hvilke 15 døde; desuden omtales 1 Dødsfald af Diarrhoe fra indre Søndhordland og 2 fra Vos, uden det tilsvarende Antal Behandlede, saa at ialt kjendes 18 eller, naar de paa Stiftelserne for Spedalske indtrufne 9 Dødsfald ikke medregnes, 9 Dødsfald af disse Sygdomme.

Af **Skjørbug** forekom 3 Tilfælde paa Lungegaardshospitalet

Gulrot optraadte i Mai og Juni som en mild Epidemi i Vos og angreb fornemmelig Yngre. Sygdommen begyndte med Feber, Anorexi, bitter Smag i Munden og Brækninger, hvorefter snart Icterus udviklede sig (Nesheim).

Syphilis. Over de paa Lungegaardshospitalet behandlede Tilfælde, af hvilke antagelig flere dog ikke vedkomme heromhandlede Amt, giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare		Udgaaede helbrejede.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forpleiningsdage.	Middeltal af Forpleiningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	sekundær Syphilis	tertiær Syphilis		Ialt.	Md.	Kv.		
Lungegaardshospitalet . .	5	2	3	13	5	8	11	2	14	4	2	2	1 188	84,9

Tages alene Hensyn til de sekundære Tilfælde bliver Forpleiningsdagens Antal 75,6 for hver Udskreven. For Syphilis indlagdes fra Amtsdistriktet 10 Personer i Bergens Sygehus, nemlig 1 fra ytre Søndhordland, 1 fra ytre Hardanger, 1 fra søndre Midthordland, 1 fra indre og 6 fra ytre Nordhordland; desuden indsendtes 1 Person for venersk Sygdom uden nærmere Angivelse af Sygdommens Art til Bergens Sygehus. Som behandlede i Hjemmet omtales 8 Syphilitiske (iblandt hvilke en voxen Kvinde for Recidiv), 4 i søndre Midthordland og 4 i ytre Nordhordland, 3 vare af Mand-, 5 af Kvindekjøn, 1 Barn under 1 Aar, 7 Voxne; Barnet døde flere Uger efter at de ydre Tegn paa Sygdommen vare forsvundne; om 4 Tilfælde oplyses, at de tilhørte den sekundære Form. For venersk Sygdom, uden nærmere Opgave over Sygdommens Art, behandledes 2 voxne Mænd i nordre Midthordland. For **Gonorrhoe** og **Leucorrhoe** af specifice Art behandledes tilsammen 5, 1 i ytre Hardanger, 1 i søndre Midthordland, 1 i nordre Midthordland, 2 i indre Nordhordland; 4 Syge vare af Mand-, 1 af Kvindekjøn.

Hudsygdomme. Fnat siges at være mere eller mindre hyppig i ytre Søndhordland, ytre Hardanger og indre Nordhordland; i søndre Midthordland antages Sygdommen at være sjældnere end før; i Lindaas Herred i ytre Nordhordland er hver Skolelærer forsynet med Wiener'salve til Uddeling i Overensstemmelse med en af Distriktslægen som Ordfører i Sundhedskommissionen udfærdiget Instrux. I ytre Hardanger behandledes 14, paa Lungegaardshospitalet 4, tilsammen 18 Personer for Fnat; af disse vare 13 af Mand-, 5 af Kvindekjøn, 6 Børn, 8 Voxne. Skurv betegnes som ingenlunde hyppig i indre Søndhordland, ytre Hardanger og Nordhordland. For Psoriasis behandledes 2 Personer, for Ichthyose 1, den sidstnævnte i indre Nordhordland.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning udenfor Stiftelserne 259; Tilgangen i 1867 var 37, af hvilke 16 vare

*) Af de opførte Tilfælde forekom 60 med 9 Dødsfald paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen No. 1.

overseeede ved tidligere Tællinger, 2 hjemkom fra Stiftelser og 19 vare nye Tilfælde; Afgang var 40, af hvilke 20 døde, 19 indlagdes i Stiftelser og 1 var feilagtig opført. Antallet ved Aarets Udgang var altsaa 256, for 1 af disse er Opholdsstedet ikke nærmere bekjendt; de øvrige vare saaledes fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter:

Svedens Herred	12
indre Søndhordlands Distrikt	27
ytre — — — —	55
indre Hardangers — — —	22
ytre — — — —	16
Vos — — — —	13
søndre Midthordlands — —	24
nordre — — — —	23
indre Nordhordlands — —	17
ytre — — — —	46

Blandt de nye Tilkomne var en Mand, hos hvem Sygdommen var kommen til Udbrud under hans Ophold i de nordamerikanske forenede Stater; han reiste for 11 eller 12 Aar siden fra Norge; temmelig snart efter Ankomsten til Amerika bemærkedes Sygdommen, som siden stadigen har tiltaget, saa at den ved hans Tilbagekomst til Vos i dette Aar havde naaet en betydelig Grad af Udvikling (Nesheim). Paa Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 forpleiedes ved Udgangen af 1866 276, i Aarets Løb indkom 48, helbrededes 2, døde 42, hjemsendtes 4; Belægget ved Udgangen af 1867 udgjorde altsaa 276. Paa Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt laa 40 tilbage fra det foregaaende Aar, 13 indkom, 3 udskreves helbredede, 1 i Bedring, 5 uhelbredede, hvoraf 1 til Bergens Sindssygeasy, 1 til Pleiestiftelsen No. 1, 1 døde; Belægget ved Udgangen af 1867 udgjorde 43; paa Pleieafdelingen vare 44 tilbageliggende fra 1866, 10 indkom; tilsammen forpleiedes altsaa 54, af hvilke 15 hørte hjemme i Stavanger Amt, 38 i nordre Bergenhus og 1 i Christians Amt; 1 udskreves uhelbredet, 7 døde og 46 laa tilbage ved Aarets Udgang. Lungegaardshospitalets samlede Belæg af Spedalske ved Udgangen af 1867 udgjorde saaledes 89. De 5, der udskreves helbredede, havde ligget paa Stiftelserne fra 2½ til 11 Aar. En af dem paastod, at der endnu var ubetydelig Anæsthesi i Fødderne; dog kunde man, da han nødig vilde forlade Hospitalet, ikke fæste ganske Lid til hans Udsagn (D. C. Danielssen). Det samlede Antal af døde Spedalske i de omhandlede Stiftelser udgjør efter det Foregaaende 50. Om 47 af disse oplyses, at 15 døde af Hektik, 9 af Diarrhoe, 5 af Suffokation, 4 af Vatersot, 3 af Lungebetændelse, 2 af Bronchit, 2 af Lungesvindstot, 2 af organisk Hjertesygdom, 1

af hver af følgende Sygdomme: Peritonit, kronisk Gastrit, Gulsot, Hjernebetændelse, Gonarthrocace.

Kjertelsyge siges at forekomme hyppig i ytre Søndhordland, indre Nordhordland, samt ingenlunde at være ualmindelig i ytre Nordhordland, hvor den synes at holde sig til visse Familier; i ytre Hardanger og Vos siges Kjertelsyge og i indre Søndhordland tillige Rachit at være mindre almindelig. Ialt nævnes 13 behandlede Tilfælde af Kjertelsyge, nemlig 3 fra ytre Hardanger og 10 med 1 Dødsfald fra nordre Midthordland. Kjøen og Alder er opgivet for 10 Personer, 4 af Mand-, 6 af Kvindekjøen, 9 Børn (under 15 Aar), 1 Voxen. Af Rachit omtales 1 Dødsfald fra Vos.

Svindstot findes paa de af Lægerne meddelte Opgaver over Dødsfald anført som Dødsårsag hos 41 eller 9,8 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald; (i det foregaaende og næst foregaaende Aar udgjorde Dødsfald af Svindstot henholdsvis 11,5 og 10,3 pCt. af samtlige opgivne Dødsårsager). Fraregnes de paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen No. 1 døde 50 Spedalske, der for en større Del vare hjemmehørende i andre Amter, bliver Procentforholdet i dette Aar 11,2. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsårsager følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Indre Søndhordland . .	7	56	12,5
Ytre — . .	6	39	15,4
Indre Hardanger . . .	4	58	6,9
Ytre — . . .	3	35	8,6
Vos	9	51	17,6
Søndre Midthordland .	-	17	0
Nordre — *) .	5	55	9,1
Indre Nordhordland . .	4	21	19,0
Ytre — . .	3	35	8,6
Søndre Bergenhus Amt	41	367	11,2

5 Læger opføre tilsammen 19 behandlede Tilfælde af Svindstot med 12 Dødsfald. Sygdommen siges at være temmelig sjelden i indre Søndhordland undtagen i Etne Herred; i ytre Nordhordland synes den at holde sig til visse Familier (T. Collett).

For **Vatersot** og Brights Nyresygdom behandlede 6 Læger tilsammen 18 Syge, af hvilke 6 døde. Som Døds-

*) De paa Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen No. 1 indtrufne Dødsfald ere fradragne.

aarsag ere disse Sygdomme opført for tilsammen 11 Personer, nemlig 4 i indre Søndhordland, 1 i indre Hardanger, 2 i søndre og 2 i nordre Midthordland, 2 i ytre Nordhordland.

Kræft angives at være sjelden i ytre Hardanger, ialt omtales af 3 Læger tilsammen 5 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald. Som Dødsårsag er Kræft opført for 6, nemlig 1 i ytre Hardanger, 1 i søndre Midthordland, 3 i indre og 1 i ytre Nordhordland. Kræftens Sæde er opgivet for 5, nemlig hos 2 i Mavesækken (af hvilke hos en i Pylorus), hos 1 i Endetarmen tilligemed Blærehalsen og pars prostatica af Urinrøret, hos 1 i antrum Highmori, hos 1 i Læben (Recidiv efter Operation).

Af **Blegsot** opføre 2 Læger tilsammen 7 behandlede Tilfælde, af hvilke 6 hos Voxne, 1 hos et Barn (under 15 Aar); fra indre Hardanger nævnes et Dødsfald. Sygdommen angives at være temmelig hyppig i Søndhordland, derimod mindre almindelig i Vos, i ytre Hardanger er Anæmi hyppigere kommen under Behandling end Blegsot. Menstruationsuordener anføres at være ikke sjældne i Søndhordland, ytre Hardanger og ytre Nordhordland, især som Menostasi paa Grund af Forkjølelse af Fødderne under Sæterlivet (Sparre). 3 Læger behandlede tilsammen 11 Tilfælde.

Cardialgi siges at forekomme hyppig i ytre Søndhordland, ytre Hardanger og ytre Nordhordland. 3 Læger opgive tilsammen 18 behandlede Tilfælde, 7 i ytre Hardanger, 6 i søndre Midthordland og 5 i ytre Nordhordland, 10 vare af Mand-, 8 af Kvindekjøn, Alder er opgivet for 12, alle Voxne.

Ormetilfælde betegnes som hyppige i ytre Søndhordland; ikke faa kom under Behandling i ytre Hardanger.

Øiensygdomme. Trachomatøs Conjunctivit forekom af og til i indre Nordhordland.

Af **Sindssygdом** omtales 8 nye Tilfælde, af hvilke 1 endte dødeligt, 1 sees at være indlagt i Sindssygeasy, 4 nævnes som behandlede i Hjemmet, af hvilke 1 helbrededes; for 6 Tilfælde er Sindssygdommens Art angivet, nemlig i 5 Melancholi, i 1 Mani. Kjønnets er angivet for 7, hvoraf 1 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, Alderen for 5, alle Voxne. 1 Tilfælde forekom i indre, 1 i ytre Hardanger, 3 i Vos, 2 i nordre Midthordland og 1 paa Lungegaardshospitalet. Ialt sees 8 Sindssyge at være afgaaede ved Døden. I indre Nordhordland siges Melancholi i den senere Tid at være bleven hyppig, hvilket tilskrives den ved omreisende Bodsprædikanter fremkaldte Vækkelse; Tilfældene have dog hidindtil været af forbigaaende Beskaffenhed og stedse vejet for Behandling (M. Krohn).

Fra nordre Midthordland omtales 5 **Forgiftningstilfælde**

med Gammelost, de forløb alle heldigt; 2 af de Syge vare under 15 Aar.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 1 Amputation af Overarmen for Caries i Haandrodens og Underarmens Ben med heldigt Udfald, 4 Borttagelser af Finger eller Taa, foruden flere af Fingre uden Angivelse af Antal, 1 af Lipom, 1 af Tumor sebaceus, 1 af Teleangiectasi, 1 Underbinding af Art. radialis, 1 Operation for Vandbrok ved Punktion og Anbringelse af Setaceum, 1 for Paraphimose.

Følgende **obstetriciske Operationer** omtales som foretagne af Læger: 18 Tangforløsninger; Indikationerne vare Vemangel eller Vesvækkelse hos 8, langvarigt Fødselsarbejde uden Fremgang hos 4, Barselkrampe hos 1, Ansigtspædsel hos 1, Fare for Fostrets Liv hos 1, for 3 mangler Opgave over Indikationerne. Udfaldet er angivet for 14 af Konerne, af hvilke 10 forbleve ilive, 4 døde nemlig en af Barselkrampe $\frac{1}{2}$ Time efter Forløsningen, en Dagen og en 8 Dage efter Forløsningen, en 5 Uger efter af Pneumoni. Udfaldet er angivet for 17 af Børnene, af hvilke 10 kom levende til Verden, 7 vare dødfødte. 3 Vendinger, for 1 mangler Opgave over Indikationen, 2 foretoges ved Tverleie; Udfaldet er angivet for 2de af Konerne, der forbleve ilive, af Børnene kom 1 levende til Verden, 2 vare dødfødte. 2 Embryotomier paa døde Fostre, begge ved Tverleie efter forgjæves Vendingsforsøg, med heldigt Udfald for Konerne (Christie, M. Krohn). 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden, i det ene Tilfælde paa Grund af Krampe i Livmoderen, i det andet efter Mutilation af Fostret, begge med heldigt Udfald. Ialt 25 obstetriciske Operationer, hvoraf i indre Søndhordland 5, i indre Hardanger 5, i ytre Hardanger 4, i Vos 3, i nordre Midthordland 6 og i indre Nordhordland 2.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	D ø d e				Død-fødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Svedens Herred	133	59	14	12	-	3
Indre Søndhordl.	306	121	21	15	2	10
Ytre —	434	220	57	22	5	17
Indre Hardanger	240	151	26	17	1	18
Ytre —	329	190	30	33	1	10
Vos	248	169	30	16	-	11
Søndre Midthordl.	272	122	28	9	4	13
Nordre —	513	339	98	75	5	30
Indre Nordhordl.	527	245	62	26	-	31
Ytre —	455	251	58	36	1	28
Søndre Bergenhus Amt	3 457	1867	424	261	19	171

Omkomne paa voldsom Maade 110.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1590 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 54,0. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 12,3 pCt. af Antallet af Fødte og 22,7 pCt. af Antallet af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 14 pCt. og Antallet af Børn, døde i Alderen under 15 Aar, 36,7 pCt. af Antallet af samtlige Døde. Ved at sammenligne Lægernes Opgaver med Prestelisterne sees ialt 24 Koner at være døde paa Barselseng, deraf en efter Abort. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger nærmere Oplysninger om 12, af hvilke 6 døde af Barselfeber, 2 efter obstetriciske Operationer, 1 af Lungebetændelse (5 Uger efter Forløsning ved Tang), 1 af Hjernebetændelse, 1 af Barselkrampe og 1 af Livmoderbristning.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde, naar de paa

Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1 døde 50 Spedalske medtages, Opgave over 417 eller 23,7 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald. De hyppigste Dødsårsager vare: Spedalskhed (70), Svindsot (41), Skarlagensfeber (34), Nervefeber (27), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 23), Lungebetændelse (21), Hjernebetændelse og tuberkuløs Meningit og Kramper i Børnealderen (tilsammen 19), Alderdomssvaghed (16), Vatersot og Brights Nyresygdom (tilsammen 11), organisk Hjertesygdom (11).

Veiriget. Til Oplysning om de meteorologiske Forholde inden Amtet ere sammenstillede herhenhørende Iagttagelser, meddelte af Distriktslægerne i ytre Søndhordland (for Lervik paa Stordøen) og i indre Nordhordland (for Haus).

	Lervik.			Haus.			Haus.			Lervik.				Haus.									
	Temperatur (Reaumur).						Barometerstand i engelske Tommer.			Dage med Regn	Dage med Sne	Skyede Dage	Klare Dage	Dage med Regn	Dage med Sne	Skyede Dage	Klare Dage						
	Middel.	Høiest.	Lavest*)	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.														
Januar . .	÷ 2,62	+	4,5	÷ 9,5	÷ 4,13	+	4	÷ 11,5	29,80	30,7	28,8	5	8	4	14	5	7	9	10				
Februar . .	+	2,24	+	5,5	÷ 2	+	2,39	+	6	÷ 3,5	29,81	30,9	28,1	17	2	3	6	18	2	4	4		
Marts . . .	÷ 0,29	+	7	÷ 11,5	÷ 0,13	+	7	÷ 7	30,12	31,1	29,1	4	8	3	16	5	4	5	17				
April . . .	+	2,71	+	9	÷ 3	+	3,79	+	9,5	÷ 1	29,64	30,4	28,5	9	7	6	8	15	1	9	5		
Mai	+	4,92	+	13,5	÷ 2,5	+	6,60	+	13	+	1,5	30,23	30,5	29,8	7	1	6	17	11	-	6	14	
Juni	+	7,78	+	17,5	+	1,5	+	9,57	+	16	+	5,5	30,12	30,8	29,5	17	-	-	13	14	-	6	10
Juli	+	10,56	+	21	+	1,5	+	12,48	+	20,5	+	5,5	29,94	30,4	29,3	12	-	1	18	11	-	7	13
August . .	+	11,20	+	19	+	5	+	12,49	+	18,5	+	8	30,08	30,4	29,0	19	-	1	11	18	-	4	9
September	+	8,65	+	14,5	+	1	+	9,52	+	14,5	+	3,5	30,09	30,8	29,4	20	-	2	8	19	-	4	7
Oktober .	+	5,37	+	10,5	÷ 1	+	5,83	+	12	÷ 1,5	29,82	30,5	28,7	16	1	4	10	17	-	7	7		
November	+	2,17	+	7	÷ 3,5	+	2,46	+	7,5	÷ 3	30,21	30,7	29,4	14	6	3	7	18	2	5	5		
December	÷ 0,02	+	4	÷ 5	+	0,09	+	4,5	÷ 5,5	29,92	30,7	28,7	8	8	8	7	12	7	6	6			
For Aaret	+	4,39	+	21	÷ 11,5									148	41	41	135	163	23	72	107		

*) Den laveste Temperatur er observeret paa et Minimums-Thermometer.

*) Den laveste Temperatur er observeret paa et Minimums-Thermometer.

Vinteren og Vaaren vare kolde, Foraaret kom paa flere Steder sent, Sommeren var i det Hele varm, naar undtages et Par Frostnætter i Midten af Juli, der anrettede Skade især paa Potetes, Høsten var i Begyndelsen varm, senere var Veiret indtil Aarets Udgang meget stormfuldt. Medens Aarsgrøden i søndre Midthordland gav et mindre Udbytte, betegnes Aaret med Hensyn til Afgrøden i nordre Midthordland som et Middelsaar og i ytre Nordhordland som over et Middelsaar.

Levemaade og hygieeniske Forholde. Med Hensyn til Levemaaden siges der at spores Fremgang i indre Søndhordland og indre Hardanger, især i Kinserviks Herred, der bruges her mere af ferske Spiser og Grønsager end før. Misbrug af Spirituosa finder i indre Søndhord-

land og ytre Nordhordland næsten ikke Sted undtagen i Brylluper og paa Byreiser, i nordre Midthordland er derimod Drikfældighed og især Nydelsen af Øl i Tiltagende i de Bergens By nærmest liggende Dele af Distriktet (H. Holmsen); i Vos siges ogsaa Brændevin ikke sjelden at nydes til Overmaal. Fra ytre Nordhordland anføres Kaffe at vinde mere og mere Indgang og at fortrænge Brugen af Melk. I indre Søndhordland og indre Hardanger siges Boligerne at indrettes hensigtsmæssigere end før, dog ere Kogeovne i Beboelsesværelset endnu meget almindelige i indre Søndhordland; i ytre Nordhordland ere endel Bygninger opførte i Overensstemmelse med de til Almuen uddelte Instruxer for Sundhedskommissionens Medlemmer; de aabne Kogeovne gaa mere og mere af

Brug og erstattes dels af lukkede Kogeovne, dels af Kakkelovne og de før brugelige Tranlamper fortrænges af Parafinlamper (T. Collett). Sands for Renlighed siges at være i Tiltagende i nogle Egne af indre Hardanger. Flere af de her berørte Fremskridt gjelde især den mandlige Befolkning, medens en stor Del af den kvindelige endnu staar langt tilbage; hos denne støder i Regelen enhver Reform paa en ofte temmelig ihærdig Modstand, alt en nødvendig Følge af at Kvinderne saa sjelden komme udenfor den Bygd, hvor de fødes, gifte sig og dø (J. Dahl).

Fattigsygepleien. For Fattigvæsenets Regning behandledes:

			Udgift til Medi- cin ialt.
i indre Søndhordland	26 Syge		
i ytre	—	44	20 Spd. 38 Sk.
i indre Hardanger	37	—	27 — 14 -
i ytre	—	15*)	—
i søndre Midthordland	34	—	52 — 49 -
i nordre	—	16	—
i indre Nordhordland	11	—	10 — 92 -

tilsammen 183 Syge.

Bergens Bys Landsogne i nordre Midthordland høre med Hensyn til Fattigsygepleien under Bergen. De ansatte Jordemødre siges at benyttes meget i Hardanger og Midthordland, i indre Søndhordland betjente en Jordemoder i Etne 17, en anden i Skonevig 12 Fødende, i ytre Nordhordland bistod den i Lindaas ansatte Jordemoder 30 Barselkoner.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Svedens Herred 1; i indre Søndhordlands Distrikt 6, hvoraf i Skonevig to, i Etne tre, i Fjelberg et; i ytre Søndhordland 4, hvoraf to i Stordøen, et i Finaas, et i Tysnæs; to berammede Møder i Fitje hindredes af stormende Veir; i indre Hardanger 6, to i hvert Herred; i ytre Hardanger 8, hvoraf i Kvinherred to, i Strandebarm et, i Jondal tre, i Vikør to; i søndre Midthordland 4, hvoraf i Os to, i Fuse og i Sund, i hvert Herred et; i nordre Midthordland 9, hvoraf i Fane og i Fjeld, i hvert Herred to, i Askøen et, i Aarstad to, i Bergens Dom- og Korskirkesognes Landdistrikt to; i indre Nordhordland 9, tre i hvert Herred, desuden gik to Møder overstyr paa Grund af stormfuldt Veir; i ytre Nordhordland 5, hvoraf tre i Manger, to i Lindaas. Alle Medlemmer af Kommunebestyrelserne

*) Deraf 6 af en Privatlæge.

ere indtraadte i Sundhedskommissionerne i indre Søndhordlands, indre og ytre Hardangers og søndre Midthordlands Distrikter samt i nordre Midthordlands Distrikt undtagen i Bergens Bys Landsogne. Af Gjenstande for Forhandling i Møderne kunne nævnes: Betænkning angaaende Kvaksalverlovgivningen (i de fleste Herreder), epidemiske Sygdomme (i indre Søndhordland, i Kinservik og Røldal, i Sund og Fuse), om Forholdene ved Vaarsildefisket (i indre Søndhordland), om Aarsagen til den store Dødelighed i de første 10 Leveaar samt om de hyppigt forekommende Broktilfælde (i indre Nordhordland), Fnat (i ytre Nordhordland). I Møderne i ytre Nordhordland behandledes og vedtoges en Instrux for de af Sundhedskommissionerne beskikkede Tilsynsmænd, af hvilken et Uddrag findes indtaget i Anhanget. I indre Søndhordland synes Ordførers Foredrag altid at blive fulgt med Interesse og have ikke sjelden givet Anledning til livlige Diskussioner (J. Dahl), i Sunds Herred overvares Møderne oftere af andre end de faste Medlemmer, i nordre Midthordland bivaanedes de som oftest af Skolelærerne.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Svedens Herred		156
i indre Søndhordlands Lægedistrikt		237
i ytre	—	308
i indre Hardangers	—	183
i ytre	—	352
i Vos	--	176
i søndre Midthordlands	—	318
i nordre	—	432
i indre Nordhordlands	—	374
i ytre	—	353

tilsammen 2 889

I Etne vaccineredes kun 6 Børn paa Grund af Hjelpevaccinatørens Sygdom, i 2 Kredse i indre Hardanger, i 1 i søndre Midthordland og i 2 i indre Nordhordland foretoges ingen Vaccination, dels paa Grund af at der herskede Halsesyge paa den Tid, Vaccinationen skulde have foregaaet, dels formedelst Sygdomsforfald fra Hjelpevaccinatørens Side, dels fordi der fandtes faa uvaccinerede Børn. Distriktslægen i indre Hardanger vaccinerer i en Del af Ullensvangs Kreds; i Aarstads, Dom- og Korskirkesognenes Landdistrikts Herreder samt i Laxevaag vaccinerede Distriktslægen i nordre Midthordland 133 Børn.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 3 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en Mand, der i Slagsmaal havde erholdt et Slag bag ven-

stre Øre og nogle Minuter derefter druknede, to over uægte Børn, hvoraf det ene var dræbt strax efter Fødselen og havde ligget begravet i 8 Maaneder, det andet antagelig var blevet kvalt 5 Dage gammelt. 4 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en af en Kvinde, der havde født i Dølgemaal, to i Anledning af tilføiede Legemsfor nærmelser, en angaaende en til Vand- og Brødsstraf dømt Persons Helbredstilstand. Ialt 7 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 3 i ytre Søndhordland, 1 i ytre Hardanger, 1 i søndre Midthordland og 2 i ytre Nordhordland.

Antallet af **Sindssyge**, der ere opgivne som forpleiede for Amtskommunens Regning, udgjorde ved Aarets Udgang, foruden de i Sindssygeanstalter Indlagte:

i Svedens Herred . . .	3
i indre Søndhordlands Distr.	6
i ytre — —	8
i indre Hardangers —	11
i ytre — —	12
i søndre Midthordlands —	4
i nordre — —	9
i indre Nordhordlands —	6
i ytre — —	11
tilsammen	70

I indre Søndhordland fandtes desuden 25 andre Sindssyge, i nordre Midthordland tilsaaes 2 fattige Sindssyge, hvoraf 1 indlagdes i Asyl, i indre Nordhordland forpleiedes 6 for Fattigvæsenets Regning; af Sindssyge i ytre Nordhordland, der forpleiedes for Amtskommunens Regning, henlaa formentlig 3 paa Asyl.

Af **Badeindretninger** omtales en Dampbadindretning i indre Hardanger, hvor der blev taget 195 Bad, samt en Indretning for Søbad og en for Styrtebad i indre Nordhordland. Søbadanstalten ved Lungegaardsvandet er nedlagt.

Apotheker findes ikke i dette Amt.

Af **Sygehuse** findes et privat, der endnu henstaar uden Inventarium, ved Arne Fabrik i indre Nordhordland,

et privat Sindssygeasyl paa Møllendal i Aarstads Herred ved Bergen samt Lungegaardshospitalet og Pleiestiftelsen for Spedalske No. 1. Belægget af Spedalske paa disse tvende Stiftelser er ovenfor angivet. Paa Lungegaardshospitalet indkom desuden, som før anført, 13 for Syphilis, 4 for Fnat og 1 for kronisk Eczem. Vaarsildfiskefondets Sygehus paa Espevær aabnedes 15de Januar og nedlagdes 5te Marts; ialt behandledes 7 Syge, hvoraf de 4 overflyttedes til Haugesunds Sygehus; Forpleiningsdagens Antal udgjorde 53. Det bestaar af 2 Stuer, der tilsammen kunne optage 8 til 10 Syge. Som midlertidigt Forpleinings- og Isolationslokale anser den fungerende Fiske-læge det for det første som tilstrækkeligt stort (Mohn).

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Svedens Herred: 1 Jordemoder, 2 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Søndhordlands Distrikt: 1 Læge, bosat i Fjellberg; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
3. Ytre Søndhordlands Distrikt: 1 Læge, bosat i Stordøen; 3 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
4. Indre Hardangers Distrikt: 1 Læge, boende i Kinservik; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Hardangers Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Strandebarm, en i Kvinherred; 4 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.
6. Vos Distrikt: 1 Læge, boende i Vossevangen; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Søndre Midthordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Os; 3 Jordemødre; 7 Hjelpevaccinatører.
8. Nordre Midthordlands Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, boende i Bergen, og Aarstads Herreds Fattiglæge, der bor paa Lungegaardshospitalet; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
9. Indre Nordhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Haus; 2 Jordemødre, 7 Hjelpevaccinatører.
10. Ytre Nordhordlands Distrikt: 1 Læge, boende i Lindaa; 1 Jordemoder; 9 Hjelpevaccinatører.

XIII. Bergens By.

Bergens By, der udgjør et Stadsfysikat, havde den 31te December 1865 en Folkemængde af 27 703 Indbyggere; Byterritoriets Fladeindhold udgjør 0,01 norsk Kvadratmil.

Sundhedstilstanden maa betegnes som mindre god, da der forekom flere epidemiske Sygdomme, der fik temmelig stor Udbredning, nemlig Skarlagensfeber, Kighoste, Kusma, Lungebetændelse og catarrhalske Tilfælde.

Dødeligheden var ikke ubetydelig; den udgjorde 22,6 af hvert Tusinde af Befolkningen i Stadsphysikaten ved Aarets Midte (omtrent 28 399); de Dødes Antal udgjorde

644, hvilket er 29,3 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 498, og 7,3 pCt. mere end i 1865, da der døde 600, men 4,6 pCt. mindre end det gennemsnitlige aarlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 676.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel.

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behandlede.	Døde.													
Nervefeber	58	7	58	11	5	10	2	5	4	7	3	1	5	2	3
Simpel Feber	535	-	535	66	45	55	43	68	29	34	42	64	30	27	32
Barsel-feber	22	3	22	2	2	5	1	2	-	4	1	2	-	-	3
Vandkopper	117	-	117	9	5	7	2	26	12	13	19	3	5	7	9
Skarlagensfeber	427	26	420	-	-	7	19	29	62	82	39	48	63	50	21
Rødlinger	133	-	133	6	5	47	32	27	9	4	-	3	-	-	-
Mæslinger	13	-	13	-	2	-	2	8	-	-	1	-	-	-	-
Rosen	66	3	66	5	12	3	4	9	4	3	8	3	7	4	4
Kighoste	394	20	394	25	40	48	55	47	34	36	20	28	22	20	19
Diphtherisk Svælgbetændelse	127	12	127	2	9	4	10	9	12	22	15	14	11	11	8
Strubehoste	3	2	3	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Kusma	179	-	179	4	8	19	38	27	43	20	6	7	7	-	-
Akut Bronchit	443	16	443	100	49	67	48	54	8	27	12	14	17	23	24
Andre catarrhalske Tilfælde	1 649	-	1 558	651	140	111	88	107	71	46	37	71	65	81	90
Lungebetændelse	218	40	218	49	21	16	22	35	7	11	17	11	10	6	13
Pleurit	24	2	10	-	-	-	-	-	1	1	2	3	2	-	1
Gigtfeber	107	7	107	13	9	15	7	11	2	9	5	13	7	7	9
Koldfeber	4	-	4	1	-	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-
Diarrhoe (akut)	871	5	871	78	78	78	66	82	50	74	99	88	69	62	47
Cholera nostras	141	2	141	2	3	6	5	6	15	29	33	7	18	10	7
Blodgang	7	-	7	1	-	-	-	3	-	1	2	-	-	-	-
Skjorbug	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	5 539	145	5 426	1 025	433	499	445	556	363	423	361	383	338	310	290

Nervefeber var mindre hyppig end i en Række af foregaaende Aar; der anmeldtes ialt 58 behandlede Tilfælde, af hvilke 7 endte dødeligt; paa Dødsanmeldelserne opgives 14 at være døde af Nervefeber. Til Oplysning om Sygdommens Hyppighed i de sidste 8 Aar hidsættes følgende Tabel:

i 1860	83	Behandlede,	18	Døde
i 1861	144	—	25	—
i 1862	154	—	16	—
i 1863	175	—	22	—

i 1864	205	Behandlede,	22	Døde,
i 1865	127	—	18	—
i 1866	92	—	12	—
i 1867	58	—	14	—

Paa Byens Sygehus indlagdes 35 Syge; 6 laa tilbage fra det foregaaende Aar; af 39 derfra Udskrevne vare 8 døde. Paa Tugthusets Sygestuer indlagdes 2, af hvilke en helbrededes, en døde. Af simpel Feber er opgivet 535 behandlede Tilfælde, hvoraf 41 paa Byens Sygehus, 8 paa Tugthuset.

Barselfeber var mindre hyppig end i det foregaaende Aar. Der anmeldtes ialt 22 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald, hvoraf 14 Tilfælde uden noget Dødsfald paa Fødselstiftelsen, hvor der i Aarets Løb forefaldt 77 Fødsler. Paa Dødslisten opføres tilsammen 4 Dødsfald af Barselfeber. Af andre Barselsygdomme nævnes 1 helbredet Tilfælde af Barselmani.

Vandkopper forekom hele Aaret; ialt opføres 117 behandlede Tilfælde.

Af **Skarlagensfeber** opgives 427 behandlede Tilfælde med 26 Dødsfald; desuden opføres paa Dødslisten 24 Dødsfald uden at det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde angives, saa at det hele Antal Døde af denne Sygdom bliver 50. I det foregaaende Aar opgaves kun 1 behandlet Tilfælde. Sygdommen begyndte i Marts, tiltog indtil Juli, aftog derpaa lidt efter lidt, men vedvarede endnu ved Aarets Slutning; den var ofte forbunden med diphtherisk Svælgbetændelse og Betændelse af Kjertlerne paa Halsen samt efterfulgtes ikke sjelden af Albuminuri og Vatersot. En Læge forsøgte at hindre Sygdommens videre Udbredning inden flere Familier ved at lade udvikle Edikkedampe i Sygeværrelserne og, som det synes, med heldigt Udfald (V. Heyerdahl).

Af **Rødlinger** opføres 133 behandlede Tilfælde, af hvilke 126 komme paa første Halvaar. Før Skarlagensfeberen viste sig, bemærkedes en Mængde Tilfælde af forskellige akutte Hududslet, saaledes, foruden Rødlinger, Erythema nodosum og Neldefeber.

For **Mæslinger** behandledes 13 Personer, hvoraf 8 i Mai Maaned.

Rosen forekom sjeldnere end i de to foregaaende Aar; ialt opgives 66 Personer at være behandlede, af hvilke 3 døde; i 1866 og 1865 anmeldtes af denne Sygdom henholdsvis 79 og 104 behandlede Tilfælde.

Kighoste, som begyndte i Juni Maaned 1866, udbredte sig videre i her omhandlede Aar og vedvarede, om end aftagende, ved Aarets Slutning. Der opføres 394 Behandlede, af hvilke 20 døde; ialt kunne 33 Personer sees at være døde af denne Sygdom. (I det foregaaende Aar opførtes 78 Behandlede, af hvilke 1 døde). Som sekundær Dødsårsag opgives i et Tilfælde Lungebetændelse.

Diphtherisk Svælgbetændelse viste sig i hele Aaret, men med mindre Hyppighed end i de nærmest foregaaende Aar. Der anmeldtes 127 behandlede Tilfælde med 12 Dødsfald (i det foregaaende Aar 176 med 16 Dødsfald). **Strubehoste** kom sjelden under Behandling; der nævnes 3 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, foruden 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde

(i det foregaaende Aar 15 behandlede Tilfælde med 11 Dødsfald).

Kusma forekom epidemisk fra Aarets Begyndelse til Oktober; der opføres 179 behandlede Tilfælde. Af 34 Tilfælde forekom Metastase til Testikelen 1 Gang (J. R. Bull).

Catarrhalske Sygdomme vare hyppigere end sædvanligt, især i Januar, da der viste sig en Epidemi af Influenza, der vedvarede til Maanedens Slutning. Ialt anmeldtes for Sundhedskommissionen 2 092 behandlede Tilfælde eller 37,8 pCt. af samtlige opgivne akutte Sygdomstilfælde (5 539). (I det foregaaende Aar anmeldtes 1 438 behandlede Tilfælde). Af akut Bronchit alene opføres 443 behandlede Tilfælde med 16 Dødsfald. Ialt er anmeldt 19 Dødsfald af catarrhalske Sygdomme, samtlige foranledigede ved akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** anmeldes et større Antal behandlede Tilfælde end sædvanligt, nemlig 218 med 40 Dødsfald; desuden opgives 10 Dødsfald uden tilsvarende Antal Behandlede; (i det foregaaende Aar af Lungebetændelse og Pleurit tilsammen 157 Tilfælde med 12 Dødsfald og ialt 29 Dødsfald). Af det hele Antal behandledes paa Byens Sygehus 22 Tilfælde, af hvilke 4 endte dødeligt.

For **Pleurit** behandledes paa Byens Sygehus 13 Personer, af hvilke 2 døde, paa Tugthuset 1, og af en Privatlæge opgives 10 Behandlede, tilsammen 24, af hvilke 2 døde.

Hjernebetændelse er opført som Dødsårsag hos 34, akut Hjernevatersot og tuberkuløs Meningit hos 8, Kramper i Børnealderen hos 26, tilsammen 68.

Rheumatiske Sygdomme, saavel akutte som kroniske, siges at være meget almindelige; ialt anmeldtes af Gigtfeber 107 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald; desuden opføres 2 Dødsfald af Rheumatisme uden Angivelse af Arten. Af de Anmeldte behandledes paa Byens Sygehus 25, paa Tugthusets Sygestuer 2. For kronisk Rheumatisme behandledes af 3 Læger 40 Personer; af 31 vare 13 af Mand-, 18 af Kvindekjøn, 3 under, 28 over 15 Aar.

For **Koldfeber** kom 4 voksne Mænd under Behandling.

Akutte **gastriske Sygdomme** vare mindre hyppige end sædvanligt. Af Diarrhoe opføres 871 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald; desuden nævnes 5 Dødsfald uden at det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde er opgivet. Af Cholera nostras nævnes 141 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald og ialt 4 Dødsfald. For Blodgang behandledes 7 Personer. (I det foregaaende Aar anmeldtes 1 211 Tilfælde af Diarrhoe og 16 Dødsfald, 396 Tilfælde af

Cholera nostras med 8 Dødsfald samt 14 Tilfælde af Blodgang).

For **Skjørbug** behandledes 1 Person paa Tugthusets Sygestuer.

Over de paa Byens Sygehus for **Syphilis** behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Tabel en Oversigt.

	Tilbageliggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de Indkomne lede af			Udskrevne helbredede	Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage	Det gennemsnitl. Antal Forplejningsdage for hver Udskreven.
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primær Syphilis	sekundær	tertiær		ialt	Md.	Kv.		
Byens Sygehus	5	2	3	19	8	11	1	15	3	18	6	3	3	1 781	99

Tages alene Hensyn til de sekundære Tilfælde paa Byens Sygehus, udgjorde Forplejningsdagenes Antal 1 226 for 14 Udskrevne eller 88 for hver. Udenfor Sygehuset kunne 20 Personer sees at være behandlede, hvoraf 7 med primære, 7 med sekundære og 6 med tertiære Tilfælde; af de Behandlede vare 13 Mænd, 7 Kvinder, alle over 15 Aar. 1 Kvinde, mellem 60 og 70 Aar gammel, opføres som død af Syphilis. Af **Gonorrhoe** og Urethrit opgives 76 behandlede Tilfælde, hvoraf 21 paa Byens Sygehus; af de Behandlede vare 67 Mænd, 9 Kvinder, alle over 15 Aar.

Fnat forekom i 1867 meget sjeldnere end i de nærmest foregaaende Aar; ialt opgives 164 Personer at være behandlede, hvoraf 152 paa Byens Sygehus; den største Del af disse vare indkommanderede Soldater.

Af **Spedalske** forpleiedes ved Udgangen af 1866 paa St. Jørgens Hospital 71, 3 indkom, 11 døde og 1 hjemsendtes; Belægget ved Aarets Udgang udgjorde 62. I Bergens By var det udenfor St. Jørgens Hospital kjendte Antal af Spedalske ved Udgangen af 1866 12; 1 ny kom til, 5 vare overseede ved tidligere Tællinger og 1 var hjemkommen fra Stiftelse; 1 døde og 6 indlagdes i Stiftelser; Antallet ved Udgangen af 1867 bliver altsaa 12.

Kjertelsyge forekom som forhen meget almindeligt. Paa Byens Sygehus behandledes 2, af to private Læger 18 Tilfælde; af de Behandlede vare 8 af Mand-, 12 af Kvindekjøn, og af 18 vare 14 under, 4 over 15 Aar. Paa Dødslisten opføres 1 Dødsfald af Kjertelsyge.

Af **Svindst** opføres 34 behandlede Tilfælde med 9 Dødsfald, hvoraf paa Byens Sygehus 17 Tilfælde med 5 Dødsfald, paa Tugthusets Sygestuer 1 Tilfælde; de øvrige vare behandlede af tre private Læger. Af Svindst opføres ialt 71 Dødsfald; desuden endte 1 Tilfælde af Sindssygdom dødeligt ved Svindst, saa det hele Antal bliver 72 eller 11,6 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom forårsagede Dødsfald (619).

Af **Vatersot** er opgivet 10 Dødsfald, af Brights Sygdom 8.

Kræft er anmeldt som Dødsårsag hos 9 Personer, deraf hos 4 i Mavesækken, hos 2 i Brystkjertelen, hos 2 i Livmoderen, hos 1 i Svælget.

Blegsot siges at være hyppig; af 2 Læger behandledes 25 Tilfælde; af de Behandlede vare 2 under, 23 over 15 Aar. For **Cardialgi** og kronisk Gastrit behandledes paa Byens Sygehus 30, paa Tugthuset 4 og af tre Læger i Byen 126, tilsammen 160 Tilfælde; af 78 Behandlede vare 24 af Mand-, 54 af Kvindekjøn, af 48 vare 3 under, 45 over 15 Aar.

For **Ormesygdomme** behandlede 2 Læger 22 Børn.

Af **Drankersygdomme** opgives 9 behandlede Tilfælde, samtlige hos Mænd; 4 Tilfælde betegnes som Drankergalskab, 2 som akut og 3 som kronisk Alkoholisme. Af Dødsanmeldelserne kunne 2 Mænd sees at være døde, nemlig en af kronisk Alkoholisme og en af Drankergalskab.

For **Sindssygdom** indkom paa Byens Sygehus 3 Mænd og 2 Kvinder; 3 lede af Melancholi, 1 af Mani og 1 af Dements; 2 udskreves helbredede, 3 i Bedring. Af en Læge behandledes i Byen 2 Mænd for Melancholi; Udfaldet er ikke opgivet. Af Dødsanmeldelserne kunne ialt 12 Personer sees at være døde af Sindssygdom. For Sindssygeasyllernes Vedkommende henvises iøvrigt til den paa Tabel II optagne Liste.

Af **Forgiftninger** omtales 7, nemlig 4 ved Kuldamp, 3 ved Gammelost; samtlige Tilfælde helbrededes.

Af **Øiensygdomme** anmeldes 69 Tilfælde, af hvilke 22 behandledes paa Byens Sygehus, 47 af 3 Læger i Byen.

Af **chirurgiske Operationer** foretoges paa Byens Sygehus: 1 Amputation af Overarmen, 1 af Underarmen, 2 af Laaret, 1 af en Finger, 1 Gang Borttagelse af Brystkjertelen, 2 Gange af Læbekræft, 1 Gang af Kræft i Fødselsdelene, 2 Gange af Lipomer, 1 Gang af en fibrøs

Svulst, 1 Operation for Hygroma patellæ, 1 Operation for Polyp i Livmoderen, 2 Tenotomier, nemlig en af Achillesenen, en af Benets Boiemuskler, 1 forceret Bevægelse af Knæledet, 1 Operation for Haremund, 1 plastisk Operation i Ansigtet, 2 Punktioner af Vandbrok med Iodindsprøitning, 1 Operation for Phimose, 1 for Fistula vesico-vaginalis, 2 Gange Borttagelse af Øieæblet, 4 Extractionses cataractæ, hvoraf to med Linearsnit, 7 Iridektomier, 1 Bortskjæren af fremfalden Iris, 2 Operationer for Skjelen. Som foretagne udenfor Sygehuset omtales: 3 Amputationer af Fingre, 1 Gang Borttagelse af Brystkjertelen, 1 Gang af en melanotisk Svulst, 2 Gange af Tumores cystici, 1 Gang af et Atherom paa Halsen, 1 Gang af en fibrøs Svulst, 1 Operation for Ranula, 2 Tonsillotomier, 2 Gange Borttagelse af Uvula, 3 Gange af Næsepolyper, 6 Paracenteser af Underlivet hos to Personer, 1 plastisk Operation af en Næse, 2 Punktioner af Vandbrok med paafølgende Iodindsprøitning, 1 Operation for Paraphimosis, 1 Tenotomi af Achillesenen, 5 Extractionses cataractæ, hvoraf 1 med Linearsnit, 3 Iridektomier. Ved en af de oven omtalte Paracenteser af Underlivet gled en Sølvsonde gennem Canulen ind i Cavitas peritonæi, hvor den blev liggende i 14 Dage uden synderlig Reaktion; ved næste Paracentese blev den let kjendelig i Abdominalvæggen og efter et lidet Indsnit udtagen (Lehmann).

Af **obstetriciske Operationer** foretoges paa Fødselsstiftelsen: 1 Tangforløsning ved forliggende Moderkage; Konen forblev ilive, Barnet var dødfødt. 1 Vending paa Sædet ved udvendige Haandgreb 7 Timer efter Vandets Afgang paa Grund af Tverleie med Ryggen fortil; en Fod føltes i Modermunden, der imidlertid ikke var saa udvidet, at Foden kunde fattes; Udfaldet var heldigt for Kone og Barn. 1 kunstig Forløsning af Efterbyrden; Indikationen er ikke angiven; Konen forblev ilive. Af Lægerne i Byen opgives at være udførte: 37 Tangforløsninger, hvoraf 6 ved 3 Tvillingfødsler; Indikationerne vare for 27 Vemangel eller Vesvækkelse, for 3 Bækken-sneverhed, for 1 Barselkrampe, for 1 ugunstig Stilling af Hovedet, for 1 fremfalden Navlesnor, for 1 langsom Fødsel uden Fremgang, for 1 Fremfald af Skeden; for 2 er Indikationen ikke opgivet. Af de 34 Koner er Udfaldet opgivet for 33, der alle forbleve ilive; af 36 Børn, for hvem Udfaldet opgives, vare 33 levende, 3 dødfødte. 4 Vendinger, nemlig to paa Grund af Tverleie, hvoraf en

tillige med Bækkenforsnevring, og to paa Grund af forliggende Moderkage; Konerne forbleve ilive, 3 Børn vare levende, 1 dødfødt. 1 Perforation af Hovedet og Udtrækning ved at forandre Isseleiet (1ste) til et 1ste Ansigtsleie ved Hjelp af en liden Hage, efter at Hovedet var blevet ituklemt med Kefalotrib; Operationen indiceredes ved stor Svaghedstilstand hos Konen og dødt og forraadnet Foster; Konen forblev ilive (V. Heyerdahl). 1 delvis Løsningen af forliggende Moderkage med Hindesprængning paa Grund af Blødning i Svangerskabets 8de Maaned; Fødselen foregik derpaa ved Naturens Hjelp; Konen levede, Barnet døde 1 Time efter Fødselen. Ialt 46 obstetriciske Operationer, udførte af 9 Læger.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel efter Opgave fra Stiftsprovsten:

	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar.	paa Barselseng	
Bergens Stadsfysikat	883	644	160	153	3	36

Omkomne paa voldsom Maade 17.

Overskuddet af Fødte over Døde udgjorde altsaa 239 og Forholdet mellem begge var = 100 : 72,9. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 18,1 pCt. af samtlige Fødte og 24,8 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde i Alderen mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 23,8 pCt., og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, 48,6 pCt. af samtlige Døde. Ifølge Prestelisterne ere 3 Kvinder døde paa Barselseng; af Lægernes Beretninger kunne 4 sees at være døde paa Barselseng, samtlige af Barsel-feber.

Til Oplysning om Dødsaaarsagerne hidsættes følgende af Stadsfysikus efter Lægernes Dødsanmeldelser sammenstillede Liste. (Se næste Side).

Fra Lægerne haves saaledes Opgave over 619, eller 98,7 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (627). De hyppigste Dødsaaarsager vare: Svindsot (71), Hjernebetændelse, akut Hjernevatersot og Kramper i Børnealderen (tilsammen 68), Lungebetændelse og Skarlagensfeber (hver 50), Alderdomssvaghed (43), Kighoste (33), Atrophi og Marasmus (25), Hjerneslag (20).

Liste over de af Lægerne meddelte Dødsårsager i Bergen i 1867.

	Sum af begge Kjøen.	Deraf		I 1ste Maa- ned.		I 2og3 Maa- ned.		i 4, 5 og 6 Maa- ned.		I 2det Halv- aar.		i 2det og 3die Aar.		i 4 og 5 Aar.		mel- lem 5-10 Aar.		mel- lem 10-15 Aar.		mel- lem 15-20 Aar.		mel- lem 20-30 Aar.		mel- lem 30-40 Aar.		mel- lem 40-50 Aar.		mel- lem 50-60 Aar.		mel- lem 60-70 Aar.		mel- lem 70-80 Aar.		mel- lem 80-90 Aar.		Over 90 Aar.		
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	
Alcoholismus . . .	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Angina membra- nacea	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Apoplexia cerebri — pulmonum	20 2	12 2	8	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	2	1	4	1	4	5	-	1	-	-	-		
Arthrocace colum- næ vertebral. . .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
— genu . . .	1 ¹⁾	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Asthma	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
Atrophia & Maras- mus	25	14	11	6	1	3	2	-	3	2	1	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	
Bronchitis acuta .	19	14	5	1	-	4	-	1	1	1	3	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-	-	-		
— chronica	13	2	11	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	5	2	1	-	-	-	-	-		
Cancer	9	3	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1	-	4	-	1	1	-	-	-	-	-	-		
Carditis Endo . .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Cholaemia, Icterus	2	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Cholera nostras	4	3	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Commotio cerebri et medullæ spin.	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
Contusio capitis .	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Convulsiones . . .	26	14	12	6	8	2	2	3	-	1	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Cystitis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Debilit. congenita — senilis . . .	8 43	5 11	3 32	2	2	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	5	13	3	14	1	1		
Diarrhoea acuta .	10	5	5	1	-	-	2	1	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
— chronica	11	8	3	-	-	1	-	-	-	2	-	2	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-		
Diphtherit. faucium	12	4	8	-	1	-	-	-	-	1	-	3	5	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	2	-	-	-	-	-	-		
Elephantiasis . . .	12 ²⁾	8	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	2	1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-		
Enteritis	7	3	4	-	-	1	1	2	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Epilepsia	3 ³⁾	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Erysipelas	3	2	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-		
— neonatorum	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Febris puerperalis — rheumatica	4 7	- 5	4 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
— typhosa . . .	14	11	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1	6	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-		
Gangræna pulm. .	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Gastritis	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-		
— chronica	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-	-	-	-	-	-		
Hepatitis	2	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-		
Hydrops	10	4	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	2	-	3	-	-	-	-	-		
Insania	12 ⁴⁾	10	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-		
Meningitis	34	20	14	-	-	-	1	-	-	4	-	4	2	3	3	5	5	1	1	-	-	1	-	1	-	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-		
— tuberculosa	8	6	2	-	-	-	-	-	-	1	1	3	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Morbus oesophagi — ovariorum	2 1	1 -	1 -	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
— uteri . . .	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Nephritis albumin. Obstructio alvi, In- tussusceptio, Vol- vulus	8 3	4 2	4 1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	
Oedema pulmonum	2	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-		
Otitis interna . . .	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-		
Paralysis	6	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-		
Peritonæitis	5	2	3	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
Phlegmone	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Pleuritis	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-		

¹⁾ Amputation af Laaret med dødeligt Udfald.
²⁾ Alder er ikke opgivet for 1.
³⁾ — — — — 1.
⁴⁾ — — — — 6.

1) Amputation af Laaret med dødeligt Udfald.

2) Alder er ikke opgivet for 1.

3) — — — — 1.

4) — — — — 6.

	Sum af begge Kjøen.	Deraf		I 1ste Maa- ned.		i 2 og 3 Maa- ned.		i 4, 5 og 6 Maa- ned.		i 2 det Halv- aar.		i 2 det og 3 die Aar.		i 4 de og 5 te Aar.		mel- lem 5-10 Aar.		mel- lem 10-15 Aar.		mel- lem 15-20 Aar.		mel- lem 20-30 Aar.		mel- lem 30-40 Aar.		mel- lem 40-50 Aar.		mel- lem 50-60 Aar.		mel- lem 60-70 Aar.		mel- lem 70-80 Aar.		mel- lem 80-90 Aar.		over 90 Aar.	
		M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.	M.	K.
Pneumonia	50	29	21	-	1	2	-	1	2	3	1	7	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	4	-	2	2	-	1	5	4	4	6	-	1	-	-	
Pyæmia	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Rheumatismus . .	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Scarlatina	50	26	24	-	-	-	-	-	1	-	1	6	15	13	4	6	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sclerema	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Scrophulosis . . .	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Syphilis	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	
Tetanus	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Trismus neonator.	4	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Thrombosis	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Tuberculosis acuta	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
— pulmonum	71	28	43	-	-	-	-	-	-	2	-	1	2	-	1	-	3	-	1	3	3	8	7	5	11	5	6	2	6	2	3	-	-	-	-	-	-
— alior. organ.	5	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	
Tussis convulsiva	33	17	16	1	-	1	2	3	-	2	3	9	7	1	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vitium conformat.	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Vitia organ. abdo- minis	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	
— - cerebri	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-		
— - cordis . . .	7	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	2	-	1	-	-	-	-	
— - hepatis . .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-		
— - ventriculi & canalis intestin	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	619	332	287	23	14	19	10	14	10	21	16	46	44	20	15	17	14	5	4	6	9	28	14	22	19	20	16	19	24	34	30	24	33	3	16	1	1

Veirliget. Aarets første Maaneder vare temmelig kolde, uden betydelig Snemængde; Vaaren var kold og ugunstig for Vegetationen; først i Begyndelsen af Juli indtraadte Sommervarme, som vedvarede til henimod August Maanedes Udgang. Høsten og Slutningen af Aaret vare som sædvanlig regnfulde og tildels stormende.

Hygiæniske Forholde. I her omhandlede Aar fortsattes med Ordningen af Latrinvæsenet og Udvidelse af Byens offentlige og private Kloakledninger, af hvilke i 1867 anlagdes 8318 Alen. Siden 1863 ere Kloakledninger anlagte i en Længde af omtrent 36000 Alen, saa at den største Del af Byen nu er forsynet dermed. Der klages fremdeles over Mangel paa sunde Boliger for den fattigere Klasse, hvoraf overbefolkede Leielokaler blive en ligefrem Følge (O. B. Heiberg).

Fattigsygepleien besørgetes som før af 3 By- og Fattiglæger, af hvilke en tillige er Læge ved Arbeidsanstaltens Sygelokale; for Fattigvæsenets Regning behandledes i Hjemmet 184 Syge i første, 430 i andet og 204 i tredje Distrikt. Paa Byens Sygehus indlagdes for Fattigvæsenets Regning 293 Syge; Omkostningerne ved de paa Sygehuset indlagte fattige Syge udgjorde 3871 Spd. 84 Skill. Paa Fødselstiftelsen indlagdes for Fattigvæsenets Regning 12 Fødende med en Udgift af 59 Spd., i Bergens Sindssygeasyl 43 og i Rosenbergs private Asyl 6 Sindssyge for

Byens Regning, med en samlet Udgift af 3707 Spd. 16 Skill. Visitationen af de offentlige Fruentimmer udførtes en Gang ugentlig af to Bylæger.

Sundhedskommissionen afholdt 46 Møder. Foruden at afgjøre indkomne Klager over sanitære Misligheder havde den af vigtigere Sager under Behandling en Plan til Omordning af Byens Renovationsvæsen, hvilken senere tilstilledes Magistraten. Byens offentlige og private Skolers Sundhedstilstand undersøgte, og de Mangler, der fandtes, fornemmelig for lidet Rum af Skoleværelserne i Forhold til Antallet af Elever, besluttedes rettede; i sidstnævnte Anledning bestemtes, at enhver Elev saavel i offentlige som i private Skoler skulde erholde et Rumfang af mindst 100 Kubikfod Luft, idet Kommissionen dog vilde søge at udvirke, at der med Tiden kunde tilveiebringes et Rumfang af mindst 150 Kubikfod Luft for hver Elev. Skolekommissionen anmodedes om at bevirke, at Almu-skolelokalerne erholdt den med Hensyn hertil fornødne Udvidelse. 2 af Bylægerne beskikkedes til at visitere de fra Byen afgaaende Udvandrerkskibe. Byen, der før var inddelt i 3 Bylægedistrikter, besluttedes inddelt i 4 saadanne, hver med sin Bylæge.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde 472, af hvilke 382 vaccineredes af den offentlige Vaccinator, Stadsfysikus, Resten i Lægernes private Praxis. Til 80 udenbys Læger

og Hjelpevaccinatorer forsendtes 350 Rør med Vaccine-lymfe. Tre Personer, der skulde ansættes som Hjelpevaccinatorer i Landdistrikterne, samt Eleverne ved Jordemoderskolen bleve underviste i at vaccinere.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 1 Syns- og Obduktionsforretning over et nyfødt Barn, der antoges dræbt, 1 Undersøgelse og Erklæring angaaende en Persons Sindstilstand.

Af **Sygehuse** og Pleiestiftelser for Spedalske fandtes Byens kommunale Sygehus, Bergens offentlige og Rosenbergs private Sindssygeasyler samt St. Jørgens Hospital for Spedalske. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Bergens kommunale Sygehus indkomne Tilfælde:

Febre	134
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne . .	66
Kroniske — — — — —	24
Sygdomme i Nervesystemet, Sinds- sygdomme	36
Akute Sygdomme i Fordøjelses- apparatet	11
Kroniske — — — — —	35
Uterinsygdomme, Menstruations- anomalier, Barselsygdom . . .	8
Sygdom i Urinveiene, Vatersot .	4
Blodsygdomme, Ernæringsssygdom, Gulsot, Alderdomssvagthed . .	10
Kronisk eller afebril Rheumatisme	22
Læsioner	72
Phlegmone, Abscesser, Ulcera . .	50
Kræftagtige Sygdomme og Svul- ster overhovedet	12
Dannelsesfeil og Deformiteter . .	4
Ben- og Ledsygdomme	27
Øiensygdomme	23
Chirurgiske Sygdomme i Urinvei- ene og Kjønsorganerne . . .	13
Syphilis, Bubo	19
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v. . . .	21

Lateris 591

Transport	591
Epididymit, Orchit	4
Excoriationes, Verrucæ	2
Hudsygdomme	158
Forskjellige andre Sygdomme . .	9
tilsammen	764

Angaaende Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenses Antal m. m. henvises til Sygehuslisten. Paa Tugthusets Sygestuer indkom 60 syge Fanger; Forpleiningsdagenses Antal udgjorde 1 813 eller 27 for hver Udskreven; udenfor Sygestuerne behandledes 31 syge Fanger; Medicamentudgifterne beløb sig til 51 Spd. 81 Skill. Paa Bergens Fødselsstiftelse var, uagtet som anført intet Dødsfald der indtraf blandt Barselkvinderne, Sundhedstilstanden dog mindre god, idet der forekom 12 Tilfælde af Barsel-feber, hvoraf 3 mere alvorlige. Paa Grund af den mistænkelige Sundhedstilstand saa man sig flere Gange nødt til at indskrænke Belægget og at advare imod Indlæg-gelse af Fødende; i August stod Stiftelsen tom i 14 Dage, i December ligeledes i nogle Dage.

Ved **Badeanstalten** paa Byens Sygehus toges af de Syge omtrent 4 000 Karbad og 2 500 Dampbad, af Folk fra Byen 7 098 forskellige Bad. Der findes i Byen en Søbadeindretning.

Byens 3 **Apotheker** fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, ved Svaneapo-theket af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Løveapotheket af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple, ved Elefantapotheket af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel. Stadsfysikus afholdt 2 Medhjælperprøver.

Medicinalpersonalet bestod af 19 Læger, af hvilke en ikke praktiserede. Lægen ved St. Jørgens Hospital var bosat udenfor Byen paa Lungegaardshospitalet. Desuden var Distriktslægen i midtre Nordhordland bosat i Bergen. 1 examineret og 1 uexamineret Tandlæge; 13 Jordemødre, af hvilke en ikke praktiserede. Fra den med Fødselsstiftelsen forbundne Jordemoderskole ere 12 examinerede Elever i Aarets Løb udgaaede.

XIV. Nordre Bergenhus Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 142,93 norske Kvadratmile, havde ved Folketællingen den 31te December 1865 86 803 Indbyggere. Det er inddelt i 10 Lægedistrikter, nemlig:

1. Lærdals Distrikt (28,96 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lærdal og Borgund	med	3 740 Indb.
Aardal	-	1 791 —
Aurland	-	2 497 —
og en Del af Fresvik		
Annex til Lekanger	-	47 —

tilsammen 8 075 Indb.

2. Indre Sogns Distrikt (21,48 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lyster	med	4 057 Indb.
Justedal	-	885 —
Hafslo	-	3 265 —
Sogndal	-	3 872 —

tilsammen 12 079 Indb.

3. Midtre Sogns Distrikt (14,84 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lekanger (med Undtagelse af en Del af Fresvik)	med	2 360 Indb.
Balestrand	-	2 204 —
Vik	-	3 217 —

tilsammen 7 781 Indb.

4. Ytre Sogns Distrikt (12,56 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Evindvik	med	3 018 Indb.
Utvær	-	1 384 —
Ladvik og Brække	-	2 042 —
Klævold	-	1 555 —
Bø Annex af Hyllestad	-	594 —

tilsammen 8 593 Indb.

5. Ytre Søndfjords Distrikt (6,12 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hyllestad (Bø Annex undtaget)		
	med	1 881 Indb.
Askevold	-	3 065 —

Lateris 4 946 Indb.

Transport 4 946 Indb.

Ytre Holmedal - 3 779 —

tilsammen 8 725 Indb.

6. Indre Søndfjords Distrikt (18,66 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Indre Holmedal	med	3 450 Indb.
Jølster	-	2 580 —
Førde	-	5 477 —

tilsammen 11 507 Indb.

7. Kins Distrikt (7,42 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Florøen	med	346 Indb.
Herrederne Kin	-	4 679 —
Bremanger	-	1 852 —
Vefring	-	1 407 —

tilsammen 8 284 Indb.

8. Ytre Nordfjords Distrikt (4,71 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Selø	med	4 018 Indb.
Rugsunds Annex af Daviken	-	1 575 —

tilsammen 5 593 Indb.

9. Nordfjordeidets Distrikt (5,29 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Eid	med	2 918 Indb.
Daviken (med Undtagelse af Rugsunds Annex)	-	1 481 —

tilsammen 4 399 Indb.

10. Indre Nordfjords Distrikt (22,89 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Horningdalen	med	1 612 Indb.
Gloppen	-	4 705 —
Indviken	-	3 017 —
Stryn	-	2 433 —

tilsammen 11 767 Indb.

Sundhedstilstanden skildres som taalelig god for alle Distrikter undtagen Kins Distrikt, hvor den var mindre god, idet Nervefeber herskede gennem hele Aaret og Skarlagensfeber var temmelig udbredt i første Halvaar.

Dødelighed. De Dødes Antal udgjorde 1 347, hvilket

er 15,7 af Tusinde af Befolkningen ved Aarets Midte (85 935), 6,6 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 269, 8,7 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 245, men 2,9 pCt. mindre end det gjennensnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, hvilket udgjorde 1 394.

Sygdomskonstitutionen betegnes fra flere Distrikter som catarrhalsk. Til nærmere Belysning af de **epidemiske**

Forholde hidsættes følgende Tabel, sammenstillet efter de af Lægerne meddelte Opgaver:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde.													
Nervefeber	166	21	150	13	9	8	15	3	5	9	17	6	26	14	25
Simpel Feber	49	-	44	5	4	3	4	1	4	4	5	3	6	4	1
Barselfeber	26	9	24	2	2	1	2	4	6	-	1	3	2	1	-
Skarlagensfeber	74	7	73	-	-	1	4	13	13	17	13	3	1	7	1
Mæslinger	4	-	4	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	27	-	25	-	1	5	3	-	-	1	3	4	4	2	2
Kighoste	51	5	51	5	-	-	-	1	4	6	8	3	4	4	16
Diphtherisk Svælgbetændelse	49	9	46	1	4	2	3	2	5	7	5	3	4	8	2
Strubehoste	8	5*)	8	-	-	-	1	1	-	-	-	2	3	-	1
Kusma	3	-	3	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-
Akut Bronchit	101	3	81	8	7	13	7	13	4	3	2	7	4	5	8
Andre catarrhalske Tilfælde	307	2	255	38	23	30	49	20	12	17	18	12	8	15	13
Lungebetændelse	106	14	84	6	4	13	14	12	8	3	4	3	6	5	6
Pleurit	19	1	15	1	2	2	2	-	1	1	-	1	2	1	2
Gigtfeber	76	2	72	4	5	4	10	8	10	10	9	3	4	2	3
Diarrhoe (akut) og Cholera nostras	171	3	157	13	15	26	17	10	14	10	11	10	5	12	14
Blodgang	4	-	4	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	7	-	5	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1
Tilsammen	1 250	82	1 101	100	78	111	132	88	87	89	96	63	81	81	95

*) Desuden døde i Begyndelsen af 1868 en af de her opførte Behandlede.

Af Nervefeber opgives:

fra Lærdals	Distrikt	17	Behandlede, hvoraf	1 døde,
- midtre Sogns	—	26	—	5
- ytre	—	8	—	-
- ytre Søndfjords	—	27	—	2
- indre	—	21	—	3
- Kins	—	47	—	8
- Nordfjordeidets	—	10	—	1
- indre Nordfjords	—	10	—	1

tilsammen 166 Behandlede, hvoraf 21 døde;

desuden opgives fra midtre Sogn 1, fra ytre Sogn 5, fra ytre Søndfjord 1 og fra indre Nordfjord 2, tilsammen 9 Dødsfald uden foregaaende Behandling, saa at ialt kendes 30 Dødsfald. (I det forrige Aar opgaves 429 Tilfælde med 26 Dødsfald og ialt 32 Døde). I Lærdals Distrikt optraadte Nervefeber af forherskende abdominal Karakter epidemisk henimod Aarets Slutning; den først Angrebne kom fra Drammen og fra denne udbredte Sygdommen sig ved Smitte videre. I indre Sogn iagttoges ikke Sygdommen i dette Aar, i midtre Sogn og indre Søndfjord fortsatte den sig fra det foregaaende Aar i de første Maaneder af 1867. Paa Florø Sygehus i Kins Distrikt ind-

kom under Vaarsildefisket 16 Syge for Nervefeber, 3 døde. I Nordfjordeidet opstod Cerebraltypus under Leirsamlingen i Distriktet og udbredte sig videre ved Smitte; Sygdommen blev længe holdt hemmelig, skjønt de tre første Tilfælde indtraf i Huset hos et Medlem af Davikens Sundhedskommission, da Gaardens Folk frygtede for ikke at faa Logis ude ved Sildefisket, hvis det blev bekjendt, at der var „Sot“ paa Gaarden (Aug. Koren). Til indre Nordfjord bragtes Ileotypus ved en Soldat, der kom syg hjem fra Exercitien paa Nordfjordeidet. Af de anmeldte 49 Tilfælde af simpel Feber behandledes 14 i indre, 6 i ytre Sogns, 7 i Kins, 18 i ytre Nordfjords og 4 i indre Nordfjords Distrikt.

Af **Barselfeber** nævnes 23 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald, af Phlegmasia alba dolens 3 Tilfælde med 1 Dødsfald; af disse tilsammen 26 Tilfælde af Barselsygdomme med 9 Dødsfald forekom i indre Sogn 2, i midtre Sogn 2, i ytre og indre Søndfjord, i hvert 2 (alle 4 med dødelig Udgang), i Kin 3 (et med dødelig Udgang), i ytre Nordfjord 4 (hvoraf 2 endte dødeligt), i Nordfjordeidet 1, i indre Nordfjord 10 (hvoraf 2 med dødelig Udgang). Fra ytre Sogn nævnes 1 og fra indre Nordfjord 2, tilsammen 3 dødelige Tilfælde af Barselfeber, der ikke kom under

Lægebehandling, saa at der ialt kjendes 12 Dødsfald af de nævnte Barselsygdomme.

Af **Skarlagensfeber** opgives 74 behandlede Tilfælde med 7 Dødsfald, nemlig i midtre Sogn 3 Tilfælde, i ytre Sogn 2, i indre Søndfjord 15 med 4 Dødsfald, i Kin 24 Tilfælde med 2 Dødsfald, i indre Nordfjord 30 med 1 Dødsfald og desuden 1 dødeligt endende Tilfælde, der ikke kom under Behandling, hvorefter der ialt kjendes 8 Dødsfald. I Kins Distrikt var Sygdommen temmelig udbredt i første Halvaar. I indre Nordfjord viste den sig i det Hele mild, hos 2 af de ialt behandlede 30 Syge var Sygdommen forbunden med Glandelabsces, hos 3 med Diphtherit, hos 6 efterfulgtes den af Vatersot (Grimsgaard). De faa Tilfælde i midtre Sogn skrev sig fra Smitte fra Bergen.

Af **Mæslinger** nævnes 4 Tilfælde fra indre Sogn og ytre Søndfjord, to fra hvert Distrikt. I første Kvartal antages de at have havt nogen Udbredning i Lysters Herred i indre Sogn (Engh).

Af **Rosen** opføres tilsammen 27 behandlede Tilfælde, nemlig fra indre Sogn 2, fra indre Søndfjord 2, fra Kin 4, fra ytre Nordfjord 10, fra Nordfjordeidet 4, fra indre Nordfjord 5.

Af **Herpes Zoster** opgives af 2 Læger tilsammen 3 Tilfælde.

Af **Kighoste** nævnes ialt 51 Tilfælde med 5 Dødsfald, nemlig 10 Tilfælde fra ytre Sogn, 5 med 1 Dødsfald fra indre Søndfjord, 36 med 4 Dødsfald fra ytre Nordfjord, hvor Sygdommen forekom især i andet Halvaar, dog ikke meget udbredt; capillær Bronchit optraadte sekundært i 6 af disse 36 Tilfælde (J. N. Cappelen).

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** forekom spredte Tilfælde gennem hele Aaret i indre Nordfjord, hos 5 af de Behandlede efterfulgtes Sygdommen af Svælgglammelse, der helbrededes (Grimsgaard). Der anmeldtes:

i ytre Søndfjord	2 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt,
i Kin	8 — — — 2 — —
i ytre Nordfjord	14 — — — 3 — —
i indre	22 — — — 3 — —

af en ved Vaarsilde-
fisket ansat, i Kin
og ytre Nordfjord
stationeret Læge

tilsammen 49 Tilfælde, hvoraf 9 endte dødeligt; desuden opføres fra indre Nordfjord 11 dødelige Tilfælde, der ikke kom under Lægebehandling, altsaa tilsammen 20 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 132 behandlede Tilfælde, hvoraf 19 endte dødeligt, og ialt 21 Dødsfald). Af **Strubehoste** nævnes 8 behandlede Tilfælde, hvoraf 5

endte dødeligt, nemlig i Kin og Nordfjordeidet, i hvert 2 Tilfælde og 1 Dødsfald, i ytre Nordfjord 4 Tilfælde og 3 Dødsfald.

Kusma var meget almindelig paa Lærdalsøren, især blandt Børn; fra indre Søndfjord opgives 1, fra indre Nordfjord 2, tilsammen 3 behandlede Tilfælde.

Af **catarrhalske Sygdomme** behandlede:

i indre Sogn	55 Tilfælde, hvoraf - endte dødeligt,
i midtre —	4 — — — —
i ytre —	2 — — — —
i ytre Søndfjord	15 — — — —
i indre —	5 — — — —
i Kin	23 — — — 3 —
i ytre Nordfjord	135 — — — 2 —
i indre	106 — — — —
af 2 ved Vaarsilde- fisket ansatte Læ- ger (i Kin og ytre Nordfjord)	63 — — — —

tilsammen 408 Tilfælde, hvoraf 5 endte dødeligt; af samtlige Tilfælde betegnes 101 som akut Bronchit; ialt er opført 12 Dødsfald af catarrhalske Sygdomme, nemlig af simpel Halsbetændelse og Laryngit, af hver 1, af akut Bronchit 3, af Catarrhfeber 7. Fra indre Sogn, indre Søndfjord, ytre og indre Nordfjord opgives ialt 77 behandlede Tilfælde af kronisk Bronchit; af de Syge vare 50 Mænd, 27 Kvinder, 2 Børn, 75 Voxne (over 15 Aar).

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra indre Sogns	Distrikt	13 behl. Tilf. med	3 Dødsf.,
- midtre —	—	4 — — —	—
- ytre Søndfjords	—	6 — — —	1 —
- indre —	—	15 — — —	1 —
- Kins	—	26 — — —	5 —
- ytre Nordfjords	—	8 — — —	1 —
- Nordfjordeidets	—	6 — — —	—
- indre Nordfjords	—	21 — — —	3 —

af 2 Fiskelæger (i Kin og
ytre Nordfjord)

af 10 Læger tilsammen 106 behl. Tilf. med 14 Dødsf.; desuden opgives fra ytre Søndfjord 6 og fra indre Søndfjord 1, tilsammen 7 dødelige Tilfælde uden Lægebehandling, saa at ialt kjendes 21 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgave 9 Læger 56 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald og ialt opgaves 13 Dødsfald). Af 29 Tilfælde havde 17 sit Sæde i høire, 11 i venstre og 1 i begge Lunger. Af **Pleurit** behandlede 7 Læger i indre Sogn, indre Søndfjord, Kin, ytre Nordfjord og indre Nordfjord tilsammen 19 Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt. Af 10 Tilfælde

havde 5 sit Sæde i den venstre og 5 i den høire Lungesæk.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Lister opført som Dødsaaarsag hos 12, tuberkuløs Meningit hos 2, Krampe i Barnealderen hos 1, af hvilke tilsammen 15 Dødsfald 4 opgives fra Lærdals, 1 fra midtre, 2 fra ytre Sogn, 1 fra indre Søndfjord, 6 fra Kin og 1 fra ytre Nordfjord.

Rheumatiske Sygdomme. Af akut Ledrheumatisme opgives:

fra indre Sogn 14 Tilfælde,

- midtre —	3	—			
- ytre —	1	—			
- ytre Søndfjord	4	—	hvoraf 1 med dødelig Udgang,		
- indre —	8	—	— 1 —		
- Kin	1	—			
- ytre Nordfj.	26	—			
- indre —	19	—			

tilsammen 76 Tilfælde, hvoraf 2 med dødelig Udgang. Af kronisk Rheumatisme behandlede 6 Læger tilsammen 98 Tilfælde, hvoraf Distriktslægerne i indre og ytre Nordfjord tilsammen 60; af 93 Syge vare 65 Mænd, 28 Kvinder, af 80 2 under, 78 over 15 Aar.

Under Vaarsildefisket behandlede en Læge i Kin 2 gamle Tilfælde af **Koldfeber**.

Gastriske Sygdomme. Af *Cholera nostras* og *Diarrhoe* opgives:

fra indre Sogn	22	behandlede Tilfælde	med 2 Dødsf.,		
- midtre —	7	—	—	- 1 —	
- ytre —	11	—	—	- - —	
- ytre Søndfjord	2	—	—	- - —	
- indre —	2	—	—	- - —	
- Kin	21	—	—	- - —	
- ytre Nordfjord	66	—	—	- - —	
- Nordfjordeidet	10	—	—	- - —	
- indre Nordfjord	16	—	—	- - —	
- Fiskelægerne	14	—	—	- - —	

tilsammen 171 behandlede Tilfælde med 3 Dødsf.; desuden opgives fra Lærdal 1 og fra ytre Søndfjord 2, tilsammen 3 dødelige Tilfælde uden Lægebehandling, saa

at ialt kjendes 6 Dødsfald. (I foregaaende Aar opgaves 113 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald og ialt 2 Dødsfald). De i ytre Sogn behandlede Tilfælde vare forbundne med blodige Udtømmelser (Thorsen). Af **Blodgang** nævnes 1 Tilfælde fra ytre Søndfjord og 3 fra ytre Nordfjord, tilsammen 4 uden Dødsfald.

For **Skjørbug** behandlede 7, hvoraf 5 i indre Sogn og 2 i indre Nordfjord.

Af **Syphilis** omtales 2 tertiære Tilfælde, hvoraf 1 endte dødeligt, fra indre Sogn og et Tilfælde af indureret Chancker, der paafulgtes af constitutionel Syphilis, fra Nordfjordeidet, tilsammen 3 Behandlede; af disse vare 2 Kvinder, 1 Mand, alle voxne. Af **Gonorrhoe** opgives fra Kin og ytre Nordfjord 22 Tilfælde, hvoraf 19, alle hos fremmede Søfolk, af Distriktslægen i ytre Søndfjord. Af samme Læge opføres 8 behandlede Tilfælde af **Epididymit**.

Fnat var fremdeles almindelig i Sogn, derimod sjelden i Nordfjord og indskrænket til de inderste, mest afsidesliggende Grænder (J. N. Cappelen, Grimsgaard). 3 Læger i Sogn og indre Søndfjord opgive tilsammen kun 9 Behandlede. Af **Skurv** nævnes fra indre Sogn, midtre Sogn og ytre Nordfjord tilsammen 6 Tilfælde, af *Psoriasis* fra ytre og indre Nordfjord tilsammen 5 behandlede Tilfælde.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 347. I 1867 kom 56 til, hvoraf 26 vare overseede ved tidligere Tællinger, 4 hjemkom fra Stiftelser og 26 vare nye Tilfælde; Afgangen var 63, af hvilke 1 var udflyttet, 41 vare indlagte i Stiftelser, 1 feilagtigt opført og 20 døde. Det kjendte Antal af Spedalske var saaledes ved heromhandlede Aars Udgang 340, fordelte paa de forskjellige Distrikter saaledes:

Lærdal	24	Indre Søndfjord	76
Indre Sogn	33	Kin	49
Midtre —	32	Ytre Nordfjord	14
Ytre —	31	Nordfjordeidet	22
Ytre Søndfjord	40	Indre Nordfjord	19

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne behandlede **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnets opgivne for	Deraf vare		Alder er opgivne for	Deraf vare		Antal Tilfælde, hvor Udfaldet er angivet	Deraf endte dødeligt	Ifølge Læger-nes Døds-lister døde	Antal af an-meldende Læger	Anmærkninger.
			Mænd	Kvinder		Børn (under 15 Aar)	Voxne (over 15 A.)					
Kjertelsyge	54	54	24	30	54	47	7	54	-	-	5	i indre Sogn, ytre Søndfjord, Kin, ytre og indre Nordfjord.
Rachit	3	3	2	1	3	3	-	3	-	-	1	i indre Sogn.
Svindst	52	50	24	26	50	2	48	52	21	37	9	
Kræft	20	20	12	8	20	1	19	20	12	15	8	
Vatersot	25	25	10	15	25	2	23	25	7	8	7	
Blegsot og Anæmi . . .	*96	96	2	94	94	22	72	72	-	-	7	*) hvoraf 68 i indre Sogn.
Menstruationsuordener .	*32	32	-	32	32	-	32	32	-	-	4	*) hvoraf 24 i ytre Nordfjord.
Hysteri	15	15	-	15	15	-	15	15	-	-	3	
Cardialgi og kronisk Gastrit	172	161	82	79	146	10	136	172	1	1	9	
Ormesygdomme	58	58	24	34	58	44	14	58	-	-	6	
Drankersygdomme (Delirium tremens)	*3	3	3	-	3	-	3	3	-	-	2	*) 2 fra ytre, 1 fra indre Nordfjord.

Kjertelsyge anføres at være ikke sjelden i Lærdal.

Svindst siges i Lærdal at blive almindeligere end før (N. B. Heiberg), derimod at forekomme sjelden i indre Søndfjord og ytre Nordfjord (Aabel, J. N. Cappelen). Som Dødsårsag opføres Svindst hos 37 eller 10,5 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom forårsagede Dødsfald (352). I foregående Aar var Forholdet 27 af 286 opgivne Dødsårsager eller 9,4 pCt.; i 1865 22 af 263 eller 8,4 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Lærdal	4	21	19
Indre Sogn	7	35	20
Midtre —	3	22	13,6
Ytre —	4	27	14,8
Ytre Søndfjord	9	80	11,3
Indre —	1	24	4,2
Kin	5	51	9,8
Ytre Nordfjord	1	46	2,2
Nordfjordeidet	-	3	0
Indre Nordfjord	3	43	7
Nordre Bergenhus Amt	37	352	10,5

Kræft. Af de 15 Dødsfald opgives 6 fra indre Sogn, 1 fra midtre, 5 fra ytre Sogn, 1 fra ytre, 1 fra indre Søndfjord, 1 fra Kin. Sygdommens Sæde var hos 12 af de Døde i Mavesækken (deraf hos 2 i pylorus), hos 1 i Tungen, hos 1 i Livmoderen, for 1 mangler Opgave over Sædet.

Vatersot er opført som Dødsårsag hos 8, Brights Sygdom hos 1, af hvilke tilsammen 9 Dødsfald 2 opgives fra Lærdal, 4 fra indre Sogn, 1 fra ytre Sogn og 2 fra indre Nordfjord.

Blegsot og Menstruationsuordener siges at være meget almindelige i Lærdal.

Af **Cardialgi**, kronisk Gastrit og Dyspepsi opføres ialt 172 Tilfælde, hvoraf 26 fra indre Sogn, 3 fra midtre, 3 fra ytre Sogn, 6 fra ytre, 8 fra indre Søndfjord, 21 fra Kin, 49 fra ytre, 30 fra indre Nordfjord, 26 fra Fiskelægerne (i Kin og ytre Nordfjord). En Kvinde i midtre Sogn opføres som død af kronisk Gastrit.

Ormesygdomme omtales som hyppige fra Lærdal, midtre Sogn og indre Nordfjord.

Af **Sindssygdom** opføres 17 nye Tilfælde, hvoraf i Lærdal 3, i midtre Sogn 4, i ytre Sogn 3, i ytre Søndfjord 1, i ytre Nordfjord 1, i indre Nordfjord 4; desuden behandlede en Fiskelæge 1 Tilfælde. Af disse indsendtes 1 til Bergens Asyl, 1 helbrededes i Hjemmet. Af 13 lede 9 af Melancholi, 2 af Mani, 1 af Dements og 1 af Idiotti, af 14 vare 6 af Mand-, 8 af Kvindekjøn, af 13 alle over 15 Aar. Som Dødsårsag er Sindssygdom opført for 5, nemlig for 2 i midtre Sogn, 1 i ytre Søndfjord, 2 i indre Nordfjord; i indre Sogn berøvede en sindssyg Kvinde sig Livet ved Hængning.

Af **Forgiftningstilfælde** omtales fra Kin 2 ved Kulos, de forløb heldigt. Forgiftninger efter Nydelsen af Gamlost anføres at være ikke sjeldne i midtre Sogn; Ostene have været ystede af Melk, der har været samlet i længere Tid før Ystningen (Midelfart).

Chirurgiske Tilfælde. For Værkefingre behandlede 5 Læger 82 Personer, deraf Distriktslægen i ytre Nordfjord 36 og Fiskelægerne tilsammen 39.

Øiensygdomme. For Keratit behandlede Distriktslægerne i ytre og indre Nordfjord tilsammen 23 Syge, for Conjunctivit 40, for Ophthalmia neonatorum Distriktslægen i ytre Nordfjord 3 Børn.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes: 10 Exartikulationer af Fingre eller Led af samme, 1 Borttagelse af Kræft i Underlæben, 1 af Kræft i Tungen hos en 12aarig Dreng, 1 af en Svulst i Panden, 1 af en Svulst i det nedre Øienlaag, 1 af en Svulst i Øienlaagets Bindehud, 1 af hypertrofiske Halskjertler, 2 af Sæksvulster, hvoraf en paa høire Skulder, 3 Paracenteser af Underlivet, hvoraf 2 hos samme Person, 1 Udrivning af en Næsepolyp, 4 Operationer for Haremund, 1 Radikaloperation for Vandbrok, 2 Operationer for Paraphimose, 1 for Phimose, 1 Iridektomi.

Følgende **obstetriciske Operationer** omtales som udførte af Læger: 9 Tangforløsninger; Indikationerne vare i 5 Tilfælde Vemangel eller Vesvækkelse, i 1 langvarige smertefulde Veer, i 1 langvarigt Fødselsarbejde, i 1 Ansigtsleie, i 1 Fosterets formodede Død. Udfaldet var gunstigt for 8 af Konerne, 1 døde, 6 af Børnene kom levende til Verden, 3 vare dødfødte. 4 Vendinger, hvoraf 2 paa Grund af Tverleie, for 2 er Indikationen ikke angivet; 3 af Konerne forbleve ilive, for 1 er Udfaldet ikke opgivet; af Børnene vare 2 levende, 2 dødfødte. 1 kunstig Forløsning af Moderkagen 20 Timer efter en naturlig Fødsel, med heldigt Udfald. Ialt 14 obstetriciske Operationer, af hvilke i Lærdals Distrikt 2, i indre og midtre Sogns Distrikter, i hvert 1, i indre Søndfjord 3, i Kin 1, i ytre Nordfjord 5, i Nordfjordeidet 1.

Jordemoderhjelp. Jordemoderen i Vik i midtre Sogn bistod ved 19 Fødsler (ialt fødtes i heromhandlede Aar 101 Børn i dette Herred), hvoraf 2 vare uregelmæssige paa Grund af tilbageholdt Moderkage; Jordemoderen i Balestrand bistod ved 24 Fødsler (ialt 68), hvoraf 2 vare uregelmæssige ved Tverleie, i det ene Tilfælde foretoges Vending, i det andet forsøgte denne forgjæves og Konen døde uforløst, da Lægehjelp ikke kunde skaffes formedelst Embedslægens Fravær paa en Reise; Jordemoderen i Lekanger bistod 22 Fødende (ialt 59 Fødsler) og ved 1 Abort (Midelfart).

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Lærdal	222	121	25	15	-	8
Indre Sogn . . .	364	192	47	10	1	16
Midtre — . . .	218	104	16	11	2	15
Ytre —	230	125	25	9	4	19
Ytre Søndfjord .	237	124	22	14	1	12
Indre —	319	152	36	29	1	15
Kin	270	136	25	23	1	13
Ytre Nordfjord .	195	122	30	13	3	15
Nordfjordeidet .	131	69	12	16	-	1
Indre Nordfjord	336	202	37	45	1	17
Nordre Bergenhus Amt	2 522	1347	275	185	14	131

Omkomne paa voldsom Maade 70.

For det hele Amt bliver der altsaa et Overskud af 1175 Fødte flere end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 53,4. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 10,9 pCt. af samtlige Fødte og 20,3 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 13,7 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 34,1 pCt. af samtlige Døde. Ved at sammenholde Prestelisterne og Lægernes Opgaver over Dødsfald paa Barselseng findes 7 Dødsfald, der ikke kunne sees at være omtalte i Prestelisterne, hvorefter Antallet af Dødsfald paa Barselseng for hele Amtet bliver 21. Af de Døde paa Barselseng indeholde Medicinalberetningerne fra Lægerne nærmere Oplysning om 16, af hvilke 11 døde af Barselfeber, 1 af Phlegmasia alba dolens, 1 døde 5 Dage efter en Tangforløsning, 3 uforløste, nemlig i midtre Sogn en (omtalt ovenfor), i ytre Sogn en Flerfødende, hos hvem hverken Læge eller Jordemoder var tilstede; i Anledning af dette Dødsfald blev Forhør afholdt over en Mand, der havde brugt en bøiet Spiger for at udtrække Fosteret; efter den tilstedeværende Fødselshjelperskes Vidnesbyrd havde Spigeren været fæstet i Konen istedetfor i Fosteret (Thorsen); i ytre Søndfjord en Førstefødende med normalt Bækken; hun havde ikke ladet nogen Urin paa 2 Døgn og det lykkedes ikke at tage Urinen med Catheder, Modermunden var efter 2 Døgns Veer forlidet udvidet, til at kunstig Forløsning kunde forsøges, og Konen døde temmelig pludselig, antagelig af Bristning af Urinblæren, medens Distriktslægen var reist hjem for at hente andre Cathedere (Landmark).

Lægernes Dødslistes indeholde Opgave over 352 eller 27,6 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald; De hyppigste Dødsårsager vare: Alderdomssvaghed (42), Svindsot (37), Nervéfeber (30), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 25), Lungebetændelse (21), Spedalskhed

(20), Kræft (15), Hjernebetændelse og tuberkuløs Meningit (tilsammen 14), Barselfeber og Phlegmasia alba dolens (tilsammen 12), Hjerneslag (10).

Veirliget skildres fra ytre Nordfjord i det Hele taget som raat, koldt og meget stormende, Vinteren var i de indre Dele af Sogn temmelig mild, i Havdistrikterne meget stormfuld, saa at Udbyttet af Vaarsildfisket blev misligt; i Begyndelsen af Fisket var Veiret stille, klart og temmelig koldt, hvilket Fiskerne øiensynligt taalte mindre godt — idet Catarrher vare meget hyppige blandt dem — end det derefter indtrædende raa, stormende Veir med høiere Temperatur (F. Thaulow, W. Stabell). Foraaret var paa flere Steder langvarigt og koldt, Sommeren kort, men til dels varm, Høsten regnfuld og ustadig. Distriktslægen i ytre Søndfjord, Landmark, meddeler følgende Oversigt over Veirforholdene i ytre Holmedal:

Maaned.	Temperatur (Reaumur).			Dage med Sne	Dage med Regn	Skyede Dage	Klare Dage
	Middel.	Høiest.	Lavest.				
Januar . .	÷ 5 ^o	+ 3 ^o	÷ 11 ^o	9	4	6	12
Februar . .	+ 0,82	+ 5	÷ 6	3	12	7	6
Marts . . .	÷ 1,61	+ 6,5	÷ 11	8	2	8	13
April . . .	+ 1,80	+ 9	÷ 3,5	4	5	14	7
Mai	+ 3,13	+ 14,5	÷ 3	2	7	5	17
Juni	+ 10,2	+ 20	+ 2,5	-	8	9	13
Juli	+ 11,2	+ 23	+ 3	1	5	8	17
August . .	+ 11,22	+ 19,5	+ 6,5	-	17	7	7
September	+ 8,76	+ 16	+ 1	-	13	6	11
Oktober . .	+ 5	+ 12	÷ 2,5	4	12	9	6
November	+ 1,36	+ 5,5	÷ 4	7	16	4	3
December	÷ 1,35	+ 4	÷ 7	6	8	10	7
Hele Aaret	+ 3,79	+ 23	÷ 11	44	109	93	119

Potetes tog tildels Skade af Frost, Kornavlén var som i et Middelsaar, Frugtavlen i indre Sogn var temmelig rigelig, men af daarlig Kvalitet, i indre Nordfjord mislykkedes den næsten aldeles, Sommersildfisket faldt ualminde ligt heldigt i Kins Distrikt.

Levemaade og hygiæniske Forholde. Renlighedssanden siges at staa paa et lavt Trin i Lærdal, medens der i indre Nordfjord var begyndt at vise sig Tegn til en større Sands for renligere og ordentligere Husstel (se forøvrigt Bilag No. 6 „om Almuens Levesæt i indre Nordfjord“ af Distriktslæge Grimsgaards Medicinalberetning for 1867). I ytre Nordfjord siges der ogsaa at spores betydelig Fremgang med Hensyn til Levemaaden og de hygiæniske Forholde, Spiserne tilberedes bedre og kraftigere, Rugbrød, der før var sjelden, er nu meget almindeligt, Boligerne og Udhuse opføres større og hensigts-

mæssigere og Klædedragten er upaaklagelig god; derimod hersker der fremdeles Misbrug af Brændevin (J. N. Cappelen).

Fattigsygepleien. For Fattigkommunernes Regning opgives at være behandlede:

i Lærdal (omtrent) 150
i indre Sogn 178
i midtre — 78
i ytre — 103
i ytre Søndfjord . . 61
i indre — (omtr.) 90
i Kin 92
i ytre Nordfjord uopg.
i Nordfjordeidet . . 14
i indre Nordfjord . 104, Medikamentudg. 75 Spd. 79½ Sk.

tilsammen 870.

I indre Nordfjord siges den private Lægesøgning at være jevn, Jordemoder benyttes i Regelen kun, hvor Adkomsten til hende er letvindt (Grimsgaard).

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes i Lærdals Distrikt 5, nemlig 2 i Borgund, et i hvert af de øvrige Herreder, i indre Sogn intet Møde, dels paa Grund af mellemkommende Hindringer, dels fordi ingen presserende Sag forelaa til Behandling, i midtre Sogn 5, nemlig i Lekanger og Vik, to i hvert, i Balestrand et; i ytre Sogn 3, nemlig i Ladvik, Klævold og Evindvik, i hvert et; i ytre Søndfjord 7, hvoraf tre i ytre Holmedal, to i Askevold, to i Hyllestad; i indre Søndfjord afholdtes Møder i Førde og Jølster uden Opgave over Mødernes Antal; i Kin 7, nemlig to i Florø og to i hvert af Herrederne Kin og Bremanger, et i Vefring; i ytre Nordfjord 2, nemlig et i Selø, et i Daviken; i Nordfjordeidet 1 i Eid; i indre Nordfjord intet Møde, da ingen Sag, der fordrede hurtig Behandling, forelaa. I alle Herreder i Lærdals, ytre Sogns, Kins, ytre Nordfjord og Nordfjordeidets Distrikter er den samlede Kommunerepræsentation indtraadt i Sundhedskommissionen. I de fleste Møder afgaves Betænkning om Kvaksalverlovgivningen og gennemgikkes Listerne over de Spedalske, Fnat omhandlede ved flere Møder i Sogn. I Viks Sundhedskommission i midtre Sogns Distrikt vedtoges endel af en opnævnt Komite foreslaede Forbedringer af Renlighedsforholdene i Strandstedet Vikøren, saasom Opførelse af et stort Privet m. m. Da Kvinder ikke overvære Møderne i dette Distrikt, har Distriktslægen benyttet Anledningen til i Vik, samtidig med Vaccinationen, at holde Foredrag for Mødrene om Børnepleie og Renlighed. I Balestrand og Lekanger meddeltes Lærerne Raad med Hensyn til Renlighed hos Skolebørnene og der

anvistes Midler mod Fnat (Midelfart). I ytre Søndfjord diskuteredes Sundhedsregler, i Florø afgaves Erklæring om en for Ladestedet udseet Kirkegaardsplads, i ytre Nordfjord omtalte Ordføreren Nytte og Nødvendighed af Uldklæder.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Lærdals Lægedistrikt	234
i indre Sogns —	224
i midtre — —	216
i ytre — —	215
i ytre Søndfjords —	193
i indre — —	181
i Kins —	166
i ytre Nordfjords —	111
i Nordfjordeidets —	78
i indre Nordfjords —	308

tilsammen 1926

I Rinde Annex af Lekanger og Vangsnæs af Balestrand i midtre Sogn blev ingen Vaccination foretaget paa Grund af de Ikke-Vaccineredes ringe Antal.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig en over en under et Slagsmaal død Mand, en over en i Marken fundet død Mand, en over et nyfødt dræbt Barn, to over Børn, der fandtes døde i Forældrenes Seng. 4 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en om en Kvaksalvers Virksomhed samt om endel af ham anvendte Medikamenter, en om en Persons Tilregnelighed, to om Vand- og Brøds-Strafs Anvendelighed. Ialt 9 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 3 i Lærdals Distrikt, 1 i hvert af de følgende Distrikter: indre, midtre Sogn, ytre og indre Søndfjord, Kin samt Nordfjordeidet.

Antallet af Amtets **Sindssyge** ved Aarets Udgang, forsaavidt derom meddeles Opgave, vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Det samlede Antal.	Deraf forpleiedes					Anmærkninger.
		for Amtskommunens Regning		som almindelige Fattige.	for privat Regning		
		hjemme.	i Asyl.		hjemme.	i Asyl.	
Lærdal	17	6	4	2	5	-	*) alle tilseede.
Indre Sogn	20	10	5	-	4	1	
Midtre —	7*)	6	-	-	1	-	
Ytre —	20	4	4	3	8	1	
Ytre Søndfjord	8*)	3	3	2	-	-	*) ved Aarets Begyndelse 11, hvoraf 2 helbrededes og 1 døde paa Asyl i Bergen.
Indre —	17	17	-	-	-	-	
Kin	7	2	3	2	-	-	
Ytre Nordfjord	1	1	-	-	-	-	
Nordfjordeidet	4	-	4	-	-	-	
Indre Nordfjord . . .	16	14	2	-	-	-	
Amtet	117	63	25	9	18	2	

Distriktslægen i midtre Sogn omtaler de Hindringer, som væsentlig Pengehensyn lægge iveien for Indlæggelsen af private Sindssyge paa Asyl; han nævner saaledes et Par Exempler, hvor Folk i ganske gode Kaar, trods hans indtrængende Raad, nægtede at indlægge sine nærmeste Paarørende paa Asyl ved temmelig nylig opstaaet Sindssygdom (Midelfart). I Lærdals Distrikt tilsees mindst en Gang aarlig de hjemmenværende Sindssyge, til hvis Underhold Amtskommunen fremdeles bidrager $\frac{1}{3}$ Del. I Sundhedskommissionerne oplæses en Fortegnelse over de Sindssyge og Medlemmerne anmodes om at have Tilsyn med deres forsvarlige Forpleining (N. B. Heiberg). I ytre Søndfjord betales for Sindssyge i privat Forpleining fra

20 til 80 Spd., i indre Søndfjord fra 16 til 40 Spd. aarlig.

Et midlertidigt **Sygehus** paa Florø var i Virksomhed under Vaarsildfisket. Ialt behandledes her 48 Syge, hvoraf for Nervefeber 16, for Skarlagensfeber 1, for Gigtfeber 1, for Lungebetændelse 11, Bronchit 4, Pleurit og Bronchit, hver 1, Meningit og Hjerneslag, hver 1, Peritoneit 1, Orchit 1, Forbrænding 1, Kontusion 2, Phlebit, Lymphangit og Lymphadenit, hver 1, Phlegmone og Glandelabscees, tilsammen 3. Forøvrigt henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** nævnes en for varme Bade i Lærdal samt private Badeindretninger for Styr- eller Søbad i Lærdal, indre Sogn, ytre Søndfjord, Kin, ytre Nordfjord og Nordfjordeidet; ved Florø Sygehus haves

Kar- og Dampbad. Som Exempel paa Almuens Ulyst til Badning beretter Distriktslæge Thorsen i ytre Sogn, at det er hændt at Folk ere reiste derfra til Bergen for at lægge sig ind paa Sygehus, men ere vendte tilbage igjen for at undgaa det Bad, som Alle faa ved Indkomsten.

Lærdalsørens **Apothek** visiteredes og fandtes iorden; Personalet bestod, foruden af Apothekeren, kun af en fast Laborantkarl, Apothekeren er tillige Postaabner.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Lærdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Lærdal; 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Sogndal; 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
3. Midtre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Vik; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.

4. Ytre Sogns Distrikt: 1 Læge, boende i Ladvik; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, boende i ytre Holmedal; 3 Jordemødre, hvoraf en ansat og to privat praktiserende; 3 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Søndfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Førde; 3 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
7. Kins Distrikt: 1 Læge, boende i Florø; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
8. Ytre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Vaagsø Annex til Selø; 1 Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
9. Nordfjordeidets Distrikt: 1 Læge, boende i Eid; 3 Jordemødre, 2 Hjelpevaccinatører.
10. Indre Nordfjords Distrikt: 1 Læge, boende i Indvik; 3 Jordemødre og 1 ledig Post; 6 Hjelpevaccinatører.

XV. Romsdals Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 114,56 norske Kvadratmile og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 104 362 Indbyggere, er inddelt i følgende 11 Lægedistrikter:

1. Vestre Søndmøres Lægedistrikt (6,71 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Vanelven	med	2 336 Indb.
Herø	-	1 999 —
Sandø	-	2 493 —
Ulfsten	-	2 528 —

tilsammen 9 356 Indb.

2. Indre Søndmøres Lægedistrikt (9,52 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Volden	med	4 762 Indb.
Hjørendfjord	-	1 634 —

tilsammen 6 396 Indb.

3. Østre Søndmøres Lægedistrikt (21,56 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skodje og Vatne . . .	med	2 511 Indb.
Ørskoug	-	3 389 —
Stranden	-	2 106 —

Lateris 8 006 Indb.

Transport 8 006 Indb.

Norddalen	-	2 089 —
Sunelven	-	1 589 —

tilsammen 11 684 Indb.

4. Nordre Søndmøres Lægedistrikt (2,18 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Aalesund	med	3 658 Indb.
Herrederne Borgund	-	5 897 —
Harham	-	2 454 —

tilsammen 12 009 Indb.

5. Ytre Romsdals Lægedistrikt (9,05 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Molde	med	1 691 Indb.
Herrederne Bolsø	-	3 444 —
Bod	-	1 715 —
Akerø	-	2 627 —
Frænen	-	2 254 —
Vestnæs	-	3 011 —

tilsammen 14 742 Indb.

6. Indre Romsdals Lægedistrikt (17,83 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Gryten med	2 921 Indb.	10. Surendals Lægedistrikt (20,05 n. □ M.), indbefattende:	
Eid og Vold -	1 743 —	Herrederne Tingvold med	2 541 Indb.
Veø -	2 425 —	Stangvik og Todal -	2 619 —
Næsset -	3 413 —	Surendal -	3 105 —
		Rindal -	2 684 —
		samt Bøfjordens og	
		Torjulsvaags Bygdelag	
		af Halse Herred (hvis	
		Fladeindhold er an-	
		slaaet til 0,45 n. □ M.) -	503 —
	tilsammen	tilsammen	11 452 Indb.
	10 502 Indb.		
7. Søndre Nordmøres Lægedistrikt (5,6 n. □ M.), indbefattende:		11. Nordre Nordmøres Lægedistrikt (8,45 n. □ M.), indbefattende:	
Herrederne Kvernæs med	5 589 Indb.	Herrederne Edø med	3 545 Indb.
Fredø -	1 180 —	Aure -	3 614 —
Grip -	208 —	Halse (undtag. Bøfjor-	
Øre -	2 303 —	dens og Torjulsvaags	
Strømsnæsset -	1 222 —	Bygdelag) -	1 326 —
		tilsammen	8 485 Indb.
	tilsammen		
	10 502 Indb.		
8. Christiansunds Stadslægedistrikt (0,11 n. □ M.), indbefattende:			
Kjøbstaden Christiansund med	5 709 Indb.		
9. Sundals Lægedistrikt (13,5 n. □ M.), indbefattende:			
Herrederne Øxendalen med	1 281 Indb.		
Sundal -	2 244 —		
	tilsammen		
	3 525 Indb.		

Sundhedstilstanden betegnes i det Hele som god, i flere Lægedistrikter saasom i indre og østre Søndmøre og i søndre Nordmøre som usædvanlig god. Nervefeber og Skarlagensfeber vare mindre udbredte end i 1866. Blandt Vaarsildfiskerne paa Søndmøre var Sundhedstilstanden meget god; den fiskende Almue m. m. anslaaes til omtrent 3 800 Mand, hvoraf den for Fisket ansatte Læge behandlede 76 eller 2 pCt.; ingen døde.

Dødeligheden udgjorde 14,3 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Midte, (106 543). De Dødes Antal var 1 519, hvilket er 19,2 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 881, 14,4 pCt. mindre end i 1865, da der døde 1 775, og 21,1 pCt. mindre end det gjennensnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, som udgjorde 1 925.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se omst. Side).

Af **Nervefeber** anmeldtes ialt 319 Behandlede, hvoraf 32 døde; desuden opgives fra vestre Søndmøre 2, fra indre Romsdal 1 og fra Christiansund 1, tilsammen 4 Dødsfald uden Lægebehandling, saa at der ialt kjendes 36 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 599 Behandlede, hvoraf 43 døde). I vestre Søndmøre optraadte Sygdommen i 3 smaa skarpt adskilte Epidemier i Vanelvens og Ulfstens Herreder. Fra Vinterfisket kom en

Mand syg hjem til Vanelven og døde 8 Dage derefter, senere angrebes 4 af samme Familie. For at forebygge Sygdommens Udbredelse anvendtes Isolation af de Syge, Udluftning og Rensning, rigelige Klorrøgninger og Vadskning med fenylsurt Vand. Distriktslægen anser det for aldeles sikkert, at Sygdommen, engang indført, udelukkende forplantede sig ved Smitte, og for høist sandsynligt, at Importen er skeet ad samme Vei. Ialt nævnes 14 Angrebne, hvoraf 10 kom under Behandling (S. Høegh). Til indre Søndmøre kom en Tjenestepige syg hjem og overførte Sygdommen til 2de andre Personer; saavel her som i østre Søndmøre bleve de Syge saavidt muligt isolerede. I sidstnævnte Distrikt kom som sædvanligt enkelte Syge hjem fra Fisket, lidende af Nervefeber. Nogle Tilfælde i Norddalen stod i Forbindelse med den Epidemi, der i flere Aar har hersket i dette Herred (C. A. Kahrs). I nordre Søndmøre forekom en mild Epidemi fra Mai til Aarets Slutning. Af de i ytre Romsdal opførte behandlede Tilfælde optraadte 9 paa en Gaard i Bolsø i Marts og April, de øvrige vare, ligesom alle de fra indre Romsdal anførte, spredte. Til sidstnævnte Distrikt bragte En og Anden Sygdommen med sig fra Vinterfisket, hvor den syntes at være opstaaet under Sammenstuvningen af Mennesker enten paa Fiskestederne eller i Søbyernes Bondestuer (S. J. Hansen). I søndre Nordmøre viste Sygdommen sig særdeles smitsom, i nordre Nordmøre vare i flere Huse

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde													
Nervefeber	319	32	269	40	33	13	21	12	27	20	20	24	19	13	27
Simpel Feber	119	-	112	16	12	11	8	18	4	8	3	2	5	14	11
Barselfeber	31	11	30	3	3	2	2	2	-	4	1	5	2	2	4
Vandkopper	44	-	44	10	9	7	-	3	5	4	3	-	-	3	-
Skarlagensfeber	122	15	122	5	14	24	20	20	5	12	10	5	4	-	3
Rødlinger	23	-	23	-	3	9	5	3	1	2	-	-	-	-	-
Mæslinger	2	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Rosen	62	1 (2)	61	8	5	4	1	3	8	4	4	7	7	5	5
Kighoste	62	4	62	16	4	4	10	3	4	11	3	4	1	2	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	105	8	103	15	7	10	8	7	5	6	12	6	20	3	4
Strubehoste	21	13	21	3	4	2	-	-	3	-	2	5	2	-	-
Kusma	12	-	12	1	3	2	3	1	1	-	-	-	1	-	-
Akut Bronchit	362	7 (9)	316	70	45	26	32	36	26	13	6	2	14	20	26
Andre catarrhalske Tilfælde	385	1	383	81	29	35	29	39	30	27	32	17	22	24	18
Lungebetændelse	210	19	205	21	24	16	28	21	14	10	8	8	10	24	21
Pleurit	59	-	56	4	5	4	9	4	6	5	3	8	1	2	5
Gigtfeber	48	1	44	3	4	4	5	3	5	1	7	4	1	5	2
Koldfeber	3	1	3	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-
Diarrhoe (akut)	248	6 (11)	217	23	22	13	8	9	18	20	18	19	13	30	24
Cholera nostras	9	-	9	2	-	1	-	2	-	1	3	-	-	-	-
Blodgang	11	1	10	3	-	-	-	1	-	-	-	1	-	3	2
Skjørbug	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Tilsammen	2 258	(128) 120	2 105	324	226	188	189	187	162	150	137	117	123	150	152

	Bergens Stift		Tr. hjem Stift		Fordeling paa Lægedistrikterne.																					
					Vestre Sønd- møre*)		Indre Sønd- møre		Østre Sønd- møre		Nordre Sønd- møre		Ytre Roms- dal**)		Indre Romsdal		Søndre Nord- møre		Christi- ansund		Sundal		Suren- dal		Nordre Nord- møre	
	Beh.	Døde.	Beh.	Døde	Beh.	Døde	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	D.	Beh.	Døde	Beh.	Døde	Beh.	Døde	Beh.	Døde	Beh.	Døde	Beh.	Døde
Nervefeber	102	9	217	23	10	1	3	-	15	1	74	7	28	5	29	6	31	1	9	2	-	-	54	7	66	2
Simpel Feber	63	-	56	-	5	-	-	-	-	-	58	-	-	-	-	-	-	-	36	-	-	-	20	-	-	-
Barselfeber	21	6	10	5	10	3	1	1	-	-	10	2	-	-	1	1	2	1	3	2	-	-	2	1	2	-
Vandkopper	6	-	38	-	-	-	3	-	-	-	3	-	13	-	-	-	-	-	25	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	86	8	36	7	63	5	13	3	-	-	10	-	3	-	5	-	-	-	16	4	-	-	4	3	8	-
Rødlinger	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rosen	14	-	48	2	-	-	1	-	1	-	12	-	28	1	-	-	-	-	13	1	2	-	5	-	-	-
Kighoste	-	-	62	4	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	57	4	3	-
Diphth. Svælgbetændelse	20	2	85	6	9	1	1	-	2	-	8	1	27	-	3	-	-	-	24	3	-	-	31	3	-	-
Strubehoste	6	3	15	10	4	2	1	-	-	-	1	1	7	5	-	-	-	-	8	5	-	-	-	-	-	-
Kusma	8	-	4	-	2	-	2	-	-	-	4	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Akut Bronchit	164	2	198	7	49	-	14	-	-	-	101	2	81	5	7	1	7	-	69	-	4	-	15	1	15	-
Andre catarrh. Tilfælde	147	-	238	1	63	-	-	-	30	-	54	-	85	1	-	-	3	-	68	-	6	-	76	-	-	-
Lungebetændelse	104	6	106	13	22	2	8	-	-	-	74	4	11	-	4	-	5	1	27	4	6	-	25	6	28	2
Pleurit	55	-	4	-	23	-	2	-	-	-	30	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	-
Gigtfeber	18	1	30	-	11	-	1	-	6	1	-	-	5	-	2	-	-	-	7	-	4	-	11	-	1	-
Koldfeber	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Diarrhoe (akut).	108	4	140	7	25	-	2	-	4	-	77	4	37	5	6	1	5	-	33	-	5	1	46	-	8	-
Cholera nostras	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Blodgang	1	-	10	1	-	-	-	-	1	-	-	-	10	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skjørbug	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	947	41	1311	87	296	14	52	4	59	2	540	21	341	24	60	9	53	3	349	21	29	1	346	25	133	4

Anm. Den ved Vaarsildfisket i Søndmøre ansatte Fiskelæge behandlede tilsammen 17 Tilfælde af epidemiske Sygdomme, der paa denne Liste ere henførte til vestre Søndmøres Distrikt. De paa Reknaes Pleiestiftelse blandt Spedalske forekomne Tilfælde ere medtagne; de i Parenthes satte Tal betegne det samlede Antal Dødsfald, naar de Spedalske paa Stiftelsen medregnes.

samtlig Beboere angrebne. Sygdommen forekom som en mild Epidemi paa Smølen og i Aure. Den exanthematisk Form var her den almindelige (af 34 fra Januar til Marts behandlede Tilfælde hørte saaledes 32 herhen, H. Conradi); i vestre, indre og østre Søndmøre samt søndre Nordmøre forekom derimod Pleotyphus.

Af **Barselseber** nævnes ialt 14 Dødsfald, nemlig — foruden de 11 ovenfor opførte — 2 ubehandlede Tilfælde i vestre og 1 i nordre Søndmøre. Af Barselkrampe opgives 1 Dødsfald fra Christiansund.

Vandkopper siges at have vist sig hyppigt i et Par Herreder i østre Søndmøre.

Af **Skarlagensfeber** kom ialt 122 Syge, hvoraf 15 døde, under Behandling; ialt kjendes 25 Dødsfald nemlig, foruden de ovenfor opførte, 9 ubehandlede Tilfælde med dødelig Udgang i vestre og 1 i nordre Søndmøre. Sygdommen skildres i det Hele som mild, hvorfor Lægehjelp ofte ikke søgtes og de Angrebnes Antal ikke engang tilnærmelsesvis kan opgives. Om Skarlagensfeberen i vestre Søndmøre henvises til en i Anhanget indtagen Beretning af Distriktslæge S. Høegh. I indre Søndmøre var Sygdommen almindeligt udbredt, især i Volden. Samtidig forekom ikke faa Tilfælde af Angina tonsillaris med og uden Belæg; Vatersot som Eftersygdom iagttoges hos 3; hos de Døde kompliceredes Sygdommen med phlegmonøs Betændelse i Parotis, Lungebetændelse og Strubehoste (Gjerdrum). I østre Søndmøre, hvorfra der ikke opføres noget Tilfælde af Skarlagensfeber, viste sig fra August til November en exanthematisk Febersygdom, forbunden med Vatersot og Catarrh i Luftveiene; af 7 Angrebne døde 3; Sygdommen kan ikke nærmere betegnes, da Distriktslægen ikke fik Anledning til nøiagtigt at iagttage den (C. A. Kahrs). I indre Romsdal begyndte Skarlagensfeber om Vaaren; af 5 Behandlede forekom Vatersot hos 2.

I nordre Søndmøre viste sig fra Februar af og udover Vaaren mange Tilfælde af **Rødlinger**; de fleste kom ikke under Behandling.

Af **Herpes Zoster** nævnes 10, af Neldefeber 4 og af Erythema nodosum 13 behandlede Tilfælde, af Purpura haemorrhagica 2 med 1 Dødsfald i vestre Søndmøre.

Kighoste var i de første Maaneder af Aaret almindelig i Surendal, men ikke meget ondartet.

Diphtheriske Sygdomme. Ialt opføres af diphtherisk Svælgbetændelse 105 behandlede og 8 døde, desuden nævnes 1 Dødsfald fra vestre Søndmøre, 1 fra indre Romsdal, saa at ialt kjendes 10 Dødsfald (i det foregaaende Aar behandlede 160 Tilfælde med 16 Dødsfald). Paa en Gaard ved Eikisdalsvandet i indre Romsdal skulle alle

Beboere, 10 i Tallet, i Oktober have været angrebne, 1 døde før Læge blev tilkaldt (S. Hansen). Af Strubehoste opføres 21 Tilfælde med 13 Dødsfald; desuden forekom et Par ubehandlede Tilfælde med dødelig Udgang i indre Romsdal. (I det foregaaende Aar 14 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald).

Catarrhalske Sygdomme vare i indre og østre Søndmøre almindelige i de første Maaneder af Aaret. Ialt nævnes, naar en af akut Bronchit som sekundær Dødsarsag død Spedalsk paa Reknæs Pleiestiftelse ikke medtages, 8 Dødsfald af akut Bronchit, 1 af Influenza og 1 af Angina, tilsammen 10, nemlig, foruden de ovenfor opførte, 1 (af Angina) isøndre Nordmøre og 1 (af akut Bronchit) i nordre Søndmøre.

Af **Lungebetændelse** behandlede 13 Læger 210 Tilfælde, hvoraf 19 endte dødeligt, desuden opføres fra vestre Søndmøre 3, fra østre Søndmøre 1 og fra Christiansund 1 (hos en Barselkone), tilsammen 5 Dødsfald uden foregaaende Behandling, saa der ialt kjendes 24 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 14 Læger 242 behandlede Tilfælde med 31 Dødsfald og ialt 35 Dødsfald). Sygdommens Sæde er opgivet for 22, hvoraf 16 i højre, 6 i venstre Lunge. I østre Søndmøre behandlede af Lungebetændelse og Pleurit tilsammen 9 Tilfælde. Fra vestre Søndmøre opføres 23 behandlede Tilfælde af Pleurit; de fleste havde sit Sæde paa højre Side.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistor opført som Dødsarsag hos 18, tuberkuløs Meningit hos 6, Kramper i Børnealderen hos 3; af hvilke tilsammen 27 Dødsfald 2 opgives fra vestre, 1 fra indre, 6 fra nordre Søndmøre, 2 fra ytre Romsdal, 1 fra søndre Nordmøre, 5 fra Christiansund og 10 fra Surendal.

Meningitis cerebro-spinalis forekom sporadisk i vestre Søndmøre; Sygdommen, der i de sidste Par Aar har vist sig i dette Lægedistrikt, er Almuen temmelig ubekjendt og forvexles vistnok ikke sjelden med Nervefeber (S. Høegh). Der opgives fra vestre Søndmøre 3 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald, fra ytre Romsdal 1 Tilfælde med dødelig Udgang og fra Sundal 1 Tilfælde, tilsammen 5 Tilfælde med 3 Dødsfald.

Rheumatiske Sygdomme. Foruden det ovenfor opførte Dødsfald af Gigtfeber omtales fra Surendal 1 Dødsfald af Pericardit efter Gigtfeber. Af kronisk Rheumatisme og Rheumatisme uden nærmere Betegnelse opgives ialt 137 behandlede Tilfælde, nemlig fra vestre Søndmøre 3, fra en ved Vaarsildefisket i samme Lægedistrikt ansat Læge 3, indre Søndmøre 5, østre Søndmøre 5, nordre Søndmøre 36, ytre Romsdal 17, indre Romsdal 1, Sundal 6, Surendal 40 (med 1 Dødsfald) og nordre Nordmøre 21. Af

111 vare 65 af Mand-, 46 af Kvindekjøn, af 106 3 Børn under 15 Aar, 103 Voxne. „Gigtkjæder“ siges at være meget i Brug blandt Almuen mod denne Sygdom (S. Høegh).

Koldfeber. I det fra ytre Romsdal opførte Tilfælde med dødelig Udgang havde Sygdommen varet i 5 Uger (Graarud). Det i Sundal behandlede Tilfælde var hos en Udlænding, der oftere havde gennemgaaet Sygdommen.

Gastriske Sygdomme. I dette Aar opgaves af **Cholera nostras** og **Diarrhoe** tilsammen 257 behandlede Tilfælde

med 6 Dødsfald, foruden 5 Dødsfald blandt Spedalske; i foregaaende Aar 221 Tilfælde og 7 Dødsfald. Flere Tilfælde af Diarrhoe med blodige Udtømmelser forekom i ytre Romsdal og sporadisk gennem hele Aaret i østre Søndmøre; i Slutningen af Aaret begyndte en **Blodgangs-**epidemi i Sykelven i dette Lægedistrikt; den først Angrebne, mente man, havde bragt Sygdommen fra Borgund i nordre Søndmøre (C. A. Kahrs).

Over de paa Amtets Sygehuse behandlede Tilfælde af **Syphilis** giver nedenstaaende Tabel en Oversigt:

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udgaade helbredede	Tilbageiggende ved Aarets Udgang			Samlet Antal Forplei- ningsdage	Antal For- pleinings- dage for hver Ud- skreven
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primære	sekundære	tertiære		ialt	Md.	Kv.		
Aalesunds Bys Sygehus . .	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	65	
Romsdals Amts Sygehus .	4	1	3	14	4	10	1	8	5	15	3	1	2	1 541	102,7*)
Tilsammen	5	2	3	14	4	10	1	8	5	16	3	1	2	1 606	

Udenfor Sygehuse opgives at være behandlet 19 Tilfælde af Syphilis; af disse kom 1 under Behandling i østre Søndmøre, 3 i nordre Søndmøre, 7 i Christiansund, 6 i Surendal og 2 i nordre Nordmøre. Fra søndre Nordmøre indsendtes 4 Tilfælde til Amtssygehuset; af de 19 vare 15 af Mand-, 4 af Kvindekjøn, af 12 vare 4 under, 8 over 15 Aar, af 11 lede 5 af primære, 3 af sekundære, 1 af tertiære Tilfælde, 2 vare Recidiver; om 8 Tilfælde oplyses, at de vare erhvervede i Udlandet. 1 Barn under 1 Aar døde af Syphilis. For **Urethrit** behandledes 1 Kvinde paa Aalesunds Bys Sygehus, for Epididymit 1 Mand. Udenfor Sygehus opgives af **Gonorrhoe**, Balanit og Urethrit 36 behandlede Tilfælde, nemlig 3 i vestre, 1 i indre, 3 i østre og 14 i nordre Søndmøre, 4 i ytre Romsdal, 6 i Christiansund, 1 i Surendal og 4 i nordre Nordmøre, af 32 vare 31 Mænd, 1 Kvinde. Af de i vestre Søndmøre behandlede Tilfælde vare 2 Gonorrhoe'er erhvervede i Aalesund og det 3die (en virulent Leucorrhoe) stammede fra den ene af disse; de i Christiansund behandlede Tilfælde forekom alle hos Søfolk, der havde paadraget sig Sygdommen i Udlandet. Af Epididymit, behandlet udenfor Sygehuse, opføres 3 Tilfælde fra vestre Søndmøre, 5 fra Aalesund.

Hudsygdomme. **Fnat** siges at være i Aftagende i vestre Søndmøre og ikke meget udbredt i søndre Nordmøre og Sundal, derimod at være hyppig i ytre Romsdal. Distriktslæge S. Høegh har behandlet med Held 2 fnattede

Personer ved Indgnidning med almindelig Parafinolie, der synes hurtigt og sikkert at dræbe Skabmidten. Distriktslægen i østre Søndmøre har ladet trykke 1 500 Explr. af et af ham udarbejdet Skrift om Fnat til Uddeling blandt Almuen. Der opgives fra vestre Søndmøre 34, fra østre 26, fra nordre Søndmøre 16, fra ytre Romsdal 3, fra indre Romsdal 10, fra søndre Nordmøre 6, fra Sundal 6, fra Surendal 36 og fra nordre Nordmøre 17, tilsammen 154 behandlede Tilfælde. Af 104 vare 58 af Mand-, 46 af Kvindekjøn, af 108 vare 62 under, 46 over 15 Aar. Af **Skurv** nævnes 1 fra østre, 1 fra nordre Søndmøre, 6 fra Surendal, tilsammen 8 behandlede Tilfælde, af 6 vare 3 af hvert Kjøn, af 7 5 under, 2 over 15 Aar. I vestre Søndmøre siges Skurv ikke at være almindelig. For Ichthyosis behandledes en Person i østre Søndmøre.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af 1866 udenfor Reknæs Pleiestiftelse ifølge Overlægens Beretning 161, Tilgangen var 42, hvoraf 19 vare overseede ved tidligere Tællinger, 3 vare hjemkomne fra Stiftelser og 20 vare ny Tilkomne; Afgangen var 37, hvoraf 14 døde, 2 vare udflyttede og 21 indlagdes i Stiftelser; det kjendte Antal af Spedalske ved Aarets Udgang udgjorde altsaa 166, der vare fordelte paa de forskjellige Lægedistrikter saaledes:

Vestre Søndmøre	15
Indre	— 11

*) Hvis der alene tages Hensyn til de sekundære Tilfælde, bliver Antallet af Forpleiningsdage for hver Udskreven 98.

Østre Søndmøre	5
Nordre —	8
Ytre Romsdal . .	34
Indre — . .	16
Søndre Nordmøre	34
Sundal	1
Surendal	16
Nordre Nordmøre	26

Belægget paa Reknæs Pleiestiftelse for Spedalske udgjorde ved Udgangen af 1866 135, i Aarets Løb indkom 22; 6 udgik og 15 døde; Belægget var altsaa ved Aarets Udgang 136. For de af Spedalskhed Døde opføres Diarrhoe som nærmeste Dødsårsag hos 5, hektisk Feber og Kvælning, hver hos 3, Bronchit hos 2, Ansigtsrosen og Blodbrækning, hver hos 1. Distriktslægen i vestre Søndmøre bemærker følgende: „At Spedalskheden slet ikke er i Aftagende i Distriktet, anser jeg for absolut sikkert, baade fordi Antallet ikke falder, uagtet den jevnlige Afsendelse af Spedalske til Reknæs, og fordi jeg kjender 2 à 3 nye Tilfælde, hvor Diagnosen neppe kan være synderlig tvivlsom, foruden de ovennævnte 15. Indtil Videre har jeg dog undladt at opføre dem i Fortegnelsen, dels fordi Erfaring har lært mig, at begyndende Spedalskhed oftere end man nok hidtil har troet kan spontant helbredes, dels fordi det er en høist ubehagelig Sag først at opføre en Spedalsk i Fortegnelsen og siden at udslette ham som „feilagtig opført“, hvilket bliver Resultatet, naar Diagnosen er aldrig saa lidet tvivlsom og Symptomerne svinde, dels ogsaa fordi det for den stakkels Spedalske er en Sag af allerhøieste Vigtighed at blive saaledes indført i Protokollen og gennem Sundhedskommissionerne bekjendtgjort som Spedalsk; thi derved er den Spedalske med det Samme saagodtsom borgerlig dræbt og har næsten intet Andet at gjøre end snarest muligt at ty hen til Pleiestiftelsen. Hjemme ville de Fleste sky ham som „smittet af den fængelige Sjuka“, han kan ikke komme i Tjeneste, neppe ro Fiske, faar neppe Tjenestefolk o. s. v., kort er omtrent borgerlig død. Naar jeg da ikke er istand til at bevæge deslige Patienter med begyndende Spedalskhed til at lade sig indlægge paa Lungegaardshospitalet (hvilket heller ikke, som det synes, indtager Andre end dem, der kun frembyde de mest primære og endnu noget problematiske Symptomer), kvier jeg mig i længste Laget for at opføre dem i Protokollen og deklare dem i Sundhedskommissionerne som Spedalske.“ (S. Høegh). I søndre Nordmøre siges Uvillien mod Indlæggelse paa Pleiestiftelse i de senere Aar at være betydeligt aftagen, saa at man tør haabe ved det forøgede Antal Isolationer at kunne i nogen Grad indskrænke Sygdom-

mens Udbredelse ved Arv og derved bevirke nogen stadig Tilbagegang (Werring).

Kjertelsyge synes ikke at forekomme hyppigt, saaledes kom intet Tilfælde under Behandling i vestre Søndmøre; ialt opføres 43 Tilfælde, nemlig 1 fra indre, 3 fra østre og 10 fra nordre Søndmøre, 7 fra ytre, 2 fra indre Romsdal, 4 fra Sundal, 16 med 1 Dødsfald fra Surendal. Af 29 vare 12 af Mand-, 17 af Kvindekjøn, af 34 vare 24 Børn, 10 over 15 Aar. Af **Rachit** opføres 9 behandlede Tilfælde, alle hos Børn, 4 vare af Mand-, 5 af Kvindekjøn.

Svindstot siges ikke at være synderlig almindelig i indre og østre Søndmøre samt i indre Romsdal, ialfald ikke hos de yngre Personer; Distriktslægen i østre Søndmøre kjender saaledes blandt Bondefolk kun et Hus, hvor flere Børn ved Pubertetsalderen ere henblegnede og have faaet kronisk Lungebetændelse og Svindstot (C. A. Kahrs). Paa Lægernes Dødsårsagslister er Sygdommen anført som Dødsårsag hos 30, hvilket er 7,3 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (409); i det foregaaende Aar var Forholdet 33 af 462 eller 7,1 pCt., i 1865 42 af 464 eller 9 pCt. For de enkelte Distrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindstot og samtlige opgivne Dødsårsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt. *)
Vestre Søndmøre . . .	2	76	2,6
Indre — . . .	-	13	0,0
Østre — . . .	-	27	0,0
Nordre — . . .	5	51	9,8
Ytre Romsdal	3	52	5,8
Indre —	2	16	12,5
Søndre Nordmøre . . .	2	20	10,0
Christiansund	5	50	10,0
Sundal	1	5	20,0
Surendal	8	84	9,5
Nordre Nordmøre . . .	2	15	13,3
Romsdals Amt	30	409	7,3

Af **Kræft** opføres 16 Dødsfald, hvoraf i vestre Søndmøre 2, i østre 5, i nordre Søndmøre 1, i ytre Romsdal 1, i indre 1, i Surendal 5 og i nordre Nordmøre 1. Kræftens Sæde er opgivet for 14 af de Døde, nemlig i Mave-

*) Fratrækkes de paa Reknæs døde Spedalske, bliver Procenten 8,1 for ytre Romsdals Distrikt og 7,6 for hele Amtet.

sækken hos 6, i Leveren hos 1, i Livmoderen og Brystkjertelen, hver hos 2, i Endetarmen, paa Halsen og i Læben, hver hos 1.

Vatersot opgives som Dødsårsag hos 8, Morbus Brighti hos 4, af hvilke tilsammen 12 Dødsfald 2 indtraf i nordre Søndmøre, 1 i ytre, 1 i indre Romsdal, 1 i søndre Nordmøre, 5 i Christiansund og 2 i nordre Nordmøre.

Blegsot siges at være mindre almindelig end før i indre Søndmøre og at være sjelden i østre Søndmøre og søndre Nordmøre. Ialt opgives 81 behandlede Tilfælde, nemlig fra vestre Søndmøre 8; fra indre og østre Søndmøre 2 fra hvert Distrikt, fra nordre Søndmøre 29, fra ytre Romsdal og søndre Nordmøre 3 fra hvert, fra Christiansund 5 og fra Surendal 29. Af 71 vare 4 under, 67 over 15 Aar, for 5 mangler Opgave over Kjønnets, de øvrige vare alle Kvinder. Menstruationsuordener forekom temmelig hyppig i østre Søndmøre; i søndre Nordmøre var Amenorrhoe og Menostasi hyppig, den sidstnævnte kom oftere under Behandling; tilsammen opføres 22 Behandlede, hvoraf 2 i ytre Romsdal og 20 i Surendal. Af **Hysteri** opgives fra vestre Søndmøre 21, fra indre 3, fra nordre Søndmøre 10, fra ytre Romsdal 11, fra søndre Nordmøre 2, fra Sundal 2, fra Surendal 21, fra nordre Nordmøre 1, tilsammen 71 behandlede Tilfælde.

Kardialgi nævnes som temmelig almindelig i indre og østre Søndmøre, indre Romsdal, Christiansund, Sundal og nordre Nordmøre. Ialt opføres som behandlede for Kardialgi og kronisk Gastrit 292, nemlig i vestre Søndmøre 54 (deraf 6 af Fiskelægen), i indre 6, i østre 29, i nordre Søndmøre 68, i ytre Romsdal 33, i indre 8, i søndre Nordmøre 6, i Sundal 17, i Surendal 28 og i nordre Nordmøre 43. Af 253 vare 119 af Mand-, 134 af Kvindekjøn, af 236 vare 14 under, 222 over 15 Aar.

Af **Ormesygdomme** nævnes 39 behandlede Tilfælde, hvoraf 3 i nordre Søndmøre, 5 i ytre Romsdal (deraf 1 Bændelorm), 8 i indre Romsdal og 23 i Surendal. Af 23 vare 10 af Mand-, 13 af Kvindekjøn, af 26 vare 22 under, 4 over 15 Aar.

Af **Drankersygdomme** behandledes 2 Tilfælde af kronisk Alkoholisme, 5 af Drankergalskab, ialt 7 Tilfælde, hvoraf 1 i indre og 6 i nordre Søndmøre. Kjønnets og Alder opgives henholdsvis for 6 og 5, alle Mænd og Voxne. Intet Tilfælde endte dødeligt.

Fra Surendal omtales 1 Tilfælde af Phosphorforgiftning med heldig Udgang hos en voksen Mand.

Af **Sindssygdom** nævnes 26 nye Tilfælde, nemlig 8 fra vestre, 1 fra indre, 2 fra nordre Søndmøre, 6 fra ytre Romsdal, 1 fra Christiansund, 1 fra Sundal og 7 fra

Surendal. Sygdommens Beskaffenhed er meddelt for 19, af hvilke 9 lede af Melancholi, 8 af Mani og 2 af Epilepsi; 5 opgives at være helbredede, 3 indsendtes til Sindssygeasyl. Kjønnets er opgivet for 19, af hvilke 9 vare af Mand-, 10 af Kvindekjøn, Alderen for 17, alle Voxne. 1 Sindssyg sees at være død i dette Aar. Distriktslægen i vestre Søndmøre bemærker, at Sindssygdomme desværre synes at være i betydeligt Tiltagende i Distriktet, og det fornemmelig i Sande Sogn, hvor 6 af de opførte 8 Tilfælde hørte hjemme, og han skulde være høist tilbøielig til at sætte dette i en vis Forbindelse med den særegne Retning, som det religiøse Liv her i den senere Tid er slaaet ind paa. Denne religiøse Retning fordømmer strengeligen alle Adspredelser, selskabelig Opmuntring og Adiaphora, og Læg- (og andre) Prædikanter gribe alle mulige Anledninger til at nedtrykke de allerede forhen mere end ønskeligt mørke og tungsindige Sjæle. Denne dystre, fordømmelsessvangre Paavirkning, for hvilken Lege, Dans, Musik, for ikke at tale om Kortspil og alkoholisk Nydelse, er af det absolut Onde, og som sætter det selskabelige Livs Ideal i „at komme sammen for at synge Salmer og samtale om sit aandelige Standpunkt“, er neppe til Held for den kun høist ensidig aandsdannede Almue med dens under Kampen mod en haard Natur og ved et indesluttet med Verden lidet i Berøring kommende Liv avlede Tilbøielighed til hypokondrisk Grublen. Tiden faar vise, hvad dette Væsen, imod hvilket man igrunden staar aldeles magtesløs, vil føre til (S. Høegh). Det Uheldige ved denne Pietisme er, at den anmasser sig det hele Folkeliv og søger at undertrykke enhver Livsbevægelse, som leder til naturlig Adspredelse eller Opmuntring, medens den Intet har at sætte istedetfor hvad den nægter og tager bort. Derfor vindes ialmindelighed neppe Andet derved, end at Sandseligheden og Selvsygen træder frem med en anden Side og dermed ofte paa værre Maade end før (S. Hansen).

Chirurgiske Tilfælde. I vestre Søndmøre behandlede Distriktslægen og Fiskelægen tilsammen 43 Tilfælde af Værkefinger og Ulcera paa Fingrene, 8 af Furunkler. I Surendal behandledes 50 Personer for Øiensygdomme. Distriktslægen i søndre Nordmøre bemærker, at Broktilfælde ofte foranlediges af Ind- og Udsætning af Baade, Bind bruges ikke almindeligt (Werring). Af Arthrocacer behandledes 15 Tilfælde i vestre Søndmøre, 2 endte dødeligt.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: 1 Amputation af Laaret efter foregaaende komplet Luxation af Knæledet med Sønderrivning af Ligamenterne og Hudbedækning, Udfaldet er ikke omtalt, 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af et Kræftsaar i Ansigtet, 1 af

et Epitheliom, 1 af en Nævus maternus i Ansigtet, 3 af Teleangiectasier, 3 af Sæksvulster, 1 af en fibrøs Svulst, 1 af en Fedtsvulst, 1 af en indgroet Negl, 1 Punktion og Injektion af Iod ved Hydarthrus, 4 lignende Operationer ved Hygroma patellæ, 3 Borttagelser af Næsepolyper, 12 Punktioner med paafølgende Iodinjektion ved Vandbrok (hos 11 Personer), 1 Laparotomi for Omdreining af S rommanum hos en i 7de Maaned frugtsommelig Kvinde, der døde 24 Timer efter Operationen (Brodtkorb), 1 Operation for Ruptura perinaei med Tilheling per primam; 1 Extractio cataractæ med forudgaaet Iridektomi, 2 Iridektomier forøvrigt, hvoraf en for Corneastaphylom med Synechia posterior.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 30 Tangforløsninger, for hvilke Indikationerne opgives saaledes: Vemangel og Vesvækkelse hos 13, langvarig Fødsel hos 7, krampeagtige og uvirkssomme Veer hos 3, skjævt Isseleie (med stort Fosterhoved), Bækkensneverhed, Barselkrampe og Ansigtsleie, hver hos 1, for 3 er ingen Indikation opgivet. Af Konerne sees 27 at være forblevne ilive; for 3 er Udfaldet ikke angivet. Af Børnene kom 25 levende til Verden, 2 vare dødfødte, for 3 mangler Oplysning. 3 Vendinger, alle ved Tverleie, i to Tilfælde var det Tvillingfødsel; Udfaldet er opgivet for 2 Koner, der forbleve ilive, og for 2 Børn, der kom levende til Verden. 2 Udtrækninger paa Bækkenenden, den ene ved Sædefødsel, den anden af tilbageblevet Hoved med stump Hage. Begge Børn vare dødfødte, Konerne forbleve ilive. I sidstnævnte Tilfælde dannede der sig en Vesico-vaginalfistel; Jordemoderen blev afskediget, da hun paa Grund af Alder eller Skrøbelighed ikke havde ydet Konen passende Fødselshjælp og hendes Forhold offere forhen havde givet Anledning til Misnøie (Graarud). 1 Mutilation ved Borttagelse af en Arm med paafølgende Vending og Udtrækning paa Grund af forsømt Tverleie, Konen døde 3 Uger efter Forløsningen (Graarud). 1 Kefalotripsi efter forgjæves Forsøg med Tang ved skjævt Hovedleie, med heldigt Udfald for Konen (M. Randers). 4 Gange kunstig Forløsning af Efterbyrden, hvoraf 1 paa Grund af Blødning ved manglende Sammentrækning af Livmoderen, Konen forblev ilive (C. A. Kahrs), for de øvrige mangler Oplysning om Udfald og Indikationer. Ialt 41 obstetriciske Operationer, hvoraf i vestre Søndmøre 9, i indre 1, i østre 2, i nordre Søndmøre 5, i ytre Romsdal 13, i indre 2, i søndre Nordmøre 2, i Christiansund 5, i Surendal og nordre Nordmøre, i hvert 1.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	D ø d e.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar	paa Barselseng	
Vestre Søndmøre	328	163	44	27	2	19
Indre —	217	92	27	11	1	13
Østre —	357	175	36	24	—	19
Nordre —	463	207	57	34	3	22
Ytre Romsdal . .	461	224	45	33	3	23
Indre — . .	301	118	22	20	1	8
Søndre Nordmøre	357	158	33	19	4	23
Christiansund . .	170	91	18	21	2	1
Sundal	87	34	2	6	—	4
Surendal	326	155	18	18	3	23
Nordre Nordmøre	257	102	22	7	3	15
Romsdals Amt	3 324	1 519	324	220	22	170

Omkomne ved ulykkelige Hændelser 86

Ihjelligede Børn 2

Selv mordere 6

Dræbte eller Myrdede 1

tilsammen paa voldsom Maade Omkomne 95

deraf i Søndmøre 44

— - Romsdal og Nordmøre 51

For det hele Amt bliver der altsaa et Overskud af 1 805 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 45,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 9,7 pCt. af de Fødte og 21,3 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 14,5 pCt. af samtlige Døde, og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, altsaa 35,8 pCt. af samtlige Døde. Ved at sammenholde Lægernes Opgaver over Døde paa Barselseng med Prestelisterne sees 9 at være døde foruden de af Presterne opgivne 22, saa at ialt kjendes 31 Dødsfald paa Barselseng, heri ikke medregnet den før omtalte i 7de Maaned Frugtsommelige, der døde af Tarmslynge. Nærmere Oplysning om Dødsaaarsagen haves for 19, hvoraf 14 døde af Barselfeber (af disse døde en henved $\frac{1}{2}$ Aar efter Nedkomsten af Marasmus efter en begrændset Peritonit, i et Tilfælde opstod Barselfeber efter en Abort i 6te Maaned), 1 af Barselmani, 1 af Lungebetændelse, 1 af Hjerneslag 14 Dage efter Nedkomsten, 1 af Barselkrampe i Svangerskabets 7de Maaned, 1 tre Uger efter Forløsningen, der fuldbyrdedes ved Mutilation af Fostret (se ovenfor).

De af Lægerne indsendte Dødslistre indeholde ialt Opgave over 409 eller 28,7 pCt. af samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsaaarsager vare: Nervefeber (36), Svindsot (30), Spedalskhed og Alderdomssvaghed (hver 29), Hjernebetændelse og Kramper (tilsammen 27), Skarlagensfeber (25), Lungebetændelse

(24), Diphtherit og Strubehoste (tilsammen 23), Kræft (16), Barselfeber (14).

Veirliget skildres i det Hele taget som raat, koldt og ustadigt. Aarets Middeltemperatur var i Molde lavere end i noget af de foregaaende 6 Aar (Sand); i søndre Nordmøre var Veiret saa jevnt stormende med Nedslag, at dets Mage neppe erindres; der var liden eller ingen Sommervarme, men ligesaa lidt Vinterkulde, kun stadig Storm med Regn eller Slud. At en udmærket Helbredstilstand falder sammen med saadanne Veirforhold antages begrundet i den forholdsvis jevne Temperatur Aaret rundt, de idelige friske Luftninger fra Havet og de hyppige ved Nedslagene bevirkeede Renovationer af Gaardstunerne, der ere opfyldte af alskens Uhumskheder, som aldrig fjernes grundigt uden ved dygtige Regnskyl (Werring). Vinteren betegnes i østre Søndmøre som kold, Vaaren kom sent, Høsten var ualmindelig stormfuld, Frosten indfandt sig tidligt, saa endel Potetes frøs og Poteteshøsten i det Hele blev ringe; Høet blev godt indbjerget, men i mindre Mængde end sædvanligt. Udbyttet af Vaarsildefisket var middels eller derunder, derimod fiskedes paa flere Steder rigelig Sommersild (C. A. Kahrs). Lægen ved Reknæs Pleiestiftelse, Sand, har meddelt følgende Tabel over meteorologiske Iagttagelser, anstillede ved Havfladen i Molde i 1867 (se næste Spalte).

Til Sammenligning hidsættes følgende Oversigt (se næste Side) over Aarets meteorologiske Forholde efter Iagttagelser, anstillede Kl. 9 Formiddag ved Havfladen paa Surendalsøren af Distriktslægen i Surendal, C. C. Kahrs.

Levemaade og hygieeniske Forholde. Som væsentlige Hindringer for Fremskridt i denne Henseende nævnes fra indre Søndmøre og indre Romsdal Kvindernes lave Dannelsenstrin, de mangle fornemmelig Sands for Orden, Renlighed og Tække, paa mange Steder ere de meget hengivne til Kaffedrik. Husene bygges i det sidstnævnte Distrikt noget rummeligere end før; efterat man forandrede Røgstuerne og der ikke mere er nogen Taglem, mangler endnu et Vindu til at lukke op istedetfor hin, medens Kogeovnen gjør det endnu værre. En liden Have udenfor Huset er overhovedet en næsten ukjendt Ting; ligeledes hører et Vandhus til de store Sjeldenheder, medens en Skarndynge lige ved Dørene er temmelig hyppig (S. Hansen). I østre Søndmøre siges Kogeovne at vinde mere Indpas i Røgstuerne, i nordre Nordmøre anføres Boligerne at være mindre bekvemme og slet ventilerede. Befolkningen har i østre Søndmøre et jevnt

Meteorologiske Iagttagelser, anstillede ved Havfladen i Molde 1867.

Maaned.	Barometerstand i franske Linier, observeret ved Havfladen, reduceret til 0° Temperatur med Korrektion for Capillardepressionen.				Thermometerstand efter Celsius.				Vindenes Retning og omtrentlige Varighed, fordelt paa Døgnene i hver Maaned.						Vindstille Døgn.	Døgn, hvori det regnede.	Døgn, hvori der faldt Sne eller Slud.	Taage og skyfulde Døgn.	Klare Døgn.
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Differents imellem Høiest og Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.	Differents imellem Høiest og Lavest.	N.	NO.	NV.	Tilsammen Døgn.	S.	SO.	SV.	Tilsammen Døgn.			
Januar . . .	333,08	341,5	326,0	15,5	5,08	4	18	22	0	2,5	3,0	5,5	0	0	0,5	0,5	10,0	6,5	12,5
Februar . .	331,93	342,0	318,0	24,0	2,50	8	6	14	0	0,5	2,0	2,5	0	0	9,0	9,5	5,5	7,5	6,5
Marts . . .	335,68	344,0	325,5	18,5	1,20	10	13	23	1,0	1,0	8,5	10,5	0	0	1,0	1,0	10,5	5,5	13,0
April . . .	331,90	339,0	321,0	18,0	3,00	12	2	14	0	3,5	6,0	9,5	0	0	1,0	0	10,0	9,5	5,5
Mai	337,39	340,0	332,0	8,0	5,45	15	2	17	2,0	5,0	4,5	11,5	0	0	0	0	7,0	8,0	9,0
Juni	336,17	342,0	330,0	12,0	10,32	23	3,5	19,5	0	0,5	9,5	10,0	0	0	1,0	1,0	1,0	7,0	9,5
Juli	335,08	339,5	330,5	9,0	13,47	26	5	21	3,5	4,0	6,0	13,5	0	0	0	0	2,0	8,5	10,5
August . . .	335,20	338,5	328,0	10,5	14,45	25	8	17	0	0,5	5,0	5,5	0	0	1,5	0	0	11,0	6,5
September .	335,00	341,5	327,0	14,5	11,52	19	4	15	0	1,0	6,5	7,5	0	0	4,5	4,5	0,5	13,0	6,5
Oktober . .	333,13	339,5	320,0	19,5	6,40	15	2,5	17,5	0	2,0	3,0	5,0	0	0,5	4,0	4,5	2,5	8,5	9,5
November .	335,37	341,0	327,5	13,5	3,53	10	3	13	0,5	0	10,5	11,0	0	0	14,0	14,0	11,5	5,0	1,0
December .	333,80	341,5	323,5	18,0	0,37	9	9	18	1,0	4,5	2,5	8,0	0	0,5	3,0	3,5	10,5	9,5	5,5
Hele Aaret	334,45	344	318	26	5,34	26	18	44	8	25	67	100	0,5	1	39,5	41	71	99,5	95,5

	Temperatur			Veirlig*)							Vindens Retning*)				
	Middel.	Høiest.	Lavest	Klart.	Skyet.	Tykt.	Regn.	Slud.	Sne.	Hagl.	S.	N.	V.	Ø.	Stille.
Januar	+ 8,0 ^o R.	+ 2	+ 17	16	2	7	-	-	6	-	3	2	3	12	11
Februar	0	+ 6	+ 9	12	1	5	6	1	3	-	4	2	7	6	9
Marts	+ 3,1	+ 4	+ 17	11	2	8	2	-	8	-	1	2	9	7	12
April	+ 2,9	+ 7	+ 2	11	5	3	4	-	7	-	4	-	14	8	4
Mai	+ 5,4	+ 10	+ 1	7	1	12	7	1	3	-	5	-	4	14	8
Juni	+ 9,6	+ 17	+ 4	8	2	10	10	-	-	-	-	1	6	8	15
Juli	+ 11,8	+ 18	+ 7	9	5	6	11	-	-	-	-	-	9	4	18
August	+ 12,7	+ 19	+ 10	11	2	9	9	-	-	-	5	2	6	5	17
September	+ 7,6	+ 12	+ 3	6	9	6	8	1	-	-	9	2	6	14	3
Oktober	+ 3,4	+ 7	+ 7	17	1	5	7	-	-	1	9	2	7	3	10
November	+ 2,2	+ 6	+ 3	2	-	4	14	1	9	-	-	-	21	2	7
December	+ 2,7	+ 14	+ 13	12	4	4	6	1	4	-	3	-	5	11	12
Hele Aaret	+ 3,5	+ 19	+ 17	122	34	79	84	5	40	1	34	11	100	94	126

*) De nedenstaaende Tal angive Antallet af Dage.

*) De nedenstaaende Tal angive Antallet af Dage.

kraftigt Udseende. Klædedragten er her god og varm, om Vinteren bruge Kvinderne ialmindelighed Underbenklæder; Kosten er tarvelig og mindre kraftig end i Østlandets oplandske Egne, og Gaardmænd og Pladsmænd leve ialmindelighed paa samme Vis; der drikkes lidet Kaffe, og ved festlige Leiligheder, som ere sjeldne, nydes Øl og Brændevin (C. A. Kahrs). I indre Romsdal sees hist og her Umaadelighed i Brugen af Brændevin, især paa Byreiser. I Christiansund ere de hygiæniske Forholde mislige blandt Arbeidsklassen og overdreven Nydelse af Brændevin neppe indskrænket (Tønnesen).

Fattigsygepleien besørgetes i Aalesund og Molde af særskilt antagne Fattiglæger, forøvrigt af vedkommende Embedslæger. Over Antallet af de for Fattigkommunernes Regning behandlede Syge haves Opgave fra følgende Lægedistrikter:

i vestre Søndmøre 26, Medikamentudgift 5 Spd. 73 Sk.
i indre — 25
i østre — 29
i Aalesunds By 128, deraf 41 paa Sygehus, af hvilke 30 mod Refusion af fremmede Kommuner.
i indre Romsdal 39, Medikamentudgift 29 Spd. 71 Sk.
i Sundal 33
i Surendal 179

I ytre Romsdals Lægedistrikts Herreder forbruges Medicin til fattige Syge for 33 Spd. 108 Sk. I Surendals Distrikt benyttes Jordemødre ved hver eneste Fødsel, hvor Anledning gives, selv af den allerfattigste; i ytre Romsdal, søndre og nordre Nordmøre staa Jordemoderposter ledige af Mangel paa Ansøgere; i de tvende førstnævnte Distrikter — især i søndre Nordmøre, hvor af 7 Poster kun 1 er tilstrækkelig betjent, idet 4 ere ledige og de 2de øvrige indehaves af sygelige Jordemødre — er der en følelig Mangel paa autoriserede Fødselshjelpersker, der ikke vil kunne ventes afhjulpen i den nærmeste Fremtid, da Skolen i Bergen i de sidste Par Aar angives ikke at have kunnet optage Elever fra disse Kanter.

Møder i **Sundhedskommissionerne**. I Amtets Byer berettes at være afholdte: i Aalesund 12 Møder eller et i hver Maaned, i Molde 1, i Christiansund 2, og paa Landet følgende Antal: i vestre Søndmøre 8, to i hvert Herred; i indre Søndmøre 3, nemlig to i Volden, et i Hjørendfjord; i østre Søndmøre 9, nemlig et i Skodje og Vatne Herred, to i hvert af de øvrige Herreder; i nordre Søndmøre 2, begge i Borgund, i Harham blev intet Møde afholdt paa Grund af Uveir om Høsten; i ytre Romsdal 10, nemlig i Bolsø, Bod, Akerø og Frænen, to i hvert Herred, i Vestnæs og Sandø, et i hvert; i indre Romsdal 7, nem-

lig et i Gryten, to i hvert af de øvrige Herreder; i søndre Nordmøre 12, tre i hvert Herred; i Sundal 4, to i hvert Herred; i Surendal 9, nemlig tre i Stangvik og Todals Herred, to i hvert af de øvrige; i nordre Nordmøre tilsammen 6. I Sundhedskommissionernes Sammensætning sees ingen Forandring at være foregaaet. I de fleste Herreder afgaves Betænkning angaaende Kvaksalverlovgivningen, desuden behandledes i Møderne de herskende epidemiske Sygdomme, ligesom Listerne over de Spedalske bleve gennemgaaede; i vestre Søndmøre fremsattes Spørgsmaal om hvorvidt der burde søges bevirket nogen Forandring i Sundhedskommissionernes Organisation, saa at de skulde bestaa af et særligt mindre, men mere permanent Udvalg, hvilket Spørgsmaal overalt enstemmig besvarede benægtende (S. Høegh). Enat omhandlede i østre Søndmøre og i Surendals Distrikter; i Anledning af Sygdommens Tiltagen i Stangvik i sidstnævnte Distrikt inddeles Herredet i Roder med samtlige Skolelærere til Formænd, som toge sig særdeles kraftigt af det dem paalagte Hverv, saa at Sygdommen blev saagodtsom udryddet af Herredet, uden at nogen Bekostning blev paaført det Offentlige undtagen Udgiften til Skabsalve for Fattige (C. C. Kahrs). I Aalesund slutte Møderne ialmindelighed med en Runde omkring i Byen for at paase Sundhedsforskrifternes Overholdelse. I Herrederne Søndø og Frænen af ytre Romsdals Distrikt omhandlede sanitære Misligheder paa Fiskeværerne. Forslag til Sundhedsforskrifter behandledes i Næssets Herred af indre Romsdals og Stangvik og Surendals Herreder af Surendals Distrikt. I Aarets Løb meddeltes kongelig Approbation paa Sundhedsforskrifter for Herrederne Kvernæs og Fredø. I søndre Nordmøre og Surendals Distrikter bivaanedes Møderne ofte af et stort Antal Tilhørere udenfor de faste Medlemmer.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i vestre Søndmøres Lægedistr.	270
i indre — —	156
i østre — —	317
i nordre — —	384
i ytre Romsdals —	350
i indre — —	251
i søndre Nordmøres —	158
i Christiansunds —	90
i Sundals —	37
i Surendals —	132
i nordre Nordmøres —	116

tilsammen 2 261

I følgende Vaccinationskredse blev ingen Vaccination foretaget: i Vanelven og Søvde, da saa mange Børn

bleve vaccinerede det foregaaende Aar, i Vestnæs paa Grund af udbredt Sygelighed blandt Børnene, i Øxendal, da der i længere Tid kun har været vaccineret hvert 2det Aar, i Edø iblandt Andet paa Grund af Hjelpevaccinatørens Upasselighed. Fra Vaccinatørerne i Stangvik og Tingvold var der uagtet gjentagne Opfordringer ikke indløben Opgaver over de Vaccinerede sammesteds; Distriktslægen agtede at andrage hos Amtet om deres Afsked, da de ogsaa forhen oftere have vist sig mindre efterrettelige; dette er efter hans Erfaring jevnlig Tilfældet med de mandlige Hjelpevaccinatører, hvorimod Jordemødrene stedse have vist sig meget paalidelige som Vaccinatricer (C. C. Kahrs). Vaccinationen udføres i Christiansund af Stads- lægen, i Aalesund og Molde, i Skodje og Vatne samt Ørskougs Herreder af Distriktslægerne.

Af **retsmedicinske Forretninger** berettes at være udførte: 6 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf en over en Kvinde, der var funden i Vandet med forslaaet Ansigt, en over en ved Drukning død Person, fire over antagelig i Dølgemaal fødte Børn. 3 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf en i Anledning af tilføiet Legemsfornærmelse, to om Straffangers legemlige og mentale Tilstand. Ialt 9 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 1 i vestre, 2 i nordre Søndmøre, 2 i ytre Romsdal, 1 i Christiansund, 1 i søndre Nordmøre, 2 i Surendals Distrikt.

Antallet af **Sindssyge** ved Udgangen af 1867 udgjorde ifølge de af Lægerne meddelte Opgaver: i vestre Søndmøre 20, af hvilke 12 forpleiedes hjemme, 8 i Asyl, 14 for Amtets, 1 for Fattigvæsenets og 5 for privat Regning; i indre Søndmøre 19, 13 hjemme, 6 i Asyl, 11 for Amtets, 3 for Fattigvæsenets og 5 for privat Regning; i østre 36, nemlig 11 for Amtets, 11 for Fattigvæsenets og 14 for privat Regning. I Beretningen fra nordre Søndmøre omtales 7, fra indre Romsdal 3 Sindssyge; i ytre Romsdal 25, hvoraf 19 hjemme, 6 i Asyl, 22 for Amtets, 2 for Fattigvæsenets og 1 for privat Regning; i søndre Nordmøre 14 for Amtskommunens, hvoraf 3 paa Asyl, 1 for Fattigvæsenets Regning; i Sundal 6 for Amtets Regning, hvoraf 1 paa Asyl; i Surendal tilsammen 38, hvoraf 32 hjemme, 6 i Asyl, 18 for Amtskommunens, 4 for Fattigvæsenets og 16 for privat Regning; i nordre Nordmøre 11, nemlig 5 hjemme, 4 for Amtskommunens og 1 for privat Regning, 6 i Asyl. Distriktslæge C. C. Kahrs i Surendal udtaler sig for Ønskeligheden af, at det blev paalagt den civile Embedslæge mindst et Par Gange aarligt at tilse samtlige Sindssyge i Distriktet; derved vilde efter hans Erfaring Mangt og Meget kunne rettes paa og maaske ikke faa Sindssyge gjenvinde sin Helbred.

Af **Sygehuse** findes, foruden Reknæs Pleiestiftelse for

Spedalske, Amtssygehuset ved Molde og Aalesunds Bys Sygehus; de paa de to sidstnævnte i Aarets Løb indkomne Sygdomstilfælde findes opførte i nedenstaaende Tabel:

	Romsdals Amtssyge- hus.	Aalesunds Bys Syge- hus.
Febre	-	28
Akute Sygdomme i Cirkulations- og Respirationsorganerne	2	7
Kroniske do. i do. og do.	1	2
Sygdomme i Nervesystemet	3	3
Akute Sygdomme i Fordøielsesappa- ratet	1	1
Kroniske do. i do.	-	1
Menstruationsuordener	2	-
Sygdomme i Urinorganerne, Vatersot	2	3
Kronisk Rheumatisme, Arthrit	1	2
Læsioner og Benbrud	5	5
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	9	5
Ben- og Ledsygdomme	-	2
Chirurgiske Sygdomme i Kjønsorga- nerne	2	2
Brok	1	2
Øiensygdom	-	1
Syphilis	14	-
Urethrit og Epididymit	-	2
Hudsygdomme	1	2
tilsammen	44	68

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** omtales de til Amtssygehuset og Reknæs Pleiestiftelse hørende Badeanstalter, der udelukkende benyttes af disse Sygehuses Lemmer.

Amtets 3 **Apotheker**, i Aalesund, Molde og Christiansund, fandtes ved Visitationen iorden. Personalet bestod, foruden Apothekerne, i Aalesund af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, i Molde af 2 Disciple, i Christiansund af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Vestre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Røvde Sogn af Sandø. 6 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Indre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Volden. 3 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatører.
3. Østre Søndmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Ørskoug. 8 ansatte og 1 privat praktiserende Jordemoder; 6 Hjelpevaccinatører.
4. Nordre Søndmøres Distrikt: 2 Læger, begge i Aalesund. 8 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
5. Ytre Romsdals Distrikt: 2 Læger, begge i Molde. 8 Jordemødre, 6 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Romsdals Distrikt: 1 Læge, boende i Rødven Sogn af Veø. 4 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
7. Søndre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Christiansund. 3 Jordemødre og 4 ledige Poster; 5 Hjelpevaccinatører.
8. Christiansunds Stadslægedistrikt: 2 Læger foruden Distriktslægen i søndre Nordmøre. 3 Jordemødre.
9. Sundals Distrikt: 1 Læge, boende i Sundal. 3 Jordemødre og 1 ledig Post; 3 Hjelpevaccinatører.
10. Surendals Distrikt: 1 Læge, boende i Surendalsøren, 5 Jordemødre, 5 Hjelpevaccinatører.
11. Nordre Nordmøres Distrikt: 1 Læge, boende i Aure. 3 Jordemødre og 1 ledig Post; 6 Hjelpevaccinatører.

XVI. Søndre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 143,84 norske Kvadratkilometer og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 109 123 Indbyggere, er inddelt i 10 Lægedistrikter, nemlig:

1. Trondhjems Stadsfysikat (0,26 n. □ M.), indbefattende: Kjøbstaden Trondhjem med 19 287 Indb.
2. Strindes Lægedistrikt (5,84 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Strinde	med	6 494 Indb.
Klæbo	-	1 677 —
Bynæset	-	2 109 —
Leinstranden	-	1 161 —
Budviken	-	841 —

tilsammen 12 282 Indb.

3. Selbos Lægedistrikt (19,64 n. □ M.), indbefattende:
Herredet Selbo med 5 886 Indb.
4. Røros Lægedistrikt (17,88 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Røros (med Bergstaden Røros)
med 3 515 Indb.
og Aalen - 1 487 —
tilsammen 5 002 Indb.
5. Guldals Lægedistrikt (23,42 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Melhus med 2 686 Indb.
Høilandet - 1 818 —
Horg - 2 677 —
Støren - 2 668 —
Soknedalen - 2 052 —
Singsaas - 1 505 —
Holtaalen - 809 —
tilsammen 14 215 Indb.
6. Opdals Lægedistrikt (22,2 n. □ M.), indbefattende:
Herredet Opdal med 4 500 Indb.
endel af Rennebu - 795 —
samt Indsets Annex til
Kvikne i Hedem. Amt - 554 —
tilsammen 5 849 Indb.
7. Ørkedals Lægedistrikt (14,5 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Børsen med 3 789 Indb.

Transport	3 789 Indb.
Ørkedal med	6 219 —
Meldal -	3 510 —
Rennebu (med Undtagelse af den til Opdals Distrikt hørende Del)	- 1 887 —

tilsammen 15 405 Indb.

8. Søndre Fosens Lægedistrikt (16,29 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Hiteren med 7 121 Indb.
Hevne - 4 729 —
tilsammen 11 850 Indb.
9. Midtre Fosens Lægedistrikt (11,12 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Stadsbygden med 1 828 Indb.
Ritsen - 3 733 —
Ørlandet - 3 934 —
Bjugn - 3 676 —
tilsammen 13 171 Indb.
10. Nordre Fosens Lægedistrikt (14,25 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Aafjorden med 3 115 Indb.
Bjørnør - 3 615 —
tilsammen 6 730 Indb.

Sundhedstilstanden skildres i det Hele taget som god, der forekom ingen mere udbredt Epidemi, derimod vare betændelsesagtige Sygdomme, navnlig Lungebetændelse hyppigere end i det foregaaende Aar.

Dødeligheden var ikke stor. De Dødes Antal udgjorde 1 679, hvilket er 15,2 af Tusinde af Befolkningen i Aarets Midte omtrent 110 217), 0,7 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 691, 24,9 pCt. mindre end i 1865, da der døde 2 235, og 10,6 pCt. mindre end det gjennensnitlige Antal Døde i Femaaret 1861—65, der udgjorde 1 878.

Sygdomskonstitutionen betegnes for det Meste som lidet udtalt. Til Belysning af de **epidemiske Forholde** i hele Amtet lidsættes følgende efter Lægernes Opgaver sammendragne Tabel (se næste Side).

Af Nervefeber opgives:				
fra Trondhjems By . . .	79	Behandlede,	hvoraf	11 døde,
- Strindes Lægedistr.	51	—	—	2 —
- Selbos	—	34	—	— 4 —

Lateris 164 Behandlede, hvoraf 17 døde,

Transport	164	Behandlede,	hvoraf	17 døde,
- Guldals Lægedistrikt	43	—	—	4 —
- Opdals	—	3	—	— 1 —
- Ørkedals	—	1	—	— 1 —
- søndre Fosens—	34	—	—	— 4 —
- midtre — —	13	—	—	— 1 —
- nordre — —	12	—	—	— — —

tilsammen 270 Behandlede, hvoraf 28 døde; desuden opføres fra Ørkedals Distrikt 80 behandlede Tilfælde og 9 Dødsfald tilsammen af Nervefeber og simpel Feber, samt fra nordre Fosens 2 ubehandlede Tilfælde af Nervefeber, der begge endte dødeligt, saa at der ialt kjendes 39 Dødsfald af denne Sygdom. (I det foregaaende Aar opgaves 247 behandlede Tilfælde, hvoraf 25 endte dødeligt). I Røros Lægedistrikt bemærkedes Sygdommen ikke; den optraadte i de øvrige Lægedistrikter dels sporadisk, dels i mindre Epidemier, der tildels vare begyndte Aaret iforveien. Overførelse ved Smitte lod sig i flere Tilfælde paavise, fra et Par Angrebne i Støren udbredte den sig saaledes til 11 andre Personer. Under

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde													
Nervefeber	270	28	270	32	25	26	30	21	14	14	36	17	24	11	20
Simpel Feber	242	-	242	30	27	24	29	22	16	16	13	15	16	13	21
Barsel-feber	27	7	27	4	-	3	2	4	4	3	3	1	1	1	1
Vandkopper	56	-	56	3	-	5	7	8	11	9	4	-	-	4	5
Skarlagensfeber	16	1	16	-	-	1	6	2	1	1	-	1	-	-	4
Rosen	81	7	81	6	8	15	6	8	6	8	4	2	4	6	8
Kighoste	31	3	31	1	-	2	-	-	-	-	8	12	1	6	1
Diphtherisk Svælgbetændelse	110	2	110	25	14	15	8	10	7	9	1	5	4	4	8
Strubehoste	16	9	16	4	3	2	1	1	-	1	1	2	-	-	1
Kusma	7	-	7	1	1	-	1	1	-	-	2	-	-	-	1
Catarrhalske Tilfælde	2 584	24	2 414	871	238	210	169	139	101	51	50	94	185	135	171
Lungebetændelse	495	55	495	71	51	31	49	102	70	22	12	10	28	27	22
Pleurit	20	1	12	1	-	1	2	-	1	2	-	2	-	1	2
Gigtfeber	189	6	182	20	19	25	26	16	14	12	7	6	9	11	17
Koldfeber	2	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Diarrhoe	492	10	492	53	43	43	59	35	35	41	51	27	41	24	40
Cholera nostras	73	3	73	-	1	-	1	1	3	13	14	10	13	13	4
Blodgang	15	3	15	-	1	2	-	3	2	-	1	3	3	-	-
Gastrisk Feber	74	1	74	6	7	14	4	5	3	11	5	-	8	4	7
Skjørbug	12	-	12	1	3	2	-	3	2	-	-	-	-	-	1
Tilsammen	4 812	157	4 627	1 130	441	421	400	381	290	213	212	208	337	260	334

Følgende Tabel viser Antallet af de i Trondhjem efter Anmeldelse af de der praktiserende Læger behandlede Tilfælde af epidemiske Sygdomme:

	Hele Aaret.	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.	Døde.
Nervefeber	79	11	15	16	7	3	3	4	7	3	4	2	4	11
Simpel Feber	196	20	22	18	22	16	16	14	11	13	12	11	21	-
Barsel-feber	15	1	-	3	1	1	3	1	1	1	1	1	1	5
Vandkopper	55	3	-	5	7	8	11	9	4	-	-	4	4	-
Skarlagensfeber	6	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	4	-
Rosen	59	6	6	10	4	7	6	4	3	1	2	4	6	6
Kighoste	28	-	-	-	-	-	-	-	8	12	1	6	1	3
Diphtherisk Svælgbetændelse	93	22	13	13	5	6	6	9	1	4	3	3	8	2
Strubehoste	13	4	3	2	1	-	-	1	1	-	-	-	1	6
Kusma	5	1	1	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde*)	2 078	794	179	145	131	124	94	47	42	89	176	123	134	14
Lungebetændelse	295	39	22	16	24	67	50	15	5	8	21	13	15	36
Gigtfeber	115	11	14	18	21	8	8	6	1	6	3	9	10	3
Koldfeber	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Diarrhoe	452	47	39	43	54	35	28	38	43	27	38	23	37	9
Cholera nostras	49	-	1	-	1	1	2	13	12	10	3	3	3	2
Blodgang	8	-	1	2	-	1	1	-	-	1	2	-	-	-
Gastrisk Feber	45	3	5	10	4	1	-	10	-	-	6	3	3	-
Skjørbug	12	1	3	2	-	3	2	-	-	-	-	-	1	-
Tilsammen	3 604	963	324	303	282	282	231	172	141	176	272	205	253	97

*) Ialt er opgivet 2 248 behandlede Tilfælde.

og efter Leirsamlingen paa Øisanden viste Cerebraltypus sig paa flere Gaarde i Nærheden, flere Soldater vendte

syge hjem og forplantede Sygdommen videre. I Midtre Fosens Distrikt anføres den cerebrale Form at have været

forherskende. Af simpel Feber er, som ovenfor opført, anmeldt 242 Tilfælde, nemlig 196 fra Trondhjems By, 10 fra Strindes, 11 fra Selbos, 12 fra Røros og 13 fra midtre Fosens Distrikt.

Af **Barselfeber** opføres:

fra Trondhjems By	15	Behandlede,	hvoraf 5 døde,
- Strindes Distrikt	3	—	— - —
- Røros	—	1	— — 1 —
- Ørkedals	—	5	— — 1 —
- søndre Fosens Distr.	3	—	— - —

tilsammen 27 Behandlede, hvoraf 7 døde, desuden omtales 3, sandsynligvis ved Barselfeber forarsagede Dødsfald, nemlig 2 i Opdals og 1 efter Forløsning ved Embryotomi paa Grund af forsømt Tverleie, i Ørkedals Distrikt. I nordre Fosen kom et Tilfælde af Phlegmone pelvis under Behandling og helbrededes.

Af **Vandkopper** nævnes 55 behandlede Tilfælde fra Trondhjem, 1 fra midtre Fosens Distrikt.

For **Skarlagensfeber** behandledes kun 16 Personer, nemlig i Trondhjem og midtre Fosens Distrikt, i hvert 6, samt i Strindes, Røros, Guldals og søndre Fosens Distrikter, i hvert 1. 1 Tilfælde, i Røros Distrikt, endte dødeligt. (I det foregaaende Aar opgaves tilsammen 98 Behandlede, hvoraf 11 døde).

Af **Rosen** omtales 59 Tilfælde fra Trondhjem, 22 fra Landdistrikterne, tilsammen 81 med 7 Dødsfald. For Herpes Zoster behandledes ialt 9 Personer, 3 i Trondhjem, 1 i Strindes, 3 i Guldals og 2 i Ørkedals Distrikter.

Af **Kighoste** opgives:

fra Trondhjems By	28	behl. Tilfælde med 3 Dødsfald,
- Ørkedals Lægedist.	1	— - - —
- nordre Fosens	—	2 — - - —

tilsammen 31 behl. Tilfælde med 3 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes tilsammen 183 Behandlede, hvoraf 5 døde). Sygdommen forekom desuden meget udbredt i de sidste Maaneder af Aaret i Guldals, samt sporadisk gennem hele Aaret i Opdals Lægedistrikt, men Ingen kom her under Behandling. Den i det forrige Aar i nordre Fosens Distrikt begyndte Epidemi standsede i indeværende Aars Begyndelse.

For **diphtherisk Svælgbetændelse** behandledes:

i Trondhjems By	93	Personer, hvoraf 2 døde,
i Strindes Distrikt	2	— — - —
i Selbos	—	3 — — - —
i Røros	—	12 — — - —

tilsammen 110 Behandl., hvoraf 2 døde.

(I det foregaaende Aar opgaves 121 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 endte dødeligt). Af **Strubehoste** nævnes:

fra Trondhjems By	13	behl. Tilfælde med 6 Dødsf.,
- Røros Distrikt	2	— - 2 —
- midtre Fosens	—	1 — - 1 —

tilsammen 16 behl. Tilfælde med 9 Dødsf. (I det foregaaende Aar opførtes 27 Behandlede, af hvilke 9 døde).

Følgende Tabel viser Antallet af Angrebne og Døde af diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen i de sidste 6 Aar.

	Diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste tilsammen.		Dødsprocent af Behandlede.	Samtlige opgivne Dødsfald af Svælgbetændelse og Strubehoste.
	Behandlede.	Døde.		
1862	243	24	9,8	99
1863	224	19	8,4	49
1864	271	22	8,1	37
1865	266	40	15,0	47
1866	148	11	7,4	11
1867	126	11	8,7	11

Af **Kusma** forekom enkelte Tilfælde i Trondhjem samt i Strindes og Selbos Distrikter.

Af **catarrhalske Sygdomme** opgives i dette Aar næsten det dobbelte Antal behandlede Tilfælde mod i det foregaaende; Forøgelsen falder især paa Trondhjems By, hvor disse Sygdomme i Januar Maaned vare meget udbredte; men ogsaa i de øvrige Lægedistrikter angives Catarrher at have været hyppigere end sædvanligt i første Kvartal. Ialt opføres 21 Dødsfald, hvoraf 2 ved Influenza i Ørkedals Distrikt og 19 ved akut Bronchit, nemlig 14 i Trondhjems By, 1 i Opdals, 2 i Ørkedals og 2 i midtre Fosens Distrikt. Af Bronchit uden nærmere Betegnelse nævnes ialt 3 Dødsfald, 1 i Røros og 2 i søndre Fosens Distrikt.

Af **Lungebetændelse** opgives:

fra Trondhjems By . . .	295	behl. Tilfælde med 36 Dødsf.,
- Strindes Lægedistr.	45	— - 3 —
- Selbos	—	5 — - - —
- Røros	—	48 — - 6 —
- Guldals	—	28 — - 3 —
- Opdals	—	11 — - 1 —
- Ørkedals	—	13 — - 1 —
- søndre Fosens	—	20 — - 2 —
- midtre	—	— 27 — - 2 —
- nordre	—	— 3 — - 1 —

tilsammen af 23 Læger 495 behl. Tilfælde med 55 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes af 22 Læger 301 Behandlede, af hvilke 36 døde). For Lungebetændelse og Pleurit tilsammen anfører Distriktslægen i Ørkedalen derhos at have behandlet 63 Syge, af hvilke 8 døde. Af 20 Tilfælde havde Lungebetændelsen i 11 sit Sæde i høire, i 9 i venstre Brysthalvdel (Gude). Af **Pleurit** nævnes ialt 20 Behandlede med 1 Dødsfald samt 3 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistes opgivet som Dødsårsag hos 35, tuberkuløs Meningit hos 2, Kramper i Børnealderen hos 9, af hvilke 46 Dødsfald 34 falde paa Trondhjems By, 1 paa Selbos, 3 paa Røros Distrikt, 1 paa Guldals, 2 paa Opdals, 3 paa Ørkedals og 2 paa midtre Fosens Distrikt. Af Meningitis cerebro-spinalis omtales tilsammen 6 behandlede Tilfælde, nemlig 3 med 2 Dødsfald i Røros Distrikt og 3 Tilfælde uden Dødsfald i Ørkedals Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opføres: fra Trondhjems By 115 behl. Tilfælde med 3 Dødsf.,

- Strindes Distrikt	8	—	-	-	—
- Røros	—	24	—	-	1 —
- Guldals	—	3	—	-	- —
- Opdals	—	7	—	-	- —
- Ørkedals	—	32	—	-	2 —

tilsammen 189 behl. Tilfælde med 6 Dødsf.
Kronisk Rheumatisme anføres fra flere Lægedistrikter

at være almindelig; af 9 Læger opgives som behandlede for denne Sygdom og for Rheumatisme uden nærmere Betegnelse tilsammen 186 Personer, af 130 vare 64 af Mand-, 66 af Kvindekjøn, af 111 kun 2 under 15 Aar. Fra søndre Fosen nævnes 3 Dødsfald af Rheumatisme.

For **Koldfeber** behandledes 2 Personer, nemlig 1 i Trondhjem og 1 (en Svenske) i Røros Distrikt.

Akute gastriske Sygdomme. Af Cholera nostras og Diarrhoe opgives tilsammen 565 behandlede Tilfælde med 10 Dødsfald, af hvilke 501 Tilfælde med 9 Dødsfald fra Trondhjems By. I Opdals Distrikt forekom endel Tilfælde af Diarrhoe med Tenesme og blodige Udtømmelser, der tildels tilskrives Nydelsen af umodne og frosne Potetes (Arentz); fra nordre Fosen nævnes 1 Tilfælde af blodig Diarrhoe med dødeligt Udfald. Af **Blodgang** opføres ialt 15 Tilfælde med 3 Dødsfald, nemlig 8 Tilfælde med 2 Dødsfald i Trondhjems By, 2 med 1 Dødsfald i Strindes Distrikt, 1 Tilfælde i Ørkedals og 4 i søndre Fosens Distrikt. For gastrisk Feber behandledes tilsammen 74 Personer, af hvilke 45 i Trondhjems By, 9 i Røros Distrikt, 6 i Ørkedals og 14, hvoraf 1 døde, i søndre Fosens Distrikt.

Af **Skjørbug** omtales 12 behandlede Tilfælde uden Dødsfald i Trondhjem.

Syphilis. Over de paa Trondhjems Sygehus behandlede Tilfælde giver følgende Tabel en Oversigt:

	Tilbageliggende fra foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare				Udgaaede.		Tilbageliggende ved Aarets Udgang.			Samlet Antal Forplejningsdage.	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Ialt.	Md.	Kv.	Ialt.	Md.	Kv.	primære	sekundære	tertiære	mistaenkte	helbredede	uhelbredede	Ialt.	Md.	Kv.		
Trondhjems Sygehus . . .	24	4	20	145	76	69	16	92	29	8	151	1*)	17	9	8	6 659	43,8

I Trondhjems Tugthuses Sygelokale laa 1 Mand tilbage for Syphilis fra det foregaaende Aar, 1 Mand indlagdes, begge udskreves helbredede efter en Behandlingstid af tilsammen 60 Dage. Ved den ugentlige Visitation af Trondhjems offentlige Fruentimmer, hvis Antal i Aarets Løb vexlede mellem 29 og 26, fandtes ialt 57 Sygdomstilfælde og heraf 17 Gange Syphilis. Fra Strindes Distrikt indlagdes 7 Syphilitiske paa Trondhjems Sygehus, fra Selbos 23, hvoraf 4 med Recidiv, fra Guldals 1, fra Ørkedals 5 og fra nordre Fosens 3, tilsammen 39. I Selbos Distrikt foretoges Visitationer paa 11 Steder i Anledning af denne Sygdom. Som privat behandlede udenfor Sygehus opgives tilsammen af 10 Læger 39 Personer, hvoraf

24 i Trondhjem, 3 i Guldals, 1 i Opdals og 11 i søndre Fosens Distrikt; af 30 vare 14 af Mand-, 16 af Kvindekjøn, af 29 vare 4 under, 25 over 15 Aar, af 28 anføres 6 at have lidt af primære, 17 af sekundære og 4 af tertiære Tilfælde samt 1 af Radesyge. For **Gonorrhoe** og **Urethrit** indlagdes paa Trondhjems Sygehus 59 Personer, 19 af Mand-, 40 af Kvindekjøn, i Trondhjems Slaveris Sygelokale indlagdes 1 Mand for Gonorrhoe; som privat Behandlede opgive 11 Læger 86, hvoraf 71 i Trondhjem, 1 i Guldals, 1 i Opdals, 4 i Ørkedals, 5 i søndre, 2 i midtre og 2 i nordre Fosens Distrikt; for 43 af de uden-

*) En engelsk Matros, som afreiste med Skibet.

for Sygehus behandlede Personer er Kjønnets opgivet, 42 vare af Mand-, 1 af Kvindekjønn.

Hudsygdomme. Fnat siges at være almindelig i den største Del af Guldals Distrikt, samt i Opdals, søndre og midtre Fosens Distrikt; fra Røros Distrikt omtales den derimod som betydelig aftaget. Fra Trondhjem opgives 72 behandlede Tilfælde, hvoraf 55 paa Sygehuset, fra søndre Fosen 132, fra 3 Læger i Landdistrikterne forøvrigt 41, tilsammen 245 Tilfælde. For **Skurv** behandlede ialt 5 Personer, hvoraf 4 i Trondhjem, for Psoriasis 3.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Udgangen af 1866 udenfor Reitgjerdets Pleiestiftelse 96. I 1867 kom 32 til, hvoraf 17 vare overseede ved tidligere Tællinger, 6 kom hjem fra Stiftelser og 9 vare nye Tilfælde; Afgangen var 19, hvoraf 14 døde og 5 indlagdes i Stiftelser. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 109, for en af disse kjendtes ikke Opholdsstedet, de øvrige vare saaledes fordelte paa følgende Lægedistrikter:

Trondhjems Stadsfysikat	2*)
Strindes Distrikt	5
Guldals —	2
Opdals —	1
Ørkedals —	8
Søndre Fosens Distrikt	45
Midtre — —	23
Nordre — —	22

Paa Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske var Belægget ved Aarets Begyndelse 227, 30 indkom, 23 døde, 9 hjemsendtes, ved Aarets Udgang var Belægget altsaa 225. Særskilt Opgave om Dødsaaarsagen haves for 13; af disse døde 2 under Kvælningsanfald, 2 af Hjernebetændelse, 2 af Tarmsaar, 1 af Peritoneit, 2 af Nyrebetændelse og 4 af Alderdomssvaghed.

Nedenstaaende Liste giver Oplysning om endel af Lægerne og paa Trondhjems Sygehus behandlede **kroniske Sygdomme**:

	Ialt opgivne Tilfælde.	Kjønnets opgivet for	Deraf vare		Alder er opgivet for	Deraf vare		Antal Tilfælde, hvor Udfaldet er angivet	Deraf endte dødeligt	Ifølge Lægerne Døds-lister døde	Antal af anmeldende Læger
			Mænd	Kvinder		Børn (under 15 Aar)	Voxne (over 15 A.)				
Kjertelsyge	68	33	16	17	32	31	1	32	-	1	7
Rachit	6	6	5	1	5	5	-	5	-	-	3
Svindst	126	102	45	57	60	4	56	92	31	96	11
Kræft	58	56	25	31	30	1	29	53	23	26	10
Vatersot	24	23	12	11	22	-	22	23	9	10	9
Morbus Brighti	13	13	8	5	7	2	5	11	7	15	4
Blegsot	80	80	2	78	67	10	57	80	1	1	10
Hysteri	69	69	-	69	35	-	35	69	-	-	8
Cardialgi	193	160	68	92	95	11	84	-	-	-	9
Orm	11	11	7	4	5	4	1	11	-	-	3

Kjertelsyge omtales som ikke sjelden i Trondhjems By, Røros og midtre Fosens Distrikter.

Svindst. Følgende Tabel viser Forholdet mellem de Døde af Svindst og samtlige opgivne Dødsaaarsager i de enkelte Lægedistrikter saavel for 1867 som for et længere Tidsrum (se næste Side).

Af **Kræft** er opgivet 58 behandlede Tilfælde, Sygdommens Sæde er anført for 49 Syge, nemlig hos 1 i Hjernten, hos 16 i Ansigtet (Øiet, Øienlaagene og Munden), hos 1 i Tungen, hos 5 i Brystkjertelen, hos 1 i Underlivet, hos 13 i Mavesækken, hos 2 i Leveren og hos 10 i Livmoderen. Der nævnes ialt 26 Dødsfald, nemlig fra Trondhjems By 8, fra Strinde Distrikt 3, fra Guldals 3, fra Røros 5, fra Ørkedals 3, søndre Fosen 2 og fra midtre Fosen 2; i 6 Tilfælde havde Kræften sit Sæde i Ansigtet, i 2 i Brystkjertelen, i 1 i Underlivet, i 7 i Mavesækken, i 1 i Leveren, i 5 i Livmoderen, for 4 mangler nærmere Oplysning.

Blegsot siges at være hyppig i Trondhjem og i søndre Fosens Distrikt. Menstruationsuordener, navnlig Menostasi angives at forekomme ofte i Fiskedistrikterne, hvor Kvinderne jevnlig udsætte sig for Forkjølelse af Fødderne og Underlivet (J. Angell). Nedsynkning og Fremfald af Livmoderen omtales som almindelige i søndre Fosen og antages at skrive sig fra den Skik, at de Fødende staa paa Knæerne under Forløsningen (Gude).

Cardialgi nævnes som hyppig i Trondhjems By, navnlig blandt Tjenestetyendet og Arbejdsklassen, samt i Røros, søndre og midtre Fosens Distrikter og tilskrives dels uensigtsmæssig og altfor ensformig Kost, dels Mangel paa den fornødne Beklædning.

Orm. Et Tilfælde af Bændelorm (*Botryocephalus latus*)

*) Ifølge Opgave fra Stadsfysikus var Antallet af Spedalske inden Byen ved Aarets Udgang 5.

	i Aarene	Opgivne Dødsfald af Svindsot.	Samtlige opgivne Dødsarsager.	Forhold i pCt.	Aaret 1867		
					Opgivne Dødsf. af Svindsot.	Samtlige opgivne Dødsarsager.	Forhold i pCt.
Trondhjems Stadsfysikat	1858-1860 incl. og	384	2483	15,5	56	314	17,8
Strindes Distrikt (de paa Reitgjerders Pleiestiftelse Døde fraregnede)	1862-1867 incl.						
	1864-1867 incl.	13	124	10,5	5	24	20,8
Selbos Distrikt	do. do.	1	61	1,6	-	12	
Røros —	do. do.	35	139	25,2	10	44	22,7
Guldals —	do. do.	12	97	12,4	4	23	17,4
Opdals —	do. do.	10	72	13,9	3	12	25
Ørkedals —	do. do.	18	160	11,25	8	57	14,0
Søndre Fosens Distrikt	do. do.	29	205	14,1	1	26	3,8
Midtre — —	do. do.	24	148	16,2	8	38	21,1
Nordre — —	do. do.	1	22	4,5	1	7	14,3
Søndre Trondhjems Amt (de paa Reitgjerders Pleiestiftelse Døde fraregnede)	do. do.	351	2380	14,7	96	557	17,2
Do. (de paa Reitgjerders Pleiestiftelse Døde medregnede) . .	1860-1867 incl.	648	4544	14,3	96	586	16,4

hos en voxen Mand omtales fra Trondhjem, Sygdommen var formentlig erhvervet i Brasilien (Hakon Jebe).

Af **Drankersygdomme** opgives 14 Tilfælde fra Trondhjems By; af disse betegnes 8 som Delirium tremens, 5 som akut og 1 som kronisk Alkoholforgiftning, 12 Personer, for hvilke Kjønnets er opgivet, vare alle Mænd; 1 af de Behandlede døde af Pleurit og er anført paa Dødslisten som død af denne Sygdom.

Et Tilfælde af **Ormebid** hos en 10 Aar gammel Dreng kom under Behandling i nordre Fosen.

For **Sindssygdom** indlagdes 12 Personer (7 Mænd, 5 Kvinder) paa Trondhjems Sygehus, 5 for Melancholi og 7 for Mani; 6 udskreves helbredede, 5 til Sindssygeasyl og 1 laa tilbage ved Aarets Udgang. Paa Tugthuset behandles 3 Personer for Melancholi udenfor Sygestuerne; forøvrigt nævnes fra Trondhjem 2 privat behandlede Tilfælde af Melancholi. Fra Landdistrikterne omtales ialt 25 nye Tilfælde, 11 af de Sindssyge indlagdes paa Trondhjems Asyl, nemlig 9 fra Ørkedals og 2 fra søndre Fosens Distrikt, 14 behandles i Hjemmet, deraf 2 i Strindes, 2 i Selbos, 4 i Guldals, 1 i Opdals, 1 i søndre, 2 i midtre og 2 i nordre Fosens Distrikt; af de sidstnævnte 14 helbrededes 6, 9 lede af Melancholi, 3 af Mani, 1 af Idioti og 1 af Dements, af 13 Syge vare 4 af Mand-, 9 af Kvindekjøen. Sindssygdom opgives som Dødsarsag ialt hos 4,

nemlig 2 fra Trondhjem, 1 fra Selbos og 1, lidende af Paralysis generalis, fra midtre Fosens Distrikt.

Af **mærkelige Tilfælde** omtales et af Graviditas extrauterina, der havde varet i 4 Aar, hvorpaa der i Væggen mellem Vagina og Endetarmen dannede sig en Aabning, der blev dilateret og hvorigjennem efterhaanden Benene af et i 4—5te Maaned afdødt Foster bleve udtrukne; Konen helbrededes (H. Jebe).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Trondhjems Sygehus: 1 Operation for Haremund, 2 Herniotomier med dødeligt Udfald og 1 Iridektomi. Forøvrigt nævnes af Lægerne følgende Operationer som udførte: 1 Amputation af Laaret for Gonarthrocace med heldigt Udfald, 2 af Læggen, den ene paa Grund af Osteosteatom, den anden paa Grund af Knusning af Læg og Fod, begge med heldigt Udfald, 4 Exartikulationer af Fingre, 1 Borttagelse af en schirrus Brystkjertel, 4 af Læbekræft, 1 af Kræft i det øvre Øienlaag, 1 af et Modermærke i Ansigtet, 3 af Tonsiller, nogle Paracenteser af Underlivet hos samme Person, 2 Punktioner af Hydrops ovarii, det ene Tilfælde endte senere dødeligt paa Trondhjems Sygehus, 3 Polypoperationer (Polypens Sæde var 2 Gange i Næsen, 1 Gang i Øret), 4 Operationer for Haremund, 1 plastisk Operation paa Underlæben, 5 Operationer for Vandbrok, i tre Tilfælde ved Punktion og Iodinjektion, for to er Ope-

rationsmaaden ikke angivet, 2 Stæroperationer med heldigt Udfald uden Angivelse af Maaden, 1 Extractio cataractae ved Lappesnit med heldigt Udfald, 1 ved modificeret Linearsnit, hvorefter der kom Efterstær, 5 Iridektomier, 2 Operationer for Skjelen, 1 for Entropium, 3 for Hydrops i Taaresækken.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 18 Tangforløsninger, hvoraf 7 indiceredes af Vesvækkelse eller Vemangel, 4 ved langvarigt Fødselsarbejde uden Fremgang i Fødselen, 1, hvor Panden stod fortil og tilvenstre, af Krampeveer, 1 af Barselkrampe, 4 af Bækkensneverhed og 1 af Fremfald af Navlesnoren. Udfaldet er ikke angivet for 4 Koner, de øvrige forbleve ilive, 14 Børn fødtes levende, 4 vare dødfødte. 1 Vending ved Tverleie, for Konen er Udfaldet ikke meddelt, Barnet var dødfødt. 2 Mutilationer paa Grund af forsømt Tverleie, for den ene Kone er Udfaldet ikke angivet, den anden døde 11 Dage efter Forløsningen (Lindeman og Bryn, M. Hartman og H. L. Bull). 3 kunstige Forløsninger af tilbageholdt Efterbyrd, Indikationerne ere opgivne for 2, i det ene Tilfælde paa Grund af Blødning, i det andet fordi Moderkagen ikke var kommen efter 2 Timers Forløb, Udfaldet er kun meddelt for 1 Tilfælde, der endte heldigt. 1 Reposition af en inverteret Livmoder hos en Kone, der blev forløst ved Tang, med heldigt Udfald. Ialt 25 obstetriciske Operationer, hvoraf 9 udførtes af Læger i Trondhjem, 2 i Strindes, 2 i Røros, 1 i Opdals, 5 i Ørkedals, 1 i søndre, 2 i midtre og 3 i nordre Fosens Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
TrondhjemsStads-fysikat	616	372	59	67	2	26
Strinde	296	149	15	22	-	11
Selbo	180	99	22	13	-	8
Røros	127	83	15	19	1	4
Guldal	326	213	20	34	1	17
Opdal	128	88	8	11	2	1
Ørkedal	379	227	22	18	3	16
Søndre Fosen	333	177	30	22	-	21
Midtre —	385	161	23	17	-	12
Nordre —	250	110	26	16	-	6
Søndre Trondhjems Amt	3 020	1679	240	239	9	122

Omkomne paa voldsom Maade 57.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 341 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine

og disse = 100 : 55,6. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 7,9 pCt. af samtlige Fødte og 14,3 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 14,2 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 28,5 pCt. af samtlige Døde. Af de Døde paa Barselseng indeholde Lægernes Beretninger Oplysning om Dødsaaarsagerne hos 10, alle døde af Barselfeber, deraf en efter Forløsning ved Mutilation af Fostret; paa Presternes Lister opføres desuden 3 Døde paa Barselseng, der ikke omtales af Lægerne, saa at ialt 13 kunne sees at være døde paa Barselseng.

Ialt haves Opgave fra Lægerne over 586 eller 36,1 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; deraf ere 314 opgivne fra Trondhjems By og i det samlede Antal er medregnet 23 Dødsfald blandt Spedalske ved Reitgjerdets Pleiestiftelse. De hyppigste Dødsaaarsager vare: Svindsot (96), Lungebetændelse (55), Hjernebetændelse og Konvulsioner (tilsammen 46), Alderdomssvaghed (42), Nervefeber (39), Spedalskhed (37), Kræft (26), Vattersot og Morbus Brighti (25), akut Bronchit (19), Hjerneslag (18).

Veirliget var i det Hele taget koldt, Vinteren og Vaaren usædvanlig kold og langvarig, saaledes kjørtes indtil den 26de Juni de fleste Vande omkring Røros; Sommeren var kort. Korn og Potetes frøs paa flere Steder og Aaret angives fra midtre Fosen som i det Hele misligt for Landmanden.

Følgende Tabel indeholder en Sammenstilling af endel Temperaturopgaver (R.) fra Trondhjems Bys Sygehus og Røros (se næste Side).

Levemaade og hygieeniske Forholde. I Ørkedal og Guldal siges Husene at være rummelige, i sidstnævnte Distrikt benyttes dog selv hos de mere Bemidlede det samme Rum som Kjøkken, Spise- og Soveværelse; paa Hitteren ere Husene daarlige og trækfulde og Bilæggerovne bruges næsten overalt. Klædedragten anføres at være god i Røros og Guldal, medens Kvindernes Dragt i søndre Fosen angives at være uhensigtsmæssig, navnlig bruges der ikke tilstrækkeligt af Underklæder, hvilket ansees at være Aarsag til de hyppige dyspeptiske Tilstande og Menstruationsuordener (Gude). Sands for Renlighed siges at være lidet udviklet i Opdals og søndre Fosens Distrikter. Kosten omtales som god fra Ørkedal, som uhensigtsmæssig eller ensformig fra Guldal og søndre Fosen; til Grød bruges ofte frossent Korn i endel af Røros og Guldal; Hyllekager (temmelig raa Kager af

Maaned.	Trondhjem.			Røros.		
	Middel.	Høiest.	Lavest.	Middel.	Høiest.	Lavest.
Januar . .	7,85	10	18 ⁰	omtr. ÷ 19 ⁰	4 ⁰	under *) ÷ 32 ⁰
Februar . .	1,13	5	5		3,5	19
Marts . .	1,64	9	15		4	25
April . .	2,59	7,5	6			15
Mai . .	4,47	12,5	3			
Juni . .	8,92	19	3,5			
Juli . .	11,11	22	4,5		19	
August . .	12,38	20	8			
September . .	10,28	15	3			
Oktober . .	4,61	10	3			
November . .	2,39	7	3			
December . .	3,64	4,5	15			29
Hele Aaret	3,54	22	18			÷

*) den 21de—23de Januar fros Kviksølvet hver Aften.

Byg- og Rugmel blandede og stegte mellem 2 varme Stene) ere en almindelig Spise i Guldal og søndre Fosen; i det sidstnævnte Distrikt benyttes Melkespiser sjældent, da Kjørene ofte ikke give Melk den største Del af Aaret (Gude). Gammelt salt Kjød og Flesk bruges meget i Guldalen, ligeledes saltet Fisk baade her og i søndre Fosen, derimod sjældnere fersk Fisk. Nydelse af spirituøse Drikke i Overmaal siges at være sjelden i Selbo, Røros, Guldal, Opdal, Ørkedal og søndre Fosen. Misbrug af Kaffe omtales fra Guldal.

Fattigsygepleien. I Trondhjem behandledes af Byens 3 Fattiglæger tilsammen 1517 fattige Syge, paa Byens Sygehus indlagdes 236 fattige Syge. Opgave over Antallet af Syge, behandlede for Fattigvæsenets Regning, haves fra følgende Lægedistrikter: Selbo 22 (Udgiften til Medicin beløb sig til 9 Spd. 17 Skill.), Guldal 101 (i 2det Halvaar), Opdal 38, søndre Fosen 297, midtre Fosen 54 (deraf 30 af en i Rissens Herred boende Privatlæge), nordre Fosen 16.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i Trondhjem 9, i Strindes Distrikt 6, nemlig to i Leinstranden, et i hvert af de øvrige Herreder, i Selbo 2, i Røros 4, to i hvert Herred, i Guldals 7, et i hvert Herred, i Opdals 1 i Herredet af samme Navn, i Ørkedals 7, et i Rennebu og to i hvert af de øvrige Herreder, i søndre Fosens 3, to i Hitteren, et i Hevne, i midtre Fosens Herreder til-

sammen 5, i nordre Fosens 4, to i hvert Herred. I Trondhjem blev der af Sundhedskommissionen foretaget et Eftersyn af Bondelogier og Slagterierne, forøvrigt vare paa-klagede sanitære Misligheder Gjenstand for Forhandlingerne. Betænkning i Anledning af Kvaksalverlovgivningen blev gennemgaaet i Sundhedskommissionerne i Strindes, Selbos, Guldals, Opdals, Ørkedals og de 3 Fosens Lægedistrikter. Forslag til Sundhedsforskrifter bleve diskuteret i midtre og nordre Fosen, samt forkastede i Opdals Herred. Forøvrigt nævnes som Gjenstand for Forhandlinger eller Foredrag Spedalskhed, Fnat og Skurv i Strindes Distrikt, de almindeligt herskende Sygdomme, Skadeligheden af hyppige Aareladninger i Røros Distrikt, Ansættelse af flere Jordemødre i søndre Fosen o. s. v. Alle Medlemmer af Kommunerepresentationen sees at være indtraadte i Sundhedskommissionerne i Selbos og Ørkedals Distrikter, Aalens Herred af Røros Distrikt og i Rennebu samt i søndre Fosen; i Røros og Opdals Herreder bestaa Sundhedskommissionerne af endel valgte Medlemmer. I Aarets Løb erholdt Sundhedsforskrifterne for Meldal, Ørkedalsøren og Svorkmo af Ørkedals Herred, for samme Herred forøvrigt, for Børsøren og Viggen af Børsens Herred, for samme Herred forøvrigt, for Ørlandet og for Rissen kongelig Approbation. I Trondhjem bleve 5 Emigrantskibe visiterede.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Trondhjems Stadsfysikat	185
i Strindes Distrikt . . .	126
i Selbos — . . .	67
i Røros — . . .	102
i Guldals — . . .	134
i Opdals — . . .	20
i Ørkedals — . . .	168
i søndre Fosens Distrikt	308
i midtre — —	96
i nordre — —	276

tilsammen 1482

(i foregaaende Aar udgjorde Antallet 4994). I følgende Vaccinationskredse blev der ikke foretaget Vaccination: i Budviken af Strindes Distrikt, fordi Ingen mødte frem; i Aalen af Røros Distrikt, fordi Hjelpevaccinatricen var reist til Amerika; i Holtaalen, Singasaas og Soknedalen af Guldals Distrikt paa Grund af Hjelpevaccinatørens Død; i Børsen af Ørkedals Distrikt og i Opdals Herred paa Grund af den omfattende Vaccination i det foregaaende Aar; i Bjugn og Ørlandet af midtre Fosen heller ikke, da der ialmindelighed kun vaccineres hvert andet Aar. I Trondhjem udførtes Vaccinationen af den som offentlig

Vaccinator ansatte Læge; i Selbo vaccinerer Distriktslægen i en Kreds.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 10 Syns- eller Obduktionsforretninger, nemlig to over Mænd, der havde aflivet sig ved Hængning, en over en Mand, der døde under et Slagsmaal i beruset Tilstand af Apoplexi, en over en formentlig af akut Alkoholforgiftning død Mand, to over Mænd, der vare fundne i Søen og antoges døde ved Drukning, en over Liget af et fra Søen iland-drevet nyfødt Barn, to over dødfødte Fostre, en over et nyfødt Barn, der antoges at være kvalt af Moderen. 13 Undersøgelser og Erklæringer, nemlig en i Anledning af Spørgsmaal om nylig forudgaaet Fødsel, en over en Pige, der havde født i Dølgmaal, samt en over endel brændte Ben, der antoges at have tilhørt det af hende opbrændte Foster, sex i Anledning af Helbredstilstand, en over en fjantet, besvangret Kvindes mentale Tilstand, en over en til Forhør indkaldt Persons Sindstilstand, to i Justitssager uden nærmere Opgave over Foranledningen. Desuden har Stadsfysikus i Trondhjem 2 Gange assisteret ved Forhør. Ialt 25 retsmedicinske Forretninger, hvoraf 18 i Trondhjems By, 2 i Guldalen, 2 i søndre Fosen, 1 i hvert af Distrikterne Strinde, Selbo og midtre Fosen.

Af **Sindssyge** forsørgede Trondhjems Kommune ved Aarets Udgang: paa det derværende Sindssygeasyl 8, paa Gaustads Asyl 1, udsatte i Byen 9, paa Landet 42, tilsammen 60. I Landdistrikterne forsørge-

	for Amts- kommunens Regn.	for Fattig- væsenets Regn.
i Strinde . . .	16	1
i Selbo . . .	4	-
i Røros . . .	10	5
i Guldal . . .	25,	(hvoraf 3 paa Trond- hjems Asyl).
i Opdal . . .	12	
i Ørkedal . . .	8	
i søndre Fosen .	5	
i midtre — .	6	
i nordre — .	13	

tilsammen for Amtskommu-

nens Regning 99 Sindssyge.

Distriktslægen i Selbo, Røros, søndre og midtre Fosen omtale i Aarets Løb at have tilseet de Sindssyge inden sit Distrikt.

Sygehuse. Paa Trondhjems kommunale Sygehus indkom 680 Syge, der lede af følgende Sygdomme:

Febre (exanthematiske og andre)	87
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulations- organerne	60
Kroniske do. i . . . do.	17
Sygdomme i Nervesystemet	41
Sindssygdomme	12
Akute Sygdomme i Fordøjelsesapparatet . . .	10
Kroniske do. i . . . do.	7
Nyresygdomme og Vatersot	9
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme	13
Kronisk Rheumatisme	6
Læsioner	35
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	37
Kræftagtige Sygdomme og Svalster overhovedet	6
Dannelsesfeil	1
Ben- og Ledsygdomme	12
Chirurgisk Sygdom i Cirkulationsorganerne	1
Øiensygdomme	11
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiené og Kjønsor- ganerne	11
Veneriske Sygdomme:	
Syphilis	145
Gonorrhoe og Urethrit	60
Epididymit, Orchit	11
Excoriationes Genitalium og Condylomer . .	16
Hudsygdomme	65
Forstilt Sygdom	3
Forskjellige andre Sygdomme	4

680

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten. Om Belægget paa Reitgjerdets Pleiestiftelse for Spedalske er Oplysning meddelt ovenfor. Paa Sygestuerne i Trondhjems Fæstnings Strafanstalt laa 10*) tilbage fra det foregaaende Aar, 37 indkom; af de tilsammen 47 Behandlede udskreves 37 helbredede, 1 uhelbredet, 3 døde og 6 laa tilbage ved Aarets Udgang; Behandlingsdagens Antal udgjorde 2 802 eller 68,3 for hver Udskreven; udenfor Sygestuerne behandledes 132 Sygdomstilfælde blandt Fangerne, 16 blandt Betjente og deres Familier; Udgiften til Medicin udgjorde 68 Spd. Paa Sygestuerne i Trondhjems Tugthus laa 8 tilbage fra det foregaaende Aar, 144 indkom; af de tilsammen 152 Behandlede udgik 137 helbredede, 1 i Bedring, 1 uhelbredet, 4 døde og 9 laa tilbage ved Aarets Udgang; Behandlingsdagens Antal udgjorde 4 618 eller 32,3 for hver Udskreven; udenfor Sygestuerne behandles blandt Fangerne 254 og blandt Opsynspersonalet 14 Sygdomstilfælde; Udgiften til Medicin beløb sig til 174

*) Ifølge det foregaaende Aars Sygeliste 9.

Spd. 34 Sk. Paa Røros findes et Sygehus for Værkets Arbeidere, der kan optage indtil 12 Syge ad Gangen.

Af **Badeindretninger** omtales fra Trondhjem, foruden Sygehusets Badeindretning, 2 Søbadehuse samt 1 Damp-, Douche- og Karbadeindretning, fra Røros 1 privat Styrtebadeindretning.

Amtets 5 **Apotheker**, nemlig 3 i Trondhjem, 1 paa Røros og 1 paa Ørkedalsøren, visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden Apothekeren, ved Svaneapotheket i Trondhjem af 2 examinerede Medhjelpere og 3 Disciple, ved Løveapotheket af 2 examinerede Medhjelpere og 2 Disciple, ved Hjorteapotheket af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple, ved Røros Apothek af 1 Medhjælper og 1 Discipel, ved Ørkedalsørens af 1 Medhjælper og 1 Discipel. En Medhjælperprøve afholdtes i Trondhjem.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Trondhjems Stadsfysikat: 12 Læger foruden Distriktslægen i Strinde, 3 Tandlæger, 10 Jordemødre.
2. Strindes Distrikt: 1 Læge, nemlig Distriktslægen,

der var bosat i Trondhjem, 3 ansatte Jordemødre, 5 Hjelpevaccinatører.

3. Selbos Distrikt: 1 Læge, bosat i Selbos Hovedsogn, 1 Jordemoder, 2 Hjelpevaccinatører.
4. Røros Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen og en Værkslæge, begge bosatte paa Røros, 1 Jordemoder, 3 Hjelpevaccinatører.
5. Guldals Distrikt: 1 Læge, bosat i Melhus, 2 Jordemødre, 6 Hjelpevaccinatører og 2 ledige Poster.
6. Opdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Opdal, 2 Jordemødre, 4 Hjelpevaccinatører.
7. Ørkedals Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen og en Privatlæge, begge bosatte i Ørkedal, 4 Jordemødre, 4 Hjelpevaccinatører.
8. Søndre Fosens Distrikt: 1 Læge, bosat i Hitteren, 2 Jordemødre, 5 Hjelpevaccinatører.
9. Midtre Fosens Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, bosat i Ørlandet, og en Privatlæge i Rissens Herred, 2 Jordemødre, 4 Hjelpevaccinatører.
10. Nordre Fosens Distrikt: 1 Læge, bosat i Bjørnør, 1 Jordemoder, 5 Hjelpevaccinatører.

XVII. Nordre Trondhjems Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 178,40 norske Kvadratmile og som ved Folketællingen den 31te December 1865 havde 82 489 Indbyggere, er inddelt i 7 Lægedistrikter, nemlig:

1. Stjørdals Distrikt (15,4 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne nedre Stjørdal . . . med 7 282 Indbyggere,
øvre — . . . - 5 270 —
tilsammen 12 552 Indbyggere.
2. Frostens Distrikt (4,6 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Frostens med 3 064 Indbyggere.
Aasen - 1 976 —
Lexvigen - 3 091 —
tilsammen 8 131 Indbyggere.
3. Levangers Distrikt (15,4 n. □ M.), indbefattende:
Kjøbstaden Levanger . . . med 1 017 Indbyggere.
Herrederne Levanger . . . - 2 290 —
Lateris 3 307 Indbyggere.

Transport	3 307 Indbyggere.
Skogn.	- 3 786 —
Verdal	- 6 713 —

tilsammen 13 806 Indbyggere.

4. Inderøens Distrikt (17,4 n. □ M.), indbefattende:
Herrederne Ytterøen med 1 499 Indbyggere,
Mosviken og Veran. - 2 949 —
Inderøen - 5 428 —
Sparbu - 4 641 —
tilsammen 14 517 Indbyggere.
5. Stenkjærs Distrikt (49 n. □ M.), indbefattende:
Ladestedet Stenkjær . . . med 1 150 Indbyggere.
Herrederne Stod - 3 471 —
Snaasen - 3 250 —
Beitstaden - 5 018 —
tilsammen 12 889 Indbyggere.
6. Indre Namdals Distrikt (63,8 n. □ M.), indbefattende:

Ladestedet Namsos	med 1 189 Indbyggere,
Herrederne Namsos	- 2 031 —
Overhalvden	- 2 593 —
Grong	- 3 338 —
Fosnæs	- 4 127 —

tilsammen 13 278 Indbyggere.

7. Ytre Namdals Distrikt (12,8 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kolvereid og Fol-	
dereid	med 2 388 Indbyggere,
Nærø	- 3 226 —
Lekø	- 1 702 —

tilsammen 7 316 Indbyggere.

Sundhedstilstanden skildres fra hele Amtet som god, fra Stjørdals, Levangers, Stenkjærs og indre Namdals Distrikter som meget bedre end i de nærmest foregaaende Aar. Sygeligheden var størst i 1ste Halvaar, da Lungebetændelser og Catarrher vare temmelig udbredte i flere Lægedistrikter.

Dødeligheden var ringe og udgjorde 12,6 af hvert Tusinde Mennesker, som levede ved Aarets Midte (82 164).

De Dødes Antal beløb sig til 1 035, hvilket er 20 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 1 294, 24,3 pCt. mindre end i 1865, da der døde 1 367, og 24,6 pCt. mindre end det gennemsnitlige Antal Døde i Fem-aaret 1861—65, som udgjorde 1 372.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel.

	Hele Aaret.			Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde	Tiden er opgivet for												
Nervefeber	175	14	172	24	10	18	23	18	12	10	9	4	13	17	14
Simpel Feber	54	-	16	1	-	3	-	1	2	1	3	1	2	1	1
Barsel-feber	16	2	15	3	2	-	2	1	2	1	-	-	1	1	2
Vandkopper	41	1	35	2	-	-	-	-	9	7	5	5	5	2	-
Skarlagensfeber	46	7	45	4	9	9	4	8	4	1	2	4	-	-	-
Rosen	16	2	8	1	1	-	2	-	-	1	1	-	-	2	-
Kighoste	11	1	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	4	5
Diphtherisk Svælgbetændelse	76	9	76	4	9	13	13	5	1	5	5	4	6	4	7
Strubehoste	3	3	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	-
Akut Bronchit.	216	3	109	25	16	15	5	6	6	3	2	2	8	9	12
Andre catarrhalske Tilfælde	204	-	89	28	18	7	1	4	4	2	3	4	8	5	5
Lungebetændelse	256	24	249	40	39	21	29	45	30	11	6	3	8	10	7
Pleurit	6	-	3	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-
Gigtfeber	35	-	29	6	5	3	2	3	2	-	2	1	-	4	1
Diarrhoe (akut) & Chol. nost.	217	5	180	32	11	16	23	6	8	25	37	4	6	3	9
Blodgang	16	-	16	7	-	-	-	-	-	2	-	4	1	2	-
Skjørbug	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	1 392	71	1 056	178	120	105	105	98	81	69	76	36	60	65	63

Af Nervefeber opgives:

fra Stjørdals Lægedistrikt	41	behl. Tilf. med	5 Dødsf.,
- Frostens	18	—	- 2 —
- Levangers	37	—	- 3 —
- Inderøens	68	—	- 3 —
- indre Namdals	8	—	- 1 —
- ytre	3	—	- - —

tilsammen 175 behl. Tilf. med 14 Dødsf.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 235 behandlede Tilfælde, af hvilke 16 endte dødeligt, og ialt 18 Dødsfald). Sygdommen forekom dels med spredte Tilfælde, dels i

smaa begrændsede Epidemier; i Skogns Herred viste den sig i de sidste 3 Maaneder af Aaret paa 3 Gaarde, hvis Beboere næsten samtlige angrebes. Et Par Gange bragtes den gennem Friske fra de angrebne Huse til langt bortliggende Gaarde; men ved streng Overholdelse af de nødvendige sanitære Forholdsregler og ved at isolere de Syge saavidt muligt, lykkedes det i det Væsentlige at indskrænke Sygdommen til de oprindeligt angrebne Gaarde (W. Dietrichson). I Inderøens Distrikt iagttoges et Par mindre Epidemier, af hvilke en var en Fortsættelse fra det foregaaende Aar og endte i Marts d. A. Af simpel

Feber opføres 14 behandlede Tilfælde fra Levangers, 34 fra Inderøens, 3 fra Stenkjærs, 2 fra indre og 1 fra ytre Namdals Distrikt, tilsammen 54 behandlede Tilfælde.

Af **Barselfeber** opgives:

fra Stjørdals Distrikt	2 behl. Tilfælde med	- Dødsfald,
- Levangers —	2 —	- - —
- Inderøens —	5 —	- - —
- Stenkjærs —	3 —	- - —
- indre Namdals Dist. 3	—	- 1 -
- ytre —	1 —	- 1 —

tilsammen 16 behl. Tilfælde med 2 Dødsfald.

Fra Inderøens Distrikt omtales 1 Tilfælde af Barselkrampe, der helbrededes.

Af **Børnekopper** nævnes et Dødsfald hos et Spædbarn i ytre Namdals Distrikt; i Anledning af Sygdommen besluttede Lekø Sundhedskommission, at Revaccination skulde fremmes for offentlig Regning; ialt revaccineredes her 57.

Vandkopper omtales fra Levangers (12 behandlede Tilfælde), Inderøens, Stenkjærs (21 beh. Tilfælde med 1 Dødsfald), indre og ytre Namdals Distrikter. Hos et Spædbarn, hvor Sygdommen endte dødeligt, var den kompliceret med Bronchit og Konvulsioner (Thome).

Af **Skarlagensfeber** opføres:

fra Frostens Lægedistrikt	15 behl. Tilfælde med	2 Dødsf.,
- Levangers —	5 —	- - —
- Inderøens —	4 —	- 1 —
- indre Namdals —	22 —	- 4 —

tilsammen 46 behl. Tilfælde med 7 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opgaves 513 behandlede Tilfælde med 62 Dødsfald og ialt 63 Dødsfald). Foruden i de nævnte Distrikter siges nogle faa Tilfælde at have forekommet i Stenkjærs Distrikt. I Frostens viste det første Tilfælde af Sygdommen sig i December 1866. I Levangers Distrikt ophørte den fra de foregaaende Aar fortsatte Epidemi allerede i Januar d. A. Hydropiske Tilfælde vare ikke sjeldne som Eftersygdomme (Boye, A. S. Berg).

Af **Rosen** opgives fra Inderøen 10 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 med dødelig Udgang, fra Stenkjær 2 og fra indre Namdal 4 Tilfælde, tilsammen 16 Tilfælde med 2 Dødsfald.

Kighoste nævnes kun fra indre Namdal, hvor den i Slutningen af Aaret var temmelig udbredt i Overhalvden, faa kom under Behandling.

Diphtherisk Sælgbetændelse forekom med spredte Tilfælde. Ialt opgives:

fra Frostens Distrikt	6 behl. Tilfælde med	3 Dødsf.,
- Levangers —	14 —	- 2 —
- Inderøens —	13 —	- - —
- Stenkjærs —	3 —	- 1 —
- indre Namdals —	36 —	- 3 —
- ytre —	1 —	- - —

tilsammen 73 behl. Tilfælde med 9 Dødsf.,

desuden nævnes fra Stenkjærs Distrikt 3 ubehandlede Tilfælde uden Dødsfald. I Stjørdals Distrikt er den ikke iagttaget i de sidste 4 Aar. (I det foregaaende Aar opgaves 89 Behandlede, hvoraf 14 døde). Af **Strubehoste** opføres fra Frostens, Stenkjær og indre Namdal, fra hvert Distrikt 1 behandlet Tilfælde, alle 3 med dødelig Udgang.

Slaaes diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste sammen, saaledes som i tidligere Beretninger er skeet, have følgende Opgaver over Antallet af Angrebne og Døde af begge Sygdomme siden 1860, fra hvilket Aar Diphtherit begyndte at antage epidemisk Udbredning i Amtet:

	Behandlede.	Deraf Døde.	Ialt opgivne Dødsfald.	Dødsprocent af Behandlede.
1860	292	50	66	17,1
1861	1 124	163	186	14,5
1862	592	77	105	13,2
1863	200	25	36	12,5
1864	211	41	41	19,4
1865	117	12	12	10,3
1866	94	18	18	19,1
1867	76	12	12	15,8

Catarrhalske Sygdomme vare i flere Lægedistrikter meget hyppige i 1ste Kvartal; i Levangers og indre Namdals Distrikter optraadte de tildels under Form af Influenza; der opgives ialt fra Frostens Distrikt 15 behandlede Tilfælde, fra Levangers 69 (med 2 Dødsfald), fra Inderøens 205 (med 1 Dødsfald og desuden 3 Dødsfald uden Lægebehandling), fra Stenkjærs 86, fra indre Namdals 36, fra ytre Namdals 9, tilsammen 420 behandlede Tilfælde med 3 Dødsfald samt 3 Dødsfald uden Lægebehandling; alle Dødsfald foraarsagedes ved akut Bronchit.

Af **Lungebetændelse** opføres:

fra Frostens Distrikt	48 Behandl., af hvilke	4 døde,
- Levangers —	42 —	— 5 —
- Inderøens —	84 —	— 8 —

Lateris 174 Behandl., af hvilke 17 døde,

Transport 174 Behandl., af hvilke 17 døde.					
fra Stenkjærs Distrikt	50	—	—	2	—
- indre Namdals	—	29	—	—	5
- ytre	—	—	1	—	—

tils. af 11 Læger opført 254 Behandl., af hvilke 24 døde, desuden nævnes 2 Behandlede uden Opgave over Udfaldet fra Stenkjærs, 4 Dødsfald fra Stjørdals, samt 1 Dødsfald fra ytre Namdals Distrikt, tilsammen 5 Dødsfald uden Opgave over Antallet af Behandlede; ialt kjendes saaledes 29 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 10 Læger 261 Behandlede, af hvilke 35 døde). En Privatlæge i Stenkjær behandlede desuden for Lungebetændelse og Bronchit tilsammen i Inderøens Distrikt 30 Syge, hvoraf 1 døde, i Stenkjærs 49, hvoraf 4 døde; af disse tilsammen 5 Dødsfald ere 3 paa den senere meddelte Tabel over Dødsårsager i Riget henførte til Lungebetændelse, 2 til akut Bronchit. Lungebetændelsens Sæde opgives i 48 Tilfælde, nemlig 27 Gange i højre, 16 i venstre Lunge og 5 Gange i begge Lunger (J. C. Boye). Sygdommen havde ligesom i 1865 en mere asthenisk Karakter, saa at en inciterende Behandlingsmaade syntes mest passende; de tidligere saa almindelige og misbrugte Aareladninger formenes ved Sundhedskommissionernes gjentagne Advarsler i en ikke ringe Grad at være indskrænkede (W. Dietrichson).

Af **Pleurit** omtales 4 Tilfælde fra Levangers, 2 fra Inderøens Distrikt, tilsammen 6 uden Dødsfald.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslistor opført som Dødsårsag hos 5, tuberkuløs Meningit hos 2, af hvilke 7 Dødsfald 1 falder paa Stjørdal, 2 paa Inderøen, 2 paa Stenkjær og 2 paa ytre Namdal.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives:

fra Stjørdals Distrikt	4 behl. Tilfælde,
- Frostens	— 2 — —

Lateris 6 behl. Tilfælde,

Transport 6 behl. Tilfælde,					
- Levangers	—	18	—	—	—
- Stenkjærs	—	11	—	—	—

tilsammen 35 behl. Tilfælde uden Dødsfald,

derimod opføres 1 Dødsfald fra Inderøen, uden det tilsvarende Antal Behandlede. Kronisk Rheumatisme siges at være meget almindelig i Frostens, Levangers og indre Namdals Distrikt, samt temmelig hyppig i Stenkjærs og ytre Namdals. Ikke faa Tilfælde af organisk Hjertesygdom forekomme i Levangers Distrikt (W. Dietrichson). Tilsammen opgives 98 behandlede Tilfælde af kronisk Rheumatisme og Rheumatisme uden nærmere Betegnelse. Af 88 Syge vare 36 af Mand-, 52 af Kvindekjøn, af 77 vare 2 under, 75 over 15 Aar.

Akute gastriske Sygdomme vare ligesom i de 3 foregaaende Aar sjeldne undtagen i Inderøens og i indre Namdals Distrikter, i hvilket sidstnævnte Distrikt der i Juli og August optraadte meget hyppige og heftige Diarrhoer, i enkelte Tilfælde forbundne med blodige Udtømmer. Ialt opgives af Diarrhoe og Cholera nostras:

fra Frostens Distrikt	7 behl. Tilf. med - Dødsf.,
- Levangers	— 9 — - - —
- Inderøens	— 143 — - 2 —
- Stenkjærs	— 28 — - 2 —
- indre Namdals	— 21 — - —
- ytre	— 9 — - 1 —

tilsammen 217 behl. Tilf. med 5 Dødsf.

Af Blodgang omtales ialt 16 Tilfælde, nemlig 11 fra Levangers og 5 fra Inderøens Distrikt.

Skjorbug iagttoges hos 4 Syge i Stjørdals Distrikt.

Syphilis. Over de paa Sygehusene behandlede Tilfælde giver nedenstaaende Fortegnelse en Oversigt:

Amtssygehuset i	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Af de indkomne lede af			Udgaaede		Tilbageiggende ved Aarets Udgang			Det samlede Antal Forplejningsdage	Middeltal af Forplejningsdage for hver Udskreven*)
	ialt	Md.	Kv.	ialt	Md.	Kv.	primær Syphilis	sekundær	tertiær	helbredede	i Bedring	ialt	Md.	Kv.		
Skogn	8	2	6	35	14	21	8	24	3	41	-	2	1	1	2317	56,5
Namdals	3	2	1	3	2	1	-	2	1	5	1	-	-	-	679½	113,8
Tilsammen	11	4	7	38	16	22	8	26	4	46	1	2	1	1	2996½	

*) Tages alene Hensyn til de sekundære Tilfælde, bliver Forplejningsdagens Antal for hver Udskreven paa Skogns Sygehus 63,7, paa Namdals 92,6.

Som behandlede udenfor Sygehusene er fra Frosten opgivet 1, fra Inderøen 2, fra Stjørdal 1, tilsammen 4 Personer, hvoraf 1 Spædbarn døde af medfødt Syphilis. Disse 4 vare alle af Kvindekjøn, af 3 var 1 Barn under 15 Aar, 2 Voxne; 1 led af medfødt, 1 af sekundær og 1 af tertiær Syphilis, for 1 er Sygdommens Art ikke opgivet. Fra Frosten indsendtes 7 Syphilitiske til Sygehuset i Skogn. Saasnart nogen venerisk Syg indkommer paa dette Sygehus, undersøges saa omhyggeligt som muligt, fra hvem Smitten maa antages overført, hvorom vedkommende Sogneprest eller Distriktslæge meddeles Underretning, hvorved formentlig i mange Tilfælde Smittens videre Udbredning er bleven forebygget; oftest viser det sig dog, at Smitten skriver sig fra Trondhjem, hvor det ofte bliver umuligt at opdage dens Oprindelse (W. Dietrichson). For **Gonorrhoe** indkom paa Amtssygehuset i Skogn 8 Mænd, for Urethrit 3 Kvinder, for Balanit, Epididymit og gonorrhoeisk Øiensygdom tilsammen 3 Mænd; af privat behandlede opgives 8 Tilfælde af Gonorrhoe og Urethrit, nemlig 3 i Inderøen og 5 i indre Namdal, for 7 er Kjønnen opgivet, alle af Mandkjøn. Fra Stjørdal anføres, at Gonorrhoeer ikke ere sjældne og som oftest paadrages paa Reiser til Trondhjem (Fleischer), af de fra indre Namdal opførte Tilfælde forekom 4 hos Matroser.

For **Fnat** behandlede paa Amtssygehuset i Skogn 18, i Namdal 9 Personer. Udenfor Sygehusene behandlede i Frostens Distrikt 3, i Inderøens 83, i Stenkjærs 74, tilsammen 160. Af 128 vare 63 af Mand-, 65 af Kvindekjøn, af 153 vare 96 Børn under 15 Aar, 57 Voxne. Sygdommen siges at være i Aftagende i Frosten; i Levangers Distrikt er den ikke saa sjælden, men dog ingenlunde saa almindelig som paa mange andre Steder i Landet. Almuen benytter sig ikke saa hyppigt som ønskeligt kunde være af den gode Anledning, som Amtsformandskabets Liberalitet har aabnet den til at befries for Sygdommen ved at tilstaa enhver Uformuende, der lider af Fnat, fri Kur paa Sygehuset (W. Dietrichson). I Inderøen viser der sig mindre Ligegyldighed mod Sygdommen end tidligere, den findes næsten udelukkende i Pladserne og kommer den ind i Gaardmændenes Familier, søges der strax Raad (Nerdrum). Derimod synes Fnat i de sidste Aar at have faaet temmelig stor Udbredning i Stenkjærs og indre Namdals Distrikter, og Sygdommen siges at være meget udbredt i ytre Namdal (Kinck), den oversees ogsaa tildels som et Onde af mindre Betydning (Thome). Af **Skurv** behandlede ialt 5 nye Tilfælde, nemlig 1 paa Amtssygehuset i Skogn, 2 paa Amtssygehuset i Namdal samt 2 i Inderøen. 4 Syge vare af Mand-, 1 af Kvindekjøn,

af 2 var 1 under, 1 over 15 Aar. Sygdommen siges at forekomme meget sjælden i Levangers Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ifølge Overlægens Beretning ved Aarets Begyndelse 94; 29 kom til, hvoraf 17 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 var hjemkommen fra Stiftelse og 11 vare nye; Afgangen var 22, hvoraf 9 døde og 13 vare indlagte i Stiftelser. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa 101, hvoraf:

i Frostens Distrikt	4	i Stenkjærs Distrikt	15
i Levangers —	21	i indre Namdals —	31
i Inderøens —	1	i ytre — —	29

Paa Amtssygehuset i Namdal laa 2 tilbage fra det foregaaende Aar, 15 indkom, 8 udskreves i Bedring, 4 uhelbredede, 1 døde, 4 laa tilbage ved Aarets Udgang; Forpleiningsdagens Antal for de Udskrevne udgjorde 1 473½ Dag.

For **Kjertelsyge** behandlede i Frosten 1, i Levanger 1, i Inderøen 28, i Stenkjær 7, i ytre Namdal 2, tilsammen 39. Af 13 vare 7 af Mand-, 6 af Kvindekjøn, af 31 vare 21 under, 10 over 15 Aar. Sygdommen siges at være hyppig i Stjørdal, derimod temmelig sjælden i Stenkjær og indre Namdal.

Af **Svindst** opgives ialt 58 behandlede Tilfælde med 23 Dødsfald, nemlig fra Frostens Distrikt 6 Tilfælde og 2 Dødsfald, fra Levangers 3 Tilfælde og Dødsfald, fra Inderøens henholdsvis 22 og 7, fra Stenkjærs 16 og 5, fra indre Namdals 11 og 6. Paa Lægernes Dødslist er Sygdommen opført som Dødsårsag hos 36 eller 12,2 pCt. af samtlige af Læger opgivne Dødsårsager. (I det foregaaende Aar var Forholdet 30 af 370 opgivne Dødsårsager eller 8,1 pCt.). Forholdet mellem Døde af Svindst og samtlige opgivne Dødsårsager stiller sig i de enkelte Lægedistrikter saaledes som nedenfor anføres:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Samtlige opgivne Dødsfald.	Forhold i pCt.
Stjørdal	3	28	10,7
Frosten	2	27	7,4
Levanger	7	70	10
Inderøen	7	63	11,1
Stenkjær	6	41	14,6
Indre Namdal	6	44	13,6
Ytre —	5	21	23,8
Nordre Trondhjem Amt	36	294	12,2

For **Kræft** behandlede 26, hvoraf 13 døde. Ialt opgives 24 Dødsfald, hvoraf 1 i Frostens Distrikt, 11 i Le-

vangers (deraf 6 paa Amtssygehuset), 4 i Inderøens, 4 i Stenkjærs og 4 i indre Namdals (1 paa Amtssygehuset). Kræftens Sæde var 10 Gange i Mavesækken, 5 Gange i Livmoderen, 2 Gange i Brystkjertelen, 1 Gang i Underlivet, i Urinblæren, i Halsregionen og i Øieæblet, for 3 mangler Opgave over Sædet.

Af **Vatersot** og Brights Nyresygdom nævnes tilsammen 24 behandlede Tilfælde, hvoraf 6 endte dødeligt. Som Dødsårsag opgives disse Sygdomme for 10, af hvilke Dødsfald 1 indtraf i Stjørdals, 3 i Frostens, 1 i Levangers, 2 i Inderøens, 1 i Stenkjærs og 2 i indre Namdals Distrikt.

Blegsot omtales som temmelig sjelden i Frostens, Stenkjærs og indre Namdals Distrikter. Ialt opgives 25 behandlede Tilfælde, nemlig 1 i Levangers, 10 i Inderøens, 7 i Stenkjærs, 2 i indre Namdals og 5 i ytre Namdals Distrikt. Menstruationsuordener anføres at være sjældne i Frostens, Stenkjærs og indre Namdals Distrikter, derimod synes disse Sygdomme saavel som Uterinlidelser at være temmelig almindelige i ytre Namdal og antages væsentlig at være forårsagede af Overanstrengelse og Ondtliden under Menstruationen samt fortidlig Opstaaen efter Barselsengen (Kinck). For Hysteri behandlede 5 Læger tilsammen 13 Syge. Sygdommen siges at forekomme oftere i Namsos (Berg).

For **Kardialgi**, kronisk Gastrit og Dyspepsi behandles ialt 150 Personer, nemlig i Frostens Distrikt 13, i Levangers 6, i Inderøens 79, i Stenkjærs 20, i indre Namdals 9 og i ytre Namdals 23. Af 119 vare 62 af Mand-, 57 af Kvindekjøn, af 104 kun 1 under 15 Aar. Sygdommene omtales fra de fleste Lægedistrikter som hyppige.

Ormesygdomme betegnes som hyppige i Inderøens, Stenkjærs og indre Namdals Distrikter, almindeligst forekommer Springorm. Fra førstnævnte Distrikt opgives 26 behandlede Tilfælde.

Af **Drankergalskab** nævnes 7 Tilfælde, nemlig fra Levangers Distrikt 3, fra Inderøens 3 med 1 Dødsfald og fra Stenkjærs 1 Tilfælde. 5 af de Behandlede opgives at være Mænd.

For **Sindssygdom** indkom 2 Mænd, lidende af Melancholi, paa Skogns Sygehus, 1 udgik helbredet og 1 i Bedring. Paa Namdals Sygehus indkom 2 Mænd, 1 lidende af Melancholi og 1 af Mani, 1 udgik uhelbredet, 1 døde. Foruden de paa Sygehusene indkomne omtales 11 nye Tilfælde af Sindssygdom, nemlig 10 af Melancholi og 1 af Mani, 2 fra Frostens, 1 fra Inderøens, 5 fra Stenkjærs, 2 fra indre og 1 fra ytre Namdals Distrikt. Af 8 Syge vare 5 af Mand-, 3 af Kvindekjøn, Alderen er opgivet for 9, alle over 15 Aar. Af 5, for hvilke nærmere Oplysnin-

ger ere meddelte, indlagdes 1 i Trondhjems Asyl, 2 forkortede sit Liv ved Selvmord, 1 var helbredet og 1 uhelbredet ved Aarets Udgang. Ialt opføres 5 Sindssyge at være døde, nemlig foruden de 3 ovenfor omtalte en Idiot i Levangers Distrikt samt i Inderøens Distrikt en epileptisk Kvinde, der døde af Fractura colli femoris. I ytre Namdal behandlede 4 Tilfælde af Epilepsi.

Forgiftninger. I indre Namdal gjorde en Kvinde Ende paa sit Liv ved Stryknin. I ytre Namdal kom en voxen Kvinde under Behandling for Bid af Hugorm.

Broktilfælde synes at forekomme hyppigt i ytre Namdal; i samme Distrikt vare Conjunctiviter temmelig almindelige og om Høsten indtraf ikke faa smitsomme Tilfælde af denne Sygdom i Vigten (Kinck). I Inderøens Lægedistrikt behandlede Distriktslægen ialt 44 Tilfælde af forskellige Øiensygdomme.

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Amtssygehuset i Skogn: flere Exartikulationer af Tæer, 1 Borttagelse af Læbekræft, 1 af et Epitheliom, 1 Udrivning af en Næsepolyp, 1 Underbinding af Art. radialis, 1 Operation for Hæremund, 1 Radikaloperation for Vandbrok, 1 Reklination af Katarakt. Paa Amtssygehuset i Namdal foretoges: 1 Exartikulation af et Fingerled, 1 Borttagelse af Epitheliom, 1 af Tonsillen, 2 af Drøbelen, 1 Paracentese af Brystet, 1 af Underlivet, 1 Operation for Fistula ani, 1 Borttagelse af Øieæblet, 1 Discision af Katarakt, 1 Udtømmelse af Øiets Vandvædske. Udenfor Sygehusene nævnes som udførte: 3 Exartikulationer eller Amputationer af Fingre, 1 Borttagelse af Kræft paa Over- og Underlæben, 2 af Lipomer, 1 Paracentese af Brystet ved Empyem, 1 af Underlivet, 1 Operation for Næsepolyp, 2 for Hæremund, 1 for Vandbrok, 3 for Paraphimose. Hos 2de Børn med medfødt Atresia ani gjordes forgjæves Forsøg paa ved Operation at finde Endetarmen, og Børnene døde.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 15 Tangforløsninger; Indikationerne vare Vemangel og Vesvækkelse hos 11, Bækkensneverhed hos 1, Barselkrampe hos 1, hydrocephalisk Foster hos 1, for 1 er Indikationen ikke opgivet. Udfaldet er opgivet for 8 Koner, hvoraf 1 døde, og 14 Børn, hvoraf 5 vare dødfødte. 2 Vendinger, uden Opgave over Indikationerne, med heldigt Udfald for Konerne. Af Børnene kom 1 levende til Verden, 1 var dødfødt. 4 Perforationer paa døde Fostre, i et Tilfælde hos en 32aarig Førstefødende, der ved Lægens Ankomst havde ligget 3 Døgn i Fødselsarbejde, Livmoderen var stærkt sammentrukket og der var betydeligt Oedem i de ydre Genitalia; der indtraadte Barselkrampe, som ophørte strax efter Fostrets Udtrækning. Det lykkedes ikke at forløse den incarcerated

Moderkage, der først 3 Dage efter blev uddrevet, Konen kom sig. Den samme Kone havde en medfødt Hypertrofi af Læggene, der ved hendes Nedkomst holdt omtrent 5 Kvarter i Omfang, medens Laarene kun maalte $3\frac{1}{2}$ Kvarter i Omkreds. Af hendes 6 Sødskende skulle 2 lide af samme Sygdom, en afdød Søster skal ligeledes have haft hypertrofiske Lægge (Fleischer). I det andet Tilfælde vare Veerne uregelmæssige og uvirksomme og Konen medtaget; efter forgjæves Forsøg med Tang perforeredes Hovedet, Udfaldet var heldigt for Konen (Selmer). I det tredje Tilfælde var der Ansigtsleie med Misforhold mellem Fosterhovedet og Bækkenets Rumforholde, Veerne vare ophørte efter 7 Dages Fødselsarbeide. Konen kom sig fuldkommen, men døde henved $\frac{1}{4}$ Aar efter Forløsningen af en antagelig ved Forkjølelse paadragen Meningit (Kinck); i det fjerde Tilfælde ved Bækkensneverhed (Conjugata omkring 3") lode Skuldrene sig efter Hovedets Udtrækning ikke fremføre, hvorfor Embryotomi paabegyndtes, hvorunder Konen døde uforløst (Kinck). 2 kunstige Forløsninger af Efterbyrden. Desuden omtales et Tilfælde, hvori det ikke lykkedes at fremføre Moderkagen, Konen laa 6—7 Uger i en typhøs Febertilstand, men kom sig (Nerdrum). Ialt 23 obstetriciske Operationer, hvoraf 4 falde paa Stjørdals, 1 paa Frostens, 7 paa Levangers, 3 paa Inderøens, 2 paa Stenkjærs, 3 paa indre og 3 paa ytre Namdals Lægedistrikt.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar	paa Barselseng	
Stjørdal	328	160	33	18	2	21
Frosten	243	109	24	15	-	10
Levanger	372	183	26	10	1	16
Inderøen	374	200	37	21	1	11
Stenkjær	281	147	13	27	-	11
Indre Namdal	373	148	23	15	1	11
Ytre —	192	88	19	9	4	13
Nordre Trondhjems Amt	2 163	1 035	175	115	9	93

Omkomne paa voldsom Maade 48.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 128 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 47,9. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 8,1 pCt. af de Fødte og 16,9 pCt. af samtlige Døde. Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 11,1 pCt. og Antallet af Døde under 15 Aar 28 pCt. af samtlige Døde. Foruden de 9, der ifølge Preste-

listerne døde paa Barselseng, indeholde Lægernes Beretninger desuden Oplysning om 1 død Barselkone, altsaa ialt 10 døde paa Barselseng; for 5 af disse opgives Dødsarsagen af Lægerne saaledes: Barselfeber hos 2, 1 døde af Blodtab ved forliggende Moderkage, uden at Læge blev tilkaldt, 1 tre Dage efter ved Tang at være forløst med et hydrocephalisk Foster, 1 uforløst (se ovenfor under obstetriciske Operationer).

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde ialt Opgave over 294 eller 29,8 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald; de hyppigste Dødsarsager vare: Svindsot (36), Lungebetændelse (32), Kræft (24), Alderdomssvaghed (17), Nervefeber og organisk Hjertesygdom (hver 14), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 12), Vatersot og Brights Nyresygdom (tilsammen 10), Spedalskhed (9).

Veirliget skildres fra Levanger paa følgende Maade: Forskjellen mellem Gjennemsnitstemperaturen i Sommer og Vintermaanederne var betydeligt mindre end sædvanlig og følgende Overgangene mindre bratte og store; i saa Henseende maa ogsaa Veirliget have været gunstigt i sanitær Henseende, men saameget ugunstigere for Landmandens Bedrift. Det ganske ualmindeligt sildige og kolde Foraar gjorde, at Sæden først omkring Begyndelsen af Juni kunde lægges i Jorden, og den lave Sommertemperatur forsinkede Kornets Modning i den Grad, at dette endnu for største Del stod grønt, da Frosten indfandt sig Natten til 7de Oktober (W. Dietrichson). Omtrent paa samme Maade omtales Veirliget fra andre Egne af Amtet, Korn og Potetes frøs paa mange Steder, saa at Aarsvæxten gav ringe Udbytte; fra Inderøen angives Høavlen at have slaaet godt til. Sildefisket siges fra Frosten og Inderøen at have givet lidet Udbytte. Efter Opgaver fra Overlægen ved Amtssygehuset i Skogn, Distriktslægen i Stenkjær og Lægen ved Amtssygehuset i Namdal meddeles følgende Tabel over den høieste og laveste Temperatur (Réaumur) i hver Maaned. (Se omst. Side).

Levemaade og hygieeniske Forholde. Boligerne betegnes som rummelige og i det Hele taget hensigtsmæssige i Inderøens, Stenkjærs samt de indre Dele af indre og ytre Namdals Lægedistrikter, medens Vaaningshusene i Kystegnene i de 2 namdalske Distrikter samt de af Ytterøens Kisværkarbeidere beboede Boliger skildres som elendige, ofte urenlige og mangelfulde, skjønt Fattigdommen i Kystegnene i ytre Namdal paa Grund af den lettere Adgang til Fisket antagelig er mindre end i de indre

	Høiest			Lavest		
	Skogn.	Stenkjær.	Namdal.	Skogn.	Stenkjær.	Namdal.
Januar	÷ 3,5	÷ 5	÷ 4	÷ 21	÷ 20	÷ 22
Februar	+ 4	+ 3	+ 4	÷ 9	÷ 8	÷ 22
Marts	+ 6	+ 3	+ 5	÷ 12	÷ 14	÷ 19
April	+ 7,5	+ 6	+ 7	÷ 3	÷ 5	÷ 10
Mai	+ 11,5	+ 12	+ 14	÷ 3	÷ 1	÷ 4
Juni	+ 21	+ 20	+ 22	+ 2	+ 4	+ 3
Juli	+ 21	?)	+ 24	+ 5,5	?)	+ 5
August	+ 19,5	?	+ 20	+ 7,5	?	+ 7
September	+ 15	+ 13	+ 14	+ 0,5	+ 3	0
Oktober	+ 11	+ 9	+ 10	÷ 5,5	÷ 1	÷ 4
November	+ 6	+ 5	+ 5	÷ 7,5	÷ 5	÷ 6
December	+ 3	+ 3	+ 2	÷ 18	÷ 17	÷ 21
Hele Aaret	+ 21	+ 20	+ 24	÷ 21	+ 20	÷ 22

Gjennemsnit af Thermometerstanden for Aaret bliver i Skogn + 2,4° R., hvilket er 1,4° lavere end for det foregaaende Aar (+ 3,8°).

*) Ikke observeret paa Grund af Fraværelse.

Fjordegne (Kinck). Klædedragten omtales som hensigtsmæssig fra Inderøen; Sands for Renlighed siges at være i Tiltagende i Inderøen og indre Namdal. Kosten anføres at være god i Stenkjærs Distrikt, medens Tilberedningen af Næringsmidlerne lader endel tilbage at ønske; i de indre Egne af indre Namdal er Kosten mere kraftig og i det Hele taget bedre end i Kystegnene. Drikfældighed siges at være temmelig almindelig blandt Arbejderne ved Ytterøens Kiseværk samt i Stenkjær Distrikt, medens Brændevinsdrik er i Aftagende i indre Namdal. Overdreven Nydelse af Kaffe siges at finde Sted i Stenkjærs Distrikt. I Frosten er stiftet en Forening mod Natteløberi.

Af fattige Syge behandlede:

i Stjørdals Distrikt	192	med en Udgift til Medicin af	193 Spd. 54 Skill.
i Frostens	—	83 - Do.	30 — 7 —
i Levangers	—	112	
i Inderøens	—	159	
i Stenkjærs	—	139	
i indre Namdals	—	31	
i ytre	—	44 - Do.	26 — 92 —

tilsammen 760 Syge.

Af de i Frosten behandlede Syge vedkom 22 Trondhjems Fattigvæsen. Ved Ytterøens Værk er antagen en egen Læge, der behandler Værkets syge Arbejdere, i Sparbu, Stod og Beitstaden haves privat ansat Fattiglæge,

i Overhalvden tilsees de fattige Syge af Namdals Amtssygehuslæge, forøvrigt behandles de fattige Syge af Distriktslægerne. Jordemødre benyttes overalt, undtagen i ytre Namdal, ved de fleste Fødsler, hvor ikke Adgangen til dem er for besværlig; i Levangers Distrikt benytter Almuen sig vel ogsaa af uautoriserede Fødsels-hjelpersker, dog synes den i de senere Aar mere og mere at indse, at den Hjælp, som de ved deres Uddannelse og deres rigere Erfaring kyndigere Jordemødre kunne byde, er at foretrække (W. Dietrichson).

Af Møder i Sundhedskommissionerne afholdtes: i Stjørdals Distrikt 3, nemlig to i nedre, et i øvre Stjørdal; i Frostens Distrikt 11, nemlig fire i Frosten, tre i Aasen, fire i Lexvigen; i Levangers Distrikt 7, nemlig to i Levangers Herred, tre i Skogn, to i Værdal; i Inderøen 4, et i hvert Herred; i Stenkjær 10, nemlig to i Ladestedet Stenkjær, tre i Stod, tre i Snaasen, to i Beitstaden; i indre Namdal 9, nemlig et i Ladestedet Namsos, to i hvert af Herrederne; i ytre Namdal 3, et i hvert Herred. I Sundhedskommissionernes Sammensætning sees ingen Forandring at være skeet. Betænkning angaaende Kvaksalverlovgivningen afgaves i de fleste Sundhedskommissioner. Lister over Spedalske gennemgikkes i Frostens, Inderøens og Stenkjærs Distrikt, samt Nærø og Kolvereids Herreder af ytre Namdals Distrikt. Forøvrigt forhandles om Sundhedstilstanden i Frostens, Levangers og Inderøens Distrikter samt i Stods Herred og i Ladestedet

Stenkjær, om herskende Epidemier i Levangers og Inderøens Distrikter, om Fnat i Inderøen. I indre Namdal overværes Møderne af et stort Antal Tilhørere foruden de faste Medlemmer. Sundhedsforskrifter for øvre Stjørdals Herred erholdt i dette Aar kongelig Approbation. En Beretning af Distriktslæge W. Dietrichson om Sundhedskommissionernes Virksomhed i Levangers Lægedistrikt findes indtaget i Anhanget.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Stjørdals Distrikt	105
i Frostens —	152
i Levangers —	105
i Inderøens —	37
i Stenkjærs —	114
i indre Namdals —	168
i ytre — —	290

tilsammen 971

Paa følgende Steder blev enten Ingen eller meget faa vaccinerede, væsentligt fordi Vaccinationen blev udøvet i saa stor Udstrækning i det foregaaende Aar: i øvre Stjørdal, Levangers Distrikt, Inderøen, hvor der ialmindelighed kun vaccineres hvert 2det Aar, i Aas Sogn af Beitstaden og Snaasenliden i Stenkjærs Distrikt, i flere Kredse i indre Namdal samt Foldereid i ytre Namdal.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 1 Syns- og Obduktionsforretning over et nyfødt Barn, der antoges kvalt. 8 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf tre om Helbredsforfatning i Anledning af idømt Vand- og Brødsstraf, en angaaende en Fanges mentale Tilstand, en angaaende tilføjet Legemsskade, en om en ved et Tilfælde foraarsaget Legemsbeskadigelse, en om en for Barnefødsel i Dølgmaal mistænkt Kvinde, en angaaende en 3 Aar gammel Pige, med hvem der var forsøgt at pleie legemlig Omgang.

Over Antallet af **Sindssyge**, der vare under offentlig Forsørgelse, er meddelt følgende Opgaver: i Stjørdals Distrikt forpleiedes ved Aarets Udgang 15 for Amtskommunens Regning, i Frostens 21, i Levangers 12 for Amtskommunens Regning (hvoraf 4 paa Trondhjems Asyl), 7 for Fattigvæsenets Regning. De Sindssyges Behandling og Forpleining synes forsvarlig; de behandles antagelig overalt med Kjærlighed og Mildhed og der er neppe nogen Ulykkelig, der vækker den Medfølelse som netop disse (W. Dietrichson); i Inderøens Distrikt 24 for Amtskommunens, 53 tilsammen for Fattigvæsenets og privat Regning. I Stenkjærs 21 for Amtskommunens Regning, hvoraf 15 bleve tilseede; deres Forpleining var idethele taalelig god, enkelte Misligheder bleve saavidt muligt ret-

tede, kun en af de Sindssyge holdtes paa Grund af Urolighed af og til i et eget Aflukke (Thome); i indre Namdal 14 for Amtskommunens, 10 for Fattigvæsenets Regning; i ytre Namdal 10 for Amtskommunens Regning; af Fattigvæsenets Sindssyge tilsaas 1. Foranstaaende Opgaver omfatte et Antal af 188 Sindssyge, af hvilke 117 forsørgedes med Bidrag af Amtskommunen.

Sygehuse. Følgende Liste giver en Oversigt over de paa Sygehusene indkomne Tilfælde:

	Amtssyge- huset i Skogn.	Amtssyge- huset i Namdalen.
Febre	6	7
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	12	10
Kroniske — — — — —	11	10
Sygdomme i Nervesystemet, Sinds- sygdomme	31	19
Akute Sygdomme i Fordøielsesappa- ratet	10	1
Kroniske — — — — —	-	6
Uterinsygdomme, Menstruationsano- malier, Barselsygdom	3	4
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	5	5
Blodsygdomme, Alderdomssvaghed	1	1
Kronisk eller afebril Rheumatisme	6	7
Læsioner	23	17
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	35	10
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	10	4
Dannelsesfeil	1	-
Ben- og Ledsygdomme	7	6
Chirurg. Sygdomme i Aaresystemet	2	2
Øiensygdomme	7	6
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og de mandlige Kjønsgorganer	6	2
Syphilis, Bubo	35	3
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	12	-
Epididymit, Orchit	4	-
Spedalskhed	-	15
Hudsygdomme	35	16
Forskjellige andre Sygdomme	3	5
Friske til Pleie for Syge	-	2
tilsammen	265	158

Forøvrigt henvises til Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** omtales, foruden Sygehusets i Namdal, 2 private Styrt-, Damp- og Douchbadindretninger i Stjørdal, 1 Damp- og Karbadindretning i Namsos og 1 Badehus i ytre Namdal.

Amtets 3 **Apotheker**, i Levanger, Stenkjær og Namsos, fandtes ved Visitationen i god Orden. Personalet bestod, foruden af Apothekerne, i Levanger af 1 Medhjælper og 2 Disciple, i Stenkjær af 1 examineret Medhjælper og 1 Discipel, i Namsos af 1 Medhjælper og 1 Discipel.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Stjørdals Distrikt: 1 Læge, bosat i nedre Stjørdal. 2 ansatte Jordemødre (samt 1 Post ledig); 2 Hjelpevaccinatører.
2. Frostens Distrikt: 1 Læge, bosat i Frosten. 4 Jordemødre, hvoraf tre ansatte (samt 1 Post ledig); 3 Hjelpevaccinatører.
3. Levangers Distrikt: 4 Læger, hvoraf to, nemlig Distriktslægen og en Læge uden praktisk Virksomhed, i

Levanger, en Sygehuslæge i Skogn og en Læge, der var bortreist den største Del af Aaret, i Verdalen. 4 ansatte Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

4. Inderøens Distrikt: 2 Læger, nemlig Distriktslægen, bosat i Inderøen, og en Værkslæge ved Ytterøens Kiseværk. 5 Jordemødre; 10 Hjelpevaccinatører.
5. Stenkjærs Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Stod og en i Stenkjær. 6 Jordemødre, hvoraf fire ansatte; 8 Hjelpevaccinatører.
6. Indre Namdals Distrikt: 2 Læger, hvoraf en i Namsos og en ved Sygehuset i Overhalvden. 4 Jordemødre (samt 1 Post ledig); 8 Hjelpevaccinatører.
7. Ytre Namdals Distrikt: 1 Læge, bosat i Nærø. 4 ansatte Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatører.

XVIII. Nordlands Amt.

Amtet, hvis Fladeindhold udgjør 297,⁵⁹ norske Kvadratmile, havde den 31te December 1865 89 668 Indbyggere; det er inddelt i 13 Lægedistrikter, nemlig:

1. Brønø Distrikt (18,⁸⁸ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Bindalen	med	1 920 Indb.
Brønø	-	5 318 —
Vegø	-	1 518 —
		tilsammen 8 756 Indb.

2. Alstahougs Distrikt (9,⁹⁰ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Tjøtø	med	2 781 Indb.
Alstadhoug	-	3 280 —
Herø	-	2 438 —
		tilsammen 8 499 Indb.

3. Vefsens Distrikt (55,³⁶ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Vefsen	med	5 051 Indb.
Hatfjelddal	-	921 —
		tilsammen 5 972 Indb.

4. Ranens Distrikt (39,⁶⁹ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Nesne	med	3 899 Indb.
Hemnes	-	3 922 —
Mo	-	3 829 —
		tilsammen 11 650 Indb.

5. Lurø Distrikt (18,¹⁸ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lurø	med	1 843 Indb.
Rødø	-	3 993 —
		tilsammen 5 836 Indb.

6. Bodø Distrikt (18,⁶⁷ n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Bodø	med	519 Indb.
Herrederne Gildeskaal	-	2 375 —
Beieren	-	1 164 —
Bodø	-	3 042 —
og af Folden: Kjæringø		
Annex	-	431 —
		tilsammen 7 531 Indb.

7. Skjærstads Distrikt (41,⁹³ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Saltdalen	med	1 971 Indb.
Skjærstad	-	3 353 —
og af Folden: Sør-		
folden	-	1 569 —
		tilsammen 6 893 Indb.

8. Stegens Distrikt (18,⁸¹ n. □ M.), indbefattende:

Herrederne af Folden: Nordfolden	med	1 045 Indb.
Stegen	-	2 625 —
Hammerø	-	2 285 —
		tilsammen 5 955 Indb.

9. Lødingens Distrikt (46,01 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Lødingen	med	3 466 Indb.
Ofoten	-	3 646 —

tilsammen 7 112 Indb.

10. Vestlofotens Distrikt (6,41 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Værø	med	435 Indb.
Flakstad	-	1 543 —
Buksnæs	-	2 532 —
Borge (undtagen Valberg Annex)	-	1 910 —

tilsammen 6 420 Indb.

11. Østlofotens Distrikt (3,88 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Af Borge: Valberg Annex

	med	438 Indb.
Vaagen	-	2 667 —
Gimsø	-	987 —

tilsammen 4 092 Indb.

12. Hadsels Distrikt (7,39 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Hadsel	med	3 728 Indb.
Bø	-	2 200 —

tilsammen 5 928 Indb.

13. Sortlands Distrikt (12,48 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Sortland	med	1 497 Indb.
Øxnæs	-	1 879 —
Dvergberg	-	1 648 —

tilsammen 5 024 Indb.

Sundhedstilstanden betegnes i Almindelighed som god, i Alstahougs, Østlofotens og Sortlands Distrikter endog som meget god. Af vigtigere epidemiske Sygdomme forekom Nervefeber i de fleste Distrikter; Kighoste, Børnekopper, Skarlagensfeber og Diphtherit vare dels sjældnere end Aaret forud, dels ikke meget hyppige.

Dødeligheden var liden; den udgjorde 16,2 af hvert Tusinde af Folkemængden i Aarets Midte (omtrent 90 947).

De Dødes Antal beløb sig til 1 473, hvilket er 1,7 pCt. mere end i det foregaaende Aar, da der døde 1 448, 12,9 pCt. mere end i 1865, da der døde 1 304, men 11,3 pCt. mindre end det gjennensnitlige aarlige Antal Døde i Fem-aaret 1861—65, der udgjorde 1 660.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde** bidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde													
Nervefeber	414	34	357	21	28	13	51	67	51	46	18	21	18	6	17
Simpel Feber	47	-	46	4	4	5	7	5	2	1	-	3	4	6	5
Barselfeber	24	10	19	1	-	3	2	1	2	2	2	1	3	1	1
Børnekopper	11	-	11	-	8	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-
Vandkopper	12	-	12	-	-	-	-	-	-	-	5	-	2	-	5
Skarlagensfeber	75	17	74	4	12	18	8	12	4	7	7	-	2	-	-
Mæslinger	4	-	4	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3	-	-
Rosen	15	2	13	2	-	1	1	-	3	1	2	-	1	2	-
Kighoste	79	1	79	-	3	-	-	-	15	21	12	19	9	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	60	6	59	4	3	3	4	5	2	4	6	17	1	3	7
Strubehoste	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Catarrhalske Tilfælde	388	10	321	27	39	30	23	33	12	12	29	26	27	32	31
Lungebetændelse	78	10	59	6	7	4	6	8	14	2	3	-	1	4	4
Pleurit	31	1	27	1	2	1	3	5	-	2	8	2	1	1	1
Gigtfeber	35	2	24	2	1	2	6	1	3	2	2	1	2	1	1
Diarrhoe og Cholera nostras	143	6	130	3	4	17	10	11	12	9	15	14	14	14	7
Blodgang	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-
Skjørbug	10	-	10	1	1	-	1	-	-	2	4	1	-	-	-
Tilsammen	1 429	99	1 247	76	112	98	122	150	120	112	113	107	88	70	79

Af Nervefeber opgives:

fra Brønø Distrikt	36 behl. Tilfælde med	1 Dødsf.,
- Alstahougs —	19 —	3 —
Lateris	55 behl. Tilfælde med	4 Dødsf.,

Transport	55 behl. Tilfælde med	4 Dødsf.,
fra Vefsens Distrikt	2 —	2 —
- Ranens —	28 —	- —
Lateris	85 behl. Tilfælde med	6 Dødsf.,

Transport 85 behl. Tilfælde med 6 Dødsf.,					
- Lurø	Distrikt	3	—	-	-
- Bodø	—	73	—	-	6
- Skjærstads	—	40	—	-	4
- Stegens	—	12	—	-	2
- Lødingens	—	53	—	-	4
- Vestlofotens	—	44	—	-	5
- Østlofotens	—	51	—	-	4
- Hadsels	—	50	—	-	3
- Sortlands	—	3	—	-	-

tilsammen 414 behl. Tilfælde med 34 Dødsf.; desuden opgives fra Vestlofoten 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal Behandlede, tilsammen 35 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes 349 Behandlede, af hvilke 32 døde). Sygdommen fortsatte sig dels som Epidemi fra det foregaaende Aar i Brønø, Skjærstads og Stegens Distrikter, dels opstod den ved Smitte fra syge Fiskere, der kom hjem fra Lofots- og Finmarksfisket, saaledes i Brønø, Skjærstads og Hadsels Distrikter. Forøvrigt forekom den i smaa, til flere eller enkelte Gaarde begrændsede, Epidemier samt spredt saa godt som i samtlige Distrikter til forskellige Tider af Aaret. I Stegens Distrikt angrebes efter hverandre 7 Personer i et Hus, der nylig var opført af mindre gode Materialier, paa en vandsyg Grund og som var omgivet af moradsige Jorder med stillestaaende Vandsamlinger; Sygdommen var her meget ondartet, 2 Personer døde. Af 63 Behandlede i Bodø Distrikt vare 14 fra 1 til 10 Aar gamle, 20 fra 10 til 20 Aar, 13 fra 20 til 30 Aar, 11 fra 30 til 40 Aar, 3 fra 40 til 50 Aar, 2 fra 60 til 70 Aar. Sygdommen havde i Almindelighed den abdominelle Form, kun fra Vefsens, Lødingens, Vestlofotens og Hadsels Distrikter omtales den cerebrale Form som den fremherskende. Af simpel Feber nævnes 47 behandlede Tilfælde, hvoraf 4 fra Alstahougs, 33 fra Vefsens, 4 fra Lurø og 6 fra Stegens Distrikt.

Af Barselfeber opføres:

fra Brønø Distrikt 2 behl. Tilfælde med - Dødsf.,					
- Alstahougs	—	2	—	-	-
- Vefsens	—	2	—	-	-
- Lurø	—	1	—	-	-
- Bodø	—	1	—	-	1
- Skjærstads	—	1	—	-	1
- Lødingens	—	1	—	-	1
- Vestlofotens	—	5	—	-	3
- Østlofotens	—	4	—	-	4
- Hadsels	—	5	—	-	-

tilsammen 24 behl. Tilfælde med 10 Dødsf.; desuden opføres fra Lødingens Distrikt et ubehandlet Til-

fælde, der endte dødeligt, ialt saaledes 11 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 22 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald og ialt 10 Dødsfald). Af andre Barselsygdomme omtales fra Østlofotens Distrikt 1 Tilfælde og fra Hadsels 3 Tilfælde af Barselmani, samt fra Vestlofoten 1 Tilfælde af Phlegmasia alba dolens, der samtlige helbrededes.

For Børnekopper behandledes:

i Brønø	Distrikt	1	Angreben,
i Vestlofotens	—	4	—
i Østlofotens	—	2	—
i Hadsels	—	4	—

tilsammen 11 Angrebne, af hvilke Ingen døde.

Under Lofotfisket i Begyndelsen af Februar behandles 2 Mænd i Vestlofoten, af hvilke den ene var kommen syg fra Lyngen i Tromsø Amt, den anden fra Skjærstads Lægedistrikt, samtidigt hermed indsygnede 2 Mænd, en i Skraaven og en i Henningsvær i Østlofoten; i Hadsel viste sig ligeledes i samme Maaned 4 Tilfælde; da herved opstod Frygt for videre Udbredelse af Sygdommen, oprettedes 3 Koppelazareter i Vestlofoten, 1 Koppelazaret og 2 Isoleringslokaler i Østlofoten, Vaccination og Revaccination sættes i Gang. I Mai behandlede paa Buksnæs Sygehus i Vestlofoten 2 Tilfælde af Varioloider, hvoraf det ene var erhvervet i Finmarken, det andet var opstaaet efter Ophold i en Rorbod, hvor en af de Koppesyge i Februar havde opholdt sig. I Brønø behandlede i Juli en Mand, der havde faaet Sygdommen ved Bjørns Marked. 4 af de Syge vare Børn under 15 Aar.

Af **Vandkopper** nævnes 12 behandlede Tilfælde, nemlig 5 i Skjærstads og 7 i Østlofotens Distrikt; saavel i disse Distrikter som i Lurø Distrikt forekom fra August Maaned til Aarets Slutning mange Tilfælde af Vandkopper, der ikke kom under Lægebehandling.

Skarlagensfeber forekom mindre hyppig end i det foregaaende Aar; der opføres:

fra Alstahougs Distrikt 1 behl. Tilfælde med - Dødsf.,					
- Vefsens	—	47	—	-	15
- Bodø	—	3	—	-	-
- Vestlofotens	—	21	—	-	2
- Østlofotens	—	3	—	-	-

tilsammen 75 behl. Tilfælde med 17 Dødsf.; desuden opføres fra Alstahougs Distrikt 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal af behandlede Tilfælde samt fra Ranens Distrikt 8 af Presterne opgivne Dødsfald, tilsammen 26 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 146 Behandlede, af hvilke 7 døde, og ialt 17 Dødsfald). I

Vefsens Distrikt var Sygdommen begyndt i det foregaaende Aar og vedvarede i her omhandlede Aar til Udgangen af April; i Alstahougs Distrikt vedvarede Sygdommen som Epidemi ligeledes fra det foregaaende Aar, men herskede mest inde i Fjordene (i 1866 fornemmelig langs Havkysten); Antallet af behandlede Tilfælde er ikke opgivet. I Ranens Distrikt herskede en Epidemi, under hvilken efter Sogneprestens Opgave 8 Børn, alle under 2 Aar, døde; nærmere Oplysninger meddeles ikke. I Vestlofoten viste Sygdommen sig af og til fra Marts til Oktober i Buksnæs og Borge Herreder.

Af **Mæslinger** nævnes 1 behandlet Tilfælde i Østlofoten i Marts og 3 behandlede Tilfælde i Ranen i Oktober.

For **Kighoste** behandledes:

i Vefsens Distrikt	57	Angrebne, af hvilke	-	døde,
i Lurø	—	6	—	—
i Skjærstads	—	3	—	—
i Stegens	—	3	—	1
i Lødingens	—	10	—	—

tilsammen 79 Angrebne, af hvilke 1 døde; desuden opgives fra Bodø Distrikt 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, samt fra Ranens Distrikt af Sognepresten 8 Dødsfald hos Børn, alle under 2 Aar, der ikke havde været under Lægebehandling, ialt 10 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 170 Behandlede med 12 Døde og ialt 23 Dødsfald). I Vefsens Distrikt forekom Kighoste i Hatfeldalen i Juli og September, i Ranens Distrikt herskede Sygdommen epidemisk, men ingen Syge kom under Behandling. I Lurø Distrikt herskede en mild men meget udbredt Epidemi over hele Distriktet fra September til Aarets Udgang; i Skjærstads Distrikt fik den størst Udbredning i Folden. I samtlige ovennævnte Distrikter kom faa Angrebne under Lægebehandling.

For **Rosen** behandledes ialt 15 Personer, nemlig 1 i Brønø, 7, af hvilke 1 døde, i Vefsens, 2 i Lurø, 3 i Vestlofotens og 2, af hvilke 1 døde, i Hadsels Distrikt.

Diphtherisk Sælgbetændelse siges i de senere Aar at være bleven sjældnere; der opføres:

fra Brønø Distrikt	11	behl. Tilfælde med	-	Dødsf.,
- Ranens	—	13	—	—
- Bodø	—	4	—	—
- Skjærstads	—	5	—	2
- Stegens	—	5	—	—
- Lødingens	—	11	—	3
- Østlofotens	—	9	—	—
- Sortlands	—	2	—	1

tilsammen 60 behl. Tilfælde med 6 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes 49 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald). Fra Brønø Distrikt omtales 2 Tilfælde af Lamhed i Svælget som Følge af Sygdommen. Af **Strubehoste** opføres 1 heldigt forløbende Tilfælde i Vestlofoten samt 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde i Ranen.

Catarrhalske Sygdomme forekom hyppigere end almindeligt; i Stegens og Vestlofotens Distrikter herskede der i Januar og Februar en Epidemi af Influenza, der i sidstnævnte Distrikt begyndte saa godt som paa en og samme Dag langs Havkysten, senere viste den sig ogsaa i de indre Dele. Af catarrhalske Sygdomme opgives:

i Brønø Distrikt	16	behl. Tilfælde med	-	Dødsf.,
- Alstahougs	—	28	—	—
- Vefsens	—	25	—	2
- Ranens	—	30	—	—
- Lurø	—	3	—	1
- Bodø	—	48	—	—
- Skjærstads	—	17	—	—
- Stegens	—	23	—	—
- Lødingens	—	30	—	3
- Vestlofotens	—	98	—	3
- Østlofotens	—	47	—	1
- Hadsels	—	14	—	—
- Sortlands	—	9	—	—

tilsammen 388 behl. Tilfælde med 10 Dødsf. 9 Dødsfald foranledigedes ved akut Bronchit, 1 ved Forkjølelsesfeber. Af samtlige Tilfælde kunne 85 med 4 Dødsfald sees at have været akut Bronchit. (I det foregaaende Aar opgaves 263 behandlede Tilfælde med 6 Dødsfald).

For **Lungebetændelse** behandledes:

i Brønø Distrikt	4	Angrebne, af hvilke	-	døde,
- Alstahougs	—	9	—	—
- Bodø	—	4	—	—
- Stegens	—	4	—	2
- Lødingens	—	6	—	—
- Vestlofotens	—	18	—	2
- Østlofotens	—	26	—	4
- Hadsels	—	2	—	1
- Sortlands	—	5	—	1

tilsammen af 9 Læger 78 Angrebne, af hvilke 10 døde; desuden opgives fra Brønø Distrikt 1 dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været behandlet af Læge, ialt altsaa 11 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 11 Læger 70 Tilfælde, af hvilke 13 endte dødeligt, og ialt 15 Dødsfald).

Af **Pleurit** anføres at være behandlet:

i Brønø	Distrikt	1	Tilfælde med	-	Dødsfald,
i Ranens	—	1	—	-	1 —
i Lurø	—	4	—	-	—
i Skjærstads	—	6	—	-	—
i Stegens	—	7	—	-	—
i Lødingens	—	1	—	-	—
i Vestlofotens	—	8	—	-	—
i Hadsels	—	1	—	-	—
i Sortlands	—	2	—	-	—

tilsammen 31 Tilfælde med 1 Dødsfald.

Hjernebetændelse er paa Lægernes Dødslister opført som Dødsårsag hos 7, tuberkuløs Meningit hos 1, Kramper i Børnealderen hos 4, af hvilke tilsammen 12 Dødsfald 1 opgives fra Brønø, 1 fra Vefsens, 2 fra Skjærstads, 3 fra Vestlofotens, 4 fra Østlofotens, 1 fra Hadsels Distrikt.

Af **Gigtfeber** anmeldtes:

fra Brønø	Distrikt	4	behl. Tilfælde	med	-	Dødsf.,
- Alstahougs	—	1	—	-	-	—
- Vefsens	—	9	—	-	1	—
- Stegens	—	2	—	-	-	—
- Vestlofotens	—	8	—	-	-	—
- Østlofotens	—	4	—	-	1	—
- Hadsels	—	6	—	-	-	—
- Sortlands	—	1	—	-	-	—

tilsammen 35 behl. Tilfælde med 2 Dødsf.

Fra Bodø Distrikt opføres 24 Tilfælde og fra Østlofotens 40 Tilfælde med 1 Dødsfald af akut Rheumatisme uden nærmere Betegnelse af Arten; af de Behandlede vare 54 af Mand-, 10 af Kvindekjøn, 6 under, 58 over 15 Aar.

Kronisk Rheumatisme betegnes fra alle Distrikter som hyppig; 9 Læger behandlede tilsammen 169 Personer, af hvilke 1, i Stegens Distrikt, døde; af det hele Antal var 95 af Mand-, 74 af Kvindekjøn, og af 67 vare 2 under, 65 over 15 Aar.

Af **Cholera nostras** og **Diarrhoe** opgives:

fra Brønø	Distrikt	8	behl. Tilfælde	med	-	Dødsf.
- Alstahougs	—	20	—	-	-	—
- Vefsens	—	14	—	-	4	—
- Lurø	—	3	—	-	-	—
- Bodø	—	5	—	-	-	—
- Skjærstads	—	6	—	-	1	—
- Stegens	—	19	—	-	-	—
- Vestlofotens	—	28	—	-	1	—
- Østlofotens	—	25	—	-	-	—
- Hadsels	—	5	—	-	-	—
- Sortlands	—	10	—	-	-	—

tilsammen 143 behl. Tilfælde med 6 Dødsf.

I Alstahougs Distrikt vare flere af de behandlede Tilfælde forbundne med blodige Udtømmelser og Tenesmer, i Bodø Distrikt vare gastriske Sygdomme meget hyppige i Sommermaanederne, men kun faa Tilfælde behandlede. Af Blodgang opføres fra Lødingens Distrikt 2 behandlede Tilfælde i September.

Af **Skjærbug** anmeldes 10 behandlede Tilfælde, nemlig 5 i hvert af Vefsens og Vestlofotens Distrikter.

Veneriske Sygdomme. Følgende Tabel viser de paa Sygehusene behandlede Tilfælde af Syphilis:

	Tilbageliggende fra det foregaaende Aar.			Indkomne.			Af de indkomne Tilfælde vare			Udskrevne helbredede.	Tilbageliggende ved Aarets Udgang			Det samlede Antal Forplejningsdage for hver Udskreven.	Det gennemsnitl. Antal Forplejningsdage for hver Udskreven.
	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	primære	sekundære	tertiære		Tils.	Md.	Kv.		
Amtssygehuset i Alstahoug	2	2	-	4	1	3	-	4	-	4	2	2	-	545	136
— i Bodø . . .	-	-	-	4	2	2	1	3	-	3	1	-	1	219	73
— i Buksnæs .	3	2	1	6	1	5	-	4	2	5	4	-	4	941	188
Tilsammen	5	4	1	14	4	10	1	11	2	12	7	2	5	1 705	

Udenfor disse Sygehuse opgives ialt 7 behandlede Tilfælde af Syphilis, nemlig 2 i Vefsen, 3 i Ranen og 2 i Vestlofoten; af 4 Tilfælde vare 2 primære, 2 tertiære; af de Behandlede vare 4 af Mand-, 3 af Kvindekjøn, 1 under, 6 over 15 Aar. De to Behandlede i Vefsen vare fremmede Sømænd. Fra Østlofoten indlagdes 3 Tilfælde i Buksnæs Sygehus. Af Gonorrhoe og Urethrit behand-

ledes 39 Tilfælde, hvoraf i Brønø, Vefsen og Hadsel, i hver 3, i Alstahoug 9, i Skjærstad 1, i Stegen 2, i Vestlofoten 12 og i Østlofoten 6; af 38 vare 34 Mænd, 4 Kvinder. Flere af de Behandlede vare fremmede Søfolk.

Fnat omtales i Almindelighed som meget hyppig; i Lurø og Stegens Distrikter samt i Skjærstads Herred siges den dog at være i Aftagende, men kun i Saltdalen at

være ganske udryddet. I Alstahougs, Ranens, Lurø, Bodø og Lødingens Distrikter sees Sundhedskommissionerne at have uddelt Anvisninger til Sygdommens Behandling og Medicin, der sædvanlig udleveredes ved Skolelærerne. Nordlands Amtsformandskab stiledede en Anmodning til Amtmanden om at lade forfatte og uddele trykte Anvisninger til Sygdommens Erkendelse og Behandling; en saadan Anvisning udarbejdedes af Distriktslæge J. Heiberg i Vestlofoten og uddeltes i de forskellige Lægedistrikter i 1868. Ialt opgives af Lægerne at være behandlet 345 Fnattede, hvoraf 159 i Vestlofotens, 127 i Vefsens Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 166; Tilgangen var i heromhandlede Aar 25, af hvilke 13 vare overseede ved tidligere Tællinger, 2 vare hjemkomne fra Stiftelser og 10 vare nye Tilfælde; Afgangen var 27, af hvilke 16 vare døde, 1 var udflyttet og 10 vare indlagte i Stiftelser; det kjendte Antal Spedalske var altsaa ved Udgangen af 1867 164, af hvilke 161 kunne sees at være fordelte paa de forskellige Distrikter saaledes:

Brønø	18	Stegen	23
Alstahoug	16	Lødingen	11
Vefsen	2	Vestlofoten	21
Ranen	6	Østlofoten	5
Lurø	18	Hadsel	11
Bodø	20	Sortland	10

Kjertelsyge betegnes som sjelden i Brønø og Bodø Distrikter; ialt opføres 31 Behandlede, hvoraf 17 i Vestlofotens Distrikt; 16 vare af Mand-, 15 af Kvindekjøn; af 27 vare 24 under, 3 over 15 Aar. Af Rachit opgives 1 dødeligt endende Tilfælde i Stegens Distrikt.

Af **Svindstot** anføres at være behandlet 64 Personer, 27 af Mand-, 37 af Kvindekjøn; 36, for hvem Alder opgives, vare over 15 Aar; af dette Antal døde 24. Svindstot er opført som Dødsårsag i 30 Tilfælde, hvilket udgjør 9,5 pCt. af samtlige af Lægerne opgivne Dødsårsager (317). (I det foregaaende Aar var Forholdet 29 af 347 opgivne Dødsårsager eller 8,4 pCt., i 1865 27 af 352 eller 7,7 pCt.) For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet i heromhandlede Aar følgende (se næste Spalte).

For **Kræft** behandledes af 6 Læger ialt 16 Personer, af hvilke 6 døde; tilsammen opføres 9 Dødsfald, hvoraf 1 i Alstahougs, 3 i Ranens, 1 i Bodø, 1 i Vestlofotens, 2 i Hadsels og 1 i Sortlands Distrikt; Kræftens Sæde er opgivet for 5 af de Døde, nemlig 1 Gang paa hvert af følgende Steder: Mavesækken, Endetarmen, Underkøben, Brystkjertelen og Laaret.

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindstot.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Brønø	3	13	23,1
Alstahoug	4	19	21,1
Vefsen	2	31	6,5
Ranen	1	37	2,7
Lurø	1	7	1,4
Bodø	4	36	11,1
Skjærstad	-	20	0,0
Stegen	2	22	9,1
Lødingen	2	23	8,7
Vestlofoten	4	46	8,7
Østlofoten	4	35	11,4
Hadsel	3	21	14,3
Sortland	-	7	0,0
Nordlands Amt	30	317	9,5

Af **Vatersot** og **Brights Sygdom** opføres af 8 Læger 24 behandlede Tilfælde med 8 Dødsfald; som Dødsårsag opføres Vatersot hos 8, Brights Sygdom hos 4, af hvilke tilsammen 12 Dødsfald 3 indtraf i Bodø, 2 i Hadsels og 1 i hvert af Brønø, Alstahougs, Skjærstads, Stegens, Lødingens, Vestlofotens og Østlofotens Distrikter.

Blegstot omtales som almindelig i Sortlands Distrikt; i Lødingens Distrikt forekom ofte anæmiske Tilstande, fremkaldte dels ved Aareladninger, dels ved langvarig Diegivning (Brinchmann). For Blegstot behandledes af 9 Læger ialt 93 Kvinder; af 83 vare 3 under, 80 over 15 Aar. Menstruationsuordener betegnes som hyppige i Brønø, Vefsens og Sortlands Distrikter; ialt behandledes af 7 Læger 70 Tilfælde. Af **Hysteri** nævnes 27 behandlede Tilfælde.

Kardialgi og kronisk Gastrit omtales fra de fleste Distrikter som de hyppigst forekommende Sygdomme; som sandsynlig Aarsag nævnes ensformig og utilstrækkelig Kost samt overdreven Nydelse af Kaffe (G. Bugge, T. Schanche). For disse Sygdomme behandledes af 10 Læger 430 Personer, hvoraf 171 fra Vestlofotens Distrikt; af 420 vare 175 af Mand-, 245 af Kvindekjøn, og af 316 vare 30 under, 286 over 15 Aar; af de Behandlede døde 4 af kronisk Gastrit, nemlig 2 i Lurø, 1 i Skjærstads og 1 i Stegens Distrikt; desuden opføres 1 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde fra Bodø Distrikt.

Af **Ormesygdomme** nævnes 7 behandlede Tilfælde, hvoraf 4 i Vefsens, 3 i Vestlofotens Distrikt.

Af **Sindssygdom** sees 20 nye Tilfælde at være komne

under Behandling, nemlig 6 i Alstahougs, 3 i hvert af Vestlofotens og Hadsels Distrikter, 2 i Lurø, 2 med 1 Dødsfald i Stegens og 1 i hvert af Brønø, Bodø, Skjærstads og Østlofotens Distrikter; af de Sindssyge lede 13 af Melancholi, 6 af Mani og 1 af Paralysis generalis; 1 indlagdes i Møllendals Asyl i Bergen, 10 i Amtets Sygehuse og af de sidste helbrededes 1, udgik 3 i Bedring og 4 uhelbredede; af 5, der behandledes i Hjemmet, kan 1 sees at være helbredet. Af 19 vare 13 af Mand-, 6 af Kvindekjøn. Ialt kunne 2 Sindssyge sees at være døde i Aarets Løb.

Øiensygdomme omtales som meget almindelige og især hos de om Vaaren hjemkommende Fiskere, foranlediget ved Opholdet i de mørke og fugtige Rorboder; ialt behandledes af 5 Læger 139 Tilfælde af forskellige Øiensygdomme, hvoraf 93 Conjunctiviter.

En **Forgiftning** med chromsurt Kali forekom i Skjærstads Distrikt hos et Barn, der helbrededes; i Stegens Distrikt forekom en Opiumsforgiftning hos en 70 Aar gammel Mand, der led af kronisk Enterit; han tog i to Portioner efter hinanden tilsammen 3jß Laudanum og laa derpaa soporøs i 3 Døgn, men helbrededes efter Brug af Kaffe og andre iciterende Midler; han siges derefter at have været fri for sin Enterit (Føyn).

Af **chirurgiske Operationer** udførtes paa Sygehusene: 1 Amputation af Benet ved Podarthrocace med heldigt Udfald, 5 Amputationer eller Exartikulationer af Fingre eller Tæer, 1 Borttagelse af Tømmelfingeren med et Metacarpalben, 2 Operationer for Læbekræft, 2 for Tungekraft, 2 for Tumores cystici, 1 Tonsillotomi, 3 Operationer for indgroet Negl, 2 for Livmoderpolyper, 1 for Polyp i Endetarmen, 2 Punktioner af Vandbrok, 1 Reclinatio cataractæ, 1 Paracentese af Cornea. Af Lægerne forøvrigt udførtes: 4 Exartikulationer af Fingre, 2 Resektioner af Fingerled, 4 Operationer for Læbekræft, 1 for Kræft i Brystkjertelen, 7 for Tumores sebacei, 1 for Ranula, 1 for en Fedtsvulst paa Nates, 1 for en Moderflek, 1 for Teleangiectasi, 1 for Næsepolyp, 1 Punktion af Vandbrok, 1 Udskrælling af et nekrotiseret Fingerled og 1 af et nekrotiseret Stykke af Underkjæven.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 8 Tangforløsninger, nemlig 5 Gange ved Vemangel eller Vesvækkelse, 1 Gang ved Bækkensneverhed, 1 Gang ved langsom Fødsel uden Fremgang; for 1 Tangforløsning er Indikationen ikke opgivet; Udfaldet er opgivet for 4 Koner, der forbleve ilive, og for 7 Børn, af hvilke 3 vare dødfødte; 4 Vendinger, af hvilke 1 indiceredes ved Bristning af Livmoderen, 1 ved Tverleie og 1 ved et Isseleie med en Arm ved Siden af Hovedet; en af

Konerne forblev ilive, en døde $\frac{1}{2}$ Time efter Forløsningen og en døde 10 Dage efter Forløsningen af Blødning fra Livmoderen, for 1 Kone er Udfaldet ikke opgivet; samtlige Børn vare dødfødte. 1 Gang udførtes Incisioner i Modermunden paa Grund af Krampe i samme; Udfaldet er ikke opgivet. 1 Perforation med Kefalotripsi efter forforgjæves forsøgt Tangforløsning; Operationen indiceredes ved trange Bækkenforholde, en betydelig venøs Stase i bagre Skedevæg, hvorved der under Veerne dannedes en haard og spændt Svulst, der udfyldte Halvdelen af det lille Bækken, stærke Blødninger og betydelig Afkræftelse; Fosteret veiede 17 Mærker. Konen forblev ilive (Joh. Hoffmann). 2 Gange kunstig Forløsning af Efterbyrden; Indikationerne ere ikke angivne; Konerne forbleve ilive. Ialt 16 obstetriciske Operationer, hvoraf 4 i Alstahougs, 3 i Vestlofotens Distrikt, 2 i hvert af Brønø, Vefsens, Stegens og Hadsels Distrikter, samt 1 i Bodø Distrikt.

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	D ø d e				Død-fødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Brønø	203	118	23	14	1	11
Alstahoug	222	148	26	17	1	4
Vefsen	173	95	24	27	1	2
Ranen	307	166	37	29	-	14
Lurø	177	77	12	6	-	3
Bodø	225	131	18	13	-	15
Skjærstad	203	117	30	12	-	9
Stegen	186	107	17	17	2	6
Lødingen	260	148	30	36	2	9
Vestlofoten	243	107	21	14	2	9
Østlofoten	145	92	20	4	-	8
Hadsel	204	88	31	6	1	9
Sortland	182	79	23	9	2	4
Nordlands Amt	2 730	1473	312	204	12	103

Omkomne paa voldsom Maade 118.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 1 257 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 53,9. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 11,4 pCt. af samtlige Fødte og 21,2 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Børn, døde mellem 1 og 15 Aar, udgjorde 13,8 pCt. og Antallet af Børn, døde under 15 Aar, 35 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opgivne 12 Døde paa Barselseng sees af Lægernes Beretninger desuden 9 Koner at være døde paa Barselseng, saa at det hele Antal bliver 21. Lægernes Dødsanmeldelser indeholde ialt Opgave over 15 døde Barselkoner, af hvilke 11 døde af Barselfeber, 2 af Barselkrampe (hvoraf den ene 9 Dage efter Trillingfødsel; Barselkram-

pen opstod under Fødselen af anden Trilling efter en stærk Sindsbevægelse), 1 af Bristning og 1 af Blødning fra Livmoderen, begge efter Vending og Udtrækning, henholdsvis $\frac{1}{2}$ Time og 10 Dage efter Forløsningen. Af Presternes Opgaver kan sees, at 1 Kone i Vefsens Distrikt døde uforløst.

Lægernes Dødsanmeldelser indeholde Opgave over 317 eller 23,4 pCt. af samtlige ved Sygdom forarsagede Dødsfald (1355). De hyppigste Dødsårsager vare: Nervefeber (35), Svindsot (30), Skarlagensfeber (26), Alderdomssvaghed (24), Spedalskhed (16), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (12), Vatersot og Brights Sygdom (12), Lungebetændelse (11).

Veiriget skildres fra samtlige Distrikter som særdeles misligt. Vinteren var i Almindelighed meget kold, stormende, med megen Sne og varede 1 Maaned længere end sædvanligt; Sneen laa paa de fleste Steder til Midten af Juni, paa enkelte Steder til ud i Juli, Vaaren var kold, stormende og regnfuld, Sommeren kort, kjølig og fugtig, allerede i August kom der Sne og stærk Nattekulde, Høsten og Slutningen af Aaret var stormende og regnfuld; i December indfandt der sig stærk Kulde. Korn og Potetes kom sent i Jorden, modnedes ikke eller frøs bort; af Hø avledes lidet og i Regelen bedærvet. Fiskerierne gave lidet eller intet Udbytte, Brændetørven var paa mange Steder utilstrækkelig tørret.

Levemaade og hygieeniske Forholde skildres omtrent som før. Boligerne i Brønø Distrikt ere i Regelen smaa, lave og slet indrettede, de nyere dog bedre; Kogevne i Beboelsesværelserne ere almindelige. Klædedragten omtales som hensigtsmæssig i Brønø og Vestlofotens Distrikter; uldne Underklæder benyttes mere og mere. Levemaaden skildres fra flere Distrikter som daarligere end almindelig paa Grund af det slette Aar; fra Stegen klages over den usunde Nydelse af bedærvet Sandsil, (en Fiskeart); Kaffe misbruges i Brønø, Vefsen — især blandt Tømmerhuggerne, der angives at drikke 6 til 8 store Kopper varm og stærk Kaffe daglig —, Lødingen og Vestlofoten; Nydelse af Spirituosa omtales overalt som sjelden.

Fattigsygepleien. Af fattige Syge behandledes udenfor Sygehusene:

i Brønø	Distrikt	62
i Vefsens	—	omtr. 90
i Lurø	—	60
i Bodø	—	34
i Stegens	—	36

i Lødingens	Distrikt	44
i Vestlofotens	—	89
i Østlofotens	—	42
i Sortlands	—	40

Udgifterne til Medicin for fattige Syge udgjorde i Brønø Distrikt 38 Spd. 26 Skill., i Stegens 30 Spd. 7 Skill. Læger og Jordemødre benyttes meget i Vest- og Østlofotens Distrikter; i Lurø Distrikt benyttes examineret Jordemoder sjelden; i Rødø Herred bistod hun saaledes kun ved 20 af 120—130 Fødsler.

Af Møder i **Sundhedskommisionerne** afholdtes: i Brønø Distrikt 5, hvoraf to i Brønø, to i Bindal, et i Vegø; i Vefsen 2 Møder; i Alstahougs Distrikt 5, hvoraf to i Alstahoug, to i Herø, et i Tjøtø; i Ranens Distrikt intet Møde, da Ordføreren ikke blev underrettet om Kommunebestyrelsens Møder; i Lurø Distrikt 3 Møder, hvoraf to i Rødø, et i Lurø; i Bodø Distrikt 6 Møder, hvoraf to i Gilleskaal, to i Bodø Landsogn, et i Bodø By og et i Beiern; i Skjærstads Distrikt 6 Møder, nemlig tre i hvert Herred; i Stegens Distrikt 7 Møder, hvoraf tre i Hammerø, to i Stegen, to i Folden; i Lødingens Distrikt ialt 2 Møder; i Vestlofotens Distrikt 8 Møder, hvoraf tre i Borge, tre i Buksnæs, to i Flakstad; et for Værø berammet Møde hindredes af Storm; i Østlofotens Distrikt 5 Møder, hvoraf tre i Vaagen, to i Gimsø; i Hadsels Distrikt to Møder, et i hvert Herred; i Sortlands Distrikt 2 Møder, hvoraf et i Sortland, et i Dvergberg; i Øxnæs afholdtes intet Møde, da Ordføreren ikke fik betimelig Underretning. Som Medlemmer af Sundhedskommisionen sees den samlede Kommunerepresentation at være indtraadt i samtlige Herreder af Brønø, Alstahougs, Stegens og Østlofotens Distrikter. I de fleste Sundhedskommisioner afgaves Erklæringer om Udkast til en ny Kvaksalverlov; i flere Møder forhandlede om de forekommende epidemiske og smitsomme Sygdomme, saaledes i Brønø og Skjærstads Distrikter om Nervefeber, i Brønø, Alstahougs, Skjærstads, Stegens, Vest- og Østlofotens Distrikter om Børnekopper, i de fleste Distrikter om Fnaf. Desuden forhandlede i Brønø om Anskaffelse af en ny Kirkegaard, i Alstahoug om Storsildfisket i Herø, i Lurø om Behandlingen af Saar, i Stegen om Blodets Kredsløb, i Vestlofoten om Forfrysning og om spæde Børns Pleie og Behandling, i Hadsel om spirituøse Drikkes Indvirkning paa det menneskelige Legeme, i Sortland om Misbrug af Aareladninger. I Stegens og Hammerø Herreder beskikkedes Tilsynsmænd for Sundhedsvæsenet og uddeltes et Antal af 1000 Exemplarer af Sundhedsregler, affattede i Lighed med de for Lindaas Herred og de ringerikiske Herreder gjældende Sundhedsregler.

De Vaccineredes Antal udgjorde:

i Brønø	Distrikt	33
i Alstahougs	—	482
i Vefsens	—	116
i Ranens	—	64
i Lurø	—	66
i Bodø	—	322
i Skjærstads	—	450
i Stegens	—	280
i Lødingens	—	331
i Vestlofotens	—	275
i Østlofotens	—	293
i Hadsels	—	441
i Sortlands	—	271

tilsammen 3 424

I fire Vaccinationskredse af Brønø Distrikt foretoges ingen Vaccination, da Antallet af uvaccinerede Børn var ringe efter den udstrakte Vaccination i 1866; i Mo af Ranens Distrikt, i Trænen af Lurø Distrikt, i Ankenæs og Evenæs af Lødingens Distrikt, i Bø af Hadsels Distrikt og i Dvergberg og Andenæs af Sortlands Distrikt blev ingen Vaccination udført, dels paa Grund af uvirksom Materie, dels paa Grund af herskende Fnatssyge og andre uheldige Omstændigheder. I Stegens, Vest- og Østlofotens Distrikter foretoges ialt 416 Revaccinationer.

Af **retsmedicinske Forretninger** udførtes: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf to over formentlig ihjelligede Børn, en over et Barn, der formentlig var kvalt i Sengklæderne, en over et 27 Uger gammelt Barn til Oplysning om det forsætlig var ombragt, en over det forraadnede Lig af et nyfødt Barn; 6 Undersøgelser og Erklæringer, hvoraf fire i Anledning af Mistanke om Barnefødsel i Dølgemaal, en i Anledning af Spørgsmaal om legemlig Mishandling, en af Sindstilstanden hos en tiltalt Person. Ialt 11 retsmedicinske Forretninger, hvoraf to i Brønø, to i Alstahougs, tre i Hadsels og en i hvert af Lurø, Stegens, Lødingens og Sortlands Distrikter.

Over Antallet af de ved Aarets Slutning for offentlig Regning forpleiede **Sindssyge** haves følgende, tildels ufuldstændige, Opgaver. I Brønø forpleiedes for Amtets Regning 9, af hvilke 1 paa Asyl, for Fattigvæsenets 1; i Alstahoug for Amtets Regning 7, af hvilke 1 paa Asyl; 1 var i Aarets Løb død; i Vefsen for Amtets Regning 10; i Ranen for Amtets Regning 9; i Lurø 1 for Amtets og 1 for Fattigvæsenets Regning; i Bodø for Amtets Regning 8, af hvilke 3 paa Asyl; i Skjærstad 14 for Amtets Regning, af hvilke 4 paa Asyl, og 4 for Fattigvæsenets Regning; i Stegen 4 for Amtets Regning, deraf 1 paa Asyl;

1 var i Aarets Løb død; 2 for Fattigvæsenets Regning; i Lødingen 1 for Amtets Regning; 1 var i Aarets Løb død; i Vestlofoten 1 for Amtets, 2 for Fattigvæsenets Regning; i Østlofoten 1 for Amtets, 3 for Fattigvæsenets Regning; i Hadsel 1 for Amtets Regning paa Asyl. Ialt haves saaledes Opgave over 79 Sindssyge, af hvilke 66 forpleiedes for Amtets Regning og deraf 11 paa Asyl, 13 for Fattigvæsenets Regning.

Amtet har 3 faste **Sygehuse**, nemlig i Alstahoug, Bodø og Buksnæs, samt et Sygehus i Vaagen, der kun benyttes under Lofotfisket. Den paa næste Side indtagne Tabel giver en Oversigt over de paa Sygehuse indkomne Tilfælde.

Badeindretninger fandtes ved Amtets 3 faste Sygehuse, desuden var der i Vefsen 1 privat Dampbadeindretning, i Bodø By en ny oprettet Damp- og Karbadindretning samt i Vaagen i Østlofoten 2 Dampbadindretninger, af hvilke en eies af Kommunen og en er privat; ved den sidste blev i heromhandlede Aar taget 180 Bad.

Amtet har et **Apothek** i Bodø, der ved Visitationen fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden Apotekereren, af 1 examineret Medhjælper og 2 Disciple. Under Lofotfisket er i Vaagen i Østlofoten i Virksomhed en Filialafdeling af Bodø Apothek, der bestyres af en examineret Pharmaceut.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Brønø Distrikt: 1 Læge, boende i Brønø; 3 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.
2. Vefsens Distrikt: 1 Læge, boende i Vefsen; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
3. Alstahougs Distrikt: 1 Læge, boende i Alstahoug; 1 Jordemoder; 2 Hjelpevaccinatører.
4. Ranens Distrikt: 1 Læge, boende i Hemnæs; 3 Jordemødre, 4 Hjelpevaccinatører.
5. Lurø Distrikt: 1 Læge, boende i Melø; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
6. Bodø Distrikt: 1 Læge, boende i Bodø; 4 Jordemødre, 6 Hjelpevaccinatører.
7. Skjærstads Distrikt: 1 Læge, boende i Skjærstad; 5 Jordemødre, hvoraf tre ansatte; 3 Hjelpevaccinatører.
8. Stegens Distrikt: 1 Læge, boende i Hammerø; 3 Jordemødre, 3 Hjelpevaccinatører.
9. Lødingens Distrikt: 1 Læge, boende i Ofoten; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
10. Vestlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Buksnæs; 3 Jordemødre, 6 Hjelpevaccinatører.
11. Østlofotens Distrikt: 1 Læge, boende i Vaagen; 2 Jordemødre, hvoraf en ansat; 3 Hjelpevaccinatører.

	Sygehuset i Alsta- houg.	Sygehuset i Bodø.	Sygehuset i Buksnæs	Sygehuset i Vaagen.
Febre	8	10	14	36
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	3	2	9	29
Kroniske — — — — —	16	5	8	-
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	25	6	7	4
Akute Sygdomme i Fordøiellesapparatet	1	3	5	2
Kroniske — — — — —	6	1	13	1
Uterinsygdomme, Menstruationsanomalier, Barselsygdome . .	-	-	2	-
Sygdom i Urinveiene, Vatersot	7	3	-	1
Blod- og Ernæringssygdomme, Gulsot, Alderdomssvaghed .	6	-	2	-
Kronisk eller afebril Rheumatisme	7	2	1	1
Læsioner	11	6	9	2
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	25	8	12	7
Kræftagtige Sygdomme og Svulster overhovedet	3	5	5	-
Ben- og Ledsygdomme	17	6	7	1
Øiensygdomme	5	2	5	1
Chirurgiske Sygdomme i Urinveiene og Kjønsorganerne . .	4	-	1	-
Syphilis, Bubo	4	4	6	-
Gonorrhoe, Urethrit o. s. v.	8	-	8	-
Epididymit, Orchit	2	1	-	1
Hudsygdomme	9	1	7	1
Forskjellige andre Sygdomme	5	1	3	-
Tilsammen	172	66	124	87

12. Hadsels Distrikt: 1 Læge, boende i Hadsel; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatorer.

13. Sortlands Distrikt: 1 Læge, boende i Sortland; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatorer.

XIX. Tromsø Amt.

Amtet, der paa et Fladeindhold af 197,3 norske Kvadratmile den 31te December 1865 havde 45,338 Indbyggere, er inddelt i 6 Lægedistrikter, nemlig:

1. Søndre Senjens Distrikt (24,3 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Kvædfjord . .	med 2 115 Indbyggere,
Trondenæs	- 4 498 —
Sand	- 863 —
Ibestad	- 5 685 —

tilsammen 13 161 Indbyggere.

2. Nordre Senjens Distrikt (21,9 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Tranø	med 3 294 Indbyggere.
Lenvik og Hillesø	- 3 708 —
Berg	- 810 —
tilsammen	7 812 Indbyggere.

3. Malangens Distrikt (60,5 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Maalselven . . .	med 2 463 Indbyggere,
Bardodalen	- 916 —
Balsfjorden	- 3 610 —

tilsammen 6 989 Indbyggere.

4. Tromsø Distrikt (10,5 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Tromsø med 4 073 Indbyggere.

Herredet Tromsøsund . . . - 2 632 —

tilsammen 6 705 Indbyggere.

5. Lyngens Distrikt (45,1 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Karlsø med 2 796 Indbyggere.

Lyngen - 3 413 —

tilsammen 6 209 Indbyggere.

6. Skjærvø Distrikt (35 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Skjærvø med 2 785 Indbyggere,

Kvænangen . . . - 1 677 —

tilsammen 4 462 Indbyggere.

Sundhedstilstanden betegnes i det Hele taget som god; blot i Skjærvø Distrikt var den slet i første Halv-
aar paa Grund af Børnekopper, der ogsaa forekom i flere
andre Distrikter. Af andre epidemiske Sygdomme af
nogen Vigtighed omtales Nervefeber, diphtherisk Svælg-
betændelse, Skarlagensfeber og Vandkopper.

Dødeligheden. Antallet af Døde udgjorde 960 eller
20,8 af Tusinde af Folkemængden ved Aarets Midte

(46 265); dette Antal er 15,5 pCt. større end i det fore-
gaaende Aar, da der døde 831, 22,8 pCt. større end i
1865, da der døde 782, men 5,3 pCt. mindre end det
aarlige Middeltal af Døde i Femaaret 1861—65.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forholde**
hidsættes følgende af Lægernes Opgaver sammendragne
Tabel.

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde													
Nervefeber	144	13	133	5	17	10	8	10	5	15	4	8	10	14	27
Simpel Feber	32	-	26	4	1	2	1	4	4	2	1	3	-	1	3
Barselfeber	12	2	12	1	-	-	4	2	2	2	1	-	-	-	-
Børnekopper	266	44	266	27	38	22	67	67	42	3	-	-	-	-	-
Vandkopper	19	-	19	2	-	-	-	7	2	1	1	-	6	-	-
Skarlagensfeber	80	4	80	-	-	-	-	-	-	2	6	20	3	27	22
Rødlinger	5	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Rosen	4	-	4	-	1	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-
Kighoste	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	62	8	58	16	17	10	-	2	2	-	2	-	1	2	6
Strubehoste	9	7	9	2	1	4	-	1	-	-	-	-	1	-	-
Catarrhalske Tilfælde	194	-	178	16	26	10	16	15	24	15	9	6	7	11	23
Lungebetændelse	61	9	57	2	4	-	18	6	4	4	5	4	-	5	5
Pleurit	20	1	14	1	-	1	4	1	1	1	2	2	-	-	1
Gigtfeber	26	1	13	-	-	-	-	-	2	3	-	4	4	-	-
Diarrhoe og Cholera nostras	108	4	97	8	6	4	3	10	4	10	8	10	15	9	10
Blodgang	12	3	12	-	-	-	-	-	-	-	-	1	9	2	-
Skjorbug	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	1 058	96	981	84	111	64	121	125	96	58	40	58	56	71	97

Nervefeber havde omtrent samme Udbredning som i
det foregaaende Aar; ialt opgives:

fra søndre Senjens Distrikt	38	behl. Tilf.	med	1	Dødsf.,
- nordre —	25	—	-	1	—
- Malangens	15	—	-	4	—
- Tromsø	23	—	-	3	—
- Lyngens	25	—	-	1	—
- Skjærvø	18	—	-	3	—

tilsammen 144 behl. Tilf. med 13 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes 148 behandlede Tilfælde
med 18 Dødsfald). Sygdommen viste sig dels spredt,
dels i ganske smaa Epidemier. De for søndre Senjens
Distrikt opførte Sygdomstilfælde tilhørte 3 smaa Epidemier
fra Juni til Aarets Slutning; Sygdommen var her indført
3 Gange fra Finmarken og Lofoten ved syge Fiskere; de
i Lyngens Distrikt Angrebne tilhørte 4 smaa Epidemier,
der forekom til forskellige Tider i Aarets Løb; i Skjærvø
Distrikt viste sig paa to Gaarde fra Februar til Mai en
Epidemi med 17 Angrebne. Sygdommen havde den ab-

dominelle Karakter og var i Almindelighed mild. Af simpel Feber opføres 32 behandlede Tilfælde, hvoraf 24 i Tromsø Distrikt.

Af **Barselseber** opgives:

fra søndre Senjens Distrikt	7	behl. Tilf. med 1 Dødsf.,
- Malangens	— 2 —	- - —
- Tromsø	— 3 —	- 1 —

tilsammen 12 behl. Tilf. med 2 Dødsf.

Af andre Barselsygdomme omtales et Tilfælde af Barselmani i Tromsø By, der helbrededes.

Af **Børnekopper** anmeldtes:

fra søndre Senjens Distrikt	2	behl. Tilf. med 1 Dødsf.,
- Malangens	— 10 —	- 2 —
- Tromsø	— 41 —	- 5 —
- Skjærvø	— 213 —	- 36 —

tilsammen 266 behl. Tilf. med 44 Dødsf.

Efter Presternes Opgaver skulle desuden 4 Personer være døde i Skjærvø Distrikt, tilsammen altsaa 48 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes 129 Behandlede, af hvilke 16 døde). I Trondenæs i søndre Senjen forekom i Juni to Tilfælde af Børnekopper paa samme Gaard; hvorfra Smitten kom, vides ei sikkert; 4 Maaneder forud var et Barn paa Nabogaarden sandsynligvis død af Børnekopper, efter at nogle Fiskere, der vare hjemkomne fra Tromsø Sygehus, hvor de vare behandlede for Børnekopper, havde overnattet i Huset. I Slutningen af 1866 indførtes Sygdommen til Gaarden Maalsnæs i Malangens Distrikt fra Tromsø og vedvarede til Marts Maaned 1867. I Tromsø Distrikt, hvor Sygdommen havde hersket siden Juni Maaned 1866, vedvarede den til Udgangen af April; den holdt sig næsten alene i Tromsø By, kun enkelte spredte Tilfælde forekom i Tromsøsundets Herred. Det i Tromsø indrettede Lazaret benyttedes fremdeles i heromhandlede Aar; ved Sundhedskommissionens Foranstaltning indlagdes 32 Angrebne, der ei hensigtsmæssigt kunde forpleies hjemme, i Lazaretet. En Læge behandlede 3 Tilfælde af Variolæ veræ og 2 af Varioloides hos voxne Personer, der vare vaccinerede som Børn (C. T. Larsen). I Skjærvø Distrikt herskede en betydelig Epidemi fra Februar til Juli; Sygdommen bragtes fra Karlsø, hvor der i Slutningen af det foregaaende Aar forekom enkelte Tilfælde, til Kjækan Værk i Kvæningen, hvor den fornemmelig holdt sig, men udbredte sig ogsaa herfra til Bunden af Kvæningen Fjord og udover til Badden; ialt behandlede under denne Epidemi 210 Angrebne, af hvilke 35 døde, men et langt større Antal Personer antoges at have været angrebne. Vaccination og Revaccination sattes i Gang, men hindredes ofte ved Befolkningens Modstand. Til

Reisen Annex af Skjærvø ankom i Marts en Fjeldfinfamilie, hvoraf 3 Personer lede af Børnekopper; en af de Angrebne døde. Familien isoleredes, og i de omboende Familier vaccineredes og revaccineredes; Sygdommen udbredte sig ei videre. Af 266 Angrebne vare 100 Børn under 15 Aar, og af disse vare 38 uvaccinerede; af 42 Døde vare 13 uvaccinerede Børn.

Af **Vandkopper** nævnes 6 behandlede Tilfælde fra søndre Senjens Distrikt, 13 fra Tromsø; i begge Distrikter forekom mange Tilfælde, der ei kom under Lægebehandling.

Af **Skarlagensfeber** opføres:

fra søndre Senjens Distrikt	5	behl. Tilf. med - Dødsf.,
- Malangens	— 5 —	- - —
- Tromsø	— 70 —	- 4 —

tilsammen 80 behl. Tilf. med 4 Dødsf.,

desuden opgives fra Malangens Distrikt 4 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt 8 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 10 behandlede Tilfælde med 2 Dødsfald). Sygdommen viste sig epidemisk i sidste Halvaar i de 2 sidstnævnte Lægedistrikter. Et Dødsfald forårsagedes ved Lungebetændelse, et ved Nyrebetændelse.

For **Rødlinger** behandlede i Tromsø Distrikt 2, i Skjærvø 3 Personer.

Af **Rosen** nævnes 4 Tilfælde, hvoraf 1 i søndre Senjens, 3 i Tromsø Distrikt.

For **Kighoste** behandlede i Skjærvø Distrikt 2 Børn, der netop var tilflyttede. Sygdommen udbredte sig ei videre.

Diphtherisk Svælgbetændelse var mindre hyppig end i det foregaaende Aar; der opgives:

fra søndre Senjens Distrikt	4	Behandl., af hvilke - døde,
- Malangens	— 13 —	— 5 —
- Tromsø	— 27 —	— 1 —
- Lyngens	— 7 —	— 2 —
- Skjærvø	— 11 —	— - —

tilsammen 62 Behandl., af hvilke 8 døde;

desuden opføres fra Malangens Distrikt 2 Døde, der ikke havde været under Lægebehandling, ialt altsaa 10 Døde. (I det foregaaende Aar opførtes 98 Behandlede, af hvilke 14 døde, og ialt 20 Døde). Af **Strubehoste** anmeldes:

fra søndre Senjens Distrikt	1	behl. Tilf. med 1 Dødsf.,
- Tromsø	— 8 —	- 6 —

tilsammen 9 behl. Tilf. med 7 Dødsf.;

desuden opføres fra Malangens Distrikt 1 dødeligt endende Tilfælde uden tilsvarende Antal Behandlede. (I det fore-

gaaende Aar 17 behandlede Tilfælde med 11 Dødsfald). I Trondenæs i søndre Senjen skulle 5 Børn i to Familier være døde af denne Sygdom i Oktober og November (Schjelderup).

Catarrhalske Sygdomme vare lidet hyppige; der opgives:

fra søndre Senjens Distrikt	19	Behandlede,	
- Malangens	—	21	—
- Tromsø	—	141	—
- Skjærvø	—	13	—

tilsammen 194 Behandlede, af hvilke Ingen døde. Af 188 Tilfælde betegnes 100 som akut Bronchit, 42 som simpel Halsbetændelse, 39 som Catarrhalfeber og Influenza, 7 som akut Laryngit.

Af **Lungebetændelse** anmeldtes:

fra søndre Senjens Distrikt	13	behl. Tilf. med	-	Dødsf.,
- Malangens	—	4	—	- 2 —
- Tromsø	—	36	—	- 4 —
- Lyngens	—	8	—	- 3 —

tilsammen af 6 Læger 61 behl. Tilf. med 9 Dødsf. (I det foregaaende Aar opgaves 55 behandlede Tilfælde med 11 Dødsfald). Af **Pleurit** behandledes 5 Tilfælde med 1 Dødsfald i søndre Senjens Distrikt, 15 i Tromsø.

Hjernebetændelse er opført som Dødsårsag i 2 Tilfælde, tuberkuløs Meningit i 2, hvilke 4 Dødsfald falde paa Tromsø Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber anmeldtes 26 behandlede Tilfælde, hvoraf 2 med 1 Dødsfald i søndre Senjens, 13 i nordre Senjens, 2 i Tromsø og 9 i Skjærvø Distrikt. Kronisk Rheumatisme omtales som almindelig i flere Lægedistrikter; 4 Læger i 3 forskellige Distrikter behandlede 31 Tilfælde.

Af **Cholera nostras** og **Diarrhoe** opgives:

fra søndre Senjens Distrikt	7	behl. Tilf. med	-	Dødsf.,
- nordre	—	6	—	- 1 —
- Malangens	—	3	—	- - —
- Tromsø	—	81	—	- 3 —
- Skjærvø	—	11	—	- - —

tilsammen 108 behl. Tilf. med 4 Dødsf. (I det foregaaende Aar opgaves 43 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald og ialt 3 Dødsfald). Sygdommen var meget hyppig i Tromsø By i September, Oktober og November, paa hvilken Tid sammesteds ogsaa 12 Tilfælde af **Blodgang** behandledes, af hvilke 3 endte dødeligt.

For **Skjærbug** sees 2 Personer at være behandlede, begge i Tromsø By, den ene paa Sygehuset.

For **Syphilis** indkom paa Tromsø Sygehus 6 Personer, 4 af Mand-, 2 af Kvindekjøn, samtlige lidende af sekun-

dære Tilfælde; Ingen laa tilbage fra det foregaaende Aar; 5 udskreves helbredede, 1 i Bedring; Behandlingsdagens Antal udgjorde 400 eller 67 for hver Udskreven. Udenfor Sygehuset sees 4 Personer, 3 af Mand-, 1 af Kvindekjøn, 1 under, 3 over 15 Aar, at være komne under Lægebehandling.

For **Gonorrhoe** og Urethrit behandledes henholdsvis 6 Mænd og 5 Kvinder og deraf 1 i søndre Senjens, 10 i Tromsø Distrikt.

Fnat betegnes fremdeles som almindelig udbredt i søndre Senjens, Lyngens og Skjærvø Distrikter; til det førstnævnte Distrikt bringes den sandsynligvis ofte ved Arbeidere fra Gudbrandsdalen og det Trondhjemske (Schjelderup). Ialt opgives kun 18 Behandlede, nemlig 9 fra Tromsø og 9 fra Skjærvø Distrikt.

For **Skurv** behandledes en voxen Dreng i Lyngens Distr.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 24; i 1867 kom 5 til, hvoraf 4 vare overseede ved tidligere Tællinger, 1 var ny tilkommen; Afgangen var 5, hvoraf 1 døde, 2 indlagdes i Stiftelse og 2 vare feilagtig opførte. Antallet af kjendte Spedalske ved Aarets Udgang var altsaa uforandret 24, hvoraf fandtes:

i søndre Senjens Distrikt 8,	i Lyngens Distrikt 3,
i nordre — — 4,	i Skjærvø — 5.
i Malangens — 4,	

Af **Kjertelsyge** behandledes af 4 Læger i 3 Lægedistrikter tilsammen 16 Tilfælde, af Rachit af 2 Læger 2 med 1 Dødsfald.

Af **Svindst** behandledes af 4 Læger 22 Tilfælde med 7 Dødsfald; ialt opføres 12 Dødsfald, hvilket udgjør 7,9 pCt. af samtlige af Læger opgivne, ved Sygdom forårsagede Dødsfald (151). (I det foregaaende Aar 7 af 140 eller 5 pCt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindst og samtlige opgivne Dødsårsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Søndre Senjens Distrikt	-	16	0
Nordre — —	-	3	0
Malangens —	3	23	13,0
Tromsø —	5	55	9,1
Lyngens —	2	9	22,2
Skjærvø —	2	45	4,4
Tromsø Amt	12	151	7,9

Kræft er opgivet som Dødsårsag hos 5 Personer, nemlig to i søndre Senjens og tre i Tromsø Distrikt. 2 Gange var Kræftens Sæde i Mavesækken, 1 Gang i Leveren.

Af **Vatersot** opføres 2 og af Nyrebetændelse 2 Dødsfald.

For **Blegsot** behandledes af 3 Læger i søndre Senjens, Tromsø og Skjærvø Distrikter tilsammen 23 Kvinder og for Menstruationsuordener 22; for Hysteri behandledes 10 Kvinder i Tromsø.

Kardialgi omtales som meget almindelig i samtlige Lægedistrikter. Ialt opføres af 5 Læger i 4 Distrikter 125 Behandlede; af 104 vare 44 af Mand-, 60 af Kvindekjøn; 98, hvis Alder opgives, vare over 15 Aar.

Ormesygdom omtales fra søndre Senjens og Skjærvø Distrikter, i hvilke 11 Tilfælde kom under Behandling.

Af **Drankersygdom** opføres fra Tromsø By et dødeligt endende Tilfælde af Drankergalskab hos en voxen Mand.

Af **Sindssygdom** sees ialt 11 nye Tilfælde at være komne under Behandling; 7 Syge vare af Mand-, 4 af Kvindekjøn; 5 lede af Melancholi, 5 af Mani, 1 af Dements. Af det hele Antal indlagdes 1 i Gaustad Asyl, 7 i Tromsø Sygehus, af hvilke sidste 2 helbrededes. Af de 3 øvrige Sindssyge kan 1 sees at være helbredet i Hjemmet. 1 Sindssyg nævnes som død i dette Aar.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte paa Sygehuset i Tromsø: 3 Gange Borttagelse af Læbekræft, 1 Operation for Blæreskedefistel uden fuldstændig Helbredelse, 1 Operation for Stær ved Lappesnit, 2 Iridektomier; udenfor Sygehuset udførtes: 1 Borttagelse af Brystkræft, 1 af Uvula, 7 Paracenteser af Underlivet hos 3 Personer, 2 Operationer for Livmoderpolyper.

Af **obstetriciske Operationer** berettes at være udførte af Læger: 4 Tangforløsninger, af hvilke to indiceredes ved Bækkenforsnevring, to ved Vemangel; Konerne forbleve ilive, 3 Børn vare dødfødte. 2 Vendinger paa Grund af Tverleie med gunstig Udgang for Konerne; et Barn var levende, et dødfødt. 2 Løsninger af Efterbyrden med heldigt Udfald for Konerne, i det ene Tilfælde paa Grund af Livmoderblødning, i det andet paa Grund af uregelmæssig Sammentrækning af Livmoderen. Ialt 8 obstetriciske Operationer, hvoraf 6 i nordre Senjens, 1 i Tromsø og 1 i Lyngens Distrikt.

Antallet af **Fødte og Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde.				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1-15 Aar	paa Barselseng	
Søndre Senjen . .	469	267	74	46	2	26
Nordre — . .	279	114	22	21	3	11
Malangen	286	124	28	35	1	7
Tromsø	269	171	47	33	6	9
Lyngen	213	128	34	27	1	11
Skjærvø	148	156	30	37	1	5
Tromsø Amt . . .	1 664	960	235	199	14	69

Omkomne paa voldsom Maade 66.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 704 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 57,7. Antallet af Børn, døde i første Leveaar, udgjorde 14,1 pCt. af samtlige Fødte og 24,5 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15 Aar udgjorde 20,7 pCt. af samtlige Døde, og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 45,2 pCt. af samtlige Døde. Foruden de af Presterne opførte 14 døde Barselkoner kan af Lægernes Beretninger endnu en Kone sees at være død paa Barselseng, saa at det hele kjendte Antal bliver 15. Lægernes Beretninger indeholde kun Oplysning om Dødsårsagen hos 3 Koner, af hvilke to døde af Barselfeber, en af Lungebetændelse.

Lægernes Dødsfortegnelser indeholde Opgave over 151 eller 16,9 pCt. af samtlige ved Sygdom forårsagede Dødsfald (894). De hyppigste kjendte Dødsårsager vare: Børnekopper (48), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 18), Nervefeber (13), Svindsot (12), Lungebetændelse (9), Skarlagensfeber (8).

Veirliget. Vinteren var kold og meget lang; Sneen gik først bort i Midten af Juni; Vaaren og Sommeren vare meget kolde, Høsten kom tidlig, dels med megen Regn, dels med Sne fra Midten af September. Vinteren begyndte i Midten af Oktober og var i Aarets Slutning temmelig kold. Jorden gav saagodtsom intet Udbytte af Korn og Potetes, kun lidet af Hø; Multehøsten slog Feil og Fiskerierne mislykkedes i høi Grad.

Levemaade og hygieeniske Forholde omtales fra Tromsø By som slette for de lavere Klassers Vedkommende; de fleste Huse vare utilbørlig overfyldte og Fødemidlerne dyre paa Grund af den mislykkede Høst, saa at der herskede stor Nød især blandt de mange fra Finland indvandrede fattige Kvæner (C. T. Larsen). Fra Skjærvø omtales Almuens Boliger som smaa og usle, Urenlighed

som meget almindelig; Kaffe misbruges saavel her som i Lyngens Distrikt, hvor ogsaa Nydelsen af Brændevin synes at tiltage (E. Qvigstad).

Fattigsygepleien. I søndre Senjens Distrikt behandles for Fattigvæsenets Regning 3 Syge, i Tromsø Distrikt af Distriktslægen 80 og i Skjærvø Distrikt 8 fattige Syge. Fra de øvrige Lægedistrikter ere herhen hørende Opgaver ikke meddelte.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** afholdtes: i søndre Senjens Distrikt 5, nemlig to i Kvedfjord og et i hvert af de tre andre Herreder; i nordre Senjen 2 Møder i Lenvik; to Møder i hvert af Herrederne Tranø, Hillesø og Berg berammedes men afholdtes ikke, da Formanden forhindredes dels ved Storm, dels ved Reiser; i Malangens Distrikt 4 Møder, nemlig to i Balsfjorden, et i Maalselven og et i Bardodalen; i Tromsø Distrikt 6 Møder, nemlig fire i Tromsø By, to i Tromsø Sundets Herred; i Lyngens Distrikt 3 Møder, nemlig to i Karlsø og et i Lyngen; i Skjærvø Distrikt 2 Møder, nemlig et i hvert Herred. I samtlige Sundhedskommissionsmøder afgaves Erklæringer angaaende Kvaksalverlovgivningen; forøvrigt optoges Møderne for en stor Del af Forhandlinger om Sundhedstilstanden i Almindelighed, fremdeles i søndre Senjen og Malangen om Skab, i Tromsø af Forhandlinger om Foranstaltninger mod Børnekopperne; Byens Drikkevand undersøgte, en Ansøgning om Tilladelse til at anlægge et Garveri i Byens Midte afsloges. I Skjærvø toges Foranstaltninger mod Børnekopperne. I Skjærvø og Malangen omhandlede Misbrug af Kaffe, i sidstnævnte Distrikt tillige Misbrug af Brændevin.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i søndre Senjens Distrikt	681
i nordre —	647
i Malangens —	437
i Tromsø —	126
i Lyngens —	264
i Skjærvø —	254

tilsammen 2 409

Vaccinationen i Tromsø By udførtes af Distriktslægen. Fra nordre Senjen opgives 25 Revaccinationer, fra Tromsø 133, fra Skjærvø 832; i søndre Senjen foretoges ogsaa Revaccination uden at Antallet af Revaccinerede er opgivet.

Følgende **retsmedicinske Forretninger** opgives at være udførte: 6 Syns- og Obduktionsforretninger, nemlig fire over Børn, der vare fødte i Dølgemaal, en over et i en Mur fundet forraadnet Lig af et nyfødt Barn, en over en Mand, der pludselig var død; 2 Undersøgelser og Erklæ-

ringer, nemlig en over en Pige, der var mistænkt for Barnefødsel i Dølgemaal, og en for at oplyse, om der var bedrevet Utugt med et tolvvaars Pigebarn. Ialt 8 retsmedicinske Forretninger, hvoraf en i søndre og en i nordre Senjen, to i Tromsø og fire i Lyngen.

Over Antallet af **Sindssyge** og deres Forpleining meddeles følgende Oplysninger, der dog ere ufuldstændige: i søndre Senjens Distrikt forpleiedes ved Aarets Udgang 5 for Amtets, 2 for Fattigvæsenets Regning; 1 Sindssyg var i Aarets Løb helbredet og 2 døde; i nordre Senjen forpleiedes 4 Sindssyge for Amtets Regning hos Lensmand Oxaas i Lyngen. I Tromsø Distrikt forpleiedes 9 Sindssyge for Kjøbstadens og Amtets Regning, af hvilke 5 forpleiedes i Asyler. I Skjærvø Distrikt forpleiedes 2 for Amtets Regning hos Oxaas, 2 for Fattigvæsenets Regning. Hos Lensmand Oxaas i Lyngen forpleiedes ved Aarets Udgang tilsammen 10 Sindssyge, af hvilke fire vare hjemmehørende i nordre Senjens Distrikt, tre i Lyngens, to i Skjærvø og en i Altens Distrikt i Finmarkens Amt.

Paa Amtets eneste **Sygehus**, Amtssygehuset i Tromsø, indkom 131 Personer for følgende Sygdomstilfælde:

Febre	20
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulationsorganerne	13
Kroniske do. i do.	5
Sygdomme i Nervesystemet, Sindssygdomme	20
Akute Sygdomme i Fordøielsesorganerne	2
Kroniske do. i do.	8
Sygdomme i Urinorganerne	2
Blodsygdomme	3
Kronisk Rheumatisme	1
Læsioner	10
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	10
Kræft	3
Ben- og Ledsygdomme	7
Øiensygdomme	3
Syphilis	6
Epididymit, Urethrit	5
Hudsygdomme	9
Forskjellige andre Sygdomme	4

tilsammen 131

Om Behandlingens Udfald, Behandlingsdagenses Antal m. m. ville Oplysninger findes paa Sygehuslisten.

Af **Badeindretninger** fandtes i Tromsø By 1 paa Sygehuset for Kar- og Dampbad, samt 1 privat Dampbad; desuden omtales et privat Dampbadehus i Tromsø Sundets Herred. I Malangens og Skjærvø Distrikter fandtes en-

kelte Dampbadehuse, der i det sidstnævnte Distrikt især benyttedes af den kvænske Befolkning.

Amtet har 1 **Apothek** i Tromsø, som ved Visitationen fandtes i Orden. Personalet bestod, foruden af Apotheker, af 2 Disciple.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Søndre Senjens Distrikt: 1 Læge, boende i Trondenes; 3 Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatorer.

2. Nordre Senjens Distrikt: 1 Læge, boende i Lenvik; 2 Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatorer.
3. Malangens Distrikt: 1 Læge, boende i Maalselven; 4 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.
4. Tromsø Distrikt: 3 Læger, samtlige boende i Tromsø; 2 Jordemødre; 3 Hjelpevaccinatorer.
5. Lyngens Distrikt: 1 Læge, boende i Lyngen; 3 Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatorer.
6. Skjærvø Distrikt: 1 Læge, boende i Skjærvø; 2 Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatorer.

XX. Finmarkens Amt.

Amtet har et Fladeindhold af 371,4 norske Kvadratkilometer, og havde den 31te December 1865 20 329 Indbyggere; det er inddelt i 8 Lægedistrikter, nemlig:

1. Altens Distrikt (95,0 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Alten	med	2 442	Indb.
Talvik	-	1 938	—
Kautokeino	-	738	—

tilsammen 5 118 Indb.

2. Loppens Distrikt (9,2 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Loppen og Øxfjord . .	med	801	Indb.
Hasvik	-	506	—

tilsammen 1 307 Indb.

3. Hammerfest Distrikt (26,6 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Hammerfest	med	1 547	Indb.
Herredet Hammerfest Landsogn .	-	1 446	Indb.

tilsammen 2 993 Indb.

4. Maasø Distrikt (38,9 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Maasø og Kjelvik . .	med	1 278	Indb.
Kistrand	-	1 048	—

tilsammen 2 326 Indb.

5. Tanens Distrikt (111,4 n. □ M.), indbefattende:

Herrederne Karasjok	med	588	Indb.
Lebesby	-	592	—
Tanen	-	1 388	—

tilsammen 2 568 Indb.

6. Vardø Distrikt (17,7 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Vardø	med	830	Indb.
Herredet Vardø Landsogn	-	538	—

tilsammen 1 368 Indb.

7. Vadsø Distrikt (33,5 n. □ M.), indbefattende:

Kjøbstaden Vadsø	med	1 344	Indb.
Herrederne Vadsø Landsogn . . .	-	959	—
Næsseby	-	1 175	—

tilsammen 3 478 Indb.

8. Sydvarangers Distrikt (39,1 n. □ M.), indbefattende:

Herredet Sydvaranger	med	1 171	Indb.
--------------------------------	-----	-------	-------

Sundhedstilstanden betegnes som slet i Vadsø Distrikt, som mindre god i Hammerfest, Vardø og Sydvarangers Distrikter, forøvrigt som ganske god. De vigtigste epidemiske Sygdomme, som herskede, vare Nervefeber, Børnekopper, Blodgang, Skjørbug og diphtherisk Svælgbetændelse.

Dødeligheden var stor, om end mindre end i det fore-

gaaende Aar; de Dødes Antal udgjorde 597, hvilket er 28,6 af hvert Tusinde af Befolkningen i Aarets Midte (omtrent 20 850). Antallet af de Døde var 2,8 pCt. mindre end i det foregaaende Aar, da der døde 613, men 20,9 pCt. større end i 1865, da de Dødes Antal var 493, og 15,5 pCt. større end det aarlige Middeltal af Døde i Fem-aaret 1861—65, som udgjorde 516. I Altens, Vadsø og

Sydvarangers Lægedistrikter var de Dødes Antal i 1867 noget større end i det foregaaende Aar, i de øvrige Lægedistrikter var Forskjellen i begge Aar uvæsentlig.

Til nærmere Oplysning om de **epidemiske Forhold** hidsættes nedenstaaende af Lægernes Beretninger sammenstillede Tabel:

	Hele Aaret.		Tiden er opgivet for	Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	Oktober.	November.	December.
	Behand- lede.	Deraf Døde													
Nervefeber	470	53	269	23	16	27	31	14	16	20	21	14	25	45	17
Simpel Feber	61	-	51	1	6	3	8	4	-	4	4	4	13	1	3
Barsel-feber	5	-	4	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
Børnekopper	30	2	25	4	-	-	9	10	-	1	1	-	-	-	-
Vandkopper	7	-	7	1	-	1	-	5	-	-	-	-	-	-	-
Skarlagensfeber	14	1	7	1	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mæslinger	8	-	8	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-
Rosen	9	-	8	-	-	-	1	1	1	2	1	1	-	1	-
Diphtherisk Svælgbetændelse	41	7	38	5	2	2	4	3	2	2	10	6	-	2	-
Strubehoste	11	7	11	-	-	5	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Catarrhalske Sygdomme	761	10	739	4	28	107	186	241	54	25	27	2	26	19	20
Lungebetændelse	43	11	21	1	2	2	2	1	3	1	2	-	3	1	3
Pleurit	10	-	6	-	-	1	2	-	-	-	-	-	2	1	-
Gigtfeber	11	1	6	1	1	-	1	1	1	-	-	1	-	-	-
Koldfeber	2	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-
Diarrhoe og Cholera nostras	164	5	150	8	5	12	31	38	9	14	16	3	6	6	2
Blodgang	142	7	136	-	-	5	8	34	14	35	27	10	2	-	1
Skjørbug	111	3	81	-	2	10	25	14	11	12	4	3	-	-	-
Tilsammen	1 900	107	1 569	49	66	178	314	366	111	117	121	45	79	77	46

Nervefeber var hyppigere end i det foregaaende Aar; der opgives:

fra Altens	Distrikt 48	behl. Tilfælde	med 3 Dødsf.
- Loppens	—	1	—
- Hammerfest	—	70	—
- Tanens	—	17	—
- Vardø	—	30	—
- Vadsø	—	279	—
- Sydvarangers	—	25	—

tilsammen 470 behl. Tilfælde med 53 Dødsf.

desuden opføres fra Hammerfest Distrikt 3 dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været under Lægebehandling, tilsammen 56 Dødsfald. (Aaret forud opgaves 362 behandlede Tilfælde med 43 Dødsfald). Ved Kaafjordens Værk i Alten herskede en mild Epidemi af Abdominaltyphus fra December 1866 og vedvarede hele det heromhandlede Aar med 34 behandlede Tilfælde og 2 Dødsfald; forøvrigt forekom Sygdommen spredt i dette Distrikt. I Hammerfest Distrikt var den ligeledes spredt fra Aarets Begyndelse blandt hjemkomne Fiskere, indvandrende Kvæner og fremmede Skibsfolk, indtil den i Oktober antog en større Udbredning baade i Byen og i Landdistriktet og

vedvarede fremdeles ved Aarets Udgang; 29 Tilfælde, hvoraf 4 med dødelig Udgang, behandlede paa Sygehuset i Hammerfest. Af de fra Tanen anmeldte Tilfælde forekom 11 hos Fiskere, der behandlede paa Gamviks Sygehus; i Tanadalen forekom blandt Lappebefolkningen en liden Epidemi med 6 Tilfælde i Oktober og November. Af de i Vardø Distrikt anmeldte Tilfælde behandlede 14 med 1 Dødsfald paa Sygehuset i Vardø, 7 med 2 Dødsfald i Vardø By, 9 i Landdistriktet, nemlig 5 Tilfælde i April i Fiskeværret Smelroerne og 4 i September i Komagvær. Sygdommen havde i de ovenomtalte Distrikter den abdominelle Form af Nervefeber undtagen i et Tilfælde, hvor den Syge led af Febris recurrens; han var kommen syg hjem fra Bomansfjorden i den til Norge stødende Del af Rusland, hvor Febris recurrens herskede saavel blandt Indbyggerne som blandt de fremmede Fiskere. I Vadsø Distrikt var Nervefeber meget udbredt; i første Halvaar viste den sig fornemlig som Febris recurrens, der var fortsat fra det foregaaende Aar, i andet som exanthematisk Nervefeber. Af Febris recurrens behandlede her ialt 173 Tilfælde, hvoraf 145 Tilfælde i Vadsø By og Landsogn af Distriktslægen i Vadsø (deraf 77 Tilfælde med 6 Dødsfald paa Sygehuset i Vadsø), 28 uden Dødsfald i Næsseby Herred af Distriktslægen i Tanen. I det

sidstnævnte Herred var Sygdommen indført i det foregaaende Aar fra Vadsø med endel gamle Klæder efter en Person, der var død af Sygdommen; i 3 Familier, i hvilke alle de øvrige Medlemmer havde Febris recurrens, viste der sig 5 Tilfælde af biliøs Typhoidfeber med 3 Dødsfald; Ligene syntes at være meget smitsomme, idet næsten alle de Personer, som vadskede dem og lagde dem i Kiste, fik — ikke Typhoidfeber — men Febris recurrens; begge Sygdomme syntes saaledes at forplantes ved et fælles Smittestof. Isolation af de Syge iagttoges, saavidt muligt var; et Sygehus blev paa Sundhedskommissionens Foranstaltning oprettet i Næsseby mod Epidemiens Slutning, men benyttedes kun af en Syg (Thorsen). Af exanthematisk Nervefeber behandledes i Vadsø By og Landsogn ialt 101 Tilfælde, hvoraf 40 med 9 Dødsfald paa Sygehuset i Vadsø. Saavel Febris recurrens som exanthematisk Nervefeber indføres hvert Aar fra Finland med indvandrende Kvæner og herske især blandt den kvænske Befolkning i Vadsø, hvor Betingelserne for Overførelse ved Smitte ere meget gunstige paa Grund af Overfyldning af Boligerne (H. K. Hartmann). I Midten af September indførtes exanthematisk Nervefeber fra Vadsø til Bøgfjord i Sydvarangers Distrikt og vedvarede til Aarets Ende; den viste sig kun paa nogle faa tæt ved hverandre liggende Gaarde. Af simpel Feber opføres 61 behandlede Tilfælde, hvoraf 37 i Hammerfest og 15 i Loppens Distrikt.

Af **Barselfeber** opgives fra Altens Distrikt 2, fra Maasø 2 og fra Sydvarangers 1 behandlet Tilfælde, uden Dødsfald. Fra Hammerfest Distrikt omtales 1 Tilfælde af Barselkrampe og fra Vardø Distrikt 1 Tilfælde af Barselmani, begge med heldig Udgang.

Af **Børnekopper** opgives:

fra Altens	Distrikt	16	behl.	Tilfælde	med	1	Dødsf.
- Loppens	—	8	—	-	-	—	—
- Hammerfest	—	1	—	-	-	—	—
- Vardø	—	1	—	-	-	—	—
- Vadsø	—	4	—	-	1	—	—

tilsammen 30 behl. Tilfælde med 2 Dødsf.;

desuden opgives fra Loppens Distrikt 2 og fra Sydvarangers 21 Dødsfald uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt 25 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opførtes ialt 59 Behandlede, af hvilke 8 døde). Til Alten bragtes Sygdommen med svenske og russiske Reisende i Slutningen af April og vedvarede til Begyndelsen af Juni; der oprettedes et Lazaret, hvor 15 Syge behandledes. Af de Behandlede vare 6 uvaccinerede, af hvilke 1 døde. I Kautokeino og Antji skulle efter Lensmandens Indberet-

ning enkelte Tilfælde være indtrufne uden at foranledige noget Dødsfald. Af de i Loppen opgivne Tilfælde behandlede 3 i Januar, 4 i Mai; nærmere Oplysning er ikke meddelt. Til Hammerfest kom i April en koppesyg Mand fra Finland; han isoleredes og Sygdommen udbredte sig ei videre. I Vardø Sygehus behandledes et Tilfælde som sidste Levning af den i det foregaaende Aar herskende Epidemi. I Vadsø forekom 4 Tilfælde om Vaaren og Sommeren med omtrent 1 Maanedes Mellemrum mellem hvert Tilfælde; ved at isolere de Syge i et Hus udenfor Byen hindredes Sygdommens videre Udbredning. Størst Udbredning fik den i Bugøfjord og Bugønæs i Sydvaranger, hvor den, indbragt i April ved indvandrende Kvæner fra Finland, vedvarede til Midten af August Maaned. Den største Del af Indbyggerne i Bugøfjord — 50 til 100 i Antal — vare angrebne af Sygdommen, der var meget dødelig. Mange af de Syge kom ikke under Lægebehandling. Ingen særegne Foranstaltninger kunde her tages mod Sygdommen paa Grund af den travle Fisketid og Umuligheden i at hindre Indvandringen fra Finland, hvor Kopperne herskede. I alle Amtets Lægedistrikter maaske med Undtagelse af Sydvaranger foretoges i heromhandlede Aar almindelig Revaccination.

Af **Vandkopper** omtales fra Loppens Distrikt 5, fra Vardø 2 behandlede Tilfælde uden Dødsfald.

Af **Skarlagensfeber** nævnes fra Loppens Distrikt 7 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald, fra Hammerfest 7 behandlede Tilfælde.

For **Mæslinger** behandledes 8 Børn paa Øen Loppen.

Af **Rosen** opgives:

fra Hammerfest Distrikt 6 behl. Tilfælde,

- Tanens	—	1	—
- Maasø	—	1	—
- Vardø	—	1	—

tilsammen 9 behl. Tilfælde, uden Dødsfald.

Af **diphtherisk Svælgbetændelse** opføres:

fra Altens Distrikt 2 behl. Tilfælde med 1 Dødsf.,

- Loppens	—	2	—	-	-	—
- Hammerfest	—	30	—	-	6	—
- Maasø	—	3	—	-	-	—
- Tanens	—	2	—	-	-	—
- Vadsø	—	2	—	-	-	—

tilsammen 41 behl. Tilfælde med 7 Dødsf.;

desuden opgives fra Vadsø Distrikt 2 dødeligt endende Tilfælde uden tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, samt fra Hammerfest Distrikt 2 dødeligt endende Tilfælde, der ikke havde været under Lægebehandling, tilsammen 11 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves 61 behandlede

Tilfælde med 4 Dødsfald). Sygdommen var spredt undertagen i Hammerfest Distrikt; af de her forekomne Tilfælde falde 10 med 2 Dødsfald paa Byen, 20 med 4 Dødsfald paa Landdistriktet. I Begyndelsen af Aaret forekom Sygdommen i Hammerfest By og nærmeste Omegn; paa en Gaard tæt ved Byen endte af 6 behandlede Tilfælde 4 dødeligt; i August Maaned forekom 9 Tilfælde paa 2 Gaarde paa Sørøen, i September atter 5 Tilfælde. Af **Strube-hoste** nævnes 1 dødeligt endende Tilfælde i Hammerfest og 10 Tilfælde med 6 Dødsfald i Vadsø Distrikt. (I det foregaaende Aar opgaves 2 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald og ialt 2 Dødsfald).

Catarrhalske Sygdomme vare noget hyppigere end i de to foregaaende Aar. Der anmeldtes:

fra Altens	Distrikt	27 Behandl., af hvilke - døde,
- Loppens	—	81 — — —
- Hammerfest	—	141 — — 2 —
- Maasø	—	1 — — —
- Tanens	—	104 — — —
- Vardø	—	281 — — 3 —
- Vadsø	—	123 — — 5 —
- Sydvaranger	—	3 — — —

tilsammen 761 Behandl., af hvilke 10 døde. (I det foregaaende Aar opgaves 632 Behandlede, af hvilke 9 døde). Samtlige Dødsfald forårsagedes ved akut Bronchit. De fleste Behandlede tilhørte den fiskende Almue under Vaarfisket.

Af **Lungebetændelse** opføres:

fra Altens	Distrikt	4 behl. Tilfælde uden Dødsf.,
- Loppens	—	1 — — —
- Hammerfest	—	7 — — med 4 —
- Maasø	—	7 — — 3 —
- Tanens	—	1 — — —
- Vardø	—	14 — — 2 —
- Vadsø	—	7 — — 2 —
- Sydvaranger	—	2 — — —

tilsammen af 8 Læger 43 behl. Tilfælde med 11 Dødsf.; desuden opføres fra Loppens Distrikt 1 og fra Vadsø Distrikt 4 Dødsfald, uden det tilsvarende Antal behandlede Tilfælde, ialt 16 Dødsfald. (I det foregaaende Aar opgaves af 7 Læger 40 behandlede Tilfælde med 5 Dødsfald og ialt 6 Dødsfald). Af Pleurit er anmeldt 10 behandlede Tilfælde uden Dødsfald, nemlig 2 fra Maasø, 4 fra Vardø, 3 fra Vadsø og 1 fra Sydvarangers Distrikt.

Hjernebetændelse er opført som Dødsårsag hos 6, tuberkuløs Meningit hos 3 og Kramper i Børnealderen hos 7, tilsammen 16 Dødsfald, af hvilke 7 falde paa Ham-

merfest, 1 paa Tanens, 5 paa Vardø og 3 paa Vadsø Distrikt.

Rheumatiske Sygdomme. Af Gigtfeber opgives:

fra Hammerfest Distrikt	4 Behandl., af hvilke 1 døde,
- Maasø	— 5 — — —
- Vardø	— 1 — — —
- Vadsø	— 1 — — —

tilsammen 11 Behandl., af hvilke 1 døde.

For kronisk og afebril Rheumatisme behandlede 3 Læger i Loppens, Hammerfest og Vardø Distrikter 114 Personer; af 90 vare 86 af Mand-, 4 af Kvindekjøn.

For **Koldfeber** behandlede 2 fremmede Sømænd i Hammerfest.

Diarrhoe og **Cholera nostras** forekom sjældnere end i det foregaaende Aar; der opgives:

fra Loppens	Distrikt	7 Behandl., af hvilke - døde,
- Hammerfest	—	49 — — 3 —
- Tanens	—	29 — — —
- Vardø	—	65 — — 1 —
- Vadsø	—	11 — — 1 —
- Sydvarangers	—	3 — — —

tilsammen 164 Behandl., af hvilke 5 døde. (Aaret forud opgaves 294 Behandlede, af hvilke 9 døde).

Blodgang var meget hyppig; der opføres:

fra Loppens	Distrikt	3 behl. Tilf. med - Dødsf.,
- Hammerfest	—	9 — — —
- Tanens	—	24 — — —
- Vardø	—	24 — — —
- Vadsø	—	82 — — 7 —

tilsammen 142 behl. Tilf. med 7 Dødsf.

(I det foregaaende Aar opførtes 27 behandlede Tilfælde med 1 Dødsfald). Sygdommen antoges at være bragt til Vadsø fra Finland i Marts Maaned ved indvandrende Kvæner; fra Vadsø førtes Smitten til Vardø By og til Fiskeværer Havningberg i Vardø Distrikt. De i Hammerfest Behandlede vare Fiskere, der kom fra Finmarksfisket. Sygdommen var i Almindelighed mild.

Skjørbug havde omtrent samme Hyppighed som i det foregaaende Aar. Ialt anmeldtes:

fra Hammerfest Distrikt	1 behl. Tilf. med - Dødsf.,
- Maasø	— 29 — — 1 —
- Tanens	— 13 — — —
- Vardø	— 26 — — —
- Vadsø	— 42 — — 2 —

tilsammen 111 behl. Tilf. med 3 Dødsf.

(I det foregaaende Aar anmeldtes 119 behandlede Tilfælde ligeledes med 3 Dødsfald). Af de i Vardø Distrikt Be-

handlede sees 19 at have været russiske Fiskere og Arbeidsmænd; den største Del af de fra Vadsø Distrikt Opgivne vare russiske Fiskere. I Sydvarangers Distrikt siges Sygdommen at have været hyppig om Vaaren (Østberg).

Veneriske Sygdomme. Paa Hammerfest Sygehus indkom for konstitutionel Syphilis 3 Mænd og 1 Kvinde, alle over 15 Aar; de udskreves helbredede efter en samlet Behandlingstid af 137 Dage eller i Gjennemsnit 34 Dage for hver Udskreven. Paa de øvrige Sygehuse behandledes intet Tilfælde af Syphilis. Udenfor Sygehus opgives 8 Personer at være behandlede for konstitutionel Syphilis, nemlig 7 af Mand-, 1 af Kvindekjøn, samtlige over 15 Aar, 3 i Hammerfest, 1 i Vardø og 4 i Vadsø Distrikt. Af samtlige Behandlede kunne 4 sees at have været Udlændinge. For Gonorrhoe og Urethrit behandles i Alten 2, i Hammerfest 10, i Maasø 2, i Vardø 8 og i Vadsø 2 Personer, tilsammen 24, 22 Mænd, 2 Kvinder. De fleste af de i Hammerfest og Vardø Behandlede vare fremmede Søfolk.

Fnat omtales fra alle Lægedistrikter; kun i Vadsø Distrikt siges den at være i Aftagende; i Altens Herred var den almindelig udbredt, i Hammerfest Distrikt var den mere almindelig end før, i Tanens Distrikt, hvor den havde været lidet bemærket i de 2 foregaaende Aar, behandles i heromhandlede Aar flere hundrede Fnattede for Amtskommunens Regning; i Sydvaranger havde Sygdommen faaet Indpas paa flere Steder blandt den finske Del af Befolkningen. Foruden de i Tanen Behandlede opgives 49 Personer at være behandlede, hvoraf 19 i Hammerfest og 10 i Maasø Distrikt.

Af **Spedalske** kjendtes ved Udgangen af det foregaaende Aar ifølge Overlægens Beretning 6; i 1867 kom 1 ny til, saa at Antallet ved Aarets Udgang var 7, hvoraf i Altens Distrikt 3 i Hammerfest Distrikt 1 i Loppens — 2 i Vardø — 1

For **Kjertelsyge** opgives af 3 Læger 18 Behandlede, hvoraf i Altens og Maasø Distrikter, i hvert 8, i Vardø Distrikt 2; af 16 vare lige mange af hvert Kjøen, 14 under, 2 over 15 Aar. Fra Hammerfest Distrikt opgives 1 Dødsfald af denne Sygdom, der her tilskrives de smaa, fugtige og overfyldte Boliger (H. F. Smith).

Af **Svindst** opføres 22 Dødsfald, hvilket udgjør 10,2 pCt. af samtlige af Læger opgivne, ved Sygdom forarsagede Dødsfald (216). Af de 22 Døde komme 5 paa Altens, 5 paa Hammerfest, 7 paa Vardø, 4 paa Vadsø og 1 paa Sydvarangers Distrikt. For de enkelte Lægedistrikter var Forholdet mellem opgivne Dødsfald af Svindst

og samtlige opgivne Dødsårsager i heromhandlede Aar følgende:

Lægedistrikt.	Opgivne Dødsfald af Svindst.	Opgivne Dødsårsager ialt.	Forhold i pCt.
Atens Distrikt . . .	5	11	45,4
Loppens — . . .	-	4	0
Hammerfest — . . .	5	60	8,3
Maasø — . . .	-	6	0
Tanens — . . .	-	3	0
Vardø — . . .	7	25	28,0
Vadsø — . . .	4	83	4,8
Sydvarangers Distr. .	1	24	4,2
Finmarkens Amt . . .	22	216	10,2

Af **Vatersot** er opgivet et Dødsfald i Vadsø Distrikt. Af **Kræft** opgives intet Dødsfald.

Blegsot omtales som almindelig i Hammerfest By, som sjelden i Sydvaranger. Ialt opgives af 3 Læger 16 Behandlede, nemlig 10 i Maasø, 5 i Vadsø og 1 i Sydvarangers Distrikt. For Menstruationsuordener opføres af 3 Læger 10 Behandlede, hvoraf 8 i Maasø Distrikt.

Kardialgi og kronisk Gastrit omtales overalt som meget almindelige; blandt Aarsagerne nævnes, som forhen, overdreven Kaffedrik (P. M. Selmer, H. F. Smith). 5 Læger opgive tilsammen 182 Behandlede for disse Sygdomme; af 122 vare 91 af Mand-, 31 af Kvindekjøn; af 121 vare 5 under, 116 over 15 Aar.

Ormesygdomme omtales som almindelige i Hammerfest Distrikt. Bændelorm forekommer baade her og i Vadsø Distrikt temmelig hyppig hos den kvænske Befolkning (H. F. Smith, H. K. Hartmann).

Af **Drankersygdom** omtales 1 helbredet Tilfælde af Drankergalskab hos en voxen Mand i Hammerfest.

Øiensygdomme. 4 Læger opgive at have behandlet tilsammen 83 Tilfælde af Conjunctivit, nemlig 16 i Loppens, 26 i Maasø, 37 i Vardø og 4 i Sydvarangers Distrikt.

Af **Sindssygdom** er, saavidt det af de meddelte Oplysninger kan sees, ialt 5 nye Tilfælde komne under Behandling, hvoraf 3 i Hammerfest, 1 i Vardø og 1 i Vadsø Distrikt; af 4 Syge vare 3 af Mand-, 1 af Kvindekjøn. Sygdommens Beskaffenhed er opgivet for 3, der lede af Melancholi. 1 Sindssyg indlagdes i Hammerfest Sygehus og helbrededes, 1 sendtes til Tromsø Sygehus, 1 helbre-

dedes i sit Hjem; om de øvrige er ingen nærmere Oplysning meddelt.

Følgende **chirurgiske Operationer** opgives at være udførte: paa Vardø Sygehus Exartikulation af samtlige Tæer i Metatarsalledet paa høire Fod; udenfor Sygehus 1 Paracentese af Underlivet.

Følgende **obstetriciske Operationer** opgives at være udførte af Læger: 2 Tangforløsninger, begge paa Grund af Vemangel med gunstigt Udfald for Koner og Børn. 1 Vending paa Grund af Vemangel med heldigt Udfald for Kone og Barn. 3 kunstige Løsninger af Moderkagen, i et af Tilfældene 3 Døgn efter Barnets Fødsel; Indikationen er ikke angivet; Konerne forbleve ilive. Ialt udførtes i Amtet 6 obstetriciske Operationer, hvoraf 5 i Maasø Distrikt, 1 i Tanens. Distriktslægen i Loppen omtaler et Tilfælde af samtidig Fødsel af et Par Tvillinger. „Han budsendtes om at komme til en anden Gang fødende Kone; Budet berettede, at Fødderne allerede vare fødte for 2 à 3 Timer siden, men herefter var Fødselen forbleven uden Fremgang uagtet gode Veer og uagtet de Tilstedeværende havde trukket lidt i Fødderne. Examineret Jordemoder var ikke tilstede. Da han et Par Timer senere naaede Stedet, var allerede dødfødte Tvillinger komne til Verden, idet de forankomne Fødder vare forblevne i samme Stilling; medens et andet Barn fødtes i Isseleie ved Siden af de først fremkomne Fødder, hvorefter ogsaa dette Barn med Lethed fødtes; Moderen forblev ilive“ (Kinck).

Antallet af **Fødte** og **Døde** vil sees af følgende Tabel:

Lægedistrikt.	Fødte.	Døde				Dødfødte.
		i Alt.	under 1 Aar.	mellem 1—15 Aar.	paa Barselseng.	
Alten	182	116	24	27	1	5
Loppen	44	41	10	10	-	6
Hammerfest . . .	117	89	25	27	-	2
Maasø	70	53	10	7	-	6
Tanen	67	51	10	13	1	8
Vardø	62	35	7	7	-	3
Vadsø	164	158	32	37	-	11
Sydvaranger . .	53	54	9	11	2	7
Finmarkens Amt	759	597	127	139	4	48

Omkomne paa voldsom Maade 46.

For det hele Amt bliver der saaledes et Overskud af 162 flere Fødte end Døde og Forholdet mellem hine og disse = 100 : 78,7. Antallet af Børn, døde i 1ste Leveaar, udgjorde 16,7 pCt. af samtlige Fødte og 21,3 pCt. af samtlige Døde; Antallet af Døde mellem 1 og 15

Aar udgjorde 23,3 pCt. af samtlige Døde og Antallet af Døde under 15 Aar udgjorde 44,6 pCt. af samtlige Døde. Lægernes Beretninger indeholde ingen Meddelelser om Døde paa Barselseng.

Lægernes Dødsanmeldelser indeholde ialt Opgave over 216 eller 39,2 pCt. af samtlige ved Sygdom foraarsagede Dødsfald (551). De hyppigste Dødsaaarsager paa Lægernes Lister vare: Nervefeber (56), Børnekopper (25), Lungesvindst (22), diphtherisk Svælgbetændelse og Strubehoste (tilsammen 18), Hjernebetændelse og Kramper i Børnealderen (16), Lungebetændelse (16), akut Bronchit (10).

Veirliget. I den første Halvdel af Aaret var Veiret meget koldt og stormende med ualmindelig megen Sne; Vaaren kom mere end en Maaned senere end almindeligt, Jorden var for en stor Del bedækket med Sne indtil i Begyndelsen af Juli; Sommeren var kold, kort og regnfuld, Høsten kom tidlig med Kulde, Regn og Sne, saa at Vinteren maatte siges at begynde i Slutningen af September; henimod Aarets Ende var Veiret stormende og meget koldt. I Altens og Maasø Distrikter indhøstedes noget Hø, men forøvrigt mislykkedes Høsten af Hø, Korn, Potetes og Multer ganske i alle Distrikter. Fra Vardø er af Distriktslægen meddelt følgende Tabel over Thermometerstanden i de forskjellige Maaneder af Aaret:

	Høieste Temperatur.	Laveste Temperatur.	Middeltemperatur.
Januar	÷ 1° R.	÷ 14° R.	÷ 6,9° R.
Februar	÷ 0,5 -	÷ 17 -	÷ 5,8 -
Marts	+ 1,5 -	÷ 13 -	÷ 5,3 -
April	+ 5 -	÷ 6 -	÷ 2,5 -
Mai	+ 4 -	÷ 6 -	÷ 1,5 -
Juni	+ 12 -	÷ 1 -	+ 3,6 -
Juli	+ 14 -	+ 3,5 -	+ 7,6 -
August	+ 14 -	+ 4 -	+ 7,8 -
September	+ 12 -	+ 0,5 -	+ 5 -
Oktober	+ 8 -	÷ 3,5 -	+ 2,8 -
November	÷ 0,5 -	÷ 9 -	÷ 4,2 -
December	÷ 1 -	÷ 11 -	÷ 5,9 -

Leveaade og hygiæniske Forholde i Loppens Distrikt omtales som mindre tilfredsstillende for de lavere Klassers Vedkommende; Boligerne ere i Almindelighed smaa, usle og usunde, Næringsmidlerne ensformige, bestaa hovedsagelig af Fisk og Kaffe. De hygiæniske Forholde i Hammerfest By skildres ogsaa som mislige; Husene ere overfyldte, i mange Huse har hver Beboer, efter Opmaaling, anstillet af Distriktslægen, kun 50—55 Kubikfod Rum;

Køgeovne bruges ofte inde i Værelserne, Drikkevandet, der i Almindelighed tages fra Brønde, er for en stor Del slet og utilstrækkeligt. I Hammerfest Landsogn er Forholdet ligesaa slet; sædvanligt bruges her Jordhytter med Jordguly, Gammer, og Kreaturerne opholde sig ofte inde i samme. Kaffe misbruges i hele Distriktet, Brændevinsdrik er ikke i Aftagende (H. F. Smith). Fra Vadsø Distrikt klages ogsaa over slette og især under Vaarfisket overfyldte Boliger (Hartmann). I Sydvaranger ere Gammere med Jordguly de almindelige Boliger, der ere smaa, mørke, urenlige og uden tilstrækkelig Luftvexling; Kreaturerne opholde sig altfor nær Gammen, undertiden inde i samme; de almindelige Næringsmidler ere Kjød, Fisk og Korn, ellers bruges ingen Plantestofte, Brændevinsdrik er sjelden (Østberg).

Fattigsygepleien i Altens Herred betegnes som tilfredsstillende; i Talvigs og Kautokeino Herreder af Altens Lægedistrikt benyttes derimod Læge næsten aldrig; i Loppens Distrikt kom kun 1 Syg for Fattigvæsenets Regning under Behandling i Aarets Løb. I Hammerfest Distrikt behandledes 13 fattige Syge, hvoraf 10 i Byen, 3 i Landsognet; desuden indlagdes i Sygehuset 33 fattige Syge fra Byen, hvoraf 22 tilhørte fremmede Kommuner, samt 2 fra Landsognet. I Tanens Distrikt betegnes Fattigsygepleien som tilfredsstillende i Herredet af samme Navn; ialt behandledes 3 fattige Syge i sidste Halvaar. I Vardø Distrikt behandledes 16 fattige Syge, med en Medikamentudgift af 17 Spd., i Vadsø Distrikt 34 fattige Syge. Angaaende Brugen af Lægehjelp berettes, at Læge flittig søges i Hammerfest By men sjelden i Landsognet uden paa offentlig Bekostning; Jordemoder benyttes ogsaa ofte i Byen, lidet paa Landet. Maasø Distrikt var hele Aaret uden Jordemødre, uagtet Lønnen var bleven forhøiet; i Vadsø Distrikt benyttedes de 3 der boende Jordemødre lidet. Altens Kobberværk, der tidligere har haft egen Læge for sine Arbeidere, benytter efter Oktober 1866 Distriktslægen som Værkslæge.

Af Møder i **Sundhedskommissionerne** berettes ingen at være afholdte i Altens Distrikt; i Loppens Distrikt holdtes 1 Møde i Hasvik; i Hammerfest Distrikt afholdtes 6 Møder, hvoraf fem i Byen, et i Landsognet; 3 berammede Møder i Landsognet hindredes ved Uveir. I Maasø Distrikt holdtes 1 Møde i Herredet af samme Navn, i Tanens Distrikt 1 Møde i hvert Herred, i Vardø Distrikt 6 Møder, i Vadsø Distrikt 8 Møder, hvoraf fire i Byen, to i Vadsø Landsogn og to i Næsseby; i Sydvarangers Distrikt 1 Møde. I de fleste Sundhedskommissioner afgaves Erklæringer om Kvaksalverlovgivningen. I Hammerfest behandledes forskellige Klager over sanitære Misligheder,

en Anmeldelse om Hø, der var ankommet fra nordtysk Havn, hvorfra Indførsel paa Grund af Kvægpest var forbudt; i Landsognet bestemtes, at ethvert Dødsfald skulde anmeldes for Distriktslægen, før Begravelse kunde foregaa. I Maasø forhandlede Bestemmelser sigtende til Forbedringer i de sanitære Forholde ved Fiskeværerne i Maasø Herred, i Tanens Herred om Sundhedsforskrifter i Fiskeværerne i Lighed med de i Lebesby Herred gjældende. I Vardø toges Foranstaltninger mod Indførelse af Koppesmitte, hvoriblandt Oprettelse af et Lazaret paa 12 Senge; Sundhedskommissionen i Vardø foretog et almindeligt Eftersyn over den hele By for at paase Overholdelse af Sundhedsforskrifterne, hvilket havde til Følge, at 60 af 97 Hus- eller Grundeiere, som Aaret forud vare ilagte Bøder paa Grund af Overtrædelse af Sundhedsforskrifterne, samt desuden Eierne af 12 forhen ikke undersøgte Eiendomme, anmeldtes til Ilæggelse af Bøder for lignende Overtrædelse. I Vadsø Distrikt toges Foranstaltninger mod Børnekopper og Nervefeber, i Næsseby oprettedes et Nervefeberlazaret.

De **Vaccineredes** Antal udgjorde:

i Altens	Distrikt	334
i Loppens	—	165
i Hammerfest	—	73
i Maasø	—	397
i Tanens	—	339
i Vardø	—	93
i Vadsø	—	207
i Sydvaranger	—	37

tilsammen 1 645.

I en Vaccinationskreds i Hammerfest Distrikt vaccineredes ikke. I Altens Herred og i Hammerfest By vaccineredes af vedkommende Embedslæger. Næsten over hele Amtet foretoges Revaccination ifølge Amtmandens Bestemmelse af Frygt for Indførelse af Børnekopper fra Finland. Antallet af Revaccinerede opgives saaledes:

i Altens	Distrikt	32
i Loppens	—	276
i Hammerfest	—	220
i Maasø	—	1 417
i Tanens	—	613
i Vardø	—	371
i Vadsø	—	1 503

tilsammen 4 432.

Fra Sydvaranger er Antallet ikke opgivet. I Antallet af Revaccinerede er indbefattet en Mængde fremmede Fiskere.

Af **retsmedicinske Forretninger** opgives at være ud-

førte: 5 Syns- og Obduktionsforretninger, hvoraf fire over Børn, der vare fødte i Dølgemaal, en over en Mand, der formodedes at være dræbt.

Om Antallet af **Sindssyge** i Amtet haves kun ufuldstændige Oplysninger. I Altens Distrikt forpleiedes paa Amtets Bekostning 1 Sindssyg hos Lensmand Oxaas i Lyngen; i Hammerfest Distrikt forpleiedes 1 Sindssyg for Amtets Regning, 3 for vedkommende Fattiggassers; i Vardø Distrikt forpleiedes 1 for Fattigvæsenets Regning, i Vadsø Distrikt 2 for Amtets Regning.

Af almindelige **Sygehuse** har Amtet 3, nemlig i Alten, Hammerfest og Vadsø, af Sygehuse, der kun pleie at benyttes i Fisketiden 4, nemlig Brevigs Sygehus i Loppen, Maasø, Gamvigs og Vardø Sygehuse. Brevigs Sygehus, der er opført for Finmarkens Medicinalfonds Regning, toges første Gang i Brug i 1867 og benyttedes fra 8de Marts til 13de April; Maasø Sygehus var i Virksomhed det hele Aar, Gamviks fra 14de April til 31te Mai, Vardøs i 9½ Maaned. Nedenstaaende Tabel giver en Oversigt over de paa samtlige Sygehuse indkomne Sygdomstilfælde:

	Altens Sygehus.	Hammer- fest Syge- hus.	Vadsø Sygehus.	Brevigs Sygehus.	Maasø Sygehus.	Gamviks Sygehus.	Vardø Sygehus.
Febre, exanthematiske og andre	2	42	122	2	8	13	23
Akute Sygdomme i Aandedræts- og Cirkulations- organerne	-	6	9	2	4	3	14
Kroniske do. i do.	-	1	1	-	1	-	1
Sygdomme i Hjernen og Nervesystemet	1	1	2	-	1	1	-
Akute Sygdomme i Fordøiellesorganerne	-	4	6	-	1	1	4
Kroniske do. i do.	-	-	1	-	2	-	-
Blodsygdomme, Ernæringssygdomme	-	1	14	-	12	5	3
Kronisk og afebril Rheumatisme	-	3	-	1	1	-	1
Læsioner og Benbrud	2	5	4	-	8	4	3
Phlegmone, Abscesser, Ulcera	-	2	3	1	8	2	5
Ben- og Ledsygdomme	-	1	1	-	1	-	-
Øiensygdomme	-	-	1	-	3	-	1
Syphilis	-	4	-	-	-	-	-
Gonorrhoe og Urethrit	2	3	2	-	-	-	2
Hudsygdomme	-	-	7	-	-	-	1
Andre Sygdomme	1	1	4	-	2	2	-
Tilsammen	8	74	177	6	52	31	58

Forøvrigt henvises med Hensyn paa Behandlingens Udfald, Antallet af Forpleiningsdage m. m. til Sygehuslisten. Vardø Sygehus udvidedes i heromhandlede Aar ved Paabygning af et Stokværk, hvorved der blev Rum til 24 Syge; af de i Aarets Løb Behandlede laa 42 for Finmarkens Medicinalfonds, 13 for Vardø Fattigvæsens, 4 for privat Regning. Udenfor Sygehuset behandledes for Finmarkens Medicinalfonds Regning 769 syge Fiskere for 811 Sygdomstilfælde. Ved Vardøhus Fæstning kom 57 Personer under Behandling, hvoraf 44 fra Garnisonen, 13 blandt Haandværkerne og deres Familier. Udgifterne til Medicin udgjorde 16 Spd. 97 Skill. eller 35,4 Skill. for hver Syg.

Af **Badeindretninger** gaves i Altens Distrikt mange russiske Dampbade, der især benyttedes af den kvænske

Befolkning. I Hammerfest var en Badeindretning paa Sygehuset under Opførelse. I Tanens og Vadsø Distrikter fandtes flere Dampbade, i Vardø en Badeindretning paa Sygehuset samt 2 private Dampbade, hvoraf det ene var indrettet for de russiske Arbeidere, som opholde sig der om Vaaren og Sommeren.

Af **Apotheker** fandtes 2, nemlig et i Hammerfest og et nyt oprettet i Vadsø, der begge visiteredes og fandtes i Orden. Personalet bestod ved begge Apotheker, foruden af Apothekeren, af 1 Discipel. Fra Midten af April til Begyndelsen af Juli havde Apotheket i Vadsø en Filialafdeling i Vardø, der bestyredes af en Medhjælper.

Medicinalpersonalet bestod af:

1. Altens Distrikt: 1 Læge, boende i Alten; 3 ansatte Jordemødre; 5 Hjelpevaccinatorer.

2. Loppens Distrikt: 1 Læge, boende i Hasvig, 1 ansat Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
3. Hammerfest Distrikt: 1 Læge, boende i Hammerfest; 2 ansatte Jordemødre; 4 Hjelpevaccinatører.
4. Maasø Distrikt: 1 Læge, boende i Maasø; Distriktets samtlige 3 Jordemoderposter ved Aarets Udgang ubesatte; 5 Hjelpevaccinatører.
5. Tanens Distrikt: 1 Læge, boende i Tanen; 3 ansatte Jordemødre; 6 Hjelpevaccinatører.

6. Vardø Distrikt: 1 Læge, boende i Vardø; 1 ansat Jordemoder; 3 Hjelpevaccinatører.
7. Vadsø Distrikt: 1 Læge, boende i Vadsø; 3 ansatte Jordemødre; 2 Hjelpevaccinatører.
8. Sydvarangers Distrikt: 1 Læge, boende i Sydvaranger; Jordemoderbestillingen ubesat; 2 Hjelpevaccinatører.

C. Uddrag og Sammenstilling

af de ifølge Lov af 27de Februar 1866 og Indre-Departementets Cirkulære af 17de Marts samme Aar fra Dyr lægerne indkomne Beretninger om Sundhedstilstanden blandt Husdyrene og om Veterinærvæsenets Tilstand m. m. i 1867. *)

Sundhedstilstanden blandt Husdyrene skildres fra de fleste Egne som særdeles god, uagtet Foderet fra det fore-

*) Ifølge den udgivne Fortegnelse over autoriserede Dyr læger i 1867 var deres Antal i dette Aar 73, lægges hertil 2, der praktiserede i dette Aar, men først ere optagne i Fortegnelsen for det følgende, bliver Antallet 75. Beretning er indsendt fra 63 Dyr læger, hvoraf

- i Christiania By 5 (af tilsammen 8 Dyr læger).
- i Akershus Amt 6 (af 8 Dyr læger), bosatte i Sørum, Ullensaker, Nannestad, Eidsvold, Høland, Aas.
- i Smaalenenes Amt 5 (af 6 Dyr læger), bosatte i Eidsberg, Moss, Sarpsborg, Fredrikstad, Fredrikshald.
- i Buskeruds Amt 4 (3: alle), bosatte i Drammen, Kongsborg, Hønefos, Nordrehoug.
- i Jarlsberg og Laurvigs Amt 3 (af 4), bosatte i Holmestrand, Tønsberg og Laurvig.
- i Hedemarkens Amt 8 (af 10), bosatte i Kongsvinger, Grue, Elverum, Tønsset, Romedal, Vang, Ringsaker (2).
- i Christians Amt 8 (af 9), bosatte i Gran, Thoten, Land, nordre Aurdal, Gjøvig, Lillehammer, nordre Fron, Vaage.
- i Bratsbergs Amt 3 (3: alle), bosatte i Skien, Hiterdal og Hvideeid.
- i Nedenæs Amt 1 (den eneste i Amtet), bosat i Arendal.
- i Lister og Mandals Amt 1 (do. do.), bosat i Christiansand.
- i Stavanger Amt 1 (do. do.), bosat i Stavanger.
- i søndre Bergenhus Amt 3 (3: alle), bosatte i Bergen (2) og Vossevangen.
- i nordre Bergenhus Amt 1 (den eneste i Amtet), bosat i Hyllestad.
- i Romsdals Amt 1 (do. do.), bosat i Molde.
- i søndre Trondhjems Amt 5 (3: alle), bosatte i Trondhjem (2), Melhus, Meldal, Ørlandet.
- i nordre Trondhjems Amt 7 (3: alle), bosatte i Stjørdalen, Frosten, Skogn, Levanger, Værdalen, Inderøen, Overhalvden.
- i Nordlands Amt 1 (den eneste i Amtet), bosat i Vefsen.
- i Tromsø Amt findes ingen Dyr læge; en i Sydvaranger i Finmarkens Amt bosat Dyr læge befatter sig ikke med Dyr lægepraxis.

gaaende Aar var tildels af mindre god Beskaffenhed og Vaaren 1867 kold og langvarig, saa at der paa flere Steder indtraadte Fodermangel. Epizootiske Sygdomme vare lidet udbredte. Af enzootiske Sygdomme havde Skab blandt Faarene fremdeles størst Betydning, dog formenes den at være i betydeligt Aftagende.

De væsentligste i 1867 hos

Hesten

iagttagne Sygdomme ville sees af følgende efter Dyr læger-nes Beretninger sammendragne Tabel (se næste Side).

Foruden de i Tabellen opførte Dødsårsager nævnes:

	Antal Dræbte.	Antal Døde.
Brok (Pung-)	1	-
Fistel i Svangen	1	-
Forfangenhed	1	-
Forfrysning	-	1
Halthed	3	-
Kakexi	1	-
Kontusion	2	-
Lungeblødning	-	1
Lungetæring	-	1
Mankebyld og -fistel	2	-
Saar	6	3
Seneskedebetændelse	1	-
Svulst	1	-
Tarmslynge	-	2
Ætsning med Mineralsyre	1	-
Oedem	1	-

i Tabellen er opført 21 8
76 117

tilsammen omtales altsaa 97 Dr. 125 Døde.

Sygdomme hos Hesten.	Antal af anmeldende Dyrlæger.	Hele Riget			Christiania med Akershus Amt			Smaalenenes Amt			Buskeruds Amt			Jarlsberg og Laurvigs Amt			Hedemarkens Amt			Christians Amt		
		Beh.	Dr. †	Døde †	Beh.	Dr.	Døde	Behl.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde
Miltbrand	1	4	-	1	4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Typhus	10	43	5	10	14	2	2	19	3	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4
Snive og Springorm	3	13	13	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	10	10	-	1	1	-	-	-	-
Kværke	44	489	-	9	107	-	1	12	-	-	32	-	2	18	-	-	37	-	-	123	-	6
Strengel	19	129	1	4	23	-	1	8	-	-	-	-	-	2	-	-	6	-	-	43	-	2
Catarrhalske Tilfælde	40	668	1	1	161	-	-	59	-	-	77	-	-	13	-	-	175	-	-	37	1	-
Halsbetændelse . . .	8	25	-	2	5	-	-	-	-	-	10	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Lunge- og Brystbetændelse	34	159	1	16	39	-	4	7	-	-	16	-	1	-	-	-	17	1	1	28	-	2
Kolik	49	507	7	*29	167	3	5	57	2	2	41	-	5	15	-	1	39	1	1	22	-	5
Indigestion	37	433	1	1	53	-	-	45	-	-	36	-	-	6	-	-	106	-	-	51	-	-
Diarrhoe	16	64	1	**2	2	-	-	4	-	-	18	-	1	-	-	-	2	-	-	10	1	-
Forstoppelse	4	29	-	2	4	-	-	-	-	-	18	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mave- og Tarmbetændelse	10	49	3	10	12	1	5	2	-	1	4	1	-	-	-	-	1	1	-	2	-	-
Gastrisk Feber . . .	6	36	2	4	15	-	-	8	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Orm	12	76	-	8	3	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-	-
Hjernebetændelse og Koller	7	24	1	3	1	-	1	10	-	-	6	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Stivkrampe	10	11	6	-	4	1	-	1	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nyrebetændelse . . .	9	31	3	4	16	1	3	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	8	1	-
Asthma	28	123	3	1	24	1	-	23	-	1	8	-	-	5	-	-	22	-	-	9	-	-
Lamheder	15	33	7	1	3	-	-	1	-	1	10	2	-	2	1	-	3	-	-	1	-	-
Rheumatisme	12	30	1	-	8	-	-	5	-	-	5	-	-	4	-	-	2	-	-	1	1	-
Skab	7	39	2	-	6	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	-	17	2	-	4	-	-
Lus og Kløe	30	254	-	-	17	-	-	30	-	-	7	-	-	1	-	-	117	-	-	23	-	-
Neldefeber	10	38	-	-	13	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-
Rosen	30	136	1	1	39	-	-	20	-	1	13	-	-	3	-	-	6	-	-	23	-	-
Muk	43	347	-	-	82	-	-	49	-	-	30	-	-	11	-	-	36	-	-	61	-	-
Forrækelser	27	280	2	1	11	-	-	29	-	-	76	1	1	10	-	-	42	-	-	4	-	-
Spat	21	154	-	-	13	-	-	11	-	-	6	-	-	3	-	-	10	-	-	22	-	-
Galler	21	147	1	-	11	-	-	11	-	-	20	-	-	16	-	-	16	-	-	19	-	-
Benbrud	10	14	14	-	2	2	-	4	4	-	1	1	-	1	1	-	3	3	-	-	-	-
Mund- og Tandfeil .	22	217	-	-	10	-	-	4	-	-	8	-	-	6	-	-	23	-	-	43	-	-
Øiensygdom	33	110	-	-	22	-	-	23	-	-	2	-	-	1	-	-	8	-	-	30	-	-
Kastrationer	43	823	-	1	60	-	-	89	-	-	51	-	-	21	-	-	156	-	-	235	-	-

†) Af det opgivne Antal Behandlede.

*) Desuden nævnes 5 Døde uden Opgave over det tilsvarende Antal Behandlede.

**) — — 1 Død — — — — —

Typhus forekom i Christiania By samt Akershus, Smaalenenes, Buskeruds, Christians og nordre Trondhjems Amter, ialt opføres 43 behandlede Tilfælde. For at forebygge Sygdommens Udbredelse bleve de syge Heste afsondrede fra de friske og Staldene senere røgede med Tjære eller Chlor samt udluftede (Nielsen).

Snive og Springorm. I September angrebes 3 Heste i Holmestrand efter en Reise i Marts til Telemarken, hvorunder de led meget Ondt; fra disse kunde man med temmelig megen Sikkerhed paavise Sygdommens Overførelse ved Smitte til de 7 øvrige angrebne (1 i Holmestrand, 3 i Botnes og 3 i Vaales Herred). Af disse 10 Tilfælde i Jarlsberg og Laurvigs Amt forekom 6 i September, 2 i November og 2 i December. I Buskeruds Amt viste sig i November og December 2 sporadiske Tilfælde (1 i Dram-

men og 1 i Liers Herred). I Anledning af Sygdommen foretoges i de nævnte Amter Visitation af alle Heste i vedkommende Herreder og Byer. I Hedemarkens Amt forekom 1 Tilfælde af Springorm.

Kværke forekom hyppigst om Vaaren, tildels ogsaa i Slutningen af Aaret. Paa Grund af dens for det Meste godartede Beskaffenhed kom paa mange Steder de færreste Angrebne under Dyrlægerens Behandling, saasom i Stavangers og Romsdals Amter, hvor Sygdommen skal have været temmelig udbredt; i Lister og Mandals Amt, hvor Sygdommen var epizootisk fra Oktober 1866 indtil Mai 1867, optraadte den temmelig ondartet, de fleste Tilfælde kom dog ikke under Behandling og flere endte dødeligt; Komplikation med Influenza eller Strengel var

Bratsbergs Amt			Nedenæs Amt			Lister og Mandals Amt			Stavanger Amt			Søndre Bergen. Amt og Bergens By			Nordre Bergenhus Amt			Romsdals Amt			Søndre Trondhjems Amt			Nordre Trondhjems Amt			Nordlands Amt		
Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde	Beh.	Dr.	Døde
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
63	-	-	6	-	-	35	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	8	-	-	27	-	-	-	-	-
13	-	-	-	-	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	6	1	1	-	-	-
41	-	-	7	-	-	14	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	-	-	57	-	-	3	-	-
1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1	-	-	-	-
6	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	2	38	-	6	-	-	-
35	1	1	4	-	-	3	-	-	8	-	1	9	-	-	-	-	-	1	-	-	32	-	1	74	-	7	-	-	-
8	-	-	11	1	-	-	-	-	8	-	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	38	-	1	61	-	-	1	-	-
1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1	22	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	-	4	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-
-	-	-	5	-	-	16	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	30	-	6	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	1	-	-	-	-
1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	1	-	-	-	-
-	-	-	2	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	9	-	-	18	-	-	-	-	-
3	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	6	2	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-
24	-	-	6	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	8	-	-	6	-	-	4	-	-
-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	4	1	-	13	-	-	-	-	-
18	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	38	-	-	1	-	-
7	-	-	-	-	-	6	-	-	3	-	-	14	-	-	2	-	-	-	-	-	46	-	-	29	1	-	1	-	-
15	-	-	-	-	-	8	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47	-	-	16	-	-	-	-	-
9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	1	-	13	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	2	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-	-	48	-	-	66	-	-	1	-	-
3	-	-	-	-	-	5	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	4	-	-	-	-	-
23	-	1	-	-	-	6	-	-	6	-	-	46	-	-	-	-	-	3	-	-	37	-	-	90	-	-	-	-	-

ikke sjelden (Manstad). Iagttagelser af Smitte omtales fra Bratsbergs og Romsdals Amter.

Strengel var hyppigst om Vaaren, i Valders optraadte den epizootisk og angreb de fleste Heste, i søndre Trondhjems Amt var Sygdommen ogsaa temmelig almindelig, saaledes antages mindst 40 Heste at have været angrebne i Ørkedalen.

Catarrhalske Tilfælde viste sig ogsaa hyppigt i Vaar-maanederne; i Juli vare de usædvanligt udbredte i Buskeruds Amt.

Indvoldsorm siges at forekomme ofte paa Vestlandet og antages tildels at kunne tilskrives Brugen af urent Sumpvand som Drikkevand, ikke sjelden maa de syge Dyr dræbes.

Som en blandt Ulægekyndige yndet Kur for Indi-

gestion omtales fra Hønefos og fra Meldal i søndre Trondhjems Amt Følgende: Sygdommen antages at være begrundet i Feil ved Munden eller Tænderne, hvorfor man skjærer temmelig dybe Snit paa kryds og langs i den indvendige Side af Læberne, i Tandkjødet og Gommen, hvorpaa Salt og Tjære sammenblandede gnides ind i Saarene ved Hjælp af en Uldklud, indtil Slimhinden er afskuret, eller den afskrabes med en Kniv; er Tandfeil Aarsag til Sygdommen, slaaes Kanterne af Tænderne af med et Tapjern og en Hammer (Onsager, Bjørndal).

Chirurgiske Tilfælde høre som forhen til de Sygdomme, der hyppigst komme under Dyrlægens Behandling; eksempelvis kan anføres, at af 962 af en Dyrlæge i Hedemarkens Amt behandlede Tilfælde hos Heste gaa 716 ind under denne Kategori.

Chirurgiske Operationer. Kastrationerne foretages i Regelen ved Aabning af Skedehinden og Anlæg af Klemmer paa den blottede Sædstreng. I det ene Tilfælde med dødelig Udgang var Kastrationen foretaget ved Underbinding og Betændelsen havde forplantet sig ind i Underlivet. Af andre Operationer nævnes: 1 Borttagelse af Svulst i begge Sædstrengene, 2 Operationer for Brok, den ene med uheldigt Udfald, den anden heldigt forløbende

ved Sutur gennem Basis af Hudsækken, 1 Bortskjæring af Vorter og Brænden af deres Grund med glødende Jern, 3 Gange Brænden for Spat.

Koen.

Følgende Tabel giver en Oversigt over de vigtigste hos dette Dyr i 1867 iagttagne Sygdomme:

Sygdomme hos Koen.	Antal af an- meldende Dyrslæger	Hele Riget		Christiania By med Akershus Amt			Smaalenes Amt			Buskeruds Amt			Jarlsberg og Laurvigs Amt			Hedemarkens Amt			Christians Amt			
		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf				
			dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde	dræbte	døde	
Miltbrand	6	28	3	10	7	-	-	11	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	9	1	7	
Typhus	6	31	13	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	8	-	5	2	3	
Lungesyge	2	18	2	5	11	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	2	
Kalvningsfeber . . .	49	267	116	10	70	28	1	36	18	2	37	18	1	11	7	-	16	8	2	18	5	-
Benskjørhed og Slik- kesyge	17	232	22	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	4	-	55	5	-	
Blodpis	28	235	10	17	34	2	2	1	-	-	9	-	-	25	2	1	1	-	16	2	-	
Catarrhalske Sygd.	21	150	13	8	28	6	-	7	1	1	-	-	-	-	-	70	5	2	5	-	-	
Lunge- & Brystbet.	32	175	25	11	44	6	1	16	2	-	6	2	1	2	1	-	43	4	5	20	3	2
Lungetæring	9	23	13	2	6	3	-	1	1	-	-	-	-	1	1	-	4	4	-	3	1	-
Parresyge	8	32	15	1	-	-	-	-	-	-	12	5	2	-	-	-	-	-	4	4	-	
Klov- og Mundsyge	12	343	8	-	9	2	-	1	-	-	16	-	-	-	-	-	240	5	-	58	1	-
Kolik	6	11	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	4	-	-
Indigestion	41	570	8	4	82	-	-	69	-	-	49	1	-	10	-	-	69	-	-	40	-	-
Diarrhoe	27	176	11	8	12	-	-	7	-	-	-	-	-	2	-	-	16	1	-	31	1	6
Forstoppelse	16	153	10	4	17	1	-	12	2	-	-	-	-	3	-	-	17	1	-	10	-	-
Mave- og Tarmbet. *)	9	33	9	2	6	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
Gastrisk Feber **) .	17	63	2	5	11	1	-	16	1	-	2	-	-	2	-	-	5	-	-	-	-	-
Trommesyge	36	185	11	8	23	3	1	12	-	-	11	-	1	13	1	-	9	-	-	13	-	-
Leversygdomme, Gulsot	5	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	-	-	-
Vatersot	4	9	6	1	-	-	-	1	1	-	3	3	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-
Bughindebetændelse	6	9	1	-	2	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hjernebetændelse ***)	2	18	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rheumatisme	14	91	3	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	8	-	-
Nyrebetændelse . . .	6	12	2	-	1	1	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
Forgiftninger	5	8	1	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	2	1	-	1	-	1
Skab	8	131	-	-	17	-	-	-	-	-	29	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-
Lus og Udslet	35	1137	-	-	191	-	-	219	-	-	3	-	-	105	-	-	342	-	-	69	-	-
Rosen	9	47	-	-	6	-	-	3	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	-	6	-	-
Kopper	1	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Variceller	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klidudslet	6	41	-	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	-	-	-	-	-
Benbrud †)	11	16	10	-	3	1	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	3	2	-	-	-	-
Øienbetændelse . . .	18	60	1	-	19	-	-	1	1	-	2	-	-	1	-	-	10	-	-	8	-	-
Yverbetændelse . . .	47	446	6	1	67	-	-	81	-	-	38	1	-	18	-	-	34	1	-	52	1	-
Forstoppet Patte . .	9	58	1	-	-	-	-	3	-	-	1	-	-	2	-	-	1	-	-	18	-	-
Feil ved Melken . . .	17	121	-	-	11	-	-	10	-	-	-	-	-	5	-	-	15	-	-	13	-	-
Besværlig Forløsning	51	404	35	6	74	6	1	37	3	-	47	1	-	12	2	-	51	4	1	50	4	1
Børkrængning og -fremfald	18	38	4	1	16	4	-	5	-	-	3	-	-	-	-	-	3	-	-	4	-	-
Børbetændelse	6	41	6	-	-	-	-	3	-	-	15	1	-	-	-	-	11	3	-	-	-	-
Efterbyrdens forha- lede Afgang	42	379	2	1	74	-	-	17	-	-	36	-	-	17	-	-	39	-	-	67	2	1
Kalvekastning	20	195	2	-	58	1	-	7	-	-	2	-	-	1	1	-	28	-	-	65	-	-
Kastrationer	7	22	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	1	-	-

*) Desuden opføres 2 Dræbte uden det tilsvarende Antal Behandl.,
**) — — 2 Døde — — — — —

***) Desuden opføres 2 Dræbte uden det tilsvarende Antal Behandl.,
†) — — — — — 3 — — — — —

*) Desuden opføres 2 Dræbte uden det tilsvarende Antal Behandl.,

**) — — 2 Døde — — — — —

***) Desuden opføres 2 Dræbte uden det tilsvarende Antal Behandl.,

†) — — 3 — — — — —

Foruden de i Tabellen opførte Dødsårsager nævnes:

	Antal Dræbte	Antal Døde
Bid af Hugorm	1	-
Blodgang	1	-
Brok	4	-
Børblødning	1	-
Lateris	7	-

	Antal Dræbte	Antal Døde
Transport	7	-
Børbristning	1	-
Børslyngning	-	1
Forvridning, Overrivning af Tvillingmuskelen . .	3	-
Lateris	11	1

Bratsbergs Amt			Nedenæs Amt			Lister- og Mandals Amt.			Stavangers Amt			Søndre Ber-genh. Amt og Bergens By			Nordre Ber-genhus Amt			Romsdals Amt			Søndre Trondhjems Amt			Nordre Trondhjems Amt			Nordlands Amt		
Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf	
	dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	7	2	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	1	-	-	-	-	-	-	
18	7	-	5	-	2	10	6	-	3	3	-	-	-	-	-	-	1	1	-	21	8	-	21	7	2	-	-	-	
40	1	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	92	12	2	-	-	-	
23	-	1	6	-	-	22	3	-	-	-	-	21	-	-	-	-	4	-	2	37	1	5	36	-	6	-	-		
11	-	1	-	-	-	-	-	-	4	-	4	-	-	-	-	-	1	-	-	24	1	-	-	-	-	-	-	-	
6	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	6	3	-	-	-	-	-	-	3	-	-	27	4	2	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	4	1	1	-	-	-	
2	-	-	-	-	-	9	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2	-	4	4	-	-	-	-	
2	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
45	-	1	4	-	-	5	-	-	14	-	-	17	-	-	-	-	1	-	-	50	1	2	110	6	1	1	-	-	
8	1	-	5	-	-	7	-	-	-	-	-	24	-	-	-	-	5	-	-	23	3	1	35	5	1	1	-	-	
-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	43	2	4	-	-	-	-	-	29	4	-	19	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	24	3	2	-	-	-	
2	-	1	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	2	18	-	1	1	-	-	
30	1	1	2	1	1	-	-	-	5	1	1	1	1	-	-	-	1	-	-	12	-	-	53	3	3	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	2	-	-	-	-	-	
3	-	-	-	-	-	7	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	16	1	5	19	-	-	18	4	2	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	
20	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	60	-	-	-	-	-	
2	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37	-	-	120	-	-	28	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	3	-	-	-	-	
2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	12	-	-	1	-	-	
33	-	1	4	-	-	6	-	-	8	-	-	32	-	-	-	-	-	-	-	37	2	-	36	1	-	-	-	-	
23	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	-	-	
4	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	53	-	-	-	-	-	
26	2	-	8	-	1	4	1	-	3	-	-	13	2	-	-	-	2	1	-	30	5	1	47	4	1	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	3	-	-	-	-	-	
1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	-	-	8	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
31	-	-	7	-	-	6	-	-	5	-	-	22	-	-	-	-	-	-	-	23	-	-	35	-	-	-	-	-	
7	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	3	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

	Antal Dræbte	Antal Døde
Transport	11	1
Fremmed Legeme i Svælget eller Mavesækken	2	-
Hjertefeil	5	1
Hjertebetændelse (traumatisk), Byld i Hjertet	8	1
Hjerteposebetændelse .	1	1
Koldbrand	2	-
Kontusion	1	-
Krampe	3	1
Kræft	1	-
Kvælning	-	1
Laarhalthed	4	-
Lamhed	2	-
Ledbetændelse	7	-
Lungeemphysem	1	-
Pyæmi	-	1
Saar (hvoraf 3 perforerende Underlivssaar) .	6	-
Slimfeber	1	-
Svulst, fibrøs paa Strubehovedet	1	-
Svækkelse	-	1
Tarmslynge	-	1
Urintrang	1	-
	57	9
i Tabellen findes opført	382	125
tilsammen kjendes altsaa . . .	439	134

Miltbrand. Foruden de i Tabellen fra Christiania samt Akershus, Smaalenenes, Christians og Bratsbergs Amter opførte 28 Tilfælde forekom endel i nordre Bergenhus Amt fornemmelig i Guddals Annex til ytre Holmedals Prestegjeld. For at forebygge Sygdommens Udbredelse bleve i Ringebu Herred i Christians Amt de syge Dyr afsondrede, de døde nedgravede, Fjøsene desinficerede og alt Foderaffald opbrændt (Hansen).

Af **Typhus** iagttoges foruden de ovenfor fra Hedemarkens, Christians, Nedenæs, Lister og Mandals samt nordre Trondhjems Amter opførte 31 Tilfælde, endel med dødelig Udgang i Guddals Annex.

Kalvningsfeber. Af det hele Antal Tilfælde opgives 29 at høre til den paralytiske Form. Fra Midten af Januar til henimod Slutningen af April optraadte Sygdommen temmelig almindelig og meget ondartet i og omkring Christiansand, hvor dog de færreste syge Dyr kom under Behandling. Sygdommen siges fornemmelig at angribe

de bedre Melkekjør; for stærk og rigelig Fodring strax før og efter Fødselen antages at disponere til dens Udbrud (Kristophersen, Stai).

Blodpis forekommer meget almindelig i flere Egne af Lister og Mandals Amt; i Herrederne nærmest Christiansand og Mandal antages mindst 200 Dyr at have lidt deraf i Løbet af Foraaret og Sommeren, og mange dræbtes eller døde (Manstad); i Voss var Sygdommen denne Vaar mere end sædvanligt udbredt; ikke akklimatiserede Kjør angribes uden Undtagelse stærkt og en stor Del dø deraf (Venaas); i nordre Bergenhus Amt var Sygdommen heller ikke sjelden, især om Vaaren og i Begyndelsen af Sommeren. I Sundals Herred i Nordmøre viste Blodpis sig meget ondartet i Juni og Juli og mellem 20 og 30 Kjør skulle være døde deraf. Sygdommen optræder enzootisk paa flere Steder i det Trondhjemske, saaledes har den paa Gaarden Østraat paa Ørlandet forekommet hver Sommer i umindelige Tider (Oluf Saugestad).

Rheumatiske Tilfælde omtales fra nordre Bergenhus Amt og fra flere Steder i det Nordenfjeldske som meget udbredte og temmelig ondartede.

Paa ytre Vigten i nordre Trondhjems Amt herskede November en Epizooti blandt nogle Besætninger; Sygdommen antages at have været en akut **Hjernelidelse**; 10 angrebne Kjør døde, men vare bortskaffede inden Dyrlægens Ankomst (Oscar Saugestad).

Lus og Kløe siges at være meget almindelig i Bergens Stift og Romsdals Amt.

Mærkeligt Tilfælde. En Ko havde slugt en omtrent 22" lang Hugorm, der havde bidt sig igjennem Vommen og ind i Lungen og fandtes levende ved Obduktionen (Jørstad).

Foruden de opførte Kastrationer nævnes følgende **chirurgiske Operationer**: 11 for Trommesyge ved Punktion (af 4 Dyr læger), 1 Borttagelse af Yveret paa Grund af Koldbrand.

Besværlige Forløsninger. Af 84 Tilfælde, i hvilke Aarsagen til Fødselens Uregelmæssighed angives, var der i 63 feilagtigt Leie (for 37 mangler nærmere Angivelse af Leiets Beskaffenhed, i 6 var Kalvens Hoved vendt mod en af Siderne, i 4 sænket ned mod Yveret, i 4 vendte Ryggen nedad, i 2 vare Knæerne bøiede, i 1 laa Forbenene under Bugen, i 4 var der Sæde-, i 3 Knæleie, i 2 Tverleie), i 2 Tilfælde var Hovedet tilbageholdt i Børen, i 3 Opsvulmen af det afdøde Foster, Vatersot eller Misdannelse af Fostret, i 6 Børdreining, i 3 Sammenvoxning af Børmundten (der blev i alle 3 Tilfælde foretaget blodig Udvidning, i et Tilfælde med gunstigt Udfald), i 2 Bristning af Børen, i 1 Koldbrand af Børen, i 1 Forsnevring

af de ydre Fødselsdele, i 3 var Fødselshindringen forarsaget af fortidlig Sprængning af Hinderne. Sønderlemmelse af Fostret sees at være foretaget 24 Gange, i 19 Tilfælde med heldigt Udfald for Kjøerne, i 5 maatte Kjøerne dræbes. I et af de ovenfor som Børbristning opførte Tilfælde havde en Ukyndig under Forløsningsforsøg med en Jernkrog revet en Rift i Børen af 20" Længde (Strand). I det omtalte Tilfælde af Koldbrand slagtedes Koen efter 3 Timers frugtesløse Forløsningsforsøg; i over 3 Maaneder efter led Dyr lægen af Karbunkler paa begge Arme (Schmidt).

Kalvekastning. Som Exempel paa dens Smitsomhed berettes, at en Mand i Romsdalen i 53 Aar havde drevet sin Gaard uden at en eneste Ko havde kastet, indtil i Høsten 1866, da han modtog en Ko til Vinterfodring fra en Gaard, hvor denne Sygdom, som det senere oplystes, herskede; denne Ko aborterede ved Juletider, 2 Maaneder senere en af hans egne Kjør og senere har Kalvekastning været hyppig i hans Fjøs (Schmidt).

De vigtigste Sygdomme hos de mindre Husdyr vil sees af følgende Tabel (Se Pag. 186 og 187).

Hos Faaret.

Skab forekom forholdsvis sjelden i Christiania og Hamars Stifter. I Smaalenenes Amt viste Sygdommen sig i flere Herreder og foranledigede en Undersøgelsesreise, hvorved Dyr lægen i 18 Besætninger fandt over Halvparten af samtlige Faar angrebne; Sygdommen skal her være indført fra Sverige; Anvisning til dens Behandling blev trykt for Amtets Regning til Uddeling. I Christians Amt forekom Skab fremdeles i den nordlige Del af Gudbrandsdalen, men syntes dog at være i Aftagende; det samme var Tilfældet i Nedenæs Amt. I Lister og Mandals Amt var Sygdommen temmelig udbredt; Amtsdyr lægen behandlede for Amtets Regning i Ekens Annex til Hegebostad 941 skabbede Faar. I søndre Bergenhus Amt, hvor Sygdommen i tidligere Aar var meget udbredt, var den ved de kraftige Foranstaltninger, der fra det Offentliges Side i flere Aar efter hinanden vare truffet imod samme, saagodtsom udryddet; i dette Aar iagttoges dog nogle Tilfælde paa Osterøen. I nordre Bergenhus Amt behandlede fra Høsten 1866 til Vaaren 1867 tilsammen 21 553 skabbede Faar og 414 Gjeder, nemlig i Sogn 14 822 Faar, i Søndfjord 3 587 Faar og 262 Gjeder, i Nordfjord 3 144 Faar og 152 Gjeder; til Behandlingen medgik 3 676 Pund Tobak. Ved Indførsel af skabbede Faar har Sygdommen atter begyndt at vise sig i et Par Herreder paa Sydsiden af Sognefjorden (Burggraff). I

Romsdals Amt er Sygdommen i væsentlig Aftagende; i Nordmøres og Romsdals Fogderier antages den snart at være udryddet, medens den endnu holder sig i den nordlige Del af ytre Søndmøre. Om Høsten blev der med heldigt Udfald behandlet 1 692 Faar i Harams Herred; der medgik 533½ Pund Tobak. I søndre Trondhjems Amt forekom Skab i Hevne Herred.

Vatersot og Leverikter optræder især i Kystegne og paa andre Steder, hvor Græsgangene ere myrlændte (Burggraff, Smith, Lian).

Rheumatisme viser sig meget ødelæggende i Romsdals Amt. Paa Otterø i Akerø Herred skulle over 200 være døde deraf; i hele Amtet antages mindst 6 000 Faar aarlig at gaa tilgrunde ved denne Sygdom; som Aarsager anføres Vinterklipping i Forening med Sult og for varme Boliger (Schmidt).

Krampe optræder i Voss meget almindeligt og dræbende om Vaaren og Høsten og antages at maatte tilskrives Uldens Afklipping til disse Tider.

Catarrhalske **Øienbetændelser** vare i Oktober meget almindelige i Strande barm i søndre Bergenhus Amt.

Hos Svinet.

Af **Operationer** omtales en Borttagelse af Penis paa Grund af Koldbrand med heldigt Udfald (Askevold), samt et Keisersnit, hvorved forløstes 6 levende og levedygtige Grise, Soen dræbtes efter 1 Døgns Forløb (Bjørndal).

Hos Rensdyret.

Kopper forekom i enkelte Hjorder i søndre Helgeland, Sygdommen var temmelig ondartet, men ikke meget dødelig.

Hos Rensdyroerne findes temmelig hyppigt et Udslet om Kodeleddet af samme Beskaffenhed som **Muk** hos Hesten; mange Dyr gaa herved tilgrunde, idet de ikke kunne følge Hjorden (Havig).

Husdyrrøgt og Husdyravl.

Husdyrstellet siges paa de fleste Steder at gaa mere eller mindre raskt fremad, paa nogle Steder, saasom i Nannestad (Akershus Amt), paa de mindre Gaarde omkring Drammen, i Tønset, i Dele af Lister og Mandals og nordre Bergenhus Amter opgives det at staa paa et lavt Trim eller Fremgangen at være liden. Hudpleien og Renligheden angives fra mange Steder som forsømt, større Omhyggelighed i denne Henseende iagttages i Odalen,

Bratsbergs Amt			Nedenæs Amt			Lister og Mandals Amt			Stavanger Amt			Søndre Ber-genh. Amt og Bergens By			Nordre Ber-genhus Amt			Romsdals Amt			Søndre Trondhjems Amt			Nordre Trondhjems Amt			Nordlands Amt		
Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf		Antal Syge	Deraf	
	dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde		dræbte	døde
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
42	12	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
9	-	-	37	-	-	974	-	-	-	-	-	-	-	-	21553	-	-	-	-	-	11	-	-	-	1	-	-	-	
37	-	-	22	-	-	-	-	-	5	-	-	5	-	-	-	-	-	400	-	-	7189	28	16	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	38	-	-	93	81	7	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	9	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	2	1	-	11	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	96	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	55	4	-	-	-	-	2	-	-	8	-	2	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42	-	-	184	-	1	-	-	-	-	-	
4	-	-	-	-	-	21	-	-	-	-	-	-	-	414	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	2	6	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	29	22	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	2	98	2	16	-	-	-	-	-	
14	-	1	2	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	8	-	1	-	-	-	-	-	
6	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	4	-	-	-	-	-	1	1	-	12	4	1	-	-	-	-	-	
9	1	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	2	4	2	2	2	2	2	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	
1	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	2	1	47	15	7	-	-	-	-	-	
14	-	2	-	-	-	7	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	4	1	30	6	5	-	-	-	-	-	
1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	4	3	-	16	8	2	-	-	-	-	-	
5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18	-	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	16	4	-	38	3	3	-	-	-	-	-	
4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	
47	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56	-	-	140	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	
1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-	2	-	1	7	1	2	-	-	-	-	-	
3	-	-	12	-	4	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	2	3	5	-	1	-	-	-	-	-	
1	1	-	1	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-							

Land, Guldal og Frosten. Sultefodring siges at være almindelig i ytre Sogn, Fosen, Værdalen og tildels i Ørkedalen; paa Toten og i Romedal gaar den mere og mere af Brug; en hensigtsmæssigere Fodring er paa mange Steder indført. I Helgeland i Nordlands Amt var Sultefodring, der her er meget aftaget, ikke sjelden paa Grund af den kolde og lange Vaar; kunstige Enge ere sjeldne og Høet derfor daarligt (fordetmeste Siv- og Stargræs). Som Surrogat bruges ved Søkysten især om Vaaren meget Tang og Tarre blandet med afkogte Fiskehoveder og andet Fiskeaffald, hvilket ædes begjærligt af Heste, Kjør og Faar og giver meget Melk, naar der gives Straafoder ved Siden; denne Fodringsmaade er ikke billig, da Tang og Tarre tildels maa hentes fra langt bortliggende Holmer og Skjær og Tangen maa længe koges; Tarren gives tildels raa. Inde i Fjordene bruges mere som Surrogater Birkeris, Bark af Løvtræer, Granlav og tildels lidt Bar, de skulle give mindre Melk (Havig). Stalde og Fjøs indrettedes paa mange Steder hensigtsmæssigere, saaledes i Eidsvold, ved Holmestrand, Kongsvinger o. s. v., derimod siges de at være for en stor Del lave og mørke ved Fredrikstad, i Hvideseid og i Lister og Mandals Amt. Paa Foranstaltning af Hjelmelands, Karmsunds og Haas Landboforeninger foretog Amtsdryrlægen i Stavanger Amt i Forening med tvende andre Mænd Fjösskuer, hvorved besigtigedes 113 Fjöse med Besætning af tilsammen 932 Stykker Kvæg; i Hjelmelands Hovedsogn er man i den senere Tid begyndt at opføre lyse, runnelige og bekvemme Fjøs; i Aardals og Fisters Annexer til Hjelmelands Sogn fandtes kun 3 saadanne, forøvrigt vare de trange, lave, mørke og skidne, uden Foderindretninger, Dyrene vare stillede med Hovederne mod Væggen; Midten af Fjøset havde ikke Gulv, men laa lavere og her kaste-

des Gjødsele, der blev liggende samlet hele Vinteren og efterhaanden bestrøedes med Enerbar. Fodringen var for det meste for knap, især for Ungfæets Vedkommende (Follum). Hestenes Hovbeslag omtales fra mange Steder som uhensigtsmæssigt og er hyppigt Aarsag til forskellige Slags Fodskader.

Husdyravlen siges fremdeles paa de fleste Steder at have været i mere eller mindre rask Fremgang, navnlig gjelder dette Hornkvæget. Fra Eidsvold, Tønset og Christiansand klages over at Husdyravlen endnu staar paa et lavt Trin. Hesteavlens berettes paa mange Steder at være i Tilbagegang som mindre lønnende; i Opkomst siges den at være ved Fredrikstad og Gjøvig; paa Thoten opales aarlig mange Heste til Salg. Kvægavlens anføres i de fleste Egne at være i jevn Udvikling ved Indførsel af Thelemark- og Ayrshirekvæg og ved Krydsning af disse indbyrdes og med de gamle Racer; fra Sandsvær, Frosten og Vefsen berettes, at Afkommet efter Ayrshiredyr ikke synes at svare til Forventningerne, idet Melkeudbyttet bliver forholdsvis mindre end ved norske Dyr; fra Gjøvig anføres derimod, at man er vel tilfreds med det Afkom, der falder efter Krydsning med Ayrshirekvæg. Engelske Faar ere indførte paa mange Steder; i Opdal og Rennebu er der oprettet Stamschäferier for Faar af Oxfordshiredownracen, der, krydsede med Tuterøfaar, give et udmærket Afkom; Tuterøfaar ere meget søgte paa Grund af Uldens Tæthed, Finhed og Elasticitet og der sælges aarlig et betydeligt Antal Lam til 5 à 6 Spd. Parret. Svineavl siges at drives i forholdsvis større Udstrækning i øvre Romerike, Hedemarken og Ørkedalen; Svineracen paa Thoten roses som fortrinlig; engelske Svin vare indførte paa flere Steder i Hedemarkens, Christians og nordre Trondhjems Amter.

D. B i l a g.

I. Bekjendtgjørelser, udstedte fra Akers og Skedsmo Sundhedskommissioner, i Anledning af i Herrederne herskende Epidemier.

Huseiere og Husbestyrere i de bymæssigt bebyggede Strøg af Aker opfordres til at efterkomme følgende Paabud:

1. Enhver Huseier eller Husbestyrer sørger for at hans Gjødsele- og Lokumbinger ere tømte og rensede inden Udgangen af Mai Maaned førstkommende.
2. Gjødsele- og Lokumbinger samt Gjødselekasser maa være i forsvarlig Stand, Bingerne forsynede med Laag.
3. Renlighed paasees i Huse, i Gaardsrum, paa Fortouge og i Rendestene; er der Vand i Kjeldere, maa dette strax bortskaffes.
4. Boliger maa ikke være overbefolkede.
5. Vedkommende Medlemmer af Sundhedskommissionen og de af den beskikkede Opsynsmænd bemyndiges i Henhold til Lov af 16de Mai 1860 § 6 til at anstille de i Anledning nærværende Beslutning fornødne Undersøgelser, og have strengt at paase dens Efterlevelse. Forsaavidt nævnte Paabud ikke efterkommes af vedkommende Huseiere eller Husbestyrere, anmeldes Sagen igjennem Sundhedskommissionens Ordfører til Politimyndigheden.

For at borttage Stank af Binger er det hensigtsmæssigt, efterat de ere tømte, at disses Vægge og Bund besprøites med en Opløsning af Jernvitriol — 1 Pund til 3 Potter Vand — eller at Bunden bestrøes med et tyndt Lag Kalk. Senere paastrøes 1 à 2 Gange daglig Bingers

nye Indhold Kalk, Aske, eller en Blanding af tør Jord og Kalk i saadan Mængde, at Indholdet derved dækkes.

Aker i Sundhedskommissionen den 29de April 1867.

Akers Sundhedskommission

paabyder, for at forebygge Udbredelsen af den paa Rodeløkken udbrudte ondartede exanthematiske Typhus, følgende Forsigtighedsregler til Iagttagelse i de smittede Huse:

1. Huseiere og Leiere betydes, at Familier eller enkelte Personer ikke maa udflytte af eller indflytte i smittet Hus uden Sundhedskommissionens Tilladelse.
2. Beboere af smittet Hus maa holde deres Legeme og Gangklæder rene.
3. Værelserne maa daglig tilstrækkelig udluftes og holdes rene, der røges i dem med Brisk 1 à 2 Gange daglig, og bestrøes Gulvene, saa ofte det beskikkede Opsyn forlanger det, med friskt Granbar.
4. Sengklæder og Gangklæder maa flittig luftes.
5. Vadskbare Seng- og Gangklæder, som ere benyttede af de Syge, maa strax lægges i Vand tilsat med Lud og henstaa saaledes mindst 24 Timer førend de vadskes. De øvrige Sengklæder maa, før de benyttes, være behørigt luftede og rensede, Sengehalmen opbrændes og Sengestedet vadskes.
6. Findes Urenlighed i Gaardsrum eller omkring Huset, foranstalles samme strax bortskaffet, Lokumbinger

tømmes og desinficeres 1 Gang daglig med en Op-
løsning af Jernvitriol — 1 Pund til 3 Potter Vand.

7. Indtræffer noget Sygdomstilfælde i Huset, anmeldes det strax til Sundhedskommissionens Ordfører, Distriktslæge Jacobsen.
8. Personer fra smittet Hus maa afholde sig fra Betleri.
9. Overtrædelser af ovennævnte Paabud medfører Straf i Overensstemmelse med Lov af 16de Mai 1860 § 26.

Christiania i Mai 1867.

Bestemmelser,

vedtagne i Skedsmø Sundhedskommission den 8de November 1867
i Anledning de i Præstegjeldet herskende Børnekopper.

For at forebygge Sygdommens Udbredelse inden Præstegjeldet bestemmes:

1. Ifølge Lov af 16de Mai 1860 § 14 skal enhver Husfader eller Husbonde, saasnart noget Sygdomstilfælde, som skjønnes at være Børnekopper, af ham bemærkes i hans Kreds, derom strax gjøre Anmeldelse til nærmeste Medlem af Sundhedskommissionen eller til den i Roden beskikkede Tilsynsmand, som derefter paa-ser, at den Syge holdes saavidt muligt afsondret, at han ikke lægges i Seng med Friske, og om muligt i et andet Værelse. Ingen Uvedkommende tilstedes Adgang til de Koppesygge, og i det Hele maa al unødig Omgang med smittet Hus undgaaes. Ved Indgangen til Huset skal opslaaes en Plakat med Paaskrift „Her er Børnekopper“.
2. Børn fra smittet Hus maa ikke besøge Skolen. Alle mindre fornødne Sammenstimlinger af Mennesker, saasom Dandselystighed, religiøse Forsamlinger udenfor Kirke o. s. v. bør ikke finde Sted i noget af Præstegjeldets Sogne, naar Børnekopperne dersteds herske epidemisk. Auktioner maa ikke holdes paa Steder, hvor Koppesygge henligge, og fra smittede

Steder bør Beboerne ikke indfinde sig til Auktioner eller lignende Sammenkomster.

3. Det maa paasees, at den Syges Gangklæder vel udluftes og derpaa vadskes og renses, at Sengklæderne ikke benyttes af Friske, før de ere tilbørlig udluftede, pidskede og, forsaavidt det lader sig gjøre, vadskede; at Sengen vadskes og Sengehalmen opbrændes, ligesom Værelset, hvori den Syge har opholdt sig, tilbørlig maa udluftes og vadskes.
4. Afgaar nogen Koppesyg ved Døden, skal han ifølge ovennævnte Lovs § 25 begraves hurtigst muligt, lægges i indvendig tjæret Kiste, der maa tilslaaes saasnart den Døde deri er nedlagt. Graven skal, om muligt, være 4 Alen dyb. Ligfølget maa ikke være større end nødvendigt for at bortbære og begrave den Døde. Sørgestuer eller Gravøl forbydes.
5. I ethvert Hus, hvor der er uvaccineret Barn, maa det paasees, at Barnet snarest muligt bringes til Vaccination, ligesom Voxne, der forhen ere vaccinerede, bør tilholdes at lade sig vaccinere paany; især er dette af Vigtighed for dem, der opholde sig i smittet Hus eller i dets nærmeste Omkreds, eller som have Omgang med smittede Huses Beboere.
6. Sundhedskommissionens Medlemmer og Tilsynsmænd have Enhver i sit Distrikt at paase Efterlevelsen af ovennævnte Forskrifter, og at anmelde Misligheder i denne Henseende for Sundhedskommissionens Ordfører eller nærmeste Læge.

Iøvrigt henvises til § 26 i oven citerede Lov, der er saalydende:

„De Forskrifter, som i Kraft af denne Lov gives af Sundhedskommissioner, skulle paa behørig Maade kundgjøres i vedkommende Distrikt, og bliver Overtrædelser af disse Bestemmelser at straffe med Mulkt, samt i Mangel af dennes Vedtagelse, at paatale ved Politiret.“

Distriktslæge Jacobsen,
Sundhedskommissionens Ordfører.

II. Cirkulærer fra Amtmanden i Buskeruds Amt.

I. Dels for stadigen at kunne have Oversigt over de fattige Sindssyge, som forpleies for Amtskommunens Regning og over de med denne Forpleining forbundne Om-

kostninger, dels for at lette Regnskabsførelsen for denne Administrationsgren og endelig for Kontrollens Skyld, opfordrede jeg i Cirkulær-Skrivelse af 4de Oktober 1859

samtlig Amtets Fattigvæsensbestyrelser til at iagttage den deri angivne Fremgangsmaade ved Behandlingen af Sager vedkommende fattige Sindssyge. Da jeg er bleven opmærksom paa, at denne Opfordring ikke overalt eller i alle Henseender efterkommes, og jeg derhos efter den nu vundne Erfaring finder det hensigtsmæssigt at give nærmere Regler om hvorledes i de nævnte Henseender bør forholdes, saa afgives herved til Efterretning for alle Vedkommende og behørig Iagttagelse følgende Bestemmelser om den Forretningsorden, som bliver at befølge ved Behandlingen af Anliggende vedkommende den offentlige Sindssygepleie i Buskeruds Amts Landdistrikt.

§ 1.

Omsorgen for fattige Sindssyge paaligger vedkommende Fattigvæsensbestyrelse med Iagttagelse af Bestemmelserne i Lov om Sindssyges Behandling og Forpleining af 17de August 1848. Finder Forsømmelse Sted fra Fattigvæsensbestyrelsens Side, er det Politivirighedens — Fogdens — Pligt at iagttage det Fornødne, hvorhos personligt Ansvar efter Omstændighederne vil blive gjort gjældende mod den eller dem, som ere Skyld i Forsømmelsen, cfr. Lovens § 21.

§ 2.

Ethvert Tilfælde af Sindssygdom, som antages at være af den Art, at det skal behandles for Amtskommunens Regning — cfr. Sindssygelov § 19 og Indre-Departementets Cirkulære af 30te April 1850 — bør, selv om Fattigvæsenet benytter privat engageret Lægehjelp, eller den Syge anbringes i et Sindssygeasyl, uden Ophold anmeldes for Distriktets civile Embedslæge. Anmeldelsen bør indeholde Angivelse af den Syges fulde Navn, Stand, Alder og Opholdssted, nøiagtig Forklaring om de med den Syge foreløbig truffne Forføjninger og, i Tilfælde, Requisition om Tilsyn af Lægen. Skifter den Syge Opholdssted inden Distriktet eller uhelbredet bringes tilbage til dette fra et Sindssygeasyl eller naar der foregaar nogen væsentlig Forandring i hans Tilstand, skal dette ligeledes anmeldes for Distriktets civile Embedslæge.

§ 3.

Efterat have modtaget Anmeldelse efter foranstaaende § 2, træffer Embedslægen, saafremt han, efter i fornødent Fald nærmere at have undersøgt Forholdet, finder Betingelserne for offentlig Sygebehandling at være tilstede, de nødvendige videre Forføjninger enten ved at foranstalte den Syges Optagelse i Sindssygeasyl eller ved at anordne eller kontrollere hans Behandling i Hjemmet — cfr. Cirkulære af 30te April 1852 Post 2. — Regler for Behandlingen af Sindssyge, som udsættes eller ere udsatte i privat Forpleining, bør ordentligvis af Lægen for hvert Tilfælde

meddeles skriftlig saavel til vedkommende Fattigvæsensbestyrelse som til den, der har overtaget den Syges Forpleining. Derhos meddeles Fattigvæsensbestyrelsen Erklæring efter Sindssygelovens § 19.

§ 4.

Er Lægetilsynet med Sindssyg af Fattigvæsensbestyrelsen overdraget privat Læge, fører Embedslægen Kontrollen, til hvilken Ende han af den private Læge kan forlange sig til bestemte Tider meddelt Beretning om den Syges Tilstand og hans Behandling — cfr. kgl. Res. af 30te November 1852. — Finder Embedslægen det hensigtsmæssigt paa Stedet at gjøre sig nærmere bekendt med den Syges Tilstand, og i den Anledning maa foretage Reiser, gjør han derom Indberetning til Amtmanden.

§ 5.

Anmeldelser efter Sindssygelovens § 16 om Misligheder med Hensyn til Behandlingen af Sindssyge, som ere udsatte i privat Forpleining, bør uden Ophold ske til Fogden og af denne til Amtmanden. Af privat praktiserende Læge gives tillige Indberetning til vedkommende Embedslæge. I begge Tilfælde foreslaar Embedslægen de nødvendige videre Foranstaltninger med den Syge.

§ 6.

Forsaavidt ikke særegne Forholde skulde paakræve et hyppigere Tilsyn eller Fuldstændigheden af modtagne Indberetninger af anden Læge maatte skønnes at gjøre det unødvendigt, har Embedslægen en Gang aarlig at besøge samtlige i Distriktet under offentlig Forpleining værende Sindssyge, der ikke ere optagne i Asyler. Disse Besøg foretages saavidt muligt i Forbindelse med andre forefaldende Embedsreiser. Ved hvert Aars Udgang og senest inden 1 — en — Maaned derefter afgiver Embedslægen til Amtmanden en almindelig efter Fattigvæsensdistrikterne affattet Beretning om de Syges Tilstand med Erklæring for hver enkelts Vedkommende, om hvorvidt han i det forløbne Aar har erholdt anordnet og lovmæssig Behandling og hvorvidt han fremdeles egner sig til Forsørgelse efter Sindssygelov § 19.

§ 7.

Saasnart Fattigvæsensbestyrelsen er kommen i Besiddelse af enten Erkjendelse for, at den Sindssyge er optaget i et Asyl, eller Lægens Erklæring efter foranstaaende § 3 om, at Betingelserne for offentlig Sindssygepleie ere tilstede, har den herom at gjøre Anmeldelse til Amtmanden. Anmeldelsen bør indeholde Angivelse af den Syges Navn, Stand, Alder og Opholdssted, Forklaring om de med den Syges Forpleining forbundne Omkostninger, og bestemt Erklæring om den Syge erkjendes hjemstavnberettiget i Fattigvæsensdistriktet, eller om Refusion for Forpleinings-

omkostningerne kan søges eller er søgt hos nogen anden Kommune.

§ 8.

Forpleiningsomkostningerne for fattige Sindssyge, som ere optagne i Gaustads Sindssygeasyl, ville som hidtil helt blive anviste Asylets Kasserer til Udbetaling af Amtskommunekassen mod Refusion af vedkommende Fattigvæsensdistrikt for en Femtepart. De Amtskommunen paahvilende Omkostninger for Sindssyge, der forpleies udenfor det nævnte Asyl, ville ordentligvis blive anviste til Udbetaling en Gang aarlig efter Regning, som med behørig Legitimationer ved hvert Aars Udgang indsendes til Amtmanden, samlet for hvert enkelt Fattigvæsensdistrikt. Skulde et Fattigvæsensdistrikt finde det trykkende i Aarets Løb at staa i Forskud for de heromhandlede Udgifter, kunne disse ventes foreløbig udbetalte kvartalsvis efter specificeret Opgave fra Fattigvæsensbestyrelsen. Naar ved sidste Kvartals Udløb behørig legitimeret Aarsregnskab indkommer, vil dette blive gennemgaaet og den endelige Anvisning derefter formet.

Med Hensyn til Sindssygeomkostninger bemærkes:

- a) Omkostninger ved den foreløbige Undersøgelse af fattige Sindssyge for at bestemme paa hvilken Maade de for Fremtiden skulle behandles, vedkomme ikke Amtskommunen, men blive at udrede af vedkommende Fattigvæsen; — cfr. Indre-Departementets Skrivelse af 15de April 1852 og forskellige Decisioner af Amtsformandskabet.
- b) Udgifter ved fattige Sindssyges Transport til og fra Gaustad Sindssygeasyl bæres for Tiden af Statskassen, hvorfor særskilt Regning derover maa indsendes. Dog kan herunder alene indbefattes Udgifter, som særskilt foranlediges ved Transporten, altsaa Omkostningerne ved den Syges Befordring og i fornødent Fald ved hans Bevogtning underveis, ikke derimod Udgifter ved den Syges Underholdning paa Reisen, hvilke naturligvis blive at opføre blandt almindelige Forpleiningsomkostninger — cfr. kgl. Resol. af 24de Marts 1860 og Indre-Departementets Cirkulære af 14de April f. A.
- c) Andre end de under Bogstav b nævnte Transportomkostninger for fattige Sindssyge udredes paa samme Maade som de øvrige Sygeudgifter — cfr. Amtsformandskabets Beslutning af 21de Juli 1859 Sag No. 16.
- d) Blandt Forpleiningsomkostninger, som skulle bæres af Amtskommunen, indbefattes ogsaa Udgifter til Sindssyges Beklædning, — cfr. Amtsformandskabets Beslutning af 5te Juli 1860 Sag No. 6.

§ 9.

For samtlige fortiden under offentlig Forpleining

værende Sindssyge bliver Anmeldelse efter §§ 2 og 7 af Fattigvæsensbestyrelserne at afgive inden Udgangen af førstkomende Februar Maaned, hvorefter Indberetning fra Embedslægerne efter § 6 imødesees snarest muligt.

II. Nærmest foranlediget ved opstaaet Spørgsmaal om Forholdet mellem Embedslægen og den privat praktiserende Læge med Hensyn til den offentlige Lægepraxis undlader jeg ikke til Efterretning og videre Kundgjørelse for de privat praktiserende Læger samt Sundhedskommissionerne og Fattigkommissionerne i Deres Embedsdistrikt at meddele følgende nærmere Regler angaaende Forretningsordenen ved Besørgelsen af den offentlige Sygepleie i Buskeruds Amts Landdistrikt:

1. Angaaende Lægetilsynet med fattige Sindssyge henvises til mit Cirkulære af 30te Januar 1863, hvis Bestemmelser herved gjentages og indskjærpes.
2. Ved Siden af den med Hensyn til Anmeldelse af visse Sygdomme ved 2det Kapitel af Lov om Sundhedskommissioner af 16de Mai 1860 paalagte almindelige Pligt paahviler der den privat praktiserende Læge, der faar Sygdommen under Behandling, særlig Forpligtelse til uden Ophold for Distriktets civile Embedslæge at anmelde ethvert Sygdomstilfælde af saadan Art, at det antages at maatte medføre Lægebehandling for offentlig Regning, navnlig mere udbredte ondartede epidemiske samt veneriske og andre smitsomme Sygdomme.
3. Naar Embedslægen — i fornødent Fald efter foretaget nærmere Undersøgelse — finder, at Betingelserne for offentlig Lægebehandling ere tilstede, træffer han strax de nødvendige videre Forføininger og gjør derom Indberetning til Amtmanden.
4. Udfordres vedvarende Lægebehandling af den Syge i hans Hjem, kan samme med Forbehold af Amtmandens Samtykke, som strax søges, af Embedslægen foreløbig overdrages til nærmeste eller mest beleiligt boende Læge under Betingelse af, at han er villig til at overtage Lægetilsynet uden anden Godtgjørelse end den for Distriktslæger almindelig bestemte Skyds- og Diætgodtgjørelse. — Paakræves, naar Embedslægen ikke hensigtsmæssigen selv kan overtage Lægetilsynet, videregaaende Foranstaltninger med Hensyn til dette, uden at Sagen henhører under Sundhedskommissionens Beslutningsmyndighed, maa dertil først erhverves Amtmandens Samtykke.
5. Intetslags Godtgjørelse for offentlig Lægebehandling kan fordres af privat Læge, med mindre Lægetilsynet

i Henhold til Foranstaaende af eller gennem vedkommende Embedslæge specielt har været ham overdraget.

6. Er offentlig Lægebehandling privat Læge overdraget, har denne at rette sig efter den specielle Instrux, som for Tilfældet maatte blive ham meddelt af Embedslægen og til ham at indsende sin Beretning om Sygdommens eller Epidemiens Gang og Behandling saa ofte som det af Embedslægen eller andre Vedkommende bestemmes. — Finder Embedslægen det nødvendigt at gjøre sig nærmere bekendt med Sygdommens Gang eller dermed i Forbindelse staaende hygieniske Forholde, er han berettiget til at foretage enkelte Reiser i saadan Anledning, idet han hver Gang derom gjør Indberetning til Amtmanden.
7. Alle Indberetninger, Forestillinger eller Meddelelser fra privat praktiserende Læge med Hensyn til Forretninger for det Offentlige saavel som Regninger i samme Anledning skulle indsendes gennem Embedslægen for af ham at ledsages med de fornødne Oplysninger og de Bemærkninger, hvortil der maatte findes Grund.

8. Saavel de i Cirkulære af 30te Januar 1863 § 6 omhandlede Besøg til fattige Sindssyge, der ere under privat Forpleining, som det almindelige Tilsyn med Vaccinations- og Jordemodervæsenet bør Embedslægen saavidt muligt udføre under andre forefaldende Embedsreiser. Forsaavidt dertil ikke har været Anledning, bør han i heromhandlede Øiemed en Gang aarlig foretage særskilt Reise.
9. Obduktions- og andre medico-legale Forretninger skulle ordentligvis overdrages Embedslægen, naar ikke presserende Omstændigheder paakræve Benyttelsen af anden nærmere forhaanden værende Læge. — Medicinalstyrelsen har ogsaa udtalt sig for, at Embedslægen ligesaa bør overdrages Lægetilsynet med fattige Syge ved Siden af Behandlingen af epidemiske Syge i et Herred, naar han selv kan og ønsker at overtage samme, og har tilkjendegivet, at der i saadant Tilfælde i Regelen ikke vil blive tilstaaet Skydsgodtgjørelse af Statskassen til nogen anden Læge, der ikke bor de Syge nærmere end Embedslægen.

Drammen den 8de December 1867.

III. „Er Pneumoni smitsom?“ Af Kand. med. Bentzens Medicinalberetning for Skien og Omegn for 1867.

I et Lægemøde, der Høsten 1867 afholdtes paa Bratsbergs Amtssygehus, opkastede jeg for mine Kolleger følgende Spørgsmaal: „Er Pneumoni smitsom eller ikke, eller var der noget ved denne Epidemi, der i saa Henseende udmærkede den fremfor de almindelige Epidemier?“ og idet jeg anførte nedenstaaende Fakta, blev jeg af dem opfordret til at omtale dem i min Medicinalberetning.

Paa en Plads „Skaaen“ i Solum blev en 72aarig Mand angreben; nogle Dage efter blev Sønnen, der boede i den anden Ende af Huset, syg. Dette var ingen Raritet, thi baade Far og Søn havde ved Tømmerdrift maaske udsat sig for de samme skadelige eller sygdomsbringende Aarsager. Men en anden Søn fra „Kjærringteigen“ — omtrent $\frac{1}{2}$ Fjerdings fra Skaaen — som er Kudsk og Stalkarl paa „Klosteret“ og som saaledes ikke havde været paa Tømmerdrift, blev, da han nogle Gange havde tilseet dem paa Skaaen, syg og nogle Dage senere Konen og en liden Gut. Nu kom Svigerfaderen, der bor langt oppe i

Solumskoven, omtrent 1 Fjerdings fra Kjærringteigen, forat tilse Datteren og Svigersønnen; nogle Dage efter (jeg kan ikke bestemt opgive disse Dages Antal, men jeg tror det var omtrent 6 à 8 Dage imellem hver Angreben) blev han syg og saa hans Kone, der døde af Pneumoni.

Hos Maler G. i Skien blev en Malergut A. angreben af Sygdommen og laa alene paa et Værelse; da han imidlertid blev meget ussel, blev en anden Malergut S. flyttet ind til A. forat passe ham. A. kom sig og blev imod mit Vidende i nogenlunde Bedring ført hjem til Fossum. S. gik nu og var ufrisk, men for rigtig at „drive Sygdommen ud af Kroppen“, tog han sig en Fodtur til Fjærestranden — $\frac{1}{2}$ Mil fra Skien — til en Slægtning, som boede der; her blev han meget stærkt angrebet af Pneumoni. A., der var kommet hjem, smittede nu Moderen, der døde, og 3 Sødskende; selv døde han senere af Hepatisation i høire Lunge. S. i Fjærestranden besøgte hyppig af Folk i Nabolaget, og da jeg engang senere be-

søgte S., der var i god Bedring, blev jeg kaldt ned til 3 forskellige Steder; disse laa temmelig langt fra hverandre, men samtlige Angrebne havde i mere eller mindre Grad været i Berørelse med S.

Jeg vil hertil føie Følgende: jeg omtalte nys, at Epidemien herskede meget i Laurdal, hvor den efter Sigende skal have været temmelig ondartet. En Bondemand, som var hos mig for nogle Syge i Laurdal, spurgte mig —

underlig nok efterat jeg havde begyndt at fatte Mistanke til Epidemiens Smitsomhed — „Er Lungebetændelse smitsom?“ Hvorfor spør Du? „Jo oppe hos os bliver det nu saare vanskeligt at finde Nogen, der vil vaage over og passe de Syge, fordi næsten Alle de, der i nogen Tid har opholdt sig hos de Syge, bleve angrebne og nu staar der næsten lige stor Stygge af Lungebetændelse som af Skarlagens- og Nervefeberen“.

IV. Om Børnekopperne i 1867—1868 i Tvedestrand og Omegn, af Cand. med. Fr. Vogt, Ordfører i Tvedestrand's Sundhedskommission.

Jeg tillader mig herved at sende Hr. Distriktslægen en samlet Redegjørelse for de Tilfælde af Børnekopper (Variolæ), som ere komne under min Behandling, samt over de af Sundhedskommissionen i Tvedestrand trufne Foranstaltninger, og over hvad jeg efter Hr. Distriktslægens Bemyndigelse har iværksat i Landdistrikterne omkring Tvedestrand.

Uagtet de faa Tilfælde, som jeg har haft med, have været af den mest forskellige Intensitet — fra enkelte

spredte Pustler med næsten umærkbart Ildebefindende til confluierende, dræbende Kopper — har jeg i nedenstaaende Bemærkninger ikke benyttet mig af forskellige Navne for Sygdommens forskellige Styrkegrader, da disse Benævnelser i almindelig hygiænsk Interesse maa være uvæsentlige, og kuns tjene til at gjøre og har gjort væsentlig Skade, da Menigmand derved ledes til at tro, at der deri ogsaa ligger en Modifikation af Smitteforholdene.

Fortegnelse over Variolæpatienter i Tvedestrand og Omegn.

	December 1867.			Januar 1868.			Februar 1868.		
	Uvaccinerede Børn.	Voxne.	Døde.	Uvaccinerede Børn.	Voxne.	Døde.	Uvaccinerede Børn.	Voxne.	Døde.
Tvedestrand	-	1	-	-	2	-	2	1	1
	November 1867.			December 1867.			Mai 1868.		
	Uvaccinerede Børn.	Voxne.	Døde.	Uvaccinerede Børn.	Voxne.	Døde.	Uvaccinerede Børn.	Voxne.	Døde.
Holts Prestegjeld . .	-	1	-	-	1	-	-	1	1
	December 1867.		Januar 1868.		Februar 1868.		Marts 1868.		
	Voxne.	Døde.	Voxne.	Døde.	Voxne.	Døde.	Voxne.	Døde.	
Flougstad Annex til Dybvaag Prestegjeld	1	-	4	-	2	-	3	1	

Tilsammen 19 Syge af Børnekopper, hvilke, hvad Smitteforholdene angaar, kunne deles i 7 forskellige Grupper. Heri har jeg ogsaa medtaget 2 Tilfælde, hvori Sygdommen var mild og ikke paaagtet, og som først kom under

Observation efter endt Desquamation, da der deraf opstod Smitte.

Holt.

1867. November. I. Paa Æblevigtingen, nogenlunde

isoleret Grænd med 6 Huse, kom en Mand hjem efterat have været indenom nogle Koppepatienter i Næskilen. Han blev mildt angrebet og Sygdommen ikke agtet, førend Konen blev haardt syg af Variolæ (1867, Decbr.). Isolation paabudt, samtlige Naboer paa et Par nær, der ikke vilde, revaccineredes. Hus og Klæder rensedes etc. Ingen videre Udbredning.

1868, Mai 10. II. En Handelskarl, boende i Holt, koppesyg strax efter et Par Arendalsreiser. Død. Et 4 Dages gl. Barn blev efter min Anordning vaccineret af Jor-demoderen. Vaccine af Rør, slog ikke an. Barnet fremdeles friskt. Konen og Naboer revaccineredes i Vinter. Konen opgav Manden revaccineret uden Resultat, hvilket den Syge, som da var ved fuldstændig Bevidsthed, benægtede. (Listerne over Revaccinerede sendte Hr. Distriktslægen. Mandens Navn Anders Thorvildsen, Bjørnedalen, Solberg).

Tvedestrand:

Decbr. 1867. III. Skomager, smittet gennem friskt Mellemlid; ingensomhelst direkte Forbindelse med Koppesygdom, hvorimod en af hans Læregutter kort iforveien havde været i Arendal og i Næskilen og havt Samkvem med Reconvalescenter efter Variolæ. I Huset: Kone, der tidligere havde havt Kopper, et vaccineret og et uvaccineret Barn samt 2 Læregutter. De 3 sidste revaccineredes med positivt Resultat. Smittet herfra:

Januar 1868. a. En fordrukken Skomager var trods givet Paalæg modtaget i Reconvalescentsen og fik Kopper. Han og en anden Drukkenbolt havde Seng og Bolig sammen; ingen flere i Huset, hvor der var stort Svineri. Da jeg saa Vedkommende, vare Pustlerne langt udviklede, hvorfor jeg ansaa det for unyttigt at revaccinere Sengekammeraten, som ogsaa gik fri. Vadsk, Rengjøring, Desinfektion paa Kommunens Regning. Ingen Smitte herfra.

Februar 1868. b. 2 uvaccinerede Tvillinger, 2 Aar gl. Oplysning da om, at Faderen 14 Dage iforveien (Jan. 1868) havde havt lignende upaaagtet Udslet paa Legemet. Var Nabo og havde været sammen med den først Angrebne. At to saa store uvaccinerede Børn skulde angribes af Kopper var saa meget ærgerligere, som der i 3—4 Uger havde været rigelig Adgang til baade Vaccination og Revaccination, hvilket var gjentagende bekjendtgjort, og Forældrene havde fuld Besked derpaa, men ingen Andre vidste noget om, at disse Børn ei vare vaccinerede, da Familien var hidflyttet med Børnene over aarsgamle.

Februar 1868. IV. Enkeltstaaende Tilfælde; Smitte under Arbeide i Arendal. Kom frisk hjem, blev revacci-

neret, men fik umiddelbart efter milde Kopper, som forløb Side om Side med fuldt udviklede Vaccinepustler; hans øvrige Familie og Husets øvrige Beboere revaccineredes i betids.

Flougstad Annex.

ult. December 1867. V. Smitteveien ikke paaviselig. Faderen angrebes først. Saa fort ske kunde efter modtagen Underretning revaccineredes Husets øvrige Beboere, og samme Aften blev de alle, 4 Voxne, koppesyg (Jan. 1868). Hos Flere Koppepustler samtidig med Vaccinepustler. Isolation, Rensning etc. Revaccination af nærmeste Naboer paabegyndt.

Febr. 1868. VI. Isoleret Tilfælde i Kalvesund. Ingen anden paaviselig Smittevei end gennem friskt Mellemlid, kommende hjem fra Navigationsskolen i Arendal (cfr. næste Gruppe). Revaccination da i fuld Gang i Kalvesund; Husets ikke revaccinerede Beboere og Naboer revaccineredes øieblikkelig af mig. Ingen Udbredelse.

Febr. 1868. VII. Søn i Huset kom skrantende hjem fra Navigationsskole i Arendal, fik Koppeexanthem i Hjemmet. Offentlig Revaccination i Gang. Med Undtagelse af Forældrene lode efter min Anmodning Husets øvrige Beboere sig revaccinere Dagen efter. Senere (Marts 1868) fik begge Forældrene Kopper. Herfra (Marts 1868) smittet en Enke paa Arnevig, som havde været indenom paa Besøg; hun døde.

Sønnen opgav for mig, at Flere paa samme private Navigationsskole, der har et stort Antal Elever, havde faaet Kopper, og at Skolens Eier og første Lærer selv havde undervist hele Dagen med fuldt Koppeexanthem i Ansigt og Handsker paa Hænderne, hvilket jeg ogsaa har hørt bekræfte fra andre Hold.

Intet Under under saadanne Forholde, at Kopper kan spredes fra enkelt Sted over By og Bygd.

Efter Anmodning fra Tvedestrand Sundhedskommission af 16de Januar d. A. blev der af Kommunebestyrelsen i Tvedestrand sat de nødvendige Pengemidler til Sundhedskommissionens Disposition til almindelig Revaccination, Renselse og Desinfektion i koppesygge Huse, og, om nødvendigjordes, til Oprettelse af et mindre Sygehus med Rekvisita. Sundhedskommissionen bestemte, at der paa koppesygge Huses Indgangsdør skulde opslaaes Plakat til Underretning om Sygdommen, samt indskjærpede ved Opslag Bestemmelsen om ufortøvet Melding til Sundhedskommissionens Ordfører af mistænkelige Tilfælde. Den offentlige Revaccination — Aldersgrændse 11 Aar — blev under min Kontrol udført af Hjelpevaccinatrice, Jor-demoder Abel Hendriksen og Hr. T. Ellingsen i Fællesskab.

Den fortsattes fra 21de Januar til 23de Marts, da der ikke længere meldte sig nogen, hver Tirsdags Formiddag og tildels om Aftenen til Lettelse for Arbeidsfolk. Til sammen 506 Individder revaccineredes herved og naar hertil lægges flere af mig og af en Del Dilettanter foretagne Omvaccinationer, antager jeg, at henved 600 Individder omvaccineredes; kun ganske faa kunne saaledes være tilbage over den omtalte Alder, som ikke benyttede sig af den givne Leilighed.

Med Undtagelse af det først angrebne Hus (December 1867), hvorfra der ogsaa skede Udbredelse af Kopperne, blev der paaspigret Indgangsdøren til Husene Plakat „Her er Børnekopper“, undertegnet af Sundhedskommissionens Ordfører. Denne blev først nedtaget efterat al Sygdom var forbi, Individet selv, Klæder og Værelse efter Ordførerens Skjøn tilstrækkelig vadsket og rensat. I et Hus maatte Rengjørelse og Desinfektion ske paa Kommunens Regning.

Formedelst den ringe Udbredelse Kopperne fik og formedelst det tilfredsstillende Resultat af Revaccinationen, blev Sygehus ikke sat i Gang; imidlertid havde Sundhedskommissionen sikret sig Lokale for paakommende Tilfælde.

I Overensstemmelse med Hr. Distriktslægens Bemyndigelse til mig paa Deres Vegne at ordne Revaccination og Vaccination i Holt og Dybvaag Prestegjelde i Lighed med mit Forslag af 16de Januar d. A., samt til ellers ved forefaldende Leiligheder at have Tilsyn med Koppetilfældene, fik jeg Jordemoder Abel Hendriksen og Hr. T. Ellingsen til i Fællesskab at vaccinere og revaccinere med Undtagelse af Yderpunktet mod Vest — Strengereid

Skolekreds, hvis Skolelærer, Øverland, efter min Anvisning og Instrux paatog sig det. Efter Anmodning fra mig overtoges det af Skolelærerne Knudsen, Pedersen, Lund og Jøre for deres respektive Skolekredse i Dybvaag og Flougstad; til disse og til Jordemoder Hendriksen for Sandøen og Jordemoder Larsen for Flougstad-Øen gav jeg detailleret Instrux og fastsatte Aldersgrænsen til 11 Aar. Paa denne Maade blev Vaccination og Revaccination paa kort Tid foretaget hos en stor Mængde Mennesker, da den skede uden videre Tidsspilde for Enhver og ganske nær deres Hjem, og desuden udførtes af Individder, der med sin detaillerede Personalkundskab kunde sørge for, at saa mange som muligt benyttede sig af den givne Leilighed. I hvilken Udstrækning den blev foretaget, kan Hr. Distriktslægen se af de førte Lister.

Nogen Vanskelighed var der en Tid med at holde alle disse ekstraordinære Hjelpevaccinatorer med Apparater og med Vaccine, da de alle henvendte sig, som rimeligt, til mig derom. Jeg maatte laane dem Instrumenter, indtil jeg kuns havde en eneste Lancet igjen. Vaccinematerie kunde jeg heldigvis skaffe i tilstrækkelig Mængde ved at fylde Rør under den offentlige Vaccination i Tvedestrand; efter Henvendelse til Stadsfysikus i Kristiansand fik jeg derfra 3 Vaccinerør, men disse strakte ikke langt.

Hos de Syge i Landdistriktet blev der foretaget saavidt muligt Isolation, hvortil Smittefrygten, som var stærkt udtalt, bidrog godt. Efter endt Sygdom blev der naturligvis — efter skeet Paabud — foretaget nøiagtig Rensning af Værelser, Gang- og Sengklæder. Klæderne bleve almindelig nedsænkede i Søen en 8 Dages Tid til Udskylning inden de bleve vadskede.

V. Instrux for de af Sundhedskommissionerne i ytre Nordhordland beskikkede Tilsynsmænd, udfærdiget af Distriktslæge T. Collett.

Til Forebyggelse af epidemiske og smitsomme Sygdommes Udbredning:

1. Saasnaart der opstaar Mistanke om en epidemisk eller smitsom Sygdoms Udbrud inden en Rode, har Tilsynsmanden at undersøge, om samme er kommen til Distriktslægens Kundskab; er ikke dette skeet, maa han enten selv eller gennem en Anden snarest muligt, helst skriftligt, underrette ham derom.
2. Ere Sygdomstilfældene efter at være undersøgte af

Distriktslægen af ham erklærede at være af epidemisk eller smitsom Art, har Tilsynsmanden at sørge for Overholdelsen af følgende Regler.

- a. Det Hus, der er Sæde for Sygdommen, maa holdes saavidt muligt isoleret, d. e., Uvedkommende bør ikke aflægge Besøg i Sygestuen, og heller ikke have mere end høist nødvendig Omgang med Husets friske Beboere.
- b. Børn fra det smittede Hus maa ikke tilstedes Ad-

gang til Skolen og heller ikke have formeget Samkvem med andre Børn. Er Epidemien udbredt til flere Huse paa samme Gaard, maa ikke Skole afholdes her, forinden den er fuldstændig endt, og den nødvendige Rengjørelse foretaget.

- c. De Syges Udtømmelser maa ikke udkastes paa sædvanlig Maade, men henbringes til et for Anledningen i Jorden gravet Hul, hvor de tidt og ofte blandes med Muldjord, Kalk eller Jernvitriol. Hullet bliver senere at gjenkaste.
- d. De Kar, der paa saadan Maade ere benyttede af Syge, maa ikke samtidig bruges til samme Tjeneste af Friske, men strax ødelægges, saafremt de ere af Træ.
- e. Afgaar Nogen ved Døden af smitsom eller epidemisk Sygdom, paasees Lovens Bud i saa Henseende overholdt, nemlig: Liget bliver at lægge i ind-

vendig tjærede Kister; Begravelsen ske snarest muligt; Graven være dybere end almindelig, samt Gravøl forbydes.

- f. Saavel Seng- som Gangklæder, tilhørende Personer, der have været angrebne af smitsom eller epidemisk Sygdom, maa ikke paany tages i Brug, inden de ved en omhyggelig Udvadskning i kogende Vand ere befriede for alt Smittestof. Al gammel Senghalm maa brændes.
- g. De Værelser, der have været benyttede af saadanne Syge, maa tilligemed Sengesteder og Møbler ligeledes undergaa en fuldstændig Rensning overalt, først ved Vaskning og Skuring, siden ved Røgning med Svovel, Chlorkalk, Tjære eller Ener.
- h. Saasnart de Syge ere helbredede, bør de tilholdes at bade eller vadske hele Legemet.

VI. Om Almuens Levesæt i indre Nordfjord, af Distriktslæge Grimsgaards Medicinalberetning for 1867.

Almuens Levesæt, der for Gaardmand og Husmand er uden Forskjel, har i det Hele ikke undergaaet nogen Ændring; men der mærkes dog i flere Retninger smaa Fremskridt, med Spor til en større Sands for noget rensligere og ordentligere Stel. Udhusene bygges tidsmæssigere, bekvemmere og lysere; naar Stuer derimod reises fra Nyt, bygges de vistnok ogsaa lysere og større, men endnu for lave og enten fremdeles som Røgstuer eller som Lemstuer med Kogeovn uden Skorsten og med faste Vinduer. Pandetag (enkelt Gang Skifer) begynder at træde istedetfor Torvtag. Møddingdyngen ved Svalen er endnu ikke kommen væk paa ret mange Steder; der gjør Børnene og ved Husvæggen de Voxne sin Fornødenhed. Egne Priveter begynder dog enkeltvis at sees. Koven, hvor gjerne de Gamle, Kaarfolket, eller saa Husbondsfolket ligger, gjør Tjeneste som Melkekammer. Med alt flere og flere Undtagelser og med kjendelig Forskjel mellem de forskjellige Bygder — mellem dem, som ligger mere aflægs, inderst og oppe, og dem, som ligger nærmere til — er Stellet dog i sin Almindelighed endnu urensligt, fra Melkebehandlingen og til Madkjørler og Gryder, der ikke vadskes mellem hvert

Brug, men slikkes af med Fingeren: „det er rent; der har kur været Mad i det“. Aftørringen, naar den fordres, gjøres ofte med en — skidden Skjorte. Maden spises paa det bare Bord, uden Brikker. I Sengene, der stedse er meget for korte, bruges Var om Kodden (Hovedpuden), ellers uldne Aaklæder, der vadskes oftere. Karlene ligge inde, Pigerne i Fjøsset. De osende og skumre Tranlamper fortrænges i de sidste Aar mere og mere af Lysolielamperne. Vadskning af Stuen foretages til Jul og ved Sommer i Regelen, af Inventariet til Storhøitiderne. Den personlige Vadsk og Redning foretages for en stor Del høist 1 Gang ugentlig; om nogensinde fuldstændig Helvadsk af de Voxne, er vel tvivlsomt. Badning, hvor dertil er Anledning, synes dog Ungdommen at blive mere fortrolig med. Klædedragten er varm; der bruges meget Skjorte af Uld eller Halvuld — for varm paa Hovedet, som hos Kvinden hylles i mørke, tykke Uldskout, der beholdes paa selv i stærkeste Hede, ligesom Mandfolket altid, vaagen og sovende beholder sin Hovedbedækning endog i den klumre Lemstue, en Skik, som i Røgstuen til sine Tider kan være hensigtsmæssig. Spædbarnets Hoved (efterat „Hedningehaaret“ med ængstelig Omhyggelighed

er løsnet af under en Hætte med Talg, Rømmegrødsfedt m. m.) holdes ligeledes gjerne i tykke Uldhuer og Kvitler. Hos Kvinderne er Underbenklæder bleven almindeligere. Jæterne gaar nu sjældnere barbenede. Ved Siden af megen Ondtliden under Jætning o. s. v. er Børneopdragelsen i det Hele noget forkjælet; Børnetugten kan trygt i sin Almindelighed kaldes slet: den er svag i høieste Grad. Sædeligheden er god. Vistnok flytter Pigen forud ind til den, hun skal giftes med, men Afbrydelse af et saadant Forhold, saa det ikke kommer til Ægteskab, er paa den anden Side et fast uhørt Tilfælde, der vækker stor Forargelse. Levemaade: Spirituosa nydes i Regelen kun ved Hjemkomst fra Byreiserne og i Selskaberne: Gravøl og Bryllupper, hvilke sidste holdes fra 3 til 5 Dage; herunder tillades det ogsaa Smaabørn „at smage“ paa dem. Brændevinet er oftest tilsat spansk Peber og Kamfer. Heller ikke er Øl — endmindre Kaffe — daglig Drik; den almindelige Tørstedrik er Myse, blandet op med Vand. Skraaning af Tobak er almindelig, Røgning mindre. Almuesmanden her lever i Virkeligheden godt og hans Kosthold er i Grunden dyrt; men dens Tilberedning er, foruden mindre renselig og ordentlig, af mindre Udbytte med Hensyn til Næringsværdi, end den efter Kvantiteten burde give. Man staar i Regelen op om Vinteren Kl. 6, om Sommeren Kl. 5 og tager da „Morgenbiten“: 1 eller en halv Hellekage (af Bygmel og Potetes, ofte med lidt Rugmel) med Smør paa. Kl. 8 „Frukost“, bestaaende af Flesk, eller speget eller kogt Kjød, eller Klub og Fedt. Om Søndagen Fisk, om den haves — eller saa Smør og Poteter, og Melkesuppe. Fladbrødet er af Havre. Kl. 12 „Middag“: Grød af Bygmel. Om Søndagen sloifes ofte Middagen, da Frokosten er senere. Kl. 4 „Nons“: Spegesild og Poteter med Surmelk til. Om Søndagen Levninger efter Frokosten, og i det Hele som denne; dertil ofte en Rømmekolle om Vinteren; om Sommeren er de undskyldt i saa Henseende, da al Melk er tilstøls. Kl. 8 „tilkvælds“: Grød. Kl. 9 om Vinteren, Kl. 10 om Sommeren ere de „nedlagde“. Om Sommeren efter Middag tages 1 Times Hvil fra Arbeidet. Ferskt Kjød spises aldrig; det ferskeste er stærkt sprængt Kalvekjød til Gjæstebudsmad. Ligeledes undres der i Almindelighed paa, om fersk Melk kan være sund. Grøntsager bruges ikke. Gjæstebudsmaden er: Vaffelkager og Sveler (af Bygmel og Melk), ovnsbagte Kager (Byg med Rug), Lefser, snikede med Kode (Raamelk), Gammelost, Melkeost, Gumbe (af sød Melk, udskilt ved Surmelk eller Kalve-Kæse), Smørkande; hertil serveres Øl. Saa: kogt Kjød og Flesk, Klub og Fedt, Poteter og Smør, Fisk, salt eller ludet, Melkesuppe med Ærter og Gryn i, „Kjødsuppe“ d. e. ef-

terat Størsteparten af Kjødsuppen er slaaet væk, heldes Melk i; Dravle. Til et sømmeligt Bryllup medgaar indtil 16 (ja enkeltvis 20) Tønder Øl, 1 til 2 (enkelt Gang 3) Tønder Brændevin, samt — naar det skal være fint — 1 Anker „Sherry“ eller Frugtvín. Hele Ugen bagefter er man ogsaa arbeidsudygtig. Fedetirsdag serveres med Rømmegrød til Middag, Mølje tilkvælds; Skjærtorsdagaften med kogte — Kofødder, som blive samlede dertil efter hver Slagt. Spædbarnet gives Bryst indtil halvandet til to Aar (jeg har truffet paa en Trearing) og dertil jevnt Rømmegrød og Tygge af Kandissukker, hvorfor Trøske (Sprø), Rev og Kolik er meget almindelig. Næringsveiene er Jordbrug, Fædrift, Skovdrift og Deltagelse i Vaarsildfiskeriet. Sædarterne er Havre, Byg, (ubetydeligt Rug), samt Potetes, af hvilke sidste der sælges til Havfolket. Nogen Vind paa Frugtavl lægges der især i Gloppen, (hvor navnlig en Mand paa Hånden skal sælge i almindelige Frugtaar gjennemsnitlig for et Par Hundrede Spd. aarlig). Kvindekjønnen paalægges fuldt Karlearbejde i Driften, til Men for sin Sundhed. Dette sammen med Husenes Sammenpakning lægger de væsentligste Hindringer iveien for Fremskridt i det hele Stel. Imidlertid spores i de senere Aar i ingen Retning af Almuens Liv større Fremgang end i dens Jordbrug: bedre Brugsmaade, hensigtsmæssigere Redskaber indføres mere og mere; Enkelte frekventere Landbrugsskolerne, og Udskiftning, med den dermed forbundne Udflytning, er saa smaat begyndt (i Hornindal og Olden samt Stryn). Til Fædrift egner sig fortrinlig Bredun og Hyn, af Gloppen, og Hornindal. Kreaturholdet er ialmindelighed for stort, hvoraf Følgen naturlig er Sultefodring og lidet og daarligt Melkeudbytte; her hersker derfor stadig „Vaarknibe“ og Vaarbeitning; om Sommeren er der Nød paa Melk til dagligt Brug. Men ogsaa til et bedre Kreaturstel spores der nu mærkbar Fremgang. Skovbrug drives navnlig i Indviks Prestegjeld; Jagterne gjør i Regelen 2 Sommerture til Byen — Bergen — med Mastetræ. Bygningsmateriale, hvoriblandt 3 til 5 tons Planker, som her kaldes Tømmer og som vistnok er tilstrækkeligt i dette Klimat; endvidere Ved (mest fra Indviks Prestegjeld), Tøndestav og Baand. Deltagelse i Sildefiskeriet foregaar ligefra de inderste Fjeldgaarde, dels med egen Udrustning, dels som Leiekarle, hvortil gjerne Tjenerne, naar de steder sig, betinger sig Frihed de tre første Maaneder af Aaret. Fiskernes Udrustning fra Hjemmet er bleven betydelig bedre end forhen; Typhus, indført fra Fisket, har ikke vist sig i de sidste Aar, hvad der for den væsentligste Del naturligvis ogsaa er begrundet i de bedre hygiæniske Forholde ude under selve Fisket. Af Haandværk drives Bygningsarbejde, Snedkeri

(i Indvik og Stryn), Baadbyggeri (Indvik og Gloppen), endvidere findes Rokkedreiere (hvoriblandt En i Indvik leverer gjennemsnitlig 50 om Aaret og har ialt arbeidet over 500 Stykker), Hjulmagere, Kardemagere, Blikkenslagere (Indvik og Gloppen), et Farveri i Indvik*), samt bylærte Skomagere (Hornindal og Olden), Mandsskrædderi drives som Profession ogsaa af Fruentimmer. Husfliden er ringe og kun til Husets Fornødenhed; kun Tønder forselges i større Mængde. Forøvrigt findes og her, som andetsteds blandt vort opvakte Folk, Mangen med særdeles tekniske Anlæg, som ikke nytter det haandværksmæssigt.

Af det her Antydende vil sees, at Almuens Standpunkt vistnok endnu er lavt, men formentlig dog over de flere

af sine vestlandske Naboer, — at den i Anlæg og Evner ikke staar tilbage for nogen, — at det store Skridt: til Erkjendelse af, at saa Meget i dens Stel er daarligt og burde ændres, er gjort, og endelig, at der allerede begynder at spores en Bedring, vistnok endnu fornemmeligst paa det nærmest liggende, det materielle Omraade. En over det Hele synbar og gennemgaaende Forandring kan vel heller ikke ventes før af den kommende Slægt med den stigende Folkeoplysning; maatte blot ikke det Led af denne, som for disse Egne er af største Betydning, vorde upaaagtet, nemlig Kvindens Opdragelse til sit Kald, og saa hendes Arbejde blive begrændset inden den Kvinden tilkommende Virkekreds!

VII. Om Skarlagensfeberepidemien i vestre Söndmøre, af Distriktslæge S. Höeghs Medicinalberetning for 1867.

Skarlagensfeber optraadte i 1867 i Herø, Ulfstens og Vanelvens Prestegjelde. Oftest var den af en temmelig godartet Karakter, saa at endog mange Patienter neppe vidste af, at de vare syge, men gik oppe og ude som ellers; paa den anden Side optraadte Sygdommen, især under ugunstige hygieeniske Forholde og i koldt Veir, ofte meget ondartet og dræbende. Exanthemet var ialmindelighed miliært og mindre fremtrædende, tildels endog aldeles umærkeligt; Desquamationen var derimod altid karakteristisk fremtrædende. Angina og Feber var som oftest temmelig voldsom. Som Komplikation optraadte ofte diphtheritlignende Membraner paa Tonsillerne og Uvula, uden, som det syntes, just at forværre Prognosen synderligt, — endvidere Bronchit temmelig ofte, et Par Gange Pneumoni, nogle Gange Otitis og en Gang en voldsom Panophthalmitis paa høire Øie, som suppurerede og udtømtes. Som Følgesygdom optraadte hos 14 af de Behandlede Hydrops, sædvanlig med Albuminuri, uden dog at vise sig synderlig farlige, naar kun Medikamenter (d. v. s. hovedsagelig Jern og Chinin) anvendtes

derimod, i hvilket Fald Helbredelse paa en 3—4 Ugers Tid saagodtsom konstant indtraadte. Egentlig essentiel Behandling mod Scarlatina, som nok ikke heller gives, forsøgte ikke; jeg ordinerede kun Sengeliggen, moderat Varme, Feberdiæt, undertiden adstringerende Skyllende mod Anginaen, Chloras kalieus, Digitalis til at nedstemme den voldsomme Hjerteraktion, Spirit. muriat. æth. som et behageligt, svagt urindrivende Middel o. s. v., ligesom jeg paabød Forsigtighed for Forkjølelse i og efter Desquamationsperioden.

I omstaaende Liste vil findes affattet en Opgave over Antal, Alder og Kjøen samt Døde blandt de Behandlede, prestegjeldsvis (eller, om man vil, sognevis, da Sygdommen forekom i Sognene af samme Navn som Prestegjeldene).

Der anmeldtes eller behandledes ingen Syge i Maanederne Juni, August, September, Oktober eller November, men at Sygdommen ikkedestomindre af og til har forekommet ogsaa i disse Maaneder, tør neppe betvivles. Idethele udtaler omstaaende Liste kun tilnærmelsesvis Epidemiens virkelige Gang, da mange, idethele vistnok ubetydelige men i de mere fjerntliggende Bygder ogsaa alvorligere Tilfælde, hengik uanmeldte og uomtalte, indtil Rygtet eller optrædende Følgesygdomme bragte mig til at efterspore Sagen.

*) Almuesmand bærer Agt for Haandværket; han sætter det i Rangklasse: „Nu har vi faat“, ytrede en Mand, „mange Embetsmænd her i Vika: vi har Præst og Doktor og Jordmor — og nu har vi faat Fargjer, au“.

Maaned.	Behandlede i Herø Prestegjeld					Behandlede i Ulfstens Prestegjeld					Behandlede i Vanelvens Prestegjeld					Totalsum af Be- handlede				
	Mænd		Kvinder		deraf døde	Mænd		Kvinder		deraf døde	Mænd		Kvinder		deraf døde	Mænd		Kvinder		deraf døde
	under 15 Aar	over 15 Aar	under 15 Aar	over 15 Aar		under 15 Aar	over 15 Aar	under 15 Aar	over 15 Aar		under 15 Aar	over 15 Aar	under 15 Aar	over 15 Aar		under 15 Aar	over 15 Aar			
Januar	1	1	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	2	1	1	-	1
Februar	3	1	1	1	1	2	1	4	1	-	-	-	-	-	-	5	2	5	2	1
Marts	6	2	5	1	-	2	-	2	2	-	-	-	-	-	-	8	2	7	3	-
April	2	1	2	-	-	2	-	3	-	-	5	-	3	-	1	9	1	8	-	1
Mai	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1
Juli	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	1	-	2	-	-
December	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1
Summa	13	5	9	3	2	7	1	10	3	1	7	-	5	-	2	27	6	24	6	5
	18		12			8		13			7		5			33		30		
	30					21					12					63				

De Behandledes Alder var:

	under 1 Aar	1, hvoraf døde -	
over 1 Aar, under 5	- 16	— — 2	
- 5 -	— 10	- 27 — — 3	
- 10 -	— 15	- 7 — — -	
- 15 -	— 20	- 8 — — -	
- 20 -	— 25	- 2 — — -	
- 25 -	— 30	- 1 — — -	
- 30 -	— 35	- 1 — — -	

En 28aarig Kone, frugtssommelig i 10de Maaned, gennemgik en temmelig alvorlig Scárlatina, der helbrededes 8 Dage forinden hun til normalt Tidspunkt nedkom med et friskt Barn, som lever; Barselsengen forløb godt og normalt.

For at standse Epidemiens Udbredelse søgte jeg 1) at gjøre Almuen indlysende, hvad den haardnakket vægrer sig ved at indgaa paa, at Scarlatina udbreder sig udelukkende ved Smitte, og at man derfor bør undgaa alt unødigt Samkvem med smittede Huse, specielt ikke tillade friske Børn at omgaaes de Angrebne og ikke lade syge Børn søge Skole sammen med Friske o. s. v.; 2) at sørge for Renlighed, Luftvexling o. d. i de angrebne Huse, dels for de Syges egen Skyld, dels for at forhindre Akkumulation af Smittestoffet. Undertiden anvendtes Desinficientia, sc.: Klorrøgninger, Vadskning med Phenylsyre og Vand, Stænkning af Phenylsyre paa Gulve og Vægge o. s. v., men som det syntes uden ringeste Spor af Nytte; 3) at behandle de Syge, især i de mere ondartede Tilfælde, paa offentlig Regning, d. v. s. gjøre de fornødne Sygereiser til dem paa det Offentliges Bekostning, medens jeg oftest lod de ialmindelighed ganske velstaaende Forældre selv

betale det Ubetydelige, som den Smule Medicin, der anvendtes, kunde beløbe sig til.

Jeg smigrer mig alligevel ikke med at have udrettet Synderligt til Epidemiens Standsning. Thi jeg er bange for, at man, saalænge en fuldstændig Internering, en i Maaneder varende Afspærring af de Syge og de smittede Huse, er praktisk udførlig og kanske langt værre end det Onde, som derved skulde forebygges, neppe har Midler til sin Raadighed, hvorved Skarlagensfeberepidemien kan indskrænkes. Kontagiet maa visselig ansees for at kunne vedligeholde sin Livskraft altfor længe, og dets forskellige Tilheftningsgjenstande og Bærere være altfor talrige, ligesom dets egentlige Væsen altfor dunkelt til at man, uden en absolut Afsondring — idetmindste i 2 til 3 Maaneder — af de Syge og deres Huse, kan vente paatageligt Resultat af sine Bestræbelser.

At forøvrigt ugunstige hygiæniske Forholde idethele, saasom smaa, urenlige, mørke Huse, slet Ernæring o. d., betinger baade større Ondartethed af Tilfældene, og, som det synes, tillige flere Angrebne i hvert Hus, — at Scarlatina for mig i denne Henseende har vist sig at følge væsentlig de samme Love, som jeg i min i Magazinet indtagne Afhandling om Diphtheriten har søgt at paa-vise, derom har jeg de bestemteste Erfaringer, og forsaa-vidt som Lægen ved sine Bestræbelser kunde forbedre disse Forholde, vilde han upaatvivlelig udrette Meget baade til at formilde Sygdommen og (maaske) indskrænke Antallet af de Angrebne.

At mange Personer synes at være fuldkommen uimodtagelige for Indvirkning af Scarlatina-Smittestoffet, er en Iagttagelse, jeg flere Gange har gjort.

VIII. Om Sundhedskommissionernes Virksomhed i Levangers Lægedistrikt, af Distriktslæge W. Dietrichsons Medicinalberetning for 1867.

I Sundhedskommissionerne har der været afholdt i Skogn 3, i Levanger Landsogn 2 og i Værdalen 2 Møder. Foruden i hvert af disse at omhandle den fortiden herskende Sundhedstilstand i Bygden og specielt at omtale de da hyppigst forekommende Sygdomme og de Forsigtighedsregler, Almuen ianledning dem burde iagttage, blev der fra hver af Sundhedskommissionerne indhentet den forlangte Erklæring angaaende Indredepartementets Cirkulære af 31te Mai 1867 om Udkast til Lov angaaende Personer, der, uden at have underkastet sig den for Læger her i Riget anordnede medicinske Embedsexamen, befattede sig med at tage Syge i Kur. Endvidere omhandles i de forskjellige Sundhedskommissionsmøder den atmosfæriske Lufts Sammensætning, de Gasarter, der hyppigst forurense den og gøre den mindre tjenlig eller skadelig for Aandedrættet, og Vigtigheden af hyppigt at fornye den i alle Beboelsesrum, Nødvendigheden af at sørge for godt og rent Drikkevand, at forebygge at de Brønde, hvorfra Madvandet hentes, forurenses ved tilflydende Overvand, især fra Steder, hvor Gjødningsstoffer opbevares eller udsprede, og den hensigtsmæssigste Maade at indrette sine Brønde paa. Endvidere fortsattes Forhandlingerne om de skadelige Følger af overdreven Nydelse af spirituøse Drikke og Vigtigheden af at indskrænke Varigheden af de Høitideligheder, der som oftest give Anledning til den overdrevne Brug af saadanne. Man omhandlede ogsaa de for Helbreden skadelige Følger af altfor stærk Tobaksbrug især i den unge Alder, og paabegyndte Forhandlinger om Nødvendigheden af større Renfærdighed blandt Almuen. Under Diskussionerne om dette sidste Emne, der ere fortsatte i de i 1868 afholdte Møder, stillede Sundhedskommissionen i Levanger Landsogn, efter Forslag fra Formandskabets Ordfører, en Anmodning til mig om, at jeg, i Lighed med hvad tidligere ved given Anledning blev gjort, vilde sammenkalde Almuen for hvert Skoledistrikt, og samtale med den angaaende denne Sag. Den paalagde mig samtidigt at henlede det Kongelige Departements Opmærksomhed paa, at den ved de i Loven af 16de Mai 1860 paabudne Møder af Sundhedskommissionerne paa Landet tilsigtede Hensigt, nemlig at udbrede sundere og rigtigere Anskuelser angaaende forskjellige i sanitær Henseende vigtige Gjenstande, kun langsomt og høist ufuldkomment vil kunne naaes, saalænge disse Møder stadigt skulle afholdes paa samme Sted og

kun til de Tider, da Kommunerepresentationen er samlet, altsaa som oftest paa Tider, hvori Almuesfolk paa Grund af deres daglige Forretninger ere hindrede fra at overvære samme, hvorimod den antog, at Møderne i langt høiere Grad vilde medføre den tilsigtede Nytte, naar Formanden gennem Skolelærerne sammenkaldte Almuen for hvert Skoledistrikt, og der sammen med de inden Skoledistriktet boende Repræsentanter samledes med den paa et beleiligt Sted og til en for den beleilig Tid, for at afhandle disse Sager med den hele Almue. Til disse Udtalelser af Levanger Landsogns Sundhedskommission har saavel Skogns som Værdalens Sundhedskommissioner senere sluttet sig. Idet jeg herved opfylder det mig givne Paalæg, maa jeg udtale som min Overbevisning, hentet fra flere Aars Erfaring, at den tilsigtede Nytte af de i Sundhedskommissionsmøderne holdte Diskussioner angaaende almindelige hygiæniske Gjenstande neppe spreder sig videre end til Medlemmerne selv og enkelte Andre, der have fattet Interesse for Sagen og bo Kommunelokalet saa nær, at de uden altfor stor Opofrelse kunne bivaane Møderne. Lovens Tanke har utvivlsomt været den, at Kommissionens Medlemmer ikke alene selv skulde søge at opfatte og gøre sig nyttigt det Stof, som er Gjenstand for Diskussionerne, og det Resultat, hvortil disse maatte føre, men ogsaa søge at sprede det ud blandt Almuen, og saaledes efterhaanden udbrede en større Indsigt angaaende mange Sager, der i sanitær Henseende kunne være af Vigtighed. Det forekommer mig imidlertid, at idetmindste mange af Kommissionens Medlemmer kunne have Vanskelighed nok for selv tilstrækkeligt at opfatte Diskussioner angaaende Gjenstande, der tidligere idetmindste for en stor Del have ligget udenfor deres Tankeomraade, endsige at de skulde kunne tilegne sig dem i den Grad, at de senere med nogenlunde Klarhed skulde kunne gøre dem indlysende for Andre. Det synes mig derimod utvivlsomt, at de Ideer og Tanker, som Sundhedskommissionerne maatte nære, lettere ville kunne skaffes Indpas, og de Reformer i Folkets tilvante Levesæt, som de maatte anse for ønskelige, lettere vilde kunne gennemføres, naar Formanden — den i disse Sager præsumtivt mest kyndige — havde Anledning til selv at udvikle dem for Almuen, at besvare dens Spørgsmaal, hæve dens Tvivl og gjendrive dens Indvendinger. For nogle Aar siden afholdt jeg ligeledes efter Opfordring af Sundhedskommis-

sionerne lignende Møder med Almuen i Skogn og Levanger Landsogn, for at søge gennemført et Par Forandringer i Folkets almindelige Levesæt, som fandtes høist ønskelige, og Erfaringen har overbevist mig om, at jeg ved disse Møder udrettede meget mere til Sagens Fremgang, end jeg i andre Sager har kunnet udvirke selv ved de ivrigste Anstrengelser inden Sundhedskommissionens ordinære Møder. Det er imidlertid klart, at selv om saadanne Almuesmøder kom istand, burde de ikke gjøre de almindelige Møder af Sundhedskommissionerne overflødige; enhver selv almindelig sanitær Gjenstand burde først i disse omhandles og diskuteres, for først der at søge Sagen klargjort, og, saavidt muligt, gennem denne Samling af Bygdens bedste Mænd at sprede noget Lys i den, ligesom enhver administrativ Foranstaltning, der i sanitær Henseende kunde ansees nødvendig, maatte bestemmes i disse. Det burde formentlig blot være de mest alminde-

lige og i sanitær Henseende vigtigste Sager, der kunde blive Gjenstand for Omhandling i saadanne Møder, som af Sundhedskommissionerne tilraades; disse maatte formentlig væsentligst gaa ud paa at faa afskaffet Misbrug og i sanitær Henseende skadelige Sæder og Skikke, der maatte være almindelige blandt Almuen, eller at overbevise den om Gavnligheden af saadanne Foranstaltninger eller Forandringer i deres tilvante Maade at leve paa, som en fornuftig Hygiene fordrer; og da visselig i mange Distrikter dels disses Størrelse, dels lokale Forholde vilde gjøre det høist vanskeligt, ja enkelte Steder vel endog uoverkommeligt at afholde saadanne Møder, skulde jeg tro, at Hensigten bedst vilde naaes, om det overlodes Sundhedskommissionerne selv at fatte Beslutning om hvorvidt og i hvilken Anledning deslige Møder skulde sammenkaldes.

IX. Om Diphtheritis faucium i Bodø Lægedistrikt 1860—1867, af Distriktslæge Arntzens Medicinalberetning for 1867.

Siden Aaret 1860, da denne Sygdom første Gang viste sig i Bodø Lægedistrikt, har jeg i det Hele behandlet 60 Patienter i Byen og det nærmeste Landdistrikt. Ihvorvel dette Antal jo langt fra ikke er meget stort, tror jeg dog, at en noget nærmere Redegjørelse ikke kunde være paa urette Sted og muligens afgive et lidet Bidrag til Kundskab om Sygdommens Kontagiositet, fornemmelig fordi jeg har havt Anledning til nøie at observere hvert enkelt af disse Tilfælde, ligesom jeg og bestandigt har kunnet forfølge Patienternes senere Skjæbne. Under store Epidemier er Lægen ialfald under vore medicinske Forholde i Regelen alt for stærkt beskjæftiget og hans Opmærksomhed hendraget i formange forskellige Retninger, til at han skulde kunne anstille nøiagtige Observationer. De Patienter, lidende af Diphtheritis, som jeg paa Reiser omkring i Distriktet har havt Anledning til at se, har jeg sat ganske ud af Betragtning, da der hverken har kunnet være Tale om nogen regelmæssig gennemført Behandling og jeg ei heller i mange af disse Tilfælde har kunnet erholde saa nøiagtige Oplysninger, at jeg deraf har kunnet uddrage nogenlunde paalidelige Slutninger om Sygdommens Udbredelsesmaade. Af de ovennævnte 60 Patienter have 40 hørt hjemme i Bodø By og 20 i

Landdistriktet. Med Undtagelse af tvende Gaarde, beliggende omtrent $\frac{1}{4}$ Mil fra Byen, hvor 4 Patienter paa hver Gaard bleve angrebne, har Sygdommen bestandigt forekommet enkeltvis og med nogen Tids Mellemrum. Da Patienterne paa de nævnte Gaarde bleve angrebne omtrent samtidigt, forekommer det mig heller ikke meget sandsynligt, at Smitte der skulde have spillet nogen væsentlig Rolle, og for de øvrige 52 Personers Vedkommende er der ikke nogensomhelst Grund til at tro, at Sygdommen er frembragt ved Smitte. Mine Optegnelser udvise, at der aldrig har været mere end 1 Diphtheritpatient ad Gangen her i Byen, og som oftest har der været Maanedder mellem hvert nyt Tilfælde, der da aldrig har indtruffet i samme Hus, hvor det næstforegaaende indtraf. At nogen særdeles Forsigtighed skulde have bevirket dette gunstige Resultat, er der ingen Grund til at tro, thi da den almindelige Mening her paa Stedet er, at Sygdommen ikke er smitsom, har man vistnok i mange Tilfælde ikke engang iagttaget de simpleste Forsigtighedsregler. Alle Patienter have været behandlet i deres Hjem, med Undtagelse af 2, der behandledes paa Bodø Sygehus, og hvoraf den ene, der havde faaet Sygdommen paa Tromsø, døde. Dette er det eneste Dødsfald, som Diphtheritis har foraar-

saget her i Byen. Kun hos en Patient er der kommet Recidiv, nemlig hos en ung Pige, der nu har havt angina diphtheritica en Gang aarlig i 3 paa hinanden følgende Aar. Paralytiske Affektioner viste sig af og til i de første Aar som Eftersygdom, men i de senere Aar har aldrig noget saadant Tilfælde været observeret. Da Sygdommen jo saaledes ikke kan siges at have vist sig at være af nogen synderlig ondartet Beskaffenhed, ihvorvel flere Patienter, deriblandt jeg selv, have været alvorligt angrebne, kunde man maaske falde paa den Tanke, at det er Sygdommens mildere Beskaffenhed, der har forebygget Smitte, men dette vilde dog være ganske uden Analogi, naar

man tager Hensyn til andre smitsomme Sygdomme, f. Ex. Nervefeber. At denne kan smitte ligesaa let naar den er mild som naar den er streng, er noget som den daglige Erfaring lærer. I vor Tid, da Læren om forskellige Sygdommes Kontagiositet og deres udelukkende Udbredelse ved Smitte prædikes med en Iver og Ihærdighed, der i Fleres Øine maaske er vel stor og under enhver Omstændighed just ikke er meget skikket til at berolige Publikum, maa det vistnok ansees berettiget, at Læger, der have gjort modsatte Erfaringer, ogsaa offentliggjøre disse, om end ikke de Talstørrelser, som de kunne opstille, ere saa særdeles store.

Antallet af de i Sygehuse

(Mouvement des malades c

Tabel I.

	Tilbageiggende fra forrige Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Udgaaede.								
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Helbredede.			I Bedring.			Uhelbredede.		
Rigshospitalets medicinske Afdeling	30	44	74	428	408	836	458	452	910	255	299	554	66	49	115	16	9	
— chirurgiske —	39	17	56	328	167	495	367	184	551	239	104	343	47	37	84	21	19	
— Hudsyge —	40	39	79	281	266	547	321	305	626	258	246	504	15	7	22	4	2	
De nævnte Afdelinger af Rigshospitalet tils.	109	100	209	1037	841	1878	1146	941	2087	752	649	1401	128	93	221	41	30	
Rigshospitalets Afdeling for Børn ^{b)}	4	3	7	15	35	50	19	38	57	9	24	33	2	2	4	2	-	
Christiania Bys Sygehus	54	96	150	184	467	651	238	563	801	65	317	382	54	62	116	10	17	
— Garnisons Sygehus	11	-	11	297	-	297	308	-	308	293	-	293	1	-	1	2	-	
Smaalenenes Amts Sygehus	7	4	11	31	25	56	38	29	67	29	27	56	2	-	2	-	-	
Moss Bys —	7	3	10	23	11	34	30	14	44	18	9	27	2	-	2	2	1	
Fredrikshalds Bys —	9	10	19	115	72	187	124	82	206	98	64	162	1	-	1	1	2	
Fredrikstens Garnisons —	3	-	3	90	-	90	93	-	93	92	-	92	-	-	-	-	-	
Fredrikstads Bys —	7	2	9	61	27	88	68	29	97	57	21	78	2	2	4	-	-	
— Garnisons —	-	-	-	74	-	74	74	-	74	72	-	72	-	-	-	1	-	
Buskeruds Amts —	7	7	14	50	23	73	57	30	87	42	18	60	4	-	4	3	1	
Drammens Bys —	7	2	9	128	40	168	135	42	177	104	30	134	3	1	4	2	4	
Jarlsberg og Laurvigs Amts —	7	9	16	43	42	85	50	51	101	38	48	86	1	-	1	-	-	
Carl Johansværns —	8	-	8	216	1	217	224	1	225	211	1	212	1	-	1	2	-	
Tønsbergs Bys —	2	4	6	21	10	31	23	14	37	11	10	21	4	-	4	-	-	
Hedemarkens Amts —	5	7	12	16	14	30	21	21	42	16	12	28	-	1	1	-	-	
Christians Amts —	1	9	10	11	22	33	12	31	43	6	23	29	1	1	2	-	-	
Bratsbergs — —	27	29	56	92	54	146	119	83	202	69	47	116	7	10	17	4	4	
Østerrisørs Bys —	1	-	1	7	9	16	8	9	17	5	7	12	1	1	2	-	-	
Arendals —	6	3	9	46	41	87	52	44	96	40	39	79	1	-	1	-	-	
Christiansands Bys —	10	3	13	108	71	179	118	74	192	85	61	146	8	2	10	3	1	
— Garnisons —	9	-	9	245	-	245	254	-	254	243	-	243	-	-	-	5	-	
Lister og Mandals Amts —	8	7	15	19	5	24	27	12	39	15	6	21	4	-	4	1	1	
Stavanger Amts —	10	7	17	63	59	122	73	66	139	45	37	82	11	8	19	7	5	
— Bys —	7	9	16 ^{c)}	82	58	140	89	67	156	58	41	99	1	2	3	3	3	
Bergens —	27	36	63 ^{d)}	481	283	764	508	319	827	359	210	569	61	38	99	27	17	
Lungegaardshospitalets Helbredelsesanstalt .	16	31	47	14	17	31	30	48	78	11	13	24	1	-	1	2	3	
Aalesunds Bys Sygehus	4	-	4	47	21	68	51	21	72	41	16	57	3	1	4	1	1	
Romsdals Amts —	5	6	11	22	22	44	27	28	55	21	20	41	1	3	4	1	1	
Trondhjems Bys —	26	39	65	406	274	680	432	313	745	345	240	585	23	14	37	18	15	
Nordre Trondhjems Amts Sygehus i Skogn . . .	18	17	35	168	97	265	186	114	300	146	84	230	12	10	22	1	1	
— — — i Namdal	11	6	17	86	72	158	97	78	175	47	34	81	22	24	46	13	9	
Nordlands — — — i Alstadsoug	9	4	13 ^{e)}	98	74	172	107	78	185	46	47	93	30	17	47	11	9	
— — — i Bodø	7	1	8	40	26	66	47	27	74	28	14	42	5	2	7	3	3	
— — — i Buksnæs	11	3	14	84	40	124	95	43	138	53	22	75	24	10	34	2	2	
Tromsø — — — i Tromsø	5	8	13 ^{f)}	80	51	131	85	59	144	47	34	81	12	9	21	8	5	
Finmarkens — — — i Alten	-	-	-	4	4	8	4	4	8	2	1	3	-	1	1	-	-	
— — — i Hammerfest	3	-	3	58	16	74	61	16	77	54	8	62	-	3	3	-	-	
— — — i Vadsø	12	3	15	135	42	177	147	45	192	121	40	161	4	-	4	1	-	
Ovennævnte 38 Sygehuse tilsammen	480	468	948	4797	2966	7763	5277	3434	8711	3794	2274	6068	437	317	754	177	135	
Fiskesygehuset i Skudesnæshavn	-	-	-	6	-	6	6	-	6	4	-	4	1	-	1	-	-	
— — — Haugesund	-	-	-	52	1	53	52	1	53	35	1	36	9	-	9	3	-	
— — — Espevær	-	-	-	7	-	7	7	-	7	2	-	2	2	-	2	-	-	
— — — Florø	-	-	-	45	3	48	45	3	48	36	2	38	1	-	1	-	-	
— — — Vaagen	-	-	-	87	-	87	87	-	87	64	-	64	13	-	13	1	-	
— — — Brevig	-	-	-	6	-	6	6	-	6	6	-	6	-	-	-	-	-	
— — — Maasø	-	1	1	47	5	52	47	6	53	35	1	36	8	3	11	1	-	
— — — Gamvig	-	-	-	31	-	31	31	-	31	28	-	28	1	-	1	-	-	
— — — Vardø	1	-	1	54	4	58	55	4	59	46	3	49	3	1	4	-	-	
Ovennævnte 9 Fiskesygehuse tilsammen	1	1	2	335	13	348	336	14	350	256	7	263	38	4	42	7	-	

Ulykkerne behandlede Syge i 1867.

(des établissements d'aliénés en 1867.)

e.				Døde.			Tilbageliggende.			Mortalitets- forhold i pCt.	Det samlede Antal For- pleinings- dage.	Dagligt Mid- delbelæg.	Forplei- ningsdage for hver Udskreven.	Samlede Ud- gifter for hver Syg i Døgnet.	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet.
g.	Uhelbredede.			Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.						
Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.					Skill.	Skill.
37	52	32	84	5	4	9	149	121	270	4,7	96 596	264,6	503,1	48	0,72
4	3	2	5	10	-	10	66	56	122	32,3	43 554	119,3	1404,9	37,4*)	1,04
1	-	-	-	-	4	4	-	40	40	57,1	14 313	39,2	2044,7	42*)	0,54
2	-	-	-	2	-	2	5	11	16	20,0	5 724	15,7	572,4	39,2	0,54
2	3	1	4	-	-	-	5	1	6	0,0	2 233	6,1	319,0	32,4	0,23
2	8	3	11	2	1	3	22	24	46	8,3	16 879	46,2	468,9	40,2	0,05
4	3	1	4	8	1	9	62	49	111	33,3	36 439	99,8	1349,6	-	-
1	-	1	1	1	1	2	28	28	56	12,5	17 759	48,7	1109,9	-	-
5	9	6	15	1	1	2	31	29	60	5,4	21 865	59,9	590,9	32,6	0,81
58	78	46	124	29	12	41	368	359	727	11,3	255 362	699,6	703,5	-	-

Dødsaaarsager for 1867.

(des en 1867.)

Dødsaaarsag.	Sum.	De vigtigste Døds- aarsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsaaarsager i pCt.	Fordeling paa Kjøen. (par sexe).			Fordeling paa Alder (par âge).												Alder er opgi- vet ialt for:	
			Mand- kjøn.	Kvinde- kjøn.	Kjøen ikke opgivet.	0-1 Aar.	1-5 Aar.	5-10 Aar.	10-15 Aar.	15-20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.		90-100 Aar.
Diphtheritis faucium	186	1,7	87	86	13	18	77	26	12	3	4	2	-	1	2	-	-	-	145
Dysenteria	17	-	10	7	-	2	10	2	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	17
Dystokia	23	-	-	23	-	-	-	-	-	-	3	11	-	-	1	-	-	-	14
Eclampsia gravidar. & par- turient.	11	-	-	11	-	-	-	-	-	1	3	6	1	-	-	-	-	-	11
Elephantiasis Græcorum	203	1,8	123	80	-	-	-	-	1	8	36	31	36	13	12	14	3	-	154
Embolia, Thrombosis	11	-	5	5	1	-	-	-	-	1	1	2	2	2	-	1	-	-	9
Emphysema pulmonum	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
Empyema	3	-	3	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	3
Enteritis, Gastro-	68	-	42	21	5	19	4	1	1	1	1	6	4	6	10	5	2	-	60
Epilepsia	22	-	18	4	-	-	-	-	2	1	6	5	1	-	1	2	-	-	18
Erysipelas	44	-	19	24	1	17	3	-	1	-	4	2	1	1	5	1	2	-	37
Febris catarrhalis, Influenza	18	-	6	7	5	5	5	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	13
— gastrica	11	-	3	8	-	-	-	-	1	1	-	1	1	1	3	-	-	-	9
— hectica	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
— intermittens	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
— puerperalis	143	1,3	-	143	-	-	-	-	-	1	38	72	13	-	-	-	-	-	124
— rheumatica	57	-	28	22	7	1	1	2	2	3	9	8	5	10	3	3	-	-	47
— typhosa	782	7,1	351	363	68	4	36	44	57	83	160	83	69	46	26	10	3	-	621
Fracturæ	4	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	-	4
— cranii, columnæ ver- tebr.	21	-	16	5	-	-	-	1	1	2	3	2	4	2	1	4	-	-	20
Gangræna	47	-	29	18	-	1	-	1	1	-	1	1	3	5	6	13	6	1	39
— pulmonum	4	-	3	1	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	3
Gastritis	18	-	8	9	1	1	-	-	1	-	-	2	3	4	4	1	-	-	16
— chronica	40	-	26	13	1	-	-	-	-	-	2	1	3	7	9	9	2	-	33
Hæmorrhagia	15	-	5	8	-	3	-	-	-	-	-	1	1	-	2	1	-	-	8
— pulmonum	15	-	9	5	1	1	-	-	-	2	2	2	1	3	-	2	-	-	13
— uteri	13	-	-	13	-	-	-	-	-	-	2	4	4	1	-	-	-	-	11
— ventriculi	15	-	7	8	-	1	-	1	-	-	2	2	2	1	3	2	-	-	14
Hepatitis	20	-	13	7	-	2	-	-	1	-	2	-	2	6	2	3	-	-	18
Hernia	63	-	27	33	3	-	1	1	-	-	-	6	16	11	13	9	-	-	57
Hydrocephalus	14	-	6	8	-	7	3	1	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	14
Hydrops	260	2,3	117	131	12	2	10	12	9	7	11	20	27	34	50	33	8	-	223
Hydrothorax	8	-	3	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	3
Hypochondria	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1

Antallet af de i Sindssygeasyl

(Mouvement des malades dans l'asile)

Tabel II.

	Tilbageværende fra forrige Aar.			Indkomne.			Tilsammen Behandlede.			Helbredede.			Udgaaende.	
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.
Gaustad Sindssygeasyl	144	121	265	106	91	197	250	212	462	27	35	62	17	2
Christiania —	69	46	115	16	22	38	85	68	153	3	9	12	3	—
Oslo —	—	40	40	—	7	7	—	47	47	—	2	2	—	—
Christiansands —	5	11	16	8	2	10	13	13	26	6	—	6	—	—
Stavangers —	7	—	7	2	4	6	9	4	13	1	—	1	—	—
Bergens Bys —	23	23	46	27	9	36	50	32	82	17	3	20	1	—
Rosenbergs private Sindssygeasyl i Bergen	47	38	85	36	17	53	83	55	138	7	3	10	3	—
Møllendals — — — — — ved Bergen	17	16	33	18	21	39	35	37	72	6	6	12	—	—
Trondhjems Bys Sindssygeasyl	32	28	60	18	19	37	50	47	97	8	7	15	1	—
De ovennævnte 9 Asyler tilsammen	344	323	667	231	192	423	575	515	1090	75	65	140	25	3

*) I dette Beløb er Udgiften ved de Syges Beklædning medregnet.

Fortegnelse over opgivne

(Causes de décès)

Tabel III.

Dødsårsag.	Sum.	De vigtigste Døds- årsager Forhold til samtlige opgivne Dødsårsager i pct.	Fordeling paa Kjøen. (par sexe.)			Fordeling paa Alder (par âge).													Alder er opgi- vet ialt for:	
			Mand- kjøn.	Kvinde- kjøn.	Kjøen ikke opgivet.	0-1 Aar.	1-5 Aar.	5-10 Aar.	10-15 Aar.	15-20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.	90-100 Aar.		
Abortus	2		-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Alcoholismus	25		24	1	-	-	-	-	-	-	-	5	8	6	3	-	-	-	-	2
Anæmia, Leukæmia	5		-	5	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Aneurisma	3		2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Angina membranacea	183	1,7	94	87	2	26	122	8	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	
— simplex	6		3	3	-	-	3	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Apoplexia cerebri.	261	2,4	143	114	4	5	2	1	-	-	10	16	21	40	61	60	17	1	23	
— pulmonum	10		6	4	-	1	-	-	-	-	1	1	3	-	2	1	1	-	1	
Arthrocace	3		1	2	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
— columnæ vertebralis	16		11	5	-	1	1	-	2	4	3	-	-	2	1	-	-	-	1	
— coxæ.	9		6	3	-	-	-	-	1	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	
— genu.	6		3	3	-	-	-	-	-	2	1	-	2	-	1	-	-	-	-	
Asthma	10		5	4	1	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	1	1	-	-	
Atelectasis pulmonum	7		3	4	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Atrophia infantum	109	1,0	59	44	6	80	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	
Bronchitis acuta	337	3,0	166	138	33	121	67	9	2	1	9	11	12	12	18	28	6	-	29	
— chronica	213	1,9	99	112	2	3	2	1	1	-	1	4	7	21	72	61	25	1	19	
Cancer & Fungus.	308	2,8	151	152	5	1	1	1	-	-	5	15	51	63	78	46	6	2	26	
Carbunculus, Furunculus	10		7	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	3	4	-	1	-	1	
Carditis, Endo-, Pericarditis	26		21	5	-	2	1	2	1	7	1	2	2	-	2	-	-	-	2	
Caries, Necrosis, Periostitis	38		20	18	-	1	3	1	1	5	8	3	2	3	4	1	-	-	3	
Cholæmia, Icterus.	13		7	6	-	7	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	1	
Cholera nostras	33		17	16	-	10	10	-	1	1	-	3	1	-	1	3	2	-	3	
Chorea St. Viti.	2		1	1	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Combustio	22		11	11	-	1	10	3	1	-	2	2	1	-	2	-	-	-	2	
Commotio cerebri.	10		8	2	-	-	-	4	1	-	-	-	1	2	1	1	-	-	1	
Compressio —	2		2	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	
Congelatio	1		-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	
Contusio	15		11	4	-	-	1	2	-	1	4	1	-	1	1	1	-	-	1	
Convulsiones	240	2,2	129	110	1	154	70	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	
Cyanosis	3		-	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Cystitis	18		18	-	-	-	-	-	-	-	1	3	2	1	2	7	2	-	1	
Debilitas congenita	101	0,9	58	42	1	93	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	
— senilis	580	5,2	229	347	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	212	212	46	50	
Diabetes mellitus	11		10	1	-	-	-	-	1	-	-	2	1	2	2	-	-	-	-	
Diarrhoea	161	1,5	85	66	10	61	40	6	3	1	1	5	6	5	14	4	1	-	14	

De behandlede Syge i 1867.

ans les hôpitaux en 1867.)

Aars-	Døde.			Tilbageliggende.			Mortalitetsforhold.	Det samlede Antal Forpleiningsdage.	Dagligt Mid- delbelæg.	Forplei- ningsdage for hver Udskreven.	Udgift til Medicin for hver Syg i Døgnet. a)		Anmærkninger.
	Md.	Kv.	Tils.	Md.	Kv.	Tils.					Skil.		
25	77	47	124	44	48	92	15,2 pCt.	31 227	85,6	38,2	4,71	a) For Rigshospitalets Vedkommende er den af Apothekeren givne Rabat tillagt; ligeledes ere de Lægerne — forsaavidt Medicinen leveres af dem — tilkommende 25 pCt. fradragne, naar det, som Tilfældet er med Gamvigs og Vardø Fiskesygehuse, har været oplyst, at de ere tagne med i Opgaven; fra nordre Trondhjems Amts Sygehus i Namdal bemærkes, at Medicinen er leveret fra Namsos Apothek uden Rabat. For de øvrige Sygehuses Vedkommende savnes i begge Henseender den fornødne Oplysning, hvorfor ogsaa Sammenligningen mellem de enkelte Sygehuses Medikamentforbrug kun kan blive tilnærmelsesvis.	
40	23	5	28	37	19	56	5,7 —	20 621	56,5	41,7	3,58		
6	9	4	13	35	46	81	2,4 —	32 256	88,4	59,2	2,14		
71	109	56	165	116	113	229	8,9 —	84 104	230,42	45,27	3,45		
2	-	5	5	6	7	13	11,4 —	4 172	11,4	94,8	1,53		
27	52	67	119	57	100	157	18,5 —	51 359	140,7	79,8	2,29		
2	4	-	4	8	-	8	1,3 —	6 212	17,0	20,7	2,08		
-	2	1	3	5	1	6	4,9 —	3 435	9,4	56,3	5,27		
3	2	2	4	6	2	8	11,1 —	3 102	8,5	86,2	1,33		
3	15	7	22	9	9	18	11,7 —	6 792	18,6	36,1	2,94		
-	-	-	-	1	-	1	0,0 —	1 075	2,9	11,7	5,23		
-	7	2	9	2	4	6	9,9 —	2 996	8,2	32,9	3,12		
1	1	-	1	-	-	-	1,4 —	896	2,5	12,1	3,00		
4	1	4	5	7	7	14	6,8 —	3 485	9,5	47,7	5,58		
6	12	1	13	14	6	20	8,3 —	5 180	14,2	32,9	2,33		
-	2	-	2	9	3	12	2,2 —	6 178	16,9	69,4	2,18		
2	2	-	2	8	-	8	0,9 —	3 860	10,6	17,8	2,92		
-	6	-	6	2	4	6	19,4 —	1 457	3,9	47,0	?		
-	-	-	-	5	8	13	0,0 —	4 052	11,1	139,7	3,41		
-	2	3	5	3	4	7	13,9 —	3 077	8,4	85,5	2,97		
8	7	5	12	32	17	49	7,8 —	23 050	63,2	150,7	2,22		
-	-	-	-	2	1	3	0,0 —	658	1,8	47,0	?		
-	6	2	8	5	3	8	9,1 —	3 703	10,1	42,1	4,80		
4	12	8	20	10	2	12	11,1 —	4 452	12,2	24,7	3,77		
5	2	-	2	4	-	4	0,8 —	2 278	6,2	9,1	2,8		
2	3	2	5	4	3	7	15,6 —	3 492	9,6	109,1	3,24 ^{g)}		
12	5	9	14	5	7	12	11,0 —	6 320	17,3	49,8	3,41		
6	12	11	23	15	10	25	17,6 —	7 316	20,0	55,8	1,95		
44	32	17	49	29	37	66	6,4 —	27 681	75,8	36,4	3,24		
5	-	1	1	16	31	47	3,2 —	16 078	44,0	518,6	0,37 ^{h)}		
2	6	1	7	-	2	2	10,0 —	1 907	5,2	27,2	?		
2	1	1	2	3	3	6	4,1 —	4 093	11,2	83,5	5,01		
33	17	21	38	29	23	52	5,5 —	23 462	64,3	33,9	5,07		
2	11	9	20	16	10	26	7,3 —	13 488	36,9	49,2	4,78		
22	8	4	12	7	7	14	7,5 —	8 630	23,6	53,6	4,49		
20	9	2	11	11	3	14	6,4 —	6 832	18,7	39,9	7,52 ⁱ⁾		
6	6	3	9	5	5	10	14,1 —	3 803	10,4	59,4	3,81		
4	10	2	12	6	7	13	9,6 —	8 236	22,6	65,9	3,40		
13	8	3	11	10	8	18	8,7 —	6 700	18,4	53,2	4,96		
-	1	-	1	1	2	3	20,0 —	179	0,5	35,8	2,21		
-	6	3	9	1	2	3	12,2 —	2 322	6,4	31,4	5,29		
1	18	5	23	3	-	3	12,2 —	3 953	10,8	20,9	3,23		
12	397	257	654	472	451	923	8,39 —	360 065	986,48	46,2			
-	1	-	1	-	-	-	16,7 —	144	??	24,0	?		
3	5	-	5	-	-	-	9,4 —	1 418	11,8	26,8	?		
2	1	-	1	-	-	-	14,3 —	53	??	7,6	?		
-	8	1	9	-	-	-	18,8 —	939	9,0	19,6	?		
1	9	-	9	-	-	-	10,3 —	2 079	31	23,9	?		
-	-	-	-	-	-	-	0,0 —	80	2,2	13,3	?		
1	2	2	4	1	-	1	7,7 —	1 567	4,3	30,1	?		
-	2	-	2	-	-	-	6,5 —	652	13,6	21,0	5,22		
-	6	-	6	-	-	-	10,2 —	1 637	5,6	27,7	3,86		
7	34	3	37	1	-	1	10,6 —	8 569		24,6			

Tabel III. (Fortsættelse).

Dødsårsag.	Sum.	De vigtigste Døds- årsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsårsager i pCt.	Fordeling paa Kjøen. (par sexe.)			Fordeling paa Alder (par âge).													Alder er opgi- vet ialt for.
			Mand- kjøn.	Kvinde- kjøn.	Kjøen ikke opgivet.	0-1 Aar.	1-5 Aar.	5-10 Aar.	10-15 Aar.	15-20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.	90-100 Aar.	
Insania	86		47	34	5	-	-	1	-	1	4	9	10	8	7	11	2	-	
Ischuria	18		18	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	4	1	10	1	-	
Intoxicatio chronica	1		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	
Laryngitis	14		7	6	1	-	7	1	-	-	1	-	3	-	-	-	1	-	
Mania puerperalis	4		-	4	-	-	-	-	-	-	1	2	1	-	-	-	-	-	
Marasmus	13		4	9	-	-	-	-	-	1	-	-	2	1	1	1	1	1	
Meningitis, Encephalitis	500	4,5	259	233	8	63	174	82	34	17	27	18	9	6	1	2	1	-	4
— tuberculosa, Hydro- ceph. acut.	104	0,9	55	47	2	22	45	24	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	9
— cerebro-spinalis epi- demica	22		10	22	-	-	4	8	1	2	1	-	1	-	-	-	-	-	1
— spinalis, Myelitis	6		4	2	-	-	-	-	-	1	1	1	-	-	2	-	-	-	1
Morbilli	185	1,7	75	91	19	33	96	22	3	2	2	-	-	-	-	-	-	-	15
Morbus oesophagi	13		8	4	1	-	-	-	-	-	-	-	3	3	2	2	-	-	1
— ovarii	8		-	8	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	3	-	-	-	1
— uteri	4		-	4	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	1	-	-	1
— viarum uriniferarum	12		10	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	4	4	-	-	1
Nephritis, Morbus Brighti	133	1,2	79	49	5	-	4	6	3	3	8	15	18	27	22	13	1	-	12
Noma, Stomacace	3		1	2	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Obstructio alvi, Ileus	59		36	20	3	2	3	4	-	-	4	4	2	8	15	5	3	-	5
Oedema pulmonum	14		8	6	-	1	-	-	-	-	2	2	2	3	3	1	-	-	1
Osteosteatoma	1		1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Otitis	6		2	4	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	2	-	1
Paralysis	22		13	9	-	-	-	1	-	1	2	1	2	5	6	1	-	-	1
Pemphigus	2		1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Peritonæitis	158	1,4	94	61	3	10	7	5	3	9	17	20	20	12	18	10	-	-	13
Phlebitis	5		2	3	-	3	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1
Phlegmasia alba dolens	2		-	2	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1
Phlegmone, Abscessus, Lymph- angitis	41		25	12	4	4	2	1	1	1	1	5	4	3	8	1	1	-	3
Pleuritis	46		25	20	1	3	3	4	2	2	1	12	2	2	6	7	-	-	4
Pneumonia	1242	11,2	692	474	76	76	94	14	10	16	63	125	165	169	181	127	30	-	107
Purpura hæmorrhagica	4		2	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Pyæmia	34		24	10	-	2	1	1	-	5	5	4	6	4	2	1	-	-	3
Rachitis	14		10	4	-	4	6	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Rheumatismus	15		6	8	1	-	-	-	1	1	1	2	-	5	2	1	-	1	1
Ruptura uteri	2		-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Scarlatina	764	6,9	353	342	69	70	346	92	21	6	10	2	-	-	-	-	-	-	54
Sclerema	2		1	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Sammendrag af Listerne over Døds

(Causes de décès)

Meddelt af Ca

Tabel IV.

Dødsårsag. "	Tilsam- men for alle 15 Aar.	pCt. af sam- lige opgivne Dødsårsager.	Fordeling paa Kjøen. (par sexe).			Fordeling paa Aar.														
			Mand- kjøn.	Kvin- de- kjøn.	Uop- givet Kjøen.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.
Abortus	20	0,02	-	20	-	3	1	-	-	-	-	-	-	4	4	1	-	3	2	1
Alcoholismus	267	0,26	237	11	19	9	15	6	17	16	14	19	16	13	18	18	26	32	23	23
Anaemia, Chlorosis, Dysaemia	40	0,04	3	34	3	-	3	-	1	4	2	2	1	3	4	4	6	3	2	3
Aneurisma, Ruptura aortae	36	0,04	22	12	2	2	1	1	4	4	1	2	4	-	2	4	3	2	3	3
Angina membranacea	2 701	2,64	1 080	956	665	67	49	48	58	55	89	234	211	303	387	306	298	225	188	188
— simplex & gangraenosa	32	0,03	15	13	4	-	-	1	-	-	2	4	4	2	5	2	3	1	2	6
Anus praeternaturalis, Fist. ster- corea	14	0,01	6	7	1	2	-	2	3	1	2	-	1	-	3	-	-	-	-	-
Aphthae	11	0,01	3	3	5	-	1	2	2	3	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-
Apoplexia cerebri	2 446	2,39	1 222	1 022	202	86	83	69	98	138	117	131	169	186	212	216	228	228	224	26
— pulmonum	106	0,10	64	35	7	2	-	5	-	5	4	6	11	11	12	9	12	13	6	10

Dødsårsag.	Sum.	De vigtigste Døds- årsagers Forhold til samtlige opgivne Dødsårsager i pct.	Fordeling paa Kjøen. (par sexe).			Fordeling paa Alder (par åge).													Alder er opgi- vet ialt for:
			Mand- kjøn.	Kvinde- kjøn.	Kjønløse opgivet.	0-1 Aar.	1-5 Aar.	5-10 Aar.	10-15 Aar.	15-20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.	90-100 Aar.	
Scorbutus	4		1	2	1	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3
Scrophulosis	89		44	43	2	9	33	22	7	6	-	2	1	-	-	-	-	-	80
Spasmi	2		1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Struma	3		1	2	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	3
Syphilis	36		17	16	3	23	3	-	-	-	1	-	1	1	3	-	-	-	32
Tabes dorsalis	2		2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	2
Tetanus	14		13	1	-	2	-	-	2	1	1	3	2	-	-	-	-	-	11
Trismus neonatorum.	6		6	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Tuberculosis miliaris acuta	12		6	6	-	2	2	4	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	12
— pulmonum, Phthisis	1495	13,5	680	755	60	15	50	37	36	93	336	314	191	139	95	32	3	-	1341
— aliorum organor.	20		9	10	1	-	4	2	2	1	2	3	-	1	1	1	-	-	17
Tussis convulsiva	248	2,2	100	127	21	83	90	17	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	193
Ulcera	3		1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2
Uræmia	12		10	2	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	5	1	-	-	10
Varicellæ	1		-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Variolæ	120	1,1	60	44	16	20	15	3	4	3	11	8	9	7	2	1	-	-	83
Vitia conformationis	14		6	8	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14
— organica abdominis	125	1,1	67	55	3	1	-	2	1	3	8	9	16	18	37	10	4	-	109
— — cerebri	52		22	28	2	1	1	-	2	2	3	5	6	7	9	11	-	-	47
— — cordis	201	1,8	97	95	9	-	4	4	9	18	17	17	25	25	25	25	8	1	178
— — hepatis	31		23	8	-	-	-	-	-	1	2	1	4	6	10	5	2	-	31
— — medullæ spinal.	8		4	4	-	-	-	1	-	-	1	1	1	1	1	1	-	-	7
— — pulmonum	5		3	2	-	-	2	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	5
— — ventriculi & can- nal. intestin.	44		26	16	2	-	-	1	-	1	3	2	10	6	8	6	2	-	39
Vulnera	12		11	-	1	-	1	1	1	1	1	4	1	1	-	-	-	-	11
Causæ mortis aliæ	5		1	4	-	2	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	5
Tilsammen	11081		5463	5110	508	1137	1512	502	261	345	892	946	856	799	955	836	363	55	9459
Antal Døde af alle Dødsaar- sager i 1867	31708		16185	15523		6285	3993	1275	745	953	2093	2007	2064	2053	3441	4231	2214	354	
Omkomne paa voldsom Maade i 1867 ere	1189		1021	168		35	60	63	89	142	251	207	146	77	70	39	10	-	
Altsaa ere døde af Sygdomme Procentforhold mellem de af Lægerne opgivne og samt- lige ved Sygdom foraar- sagede Dødsfald	30519		15164	15355		6250	3933	1212	656	811	1842	1800	1918	1976	3371	4192	2204	354	30519
	36,3		36,0	33,3		18,2	38,4	41,4	39,8	42,5	48,4	52,6	44,6	40,4	28,3	19,9	16,5	15,5	31,0

Dødsårsager i Norge for Aarene 1853—67.

(s en 1853—67.)

. med. F. Kiær.

Dødsårsag.	Tilsam- men for alle 15 Aar.	pCt. af samt- lige opgivne Dødsårsager	Fordeling paa Kjøen. (par sexe).			Fordeling paa Aar.														
			Mand- kjøn.	Kvin- de- kjøn.	Uop- givet Kjøen.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.
Arthritis	51	0,05	26	25	-	-	-	3	2	3	5	3	7	2	2	8	7	6	3	-
Arthrocace	457	0,45	284	145	28	16	14	25	22	23	23	35	30	30	42	39	37	48	39	34
Asphyxia	7	0,01	1	-	6	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Asthma, Angina pectoris	140	0,14	66	63	11	9	4	6	8	5	3	10	11	11	8	19	15	11	10	10
Atelectasis pulmonum	69	0,07	27	26	16	-	2	-	2	2	4	8	7	5	8	8	7	3	6	7
Atrophia infantum	590	0,58	283	237	70	7	8	19	23	31	23	40	43	-	-	42	69	94	82	109
Bronchitis acuta	2372	2,32	1114	981	277	38	47	48	98	68	54	94	110	220	217	207	273	301	260	337
— chronica	1304	1,28	562	706	36	17	28	31	22	48	34	44	54	96	117	117	159	164	160	213
Cancer	2979	2,92	1210	1511	258	94	115	111	126	136	131	158	192	205	229	245	296	319	314	308
Carbunculus, Furunculus, Pus- tula maligna	77	0,08	46	24	7	2	1	1	1	3	4	6	8	11	5	6	8	5	6	10

Tabel IV. (Fortsættelse).

Dødsårsag.	Tilsam- men for alle 15 Aar.	pCt. af sam- lige opgivne Dødsårsager.	Fordeling paa Køn. (par sexe).			Fordeling paa Aar.														
			Mand- køn.	Kvin- de- køn.	Uop- givet Kjøn.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.
Cardialgia	31	0,03	11	16	4	5	6	1	4	3	7	5	-	-	-	-	-	-	-	-
Carditis, Endo-, Pericard. . .	225	0,22	117	85	23	8	10	2	12	10	10	13	20	19	24	24	15	13	19	26
Caries, Necrosis, Periostit. . .	269	0,26	153	99	17	9	6	1	10	16	19	18	16	20	16	23	27	24	26	38
Catarrhus suffocativus	11	0,01	6	5	-	-	1	1	1	2	5	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Cholaemia, Icterus	149	0,15	81	48	20	3	11	2	2	5	14	3	7	8	16	17	15	20	13	13
Cholelithiasis	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	-	-	-	-
Cholera asiatica	2 666	2,61	1 349	1 289	28	2484	27	68	1	27	3	5	-	-	-	-	-	-	51	-
— nostras	522	0,51	189	220	113	8	22	27	3	53	33	36	36	37	31	37	53	61	52	33
Chorea	8	0,01	3	5	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	2	2
Combustio	206	0,20	94	77	35	6	4	3	16	9	13	17	16	13	17	11	23	17	19	22
Commotio cerebri et med. spin.	107	0,10	80	17	10	4	4	4	6	8	4	4	7	8	10	14	9	9	6	10
Compressio —	25	0,02	17	3	5	5	2	3	-	-	-	3	1	2	3	-	-	2	2	2
Congelatio	12	0,01	9	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-	2	2	3	1
Contusio	84	0,08	54	20	10	2	3	6	5	3	2	5	4	2	2	4	8	13	10	15
Convuls. infant. et Spasm. glot.	1 985	1,94	979	799	207	64	49	48	46	70	74	79	99	159	190	195	249	214	209	240
Cyanosis	32	0,03	4	17	11	2	-	1	1	1	1	-	3	1	6	6	4	2	1	3
Cystitis	160	0,16	130	14	16	2	2	5	7	8	9	5	12	15	14	10	14	18	21	18
Debilitas congenita	697	0,68	374	288	35	-	-	11	-	4	7	7	27	61	74	79	112	112	102	101
— senilis	4 521	4,42	1 788	2 554	179	77	82	94	73	125	153	141	309	425	482	482	479	554	465	580
Diabetes mellitus	112	0,11	75	27	10	2	2	2	6	4	6	6	12	6	12	10	6	16	11	11
Diarrhoea	1 509	1,48	695	611	203	25	32	40	55	81	53	86	102	145	125	116	125	192	171	161
Diphther. faucium et alior. org.	5 577	5,46	2 085	2 084	1 408	32	16	5	17	29	31	129	487	1259	1447	883	496	323	237	186
Dysenteria	1 119	1,10	369	324	426	6	61	8	4	61	18	654	67	87	45	45	19	12	15	17
Dystokia	302	0,30	-	302	-	-	-	-	-	10	21	18	17	30	23	43	51	29	37	23
Eclampsia grav. et partur. . .	151	0,15	-	151	-	10	7	1	8	6	8	9	15	8	12	15	15	19	7	11
Elephantiasis græcor.	2 722	2,66	1 264	931	527	89	89	72	109	283	211	206	242	237	208	187	193	194	199	203
Embolia, Thrombosis	80	0,08	33	46	1	-	1	2	-	-	-	1	4	10	8	7	11	14	11	11
Empysema	4	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-
— pulmonum	57	0,06	32	19	6	1	1	1	2	4	-	7	3	6	6	5	6	9	3	3
Empyema	57	0,06	40	11	6	-	-	3	2	5	3	9	5	-	-	3	11	10	3	3
Enteritis, Gastro-	1 026	1,00	491	393	142	30	51	22	43	51	51	62	71	105	79	106	83	103	101	68
Epilepsia	162	0,16	97	53	12	3	3	3	7	6	9	11	15	8	7	15	15	20	18	22
Erysipelas	386	0,38	155	172	59	11	10	4	10	13	23	28	22	41	48	40	29	34	29	44
Febris catarrhalis, Influenza .	130	0,13	36	32	62	-	-	4	5	15	44	13	3	-	1	17	4	2	4	18
— gastrica	77	0,08	32	36	9	1	-	3	16	4	9	4	6	-	4	4	6	3	6	11
— hectica	52	0,05	28	23	1	7	2	7	3	9	6	5	5	-	-	-	-	-	7	1
— intermittens	13	0,01	11	1	1	1	-	1	1	1	-	3	-	1	1	1	-	1	1	1
— puerperalis	1 569	1,54	-	1 569	-	44	46	47	60	63	83	145	136	103	123	143	154	143	136	143
— rheumatica	377	0,37	185	133	59	5	9	8	9	17	15	24	26	28	32	37	28	39	43	57
— typhosa	7 543	7,38	3 031	2 867	1 645	404	341	282	292	406	478	505	492	506	532	558	672	593	700	782
Fracturae	111	0,11	67	37	7	4	6	10	8	8	9	6	10	2	5	5	15	13	6	4
— cranii et colum. verteb. . .	147	0,14	124	17	6	4	3	8	14	7	11	4	4	5	4	11	20	10	21	21
Gangraena	497	0,49	253	202	42	20	15	23	14	21	16	16	34	52	45	53	40	52	49	47
— pulmonum	24	0,02	14	6	4	2	-	-	-	-	1	-	-	5	4	2	2	3	1	4
Gastritis	353	0,35	179	118	56	17	15	21	21	27	36	25	56	40	45	-	-	6	26	18
— chronica	172	0,17	101	58	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	46	36	40	40
Hæmorrhagia	65	0,06	34	24	7	3	-	4	2	1	-	-	4	2	4	5	5	11	11	13
— pulmonum	122	0,12	66	40	16	9	6	5	5	6	6	9	4	9	10	10	8	11	9	15
— uteri	156	0,15	-	156	-	8	4	4	10	8	7	13	8	17	12	14	8	15	15	13
— ventriculi	128	0,13	69	45	14	3	5	4	5	6	7	14	11	12	4	10	7	9	16	15
— viar. uriniferar.	29	0,03	24	4	1	3	1	1	1	1	-	2	2	5	4	4	2	3	-	-
Hepatitis	222	0,22	132	67	23	8	10	10	11	11	21	11	20	10	22	23	7	17	21	20
Hernia	513	0,50	251	204	58	18	17	24	19	20	18	36	34	33	44	44	46	43	54	63
Hydrocephalus cong. et chron.	95	0,09	49	38	8	-	-	1	7	4	4	2	6	7	14	6	8	9	13	14
Hydrops	2 980	2,92	1 161	1 397	422	104	160	116	168	155	128	163	216	252	243	228	268	295	224	260
Hydrothorax	125	0,12	62	42	21	-	-	7	13	14	12	19	14	-	-	13	12	7	6	8
Insania	651	0,64	311	299	41	11	-	26	4	40	22	32	36	40	59	81	59	70	85	86
Intoxicatio	31	0,03	19	9	3	2	1	2	3	2	5	1	-	3	1	-	2	3	5	1
Ischias	4	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-
Ischuria	120	0,12	108	7	5	1	3	1	2	10	3	8	8	12	19	9	3	9	14	18
Laryngitis, Tracheitis	166	0,16	67	60	39	2	10	4	2	9	13	12	25	10	12	18	9	13	13	14
Lithiasis	35	0,03	29	3	3	1	2	3	1	3	2	3	3	5	5	2	5	-	-	-
Lupus	6	0,01	3	3	-	1	-	-	1	2	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Luxatio	3	-	2	1	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Mania puerperalis	26	0,03	-	26	-	-	-	5	-	1	3	5	-	-	-	5	1	-	2	4
Marasmus (et Atrophia*) . . .	270	0,26	112	126	32	-	-	-	-	-	-	-	-	*103	*93	41	13	4	3	13
Meningitis	3 513	3,44	1 627	1 358	528	172	63	109	140	159	148	135	282	258	259	225	322	377	364	500

Dødsarsag.	Tilsammen for alle 15 Aar.	pCt. af samtlige opgivne Dødsarsager	Fordeling paa Kjøen. (par sexe).			Fordeling paa Aar.														
			Mand-kjøen.	Kvinde-kjøen.	Uopgivet Kjøen.	1853.	1854.	1855.	1856.	1857.	1858.	1859.	1860.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	1866.	1867.
eningitis tuberculosa	1 356	1,33	637	491	228	-	79	56	33	85	87	102	82	78	127	182	100	131	110	104
— cerebro-spinalis epidem.	122	0,12	52	55	15	-	-	-	-	-	-	14	7	-	-	-	3	20	56	22
— spinalis, Myelitis	82	0,08	54	26	2	2	2	4	1	2	8	1	5	9	6	7	5	12	12	6
orbilli	1 804	1,77	608	650	546	4	8	4	136	44	-	2	29	695	661	20	10	5	1	185
orbus Addisonii	2	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-
— cutis	45	0,04	15	22	8	3	3	4	1	3	2	4	2	3	4	5	3	4	2	2
— lienis, Leucaemia *)	17	0,02	11	3	3	-	1	-	*1	1	*1	-	*1	4	3	2	2	1	-	-
— oesophagi, Dysphagia	99	0,10	55	38	6	-	7	2	6	4	6	12	6	9	4	10	4	10	6	13
— ovarii	86	0,08	-	86	-	5	4	5	2	4	5	2	2	8	11	6	7	6	11	8
— prostatae	12	0,01	12	-	-	-	-	-	3	-	1	-	1	2	3	-	2	-	-	-
— uteri	40	0,04	-	40	-	1	2	1	-	2	-	2	1	5	7	5	4	4	2	4
— viarum urinifer.	56	0,05	52	3	1	2	3	1	-	2	4	1	-	-	2	8	6	5	10	12
orsus serpentis	3	-	2	-	1	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-
ephritis, Morbus Brighti	806	0,79	429	315	62	8	6	10	16	20	20	34	49	62	57	102	72	114	103	133
oma, Stomatitis, Aedocoitis	49	0,05	24	23	2	2	1	1	2	1	1	5	7	3	9	4	7	2	1	3
obstructio alvi, Ileus, Volvul. etc.	410	0,40	252	127	31	8	6	11	10	18	14	23	24	40	33	34	47	25	58	59
edema pulmonum et glottidis	91	0,09	54	34	3	-	1	3	-	3	4	4	9	6	8	13	7	9	10	14
nania, Spermatorrhoea	3	-	3	-	-	-	-	1	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
steomalacia	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-
titis	27	0,03	13	10	4	-	-	-	1	1	-	3	1	4	4	-	-	4	3	6
anophthalmitis	3	-	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-
aralysis	330	0,32	190	125	15	10	14	15	15	17	8	23	36	26	28	27	26	25	38	22
arotitis	15	0,01	10	4	1	-	-	3	1	-	-	-	1	1	2	2	1	4	-	-
eritonæitis	1 445	1,41	756	508	181	42	36	32	49	57	77	104	98	107	117	160	142	143	123	158
erityphlitis, Typhlitis	28	0,03	14	12	2	1	1	2	1	-	1	1	1	-	6	2	6	3	3	-
hlebitis et Pyæmia	319	0,31	182	115	22	14	4	17	7	16	14	20	32	19	23	29	26	27	32	39
hlegmasia alba dolens	10	0,01	1	9	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	5	-	2
hlegmone, Abscessus etc.	441	0,43	251	145	45	6	11	12	11	26	24	38	37	38	41	46	39	45	41	41
leuritis	397	0,39	224	134	39	8	9	18	14	13	23	17	23	30	36	40	30	47	43	46
neumonia	7 881	7,71	3 815	2 821	1 245	245	224	251	321	376	359	372	392	551	702	695	726	623	802	1242
neumothorax	5	-	4	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	2	-	-	1	-
soitis	21	0,02	9	8	4	1	2	-	4	2	3	5	4	-	-	-	-	-	-	-
urpura, Melaena, Morb. macul.	85	0,08	37	36	12	3	2	5	5	5	6	5	5	6	8	8	1	11	11	4
achitis	164	0,16	88	61	15	10	9	11	-	7	10	6	6	7	9	8	21	28	18	14
neumatismus chronicus	72	0,07	28	28	16	2	4	3	2	5	7	15	2	-	-	4	3	4	6	15
ubeolæ	6	0,01	1	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	1	-	-
uptura intest. et viscer. abd.	14	0,05	9	4	1	-	1	-	-	2	6	4	1	-	-	-	-	-	-	-
— uteri	32	-	32	-	-	-	-	1	1	4	3	5	3	-	-	-	-	4	9	2
arlatina	3 824	3,74	1 506	1 372	946	2	39	117	125	74	98	110	75	16	243	588	421	679	473	764
clerema	29	0,03	14	8	7	-	3	3	-	-	1	1	4	2	2	4	1	2	4	2
corbutus	79	0,08	46	17	16	1	5	5	4	19	7	3	-	9	4	5	3	7	3	4
rophulosis	597	0,58	275	250	72	9	10	10	22	21	13	11	37	67	55	49	67	73	64	89
truma	16	0,02	4	11	1	-	-	2	-	1	-	-	2	3	1	1	1	1	1	3
ymphilis	387	0,38	187	174	26	23	9	16	20	20	17	24	26	19	29	24	52	37	35	36
abes dors., Emmoll. med. spin.	23	0,02	20	-	3	3	4	-	-	4	2	2	1	-	-	-	-	2	3	2
eleangiæktasia	3	-	1	2	-	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
etanus et Trismus neonat.	193	0,19	133	38	22	6	11	7	13	9	7	11	12	19	13	12	21	14	18	20
uberculosis miliaris acuta	76	0,07	34	36	6	-	-	-	-	-	3	10	8	8	7	5	13	6	4	12
— pulmonum	13 634	13,34	5 840	6 229	1 565	396	450	495	458	637	529	739	964	1144	1166	1160	1289	1375	1337	1495
— aliorum organor.	97	0,09	57	36	4	-	1	2	-	5	2	6	13	-	4	5	8	16	15	20
ussis convulsiva	2 157	2,11	696	860	601	79	66	118	57	80	93	92	152	217	122	180	180	209	264	248
lcera	66	0,06	36	28	2	4	3	6	5	5	5	3	2	-	3	9	10	2	6	3
ræmia	64	0,06	53	9	2	1	1	1	3	1	-	7	3	3	4	6	4	7	11	12
aricellæ	22	0,02	10	10	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	9	5	4	1	1	1
ariolæ	860	0,84	338	282	240	49	10	2	-	7	106	198	72	5	8	6	67	111	99	120
itia conformationis	87	0,09	42	32	13	1	-	5	5	1	6	4	7	5	10	7	5	10	7	14
— organica abdominis	1 611	1,58	759	675	177	52	54	60	77	78	112	118	183	148	117	108	132	122	125	125
— — cerebri	480	0,47	253	198	29	13	17	13	16	15	20	29	27	54	47	34	33	64	46	52
— — cordis	1 468	1,44	668	669	131	46	29	38	38	51	59	63	103	105	133	115	147	177	163	201
— — hepatis	241	0,24	174	63	4	-	-	-	7	-	-	-	-	24	33	44	28	33	41	31
— — medullæ spin., Irritatio spin.	55	0,05	25	27	3	-	1	2	5	3	1	-	1	11	3	7	2	7	4	8
— — ventr. & can. intest.	315	0,31	162	133	20	4	8	5	3	9	7	9	4	10	58	56	49	27	22	44
ulnæ	134	0,13	112	13	9	1	9	6	-	9	9	14	7	8	10	11	11	16	11	12
ausæ mortis aliæ seu male determinat.	265	0,26	74	133	58	8	16	12	108	24	19	19	24	5	3	3	6	5	-	13
Tilsammen	102184		44 654	42802	14728	5176	2788	2959	3384	4269	4220	5868	6545	8935	9777	9070	9156	9613	9343	11081

Sammenstilling af flere Aars Aldersopgaver over Døde af forskellige Sygdomme.*)

(Causes de décès par âge en 1867 et en quelques années précédentes.)

Tabel V.

Meddelt af Cand. med. F. Kiær.

Dødsaaarsag.	Alder er op- givet for	0-5 Aar.	5-10 Aar.	10-20 Aar.	20-30 Aar.	30-40 Aar.	40-50 Aar.	50-60 Aar.	60-70 Aar.	70-80 Aar.	80-90 Aar.	90-100 Aar.
Alcoholismus, Delirium tremens	116	-	-	-	7	26	40	24	13	6	-	-
Angina membranacea et Diphtherit. fauc. .	4686	2822	1168	529	103	33	9	8	11	3	-	-
Bronchitis acuta	1393	1054	31	13	22	28	34	30	72	84	24	1
Cancer et Fungus	1388	6	4	2	27	91	263	372	382	197	40	4
Cholera Asiatica	43	2	1	2	6	4	12	4	10	1	1	-
Cholera nostras, Diarrhoea	1004	707	31	18	16	25	35	31	63	59	19	-
Convulsiones infant. et Meningitis	3493	2556	410	239	104	77	53	25	19	9	1	-
Dysenteria	109	65	11	3	3	5	4	6	8	4	-	-
Elephantiasis Graecorum	304	-	-	13	57	52	76	36	39	28	3	-
Febris intermittens	5	1	-	1	-	1	2	-	-	-	-	-
— puerperalis	643	-	-	10	224	317	92	-	-	-	-	-
— rheumatica	190	4	9	39	31	32	21	22	20	10	2	-
— typhosa	3291	147	250	725	854	463	355	224	174	86	13	-
Insania	231	-	1	9	27	40	53	32	35	27	4	3
Meningitis cerebro-spinalis epid.	68	14	15	15	8	6	2	4	2	2	-	-
Morbilli	959	690	124	69	47	17	8	2	2	-	-	-
Pleuritis	210	25	14	19	28	32	27	20	26	18	1	-
Pneumonia	4435	947	93	148	296	441	599	599	721	494	94	3
Scarlatina	2309	1538	576	155	32	3	3	1	1	-	-	-
Scorbutus	18	1	1	2	2	4	5	2	1	-	-	-
Scrophulosis	338	177	83	64	8	4	2	-	-	-	-	-
Syphilis	203	154	-	2	7	12	10	8	6	1	3	-
Tuberculosis pulmon. Phthisis	8744	456	245	918	2124	2018	1316	847	570	234	16	-
Tussis convulsiva	1108	1022	79	4	-	-	1	1	1	-	-	-
Varicellae	20	12	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Variolae	345	143	6	27	58	36	35	26	9	3	2	-

*) Til denne Tabel ere benyttede Opgaverne i Medicinalberetningerne for 1861—1867 incl., Dødslisten for Christiania for 1860 samt nogle utrykte Dødslistes for Aarene 1862—1866; for Svindsot gaa Opgaverne tilbage til Aaret 1858.

Rettelser.

Side 8, 2den Spalte, 7de Linie fra neden staar 4 istedetfor 2.

Side 9, Stjernen i Tabellen sættes ved Hæmorrhagia istedetfor ved Gastritis acuta.

Side 18, 2den Spalte, 10de Linie fra oven staar 5 istedetfor 2 og i 11te Linie 8 istedetfor 5.

Side 60, 5te Linie fra neden staar 5 tertiære istedetfor 3 tertiære.

Side 66, i den epidemiske Liste staar Ingen døde af catarrhalske Sygdomme; skal være 14; Summen af samtlige Døde paa Listeu bliver da 260 istedetfor 246.

Side 79, 2den Spalte, 10de Linie fra neden. Der tilføies efter Partus præmaturus artificialis; i Slutningen af 8de Maaned.

Side 83 i Tabellen staar 22 Behandlede for Rosen i November istedetfor 2. I 3die Spalte staar for Diarrhoe og Cholera nostras 371 istedetfor 351. Nederst i samme Spalte staar 3 457 istedetfor 3 437. Nederst i næstsidsste Spalte staar 331 istedetfor 311.

Side 87, i Tabellen over Fødte og Døde staar 42 Døde ialt i Siredalen istedetfor 36; Summen af Døde bliver derefter 1 550 istedetfor 1 556.

Side 97 i Tabellen over Fødte og Døde staar 80 Døde ialt i Soggendal istedetfor 86; Summen af Døde bliver derefter 1 806 istedetfor 1 800.

Side 98, 2den Spalte, 19de Linie fra oven staar Søndagene istedetfor „Prikkedagene“.

Side 106, 2den Spalte i Tabellen staar 56 Dødsaaarsager for indre Søndhordland istedetfor 58. Summen bliver derefter 369 istedetfor 367.

Side 108, 2den Spalte, 2den Linie fra oven staar 417, istedetfor 419.

Side 128. Stjernerne i Overskriften over anden Tabel udgaar.

